

Kedves Olvasó!

A Szászvári Krónika településünk történetéből több évtizedet ölel fel. A Várszegi Alajos által írt Szászvár c. könyv folytatásaként értelmezhető, hiszen falunk eseményeit, történéseit írja le. Nagy öröm számomra, ezt az írást a kezemben tartani. Szászvár történelme e lapokon megelevenedik, a fekete-fehér fotókon életre kel a múlt. Azt gondolom, hogy szerencsések vagyunk, hogy falunknak van történet írója. Szokoly Károly évek óta gyűjti az anyagokat, adatokat, anekdotákat lakóinkról, Szászvárról. Köszönjük Karcsi neked, ezt a remek írást! Köszönjük, hogy időt és energiát áldoztál arra, hogy emléket állíts az utóbbi évtizedeknek.

Olvasva a Krónikát látható, hogy régen és most is egyaránt történnek jó és rossz dolgok is. Látva, hogy annak idején hogyan szaporodtak gombamód a családi házak, érdekes és egyben lenyűgöző is. Településünk él, lélegzik, fejlődik évről évre. Új és újabb lakók érkeznek hozzánk, akik itt telepednek le, itt élnek le életüket, családot alapítanak. Gyerekeik felnőnek, majd megházasodnak.

Szeretem nézni és olvasni azt, hogyan lett a cipőboltból húsbolt, hogyan alakult át a „Főtér” az elmúlt évek alatt. Hiszen az épületeknek, házaknak is van története ugyanúgy, mint a házakban lakó családoknak, embereknek.

Jó visszanézni a régi május elsejéket, a hömpölygő tömeget és elgondolkozni azon, hogy vajon akkoriban miért volt annyi ember ezeken az ünnepeken. Persze kötelező volt tudom, de szerintem ennek ellenére ezeken az eseményeken mindenki jól érezte, érezhette magát.

Élettel teli mindennapjainknak köszönhetően eseménydúsnak látom a jövőt településünkön. Büszke vagyok Szászvárra – a múlt értékeivel és a jövő terveivel színesek, kellemesek a mindennapok.

A könyvhöz jó olvasást és időtöltést kívánok!

Vidák Krisztina
polgármester

Készült a TOP-5.3.1-16-BA1-2017-00006 azonosítószámú,
„A helyi identitás és kohézió erősítése a komlói járásban”
projekt keretében.

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

SZOKOLY KÁROLY

SZÁSZVÁRI KRÓNIKA AZ EZREDFORDULÓIG

SZOKOLY KÁROLY

SZÁSZVÁRI KRÓNIKA
AZ EZREDFORDULÓIG

A könyv a TOP-5.3.1-16-BA1-2017-00006 azonosítószámú,
„A helyi identitás és kohézió erősítése a komlói járásban”
projekt keretében készült.

ISBN 978-615-01-1040-0

Kiadja
SZÁSZVÁR NAGYKÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

Nyomdai munkálatok:
Séd Kft., Szekszárd

www.sednyomda.hu

© Szokoly Károly

TARTALOM

Előszó	5	1913	56
		1914	62
Bevezetés.....	9	1915	66
1.1. Adatok a levéltári cédulákból	11	1916	67
1.2. Községi képviselő testületi jegyző- könyvekből	16	1917	69
		1918–1919	72
		1920	77
1886–1887	23	1921	78
1888	24	1922	81
1889	25	1923	84
1890	26	1924	85
1891	27	1925	89
1892–1893	28	1926	95
1894	29	1927	96
1895	30	1928	98
1896	32	1929	102
1897	33	1930	104
1898	35	1931	108
1899	38	1932	111
1900	39	1933	113
1901	41	1934	115
1902	42	1935	117
1903	45	1936	120
1904	46	1937	125
1905	47	1938	128
1906	48	1939	131
1907	49	1940	133
1908	51	1941	136
1909	52	1942	137
1910	52	1943	139
1911	54	1944	142
1912	55	1945	148

ELŐSZÓ

Egy település mindenkor szoros érzelmi köteléket feltételez a környezet/a helyszín, a benne élő személyek, valamint az általuk alkotott közösség között. A múltbeli történeti folyamatok egymásutániséga, ezek megismerése mindenkor útmutatásképpen szolgál a jelen és a jövő nemzedéke számára. Így joggal fakad a közösség tagjaiban azon vágy, hogy saját szűkebb és tágabb környezetük múltját, szülővárosuk/szülőfalujuk históriáját, hagyományait megismerhessék. Ez az összetartozás, a közösségi tudat formálásának egyik legautentikusabb eszköze.

Szászvár évszázados története számos kutatót ösztönzött már a fennmaradt források mind teljesebb feltárására, elemzésére. Várszegi Alajos korábbi szászvári kántortanító-, majd barátúri iskolaigazgató 1957-re elkészítette Szászvár nagyközség a középkortól a 20. század közepéig tartó históriájának csaknem 300 oldalas kéziratát.¹ Az 1990-es évekig kiegészített monográfia 1991-ben, csak a szerző halála (1980) után egy évtizeddel jelenhetett meg nyomtatásban, 1000 példányban. A hiányzó több mint 30 év (1958–1991) összegzését a szintén szászvári Téczy Károly, hajdani tanácstitkár vállalta. A sajtó alá rendezést Bezerédy Győző, a Baranya Megyei Könyvtár Helytörténeti Osztályának vezetője, helytörténész végezte el.² Mindkettő változatot Dr. Vargha Károly, a Pécsi Pedagógiai Főiskola magyartanár, a Baranya megyei honismeretei mozgalom egyik prominens vezetője lektorálta.

Szászvár históriájához sokat tettek hozzá a helyi „amatőr” helytörténeti kutatók is. A sor – a teljesség igénye nélkül – valamikor 1937-ben egy lelkes helyi csizmadiával, Köves Kálmánnal vette kezdetét, aki egy római vízvezeték megtalálása után fogott forrás- és tárgylemlék-gyűjtésbe. Így lett Kálmán bácsi a szájról szájra terjedő falutörténet legjobb tudója. A fentiekben már említett Téczy Károly, a „Várszegi-örökség” folytatójaként példamutató elhivatottsággal, önszorga-

¹ Várszegi Alajos: *Szászvár nagyközség monográfiája. 1334–1947.* [Kézirat] Hn., 1957. 298 p. Ennek egy másolata ma a Csorba Győző Könyvtár Helyismereti Gyűjteményében található. Jelzet: PE 566

² Várszegi Alajos: *Szászvár.* Sajtó alá rend. Bezerédy Győző. Szászvár, 1991. 261, XII. p

lomból rengeteg forrásdokumentumot és fényképet gyűjtött a nagyközség múltjából. Sorolhatnánk még a helyi bányászattörténet kiemelkedő gyűjtőit–kutatóit a 19. század végétől napjainkig, ekképpen Hecskó Józsefet, Endrei Györgyöt, Králl Zoltánt, valamint Csoma Istvánt. 2021-re a teljes történeti múlt felkutatásában a sor folytatódik Szokoly Károly nyugalmazott szászvári bányafőmérnök–méhésszel, aki több mint egy évtizede elkötelezett Szászvár régmúltjának mind teljesebb megismerésében, felkutatásában, „bányászkodás” évszázados történeti kidolgozásában, valamint a falu szülöttjének, Kiss György szobrászművész életművének lajstromba rendezésében. Kutatási eredményei 2013-ban és 2019-ben nyomtatásban is megjelentek.³

Jelen munkának – a *Szászvári krónika az ezredfordulóig* – beszédes már a címválasztása is. A krónika ugyanis a középkori latin történetírás kezdetleges műfaja volt, amely az évkönyvekből fejlődött ki. Jellegzetessége, hogy az eseményeket feljegyzésekként időrendi sorrendben, minden egyéb magyarázat nélkül lajstromozza, továbbá számos esetben más szerzők műveinek szó szerinti vagy átiratos átvételét is alkalmazza. Az újkortól a krónika egy közösség élményeinek összefoglaló verses vagy újságcikkszerű feldolgozása. Szokoly Károly munkája magában rejtje eme műfaj eredeti alapjait: a kronologikus elrendezést, a források és a szakirodalom, továbbá a nagynevű elődök munkáinak idézetét.

A szerző „laikus” helytörténeti kutatóként az alapszakirodalom megismerésén túl fontosnak tartotta a forrásokhoz való visszanyúlást. Ezt a történeti módszernek helyett a levéltári dokumentumok, a korábbi annotációk és a községi jegyzőkönyvek vezérfonalul választott adatolása mellett a digitális tartalomszolgáltatás vívmányait (teljes szöveges keresést biztosító adatbázisok) kihasználva, a helyi és országos sajtó feltérképezésével igyekezett megvalósítani. Ami különösen dicséretes és kiemelendő újdonság a *Szászvári krónika* szerkesztési „módszertanában”, hogy beemelésre került az információhordozó források sorába az élő szóbeli emlékek lejegyzése és közzé tétele is, mintegy a jelenkori krónikák egyedi színesítő elemként, a közösségi tudat megerősítőjeként. Szokoly Károly a műfaji sajátosságoknak megfelelően nem próbálja kutatási eredményeit egy ösz-

³ Szokoly Károly: *Kétszáz év a Mecsek mélyében. A szászvári bányászkodás története*. Szászvár, 2013. 480 p.; A szobrász-életmű összegyűjtését Nagy Ildikó tanárral végezte el. Nagy Ildikó – Szokoly Károly: *Küldjetek Nekem az András-gödriből mecseki szederbokrokat* – Kiss György (1852–1919) szobrászművész életműve. Szászvár, 2019. 467 p.

szetettebb helytörténeti, vagy országos történeti kontextusba helyezni: legtöbb esetben forrásokat sorol fel, annak kritikai felhasználását már a jövő hivatásos történésznezmedékére bízva.

A kötetet jegyző alkotó kitartó, hangyaszorgalommal összeállított, adatgazdag munkája rendszerezett, kronologikus adattárral, eddig feltáratlan forráscsoportokkal, pótolhatatlan „oral history”-jellegű visszaemlékezésekkel gazdagítja és egészíti ki az 1991-es dátummal befejezett Várszeg–Téczy-féle monográfia forrásait, ismereteit. Eme időrendi gyűjtemény kiváló kiindulási alap Szászvár elmúlt évszázadainak még teljesebb, elemző monográfia megírásához. A mind részletesebben megismert múltra építkező jövő, valamint a helytörténetben ágyazott „helyi történetek” fennmaradásának előmozdításához Szászvár nagyközség becses Krónikása, Szokoly Károly ezzel a csaknem 400 oldalnyi jelentős munkájával járul hozzá.

Dr. Schmelcz-Pohánka Éva⁴

⁴ Dr. Schmelcz-Pohánka Éva, könyvtárvezető, Pécsi Egyházmegyei Könyvtár.

BEVEZETÉS

2013-ban javaslattal fordultam Szászvár nagyközség akkori vezetéséhez. Úgy gondoltam, időszerű lenne folytatni a Várszegi Alajos⁵ és Téczy Károly⁶ által elvégzett munkát, írni kellene tovább a „Szászvár” című könyvet, amit közszájon csak „A monográfia”-ként szoktunk emlegetni. Célszerű lenne kiegészíteni, ha ma már többet tudunk valamiről, tovább írni, ami az óta történt. Elismerve, hogy a nagynevű elődök által elvégzett munka nagysága, mélysége, értéke felbecsülhetetlen. Sőt, kijelenthetem, hogy ez a munka, amit kezében tart az Olvasó, talán nem is értelmezhető a monográfia ismerete nélkül. A régi nagyszerű mű tényanyagát persze nem emelhetem át ide, a teljesebb kép érdekében...

A Szászvári Középületekért Közhasznú Közalapítvány támogatásával és kiadásában 2014-ben megjelent „Kétszáz év a Mecsek mélyében” című könyvem, amelynek kapcsán jelentős támogatást sikerült az Alapítvány működéséhez gyűjteni. Mivel lehetőségem volt némi irányt szabni e támogatások felhasználására, javasoltam, hogy az Alapítvány támogassa – többek között – a monográfia folytatását. Az Alapítvány Kuratóriuma megtárgyalta a felvetést, majd egyhangú döntésével támogatta a kutatás megkezdését. Így indulhatott meg a munka.

Milyen írott források álltak rendelkezésre 2014/15-ben ahhoz, hogy Szászvár korai és közelmúltbeli történetét kutatni lehessen?

A kutatás kezdetén a Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltárában megkeresésemre azt közölték, hogy vonatkozó források két helyen, a Rét utcai, illetve a Király utcai részlegnél találhatók Szászvár történetével kapcsolatos iratok a községtörténeti archívumban. Az, hogy egy kis baranyai közösség kézbe veheti

⁵ Várszegi Alajos 1941-től működött a szászvári iskolánál kántortanítóként, majd 1946–1950. között iskolagazgató volt. 1950-ben indoklás nélkül Barátúrbá helyezték át, írja a monográfia ajánlásában Dr. Vargha Károly. Szigetvári Bálintné (Szászvár) visszaemlékezésében viszont elmondta, hogy Várszegi nem volt hajlandó levenni a keresztet az iskolai osztályteremben a falról, amikor ezt elrendelte a kommunista vezetés, ez volt a bűne, mennie kellett.

⁶ Több köztisztviselő is betöltött gazdag pályafutása alatt, mi hagyományörző, leletmentő tevékenységére emlékszünk e kötetben, ő írta meg a Szászvár című monográfia kiadásakor, 1991-ben, a Várszegi utáni időszakban történeteket.

újabb kori történetének összegyűjtött dokumentumait, eseményeit, áttekintheti közelmúltját, ez nagyszerű lehetőség. Nagy kedvvel láttam neki a kutatásnak.

A feladat kezdésre sem tűnt kicsinek. Kérdésként merült fel: mekkora időtartamot vizsgálhat ez a munka? Emlékezzünk meg itt is neves elődünkről, Várszegi Alajosról, aki a monográfiában széleskörű beszámolót adott a korai iratokban fellet Szászvár (Zaas, Zas, Szász, Száz nevek alatt) említésekről.

A levéltárak után, élve a digitális adatbázisok kínálta lehetőséggel, olyan adatokhoz juthattam, amire neves elődeinknek nem volt módja. Így kerültek a Krónikába egészen korai, török időkből származó feljegyzések is településünkkel kapcsolatban, amelyeket a korszak jeles ismerői gyűjtöttek, és jelentettek meg. Ezek alapján az adatok, információk a 16. századtól szerepelnek e munkában. A kutatott időszak felső határát 2000-nél húztam meg, mivel kell némi időnek eltelni a mindennapoktól, hogy tisztuljon a kép, mi is történt.

A Krónika, amit a kezében tart a kedves Olvasó, aránylag sok lábjegyzetet tartalmaz. Ezek többféle okból készültek. Általában magyarázatok, rövidítések kifejtése, megkönnyítendő a megértést. De arra is tekintettel kell lenni, hogy jó esetben több korosztály is forgatja majd a könyvet. Így lesznek bizonyára olyan lábjegyzetek, amik idősebbeknek nyilvánvalók, fiatalabbaknak újdonságok.

Reményeim szerint nem csak azok lesznek a Krónika olvasói, akik örömmel emlékeznek vissza saját életükre, hanem előbb-utóbb ebből a fiatalabb korosztályból valók is. Így amellet kellett döntenem, hogy olyan kifejezésekhez is fűzök lábjegyzetet, ami talán feleslegesnek tűnik annak, aki tisztában van a jelentéssel. Mert, ma még talán sokan ismerik pl. a vemhes üsző kifejezés jelentését, a kvasszzia-főzetét talán már kevesebben. Nos, erről van szó. Inkább több legyen a lábjegyzet, mintsem homályban maradjon valami fontos tartalom.

Mint már említettem, a munka alapját a testületi ülések hivatalos jegyzőkönyvei alkotják (már ahol léteztek ilyenek). Ezeket a feljegyzéseket kiegészítettem a korabeli, rólunk szóló írásokkal, leginkább újságcikkekkel. Ezek többször alátámasztják a jegyzőkönyveket, minden esetben kiegészítik és gazdagítják más szemszögből ugyanazt az eseményt. Külön érdekesség, hogy harmadik szempontként, ahol csak lehetett, személyes visszaemlékezések színesítik az egyes időszakokat.

Azt mindenképpen el kell mondani (leginkább a fiatalabb korosztály érdekében), hogy a szocializmus éveiben a sajtó, és a helyi közéletéről szóló írások sem feltétlenül a valóságot tükrözték. A cikkekben erős az agitáció, ösztönzés, sikerpropaganda, ferdítés. Az események hírértéke a szerint sorolódott, hogy az mennyire

szolgáltatta az uralkodó párt érdekeit. A hétköznapi emberek értékítélete a hivatalos állásfoglalástól jelentősen különbözött, ezek többször előfordulnak a visszaemlékezésekben is. A cikkeket tehát javasolt fenntartásokkal olvasni, mivel a való élet nem mindig fedte az abban foglaltakat.

Mint amatőr kutató nem a közösség lexikonszerű történetének megírására vállalkoztam, bár alkalmasnak gondolom arra, hogy akinek szüksége van adatokra, időpontokra, események leírására, remélem, az az események legnagyobb részét megtalálja a könyvben.

A mindenkori kordokumentumokon túl leginkább az érdekelt, hogyan éltek elődeink. Milyen gondok foglalkoztatták őket, és azokat milyen módon oldották meg. Változtunk-e pár száz év alatt, vagy arra kell ráébredni már megint, hogy „nincs is új a nap alatt”.⁷ A választ adja meg az Olvasó...

1.1. Adatok a levéltári cédulákból

A Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltárának Rét utcai részlegében Nagy Imre Gábor főlevéltáros kezdésként figyelmembe ajánlott egy kis fadobozkát azzal, hogy abban a korábbi kutatók feljegyzéseket rögzítettek katalógus lapokra, ha különféle iratokban Szászvárra utaló adatokat, információkat találtak. Legelőször ezeket tanulmányozzam, javasolta. Hát akkor kezdjük ezzel! Íme: érdekességek, adatok, és legtöbbször a feljegyző még a forrást is megjelölte.

1695. Családfők (összeírtak) ill. háztartások száma 9, felnőtt fiak száma 12. BmL.⁸ Ö. 2.⁹ 79.lap.

A faluban hat háznál írtak össze méhkast, egy-egy háznál 1–3 darabot, összesen 13 darabot. BmL.¹⁰ Ö. 2. 79.lap.

1703. Lipót császár 1703. ápr. 19-én Bécsben kelt okiratában megerősíti a régi királyok adományait, ill. újraadományozza a papoknak Szász nevű helyet. PPL¹¹ K. 59. 103. és 106. lap.

⁷ Prédikátor könyve:1,9.

⁸ Ma Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára (MNL BaML)

⁹ A rövidítéseket itt változtatlanul hagytam, mivel nem mindig tudtam teljesen azonosítani a jelentésüket.

¹⁰ Ma Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára (MNL BaML)

¹¹ Pécsi Egyházmegyei Levéltár – Pécsi Püspöki Levéltár

1715. A háztartások száma a lakosság jogi helyzete szerint jobbágy: 15, magyar 15. (Babicsné¹², *Magyarország népessége a Pragmatica Sanctio korában 1720–21.* Bp., 1896. 15. p.)

1729. (*A település*) Lakói magyarok, a felnőttek száma 450. (PPL Vis. Can.¹³ 1729., Fricsy Ádám). 1729-ben a canoni látogatás alkalmával megemlézik, hogy Szász iskolamestere Szabó János egyszerű és tanulatlan ember...¹⁴

Az új templom, amit a régi romos helyett építettek más helyen van, mint ahol a régi állott. Az új templom körül nincs temető. A mennyekebe felvett Szűzmária tiszteletére van szentelve. Később romossá válik, a régi, fatemplomot használják, ami a falu közepén áll, és Nagyboldogasszony tiszteletére van szentelve.

1767. Családnevek: Gyenis, Szászy, Gödön, Kispáll, Kovács, Kollár, Pap, Bencze, Kelemen, Györkö, összesen 237 lakos. (BmL¹⁵ Urbér fasc. VIII/3., Babics¹⁶)

1778. Biró: Stefano Gödön, esküdtek: Stephano Vörös, Mathia Vinkovics, Stephano Garai. (PPL¹⁷ II. k. 23. kötet, Borsy K.¹⁸)

Iskolaépületet égetett téglából emelték 1767-ben. Plébános Stephano Nagy. A régi fatemplom romos, a nagy, amit Klimó püspök építtetett 1775-ben, nem teljesen kész. Eszterházy Pál László püspök¹⁹ fejezte be, 1779-ben szentelték fel.

1792. Plebános Antonius Raditsovits. Lélekszám 642.

1802. Lélekszám 711.

1828. 8 ökör, 7 fejőstehén, 95 ló, 50 sertés.

1848. Scitovszky²⁰ javasolja Szászvár mezővárossá rangra emelését, Pécs Szabad Királyi Város nem ellenzi.

1850. 1149 lélek, ebből német 453 (!), ló 188, szarvasmarha 237. 1 csordása, egy borjasa, 1 csikósa, és 2 kanásza van a falunak.

¹² Jegyzetírő: Babics Andrásné Ponesz Aranka (1906–?) Könyvtáros, történész.

¹³ Pécsi Egyházmegyei Levéltár – Pécsi Püspöki Levéltár, Canonica Visitatio.

¹⁴ {14} 163. p.

¹⁵ Ma Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára (MNL BaML).

¹⁶ Jegyzetírő: Babics András (1906–1984) történész, a MTA Dunántúli Tudományos Intézetének igazgatója.

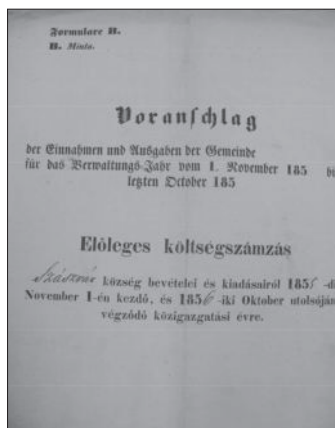
¹⁷ Pécsi Egyházmegyei Levéltár – Pécsi Püspöki Levéltár.

¹⁸ Jegyzetírő: Borsy Károly (1917–2003) nyomdász, helytörténeti kutató.

¹⁹ Gróf Eszterházy Pál László (1730–1799) pécsi püspök (1780–1799).

²⁰ Scitovszky János (1785–1866), pécsi püspök 1838–1849), esztergomi érsek (1849–1866).

A községben üzemelő József táró bányája²¹ 28 ezer négyszögöl. 2 nyílt akna, 12, 21 öl mély, tárna 1–145 öl, gőzgép 2, kitermelt szén 83 445 mázsa Mf 1853. /4744.

1. kép – A Baranya Megyei Levéltárban megtalálható legrégebbi (részben már magyar nyelvű) szászvári költségvetés fedlapja 1858/59-ből {4}²²

2. kép – Szászvár térkép részlete 1867-ből, a részleten a falu központja {5}²³

1871. Önszegélyző Egylet alakul, 1874-ben 219 tagja van. A községben 314 szarvasmarha van. 1871. július 16-án megnyit a postahivatal, miniszteri rendelet alapján

1872. A helyi molnárok folyásirányban fentről lefelé: Tóth Ferenc, Stoffer András, Flerkó János, Hergert János, Czéh Antal.

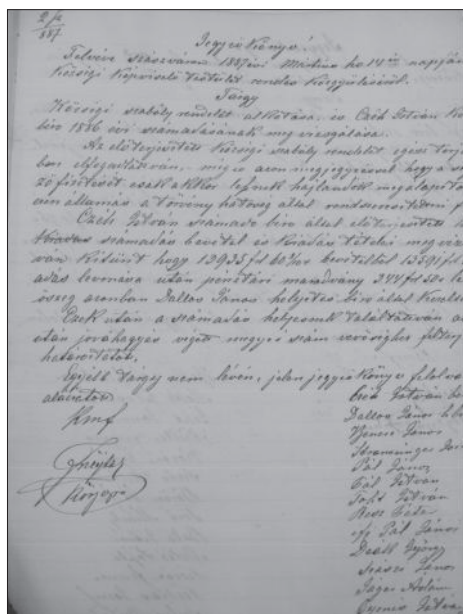
1873. Himlőjárványban az 1198 lakosból megbetegedett 34 személy, meghalt 8. 1874-ben faiskolája²⁴ létesült, amelynek területe 700 négyszögöl, kerítése

²¹ A korábbi levéltári kutató Sacht József bányájáról ír a katalógus cédulán. Jelen munka kutatója előző ismeretei alapján ebben az időszakban csak a Miesbach-Drasche vállalkozás kizárólagosságáról tudott. A katalóguscédulán szereplő iratot megkeresve kiderült, a német nyelvű iraton szereplő Josefi Schacht az ismert József táró elnevezést takarja, és nem egy új bányatulajdonos került elő, csak tulajdonnévként vettek egy bányarész elnevezést. A katalógus cédulán az adat kijavításra került.

²² A „legrégebbi” kijelentés nem bizonyított, de a rendelkezésre bocsátott iratokra – ami a levéltárosok szerint a teljes, helyi levéltári iratot tartalmazza – megalapozottan vonatkozik.

²³ A teljes térkép a Bányászati és Helytörténeti Kiállító helyiségben található, nagyon sokáig használták hivatalos célokra, sok, nem egykorú jelzés, számozás található rajta.

²⁴ Más néven csemetekert.

3. kép – Képviselőtestületi ülés
jegyzőkönyve 1887-ből {4}

deszka, 30 anyagümölcfsa, 45 db gazdasági, 632 szeder, és 100 nemesített facsemete. Július 20-án átadták a dombóvár-bátszéki vasútvonalat.

1877. Önkéntes Tűzoltó egyesület alakul.

1878. Távirda működik vasúti vezetéken. Feldolgozott táviratok száma 387.

1882. Körjegyzőség: hozzá tartozik Császa, Vékény, Kárász, Egregy.

1883. 3 cipész, 4 molnár, 3 asztalos, 2 fazekas, 5 szabó, 1 női szabó, 1 csizmadia, 1 téglás, 1 lakatos, 2 szatócs, 1 kocsmáros-mészáros, 1 bádogos, 1 sütő, 2 kereskedő, 2 kalapos, 1 ács, 1 szűcs, 1 kádár, 1 esztergályos, 1 kőműves, 3 kovács, 1 bognár. 1 magánorvos, (izraelita

orvostudor, 1855-ben született 1881-ben diplomázott) dr. Kreiner József.

1884. A vasútállomástól kőalapú megyei út vezet a mázai vasútállomásra.

1895. Római Katolikus Olvasókör alakul, 111 taggal. (Alapítási idők: Polgári Olvasókör 1896. Bányatelepi 1904., Szászvári Iparosok és Kereskedők Olvasóköre 1914.)

1899. Csendőrség, őr. 5 gyalog, 1 őr. ve[...] ²⁵, 4 csendőr.

1902. A bányában sújtólég-robbanás miatt 8 ember meghalt. ²⁶

1910. Bányalég robbanás következtében 17 bányász vesztette életét. ²⁷

A szászvári Magyarországi Munkások Rokkant és Nyugdíjegyületének 351-k-i szászvári fiókja megalakul.

²⁵ A katalógus cédulák betű szerinti hűséggel kerültek a munkába.

²⁶ A baleset pontos leírása {9}-ben a 48. oldalon található.

²⁷ A baleset pontos leírása {9}-ben az 54. oldalon található.

4. kép
– Szászvár
népességi
statisztikai
adatai
1785–1970
{18}²⁸

III.											
Év	Össznépesség		A népesség megoszlása anyanyelv szerint								
	abszolút szám	bázis- viszonyszám 1785=100%	magyar	német	szlovák	román	horvát	szerb	bunyevác	cigány	egyéb
1785	578	100,0	..	..	..	..	..	..	..	..	..
1828	943	163,1	..	..	..	..	..	..	..	..	..
1857	1276	220,8	..	..	..	..	..	..	..	..	..
1870	1141	197,4	..	..	..	..	..	..	..	..	..
1880	1104	191,0	651	398	..	..	1	..	..	..	..
1890	1569	271,5	1259	267	13	..	7	..	..	..	54
1900	1706	295,2	1415	249	5	..	..	2	..	..	35
1910	1800	311,4	1443	306	1	..	33	..	..	..	17
1920	1861	322,0	1573	277	..	..	2	..	..	..	9
1930	1697	293,6	1524	163	1	..	..	..	..	..	9
1941	1798	311,1	1689	77	1	..	..	..	..	28	3
1949	2483	429,6	2386	28	..	..	..	..	..	68	1
1960	2954	511,1	2849	73	1	22	..	1	..	..	8
1970	3110	538,1	..	..	..	..	..	..	..	..	..

Megjegyzés: 1991-ben 2941 fő, visszszámított adat. 1980–1990-ben anyanyelvi megoszlást L: Mázasszásvár címszónál.

1928. A községet villamosítják.

1929. A szászvári volt úrbéres birtokosság legelőjét kőbányászás céljaira haszonbérbe adták 1929-től 45-ig, a bérlő Bokor Ede és tsai cég, Pécs.

1936. Tejcsarnok létesül. Lakosság 1697 fő.

1937. Dr. Várszegi Antal a körorvos.

1941. 1797 fő.

1949. Kultúrházat építettek.

1952. Az első tsz megalakulása.

1956-ban Gyimesi János új házhelyén Új élet u. 7. sz. alatt kútásás alkalmával szemétdörrre bukkantak, amelyből középkori anyag került elő, a leletet I. Ferdinánd ezüstérem datálja. (Lakatos P. Rég. Fü. I. 9.²⁹) Köves Kálmán ajándékozása révén töredékes római téglák kerültek a Janus Pannonius Múzeumba (JPM), néhány tetőcserép töredékével.

1958-ban Egy köpüs vasnyíl csúcs is előkerült.

1959. Óvoda épül.

²⁸ Magyarország történeti statisztikai helységnévtára. Baranya megye településeinek adatai. Bp., 2001. 257. p.

²⁹ Az 1956. év régészeti kutatásai Magyar Nemzeti Múzeum – Történeti Múzeum Budapest, 1957. (Régészeti Füzetek 9.) 48. p. (Lakatos Pál)

Ennyit tartalmaznak a katalógus cédulák. Bár minden adatot értékén becsülök meg, ennél azonban sokkal többet szerettem volna megtudni a múltról.

Az információk eltérő fontosságúak, érdekességűek, de mindegyik csak néhány szavas megjegyzés. Több évszázadot ölelnek fel, egészen a közelmúltig. Nem szelektáltam, az adatokat mérlegelés nélkül közreadom.

* * *

A katalóguscédulák után következtek a Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltárának Rét utcai részlegénél fellelhető korabeli iratok. A számomra előkészített lista „Szászvár Körjegyzőség iratai 1848–1949.” címet viselte, 20 kisdoboz, 40 nagydoboz, 13 kötet, 8.45 fm. Ezen belüli alcím: „A Körjegyzői Hivatal iratai 1929–1949.”, 20 kisdoboz, 9 nagydoboz, 5 kötet, 3,92 fm³⁰.

A címek sokat sejtetőek, izgalmasak. De később kiderült, a nagyvonalú címek és időszak meghatározások mögött nem egységes a tartalom, hiányosak, színvonalukban ingadozóak a raktározott anyagok.

A leginkább kutathatónak, egy időszakot legjobban jellemzőnek a képviselő testületi és a dobolási könyvek bizonyultak. A kutatást nehezítette, hogy a jegyzőkönyveket sokáig kalligrafikus³¹ kézírással készítették a korabeli jegyzőkönyv-vezetők. Akinek közülük nagyon kiművelt, sajátos, ellenben nehezen olvasható volt az írásképe, az amatőr kutató alig várta, hogy túljusson a korszakán...

1.2. Községi képviselő testületi jegyzőkönyvekből

A könyvek felváltva tartalmazzák a körjegyzőséghez tartozó községek jegyzőkönyveit: Kárász, Császa, Vékény, Magyaregregy szerepelnek Szászváron kívül. Mint említettem, kézírással készültek a jegyzőkönyvek. A tárgyalt hétköznapi kérdések mellett időnként felvetődnek olyan témák is, amik a ma embere számára is tartalmazzanak információt, érdekességet. Elsősorban azokat az eseményeket kerestem, ami az adott időszak szászvári emberének életébe ad betekintést.

³⁰ fm: folyóméter vagy iratfolyóméter. A levéltárakban az mennyiségű levéltári iratanyag, amely lapjával egymásra vagy egymás mellé téve egy méter hosszú.

³¹ Szinte képzőművészi készséggel papírra vetett kézírás, ami a mai kutatónak már nem megszokott, ezért nehezen, sokszor egyáltalán nem olvasható. (a görög kallos-szép, grafosz-írás szavakból).{19}

*A község vezetését a községi képviselő testület látta el. Közülük került ki a bíró. Ő döntéseket csak korlátozott mértékben hozhatott, fontosabb kérdésekben a testület hozott határozatot. Az ülésekről jegyzőkönyvet vettek fel, a határozatokat szótöbbséggel hozták meg. A hivatali ügyeket a jegyző irányította, ha több településnek közös jegyzősége volt, akkor a közös jegyző a körjegyző titulust viselte. A kutatott időszak elején Vékény, Kárász, Magyaregregy és Császa tartozott Szászvárhoz, amikor változott az összetétel, akkor azt külön jelezzük...*³²

Mivel a jegyzőkönyvek 1886-tól állnak rendelkezésre, nézzünk néhány – ez időpont előtti említéseket korai iratokból, Szászvár említésével. Ezek az idézett írások leginkább a 19. századi elemzések, feldolgozások során láttak napvilágot, mégsem azoknál az éveknél szerepeltetem, mert a vizsgált korszak szerint nézve itt a helyük, Szászvár régmúltjának történéseibe engednek bepillantani.

„Pedig Szolimán az ellene telt készülétek s egyezkedések hírére már neki indítá ismét Magyarországnak hadait, s útjában Valpót, Siklóst, Pécsét, Pécsváradot, Szászvárt, Ozorát, Dombót, Simontornyt, Palotát, Esztergomot, Tatát, Sz. Fehérvárt (1513) megvevén, diadallal Budára vonult, hol Dráva mellékét és Dunántúlt régibb hódítmányaihoz sorozta.” Bocsor István: *Magyarország történelme különös tekintettel a jogfejlésre*. Pápa, 1863. 494. p. {18}

„Miután a vár birtokába jutott, Athinai azokat, kik a királynénak szolgálni akarnak, fölesketé Izabella hűségére. Miután ezekkel így végzett s velők megerősítette a maga gyenge csapatát, azon volt, hogy a vidékre is kiterjeszse Izabella felsőbbbségét. Tényleg sikerült is neki a Pécs közelében fekvő és szintén a püspökséghez tartozó Szászvárat is hatalmába ejteni, mely foglalás következtében Izabella uralma az egész vidéken biztosítottnak látszott. Midőn a legjobb úton volt, hogy határozottan tért foglaljon Pécs vidékén, akkor váratlanul oly csapás érte, mely arra bírta, hogy Pécsét odahagyja. Erejének, boldogságának, családjának romlása viszi el Pécsről. (1541)” – Sörös Pongrácz: *Értekezések – Athinai Deák Simon. Századok*, 1905. 514. p. {18}

„Ahmed pasát pedig a világvédő padişah, – minthogy azon úttól nyugotra, melyen ő maga ment, volt még egy másik út – az egész rumilii hadtesttel arra küldötte. Ennek pedig az volt az oka, hogy az említett út mentében van egy vár, melyet Szász-nak neveznek. Ennél fogva ezzel a szigorú meghagyással küldte el: »Te menj és kérd fel azt a várat szép szerével. Ha legmagasabb kegyelmemet elfogadva várukat a biztonság helyének akarják tekinteni és fejőket biztosítani óhajtják kardom ellen, jó rájok nézve. De ha mellüket paizsúl tartják lélekrabló nyilaim elé ha boldogtalan fejüket le akarják üttetni vérontó éles kardommal; s ha azt akarják, hogy földjüket feldúljam és kifoszszam, tartományukat elpusztítsam: akkor harczhoz kezdve ama sárkánytorkú ágyúkkal és tűzokádó zarbuzánokkal tedd szűkké nekik nyomorult várukat és tedd a földdel egyenlővé bástyaikat.« Ahmed pasa tehát a nevezett várhoz menvén, egy embert küldött be, megvinni a világhódító izenetét. A várbeliek hallván a felszólítást, összegyűltek s a többi várak sorsából elképzelve, hogy mi fogja érni fejőket, elfogadták a padişah ő felségének

³² Semmi újdonság, a mai napig így működnek a dolgok.

legmagasabb kegyelmét; s hogy megmentsék fejőket és lelkőket a véres kardtól, családjaikat a számtalan tatár had pusztításától s tartományukat a tüztől, szívvel-lélekkel folyamodtak a világvédő padišah kegyességéhez és meghódoltak. A várat átadták a nevezett Ahmed pasának, magokat pedig a világbíró padišah többi szolgái közé tartozó szolgáknak kívánták számíttatni. Ahmed pasa látván a feslett erkölcsű gyaurok dolgát, átvette a várat, embert rendelt bele s őrizetéről és védelmezéséről kellőleg gondoskodott. Azután eljövén onnan, Szekszárd vára mellett állapodott meg és ott csatlakozott a szultáni hadsereghez.

Szászvár, régen Szász ma is megvan Baranyamegye észak nyugoti részén, Sásd közelében.” IV. Szinán csas. Bevezetés. In: Thúry József (ford.): *Monumenta Hungariae Historica 4. Diplomáciai emlékek (Acta extera) 2. osztály: írók / 2. Török történetírók 2. 1521–1566.* Bp., 1896.) Az 1543. évi hadjárat története (320. p.) {18}

„A hódoltság s foglalások könnyű átpillantása végett a várak elestét időrendben egyszerűen feljegyezve adom, úgy, hogy a lap balfelén a török foglalásokat, 1543. Athina, Koproncza (Sztup-sunicza), Csákóc, Belosztina Valpó (Jun. 23.), Siklós, Pécs (Jul. 20.), Pécsvárad, Szászvár (tán Szengvár), Dombóvár, Esztergom (Aug. 10.), és Székesfehérvár...” *Magyar Akadémiai Értesítő, A Philosophiai, Törvény- és Történettudományi Osztályok Közlönye*, 3. kötet, Bp., 1862. 16. p.

„Czimzetes apátságok. Szászvári apátság. – Azon a helyen állott, hol most Baranya vármegyében Szászvár falu szemlélhető, az is mutatja, hogy még 1721 ben az apáturi templomnak elég erős romjai valónak láthatók. Kétségen kívül van, hogy a szászvári zárdában sz. István idejében a benedictinusoknak, mint a Krisztus tanítását buzgón hirdetőeknek volt lakhelyük. De kinek kegyességéből, és mikor alakult nem különben mikor lett rommá nem tudjuk. Ma is a plébániában a szerzetes laknak maradványai u. m. köves ajtóragasztékok gothus boltozatok, és legszelebb falak szemlélhetők. A kövek anyagul szolgáltak a mostani templomnak és újított paplaknak felépítésére. A legutóbbi apátur volt néhai méltóságos főtisztelendő Jordánszky Elek tinniai felszentelt püspök s a t.” *Hasznos Mulatságok*, 1840. június 29. 34. p. {18}

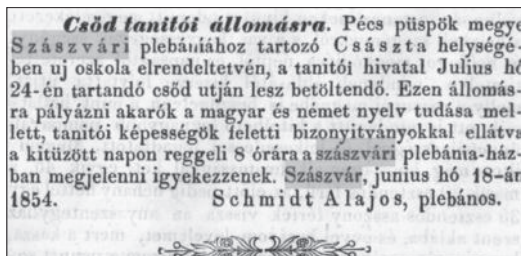
„Szászváriak hálája földesuruk felé. Szászvár jun. 25-kén: M. nagykeri Scitovszky János pécsi megyés püspök, kegyes földesurunk iránt nem mulaszthatjuk el az egész hazai közönség előtt hálás köszönetünket nyilvánítani, miszerint a tisztelt főpásztor nádasdi urodalma már első látogatásakor nagylelkűségét s atyai gondosságát kegyes volt szegény, de hű alattvalói iránt tanúsítani, többi közt győrei helységebeli lakosoknak mintegy 40 év előtt összeomlott szentegyházuk (mellynek most csak pusztá helye látható) jövő tavaszra ön költségin ujdun felállítatását ígerte. Továbbá faluinak ezután csinos elrendezését s hogy a lakosság vagyona is biztosíttassék, a tűzelleni czélszerűbb előkészületekre felügyelést, az uradalmi tisztségnek s elöljáróságnak pontos teljesítésül meghagyta. Áraszsza minden áldását az ég ura illy kegyes földesurra.” *Jelenkor*, 1840. július 8. 217. p. {18}

Szászvár történetének egy jeles évszáma 1852. Ebben az évben augusztus 17-én született a Cigány sor 3. szám alatt álló házban Kiss György, a később országos, sőt nemzetközi híró szobrászművész.

„Ujonczozási idézés. Baranyamegyében lévő sásdi cs. királyi szolgabírói hivatal részéről az alább nevezett ujoncz köteleztettek felhívatnak: miszerint f. évi szeptember 10-kéig e hivatalnál magukat annál inkább bejelentsék, minthogy különben az ujonczozási szabály 35.§ értelmében mint ujonc szökevénynek fognának tekinteni, 1835-ben születtek: Aut János szentmártoni, ...

„Hauszer Antal szászvári.” *Budapesti Hírlap* 1856. július 15. 75. p. {18}.³³

„Szász f. régente hires Szászvár, mellynek erős kerített falai és sánczai most is egészen megvannak. A régi apátság épülete most a plébános lakául alkalmaztatott. Kőszénbányája van.” Dunántuli kerület. In: Fényes Elek: Magyarország leírása 2. Pest, 1857. 61. p. {18}

5. kép – Érdekes szóhasználat álláshirdetésre
(*Katholikus Néplap*, 1854. július 5.) {18}

„Cathedra Theologiae 16 annis

Parochiam Szászvár per triennium eminenti cum zelo Ft. Németh János tiszt, kanonok és varasdi plébánosban veszté el a pécsi megye egyikét legérdemdúsabb tagjainak, ki augustus 2-án esti 8 órakor szenderült az örök nyugalomra. – Engedje ft ur, hogy ha nem is példányképét a papnak, de méltó rajzát adhassam egy oly férfiú életének, kinek nevét tisztelettel említik a jók, s hálával rebegik a szegények. Született ő Szászváron (Tolna v. m.) 1778-ik évben.- Valamint alsó, úgy felső tanulmányait jelesen végezvén, 1797-ik évben vétetett föl a papnöveldébe. Az isteni gondviselés mintegy a fiúban akarván folytatni az atya pályáját Szászváron tanító volt. 1801-ik évben pappá szenteltetett, s alig négy évi káplánkodása után nyeré a kisdied plébániát, hol is 53 évekig működött.” *Religio*, 1858. 2. félév. 253. p. {18}

„Az alább, korosztályok szerint látható katonakötelesek a csász. kir. szolgabírói hivatal előtt harmincz nap alatt oly hozzáadással idéztetnek meg, miszerint meg nem jelenés esetében, ha későbbben fel találtnának, ellenük az ujonczozási rend szabályok értelmében mint katonaszökevények ellen lesz eljárandó e hivatal. I. Kor osztálybeliek: 1837. évi születésűek ...Link János szászvári, Stenger Jakab szászvári...” *Budapesti Hírlap*, 1858. május 15. {18}

„1762-ben Hajmási Ferencz, szászvári plébános, midőn fivérét Selylyén látogatta és visszatért, útközben rosszul lett s Vajszlón rögtön meghalt 39 éves korában.” *Kalauz*, 1866. március 30. 407. p. {18}

„Méltó figyelmünk tárgyát képezik Hegyháton a kőszénbányák. A kőbányák hármias célra szolgáltatnak anyagot: mészégetés-, utcsinálás- és építkezésre. Több helyütt égettetik mész, különösen a káni s pölöskei mészégetők említendők meg; a mánfai, magyaregregyi, szászvári stb. kőbányák kifogyhatlanok s igen alkalmas anyagot szolgáltatnak utcsinálásra s építkezésekre.” *Pécsi Lapok*, 1867. június 13. 86. p. {18}

„Pécsett ft. Kelemen József nagyprépost ur a magyar egyház egyik dísze az Urban elhunyt. Az üdvözölt aranymisés áldozár Faddon 1790-ik év márczius hava 17-én született. Kelemen István szegzárdi tanító vezetése alatt az elemi tanulmányokban kitűnván, a gymnasiumot Pécssett, a philosophiát Nagyszombatban, a theológiát pedig Pesten végezte, hol az egyházjogból jeles

³³ Azért érdekes adalék, mivel nem sokkal vagyunk a szabadságharc leverése után, és már újra újoncokat toboroz a császári hadsereg.

szigorlatot téve, Király József pécsi püspök által 1812. nov. hava 30-án pappá szenteltetvén, majd másod titoknak- nak, s 4 év múlva szentszéki jegyzőnek, egyszersmind rendes titkárnak neveztetett. E hivatalában három évet töltött 1818 – ban szászvári lelkészszé lőn, s a gondjaira bízott nyáját 15 évig buzgón kormányozta, míg báró Szepessy pécsi püspök felterjesztésére 1832-diki decz. 11-én a pécsi székesegyház valóságos kanonokának nevezteték.” *Katholikus Hetilap*, 1868. március 26. 104. p. {18}

„Folyó évi július hó 16-án baranyamegyebeli Szászvár községben postahivatal lép életbe, mely levél- és egyenkint három fontot túl nem haladó kocsipostai szállitmányok továbbítására a bonyhádi postahivatallal naponkint egyszer közlekedő gyalog-postáját által fog összekötvé lenni.” *Budapesti Közlöny*, 1871. július 20. 3751. p. {18}

„Baranya megyében kebeleztet Szászvár község kérvénye nyomán a földmivelés, ipar- és kereskedelemügyi magyar királyi ministerium részéről megengedetett, hogy nevezett községben évenkint martius 25-ke utáni hétfőn és október hó első hétfőjén országos, azonkívül hetenkint csütörtökön hetivásárok tartassanak.” *Budapesti Közlöny*, 1873. április 20. 756. p. {18}

„Uj távírda állomások. Magócs, Szászvár-Murna³⁴, Bonyhád, Mórág és Báttaszék vasuti távírda állomások magán sürgönyök fölvételére is meghatalmaztattak.” *Vasuti és Közlekedési Közlöny*, 1873. augusztus 7. 254. p. {18}

„A szászvári bányászatra nézve, melynek a Duna-Drávai vasút megnyitása által uj, hasznót hajtó korszak nyílt meg, már 1873. február 27-kén indít meg az igazgatóság az 1890. december végén lejáró bérletnek meghosszabítására vonatkozó alkudozást és 1873. október 22-kén, az 1903-dik évi január 1-sejéig terjedő időre a szerződés már tényleg meg is kötöttet. Mióta az említett vasút megnyílt, a feltárási munkálatok, melyek addig, a bánya teljesen elszigetelt fekvése következtében csak az ottani helybeli csekély kőszén-fogyasztás arányában eszközöltettek. Jelenleg nagyobb mérvben folytattnak, mivel tekintve azon körülményt, hogy az ottani kőszén különösen kovács-tűznek és coaks³⁵ gyártásra igen alkalmas – nagyobb és több haszonnal járó üzlet reménylhető, főképp Karinthia vasgyár-telepeivel.” *A Hon*, 1874. május 27. {18}

„A báttaszék-dombovári vonalrész kiépítéséhez Császtza, Hidasd, Nádasd, Zsibrik, Kapos-Szekcső, Csikós-Töttös, Gerényes, Mocsolád, Nagy-ág, Szalatnok, Köblény, Kárász, Vékény és Szászvár községek határaiban szükségelt azon földterületek iránt, melyekre nézve a barátságos alkudozások eredményre nem vezettek a nagymáltóságú m. k. közmunka és közlekedési minisztérium f. évi október 14 éről 17250. sz. a. kelt leiratával a törvényes kisajátítási eljárás az 1868. évi LV. t. ez alapján elrendelte, és a kisajátítási terv megállapítása körüli teendőkkel Baranyamegye törvény- hatóságát bízta meg.” *Budapesti Közlöny Hivatalos Értesítője*, 1874. november 19. 5338. p. {18}

„Troll Ferenc pécsi kanonok a baranyamegyei szászvári plébániában született Kis György parasztiban fölismervén a kiváló hajlamot és tehetséget a fafaragványokra, azt saját költségén Gráciban kiképezttette, ahonnét ismét nagy költséggel a müncheni szobrászati akadémiába

³⁴ Szászvár-Murna? Soha nem találkoztam még ezzel a névvel. Legközelebb Szlovéniában van ilyen nevű település.

³⁵ Koksiz.

küldötte, a hol oly kitűnő eredményel folytatja tanulmányait, hogy már most a magyar kormány évenként 400 frtból álló ösztöndíjjal segélyezi a kitűnő tehetségű ifjú szobrász növendéket.” *Budapesti Közlöny*, 1875. április 27. {18}

„A pécsi püsköki uradalom Baranya és Tolnamegyében fekvő következő erdőrészeiben a makkoltatást³⁶ a folyó évi október hó 12-én Pécsen Pap-növelde utca 8-ik szám alatti uradalmi főtiszt lak irodájában, nyilvános árverés útján bérbe fog adatni, u. m: Baranyamegyében Magyar-Egregyi erdei körben: „Márévár”, „Kövestető”, „Kiskutorma, Ló-dacz, és Cserimező” nevezetű erdőrészekben. ...Baranyamegyében Szászvári erdei körben: „Saskó” nevű erdőrészben.” *Pécsi Figyelő*, 1878. szeptember 28. {18}

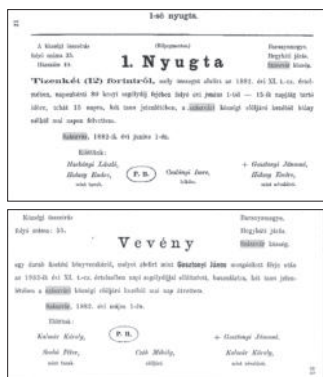
6. kép – Obsitos-levél 1876-ból {5}

„Szászváros³⁷. (Pécsi egyhm.) (Plébániai centennarium.) Főt. Szerkesztő Ur! E napokban ritka ünnepélyünk vala. Ugyanis f. hó 4-én tartott lehető ünnepélyességgel az itteni elég díszes kül- s belalaku anyatemplom felavattatásának százados évfordulója. Építettett a templom, mint kegyúrtól, püsp. javadalom lévén, a hírneves Klimó György, pécsi püspöktől, kinek főpapi buzgalma 26 plébániát hozott létre a pécsi megyében, s 52 templommal 41 pleb. lakást. Nem szándokom egészen részletezni a lefolyt ünnepélyt, miként lengedeztek a torony ablakaiból, a szent hit, remény és szeretet feliratú nagy lobogók, megfelelő fehér, zöld és vörös színezettel, a pápai sárga-fehér színű zászlóval egyetemben, mintegy jelzésül, hogy az ünnep főleg egyházi ünnep; mint hirdették a harangok egyetemesen a hiveknek a ritka ünnepet már az estéli, hajnali s déli harangozás alkalmával, kísérve viszhangzó mozsárlövésekkel; – mint vonultak ünnepélyesen az itteni egyenruhás tűzoltók kíséretében, kereszt elővitele mellett, az egyháziak, a zöld galyakkal egészen körülövedzett s élő virágokból J. H. S. felirattal, koszorúval ékített, föl a járáson, a még inkább belülről ékesített százados egyházba, hol, a pécsi apáczáktól készített, 5 méternyi csinos nemzeti színű füzér a főoltárt különösen díszítette, sat. Legyen elég megemlítenem még, hogy Szászvár a B. Szűz meny bemeneteléről címzett ősrégi apátság lévén, (melynek eredetét, korát, tartamát azonban mély homály fedi) apáti, vagyis püspök-alatti nagy mise tartott ez alkalommal. Nagyságos Asztl Lajos, győri székesegyh. kanonok ur, ki 1867-től bírja az apátsági czimet, nagy kora s betegeskedése miatt, közsajnálkozásunkra el nem fogadhatván a meghívást; a jótékonyágáról és sok áldozatáról általánosan t. ngos Troll Ferencz, cz. apát s pécsi éneklő-kanonok ur volt szíves idefáradni a legrosszabb időben, folytonos esőben egész egy napi utat téve, úgymint ki, mint maga mondá, hol Isten dicsősége forog fenn, nem ismer akadályt, nincs előtte áldozat!

...Hogy pedig a százados ünnepélynek mintegy szellemi, lelki emléke is legyen, megújított az itteni buzgóbb hivek közt létezett, de feloszlásnak indult sz. olvasói-társulat, illetőleg

³⁶ A disznótartás fontos része volt az erdőben történő legeltetés, amikor a hullott tölgymakkot etették föl az állatokkal.

³⁷ Szászváros Erdélyben van, itt helyesen természetesen Szászvár.

7–8. kép – Pénzügyi nyugták
(Pénzügyi Közlöny,
1882. június 7. 554. p.) {18}

a legszentebb szívnél közbenjáró Miasszonyunk-féle jámbor társulattal párosítatott. Az újonnan beiratkozott hívek s társulati tagok száma megközelíti a 200-at s még mindig jelentkeznek. Sit eus benedictus!” *Religio*, 1879. 1. félév 334. p. {18}

„A bukovinai magyarok haza-szállításának költségeire, a mint bennünket onnan értesítenek, a szászvári körjegyzőséghez tartozó községekben eszközölt gyűjtés 5 és 10 krajczáronként 41 forint 65 krt eredményezett, csak két vagyonosabb találkozott, ki magát alóla kivonta.” *Pécsi Figyelő*, 1883. március 31. {18}

„A bátaszék-dombóvári vaspálya mentén két monostor emléke is maradt fön: Cikador és Szászvár. Amaz itt a hajdan úgy nevezett Virág völgyben, ma Völgységben, János pécsi püspök alapítványa 1142-ben, a ciszterci szerzetesek részére. Egykori monostori szentélyének csak román stílus zárfa áll fenn, melyhez a vidék katolikus németjei Nagyboldogasszony napján búcsút járnak. Szászvár, mint monostor, tudtommal, csak

egyszer fordul elő okmánytárunkban, 1233-ból, midőn II. Endre, a beregi erdőben egyebek közt ide is ezer kőst ajándékoz. Az utóbbi polgárháborúkban e monostor megszűnt, s helyébe világi birtokosokkal »Váralja« keletkezett.

Váralját 1490-ben, II. Ulászló király a Corvin János párti Kis Horvát Jánostól az elfoglaló Bánfi Ferencnek ítélte oda. Midőn 1529-ben Perényi, a koronával Siklósról Sáros-patakra akarna menekülni, Szerescsen János, Tolna megye főispánja, a menekültöt Kajdacson meglepte, s a koronával együtt Váralján Bánfi János őrizetére bízta, s midőn Szolimán Mohácsra jött, foglyát a koronával együtt Szolimánnak, ez viszont mindegyiket Budán Zapoljainak átadta. Sem a szászvári monostornak, sem a váraljai kastélynak nyoma nem maradt fenn. A duna-drávai vasutársulat Szászvárról látja el magát, – mint halljuk, – busás áron köszénnel. A váraljai köszénbánya-társulat pedig megbukott. Talán bányáját megveszi az állam, mint most már a vasút tulajdonosa, ha pénze lesz rá s előnyt lát benne. Hóké Lajos.” *Fővárosi Lapok*. 1885. szeptember 2. 1329. p. {18}

„A vár története. Történeti források Szász mezővárosa a középkorban fontos szerepet játszott a pécsi püspökség életében, ugyanis a mohácsi udvarház és a pécsi vár mellett a püspöki birtokok harmadik tömbjének a központja volt. Miután pedig felépült a vára, az a pécsi püspök második vára lett a pécsi rezidencia mellett. A püspök további várakkal nem is rendelkezett. Ennek a kiemelt gazdasági szerepkörnek köszönhető, hogy a mezőváros a Mecsek-hát legjelentősebb településének számított ezekben az évszázadokban. A ránk maradt történeti adatok hiányosan bár, de alapjaiban megismerhetővé teszik a település történetét. Az írott forrásokban először a 13. század első felében tűnik fel. Ezt követően az 1334-es pápai tizedjegyzék említi. 1347-ben a pécsi káptalan egyik oklevelében szerepel. 1401-ben a falut vásáros helyként említik. 1408. november 21-én XII. Gergely pápa egy évi és negyven napi búcsút engedélyez mindazoknak, akik Keresztelő Szent János szüle tése napján felkeresik a Szász mezővárosban, Alsáni Bálint bíboros és mások által alapított Keresztelő Szent János kápolnát. A kápolnát 1429-ben újra említették. Várát 1439. május 28-án említették először, amikor Albert király utasította Tolna megyét, hogy vizsgálják ki Bátmonostori Töttös László panaszát az Albeni Henrik püspök szási várában tartózkodó familiárisai által okozott károk ügyében.

1476-ban a szászi várat és plébániát Zsigmond pécsi püspök Nagylucsei Orbánra, a székesfehérvári Szent Miklós társaskáptalan prépostjára bízta. 1525ben egy 1521-es eset kapcsán említették Keresztelő Szent János születésnapján (június 24.) tartott vásárát. 1540-ben várat Athinai Simon Izabella királyné számára elfoglalta. 1543. július 13-án védői átadták a várat a törököknek, akik a nahije székhelyévé tették. 1545-ben készült deftere szerint a várban 142 fős őrség állomásozott. A település 1554-es összeírása szerint három utcában (Szent János, Német és Piac utca) összesen 37 adózó háza volt. 1565-ben 32, 1582-ben 37 házat írtak össze. Az első nagyobb kár 1603-ban érte a falut, amikor keresztény seregek fel gyújtották a várat.

Az igazi pusztulás azonban csak a 17. század második felének nagy háborúi idején indult meg. 1662-ben, 1664-ben a keresztény seregek felgyújtották, 1680-ban pedig fel is robbantották a várat. A vár és település csak 1686-ban szabadult fel a török uralom alól. A falu túlélte a háborúkat; 1687-ben és 1696-ban is összeírták. A falu keleti részén álló régi nagyméretű plébániatemplom tető nélkül álló romjait 1721-ben és 1733-ban is leírták, sőt maradványai még 1838-ban is láthatóak voltak. A vár romjain 1772-ben Klimó György püspök kezdte meg egy új templom építését, amelyet 1779-ben szenteltek fel, majd 1822-ben a templomhoz egy tornyot is építettek a várfalak felhasználásával, ám ez a torony 1890-ben megrokkant, és ezért lebontották, helyére pedig felépítették a ma álló tornyot. A templomépítéssel párhuzamosan 1776-ban megkezdtek az új plébániaház építését, amelyhez a régi vár romjait használták fel. 1821-ben fejeződtek be a plébániaház munkálatai, 1838-ban Horváth János egykori szászi plébános a pécsi püspök titkáranak írott levelében leírta a vár akkor még látható maradványait: ezek négyszög alakban 40×40 öles területet fogtak körül, és nyolc kerek toronnyal voltak ellátva.”

Buzás Gergely: A szászvári vár régészeti kutatása. In: *A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve* 54. Szerk. Gáti Csilla. 2016–2017. Pécs, 2017. {18}

1886–1887

1886-ban Czéh István a bíró, az ő elszámolását tekintik át az előző évről. 13 935 ft³⁸ 60 8/10-t számolt el bevételként. A március 19-i jegyzőkönyvet Czéh István jegyzi, helyettese Dallos János. Tagok: Bencze János, Stranczinger József, Pál János, Gál István, Toth István, Becz Péter, ifj. Pál János, Deák György, Szászi János, Jáger Ádám, Gyenis István, Stöffler András, „Toth Antal”, Dr. Szilvásy Mihály.

Júniusban a „szászvár-hirdi országutnak csekély mértékben helyesítendő építés miatti felszólamlás” tárgyában üléseznek. Nehezményezik, hogy még csak 729 méter készült el, pedig a terület nem nehéz. A község közmunka alapját³⁹ nagyon megterheli az építés, így segítséget kérnek az Alispántól.⁴⁰

³⁸ 1867-ben, a kiegyezés után az Osztrák–Magyar Monarchia pénznemeként bevezették az *osztrák-magyar forintot*. 1892-ig volt forgalomban, az aranyvaluta alapú korona bevezetéséig. Egy forint 100 krajczárt ért. a „8/10” a 80 krajczárt jelenti. {19}

³⁹ Közmunka alap: a költségvetés tervezése során célonként pénzkereteket határoztak meg, a felmerülő költségeket ezekben az alapokban vezették.

⁴⁰ A Vármegyén kinevezett tisztségviselő, a második ember.

Novemberben a Kőszénbánya⁴¹ által okozott károkról esik szó. A Kőszénbánya országutat épített a bányáról levezető útból, ennek során kiszélesítette az utat, a törmeléket a patakba szórta olyan mennyiségben, ami a vadvízi áradások során a községet veszélyezteti. A község legelőjén kőbányát nyitott, ahonnan nagymennyiségű követ termelt ki. Ezért kártérítést követelnek, évente 100 ft-ot. A törmelék felfogására torlaszt kell építtetnie a Kőszénbányának, ami a törmeléket „minden körülmények között megtarcsa, onnan azt semmiféle árvíz onnan tovább ne vihesse.”

Stoffler András malomtulajdonos segítséget kért a közhasználatú fahídjai fenntartására. A község által épített vágóhíd használatának díjat állapítottak meg, marhánként 50 krajczárt.

„A pécsi szandzsák rúznámcséje⁴² a 995. és 906-ik évre⁴³. (1586. decz. 11. – 1588. nov. 18.) 1. Náhie Száz. (Szászvár.) Moharrem bin Teszvidzs, a pécsi külsővár vitézének zsoldhübére, város Nadazdon 1700 a.” Okmánytár. in: Lászlófalvi Velics Antal – Kammerer Ernő: *Magyarországi török kincstári defterek 1. 1543–1635.* Bp., 1886. 357. p. {18}

1888

Freytag Gyula a körjegyző. A Kőszénbánya kéri, hogy a községen átvezető út építéséhez minden községi lakos köteles legyen 15 „kubik öl”⁴⁴ követ szállítani. A testület határozatban támogatja a kérést.

Dallos helyettes bíró kéri, hogy „a bíró tegye magát érintkezésbe az útépítő vállalkozóval”, hogy áteresz is készüljön az úton. Ellenkező esetben a víz tönkreteszi a megépített utat.

⁴¹ Ekkor a Kőszénbánya és Téglagyár Pesten Részvénytársaság a bánya üzemeltetője és tulajdonosa. Részvényese lett a korábbi cégtulajdonos is, Drasche Henrik osztrák tőkés. Mivel 1873-ban elkészült a bátaszék-dombovári vasútvonal, ezért a bánya termelvényét a mázai vasúti rakodóra szekerезték, nem úgy, mint korábban, amikor Tolnára kellett szállítani. Ez az igénybevétel erősen megterhelte a község útjait. {9}

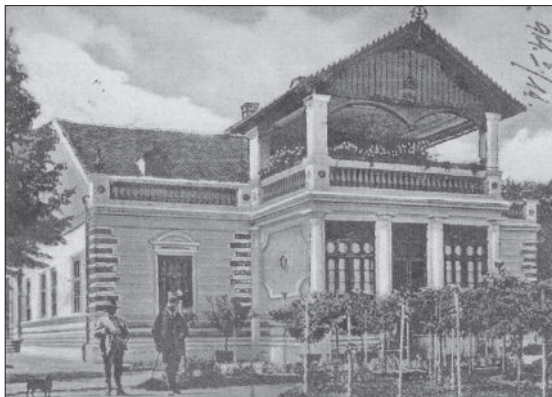
⁴² Ruznámcsé: azaz birtokadományozási jegyzőkönyv.

⁴³ Az iszlám naptár a Hold járásán alapuló éveket használó holdnaptár, melynek kezdőnapja: 622. július 16. Ez az iszlám időszámítás kezdete, azaz 1. év.

⁴⁴ Az öl hosszúságegység, amelyet a metrikus rendszer bevezetése előtt széles körben alkalmaztak, mára azonban használata főleg a tengerészeti mélységmérésre korlátozódik. Hosszúsága az adott mértékegységrendszer-től függően változó lehet, de többnyire 1,8–1,9 méter (a magyarban megközelítőleg 1,9 m), körülbelül akkora távolság, amelyet egy felnőtt ember két karjával átér (átölel): erre utal magyar és német neve is. A kubik öl térfogat mértékegység, öl×öl×öl. {19}

Hohmann Péter, a községi kocsmá⁴⁵ bérlője kéri, hogy egy szobát építtessenek a kocsmához, mert csak egy szobája van. A testület támogatja.

Novemberben a Kőszénbánya bejelenti, hogy a mázai vasútállomásig lóvasúti szállítást akar kiépíteni. Guttmann János bányagondnok⁴⁶ ismerteti a tervezett nyomvonalat, és ehhez a község támogatását kéri. A testület támogatja az elképzelést, de bérleti díjat kér az igénybe vett területekért, és kiköti az átereszek tisztántartását, a vadvízárok kitakarítását.

9. kép – Bányafelügyelői lak a Kolónián
(levelezőlap) {10}⁴⁶

Nagy Imréné Sashegyi Hilda visszaemlékezése: „A bányafelügyelői laknak az átalakítás után is megmaradtak a bábos korlátjai, még az ötvenes években is látható volt a rózsakert, külön kertésze volt a Grósz Ábrisnak, és a jobboldali ablak is érintetlen maradt.”

1889

Freytag Gyula a körjegyző, Czéh István a bíró. A bíró, a jegyző és Tóth István esküdt megjelent a pécsi püspökségnél, és árverésen megvette a Torma-rét bejáratánál levő 209 négyszögöl csapást, 50 ft-ért, „ugy szinte pásztorháznak a 45. sz. erdészlakot, 800 ft-ért”.

Márciusban és áprilisban is illetőség megállapítása ügyében kereste meg a hegyháti alispán a testületet, hogy vizsgálják meg egyes személyek illetőségét. A kérésnek körültekintően eleget tettek.

⁴⁵ A községi kocsmá kérdése a kezdetektől szerepel a jegyzőkönyvekben. Az építés dátuma nem ismert, de a kutatott jegyzőkönyvekben már szerepel a versenytárgyalás a bérbe adásáról, a szolgáltatásai minőségéről stb.

⁴⁶ A bánya vezetőjének titulusa többször változott, ebben az időben bányagondnoknak hívták.

⁴⁷ A Kolóni lakók csak kastélynak hívták, méltán. Későbbi fotókon látható átépítve, már kevésbé díszesen is.

A körjegyző kéri a testületet, hogy a tűzoltó fecskendő elhelyezésére megfelelő épületet biztosítsanak. 120 ft-ot szavaznak meg, és az anyagok szállítását is magára vállalja a község.

A községi vágóhidat 3 évre Kovács Jakab és Francsics József mészáros veszi bérbe.

A községhez tartozó „nagy vendégfogadó épület a hozzá tartozó belsőséggel együtt” nyilvános árverésen lesz bérbe adva, döntenek a képviselők.

Döntenek a heti és országos vásár helypénzszedésének jogbérbe adásáról. Mivel a „Szt. Mihály hetében tartott vásár a tevelivel összeesik, ennek elváltoztatását szorgalmazni kell”, döntenek.

A körjegyző kéri a képviselőket, hogy az éves közmunkaváltságot róják ki, és szedjék be. Mivel a szászvár hirdi közutat közmunkából kellett megépíteni és fenntartani, az év során annyi sok munka merült fel a karbantartásra, hogy a közmunka alapban nem maradt pénz új útszakaszokra. A körjegyzőséghez tartozó Egregy és Kárász is jelzi, hogy a rájuk kirótt költség a megélhetésüket veszélyezteti. A váltság kérdésében kérvényt terjesztenek föl a megyei alispánhoz.

„A közmunka- és közlekedésügyi m. kir. miniszter Guttman Jánosnak, mint a budapesti kő-szénbánya- és téglagyár-társulat szászvári bányagondnokának, a m. kir. államvasutak Szászvár-Máza állomásából kiindulólág Máza, Császa és Szászvár községek határain átvonuló s a szászvári kő-szénbányához vezetendő lóvonatu bányavasút-vonalra az előmunkálati engedélyt egy fél évre megadta.” *Építő Ipar*, 1889. március 10. 102. p.

1890

Tóth István a bíró. Freytag Gyula körjegyző előterjeszti, hogy a tűzoltó fecskendő és egyéb szerek tárolására elkerülhetetlen egy megfelelő épület biztosítása. 120 ft-ot megszavaznak a szertár építésére.

A községi vágóhidat Kovács Jakab és Francsics József veszik bérbe.

„Bor, hus, cukor és sör” fogyasztási adót, és állami jövedéki adót vet ki minden évben a község. Ezek beszédését bérbe adja. A bevételekből fedezik a községi kiadásokat.

A Nagyméltóságú Pécsi püspökség eladja szászvári ingatlanjait, ezért a bíró javasolja a pásztorház megvételét, valamint az erdőszlakot és egyéb területeket, amit helyrajzi számmal megjelöl. A vételek estében egyenként megjelölik, hogy mely forrásból fogják a vételárat előteremteni.

„Hulla ház” építése kötelezővé tétetett, ezért elhatározták, hogy a Vízvölgyben 4 méter hosszú és 4 méter széles vályogfalú épületet emelnek erre a célra, kő alapra.

A Járási Főszolgabíró szeptemberben felszólította a községet, hogy a községen átvezető országút fedanyagáért fizessen 240 forintot. A testület a felszólításra határozatot hozott, hogy „nem csak az átvezető út, hanem további hosszban is a fedanyagot ingyen szállította”, ezért nem hajlandó a saját fedanyagáért még fizetni is.

Rendeletet hoznak arról, hogy a testület köteles a községben a temetkezés sorrendjére ügyelni. Ha valaki sorrendben kívánja temettetni a hozzátartozóját, akkor „mindennemű fizetség nélkül ezt megteheti”, soronkívüliség kérelme esetén ez 3 ft-ba kerül.

Steiner Ignác és Drexler Adolf eddigi kőbánya bérlők kéri a bérlet meghosszabbítását. A község ehhez hozzájárul, de a korábbiakon túl most kér még „tíz métermázsza (q) meszet” is.⁴⁸

„Bányaszerencsétlenség. Már múltkor említettük, hogy a szabolcsi kőszénbányában, melyet a dunagőzhajózási társaság bérel a pécsi székesegyháztól, három embert ölt meg a bányalég-robbanás. A budapesti kir. bányakapitányság a szerencsétlenség okának megállapítása végett egy hivatalnokát a helyszínére küldte. A július 29-éről 30-ára virradóra éjszakán ismét egy bányaszerencsétlenség történt a pécsi kőszénbánya és téglagyár társulat által aknázott szászvári kőszénbányában is. A bőségesen ömlő bányalég tizenegy munkást elkábitott. Három közülök már meg is halt, öt a halállal vívódik. A szerencsétlenek segítségére siető bányászok közül is többen beteggé tett a mérges gázok belelegzése. A vizsgálatot itt is megindították.” *Pécsi Figyelő*, 1890. augusztus 6. 4. p. {18}⁴⁹

1891

Tóth István a bíró. A körjegyző nem változott. Resz Péter, Jáger Ádám, Panta János, Bencze János az esküdtek, Dallos János a helyettes bíró. Dr. Szilvássy Mihály, Czéh István, „Tóth János marton”, Gyenis István, Szászi János, Steiner Ignác a képviselők.

A bíró előadja, hogy „a regálé⁵⁰ megváltási kötvényt 9000 forintról szollót, a tekintetes m. kir. adóhivataltól átvette, és indítványozza, hogy ezen kötvényt el

⁴⁸ A kőbányászat egyik nyilvánvaló célja az építőanyag-mészke kitermelése. Legalább ennyire keresett volt azonban az (oltatlan) mész. (Kalcium karbonátból égetés hatására eltávozik a széndioxid, a maradék a kalcium oxid, vagy oltatlan mész, ami vízzel elegyítés során kalcium hidroxiddá, oltott mésszé alakul). A mészégetést boksákban a kőbányától nem nagy távolságra, az erdőben végezték a mészégetők. Még a hatvanas években is volt mészégetés a határban.

⁴⁹ Természetesen nem pécsi a cég, hanem Kőszénbánya és Téglagyár Pesten a neve. A baleset leírása {9} 40.o.

⁵⁰ Regálé: (lat. jura regalia) a m. királyi haszonvételek; a magyar jogban kétfélek, u.n. nagyobb és kisebb R.-k. A nagyobb R.-k (tulajdonképeni jura regalia) a korona jövedelmeihez tartoznak, s közszükségletek fedezésére szolgálnak. Elidegenítésüket vagy elzálogosításukat több országos törvény tiltja. {19}

kellene adni, minthogy a regálé megvételére még a Pécsi Takarékpénztárba 8000 ft adósság van, a képviselők egyetértének. Az előző év zárásakor 309 ft maradékot állapítottak meg.

A testület „barátságosan” felszólította a bányagondnokot, hogy jelenjen meg előtte, a vadvízárokban elkövetett „sarkantyúzás⁵¹ és pilotázás⁵²” miatt. Ha nem jutnak egyezsége, a járási főszolgabírótól fognak szemlét kérni. Nehezményezi a testület, hogy a bányagondnok a Melegma oldalában egy földdarabot befásított, és fűmaggal is beszórt, azzal a szándékkal, hogy azt használni is akarja, így a bírót felhatalmazzák arra, hogy „birtokháborításért pörölje be”.

Októberben bejelentik, hogy „örömmel vétetik tudomásul, hogy körorvosi székhelyül Szászvár lett kijelölve”.

A körorvos fizetése „300 forintban állapítottatott meg, a látogatási díj nappalra 30 krajczár, éjjelre 50, kilométer távolságra a fuvar nappalra 50, éjjelre 1 ft.”

1892–1893

A bányai kövesút felújítása elkerülhetetlen, mert annyira tönkrement a használat során. A Kőszénbánya és a község egyezsége törekszik, ezért megállapodtak abban, hogy a község a Bocskor malomig intézi, a többi a Kőszénbánya hozza rendbe.

Másrészt „a Kőszénbánya köteles a Györkö házán innét a vasút által eltemetett köves út helyett köves utat építeni”.

A Bányával a „czukor és boradó” kérdésében egyezsége kell törekedni, mondják ki a testületi tagok. Az előző évet 3445 forint bevétellel 296 forint pénzmaradvánnyal zárták.

Tóth István bíró a költségvetés tárgyalásán egy új toronyóra csiszolására 400 forintot kér, és mivel ez nem áll rendelkezésre, erre kölcsönt akarnak felvenni, ezt meg is szavazzák.

A községi kanok⁵³ felügyeletével a kanászt bízzák meg, az etetésre fél pozsonyi mérő kukoricát, és ugyanannyi korpát állapítanak meg számára.

„Szászvár, Vékény, Kárász és Magyar-Egregy községekben is – mint ottani tudósítónk írja – szintén leírhatatlan károkat okozott a romboló vihar és felhőszakadás. A nagy és szilárdan épült

⁵¹ A mederben a sodorvonal megváltoztatására készített terelő kavicsból, kőből. Célja, hogy a patak a partvonalat ne rombolja.

⁵² A patakoldalban a kiszakadás mindkét végétől kezdve szádfalat készítenek, deszkázással és a földtöméssel. {19}

⁵³ Hím sertések, amelyeket fedeztetésre tartottak.

hidakat lerombolta s a hidak gerendáit messze elhordta. A réteket és laposabb helyeket 1-2 lábnyi magas kavicsréteg és iszap borítja. Sok állat megfulladt a nagy víz-tömegben. Szerencsére emberélet nem esett áldozatul, noha M.-Egregyen 23, Kárászon 27, Vékényben és Szászvárott pedig 2-2 épület dőlt össze. A malmokat az ár összerombolta, s a bentlakókat a padlásra kergette. A szászvár-mázai vasútállomáshoz vezető és szénszállításra használt szászvári bányavasútvonalat egészen elhordta, s a sínek és az ezekre erősített talpfák 3-4 méternyi magasságban lógtak, az alattuk levő töltést pedig a víz teljesen elpusztította. A törvényhatóságnak épülőfélben lévő szászvár-hirdi útvonalán épült 5 vasszerkezetű hidját teljesen megsemmisítette. A vihar még Báta, Szekcső, Bár, Bonyhád, stb. számos helyeken óriási károkat okozott, s mint a fővárosi lapok írják, az egész országban dühöngött.” *Pécsi Figyelő*, 1892. május 18. 4. p. {18}

„Polgár-bál Szászvárott. Szászvár előkelőbb polgársága sikerült bált rendezett f. hó 5-én Jónás Laczi bonyhádi jól szervezett cigánybandája közreműködésével a szászvári rom. kath. iskola javára. A táncsterem egyszerű, de igen csinos és ízléses feldíszítése jó behatást gyakorolt a szemlélőre. A helybeli intelligens község nagyobb része, úgy a járás köztisztjeit és szeretetben álló főszolgabírája Nemeskéri Kiss Aladár is részt vett a polgárság által rendezett táncmulatságon. A bál jól sikerült s néhány forint tisztajövedelem is maradt az iskola javára. Az egybegyűlt vendégek mintegy 120-an lehettek. A szép menyecskék közül, kiket hamarosan összeírhattunk jelen voltak: Márton Istvánné, Tóth Jánosné, Böröcs Mártonné, Böröcs Ádámné, Böröcs Jánosné, Jager Jánosné, Jager Istvánné, Pap Józsefné, Jager Jánosné, Diák Györgyné, Skóza Istvánné, Varga Lászlóné és Mósza Józsefné.” *Pécsi Napló*, 1893. február 8. {18}

„Szászváron a nagyvendéglő tágas udvara kertté varázsoltatott át. Köröskörül zöld gályákkal díszített szabad tér közepére van fölállítva az emelvény, mely ezen alkalomra lön díszesen fölépítve. A tribün alatt jégverem van. Nyilván azért építették azt oda, hogy dalosaink a nagy drukktól ne izzadjanak. Pont 5 órakor kezdődött a dalestély, melyen a szászvári és környékbeli »intelligencia« circa⁵⁴ 150 számban volt képviselve.” *Pécsi Napló*, 1893. augusztus 30.

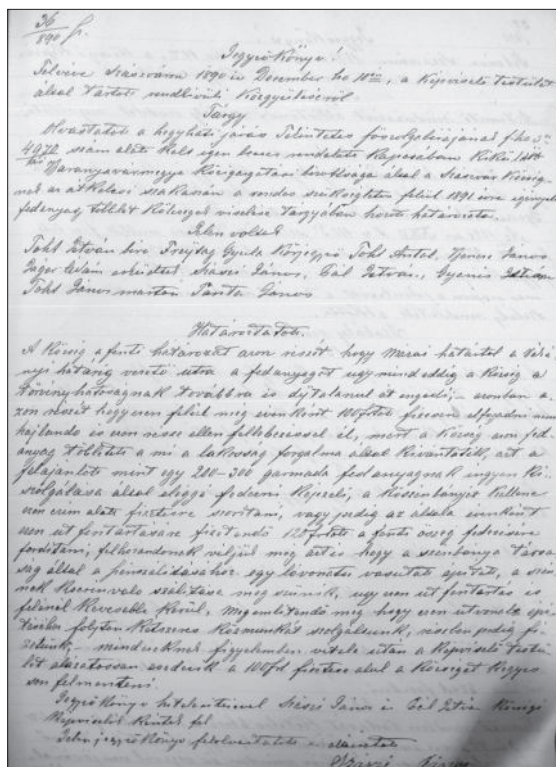
1894

Freytag Gyula, mint a bátaszék-bajai vasút kiépítésének végrehajtó bizottsági tagja előadja, hogy nagy jelentőségűnek tartja a vasút megépülését Szászvár számára. Most részvényeseket gyűjt a végrehajtásra, és javasolja, hogy a község 5 részvényt jegyezzen, darabját 200 forintért. A javaslatot elfogadják.

Tűzoltó fecskendő vásárlásra kér pénzt az Egylet, de a támogatók és ellenzők között szavazategyenlőség alakul ki, ezért a döntést az alispánhoz terjesztik fel. Évenként 100 ft-ot kértek öt éven át a beszerzéshez.

A megyei alispán elrendelte, hogy tavasszal megkezdődjön a Mágocs felé tartó országút építése. Elrendelte, hogy a kisajátításokat kezdjék meg az út nyomvonalában a községek. Az 5 öl szélességre való kiszélesítését az útnak Szászvár magára vállalja.

⁵⁴ Körülbelül.

10. kép – Testületi ülés jegyzőkönyv 1890-ből {8}

Kaufmann bányakapitány Budapestről Szászvárra érkezett. A sztrájkolók száma négyszáz. A pécsi bányákban még rendszeren folyik a munka.” *Pesti Napló*, 1894. február 21. 6. p. {18}

„Bányaszerencsétlenség. Kedden d. u. 4 órakor a szászvári bányában két munkást, amint egy befalazott helyet keresztültörttek, a betóduló víz s rossz levegő megfullasztotta.” *Pécsi Figyelő*, 1894. április 26. 3. p. {18}

1895

Dékány János „népfelkelő” illetőségének⁵⁵ megállapítását kéri a testülettől az alispán. Stenger Ferenc községi pénztárnok elkészíti a számadást az előző évről, és 15 napra közszemlére kifüggeszti.

A testület szavazott arról, hogy a bírói fizetést havi 80 forintról 50 forintra szállítsák le. Azzal indokolták, hogy két pénztárnoki állás szerveztett, ezek fizetése a megspórolt összeggel pótolható. Tóth István bíró ezt nem fogadta el, inkább lemond tisztéről.

„A szászvári sztrájk. Pécsről telegrafálják, hogy a szászvári bányasztrájk még nem szűnt meg. A sztrájkolók egy része ma munkába akart lépni, de a tömeg fenyegetése folytán és inzultusoktól való félelmükben lemondottak szándékukról és visszavonultak. A munkások a munkabér fölemelését követelik, a társaság azonban kijelentette, hogy a kért béremelést nem adhatja meg.

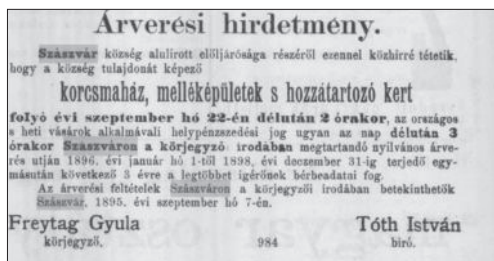
Attól tartanak, hogy a napokban elfognak a sztrájkolók élelmiszerei, s hogy akkor a sztrájk rosszabbra fordulhat. Kiss sásdi főszolgabíró 16 csendőrrrel Szászváron tartózkodik,

⁵⁵ Valamely község, város közigazgatási kötelekébe tartozás.

Júliusban jegyzik: „a szászvári állami anyakönyvvezetőség felállításával járó s a kerülethez tartozó községek által fedezendő dologi kiadásokra vonatkozólag szerkesztett költségvetési előirányzat elfogadtatik...”

A községi korcsmát újra árverezik, bérbe adják. A kikiáltási ár 300 ft. A bánatpénzt befizette: Kovács

Jakab, Krasznér János, László Ferenc, Szinger Salamon. Kovács Jakab 320 ft-os ajánlata nyert, a helypénzszedési jogot a bonyhádi Szinger Salamon nyerte meg.

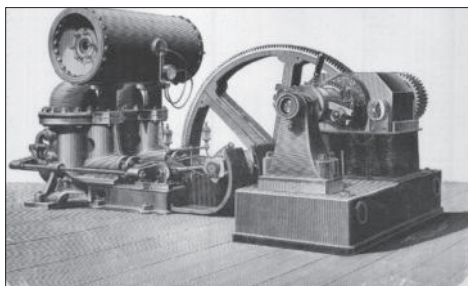

11. kép – Árverési hirdetmény (Pécsi Napló, 1895. szeptember 19.) {18}

„Az 1896., 1897., 1898 évekre a község által a magas kincstártól bérbe vett cukor, bor, sör, szesz italokból és a húsfogyasztás mikénti biztosítása. A cukor adóra évenkénti fizetésre megállapodtak: Szoboszlai József, Steiner Ignác, Kráusz Salamon, Kráusz Frigyes, és a Kőszén Bányá” adózókkal az adó negyedévenkénti megfizetéséről. (Valószínűleg cukorral is kereskedőkről van szó, szerk.) A szeszadóról nem született előre egyezség, ezért azt kirótták.

„Szászváron igen erős volt a néppárt, de Tófi község halála van kötelezve új követesutjáért; Magyar-Egregynek pedig, mely 2 óra gyalogjárásnyira van Szászvártól, külön anyakönyvi hivatalt ígértek akként, hogy a szászvári segédjegyző fogja azt vezetni, s e mellett loco Egregy végzi a jegyzői dolgokat. Minthogy Egregy mindig szélsőbal volt, a néppárt kijátszására függetlenségi pártot állítottak fel az intézők Wéber Péter molnár személyében. Megválasztattak: Freytag Gyula jegyző 102 szavazattal. Tóth István bíró 83 és Wéber Péter 86 szavazattal.” *Pécsi Közlöny*, 1895. november 3. {18}

„Elektromos erővel hajtott szivattyútelep Szászváron. (Egy ábrával.) Az elektromos munkaátvitelt számos jó tulajdonsága mellett különösen az jellemzi, hogy az elektromos hajtógép (az elektromotor) igen könnyen illeszthető bármely munkagéphez és a mellett sokkal kisebb tért igényel, mint más hasonló munkaképességű motor. mint könnyen érthető, oly költséges, hogy számos bányauzemet be kellett szüntetni a talajvíz túlságos felszaporodása miatt, mert annak eltávolításának költségei a bányauzem jövedelmezőségét kétségessé tették. Az elektromos munkaátvitel kifejlődésével a vízfelszállításának igen egyszerű módja vált lehetségessé és ez a következő: A föld felszínén, az akna szélén vagy attól bizonyos távolban valamilyen hajtógép, lehet az gőzgép vagy vízi erő, hajt egy dynamo gépet az u. n. primőr-gépet, mely elektromos áramot szolgáltat; ezt rézdrótok és szigetelt kábelekkkel az akna aljáig vezetik, hol egy az előbbihez hasonló dynamogép van felállítva, melyet az áram mozgásba hoz; ez az u. n. sekundár gép vagy elektromotor. A motorral most egy szivattyút hoznak működésbe, mely a talajvizet csővezetéken át felnyomja az akna széléig. Ily módon szállítják felszínre a vizet a szászvári szénbánya aknájából. Az elektromos munka átvitelt Ganz és Társa cég készítette; elrendezése a következő:

12. kép – Szászvári Szénbánya felhúzógépe [18]

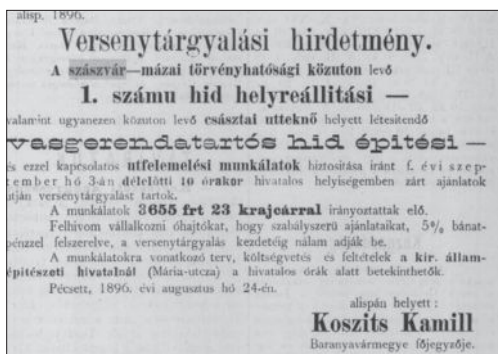
iker különbzeti (differential) szivattyú szolgál. ...A két gép tengelye nyilfogazású öntöttvas fogaskerekekkel van kapcsolva. A két gép soros kapcsolással van ellátva, vagyis a főáram halad keresztül azokon a dróttekerceken, melyek a gép mágnesezésére szolgálnak. A sekundár gép megindítására egy külön indító ellenállás szolgál.” *Gazdasági Mérnök*, 1895.04.07. 15. p. {18}

1896

Deák György a bíró. Kovács Imre, Pál János, Szabó István, Szesz Péter, Gyenis János, Tóth József, Pap Márton, Tóth István, és Dr. Kreiner József, rajtuk kívül: Dr. Szilvássy Mihály, Szoboszlai József, Steiner Ignác, Czéh István, Böröcz József, Böröcz Márton, Pál János, Panta István, Resz Péter, Szabó István, Pap Márton, Gyenis János varga, szintén képviselő.

A testület megbízza a bírót, hogy sikkasztás miatt tegyen feljelentést, mert az éves zárszámadásban hiányt talált. A hiányt végül a pénztáros elfogadta, és kötelezvényt írt alá a megtérítésről.

A bányától induló vadvízárók már annyira feltelt az uradalmi rétig, hogy a legkisebb víz is kiönt. Gschwandtner Albert bánya művezető úr ígéretet tett arra, hogy a község határától felfelé 200 méter hosszban kimélyítteti a vadvízárók medrét. A kivett anyagból a jobb partot megerősíti. Ez nem jelent semmiféle garanciát a jövőre, mondja, mert ez csak a jóindulatuk miatt teszik. A maradék hosszban a község lakossága önerőből fog dolgozni.

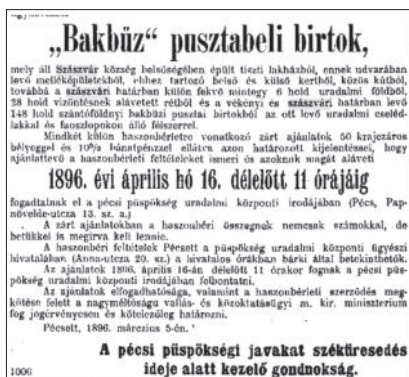

13. kép – A császtai útteknő kiváltása
(Pécsi Figyelő, 1896. augusztus 26.) [18]

A bíró bejelenti, hogy a bányatársaság „a legelőbe jogtalanul követ fejtett”. A bánya képviselőjével megállapodnak, hogy az ilyen jogtalan dologtól tartózkodjanak, valamint Györkö István házánál megmutatott helyen kötelesek a padkát helyrehozni.

15. kép – Ráth Károly: Háziipar.

In: Matlekovits Sándor: Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves kiállítás eredménye 8. kötet. Bp., 1898. 327. p. {18}

14. kép – A Bakbüz birtok hirdetése (Köztelek, 1896. április. 4.) {18}

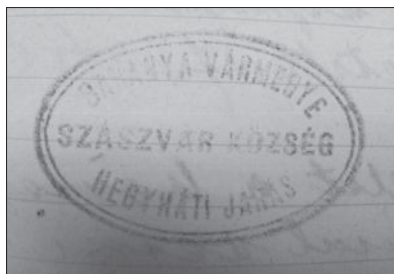
Vármegye és község neve	A készített czikkek megnevezése	Hány családfő üzi az iparágat	Az évi termés mennyisége darab (méter)	piaczi értéke forint
Baranya vármegye:				
Császtva	járom, favilla, lapát, talicska . . .	3	300	300
Szászvár	„ . . .	4	400	400

„Szászvári bányászok a millenniumi kiállításon. A szászvári kőszénbánya üzemvezető igazgatósa ma átiratban jelentette be a főispáni hivatalnak, hogy június hó 28. és 29-ik napjain 80 főből álló bányászcsapatot szándékozik felküldeni Budapestre, hogy azok az ezredéves kiállítást megtekintsék, s ezért kéri a főispáni hivatal közbenjárását, hogy a bányászok az utazási kedvezményben részesüljenek, illetve arra már most előjegyeztessenek.” Pécsi Figyelő, 1896. március 15. 4. p. {18}

1897

A pásztorháznak megvásárolt volt erdőszlak nem alkalmas a célra, vitatkoznak a képviselők. Egy új épület felépítése elkerülhetetlen, erről határoznak is.

Deák György a bíró. A testület megbízza Böröcz Márton és Szabó István képviselőket, hogy a Dékány közben a toronyóra felhúzását végezzék el többször is, hogy megbizonyosodjanak arról, hogy jól jár-e?

16. kép – A jegyzőkönyvek hitelesítő pecsétje {4}

A községi közbirtokosság tulajdonát képező legelő területén levő kőbánya haszonbérbe adásáról döntöttek. Árverést tűznek ki.

A körjegyző javaslatára gazdasági ismétlő iskola felállításáról vitáznak, amit azzal utasítanak el, hogy eleget költ már így is a község tanügyi célokra.

„Ellopott dinamit. A budapesti téglagyár részvénytársaság szászvári telepén a raktárajtó befejezése után a raktárba eddig még ismeretlen tolvajok behatoltak s onnan 20 kiló dinamitot, egy láda töltényt és egy csomag gyutacsot elloptak. A mágocsi csendőrőrs megindította a nyomozást az ismeretlen dinamittolvajok kézrekerítése iránt.” *Pécsi Figyelő*, 1897. július 11. {18}

„Baranya megyében őrs lesz felállítva Szászváron, miután ottan kőszénbánya van s a laktanyák biztosítása végett várbogytai Bogay Vince csendőrszázados pécsi szárnyparancsnok most utazza be az illető helyeket, hogy az alkalmasnak mutakozó helyiségeket és elhelyezéseket biztosítsa.” *Pécsi Figyelő*, 1897. július 22. {18}

„Szászvári Önségélyző Hitelszövetkezet. Ezen korlátolt felelősségű szövetkezet az 1897. évi márczius hó 21-én és 1897. évi június hó 7-ik napján tartott alakuló közgyűlések által elfogadott alapszabályok szerint keletkezett, székhelye Szászvár. A vállalat tárgya: a szövetkezet tagjainak alkalmat nyújtani arra, hogy maguknak hetenkénti csekély betétel által tőkét gyűjt-hessenek és a tagoknak kölcsönöket adni. Tartama: határozatlan idő. A szövetkezet hat-hat évig tartó évtársulatokból áll. A céget érvényesen az igazgató vagy aligazgató külön-külön jegyzik. Az igazgatóság 14 tagból áll; az alakuló közgyűlésen megválasztattak, Dr. Kreiner József igazgató és Szoboszlai József aligazgató cégjegyzésre jogosított, továbbá: Dr. Szilvási Mihály, Schaffer Jenő, Mühl János, Mayer György, Kovács Pál, Rumbusch Imre, Krukemberger János, Baltha László, Deák György, Gombos Ferencz, Kovács Jakab, Tamás József, Kis László, Bayer János, Tóth József és Wieder Antal cégjegyzésre nem jogosított igazgatósági tagok. A szövetkezet hirdetményei a szövetkezet helyiségében kifüggesztendőek s a Pécsen megjelenő lapok egyikében közzéteendőek.” *Központi Értesítő*, 1897. augusztus 5. 915. p. {18}

„Tanulók kirándulása. A bonyhádi gimnáziumi tanári kar tegnapelőtt 210 tanulóval a szászvári kőszénbánya megtekintésére kirándultak s egyszersmind a bánya feletti községi erdőben júniálist rendeztek. A tanuló ifjúság 25 kocsira felrakódva, már kora reggel egész lelkesedéssel vonult Szászváron keresztül, egyenest a kijelölt helyszínére. A szülők és tanügyi barátok közül is igen számosan jelentek meg. A tanuló ifjúság érdekében a tanári kar mindent elkövetett, hogy nekik felejthetetlen emlékezetes napot szerezzen. A jó ebéd után, az uradalmi két erdővéd kíséretében az erdő nevezetesebb részei megtekintésére indultak, onnét visszajöttek a helyszínére, hol Márton ének tanítójuk vezetése alatt néhány talpra esett népdalt zenekísérettel sikerült énekeltek. Ezután következtek a verseny-futások, melyekben a nyertesek díjakat nyertek. Befejezésül a hölgyek is futottak versenyt, hol a szászvári kőszénbánya gondnok neje lett a győztes. Végre megérkezett az est, az ifjúság sorakozásra szólított fel, katona tempóban, dob, trombita és ének harsogtatása mellett Szászvárra gyalogoltak, hol azután mindenki kocsijára felszállt és haza mentek. S ezzel véget ért az emlékezetes kirándulás.” *Pécsi Figyelő*, 1897. június 6. 4. p. {18}

1898

„Az esztergom-szászvári kőszénbányatársulat baranyamegyei szászvári és tolnamegyei mázai kőszénbányáiban az ott alkalmazott, jó keresettel bíró munkások, számszerint 360-an ezelőtt 10 nappal az eddigi 9 órai munkaidő helyett váratlanul 8 órai munkaidőt kezdtek követelni, ezen kívül olyan nagy munkabért, mintha 12 órán át dolgoznának.” *Magyarország*, 1898. július 26. 6. p. {18}

„A szászvári szénbányák új gazdája. Ismét idegen kézre került egy baranyamegyei ipari telep. Az esztergomi kőszénbányával egyesült a szászvári bányatulajdonos, mely új részvénytársulatot alakított a salgótarjáni kőszénbánya-részvénytársulat 25 százaléknyi részesedésével. Az új társaság, melynek a „Wiener Bank Verein” egyik alapítója, 3 millió forint alaptőkével indult meg. A társulatnak annyiban van némi köze Baranya-vármegyéhez is, hogy a szászvári bányában termelik majd a szenet, és hogy beválasztották a felügyelő bizottságba Szily Pongrácz országgyűlési képviselőt is. Különben Budapesten van a társulat igazgatósága, ott fizetik az ezen bányák után várható jövedelmi adót, Baranya- megye ezen vidékére nézve tehát csak annyiban lesz előnyös az újonnan megalakult részvénytársaság működése, hogy több szenet fog itt termelni, mint az előbbi tulajdonos és ezzel több bányamunkásnak fognak keresetet nyújtani.” *Pécsi Napló*, 1898. május 11. {18}

Hirdetés.
Suligoi András vállalkozó szász-
 vári lakos **Vékény és kárász község**
kőbánya bérloje közhirrre teszi, hogy
 nála ezen bányákból

első osztályú minőségű kő

kapható. Az ár ugyanaz, a mi Szászvárott.
 — R.-Kozára vezető építendő országut-
 hoz szükséges kőanyagot Suligoi András
 kőbánya bérloje ugyan azon feltételek mel-
 lett szállítja, mint Steiner.
 Továbbá kapható nála az építéshez
 szükséges **quadrat és hosszú oszlop**
alakú kidolgozott kitiűnő kő.

17. kép – Suligoi András hirdetése
 (*Pécsi Figyelő*, 1897. április 18. 7. p.)

Zárszámadás szerint az 1897. évi bevétel 7501.33 k., kiadás 6788.07 k. A köz-
 ségi pásztorházra 7 ablak és a zsaluzat vásárlásáról döntenek a képviselők. Grósz
 Ábris a Kőszénbánya főmérnöke a községi faiskola létesítéséhez 150 db széldesz-
 kát ajánlott fel kerítés céljára.

Képviselők: Czéh István, Bayer János, Recz Péter, Böröcz Márton, Pál János,
 Szabó István, Grósz Ábris, Gyenis János varga, Kovács Imre, Panta István, Kis
 József, Pap Márton, Böröcz József, Tóth István.

A Kőbánya a közbirtokosság tulajdonát képezi, rögzítik a dokumentumok.

Az előző évben a közmunkaváltság kétszer lett átutalva. Vita alakul ki arról,
 hogy ki kapja a visszautalást: az egyének, vagy a község. A Baranyavármegye
 Törvényhatósága állásfoglalást adott ki a kérdésben.

Steiner Ignácnak engedélyezik, hogy saját költségén, és felelősségére megma-
 gasítsa a Körjegyzőség udvarában álló falat.

Levélhordó bérére 54 ft bért különítenek el. „3 bizalmi férfi kirendelését” ha-
 tározzák el a fogyasztási és italadóról szóló tárgyalására, egyezség megkötésére.

1199. sz.
j. 1898.

Szászvár község elöljáróságától.

Helypénzszedési jog bérbeadása.

Szászvár község elöljárósága közhírré teszi, hogy a község tulajdonát képező országos és hetivásárokon a **helypénzszedési jog** három egymásután következő évre vagyis 1899. évi január 1-től 1901. évi december hó 31-ig Szászvár községben a község házában **f. é. október hó 3-ik napjának d. u. 3 órájkor** nyilvános árverésen haszonbérbe fog adatni.

Az árverési feltételek a **szászvári** körjegyzői irodában bármely napon a hivatalos órák alatt betekinthetők.

Szászvár, 1898. augusztus 21-én.

Kutasi Vilmos, körjegyző. Deák György, bíró.

18. kép – Helypénzszedési hirdetmény
(Baranyavármegye Hivatalos Lapja,
1898. augusztus 28. 259. p.)

Korcsmaház bérbeadása iránti hirdetmény.

Szászvár község alulirott elöljárósága közhírré teszi, hogy a község tulajdonát képező **korcsmaház, kert és melléképületeivel együtt** három egymás után következő évre, vagyis 1899. január 1-től 1901. december 31-ig Szászvár községben a község házában **f. é. október hó 2-ik napjának d. u. 3 órájkor** nyilvános árverésen a legtöbbet ígérőnek haszonbérbe adatni fog. Az árverési feltételek a **szászvári** körjegyzői irodában a hivatalos órák alatt bármely napon megtekinthetők.

Szászvár, 1898. aug. hó 22-én.

Kutasi Vilmos Deák György
körjegyző. 5201 bíró.

19. kép – Korcsmaház bérbeadása (Pécsi Napló,
1898. augusztus 24.)

szipolyozzák ki legjobban. Nem elég, hogy éhbérért dolgoztatnak velük, s ki vannak szolgáltatva előljáróik önkényének, hanem még arra is szorítják őket, hogy sokkal többet, vagyis több időn át dolgozzanak a föld alatt, hogy azon kincseket, melyeket ők termelnek, könnyebben összegyűjt-hessék azok számára, a kiknek épenséggel nincs érdemük reá. Noha e kapitalisztikus társadalomban nem csodálni való, ha munka egyszerű és vagyontalan embere eldobja magától a szerszámot, és szembeszáll a mindenhatók seregével, a kizsákmányoló tőkével, de arra, hogy a munkás, a kinek családja van, mely őt sírva veszi körül, ha kenyér nincs, s a lassú éhség után a valódi nyomor fogja övezni, ha nem dolgozik, akaratereje mégis oda tereli, hogy inkább elpusztul az út árkában, semhogy tovább dolgozzék s munkája mellett nyomorogjon, itt nagy oknak kell lenni. És erről e társadalomnak számot kell adni; de a lelketlenség a kizsákmányolóknál oly nagy, hogy inkább üdvkiáltásokba törnek, ha a proletárt nyomorogni, szenvedni látják; és minek?

A korcsmaház és melléképületek bérleti joga lejár, októberre nyilvános árverést tűznek ki. A hirdetményt a *Pécsi Napló*ban is megjelentetik. 300 frt a kikiáltási ár, két évre. Kovács Jakab és Kramer János tették le a bánatpénzt, előbbi nyerte a versenytárgyalást. Deák János vékényi lakos nyerte a vásári helypénzszedés jogát.

A jegyzőház javítását Kukkenberger építész végezheti el.

„Közel szomszédunkban, Szászváron és Mázán (Tolnamegye), az »Esztergom-szászvári szénbánya részvénytársaság« aknáiban 360 bányamunkás megtagadta a munkát, mert abból a bérből, melyet e dúsgazdag társaság fizetett, megélni nem tudnak, s a szelek után ítélve, hasonló sors vár a »Dunagőzhajózási társaság« egyes telepein levő aknákra is. Mert a kizsákmányolás oly nagy a nevezett társaságoknál, hogy a munkások inkább az utszéken levő víz- árokban éhen elpusztulnak, semhogy a föld alatt ezer életveszély közt éhbérért dolgozzanak, s a föld gyomrában éhen vesszenek. Ilyen kijelentésekhez a munkásság részéről hozzá vagyunk szokva, mert a kizsákmányolás Magyarországon szabadalmazva van. Nem tekintenek itt magyart, sem németet vagy csehet, nem tekintik a vallások különböző hitelveit, hanem egyenlően minden munkásembert, legyen az gyermek, nő vagy férfiú, kizsákmányolnak.

Bennünket, szervezett munkásokat érdekel azon örömdetes tény, hogy volt még azon teljesen kihasznált munkásokban annyi erély, hogy eldobták szerszámaikat és bérharcba léptek. A bányamunkásoknak Magyarországon a legrosszabb helyzetük van; ezeket

Mert a munkás minden falatja, minden szenvedése neki a jólétet biztosítja. S mit törődik a kizsákmányoló avval, hogy a munkás elpusztul-e vagy sem. Az előtte közömbös, éhez-e vagy nem. Így van ez Szászváron, így van ez az összes bányákban, így van ez minden munkással. A munkást csak eszköznek tekintik; de olyan eszköznek, amely ha elkopik, szemétre lesz dobva, mert kijavítani nem lehet, nem érdemes. Kicserélik egy másikkal és helyén van minden. Igen a munkás csak olyan jószág, addig szükséges, míg ereje van, míg dolgozni tud, ha nem, úgy bitanggá teszik. Ilyen eljárások szülik meg azt, hogy a munkás, a ki a kizsákmányolást tovább kibírni nem tudja, Istenhozzádot mond munkájának s kezébe veszi azon hatalmat, mely még számára maradt: » Egy mindnyáért, mindnyájan egyért!« és harcba lép az őt kizsákmányoló tőkével. Ezek azon okok, melyek ellentétbe hozzák a tőkét a munkával és ezek voltak az okok, hogy 360 bányászt a munka abbahagyására kényszerítettek. A munkásoknál az érdek: az egyszerű megélhetés, a tőkénél a kizsákmányolás. Itt látjuk világosan, hogy az egyik helyen a szerezékenység, a mértékletesség, a másikon a haszonlesés és kapzsiság áll. Ideállítjuk a haszonlesést valódi formájában: Szászváron-hiteles forrásból értesültünk egy vajárnak (Häuer) 80 kr, 1 frt a napibére, segédvajárnak (Lehrhäuer) 60–70 kr. futónak (Läufer) 50–60 kr. Ez olyan díjazás, melytől bizony az ember minden perczen kidőlhet. De nemcsak Szászváron vannak ilyen állapotok, hanem a »Dunagőzhajózási társaság«-nál is, a mi bizonyítja, hogy ott sem rózsásabbak a viszonyok. Előttünk van ugyanis egy fizetési bárcza, mely kimutatja, hogy június hónapban egy tizenhárom tagú csoport 336 munkaszakaszt (Schicht) végzett. Ebből egyre jut 257 szakasz. Kerestek ezért összesen 291 frt 31 krt. (Egyenkint 22 frt 36 krt.) Ebből levontak társládára 16 frt 84 krt., olajra, szerszámra 15 frt 72 krt., büntetéspénzt 4 frt 65 krt. így tehát nem számítva az adót, az élelmiszert, ruhát, házbért, iskolát, papot s ki tudná elmondani miféle levonásokat, marad a 13 embernek egy havi munkája után tiszta 254 frt 10 kr., egyenkint 19 frt 54 kr. 25 és fél napi keserves munka díja, vagy egy napra 78 kr. Az ilyen kereset mellett bizony nem csoda, ha munkás elméje eltompul, s nem tudja, hogy tovább mit kell tennie. Van most azon részvényes urakban csak egy csepp is az emberi érzésből? Nincs. Mert ha lenne, úgy tisztában lennének azzal, hogy a bér, a mit munkásaiknak adnak, kevés, abból megélni nem tudnak. A részvényes urak vagy egyáltalán a munkások kiszípolozói a kényelmes fürdőhelyeken elverik és elpuczolják a farsztó munkából eredő jövedelmet s nem akarnak arra gondolni sem, hogy a munkások kénytelenek a munka mellett éhezni. Ilyen gyönyörű ez a mi társadalmunk, mert a helyett, hogy a kizsákmányoltak segélyére lenne, a kizsákmányolóknak oldalára áll, azt védi, a munkást pedig hagyja, hogy hadd dögölgjön meg, mint valami barom. Csak így tovább, már nem kell agitátor, nem kell, ki izgat, eléggé izgat e társadalom, míg csak végére nem járunk.” *Munkás*, 1898. július 31. {18}

„Szászvári kőszénbánya. Szászvár-Máza vasúti állomástól 5.3 km. távol Baranyamegyében. Hét széntelep képezi a művelés tárgyát 0-5,0 m. vastagságban. A széntelepülés fedője és fekvője váltakozva szénpala és homokkő. A bánya művelése két, egyenkint 200 méter mély akna által történik. Az utolsó öt évi széntermelés átlaga 350.000 q. A szén közvetlenül a bányából kerül eladásra, a mennyiben osztályozások nagyon ritkán történnek, mosásnak a szén pedig egyáltalán nem lesz alávetve. A szászvári szénbánya keletkezése röviden

Kőszénbánya- s Téglagyár-Társulat Pesten.

Meghívó.

A Kőszénbánya- s Téglagyár-Társulat Pesten folyó 1898. évi július hó 6-án délelőtt 10 órakor a társulat irodái helyiségeiben Budapesten, V., Nádas utca 16. sz. alatt

rendkívüli közgyűlést

tart, melyre a t. részvényeseket ezennel tisztelettel meghívjuk.

A közgyűlés tárgyai:

1. Az igazgatóság jelentése az 1898. április 18-iki rendes közgyűlésen a társulat 200 frt névértékű részvényének 2–3 darab 100 frt névértékű részvényre való kettősfőtása és a társulat hányasát birtokának elköltsége iránt hozott határozatok végrehajtásáról s az Esztergom-Szászvári Kőszénbánya Részvénytársaság alapításáról s határozathozatal a jelentésről.
2. Az igazgatóság jelentése az általa az Esztergom-Szászvári Kőszénbánya Részvénytársasággal a bányászati birtok átruházása iránt kötött szerződéséről s a bányabirtok átadásáról s határozathozatal a jelentésről.
3. Az igazgatóság jelentése a 3 millió forintnyi ellenérték bevételezéséről.

20. kép – Meghívó közgyűlésre
(Pesti Napló, 1898. június 23.)

— (Táncmulatság Szászváron.)

A szászvári ifjuság holnap (szombaton) a nagyvendéglő összes termeiben a szászvári önk. tűzoltók zászlóalapja javára Zártkörű Táncvigalmat rendez. Belépti-díj: személy-jegy 50 kr. Családjegy 1 frt. 20 kr. Felülfizetések köszönettel fogadtatnak és hirlapilag nyugtáztatnak. Kezdeté este 7 órakor. A zenét a bonyhádi zenekar szolgáltatja.

21. kép – Táncmulatság

(Pécsi Figyelő, 1898. november 26.)

A m. kir. államvasutak mozdonyain számtalan kísérletet tettek; ezeknek legjobb eredménye az volt, hogy egy kilogram szén 6/2 kilogram vizet párologtatott el, holott befalazott kazánoknál az elgőzölgési képesség 71/s literre is emelkedett. Kokszolási kísérletek nem tétettek; egy gázgyártási kísérlet Zágrábban eredménytelen maradt. A társulat dorogi és annavölgyi bányáiban harmadkori, a szászváriiban pedig liaszkorbeli szenet fejtenek; a társulat évi összes széntermelése 2,000.000 q. E bányák igen gondosan voltak kiállítva és aránylag kis területen átnézetesen rendezve, földtani gyűjteményeket, térképeket (1/1000) és szénmintákat láttunk. Rendkívül érdekesen voltak a dorogi és szászvári szénbányák mintái oly módon kiállítva, hogy a bányák egyes szintjei üvegtáblára festve és egymás fölé rakva, a széntelepülés természetű képét adták.” Gezell Sándor: Kőszénbányászat. In: Matlekovits Sándor: Magyarország közgazdasági és közművelődési állapota ezeréves fennállásakor és az 1896. évi ezredéves kiállítás eredménye. 7. kötet. Bp., 1898. {18}

a következőkben foglalható össze. Mintegy száz év előtt egyes ide telepített német bányászok a vidék kovácsai számára ástak szenet a kibúváson. A negyvenes években Misbach és Dräsche, a későbbi tulajdonos elődje megkezdte a rendes bányüzemet és a Szentháromság-aknát mélyesztette le. Draschetől a kőszénbánya és téglagyár-társulat vette át e bányát, melynek üzeme és termelése azonban csak akkor gyarapodott a nyolczvas években, mikor a m. kir. államvasut e szenet üzemében felhasználni kezdte.

1899

Alispáni rendeletre a testület határozatot hoz „a piactéren levő Szt. Háromság szobor körül Erzsébet királyné emlékére 4-6 vadgesztenyefa” ültetéséről.

Bíró: Panta István. Képviselők: Dr. Kreiner József, dr. Szilvássy Mihály, Suligói András, Szoboszlai József, Grósz Ábris, Szinger Ádám, Kaizer Ádám, Dallos János, ifj. Tóth János, Tóth János, Tóth Antal, Roth Keresztély, Dorn Ignác, Tóth István, Kovács Imre, Kis János, Szászi János, Kutasi Vilmos körjegyző.

Per tétetett folyamatba- tájékoztatja a testületet a jegyző, a Pestvidéki kir. Törvényszék részéről, „köszénjog elismerése és járuléka” miatt a község ellen.

Az Esztergom-szászvári Kőszénbánya Részvénytársaság 500 négyyszögöl területet kér az úrbirtokossági legelőből átengedni építkezés céljára.

Suligói András és társai bérlik a Kőbányát az úrbirtokosságtól. Ők, „kötelesek a kőfejtést a kőbánya alsó részén folytatni”, írják elő számukra.

„Bánya-ünnepély. A szászvári bányatársulat – írja ottani levelezőnk – mint minden évben, úgy az idén is méltóképpen ünnepelte meg védszentjének, Szent Istvánnak ünnepét. Reggel a bánya valamennyi alkalmazottja a társulat zászlaja alatt templomba vonult, ahol a bányászok saját zenekarukkal emelték az istentisztelet fényét. Az istentisztelet végeztével Grosz Abris bányamérnök a munkások között jutalmakat osztott ki és utána megvendégelte Öket. A tisztikar, Szászvár és környékének intelligenciája délben a Kovács-féle vendéglőnek a mai napra ízlésesen felszített kerthelyiségében diszebédre volt hivatalos. Az ebéd folyamán Glanczer Gyula bányainspektor, a Ferencz József rend lovagja, ő Felsőge a királyra emelte poharát. Lelkes beszédét az egész társaság állva hallgatta végig. Utána dr. Szilváasy Mihály esperes plébános Hetey Sámuel pécsi püspökre emelte poharát, mint a bánya területének tulajdonosára. Szavai lelkes viszhangra találtak. Ugyancsak az esperes plébános Grosz Ábris főmérnökre is poharat emelt.” *Pécsi Napló*, 1899. augusztus 22. {18}

„Községi tisztujtítás. A szászvári községi tisztujtítás. Máthé Ödön főszolgabíró vezetése mellett tegnapelőtt folyt le, bírónak 3 kandidátus közül szótöbbséggel Panta István választott meg. Helyettes bírónak 2 kandidátus közül Tóth János (Martop) választott meg szótöbbséggel. Pénztárosnak 3 kandidátus közül: Tóth Antal szótöbbséggel. Képviselőkké szótöbbséggel: Jáger Adám, Dallos János és ifjú Tóth János választottak meg. Elöljárókká közfelkiáltással megválasztottak: Kovács Imre, Szászi János, Tóth István, Kiss János, Dorn Ignác és Roth Keresztély.” *Pécsi Figyelő*, 1899. március 1. 4. p. {18}

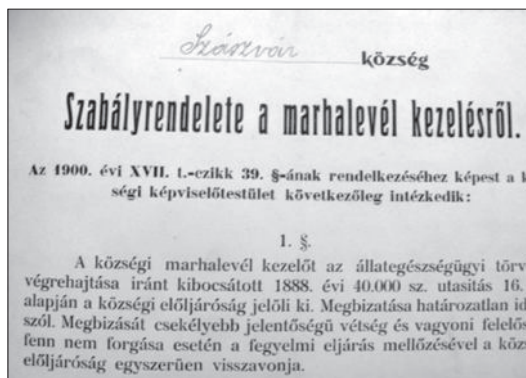
„Folyó hó 18-án a szászvári csordából a kanász elől künn az erdőn eltűnt Mócz Ferencz két göbéje, mintegy 90 frt. értékben. Hogy ki volt a tolvaj, még nem tudják.” *Pécsi Napló*, 1899. április 20. 5. p.

„Térzene Szászváron. Mint lapunknak Szászvárról írják kitűnő hatással van az ottani bánya-munkásokra az elmúlt évben Grosz bányafőnök által létesített bányazenekar, mely vasárnap d.u. 4 órától vas. 6 óráig adta első sétatérzenéjét, melyre ugyancsak nagy számban gyűltek egybe a szászváriak. A zenekar karmestere Hinza János érdeme, hogy a zenekar ügyes játéka meglepte a hozzáértőket. A hallgatóság nagy része munkásokból került ki, akik máskülömben az időt a kocsmában szokták tölteni, most pedig a zene meghallgatása után szépen hazamentek a családjaik körébe.” *Pécsi Napló*, 1899. április 28. 5. p. {18}

1900

A századforduló évében mindössze kétszer ülésezett a jegyzőkönyvek tanúsága szerint a képviselő testület.

Felvetődik, a heti vásárokon mellőzni kellene az állatorvos jelenlétét. Ki nem mondott oka a

22. kép – A helyi rendeletalkotást megkönnyítette, ha nem kellett a központi intézkedésen változtatni, csak hatályba tenni {4}

felmerülő költségek voltak. A testület szükségesnek tartja határozatba foglalni, hogy az utcák és terek közvilágítást kapjanak, a gyalogjárókat kikövezzék, járdák létesüljenek. Fontosnak tartják a temetőbe vezető, mindenki által használt út kikövezését.

A hetivásár árszabályozását közzéteszik. Eszerint az árfolyamok: egy gyékény esetén 4 f, „gyalogtehertől” ugyanennyit kérnek, ugyanúgy, mint egy marha, vagy lóbőrért is. Kocsitehernél: 1 kocsi mész 20 f, 1 kocsi bármiféle gyümölcs, 40 f, 1 kocsi hal 40 f. Sátrak estében, a játékos és látványosság sátráért 1 k-t kellett fizetni helypénzként.

„Egy db őz 20 f, egy darab bárány, gida, borjú, nyúl, bármely vadbőr 05 f.”

„Egy drb pujka (sic!), lúd, tyuk, kakas, csibe, kacsa, kappan, vagy bármely szárnyas darabja után 02 f. Minden szarvasmarha, tehén, ökör, borjú, tinó, ló vagy csikó, akár van befogva, akár nincs, darabja után 20 f-t köteles befizetni...” a vásározó.

Kiss György szászvári születésű, országos hírre szert tett szobrászművész horganyból öntött Jubileumi feszületet adományoz a községnek.⁵⁶

„A szászvári köszénbánya r. t. pedig a bányából Szászvár-Máza vasúti állomásig vezető s lóerőre berendezett iparvasutját gőzerőre óhajtja berendezni, mire nézve a közíg, bejárás megtartott.” *Baranyavármegye Hivatalos Lapja*, 1900. július 8. 214. p. {18}

„Légahajó vidékünkön. Szászvárról írja tudósítónk: f. hó 9 én dél után fél 5 órakor a szászvári bányatelep fölött egy hatalmas léggömb volt látható, mely észak nyugatról szélcsendes időben eleinte lassan lebegve, később sebesen délkeleti irányban röpülve eltűnt a láthatárról. A látcsövei felállítva a légahajóban két alakot lehetett tisztán kivenni, kik üdvözlő intéseinkre feleletet adtak és legnagyobb örömünkre a magyar lobogót kitűzték. A szép látványnak sok nézője akadt, kik feszült figyelemmel kísérték az érdekes és ritkán látott tüneményt.” *Pécsi Napló*, 1900. június 12. 5. p. {18}

23. kép – A Kiss György-féle feszület: a felirattal ellentétben nem bronzból, hanem a szobor horganyból, a kereszt vasból van {20}

⁵⁶ Bővebben: {20}, 260. p.

24. kép –
A „piacztér”
(képeslapon)
a századelőn {5}

1901

Grósz Ábris bányauzemi főmérnök az ESzKB Rt nevében hajlandó a villanyvilágítást bevezetni, amennyiben a község és annak lakossága „150 lángot jegyez” úgy, hogy minden láng után egy évre 22 K fizetendő. A testület az utcák kivilágítására 300 K-t megszavaz, a többiről egyelőre nem születik döntés.

A járási hatóságok elrendelésére a temetőben kőből hullaházat kell építeni. A kivitelezést helyi kőművesek között fogják meghirdetni.

Dallos János indítványozza, hogy gyalogjárókat és járdákat fokozatosan létesítsenek a községben. A háztulajdonosokat kötelezik a házuk előtt járda létesítésére, kikövezésére.

„Hirdetmény. Szászvár község előljárósága a képviselő testület 11 kgy. 1901. számú határozata folytán ezennel közhírré teszi, hogy Szászvár község tulajdonát képező nagyvendéglő a hozzártartozó melléképületekkel együtt, zárt írásbeli ajánlat útján hosszabb időre, vagy nyilvános árverés útján 3 évre Szászvár községhezánál f. évi október 27-én délután 3 órakor bérbe adatik. Írásbeli ajánlatok f. évi október 25-ig adhatók be Szászvár község előljáróságánál, hol is a részletes feltételek hivatalos órák alatt betekintheők. Ugyancsak a fentjelzett időben és nyilvános árverés útján haszonbérbe adatik Szászvár község országos és hetivásárainak helypénz-szedési joga 1902. évi január hó 1-től 1904. évi december hó 31-ig terjedő időre.

Kelt Szászvár, 1901. október 14-én. Szászvár község előljárósága.” *Pécsi Napló*, 1901. október 20. {18}

„A Szászvári Önszegélyző Hitelszövetkezet 1900-1901. évi zárszámadása. A Szászvári Önszegélyző Hitelszövetkezet 1901. évi június hó 23-án du. 3 órakor saját helyiségében tartja IV. rendes évi közgyűlését melyre az egylet t. tagjait ezennel tisztelettel meghívjuk.” *Pécsi Napló* 1901. június 18. {18}

„Vörheny⁵⁷: Hegyháti járás. Szászvár 7 kóreset, 2 halálozás.”

Baranyavármegye Hivatalos Lapja, 1901. december 29. 421. p. {18}

⁵⁷ Skarlát

Prospectus

az Esztergom-Szászvári kőszénbánya r.-t. részvényeiről.

Az Esztergom-Szászvári kőszénbánya részvénytársaság. Budapest, az 1898. május 9-án megtartott alakuló közgyűlés által elfogadott alapszabályok alapjait alakult meg 1898. május 23-án jegyzetelt be a budapesti kir. kereskedelmi és vállalkozások ügyvezetőjéhez.

A társaság célja az alapszabályok 4. §-a értelmében:

a) a Kőszénbánya a Téglyagyár-társulat (Drasche) Posten birtokában volt összes szénbányájának a beruházásokkal együtt való megszerzése, üzemben tartása, kiaknázása és értékesítése, továbbá a mondott társulat szénbánya-hasonbérleti szerződési alapján megillető jogoknak és kötelezettségeknek megszerzése, átvétele és gyakorlása; b) a társaságban levő szénbányákban levő szénbányászati tekintetben, a pécsi róm. kath. püspöki uradalommal (baranyamegyei) Székesszékben levő szénbányák tekintetben, valamint a tolnai megyei Ócsa, Maza és Győr-községekkel a ezek községek egyes lakosaival kötött szénbánya-hasonbérleti szerződések alapján, továbbá összes szénbányászati és üzemüzemelési alapján megillető jogoknak és kötelezettségeknek megszerzése, átvétele és gyakorlása; c) a nevezett társaság birtokában volt 1400. azaz ezerháromezer darab Budapest–Esztergom–Álmás-Püsti h. é. vasúti társasághoz tartozó, valamint a társaság tulajdonában álló, azaz az igazgatóság által, mely legalább öt a legfeljebb kilenc tagból áll. Az igazgatóság tagjai a közgyűlés öt év tartamára választja. A társaság határozat január 1-étől december 31-éig tart. A társaság tartama határozatlan időre terjed. A részvény- és vezetékszámla a tartalékok megállapítása tekintetben az alapszabályok 38., 39., 40. és 41. §-ai a birtokos rendelkezését tartalmazzák: 38. § A működés a társaság

rendelkezésének a szolid kereskedő elveknek megfelelően állítandó fel. Hogy az ingók és ingadozások, valamint a nettó kőszén értékelés évenként mennyi irandó le, azt az igazgatóság indítványára a törvény rendelkezésének megfelelően a közgyűlés állapítja meg. 39. §.

A társaság nyereségét az összes költségek, leírások és nettó veszteségek levonása után fennmaradó tiszta jövedelem képezi. 40. §. A tiszta nyereség a következőleg osztatik fel: a) Mindenekelőtt a bevezetett részvényre 5%, azaz kamatainak megfelelő összeg a részvényesek közti osztalékként felosztatik; b) a fennmaradó 10% a tartalékalaphoz osztatik és c) 10% jutalek gyandát az igazgatóságot illeti meg; ezen jutalek minimális összege minden egyes igazgatósági tag részére 2000 koronával biztosítatik; d) az ezek után fennmaradó hátralék mint felhalmozott a részvényesek közt felosztatik, a menzajában a közgyűlés annak beosztásáról nem máséként rendelkezik. 41. §. A tartalékalapot a 10., 40. és 42. §-ban jelölt bevételek alkotják az a tartalék tulajdonát képezi. Az igazgatóság a tartalékalapot külön kasszá és jó értékekbe való befektetés után gyűmölésű. Ha valamely évben a társaság tiszta nyeresége a bevezetett alapfőke 5%-os kamataira nem lenne elegendő, a társaság a közgyűlés határozata alapján a tartalékalapból pótolható. Ezenkívül is fenn van tartva a közgyűlésnek, hogy az igazgatóság indítványára alapján rendkívüli veszteségeket a tartalékalapból fedezzen. A részvényesek szavazati joga egyépen nem megállapított, hogy minden 36 darab levezetett részvény után a részvényes egy szavazat illeti meg. A társaság alapfőke 3.000.000 forint (3.000.000 korona) áll a 30.000 darab egyenként 100 forint (200 korona) névértékű teljesen befizetett részvényre oszik. A részvények bementőre szólnak, magyar és német nyelven kiállítva, folyószámként a alapszabályok szerinti szabályok szerint állítva. Az 1898. s. 1899-ik évtől kezdve 5-5%-os a az 1890. évre 7%-os osztalék, azaz 14 korona került szétosztásra. A társaság harmadik ülésevértől kezdve, 1900-iki zárszámadását az 1901. március 6-án megtartott közgyűlés következőképpen állapította meg:

25. kép – ESzKB Rt prospectusa (Magyar Nemzet, 1901. április 14. 16. p.)

1902

A „Szászvári nagyvendéglő” bérleti ideje lejár, újra meghirdetik. Az új bérlet kötelezik bővítésre is. Építendő egy nagyterem (80-90 négyzetméter), 2 vendégszoba (9 négyzetméter) és folyosó. Löwenfeld Adolf teszi a legjobb ajánlatot Vajszlóról, 8 évre kéri a bérleti jogot. Később visszalép, és ezért a második legjobb ajánlattal Kovács Jakab szászvári lakos nyer, de ő 12 évre kéri, és kapja meg a bérleti jogot.

A vágóhidat Kovács Jakab és Löwenfeld Jakab közösen használják, bérleti díj fejében.

A bíró javasolja, hogy a korcsmaháznál a község építsen egy mosókonyhát és egy kettős árnyékszéket. A javaslatot a testület megszavazza.

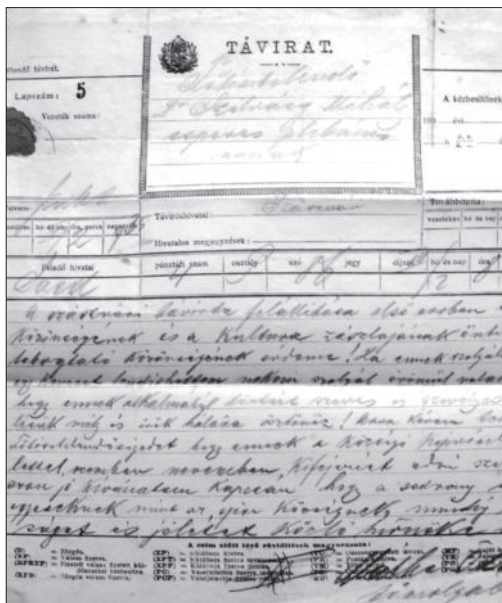
A Rozs-féle hiddal továbbra is gondok vannak, ezért a község perre megy a tulajdonossal, ügyvéd megbízásáról döntenek.

Máthé Ödön Járási Főszolgabíró elnökletével ülésezik a testület augusztusban, aholis határozatot hoznak távirda létesítéséről. 1706 a lélekszám, mondja a főszolgabíró, amihez jön Császa 574 fővel, amely „szintén ide gravitál”, nagy az idegenforgalom, működik a bányászat, indokolt a fejlesztés.

Dr. Kreiner javaslatára az új Táviradból az első távirat a Kereskedelemügyi Miniszter Önméltóságának, a második Főispán Úr Önméltóságának, a harmadik a Főszolgabíró Úrnak megy.

„A szászvári bányaszerencsétlenség. Saját tudásitónktól. Szászvár, június 20. A már két ízben küldött tudósításom kiegészítéséül közlöm a szerencsétlenség részletes leírását. A veszedelem színhelye a bányának szentháromság aknája 8-ik szintjében mintegy 260 méter mélyen levő János-telep vékényi folyosóján elterülő 8-ik számú munkahely volt. A szerencsétlenség 17-én reggel 8 órakor történt. Oka a sujtólég (durlég) meggyuladása következtében előállott nagymérvű robbanás. Az áldozatok száma nyolcz, kik közül hatan a robbanás színhelyén haltak meg; a másik két áldozat a szenvedett égési sebek következtében tegnap szenvedett ki és pedig egyik a reggeli órákban a bányakórházban, a másik dél tájon saját lakásán. Az elhaltak nevei és személyviszonyai a következők: 1. Deixler Ádám, 28 éves, nő, 3 gyermek atyja. 2. György Mihály, 34 éves, nő, 2 gyermek atyja. 3. Jauch Konrád, 16 éves fiú. . Papp János, 33 éves, nő, 2 gyermek atyja. 5. Radó György, 29 éves, nő, 2 gyermek atyja. 6. Schantz Ignáz, 36 éves, nő, 2 gyermek atyja. 7. Szabó János, 21 éves, nőtlen. 8. Töpfner Péter, 16 éves fiú. Sértetlenül, de eszméletlen állapotban mentették ki Herbingert Ferenczet, a ki nagy nehezen életre kelt. Fizikai baja nincs, de az óriási rémületől elvesztette az esztét. Teljesen hülye, semmire sem emlékezik, nem tudja, mi történt vele.

A mentési munkát a szerencsétlenség után azonnal megkezdődött, minthogy azonban csaknem 2 órába került, míg a gázokat a folyosóból kiszivattyúzták, körülbelül déli 12 óra lehetett, mikorra az utolsó szerencsétlenül járt bányászt kihúzták. Mentés közben egy fő-aknász és két elővájár lett rosszul, eszméletüket veszítették, de kevés idő múlva magukhoz tértek. A bűnügyi vizsgálat vezetésére még az nap délután 4 órakor megjelent Klie Lajos sádsi kir. járásbíró, a műszaki vizsgálatra kiküldetett Albert m. kir. bányabiztos, ki esti 9 órakor és Pauck felügyelő, ki másnap reggel érkezett meg. A rendőri szolgálatot Máthé Ödön, járási főszolgabíró és Simon József ib. főszolgabíró a szászvári csendőrorsnek egy járőrével főlátva teljesítette. Az orvosi segélyt Kreiner József dr. bányorvos nyújtotta, a hullaszemlére Stein Ferencz dr. járásorvos és Stauber Hugó dr. mágocsi községi orvos rendeltettek ki. A vizsgálat eddigi adatai szerint a szerencsétlenség következőleg történhetett. Kedden reggel a Jánostelep 8. számú munkás csapata reggel 6 óra tájban a bányába szállott. Mielőtt a munkát megkezdették, megreggeliztek és pedig nem a vékényi folyosón, a hol a munkahely volt, hanem a fő folyosónak ama pontján, hol e mellékfolyosó kiágazik. A munkáscsapat tulajdonképen 14 emberből állott, de a mikor a

26. kép – A Szoboszlai képviselő által küldött üdvözlő és köszönő táviratok egyike, amelyet a távirtda létesítésekor küldött {4}

reggeli után a munkát megkezdeni akarták, csak tizen voltak együtt, a fentebb említett kilencz bányász és Harka István, Töpfner Péter és Jauch Konrád, kik a mellékfolyosón fölállított két ventilátor kezelésével voltak megbízva, a légtisztítót működésbe hozták, mely után a munkások, György Mihály csapatvezetővel, bevonultak.

A csapatvezetőnek az ácsmunkát kellett volna megvizsgálnia, mely célból föl akart menni a már kivájt helyre (gurító) s ekkor látta Harka, hogy György Mihály lámpájában a láng kékes gyűrűt mutatott és körbe fut. Bányaléget sejtve, figyelmeztette társait, hogy meneküljenek: „Jön a bányarém!” György Mihály lámpája⁵⁸ hirtelen kialudt s miközben ez azt a gyutacsyszerkezettel újra meggyújtotta, Harka István lámpája is elaludt. Újra figyelmeztette társait, hogy ne fogjanak munkához, meneküljenek, mert itt a bányarém; de azok kigunyolták, György Mihály pedig a gurítóba ment föl, miközben lámpájában a láng fölfelé emelkedett s a lámpában alkalmazott sodrony izzóvá vált. Harka is megakarta gyújtani lámpáját, de nem volt gyutacs s az okból, hogy lámpáját megigazítsa, elment az akna gyülekező helyére. Itt mintegy 5 perc múlva óriási robbanást hallott. Veszedelemet sejtve vissza futott, de a folyosóról kiömlő füst és gáz a behatolást lehetetlenné tette. Vészjelet adott a szomszédos munkáscsapatoknak, a kikkel s az időközben beérkezett altisztekkel és bányafőmérnökkel együtt mentéshez láttak. Az e folyosón dolgozott munkások általában azt vallották, hogy bizonyos fokú bányaléget mindig éreztek. A folyosón mindössze egy és fél hónap óta vájtak. Vasárnap és hétfőn itt nem dolgoztak, így a szellőztető se működött; nem lehetetlen tehát, hogy ennek következtében gyülemlett össze a nagymennyiségű sujtólég, mely valahogyan György Mihály lámpájának izzó sodronyától vett lángot. A bányamunkások a nehéz napok alatt elég nyugodt magaviseletét tanúsítottak s a rend föntartása céljából különös intézkedésekre nem volt szükség. Elkeseredettség csak a csekély kereset és szigorú bánásmód miatt mutatkozott. Naponként 12 órát dolgoznak a szászvári bányászok 1 korona 40 fillér – 1 korona 80 fillér keresetért s ezért még az életüket is kockára teszik. A bányász élete bizonytalan, miként hajó a tengeren, örökké vész torkában áll.” *Pécsi Napló*, 1902. június 21. 5. p. {18}

„Bányászok sztrájkja Szászváron. Amint Szászvárról értesülünk, ott részben szünetel a munka, mert a munkások túlnyomó része a héten beszüntette a munkát. A sztrájkolók azt kívánják, hogy a szászvári bányában is az eddigi 12 órás munkaidő helyett a 8 órás munkaidő vezettessék be. Ezen kívánságuk jogosult, mert a legtöbb bányaműben máris 8 órás munkaidő van megállapítva. De elítélendő a szászvári munkások másik követelése, hogy t. i. csakis benszülöttek kapjanak a bányában munkát és az idegen munkásokat erőszakkal gátolják meg a dologban. Sőt egy idegen munkást hír szerint hátba is szúrt egy erőszakos bányamunkás. A szászvári bányászok elfeledik azt, hogy több ezer magyar munkás dolgozik külföldi bányákban és igen könnyen megeshetnék, hogy ezek a külföldi bányatulajdonosok represszáliához nyúlnak, ami által sok ezer magyar munkás elveszítené kenyerét. Arról, hogy hány munkás hagyta abba a munkát, értesítést nem kaptunk, de arról igen, hogy a társulatnak jelentékeny készletei vannak és így nyugalommal nézheti a munkások tétlenségét.” *Pécsi Napló*, 1902. június 4. 4. p. {18}

⁵⁸ Mivel nyílt lángot nem használhattak, ezért csak a Davy biztonsági benzinlámpáról lehet szó.

1903

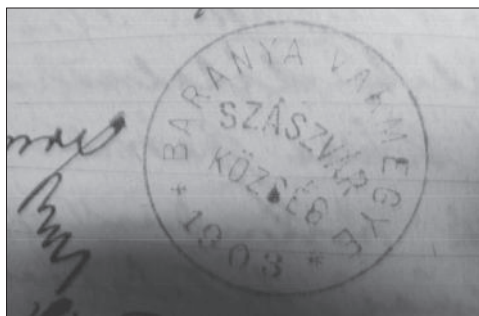
Az egész év során két jegyzőkönyv keletkezik. A mindennapos ügyeken kívül érdekes, vagy jelentős döntést nem hoznak.

Panta István a bíró. Képviselők: Deák György, Hahn József, ifj. Jáger Ádám, ifj. Böröcz József, Márton István, Kis László, Grósz Ábris, Jáger Ádám, Tóth János, Gyenis István, Böröcz Márton, Dobszai János, Parragi István.

A körjegyző Kutasi Vilmos.

Szászvár-Perán (Baranyamegye)
rémek helyen fekvő **nyaralókban**
1 vagy 2 lakás
olcsón kiadó. Van hozzá étkező, hálószoza és konyha, továbbá zongora és egy gyönyörű virágoskert. A nyaralók átellenében szép erdőség és mögötte szőlőkertek vannak. — Közelebbit levélben a kiadóhivatalban megtudható czim alatt. 13358

27. kép – Pera⁵⁸ lakáshirdetése
(Pécsi Napló 1903.június 16.)

29. kép – A község hivatalos pecsétje
1903-ból {4}

28. kép – A „Sztanbul” a hetvenes években
készült fotón {5}

Változás a magyar távirdahivatalok állományában.
15.240.
Baranya vármegyében a **szászvári** postabivatalnál azzal egyesített távirdahivatalt rendeztettem be, mely a 699. számú vezetékbe kapcsolva „L” szolgálatlalt és „sz” (● ● ● — — — ● ● ●) hívójellel működését 1903. év márczius hó 1-én kezdette meg.
Budapest, 1903. márczius 18.

30. kép – 1903.
Távirda és Posta
hívójele
Magyar Királyi
Posta és Távirda
Rendeletek
Tára, 1903.
április 2. 99. p.)

⁵⁹ Az Aranyszarv-öböl északi partján már Jézus születésekor is létezett ez a település. Ma Isztambul része. Három szászvári, jómódú lakos (bányai vezetők) járt a 20. század elején Törökországban, és nagyon megtetszett nekik Isztambul. Ennek emlékére mindhárman elnevezték egy-egy épületüket itthon, Sztanbul, Pera, és Galata névre, amely elnevezések Isztambul egyes részei. Innen ered a hirdetésben megadott név. Bővebben {9}-ben található leírás.

„De mivel a várható jelentékeny forgalom emelkedése miatt parallel vonal létezéséről mégis gondoskodni kell, a szükség fogja magával hozni, hogy Szászvárról Pécsre az állam maga fog vasutat építeni, míg Komlóról is szárnyvasutat fognak Szászvárra vezetni.” *Pécsi Napló*, 1903. április 8. 2. p.⁶⁰ {18}

„Még egy új gőzmalom Baranyában. Dárdán már dolgozik az új nagy gőzmalom, legközelebb üzembe vehető a göröcsönyi gőzmalom is és most arról értesít szászvári tudósítónk, hogy ezen rohamosan fejlődő kis baranyamegyei községben szintén létesül egy félműörlésű gőzmalom, mely vámmőrlésre is berendezve, a hely és környék lisztszükségletét fogja kielégíteni, de a forgalom emelését is nagyban elősegíti. E gőzmalommal kapcsolatban a község és lakóházak vilamos kivilágítása is tervezetik, ami remélhetőleg nem sokára a megvalósulás stádiumába jut. E gőzmalmot és villanytelepet Csillag Márton, a lábodi nagy keményítő gyár volt gépmestere létesíti, és a malom még ezen év december havában üzembe kerül.” *Pécsi Napló*, 1903. november 21. 5. p. {18}

1904

A ráczkozári⁶¹ közegészségügyi kör megosztása Szászvár méretei miatt indokolt, vélekedik a testület. A körorvos fizetése részben vita tárgyát képezi. Évi fizetés 600, fuvarátalány 200 k, halottkémi tevékenység a javaslat szerint. De képviselők kifogásolják, hogy helyi betegellátás esetén miért járna fuvarátalány, másrészt a halottkémi munka ne átalány legyen, hanem esetenkénti 1 korona. Így fogadják el a tételeket. A körhöz tartozik Szászvár, Vékény, Kárász, Magyarereggy, Szalattanak, Köblény és Tótfű.

A körjegyző ugyanekkor 528 koronát, a segédjegyző 114 koronát keres évente.

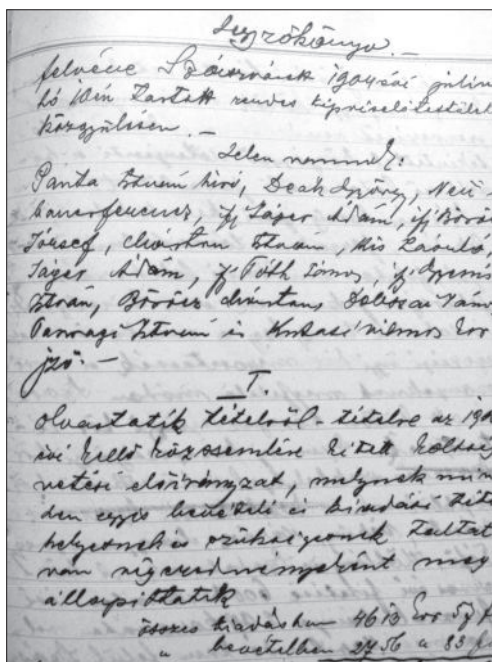
31. kép – A neves bányamérnök eszerint méhészkedett is! (*Pécsi Napló*, 1904. március 15.)

„Új helyiérdekű vasút – egyelőre. (Dr. H.) Pécs sz. kir, város érdekét soha vasúti terv annyira nem hozta forrongásba, mint a tervbe vett Pécs-Üszög-Szászvár h. é.⁶² vonal. Csak azok nem érdeklődnek iránta, vagy a gyors feledés homályát jósolják számára, a kiket privát érdek és nem a közügy vezet. Annyi ok támogatja ezt a tervet, hogy azt mellőzni nem lehet. Hacsak egy kissé mérlegeljük a dolgot, önkénytelenül elmondjuk: iám debuisset pridem! Ugyanis: ősrégi óhaj Pécs városának összeköttetése a nagy magyar alfölddel. Minden eddig felmerült terv között a legpraktikusabban ezen Pécs-Üszög, Szászvár felé tervbe vett vasúti vonal oldja meg ezt a kérdést.” *Pécsi Közlöny*, 1904. szeptember 25. {18}

⁶⁰ Érdekes terv, ami sajnos nem valósult meg.

⁶¹ Ma Egyházaskozár.

⁶² Helyi érdekű.

32. kép – Testületi ülés jegyzőkönyv 1904-ből {4}

1905

Összesen csak 3 jegyzőkönyv keletkezett egész évben.

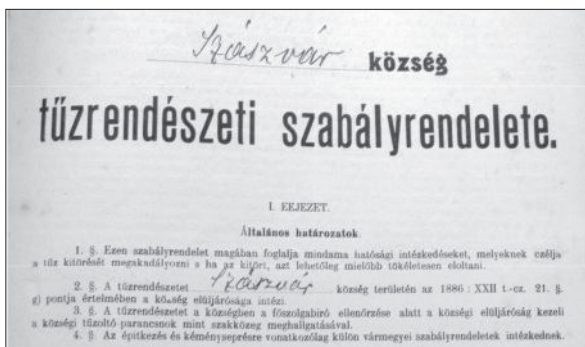
Dallos János a bíró, ö. Jáger Ádám, ifj. Jáger Ádám, Parragi István, Hahn József, Neubaure Ferencz, Deák György, Panta István, Gyenis István, ifj. Böröcz Márton, Dobszai János, Tóth József, Szoboszlai József, Kis László képviselők jelennek meg az augusztusi ülésen.

Felhatalmazzák a bírót, hogy vegye fel a kapcsolatot a felsőmindszenti órással, a toronyóra régóta esedékes javítása ügyében.

A temetői út felújítása késik, a láncai legelőt bérbe kívánja adni a község.

„Tenyészállat-díjazás Szászváron. A Baranyavármegyei Gazdasági Egyesület Szászvárott tehén- és üsződíjazást rendezett. A teheneknél a 100 koronás államdíjat Radits Antal köblényi lakos tehene vitte el. Díjat nyertek: Tóth Fülöp (Magyaregregy), Top János (Szárász), Moza Mihály (Császa), Rózsa István (Szászvár). Az üsződíjazásnál Heisz Ádám hegyhátharóci lakos vitte el az államdíjat. Azon kívül Dallos János (Szászvár), és Tóth Fülöp (Magyaregregy) is kaptak díjat.” *Budapesti Hírlap*, 1905. november 3. 17. p. {18}

„Vasútépitési előmunkálati engedélyek. A kereskedelemügyi m. kir. miniszter folyó évi február hó 3 án, 82 536. szám alatt kelt rendeletével Weber Sándor építész, magyaregregyi lakosnak az általa tervezett üszög-szászvár-mázai szabványos nyomtávú gőzmozdonyu, helyi érdekű vasút folytatásaképen Szászvár-Mázától kiágazóig, Marócz, Ráczkozár, Szászvár, Lengyel, Mekényes, Mucsi és Csibrák községek érintésével,

33. kép – Alkalmazott Tűzrendészeti szabályrendelet {4}

34. kép – Kocsmavezető álláshirdetés (*Pécsi Napló*, 1905. október 19. 7. p.)

a magyar királyi államvasutak Szakály-Hőgyész állomásáig, továbbá Habersfeld Fülöp és fiai dombóvári czégnek a magyar királyi államvasutak Szakály-Hőgyész állomásától kiindulól, az államvasutak dombóvár-bátaszéki vonalának Szászvár Máza állomásnál leendő átszelésével, Tevel, Závod, Lengyel, Ráczkozár, Kárász, Magyaregregy, Komló és Budafa érintésével a m. kir. államvasutak Pécs állomásáig vezetendő, szabványos nyomtávú gőzüzemű helyi érdekű vasútvonalra az előmunkálati engedélyt egy évre megadta. Amint látható itt újabb tervről van szó, mely Bátaszéknek Péccsel való összeköttetését czélozza, amint Weber Sándor engedményes már eleve gondoskodik az építendő szászvár-pécsi vasútnak Szakály-Hőgyészig való továbbépítésének előkészítéséről, de mihaszna, mikor még mindig csak az előkészítésnél megállunk, és sehogy se tudunk tovább haladni.” *Pécsi Napló*, 1905. február 11. {18}

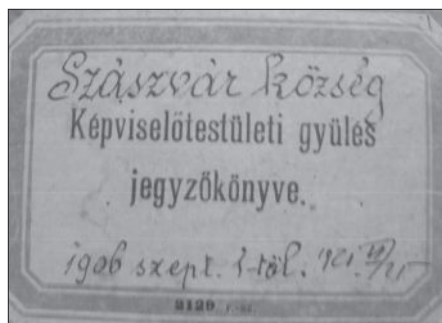
1906

A szászvári 69. számú örháznál a vasúton megállóhelyet kellene létesíteni. A testület határoz a megálló létesítéséről, a tervek szerint 770 koronába kerülne.

Schmidt Jakabné szül. Gerlach Borbála szászvári, és Knopp Józsefné magyaregregyi lakos adnak be pályázatot szülésznoi állásra. Előbbi kapja meg az állást.

A korcsmaház kerítését a májusi árvíz 5 méter hosszban ledöntötte. A testület határoz arról, hogy helyre kell állítani a kerítést, helyi kőművessel, és kőből kell elkészíteni, mint ahogy korábban is volt.

1906. május 13. Nagy jégverés és árvíz, a vadvízárókból kitörő vizek folytán, olvasható a Parókia történetében. {26}

35. kép – A képviselő testületi ülések jegyzőkönyveinek címkéje {4}

„Ellopott kirakat. Kaimann⁶³ Menyhért szászvári cipésmesternek a napokban éjjel ellopták a kirakatát, amely a cipész üzlet ajtaja mellett, a falra volt erősítve. A tolvaj a kirakatot elvitte tótfüi útra, ahol feltörte, a tartalmát elvitte és a szekrényt otthagya az uton. A kár körülbelül 100 korona. Az esetet feljelentették a csendőrségnél, amely a nyomozás folyamán megállapította, hogy a lopást Henner György dombóvári cipészsegéd követte el, aki a lopott cipőből,

⁶³ Valószínűleg inkább Heinemann.

a tolvajlást követő napon is adott egy párt Vasvári Antal vasúti őrnek. A csendőrség a tolvaj kézrekerítése céljából a nyomozást folyamatba tette.” *Pécsi Közlöny*, 1906. február 4. {18}

„Szibériának párja akadt – Magyarországon, a szászvári bányatelepen – mely az esztergomi bányarészcsernyéltársaság tulajdonát képezi – s melyet a bányagondnok, Grosz Ábris, aki magát a munkások úristenének nevezi – második Szibériává alakított át. Igen, valóságos második Szibéria lett ez a hely, mert itt is a zsarnoki önkény uralkodik és a munkások oly elbánásban és keresetben részesülnek, aminőt csakis az orosz Szibériában lehet feltalálni. Itt ipartörvény vagy szolgálati szabályzat betartásáról szó sincs. Azt tesz a bányagondnok amit akar. Rendelkezésére készen állanak a csendőrök minden pillanatban. És jaj annak a munkásnak, aki valamely kérelemmel bátor a bányagondnok elé járulni. Tudjuk, hogy czudar a bányamunkások helyzete az egész országban, úgy a kereset, valamint a bánásmódot tekintve. De oly czudarságot feltalálni sehol sem fogunk mint itt. A múltkoriban megtörtént, hogy Böröcz Antal járár, aki már huzamosb idő óta dolgozik a szászvári bányában, de hitvány keresetéből nem tudott még egy pár csizmát sem venni a maga részére, azzal a kérelemmel fordult a bányamunkások úristenéhez, a bányagondnokhoz, hogy adna neki valami ócska lábbelit, különben képtelen lesz dolgozni menni a bányába, lévén a bányában bokáig érő sár és víz. A bányagondnok durván elutasította, s így a szegény munkás kénytelenített rongyokba burkolni a lábait ős úgy szállni le a bányába dolgozni. Másnap Böröcznek a felesége állított be a bányagondnokhoz, hogy adjon neki a „magazinba” utalványt, hogy élelmiszert vihessen haza és hogy éhező gyermekeinek kenyeret adhasson. Erre a bányagondnok dühösen rivalt az asszonyra: „Menjen Szabolcsra kenyérért” Mire az asszony visszavágott: „Hát Szabolcsan dolgozik az uram, nem itt?” Az asszony többet nem mondhatott, mert azonnal ott termett két csendőr, akik az asszonyt karonfogták és hazáig kísérték. A gyermekek, akik epedve várták, hogy édes anyjuk kenyeret hoz, mikor anyjuk a szobába lépett, elképedtek, megijedtek, mert kenyér helyett – csendőrök érkeztek. A munkás látva, hogy a zsarnokság most már a legnagyobb durvaságba csap át, még egyszer elment a bányagondnokhoz, hogy vagy utaltasson ki kenyeret, vagy adja ki az írásait és megy máshová dolgozni, kenyérrelvált és csizmárávalót is kereshet. Nem kellett több az önkényuralmat gyakorló bányagondnoknak. Behívott két csendőrt, akik elkapták a munkást és vitték az aknához, ahol beállították a kosárba s leeresztették a bányába dolgozni. Gregor József éppen így járt élelmiszer-utalvány kérés miatt, azzal a különbséggel, hogy a feleségét még el is toloncolták Szászvárról azon kifogás mellett, hogy Gregorral „csak közös háztartásban él, nincsenek egymással megesküdve. Tehát kenyér helyett Gregort a bányába eresztették le erőszakosan, feleségét pedig eltoloncolták.” *Munkás*, 1906. február 18. 5. p. {18}

1907

Dallos János bíró, ö. Jáger Ádám, ifj. Jáger Ádám, Parragi István, Hahn József, Deák György, Kovács Imre, Panta István, Böröcz Márton, Dobszai János, Gyenis István, Tóth József, Kiss László, Neubauer Ferencz, Grósz Ábris a képviselők.

„Minden háztulajdonos tartozik évenként kétkezi napszámot, ezenfelül minden egypár igavonó állattal bíró közmunka kötelezendő, tartozik még évenként két ígás napszámot szolgálni. Az összes rendelkezésre álló községi közmunka természetben leszolgálendő, kényszerváltság behozatalára szükség nincs” szöveggel hoznak véghatározatot februárban a képviselők.

Határozatba foglalják, hogy az anyakönyvezés díjait egészben az anyakönyvvezető kapja, de ezért neki kell állnia az anyakönyvi bélyeg előállítási költségeit.

Legközelebb júniusban üléseznek. Megállapítják, hogy az előző és a folyó évben összesen 128 korona kihágási büntetés folyt be, amelyet a szegényalapba, és a munkás alapba fizetnek be.

Megvizsgálják, és elfogadják az egyes alapok pénzügyi elszámolásait.

Gyenis István és Tóth János képviselőt jelölik ki, hogy a község képviseletében vegyenek részt a bátaszék-dombóvári vasútvonal munkálatainak közigazgatási bejárásán, és legjobb meggyőződésük szerint képviseljék a község érdekeit.

36. kép – A Fő téren a
gyógyszertár épülete
A közút felülete, jól
láthatóan nagyon rossz
minőségű volt {5}

Szeptemberben számba veszik az iskolai alapvagyont, ami „maradvány betétkönyvben, és cselekvő hátralék tételekben vizsgáltatik”. Az apaállat-tartási alap hiányát az anyaállatok arányában tervezik kiróni. Grósz Ábris az állattenyésztés serkentése érdekében azt javasolja, hogy a többi adó arányában vessék ki ezt a terhet, ezt el is fogadják.

A fogyasztási adók beszedésének jogát árverésen hirdetik meg.

Kerti villa épül a Plébánia udvarában.⁶⁴

„Hrilár Ferencz obertecheni (Krajna) illetőségű állításköteles, bányász, legutóbb szászvári lakos, katonai jelentkezés miatt 2 napi önköltséges elzárásra átváltoztatandó 25 kor. pénzbüntetésre.”

⁶⁴ {26}

téssel lett büntetve. Miután fönt nevezett Szászvár (Baranyavármegye) községből f. évi márczius hó 3-án ismeretlen helyre távozott, fölkéretnek az összes nyomozó-hatóságok, hogy Hrilar Ferencz bányászt köröztetni és föltalálása esetén a hegyháti járási főszolgabírórt értesíteni szíveskedjenek.” *Baranyavármegye Hivatalos Lapja*, 1907. március 21. 122. p.

„Árverési hirdetmény. Szászvár község elöljárósága ezennel közhirre teszi, hogy ismeretlen cigányok tulajdonát képező és a szászvári csendőrőrs által Szászvár község elöljáróságánál elhelyezett két darab kocsi, egy szürke ló, két lószerszám, mint gazdátlan tárgyak az 1894. évi XII. t.-cz. 105. §-a alapján Szászvár község házánál f. évi május hó 9. napján d. u. 3 órákor nyilvános árveréses a legtöbbet ígérőnek azonnali készpénz fizetés mellett eladatnak. Szászvár, 1907. évi április hó 19-én. Kutasi Vilmos körjegyző, Dallos János, bíró.” *Baranyavármegye Hivatalos Lapja*, 1907. április 25. 193. p. {18}

1908

Márciusban körállatorvosi állás szervezésével foglalkoznak. A főszolgabíró rendelete szerint Mágocson szervezendő egy körállatorvosi terület. Mivel Mágocsra nehéz a közlekedés, a lakosság eddig is Bonyhádról hozatott orvost, ha kellett, ezért a község nem járul hozzá a mágocsi költségekhez.

Döntenek arról, hogy minden helyi tehén fedeztetése 1 korona, a vidéki tehenek esetében 2 korona, amit az apaállat alapba kell befizetni.

Májusban a vadászati jog bérbeadásáról, a vasúti megállónál váróterem építéséhez való hozzájárulás, az éves előjárói díjakról, a szegényalapból egy tartásdíj kifizetéséről, és a pénzalapok számadásáról tárgyaltak.

A m. kir. Államvasutak Zágrábi üzletvezetőségének megkeresésében kérték, hogy a község közölje a váróterem létesítéséhez való hozzájárulása mértékét. Mivel ez nagyon nagy összeg, ezért a testület Grósz javaslatára megkérdezi a környékbeli földtulajdonosokat, hogy nem akarnának-e a saját területükön egy várótermet építeni, ami egyben korcsma is lehetne, és ezt a község támogatná.

Novemberben van jelen először Róth Keresztély, dr. Kreiner József, Szunyogh Béla, Balta László képviselők, a jegyzőkönyv szerint.

Szabályrendeletet fogadnak el a „husszempléről”. „A sertéseket a hentesek saját ipartelepükön szurhatják le, a többi vágóállatot vágóhídon kell leölni”. Húsvizsgálót kell megbízni minden községnek, évi 200 korona fizetségért. A feladatot elsősorban az állatorvosok láthatják el, ha ők nem vállalják, akkor lehet más személyt megbízni.

Magyaregregy, Kárász, Vékény új körjegyzőséget szervez, erről értesíti a testületet, amely támogatja az elképzelést.

„A szászvár-mázai állomás kibővítése. Máza és Györe községek érdekeltsége múlt évi november hó 10-én előterjesztést tett a kereskedelmi miniszterhez, hogy a m. kir. államvasutak báziszéki – dombóvári vonalán tervbe vett elsőrangusítási és átalakítási munkálatok kivételénél, nevezetesen pedig Szászvár-Máza állomás bővítésénél ez a tervezet szolgáljon alapul, mely az erre vonatkozólag múlt év folyamán megtartott közigazgatási bejárás alkalmával egyetértőig megállapított. A kereskedelmi miniszter és az érdekeltség megnyugtató véget a közigazgatási bizottságot arról értesítette, hogy Szászvár-Máza állomásra vonatkozólag, a közigazgatási bejárásnál létrejött megállapodások változatlanul jóváhagyattak, minek folytán az új felvételi épület a folyamodó községek által kívánt helyen, az állomás részén, a vendéglő épülethez a régi felvételnél még közelebb eső helyen fog épülni: az állomási vágányzat pedig nem csupán keleti, hanem mindkét irányban meghosszabbítatik. A szénrakodó részére pedig szabványos távolságban egy vágány létesítetik. Minthogy azonban ezen a vágányon szénrakodó az ürszelvénybe esett volna, egy távolabbi vágány építése van kilátásba helyezve. Maga a szénrakodás változást nem szenved, s az a mostani kiterjedésben fog déli irányban áthelyeztetni.” *Pécsi Napló*, 1908. április 22. {18}

1909

A község lakossága 1706 fő.

Körjegyzői pénzszekrény szükségességét tárgyalják szeptemberben, a beszerzésel a bírót bízzák meg. Ellenőrzik a pénzalapok helyzetét, a következő évi tervezett költségvetést 15 napra kifüggesztik a községházán, bárki megnézheti.

Decemberben utca szabályozási terveket terjesztenek elő, erről tárgyal a testület. A térképet, és az előterjesztett műszaki tartalmat a képviselők támogatják.

„Milyen legyen a tánc? (Esküdszéki tárgyalás.) Újév napján délután és este multság volt a szászvári Kovács József féle vendéglőben. Vegyesen voltak ott szászvári, császtai és győrei legények. Folyt a tánc s egy jó ideig békében ment a multság. De csakhamar megbomlott a jó egyetértés. A legények egyik része a verbunkust akarta járni tovább is, a többiek pedig gyors csárdást, ahogy ők nevezik «karikást» akartak táncolni. Bakó József császtai legény oda is kiáltott a cigánynak, hogy kezdjen csárdásba, Gyenis János azonban leintette a cigányt s ráparancsolt, hogy továbbra is a verbunkulust huzzza. Ez a csekélyke ok elégséges volt, hogy a két ember öltre menjen.” *Pécsi Napló*, 1909. május 13. 7. p. {18}

„Az Esztergom-Szászvári kőszénbánya r. t. szászvári bányatelepén egy akna lemélyítésével a Fröhlich és Klüpfel céget bízta meg.” *A Bánya*, 1909. december 12. 90. p. {18}

1910

Elfogadják az előző évi pénzügyi alapok elszámolását. Több észrevételt is tesz a járási számvevő: a községi földeket ezentúl csak árverésen lehet bérbe adni, a bérbeadásról jegyzőkönyvet kell felvenni. A biktartás költségeiről külön nyilvántartást kell vezetni. A birtokosság tartozásait külön kell vezetni minden tétel esetében. Ezek technikai észrevételek voltak, jegyzőkönyvben rögzítették.

Szeptemberben már a következő év költségvetéséről tárgyalnak. A tervezett bevételekben és kiadásokban 2875 korona hiány mutatkozik. Ez a 1886. évi XXII. Törvény értelmében szétosztatik, és kivettetik adó formájában, majd beszedetni határoztatik.

Kiegészítik a „húsvizsgálati rendeletet”, mivel erre a főszolgabíró kötelezte a testületet: A húsvizsgáló a munkája végzésekor tételesen kimutatja a költségeket, ezeket bemutatja a községi elöljáróság felé, a községi bíró a kirótt díjakat azonnal köteles behajtatni.

A községben „sem rendszeresített szolgai, sem rendőri, sem kézbesítői állások nincsenek”. (Majd ha lesznek, akkor figyelemmel lesznek ezeket megillető kedvezményekre, amire egy rendelet felhívta a figyelmet).

A vásári helypénzszedési jogot Scherlaub Péter sásdi lakosnak ítélik oda.

„Mágocsra és e hónapban már egy esettel Szászvárra is kiterjedt nyakszirtmerevedési járvány⁶⁵ rendkívül komoly lefolyásúnak mondható. Összesen ugyanis 15 megbetegedés történt, amelyből 9 halállal végződött, ami 60 százalék halálozási aránynak felel meg. Remélhetőleg a betegségnek Szászváron jelentkezése nem jelent további terjedést.” *Pécsi Napló*, 1910. április 14. 4. p. {18}

„A szászvári köszénbányában 17-én délután bányalégrobbanás történt.⁶⁶ Több száz ember dolgozott a bányában, amikor négy óra tájban az aknák mélyéről fölhangzott a vészjel. A főtárnánál dolgozó munkások segítségért kiáltoztak. Pollák Nándor főaknász-helyettes és Gerst Ferenc munkás az akna nyílásához siettek. A főaknász biztatta társát, hogy a kosárral szálljanak le a bányába megnézni, mi történt. El is indultak. A kosarat óvatosan eresztették alá velük. Jó mélyen voltak már az aknában, amikor a bányalég egyszerre fölborította a kosarat. A főaknász és a munkás kiestek belőle és több száz méter mélységbe hullottak a bánya szintjére. Mindkettő szétloccsant koponyával, holtan maradt a sziklákon. Rettenetes fejvesztettség, rémület támadt erre az egész telepen. Az akna torkolatát körülállották a község lakosai sirva, jajgatva várták a mélységből fölszállított holttesteket. Mikor egy-egy fölismerhetetlen, fekete hullát fölhoztak, asszonyok és gyerekek rohantak rá. Alig lehetett őket távoltartani. A holttesteket a halottaskamrába vitték, megmosták és – amennyire már lehetett – megállapították a személyazonosságukat. Előbb csak négy holttestet tudtak a szabadba hozni. Később megérkeztek Pécsről és a szomszédos községekből a mentők és a tűzoltók és erősebben indult meg a segélynyújtás.” *Népszava*, 1910. május 20. 6. p. {18}

⁶⁵ Nem sikerült megállapítanom, hogy mi lehetett ez a járvány

⁶⁶ {9} 54.o.

1911

A fogyasztási adók beszédésével megbízottak lemondtak a jogukról, a testület úgy dönt, hogy a jogot Brandt Istvánnak ajánlja föl, aki már csinálta ezt a feladatot korábban. Díját 150 koronában állapítják meg, amit a beszédett adókból utólag fizetnek ki, havonkénti bontásban.

Márciusban rendkívüli közgyűlést tartanak. A képviselők között először szerepel Szieb István, és Schettl István.

A bíró előterjeszti, hogy „külön körjegyzői szövetkezet alakítása esetleg a szászvári körjegyzőségnél a munkaerő szaporítása.” A járási főszolgabíró megnevezte a beérkezett iratokat, és 1600 korona államsegéllyel látná csak megvalósíthatónak. A belügyminiszter azonban ezt nem adta meg, így a szövetkezeti községeknek kellene ezt a pénzt összeadniuk. Megkérdezi a községeket, hogy így kívánják ezt a szövetkezést, de a községek ezt nem vállalták.

A körjegyzőség 4463 lelket számlál. Ezt a feladatot a körjegyző egy segédjegyzővel ellátni nem tudja. A járási főszolgabíró is belátja ezt, és ideiglenes munkaerő kirendeléséről intézkedett, második segédjegyző személyében, évi 1000 korona fizetésért.

A m. kir. Belügyminisztérium rendeletei szerinti „időszaki mértékHITELESÍTÉS” a segédszemélyzet bérét 5 korona mértékben állja a község.

37. kép – Ősszel Piac részlet {5}

Scherlaub Péter vásárbérlő kéri a szerződése felbontását, vagy a díj csökkentését, de kérését elutasítják.

A váróterem építése nem halad. Az államvasutak nem építi meg hozzájárulás nélkül a várótermet, ezért a község 200 koronát szavaz meg erre a célra.

A főszolgabíró felhívására „dögtér, vágóhíd és vásártérnek a vett rendeletek értelmében leendő berendezéseit határozatilag kimondja” a testület. A vásártér területe egyelőre csak egy holdnyi terület megvételeével nagyobbíttassék meg, mondják.

„A járás legnagyobb községe Mágocs 3621, legkisebb községe Kishertelend 106 lakóval. 1500-at meghaladja, de 1800-at el nem éri a lakosság száma Csikostöttös, Kaposszekcső, Komló és Szászvár községeiben. 1000 és 1500 közötti a lakosság száma 8, 500 és 1000 közötti 24, 500 és 200 közötti 31, 200-on aluli 6 községben. A lakosság szaporodását a járás területén is lényegesen befolyásolja a magyarság körében általánosan divó és a katli. németiség közt is mindjobban terjedő egygyermekrendszer. A kivándorlás a járás területén az utolsó 10 év alatt elég jelentékeny volt, a szaporodásra azonban lényegesebb befolyást nem gyakorolt, minthogy a kivándoroltak végleges elmaradása csak igen kivételes jelenség, azoknak túlnyomó része 1-2 évi távollét után, a legtöbb esetben igen szép keresménnyel, visszatér. Állandó jelenség a németnyelvű lakosság szegényebb rétegeiben a téli idősakra Németországba, főleg Westfália bányáiba, munkára való kiutazás.” *Pécsi Napló*, 1911. december 24. 7. p. {18}

1912

Februárban csak illetőségi kérelmeket vizsgálnak és utasítanak el.

Kreiner József képviselő előterjeszti, hogy kívánatos lenne, ha a község utcái éjjel kivilágosítva lennének. „A piac téren lévő, magánosok által fenntartott ívlámpa költségeihez f. év áprilistól, mivel az közczélt szolgál, havi 5 koronával járuljon hozzá a község.” Így döntenek.

A közgyűlésen a lakosság részéről senki nem jelent meg, így az egyes pénzügyi alapokról szóló számadást a képviselők maguk között tárgyalják meg.

Egy előterjesztés szerint az Erzsébet Királynő Árvaház rossz anyagi helyzetére tekintettel pártoló tagnak szeretné a községet is megnyerni, de a község rossz anyagi helyzetére tekintettel a kérést elutasítják. Ugyanígy jár egy internátus létesítésére szerveződött alapítvány kérése is. A körjegyző a már többször elhatározott „munkaerő szaporítást” a körjegyzőségen egy írnoki állás megalapításával újra kérelmezi, de ezt is elutasítják.

Megtárgyalják a 1913-as év költségvetését, és azt 1820 korona hiánnyal fogadják el. A tervezett hiányt adóként róják ki, és hajtják be a lakosságon.

„A szászvári tűzoltók kitüntetése. A király által 25 évi buzgó tűzoltói szolgálat jutalmazására alapított díszéremmel a Szászvári önkéntes Tűzoltótestület nyolc tagja lelt kitüntetve. A díszérmek átadása folyó hó 4-én ment végjé. A délutáni vonattal megérkezett Fenicz Ignác dr. járási főszolgabíró és a kíséretében levő Bognár Gyula szolgabíró, a tűzoltó-testület és Szászvár község előjárósága fogadta zászlóval és zenével a vasúti megállónál. Dallos János községi bíró üdvözölte a megjelent főszolgabíró, aki válaszában kiemelte, hogy mindenkor örömmel jelenik meg Szászvár községben, de ez alkalommal különös örömmel jelent meg, hogy a tűzoltó egyeslet tagjainak, akik közé ő maga is tartozik, a királyi díszérmekeket átadja. Ezt követte a tűzoltó egyeslet díszközgyűlése, a melyen Grósz Abris bányafelügyelő, mint az egyeslet díszelnöke, elnökölt.

...A küldöttség kíséretében – melyet Limbacher Sándor parancsnok vezetett – megjelent főszolgabíró Grósz Abris elnök meleg szavakkal üdvözölte és kérte a díszérmek átadására. Fenicz Ignác dr. főszolgabíró szép beszédben méltatta a tűzoltói intézmény érdemeit és lelkes, buzdító szavak kíséretében a kir. díszérmekeket a következőknek adta át: Kreiner József dr. bányafőorvos, testületi orvosnak, ifj. Kovács József, Neubauer Gyula, Dallos János, id. Keller Jakab, Hepp József és Hack Péter tűzoltó testületi tagoknak. Az egyik kitüntetett, Neubauer Ferenc a közgyűlésen betegsége miatt meg nem jelenhetvén, a főszolgabíró a parancsnokságot bízta meg az érem átadásával, ami a közgyűlés után nyomban meg is történt. E kitüntetettek nevében Kreiner József dr. bányafőorvos mondott köszönetet, mire az elnök a díszközgyűlést berekesztette.” *Pécsi Napló*, 1912. december 8. {18}

„Annak idején mi is megírtuk, hogy a szászvári körjegyzőségen tömegesen kértek útlevelet Németországba. Ez azt a gyanút keltette, hogy az embereket Vókó József, a németországi Geste bei Bochuból hazatért bányamunkás csábítja a kivándorlásra. A csendőrség vizsgálata alapján megindult az eljárás Vókó ellen. Ennek az ügynek ma volt a főtárgyalása, amikor is kiderült, hogy Vókó senkit sem beszélt rá a kivándorlásra. A munkások önszántukból akartak kimenni a német bányavárosba, ahol a hazinál jobb béreket fizetnek. Vókót ennek folytán a bíróság felmentette.” *Pécsi Napló*, 1912. november 3. 7. p. {18}

1913

„A szászvári templom restaurálása. Szabó Géza tb. pápai káplán, szászvári plébános kezdeményezésére nagy arányokban kezdődött meg az adakozás a szászvári templom restaurációjára. Eddig a következő adományok folytak be; Suligói András bányabérlő 1000 koronát adakozott a templom kifestéséhez és 5000 koronát egy teljesen új orgona beszerzéséhez. A templom hét ablaka helyére üvegfestményű ablakokra adakoztak egyenkint 400-400 koronával Suligói Andrásné egy szent Erzsébet, Dallos János szászvári bíró egy szent János, Deák György földműves egy szent György, Fenicz Ignácné (Sásdról) egy szent Margit, a szászvári iparosság egy szent József, a szászvári Öngyógyító Hítel-szövetkezet egy szent István, a szászvári Kovács család egy szent László ablakra összesen 2800 koronát, Rozs István molnár egy csillárra 400, Kreiner József dr., Réder János és neje új belső felszerelésre 100- 100, id. Bencze László földműves (Mázáról) új padokra 100, Kiss Istvánné új padokra 30, Krausz János új padokra 40, Kautz nővérek új padokra 20, Lakó György nyugalmazott gazdatiszt új padokra 20 koronát, Kiss György szobrász, Szászvár jeles szülöttje, pedig egy művészi kivitelű szobrot fog készíteni a templomnak.

A plébánia többi hívei körében, valamint a bányamunkások soraiban is lelkesedéssel folyik a gyűjtés a szép terv megvalósítására. Az új orgona készítését az országos híró Angster orgonagyár vállalta el augusztus 1-i határidővel. A régi, teljesen jó orgona aug. 1-től átvehető 1200 korona

38. kép – Templomi ablak
üvegfestménye levelezőlapon {5}

lakozott lakossággal a plébánia lakhoz vonult. Rövid pihenés után a megyéspüspök a tisztelgő küldöttségeket, így: az előjáróságot, a hitközséget, a bányagondnokságot, a tűzoltótestületet, a szekszárdi kath. kör népes küldöttséget, a pécsegyházmegyei róm. kath. tanítóegyesület világi elnökét Horváth Ignácot, stb. stb. Estefelé a megyéspüspök sétát tett a templom körül, amennyiben a templom annyiban változott meg, hogy egy új kápolnát építettek hozzá, amely toldás azonban csak emeli a templom szépségét.

A felszentelés másnap, vasárnap, délelőtt 9 órakor kezdődött. Zichy Gyula gróf megyéspüspök először kívülről, majd belülről szentelte fel a templomot, majd felnyitották az ajtókat s a hívek pár perc alatt zsúfolásig megtöltötték a templomot. A felszentelés után Szabó Géza plébános mintegy 20 perces beszédet tartott, amelyben köszönetét mondott mindazoknak, akik áldozatkészségükkel hozzájárultak a templom restaurálásához, majd a templom festményeinek jelentőségét fejtegette. Délelőtt 10 órakor a főpásztor, a nagy számban jelenle-

árban a szászvári plébánia hivataltól. A szászvári templom kifestéséhez az egyházmegyei hatóság 4000 koronát engedélyezett a templompénztárából, gróf Zichy Gyula megyéspüspök ur pedig 500 koronát adományozott. Isten fizesse meg az összes nemes szívű jötevők áldozatkészségét! Vivant sequentes!⁶⁷ *Dunántúl*, 1913. április 3. 2. p. {18}

„A szászvári templom felszentelése. Lélekemelő szép ünnepély folyt le tegnap, vasárnap délelőtt Szászvár községben, amely sokáig emlékezetes marad a község lakói előtt. E napon szentelte ugyanis fel Zichy Gyula gróf megyéspüspök a gyönyörűen restaurált róm. kath. templomot fényes ünnepségek keretében. A felszentelésről tudósításunk a következő: Zichy Gyula gróf megyéspüspök titkára, Mosonvi Dénes püspöki irodaigazgató kíséretében szombaton délután utazott kocsin Szászvárra. A megyéspüspököt a hegyháti járás határában Fenicz Ignác főszolgabíró, a község határában pedig 50 tagú bandérium várta. A bandériumot vezető bíró keresetlen szavakkal üdvözölte a főpásztort, aki szívélyes szavakkal köszönte meg az üdvözlést. A menet azután a község elején csat-

⁶⁷ A latin szöveg fordítása: Éljenek, akik következnek!

vő szomszédos plébánosok segédletével ünnepélyes nagy misét celebrált. Evengélium után a főpásztor szent beszédet mondott, amelynek során közölte azt az öröndetes hirt a hívőkkel, hogy a Szentséges atya, a pápa, áldását küldte a szászvári híveknek a templom restaurálása körül kifejtett áldozatkészségükért. Közölte továbbá a főpásztor, hogy a pápa Suligói András nagyvállalkozónak, aki a templom orgonájára 6000 koronát, a festéshez szintén tekintélyes összeget adományozott, a „Pro ecclesia et pontifice”-érdemkeresztet adományozta, amelyet a főpásztor át is nyújtott a kitüntettnek. Megemlékezett továbbá a megyéspüspök a templom kifestéséről, majd buzdította a híveket, hogy a gyönyörűen restaurált templomot minél gyakrabban látogassák. Szent mise végeztével a főpásztor ismét tisztelgő küldöttségeket fogadott. Délután fél 1 órakor disz- ebéd volt – tekintettel a pompás jó időre – a plébánia lak udvarán, amelyen körülbelül 60-an vettek részt. Délután fél 3-kor litánia volt, amely után a megyéspüspök kocsin, a hívek lelkes ünnepeltetése közepette visszautazott Pécsre. Itt említjük meg, hogy a megyéspüspök holnap délután titkára, Mosonyi Dénes dr. püspöki irodaigazgató kíséretében Sellyére utazik, hogy szerdán felszentelje az ottani róm. kath. templomot.” *Dunántúl*, 1913. szeptember 16. 3. p. {18}

39 kép – Hepp József császtai tizedes levelezőlapja
a szerbiai Sl. Brodból, 1912 {1}

Egy illetőség vizsgálatát kérvényező levélre adott válaszból: „Rühl Lajos 1900 végétől 1911. év őszéig tartózkodott Szászváron. Ezen idő alatt csak, mint nap-számos nyert alkalmazást Grósz Ábris bányafelügyelő szőlőjében, s mint ilyen, I. osztályú kereseti adóval meg nem rovatott, községi pótdátó itt nem fizetett, község terheihez nem járult hozzá, itt illetőséget nem szerzett.” Előzőek alapján a községi illetőség elismerését megtagadták.

A főszolgabíró felhívta a testületet, hogy alkosson rendeletet a körorvos fuvar kérdéséről. A ráczkozári körorvos éves fuvarátalánya 400 korona, amit a községek adnak össze, egyenes arányban az adójukkal, amit ezentúl átalányban kellene fizetniük.

A körjegyző írnokra vonatkozó kérdését újra előterjeszti, most már Baranya vármegyei támogatással a háta mögött. Csak a képviselők egy része támogatja a javaslatot, a testület elutasítja a kérést.

Újraszabályozzák a hetivásári helypénzeket, mert változtak a körülmények. Ennek értelmében a gyalog teher között pl.: sertés, gida, ürü, juh, kecske, bárány, és malac darabja után 10 f fizetendő. Kocsi teher esetében pl.: egy kocsi szőlőkaró, vessző, palánk, söprű, széna, zsupp vagy tök esetén 50 f lett a helypénz. Míg 1 db házinyúl 2 f, addig egy vadnyúl után 4 f helypénzt kértek.

Bérbe adták a vadászati jogot Oblincsák Ernő zobáki lakosnak.

Mivel Szászváron van gyógyszerár, és minden környékbeli községből jól elérhető, ezért javaslat születik, hogy a körorvosi székhelyet tegyék át Szászvárra. A bíró ellenzi ezt, mivel elmondása szerint itt mindig is volt bányarvos, és ha a körorvost ide telepítenék, akkor még évi 300 k lakbért is ki kellene gazdálkodni részére. A körorvosi székhely maradt Ráczkozár.

A korcsma bérletét négy évre 1400 koronáért hirdetik meg. Szekeres László 1700 koronával nyeri a versenytárgyalást.

A földművelésügyi minisztérium részéről háztartási tanfolyam fog indulni Szászváron a következő évben. E tanfolyam világítási és fűtési költségeire a testület megszavaz 150 koronát.

Dr. Kreiner képviselő bejelenti, hogy a vasúti megállóra magánadományokat gyűjt, de a község is járuljon hozzá 200 koronával, mivel minden szempontból kiemelten fontos lenne a megépítése. A kérést megszavazzák.

Szabó Géza tb. Pápai káplán, plébános a hívők adományaiból a rozoga régi toronyóra helyett új toronyórát szerzett be. A toronyóra naponkénti felhúzására dékánynak havi 3 koronát szavaznak meg a képviselők, ami a mindenkori dékány⁶⁸ kezére lenne lefizetendő.

⁶⁸ Templomszolga, harangozó.

40. kép – Látkép a Kantár-hegyről {5}

A m. kir. Földművelésügyi Minisztérium háztartási tanfolyamot indít, aminek költségeihez a község is hozzájárul. Hívői adakozásból új toronyóra beszerzését intézi Szabó Géza plébános. A napi felhúzásért 3 koronát (bérként) áll a község.

„A mágocsiak és szászváriak küldöttsége Pécssett. Ma délelőtt nagyobb küldöttség járt Pécssett Mágocsról és Szászvárról...

A vármegyén való tisztelgés után a mágocsi egyesült a Szászvár község küldöttségével, melyben Kreiner József dr. bányafőorvos, Dallos János bíró, Kutassy Vilmos körjegyző és Limbacher takarékpénztári könyvelő vettek részt Szabó Géza plébános vezetésével. A küldöttség fölkereste Opris Péter pécsi p. és t. főigazgatót, akit arra kértek, valósítsa meg végre a két szomszédos község azon régi törekvését, hogy telefonállomást nyerjenek. Mágocs élénk kereskedelmi forgalmával már ezelőtt két évvel 10 előfizetőt biztosított Mágocs, Szászvár fejlődő bányauzemével meg egyenesen súlyosan érzi a telefon hiányát. A főigazgató szívesen fogadta a küldöttséget, melynek ígéretet tett, hogy a mágocs-szászvári telefon érdekében multhatatlanul újabb fölterjesztést intéz a minisztériumhoz, ámde a telefon fejlődése oly rohamos, hogy évekig tart, amíg részben pénzügyi, de technikai okokból elhatározott telefonállomásokat létesíthetnek és most is már a folyó és jövő évre is végleg meg van állapítva a beruházási program, melybe Mágocs és Szászvár föl vehetők még nem voltak. Erre azért figyelmeztette a küldöttséget, hogy az esetleg a központban járjon el illetékes helyen, és ha erre lehetőség kínálkozik, úgy gondolja, eljárásuk nem lesz eredménytelen.” *Pécsi Napló*, 1913. február 25. 4. p. {18}

„A Szászvár-Bányatelep Olvasókör folyó hó 16-án tartotta meg tisztújító közgyűlését, melyet délután 5 órakor nyitott meg Grósz Ábris elnök beszámolójával. Utána a felügyelő bizottság tette meg jelentését a zárszámadások átvizsgálásának eredményéről, mire a közgyűlés a felmentvényt megadta. Grósz Ábris lelépő elnök javaslatára a közgyűlés Kmentt Oszkárt vá-

lasztotta meg korelnöknek, ki az elnöki széket elfoglalván, elrendelte a választás megejtését. Egyhangúlag megválasztottak: elnök Grósz Ábris, igazgató Hecskó József, titkár Limbacher Sándor, pénztárnok Petrovics Árpád, könyvtárnok Schimnautz Mátyás. Választmányi tagok: Szinger Bálint, Brogli Béla, Szabó Géza, Dallos János, Kleiner József dr., Csizmadia Alajos dr, Farady Flóris, Vtria Tibor. Póttagok: Horváth Mihály, Piruza János, Wanschura Ferenc.” *Pécsi Napló*, 1913. március 20. 4. p. {18}

„Leégett a szászvári gőzmalom. Nagy tűz pusztított a napokban Szászvár község nyugati részén. Az éjszakai órákban kigyuladt Perler János gőzmalma és rövid néhány óra leforgása alatt az egész épület lángokban állt. A tűz a kátránnyal fedett tetőzetű gépházban keletkezett.” *Pécsi Napló*, 1913. június 6. 2. p. {18}

„A szászvári templom művészi festése. A szászvári templom kifestésével Eber Sándor bajai tanítóképzőintézeti rajztanárt és festőművészt bízta meg az egyházmegyei hatóság 6000 korona festői díj mellett. Éber Sándor július 7-én a festést megkezdte.” *Pécsi Napló*, 1913. július 13. 4. p. {18}

41. kép –
A templom-
freskó képes-
lapon {5}

„Véres kardpárbaj Szászváron. A csendőrség kinyomozta, hogy Német István könyvelő, aki Brogli Béla mázai gőzmalomtulajdonosnál van alkalmazva, a múlt héten párbajt vívott Perler János szászvári gőzmalomtulajdonossal. Kihallgatták a feleket, akik azonban nagyon hézagosan feleltek a hozzájuk intézett kérdésekre. Német segédei Győrffy Jenő segédjegyző, és Kracher György vasúti hivatalnok, Perleré pedig Kreiner Andor ügyvédjelölt, és Limbacher Sándor takarékpénztári könyvelő voltak. A segédek szintén igen titokzatosan viselkedtek. A párbaj oka családi ügyekből kifolyó összeszólalkozás volt. A felek mindegyike megsérült, de kihallgatásuk alkalmával már mindkettő felépült. Nem nyilatkoztak a segédek arról, honnan szerezték a vívókardokat. A párbaj színhelye Kremsz János szászvári korcsmáros szobája volt. A csendőrség folytatja a nyomozást.” *Dunántúl*, 1913. július 29. {18}

1914

„Panta István szakaszvezető, kisbirtokos, Szászvár. 1914-ben vonult be ezredünkhöz és 22 hónapig küzdött a szerb, orosz és olasz hadszíntereken, mint rajparancsnok. Résztvett az ezred számos ütközetében és különösen a Piave mellett tüntette ki magát bátor kötelességtudó viselkedésével. A 2. o ezüst v. é. (kétszer), a bronz v. é., kcs. k. és seb. é. három sávval tulajdonosa. Három ízben sebesült meg. – Felesége: Bencze Katalin, gyermekei: Katica és Mária. Bátyja: Panta János, a szerb hadszíntéren hősi halált halt. Panta István gyalogos, kispáncs, községi bírósági elnök, Szászvár. 1914 júliusában vonult be ezredünkhöz és 46 hónapig küzdött az orosz és olasz hadszíntereken. Gyalogsági ágyú kezelésben is ki képezték. Több ütközetben vett részt és egy ízben súlyosan megbetegedett. A bronz v. é. és K. cs. k. tulajdonosa. Nehéz viszonyok között is mindenkor derekasan látta el kötelességét. – Felesége: Deák Rózsa, gyermekei: Rozália és Katalin.” Légrády Elek (összeáll.): A volt magy. kir. pécsi 19. honvéd gyalogezred és alakulatainak [...] története. Pécs, 1938. 546. p. {18}

„Hadikölcsönjegyzések a vármegyében. Tudósítók sorra beszámolnak arról, hogy a csendes falusi nép mennyire vette ki részét a hadi kölcsön jegyzéséből. Az eredmény Baranyában is elég tisztességes... Szászvár községben akadt 80.000 koronás jegyzés is, Suligói András bányabérlo személyében. 5000 koronát Kreiner József dr. bányorvos és Szabó Géza plébános, Appel János és Perke Béla 15.000 koronát jegyeztek. Szászvár lakossága helyben 181.750 koronát jegyzett.” *Pécsi Napló*, 1914. november 26. 5. p. {18}

„Katonák bucsuzása Szászváron. Megható módon búcsúztak el hétfőn reggel a szászvári plébánia behívott hadkötelesei. Az összes katonák, mintegy 180-an meggyóntak vasárnap esti 10 óráig. Hétfőn reggel pedig Szabó Géza tb. pápai káplán, plébános ünnepélyes szent misét mondott a bevonuló katonákért, kikhez a zsúfolásig megtelt templomban oly szívhez szóló és hazafias érzéstől sugallt búcsúbeszédet intézett, hogy az egész templomot hangos zokogás töltötte be. Majd megáldoztak a katonák s a szt. mise a Hymnusz éneklésével véget érve a hívek nagy sokasága kísérte ki a község távozó hadfiát a vasúti állomásra, hogy bár fájó szívvel – Istenhozzádot mondjon a messze távozóknak. Baranyában róm. kath. hadkötelesei számra nézve 120-an, mielőtt bevonultak minden felszólítás nélkül önként mind meggyóntak. Vasárnap este 8–12 óráig és hétfő reggel 3-6 óráig gyóntak és ugyancsak hétfő reggel mind a 120 megáldozott.” *Dunántúl*, 1914. július 29. 3. p. {18}

Nagy Ildikó visszaemlékezése: „Dédapám Hepp József is biztosan részt vett a misén és a gyónáson. (Asztalosinasként korábban részt vett a templomfelújítás famunkáiban). 1914. július 26-án vonult be az általános mozgósításkor a pécsi 52. gyalogezred, V. zászlóalj 14. századába. Novemberben született meg a fia, az én nagyapám. Erről képet is küldtek neki, de már nem válaszolt. A szerb harctéren december 8 és 12-e között eltűnt a Lukovicánál zajló harcok alatt... Így lett hadiárva az én Gyula papám.”

Dallos János bírósági elnök, Tóth János, Böröcz József, Panta István, Tóth József, Szabó Géza plébános, Böröcz Márton, Deák György, Szieb István és Kutasi Vilmos körjegyző vettek részt a februári közgyűlésen.

A mágocsi körállatorvosi székhely betöltésére kiírt választáshoz a község is 3 küldöttet delegál.

Húsvizsgálati rendeletet adaptál a testület. Ebben szabályozzák a vágások lehetséges helyét és idejét, összhangban az országos rendelkezésekkel.

„Zuzott” kavicsnak országúton való kiadása tárgyában tárgyalnak a képviselők. A főszolgabíró rendelete szerint „a m.kir. államépítészeti hivatal hajlandó az útfenntartási előlegből elért megtakarításból – szászvári kőbányából díjtalanul átengedhető zuzott kavicsot – az átkelési útszakasz jobb helyreállítására fordítani.” A képviselők a zúztatás költségeit nem hajlandók átvállalni, de a követ, 70 köbmétert hajlandó rendelkezésre bocsájtani.

A körjegyzői hivatal és körjegyzői lak nem megfelelő, állapította meg a főszolgabíró. Ezért egy jegyzői ház vásárlását tűzték ki célul a képviselők.

A szászvári „bucsuvásár” minden év augusztus 15-én van. Ez a nap néhány éve hatóságilag betiltatott, ami érzékeny veszteség a községnek. Ezért a m. kir. kereskedelemügyi Miniszterhez fordul a község, két új országos vásárnap engedélyeztetése tárgyában.

42. kép – Tenigl Lajos tizedes hadba vonulásának emlékére {5}

Megemelték az átkelési útszakasz községre eső részének költségét az illetékes hatóságok. Az emelést nem tartja indokoltnak a testület, ezért azt elutasítják.

Áprilisban megtárgyalják az előző év elszámolását.

Mágocs kezdeményezi a hegyháti járás kettéosztását, amelyből az egyik rész székhelye Mágocs lenne. A testület ezt nem támogatja. Novemberben elfogadják a következő év költségvetését.

A község szegény és gazdasági munkás alapjában levő pénzeket eddig postatakarék betétben tartották, 3%-os kamat fejében, ezt megváltoztatják, és hadikölcsön kötvényként jegyzik, 6%-os kamatra. Összesen 800 koronáról van szó.

43. kép – Szabás-varrás tanfolyam hallgatói. Pecsnek Pálné (Miklós Anna), Bencze Istvánné (Gyenis Mária), Széles Jánosné (Kovács Katalin), Gál Jánosné (Parragi Erzsébet), Bakó Istvánné (Szabó Erzsébet), Gyenis Józsefné (Gyenis Anna), Bencze Istvánné (Kiss Anna), Fazekas ..., Kelemen Józsefné (Böröcz Rozális), Bakóné Jáger Erzsébet, Kiss Anna, Mertlinger Jánosné (Hahn Mária), Strényer Lajosné (Kriszpaht Erzsébet), tanárnő, Kanppné Kuchenberger Mária, Mohl Katalin, Dolmányné Reisz Mária, Reisz Ferencné (Hepp Anna), Ébert Józsefné. {5}

„Szoborszentelés Szászváron. Kiss György szobrászművész alkotása. – Tudósítónktól. Szászvár, március 10. Vasárnap, március 8-án lélekemelő ünnepély színhelye volt az új díszbe öltözött szászvári templom. E napon szentelte fel ünnepi szent beszéd után Szabó Géza tb. pápai káplán, szászvári plébános Szent Anna szobrát, melyet Szászvár község érdemes szülöttje Kiss György budapesti hírneves szobrászművész alkotott és ajándékozott a szászvári templom új kápolnájának. A szobor ülve ábrázolja Szent Anna asszonyt, amint kis leánya, a kis Mária gyengéden hozzája simul, kis kezét összeszi, szemeit égre emeli, mialatt édesanyja egyik karjával szeretettel átöleli, másik kezével a szentírás lapjaira mutatva kis leánykáját Isten szeretetére tanítja. A művészi szobor úgy megalkotását, mint történelmi korhűségét és remek színezését tekintve teljesen méltó ahhoz a kiváló művészhez, ki a pécsi Szepeszy-szobornak, Szent Háromság-szobornak, az esztergomi bazilika számos, csodaszép szobrának létet adott. Kiss György szobrászművészete igazi vallásos szobrászművészet, mert ő nemcsak művészi zsenit, hanem vallásos lelkének áhítatra keltő szent hangulatát leheli reá fenséges alkotásaira. Kiss György igazi született keresztény szobrászművész, ki nem csupán megrendelésre alkot remek-

szép szobrokat, hanem meggyőződésből és az élető hitből táplálkozó lelkének gazdag eszmétárházából meríti magasztos gondolatait. Kiss György érdemeit öszentsége XIII. Leó pápa is elismerte azzal, hogy őt „Pro Ecclesia et Pontifice” érdemkeresztel tüntette ki.

A szászvári Szent Anna-szobor is egyik ilyen tüneményes kisugárzása Kiss György szobrászművész kereszténységtől ihletett ideális lelkének! Megemlítjük egyúttal, hogy a Szent Anna-szobor immár Kiss György harmadik művészi értékű ajándéka Szászvár községe, szülőfaluja számára. Első ajándéka volt Szent József szobra⁶⁹, melyet még Münchenben faragott: második Krisztus bronzkeresztje⁷⁰, mely Szászvár község szélén a Rózsahegy tövében áll. Ennek mása a pécsi Havihegyen és Gyüdön látható⁷¹. Harmadik ajándékának a „Szent Anna-szobornak” felszentelésén Kiss György szobrászművész személyesen megjelent Károly nevű szobrászművész fiával és művészi lelkületű Erzsébet leányával. A szép ünnepély, a tágas templomba a buzgó hívek óriási tömegét vonzotta. Ünnepély után a plébánián ünnepi ebéd volt, melyen Kiss György és családja, Suligói András a „Pro Ecclesia et Pontifice” érdemkereszt tulajdonosa és Vörös János templomfestő, szintén Szászvár szülötte vettek részt. A hívek egész napon át seregestül siettek a kedves új kápolnába szeretett „földijük” remekművének csodálatára. A szép ünnepély két újabb örömet is hozott a szászváriaknak:

Kiss György szobrászművész ugyanis ígéretet tett, hogy összes alkotásait szászvári kath. hitközségnek ajándékozza és múzeumot létesít Szászváron; Vörös János pécsi templomfestő, Szászvár másik jeles fia, pedig kijelentette, hogy a Szent Anna kápolnát, mely a múlt évben építtetvén csak ideiglenesen lőn kifestve, annak teljes kiszáradása után a legdíszesebben kifesti – ajándéku szülőfalujának.” *Dunántúl*, 1914. március 11. {18}

„Szászvári processzió Mária-Gyüdön. Szent Péter és Szent Pál apostolok ünnepére a szászvári plébániából igen népes körmenet vonult Mária-Gyüdre, Szabó Géza szászvári plébános és Jäger Antal tanító vezetése alatt. A körmenet 3 napot vett igénybe. A körmenetben 320 plébániabeli hívő vett részt. Számos résztvevő volt az iparos és az intelligens osztályból is. Az összes résztvevők a szentségekhez járultak, sőt a legtöbben mindhárom napon áldoztak. Megható jelenet volt, midőn a szászvári bucsusok körmenetben felvonultak a gyüdi jubileumi kereszthez, melyet Szászvár érdemes szülötte Kiss György budapesti hírneves szobrászművész alkotott. E kereszt lábai alatt Szabó Géza szászvári plébános lelkes beszédet intézett a szászvári hívekhez. A körmenet Gyüdről visszajövet a pécsi székesegyház búcsújából is kivette részét, a székesegyházban is rövid ájtatosságot végzett. E szép napok emléke bizonyára sokáig fog élni a szászvári plébánia híveinek lelkében.” *Dunántúl*, 1914. július 2. 4. p. {18}

44. kép – A Szent Anna szobor napjainkban {20}

⁶⁹ A Kiss György kutatásaink során ezt a szobrot nem sikerült megtalálni. Ugyan van egy Szent József szobor a templomban, de a szobor leírása (egy másik dokumentumban szerepel) alapján nem ez a keresett alkotás.

⁷⁰ Nem bronz, hanem cink, vagy más néven horgany.

⁷¹ Negyedik példánya Apatinban.

„Szászvár Mágocs ellen. E hó 2-án Dallos János szászvári bíró vezetésével három tagú küldöttség jelent meg dr. Fenicz Ignác járási főszolgabíró előtt. Szászvár község azon kérelmét adva elő, hogy a járás székhelyévé Szászvár tétessék. Indokul felhozván Szászvár virágzó s nagyszabású ipartelepeit, rohamos fejlődését s járási székhelynek Mágoccsal szemben való több előnyét. Dr. Fenicz Ignác járási főszolga-bíró teljes jóakarataról biztosította a küldöttséget, de kijelentette, hogy a vármegye intéző körei elvileg ugyan helyeslik a járás kettéosztását, mert nagy kiterjedésénél fogva csak nagy nehézséggel igazgatható, a szervezendő járás székhelyét illetőleg azonban döntés ezideig nincsen. A küldöttség megnyugodva távozott. Mágocs ilyenformán veszedelmes riválist kapott Szászvárban és igazán kétséges, hegy a két szépen fejlődő község közül melyik lesz a győztes, melyik lesz járási székhely.” *Dunántúl*, 1914. július 5. 7. p. {18}

1915

Januárban Dallos János bíró, Tóth János, Kis László, Jáger Ferencz, Köves Kálmán, Gyenis József, Nyers János, Tóth József, Tilman József, Böröcz Márton, Gyenis János, Deák György, Márton István, Gyenis István vesznek részt a közgyűlésen.

A háborús állapot miatt a korcsmabérelő Szekeres László a bérletet felmondta, mivel a mozgósítás első napjától kezdve a harctéren van, a kocsmát vezetni nem képes. A kiírt árverésre Szekeres Lászlóné tett ajánlatot, és 1000 korona bérleti díj fejében vele kötöttek szerződést egy évre.

Az apaállat biztosítási alapból 600 koronát jegyeznek hadikölcsön kötvényre.

45. kép – Hepp József tizedes
Császtából {1}

„A hadsegélyző hivatal köszönete a szászváriakhoz. A m. kir. honvédelmi minisztérium hadsegélyző hivatala a következő megleghangú iratban fejezte ki köszönetét a szászvári plébániának a katonák özvegyei és árvái részére a karácsonyi színelőadások jövedelméből küldött 250 korona adományért : „A főtisztelendő Lelkeszi Hivatalnak, Szászvár. A folyó évi január hóban kelt 22/915. számú szíves értesítésével rendelkezésünkre bocsátott 250 koronát hálás köszönettel vettem. A szászvári róm. kath. iskola növendékei által rendezett pásztorjáték rendkívüli sikere őszinte örömmel tölt el. s beszédes bizonyítéka annak, hogy a fenkölt vezetők által irányított gyermekek megható produkciója az ottani hazafias társadalom megértő lelkesedésével találkozott. Fogadják mindazok, akik e szép eredménybe hozzájárultak ez után való kifejezését hálámnak és mélyen átértett köszönetemnek. A beérkezett 250 koronát a katonák özvegyei s árvái javára képezett alapunk gyarapítására használtuk fel. A hadsegélyző hivatal vezetője: Kirchner, altábornagy.” *Dunántúl*, 1915. január 28. 4. p. {18}

46. kép – A pásztorjátékról készült fotó {5}

1916

Februárban elfogadják az éves költségvetést. 11 067 korona kiadás, 4507 korona bevétellel szemben, és 6560 korona fedezendő hiányt fogadnak el.

„A körjegyzői hivatal egy szobából áll, amelyben egyszerre kénytelen három személy hivataloskodni”, bejegyzéssel indokolják a korábbi határozat végrehajtását, miszerint szükséges egy új hivatali épület vásárlása vagy építése. A Ladányi-féle házat alkalmasnak találják, ami 20 000 koronáért eladó. A vásárlásra kölcsönt vesz fel a község. A régi lakot értékesítik. Az árverésen Dallos János és neje tette a legjobb ajánlatot, 12000 koronát. A tulajdonjogot a körjegyzőség községei arányosan birtokolták, a bevételből is így részesednek, amit az új lakra fordítanak.

Az ellenség által sújtott kárpátaljai községek megsegélyezésére 200 koronát ajánl fel egyhangúan a testület. A segédjegyző is hadbavonult, helyettesítésére szükség van. Wink Henrik segédjegyzőt hazaérkezéséig, vagy a háború végéig kell helyettesíteni.

Novemberben elfogadják az 1917. évi költségvetést.

„Házvétel és házeladás Szászváron. A szászvári körjegyzőséghez tartozó községek: Szászvár, Császa, Kárász, Vékény és Magyarregregy 20.000 korona árban megvették körjegyzői laknak Szászvár egyik legszebb épületét a Ladányi-féle házat. A régi körjegyzői lakot pedig vasárnap június 4-én árverezés útján megvette Dallos János szászvári bíró 12.000 koronáért.” *Dunántúl*, 1916. június 9. {18}

„Szászvárról hasonlóképp bányamunkára kiadott orosz foglyok közül megszökött Legrin Péter orosz tizedes és magával vitte egy társa ezüst vezérségi keresztjét is. A megszökött oroszokat körözik.”⁷² *Pécsi Napló*, 1916. január 9. 8. p. {18}

47. kép – Tenigl Lajos I. világháborús katona (középen) {5}

SALGÓTARJÁNI		KŐSZÉNBÁNYA															
RÉSZVÉNY-		TÁRSULAT															
A társulat széntermelése évenként: <table border="0"> <tr> <td>Salgótarjáni bányákban</td> <td>10 millió</td> </tr> <tr> <td>A petrozsény-farkasvölgyi bányákban</td> <td>12,5 millió</td> </tr> <tr> <td>A vezetése alatt álló Esztergom-Szászvári Kőszénbánya Részvénytársaság termelése évenként:</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Dorogh-Annavölgyi bányákban</td> <td>4,5 millió</td> </tr> <tr> <td>Szászvár-Nagymányoki bányákban</td> <td>1 millió</td> </tr> <tr> <td>A vezetése alatt álló Felső Zsil-völgyi bányában</td> <td>1 millió</td> </tr> <tr> <td>Összesen</td> <td>29 millió</td> </tr> </table>				Salgótarjáni bányákban	10 millió	A petrozsény-farkasvölgyi bányákban	12,5 millió	A vezetése alatt álló Esztergom-Szászvári Kőszénbánya Részvénytársaság termelése évenként:		Dorogh-Annavölgyi bányákban	4,5 millió	Szászvár-Nagymányoki bányákban	1 millió	A vezetése alatt álló Felső Zsil-völgyi bányában	1 millió	Összesen	29 millió
Salgótarjáni bányákban	10 millió																
A petrozsény-farkasvölgyi bányákban	12,5 millió																
A vezetése alatt álló Esztergom-Szászvári Kőszénbánya Részvénytársaság termelése évenként:																	
Dorogh-Annavölgyi bányákban	4,5 millió																
Szászvár-Nagymányoki bányákban	1 millió																
A vezetése alatt álló Felső Zsil-völgyi bányában	1 millió																
Összesen	29 millió																
Szénosztályozás: Darabos (tömör) szén. — Kockaszen szoba-, gőzseprőgép- és gőzekefűtésre. Diószen. — Durvaszen. — Aknaszen. — Rostált aknaszen, gyári kazánfűtésre. Aprószen körkemence fűtésre. Kovács-szen kovácsolási celokra. Megrendelések központi irodánkhoz: Budapest, V., Arany János-u. 25 intézendők.																	
Jutányos árak, pontos és gyors kiszolgálás. (B/662/23 52)																	

48. kép – A Bányatársulat reklámja, (*Dunántúl*, 1916. március 12.)

⁷² Érdekes adalék, hogy Szászváron is dolgoztattak orosz hadifoglyokat. A cikkben szereplő többes számot változtatlanul hagytuk, bár tartalmában nem helyes.

„Király-rekviem és gyászünnepély Szászváron.⁷³ Csütörtökön reggel 9 órakor tartották meg Szászváron a rekviemet öfelsége lelki üdvéért. A templom szorongásig megtelt, a be nem férők a templomtérré szorultak. Jelen volt a bányamunkásság teljes számban Grósz Ábris bányafelügyelő vezetése alatt. A díszes nagy ravatalt számos koszorú ékesítette, melyek között a leg szebb volt a bányatársaságé és a 4 község iskolásainak koszorúja. A ravatal körül a bányához vezényelt katonaság feltüzött szuronnyal és a csendőrség, a tűzoltóság állt disz-őrséget körülvéve 12 fehér ruhába öltözött s égő lámpát tartó magyar lány csoportjától.

A gyászmise után az iskolába vonult át az egész közönség, s mert az iskola szűknek bizonyult, az iskola tágas udvarán folyt le a gyászünnepély, melyet Szabó Géza tb. pápai káplán plébános megnyitó beszéde vezetett be. Majd Bucsky Mihály győrei tanító tartott gondolatokban és érzelmekben gazdag felolvasást a nagy halott életéről. A felolvasást a 4 község: Szászvár, Máza, Győre és Császa iskolás növendékeinek kedves alkalmi szavatai és Jäger Antal szászvári, valamint Horváth Mihály mázai tanítók ügyes harmoniumjátéka mellett előadott megható gyászzénekei követték. A szép gyászünnepélyt: „imádkozunk a hazáért” kezdetű fenséges háborús ének zárta be, melyet az egész közönség a tanulmányi ússággal együtt kalaplevéve énekelt.” *Dunántúl*, 1916. december 3. 5. p. {18}

1917

Az év során egyetlen egyszer, júliusban ülésezik a testület. Megjelent: Tóth János bírő, Gyenis János varga, Jäger Ferencz, ifjú Nyers János, Neubaure Gyula, Tillman József, Kiss József András, Panta István, öreg Tóth József, Gyenis István béső, Deák György, Márton István, Böröcz József képviselők.

Elfogadták az előző évi zárszámadást, miután azt 15 napig kifüggesztették, és hozzászólás arra nem keletkezett.

A következő időszakban nem keletkezett új jegyzőkönyv, egészen 1919. novemberéig. Valószínűleg ebben közrejátzott a történelem. Vége lett az I. világháborúnak, kikiáltották, majd leverték a Tanácsköztársaságot...

Birtokeladási hirdetmény.

Baranyamegye Szászvár községben fekvő hegyi szőlőbirtok hat hold 1000 □-alével és 1 1/4 hegyi kopárföldből álló birtok szabad kézből eladó. Az idei börtmésből 40 hekt. fehér és siller borát hordókkal együtt egy a telepen fekvő 4 szobás urilak és fürdőszoba, előszoba, veranda, konyha, éléskamrából álló épület mintegy 125 db. termő gyümölcsfával külön álló vincellérakóház, prësház és pincze teljes berendezéssel istálló, baromfiól, sertés-óllal, faház, 6 kaptár méhével. A szőlő amerikai alanyon van, legnagyobb rész a gazdasághoz tartozó egyéb eszközökkel, haláleset folytán alulirott által **azonnal eladó.** A birtok a közsén bányához vezető ut déli oldalán fekszik, értéke 34 ezer korona. A helyszínen bármikor megtekinthető.

Vételár egyesség szerint. Bővebb értesítést ad Lakó György szőlőbirtokos Szászvár Baranya megye.

49. kép – Szőlőbirtok eladási hirdetmény.

Beazonosítható a terület

(*Dunántúl*, 1917. november 6. 6. p.) {18}

⁷³ I. Ferenc József (1830-1916) elhalálozott.

„...Különösebb rendzavarás vagy kilengés nem volt községünkben... A proletárhatalom átvételére megalakították a direktóriumot (munkástanács). Ebben képviselve voltak bányamunkások, gazdák, iparosok vegyesen... a községben vörös katonai parancsnokság szállt meg. Laktanyául a községi kocsmát és iskolákat vették igénybe, de magánlakásokba is helyeztek katonaságot. A parancsnokság Szikora vezetésével a Deák-féle emeletes házban helyezkedett el... A proletárdiktatúra bukásával az ellenforradalom horthysta katonái 1919 augusztusában vonultak be, majd hamarosan továbbindultak... A háború után az olcsó munkaerőre támaszkodva a bányaüzem fokozta a termelést, sok embert vonzott, új probléma lépett fel a községben, a lakáshiány. Több zsidó is települt a faluba, így Schwarz Bernardiné lett a békavárosi nagymalom, Popper Béla lett a második orvos, dr. Stern Henrik lett az állatorvos, 1922-től a gyógyszerértár Péner Jenőé lett, a Krausz, Weisz, Löbl, Pollák, Klein családok gazdasági fölényre tettek szert...” – írja Várszegi a monográfiában.

„Hadikölcsönjegyzés. A szászvári plébánia hivei Szabó Géza tb. pápai káplán plébános buzdí-tására az ötödik hadikölcsönre 238.100 koronát jegyeztek. Nagyobb összegekkel szerepelnek a következő: Suligói András 50.000 kor, a szászvári önszegélyző szövetkezet 50.000 kor., Horváth Mihály tanító 10.000 kor.. Szabó Géza tb. pápai káplán plébános 4000 kor., id. Gyenis István 4000 kor., Kollár István 3500 kor., Harmat József tanító 3400 kor., Gyenis István 3000 kor., Bocz János 3000 kor., Csorna Ferenc 2000 kor., Pál János 2000 kor., özv. Czéh Istvánná 2000 kor., özv. Wiedner Péterné 2000 kor., Batton Henrikné 2000 kor., Deák György 2000 kor., Tóth Antal 2000 kor., Fülöp Istvánné 2000 kor., Tóth Jánosné 2000 kor., Dorn Ignác 2500 kor., Csordás Józsefné 2200 kor., Böröcz József 2000 kor. Az ötödik hadikölcsönre eszközölt jegyzések összege 775 070 korona.” *Dunántúl*, 1917. január 21. 7. p. {18}

„Szászvár gyászja. Suligói András szászvári nagybirtokos, Trifail és Tatabánya nagyvállalkozója a „Pro ecclesia et Pontifice” pápai érdemkereszt tulajdonosa 4 heti betegsége után Budapesten a Pajor-szanatóriumban nehéz műtét következtében, és a szentségek buzgó felvétele után pénteken, délelőtt fél 11 órakor 67 éves korában meghalt. Halálát gyászolják: Jáger Antal szászvári tanító és neje, Suligói Vilma, Guly Kovács György szászvári takarékpénztári pénztáros és neje, Suligói Teofila, Puppi János mohácsi szobrász és neje, Suligói Antónia és 20 unokája.⁷⁴

De gyászolja Szászvár községe is nemes lelkű, arany szívű jötevőjét, ki a szászvári templom restaurációjára 1913-ban új orgonát és közel 10.000 koronát ajándékozott – Isten dicsőségére. Élete igazi munkaszerető ember élete volt. Küzdött, fáradt lankadatlan buzgalommal nemcsak családjá jövőendő boldogságáért, de azért is, hogy annál több jót tehessen. Sok szegényt segített, kiknek bánatkönyvecppjei a hála legdrágább gyémántjai. Legdíszesebb vonása volt lelkének: a mély valóságosság, mely Szászváron tündöklő példaként ragyogott a nép előtt. Ennek elismeréséül tüntette ki Suligói Andrást a pápai kegy az érdemkereszttel, melyet megyéspüspökünk tűzött keblére, szép beszéd kíséretében Szászváron, az 1913. évi templomszenteléskor. Temetése egyelőre valószínűleg Budapesten lesz, s esetleg később Szászváron a családi sírboltban.” *Dunántúl*, 1917. július 15. {18}

⁷⁴ Suligói András leszármazottai közé tartoznak a Várszegi család tagjai is, ők ugyanis a Jáger Antal, Suligói Vilma (más források szerint Veronika) gyermekei, akik Várszegire magyarosítottak.

50. kép – Suligói András népes családja körében {5}

1908. Suligói András vállalkozó és családja: 1. id. G. Kovács György csendőr tiszthelyettes, 2. Puppí János müköves mester, 3. Jäger Antal tanító, 4. ifj. G. Kovács György (felnőttként bányatisztviselő),⁷⁶ 5. Suligói Teofila (id. G. Kovácsné), 6. Suligói Andrásné, 7. Suligói András vállalkozó, 8. Suligói Antónia (puppiné), 9. Suligói Veronika (Jägerné), 10. ifj. Jäger (Várszegi) Antal (felnőttként körzeti orvos). Továbbá 10 unoka. A későbbiek folyamán még 12 unoka született

„Grósz Ábris halála.⁷⁵ Mély sajnálkozással értesülünk arról, hogy a szászvári Köszénbánya vezető főfelügyelője, Grósz Ábris szombaton, szeptember 29-én Balatonfüreden szívszélhűdés következtében életének 50. évében hirtelen elhunyt. Grósz Ábris, aki a köszénbányászat terén kiváló szaktekintély volt, vidám lelkületű ember volt, aki nagy odaadással látta el tisztét, hogy a kimerülés előtt álló szászvári köszénbányából még felszínre hozhassa azt, ami lehetséges, mielőtt beszüntetik ezen bánya üzemét. A bányatulajdonos, az esztergom-szászvári köszénbánya r. t. igazgatósága nagyra értékelte munkásságát és nem fukarkodott az előléptetésekbe! A háború után a budapesti központnál képességének megfelelő szép állás várt rá. Grósz Ábris sokat foglalkozott szakirodalommal is, több érdeklődést keltett füzet jelent meg tőle, de ismételtelen felkereste írásaival, sőt. költeményeivel is a Pécsi Naplót. Szászvár környékén különben iparvállalatokat is létesített, melyek, ha nem is az ő közreműködésével, most is működnek. Grósz Ábris a vármegyei közéletben is tevékeny részt vett és a modern haladás iránt nagy érke volt. Már a nyáron szélütés érte, mely megbénította egy ideig járásában.

⁷⁵ Három hónapon belül két, igen jelentős, meghatározó személyiségét veszítette el a község.

⁷⁶ 2., 3., 4. a Suligói-vők.

De ismét magához tért és orvosi tanácsra Balatonfüredre ment, hogy ott szénsavas fürdőket használjon. Teljes gyógyulás helyett a szélütés megismételése kioltotta életét. Grósz Ábrist öreg édes anyja és Pécssett lakó nővére gyászolják, mint legközelebbi hozzátartozói. Haláláról még nem adtak ki gyászjelentést, csak annyit tudunk, hogy a holttestet Balatonfüredről haza szállítják. A bányatulajdonos társulat Grósz Ábris elhunytáról értesítette a pécsi bányabiztos-ságot is. Mint bányászati szakértőnek messze vidéken jó neve volt az elhunytnak, aki előszeretettel időzött Pécssett, ahol sok jó barátja volt a korai sirba szállt bányafőfelügyelőnek, akit a szászvári kőszénbánya, melyet ő alakított át hangvaszorgalommal modern üzemre, nehezen fog nélkülözni. A munkások is különösképpen kedvelték, mert azoknak érdekeit a lehetőség leg-szélső határáig védelmezte és azoknak nem csak főnöke, de ügyesbajos dolgaikban tanácsadója is volt.” *Pécsi Napló*, 1917. október 2. 4. p. {18}

„Bencze József ny. bányász. 1891. Szászvár. Bevonult 1912. október hó 6-án az 52. k. gy. e.-hez Bródbá. A világháború kitörésekor még tényleges idejét szolgálta, amikor is a pécsi vasút-állomáshoz vezényelték. 1915. januárban az orosz arcvonalra vitték a Kárpátokba. Az ottani harcokban megsebesült. Felgyógyulása után ismét az orosz harctéren küzdött Bucac, Stanislaw, Strij stb. vidékén. Ezúttal megbetegedett. Később, mint tisztiküldönc teljesített szolgálatot az orosz hadszíntéren 1917. szeptember hó 17-ig. Ekkor a szászvári kőszénbánya részére felmen-tették. Kitüntetései: K. cs. k. és 1912–13. m. kér.”⁷⁷ Doromby József: *A magyar gyalogság*. Bp., 1939. 4. p. {18}

1918–1919

„Az I. világháború eseményei, a megpróbáltatások és nélkülözések egyre inkább kialakítják a bányászságban a szolidaritásszellemét... megalakult a Bánya és kő-hómunkások szakszervezete helyi csoportja... A visszafojtott feszültség egy helyi incidensben csúcsosodott ki. Március 15-én a Fő-téren gyűlést tartott a bányász-ság, ahol a szónok a népnyzó urak likvidálására buzdított, szerinte a pécsi püs-pök is a megszálló szerbekkel pezsgőzik... Szabó Géza plébános bekiáltott, hogy mindez nem igaz, és „Hazudik a vörös!” – így kiáltott...” Ezután a plébánost és családját tetteleg inzultálták.

Két-három nap múlva kézigránátot dobtak a plébánia udvarára, ami csak riadalmat okozott. Később ismeretlenek a Nepomuki Szent János szobrot a Nagygátba dobták. Ezután már nem voltak inzultusok, annál is inkább, mivel itt állomásozott a Vörös Őrség katonai különítmény Szikora parancsnoksá-ga alatt. Munkástanácsot először Császtán választottak április 2-án, majd 6-án Szászváron is. A megválasztott 5, illetve 18 képviselő legnagyobb része munkás és paraszt volt. A munkástanács megválasztásával megszűnt a községi képviselő testület és az előjáróság. Az elnök Kappéter Ferenc lett. (korábban jegyzőségi ír-

⁷⁷ Ez csak egy egyszerű ember rövid élettörténete, de jellemzi a kort.

nok, majd segédjegyző volt). A direktórium (végrehajtó bizottság) tagjairól nem tudni semmit, bár Kappéter mellett az aláírásokból ifj. Panta István neve olvasható. Ő 1926-ban bíró lesz.

A Munkástanács kisebb földosztást tervezett. A bakbúzi majorsági földekből akartak földet kimérni, azonban ezt az augusztusi összeomlás megakadályozta.

Nagy megmozdulást május 1-jén szerveztek, nagy tömeg vonult a fő útvonalakon.

A bányán megalakult Munkástanács főleg a természetbeni bérezés szervezésében játszott nagy szerepet. Mivel a Vörös Hadsereg által kibocsátott papírpénzt bizalmatlanul fogadták a parasztok, ezért a bért inkább természetben fizették.

Bonyhád felől érkeztek a horthysta különítményesek a bukás után. A faluban három napig tartózkodtak, kihallgatták a hangadó kommunistákat, az elhurcoltakat páncélvonaton szállították Szekszárdra. 10 napos sztrájkot szerveztek a bányászok, mivel nagyot zuhant az életszínvonaluk, de katonaság szállta meg a bányatelepet, és kényszerítették a munka felvételére a sztrájkolókat.

1919. december 23-án a testület határozatot hozott, és a magyar királyság helyreállítása mellett szavazott.⁷⁸

„Vasúti szerencsétlenség Szászvár-Máza állomáson (A Dunántúl tudósítójának telefonjelentése.) Szászvár, április 12. Tegnap este 6 órakor Szászvár Máza állomáson kisiklott egy személyvonat. Az áldozatok száma 6 halott, 30 könnyű sebesült.” *Dunántúl*, 1918. április 9. 5. o. {18}

„Kiss György Pécssett. Mielőtt szülőfalujába, Szászvárra menne néhány heti pihenőre, mely ráfér a jeles, a háború alatt is sokat dolgozott művészre, Pécsre érkezett Kiss György szobrászművész, hogy megtekintse az általa a pécsi püspök rendelkezésére ekészült és még augusztusban fölállított, néhai Spiess János kanonok temetői sikerült emlékművet a központi temetőben, és holnap szombaton délután részt vesz a pécsi Flórián szobor bizottságnak a polgármester elnöklésével megtartandó ülésén, mely minap már foglalkozott három alternatív tervével, s most egy negyedik tervet kért. Az alkotóképessége teljében levő művész meg akarja ismerni a szoborbizottság óhajait, hogy azoknak figyelembe vételével készítse el most már remélhetőleg az utolsó modellt, mely az fényeknek mégis fog felelni. Annak keresztülvitelére azonban most sem igen kerülhet a sor, mert az anyag, melyből tartós szobrokat lehet építeni, most nem áll rendelkezésre.

Budapesti műtermében Kiss György most Sió-Agárd nagyközség részére nagyarányú Szent-Háromság szobrot készít, mely egyúttal háborús emlékmű is lesz és így az háborús motívumokkal van kombinálva, sőt már a békeallegóriát is hatalmas reliefben tünteti föl. amint Krisztus ráteszi kezét az ágyú csövére és a háború boralmaiba befáradt katonák hátlatel

⁷⁸ Az 1919-es eseményeket Várszegi Alajos: Szászvár élete a Tanácsköztársaság idején című cikkéből ismerhetjük meg. Baranyai Művelődés 10. 1969. 98–104. p.

csókolják köntösének szegélyét. A relief alá jön az emléktábla, melyen Sió-Agárd község a háborúban elesett fiainak nevét örökíti meg. Sok nehézség leküzdésével haladhat csak a művész a 40.000 koronával előirányzott szobor munkálataival, de Sió-Agárd majdan büszke lehet ezen Szentháromság háborús szobrára.” *Pécsi Napló*, 1918. szeptember 21. 7. p. {18}

„4 spanyol betegség⁷⁹ Szászváron. A rejtélyes spanyol betegség az ország minden zugába elhatolt. Mint tudósítónk írja, a legutóbb Szászváron is fellépett és az orvoshiány folytán gyorsan terjedt. 10 nap alatt 350-en betegedtek meg és 25-en haltak meg az új spanyolnáthában. A járvány Szászváron igen súlyos lefolyású. A község lakóinak 17 százaléka beteg és a megbetegedési eseteknek több mint 7 százaléka halálos kimenetelű.” *Dunántúl*, 1918. október 19. 4. p. {18}

Hosszú idő után először ülésező testület a vadászati jog bérbeadásáról tárgyal. Szabó Géza képviselő javasolja, hogy szabályozzák a községbe betelepülni szándékozó idegenek kérdését. A mutatványosokról és cirkuszosokról is szó esik.

Decemberben a közgyűlésen a jegyzőkönyvben köszön be a történelem: a testület állásfoglalást fogad el az ország kíváncsatos államformájáról. A kérdés úgy vetődik fel, hogy köztársaság, vagy királyság legyen-e az ország új államformája. A képviselők egyhangúan a királyság mellett döntenek. „A királyság helyreállítását kívánja”.

51. kép – A Bánya látképe 1918-ból {11}

⁷⁹ Ma spanyolnátha néven ismerjük. De arról eddig keveset lehetett tudni, hogy Szászváron is számos áldozatot követelt.

A szászvári önszegélyző hitelszövetkezet átiratban közli a testülettel, hogy az Esztergom-szászvári Kőszénbánya Részvénytársaság a széntermelési költségeinek emelkedése miatt emeli az áramdíjat 1920. január 1-től, 55 fillérről 4 koronára. A szövetkezet kéri, mivel a közvilágítás éves 1800 koronára volt kiegészve, ezt 6000 koronára emeljék fel. A testület a januári díjat jóváhagyja, de a Bányaigazgatósághoz fordul, tárgyalási szándékkal az emelés miatt.

„1919. évi február hó 27-ével: tartalékos alhadnaggyá: Kovács Lajos tartalékos őrmester, a 30169/eln. 2. – 1918. számú rendelet 3. §-a alapján. Rang: 1919. február 27. Beosztatik: a 19. magyar gyalogezred állományába. Illetőségi hely: Szászvár (Baranyamegye). Tartózkodási hely: Szászvár (Baranyamegye). sz. 1919. március 10. 31.” *Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára* – Személyes Ügyek, 1919. március 15. {18}

„Van már bűnbak. Vettük az alábbi levelet: Szászvárott népgyűlés volt, amelyen a szónok többek közt ilyeneket mondott: „Azért vannak Pécsen és Baranyában szerbek, mert a pécsi püspök és a papok hívták őket.” Ez a tények elferdítése, mert a szerbek Károlyi és szociáldemokrata elvtársai által aláírt szerződés alapján jöttek. Szabó Géza szászvári plébános közbe is kiáltott, hogy a szónok hazugsága „nem igaz.” Erre a szónok által felingerelt nép neki rontott a plébánosnak, és hogy állításukat bebizonyítsák, kést szegeztek mellének, agyba-főbe verték, úgy hogy ma is ágyban fekvő beteg. A szerencsétlen embert csak az mentette meg az agyonveréstől, hogy ősz édes anyja és édes apja saját testükkel fogták fel a fiuknak szánt ütéseket. Amikor a plébánost már nem érték el, félholtra verték az édes apját. Hetek óta hallunk kőszai pletykákat arról, hogy miképpen kerültek a szerbek Pécsre és Baranyába? Egyesek azt mondják, hogy a püspök és a kanonokok hívogatták, mások azt suttojják, hogy a gazdag zsidók könyörögtek nekik, hogy jöjjenek, védjék meg őket a nép bosszúja ellen. A zsidók elleni vád lassan elcsitult, a papok elleni azonban annál makacsabban tartotta magát. Érdekes, hogy főképp a szociáldemokrata munkásság körében van a hír elterjedve.

Vidékről már ismételtelen értesültünk, hogy a meg nem szállott területeken, szabadon agítáló szociáldemokrata szónokok nyíltan terjesztik az ily vádakokat, de nem vettük komolyan, mert nem tudunk elképzelni nagyobb képtelenséget, mint ezt a vádat és azt hittük, hogy csak kompromittáló lehet valamely pártra, ha agitátora ily, a közismert tényekkel ennyire ellenkező állítást kockáztat meg. Igazán nem mertük volna feltételezni arról a munkásságról, amely oly büszke az öntudatos jelzőre, hogy emlékező tehetsége nem nyúlik vissza négy-öt hónapra, amikor még a szerbek nem voltak Magyarországon, amikor Károlyi Mihály majdnem kizárólag szociáldemokrata vezérek társaságában leutazott Belgrádba, hogy a francia tábornokkal tárgyaljanak a fegyverszüneti feltételekről. Egyetlen püspök vagy kanonok sem volt közöttük, amikor beleegyeztek abba, hogy az ántánt-csapatok megszállják Magyarország több városát, köztük Pécsen. Mindezt közölték a lapok teljes részletességgel. Ha tehát most a magyar népművelő által köztársasági propaganda céljaira gyűjtött 41 millió koronányi agitációs alap költségein utaztatott szociáldemokrata szónokok azt hirdetik, hogy a szerbek maguktól nem jöttek volna be és itthon keresik az ő bejövételüknek okát, akkor ezt az okot csak a fegyverszüneti szerződésben kereshetik, amelynek alapján a szerbek, – akik állítólag maguktól nem jöttek volna be – mégis bejöttek. Anyira bejöttek, hogy most eredeti szándékuk ellenére ki sem akarnak menni. Nagyon gyanús, hogy a felelős egyének és pártok agitátorai bűnbakot keresnek: ez beismerése annak, hogy ők hibázták el valahol a dolgot. De hát attól nem mennek haza a

szerebek, ha a szociáldemokraták valamennyi püspököt és papot agyonveretik is a félvezetett öntu dat tulajdonosaival. Csalással, hazudozással lehet vagyont, sőt ugylátszik, gyilkos tömegeket is szerezni, de nem lehet országot kormányozni.” *Dunántúl*, 1919. március 20. 4. p. {18}

„A szászvári munkástanács jelentette a megyei direktóriumnak, hogy felállította a bányászszázadot. A század létszáma 200 fő, felszerelése 200 puská és 350 kézigránat. Gépígyverük nem volt. Parancsnokuk Bencze János, tisztek Vörös István és Háhn János, politikai megbízott Szikora Géza voltak. Szükség esetén még 350 főt ígyverbe lehetett állítani Szászváron.” *Dunántúli Napló*, 1969. május 17. 4. p. {28}

„Egy korona 60 fillér. No, tessék megörülni, kérem, nem a borjúhús, kilója ennyi, de még csak nem is a kirántani való csirkének párja kerül egy korona hatvan fillérbe, mert ezek a dolgok ma még éppen negyvenszer ennyibe kerülnek és nincs is rá kilátás, hogy hamarjában szerencsénk lenne olyan árakhoz, amilyenek a régi világban voltak, amikor még 1 korona 60 fillér volt a napszám. De ez a napszám az Úr 1919-ik esztendejének utolsó negyedéből való, amikor tudniillik elmúlván a kommunizmus, mindenki a magánvagyonához visszatér vala. Ennek az egy korona hatvan fillérnek az esetét a következőkben fedem fel Szabó Géza szászvári esperes adatai nyomán.

A szászvári szénbánya, amely mellesleg megjegyezve nem keresztény kézben van, egy korona hatvan fillér napszámot fizet az ifjúmunkásoknak, mint minimális munkabért. Van azonban maximum is. Ez tizenhat korona a legjobb felnőtt munkásnak. Nézzük most már a termelést. A kommunizmus előtt háromszáz munkás termeli Szászváron naponta huszonöt vagon szén, ma pedig hatszáz munkás termel naponta tizenkét vagonnal. Tessék most már elmélkedni. Nincs tüzelőnk ugyebár, főleg pedig szénünk sincsen, pedig lehetne több szénünk, ha a bányák termelését fokozni tudnánk, ha megkeresnénk a módot arra, miként lehetne a java munkást, a tisztességes magyar gondolkodású munkásréteget megnyerni az ujjáteremtő magyar munkának. Mintha csak örököltük volna a proletárdiktatúra egyik legnagyobb hibáját, amely teletorokkal kiabálta a többtermelést, de annak előfeltételét, a munkás odaadó szorgalmát nem tudta életrekelteni, mert megélhetését fokról-fokra nehezebbé tette; elnézi és túri ott a hivatalos világ, hogy egy bányatulajdonos megakassza a termelést a munkabérek túlzott leszorításával. Az a munkás, aki a ma oly becses «fekete gyémánt»-ot vájja ki és hozza fel a föld méhéből, azt a kincset, amely újabb energiát van hivatva teremteni, munkások ezreit kenyérhez juttatni, didergő családokat télvíz idején fölmelegíteni, az a munkás ma nem tud megélni Szászváron. Negyven család kikérte útlevelét, hogy íthagyhassa ezt az országot, ahol katasztrófával fenyeget a szénínség, de ahol a szenei termelő munkás életveszélyes munkáját nem akarják megfizetni.

Jól értsük meg: kétféle munkás maradt a proletárdiktatúrából. Az egyik a kiengesztelhetetlen, követelődző marxista, aki a kapitalista termelésnek halálos ellensége, és akivel alkudni fölösleges és céltalan, mert eredménytelen. A másik a félvezetett, az ígéretekkel és erőszakkal nemzetközi szociáldemokratává lett szorgalmas, önállóságra törekvő munkás, aki most kiabrándult a proletárdiktatúrából és türelmetlenül várja, hogy mutassunk neki e sivár pusztaságban egy zöld szigetet, egy picike reményt, hogy ezután jobban lesz, mint eddig volt. Mutassuk meg legalább a szándékát annak, amit a munkáskérdésben gyakorolni akarunk. Szászváron sürgős és erélyes intézkedéssel azonnal rendet kell teremteni.

Az Esztergom-Szászvári Kőszénbánya rt. tulajdonosait emberségre kell tanítani, ha más-képp nem, kényszerbérlettel állami kezelésbe venni és e roppant széndus bányának életbiztonságát emelni az erősen omló szénrétegek kellő alátámasztásával. A politika mellett legyen

időnk az ilyesmire is. Azokkal pedig, akik a kömmün bukása feletti elkeseredésükben nem dolgoznak és nem elégíthetők ki becsületes munkabérekkel, nem lehetséges kompromisszum, mert azok úgy érzik, hogy itt többé rabolni nem lehet, tehát nincsen számukra hely. Ki akarnak vándorolni; menjenek. Bergendy Szilveszter.” *Nemzeti Ujság*, 1919. október 24. 5. p. {18}

„Szászvári bányakirendeltség: 26 katona.

16. p. A Baranya megyei alispán jelentése, amely a Sásdon letartóztatásban levő személyek jegyzékét közli. E szerint 1919 augusztusában Sásdon az alábbiak voltak letartóztatva: Piszto-vics József és Péter, a szászvári kőszénbánya munkásőrei, Reinhardt Henrik szászvári lakos, aki a kommunizmus mellett agitált.

Amint az egykorú hivatalos jelentések 80 bizonyítják, szeptember 5-én a szászvári kőszén-bánya munkásai sztrájkba léptek, amihez a komlói bányászok is csatlakoztak. A szászváriak mindenekelőtt a bércsökkentések ellen tiltakoztak és az élelmiszerhiány megszüntetését követelték. A komlóiak 10%-os béremelésért harcoltak. A sztrájk a Tolna megyei nagymányoki szénbányát sem kerülte el, sőt az ottani mozgalom kapcsolatban volt a Baranya megyeivel, hiszen a szászvári bányászok magatartásukat a nagymányoki sztrájktól tették függővé...”

21. p. „A katonaság ekkor végső eszközhöz folyamodott: elrendelte a bányászok sorozását és kényszermunkába állítását. Szászváron ez szeptember 9-én történt meg, a főszolgabíró jelentése szerint „katonai beavatkozás nélkül”. A kirendelt pánclvonal, az említett gyalogszázad két géppuskával és a nagyszámú csendőr a főszolgabíró szerint tehát nem volt „katonai beavatkozás”.

30. p. „A belügyminiszter táviratilag közölte a Baranya megyei kormánybiztossal, hogy „bizalmas» forrásból nyert értesülés szerint a szászvári és komlói bányászok, akik a pécsi kommunistákkal élénk összeköttetést tartanak fenn, megünnepezték május 1-ét. Maga a belügyminiszter rendelte el a nyomozást, külön felhíva a kormánybiztos figyelmét a pécsi kommunistákkal tartott kapcsolat megakadályozására. A nyomozás első eredményeként elbocsátották az engedélyt adó tisztihelyettest és több bányászt letartóztattak. A nyomozás során derült ki, hogy május 1-ét nemcsak a szászvár-komlói bányászok ünnepelték meg, hanem a megye más részében is voltak ünnepélyek.” Kállai István: Az ellenforradalom fegyveres erejének szervezése és működése 1919–1920-ban a Dél-Dunántúl területén. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1957/1–2. 3–31. p. {18}

1920

Áprilisban testületi ülésen Tóth János bíró, Bene Kálmán h. körjegyző, Jáger Ferenc, Nyers János, ifj. Neubaurek Gyula, Tillmann József, Panta István, Tóth József, Szabó Géza, Deák György, Márton István, ifj. Gyenis István, Böröcz József, Szieb István, Böröcz Márton képviselők vettek részt.

A postamester kéri, hogy a község járuljon hozzá a posta szállítás költségeihez, mivel: „közérdekre alapítva hangsúlyozza, hogy a postakincstár nincs olyan helyzetben, hogy a szászvári postamesternek oly összegű szállítási díjat fizessen, mint amekkora összeget a postafuvaros igényel”. A kérést elvileg támogatják. Arra a kérésre, hogy biztosítson a község a posta részére épületet, úgy ítélik meg, hogy az nem szükséges.

A közeledő községi tisztújítás miatt Igazoló Választmányt jelölnek ki.

A Szent János szobor kápolnájának felújítását a plébános előterjesztésére a község támogatja, hogy az új szobor fogadására méltó legyen.

A nagyvendéglő és a kocsiszín sürgős javításra szorul, ebben döntenek a képviselők júniusban. A kisbíró fizetését felemelik évi 5400 koronára. A hivatali dolgozók napidíját a „hivataloskodás időn kívüli” időre felemelik 30 koronára naponként.

A következő év költségvetésében új kifejezések jelennek meg, úgymint szükséglet (korábban kiadás), és födözet (korábban bevétel). Összegeik 72 043, illetve 37 030 korona.

A községi nagyvendéglő bérlőjével baj van, mondja a bíró: nem szolgálja ki a vendégeket, az éjjeli szállást kérőket elutasítja, nem takarítja az udvart, az istállóban a saját lovait tartja. Úgy viselkedik, mintha nem kocsmahelyiséget, hanem magánlakást bérelt volna.

Személyeskedéstől se riad vissza, az előljáróknak azt mondta, hogy „maguk nekem nem egy kocsmát, hanem egy árnyékszékot adtak bérbe, sz...rok az egészsre, meg az előljáróságra is...” Szinder János bérlő lemond a bérletről, amit a testület el is fogad. Később visszavonja szándékát, amire a testület úgy dönt, jogi úton távolítja el.

„Szászvár plébánosa meghalt. Szabó Géza Szászvár község agilis esperesplébánosa július 31-én, 46 éves korában meghalt Szászváron. Szabó Géza 1874. május 4-én született és 1896-ban szentelték pappá. Papi pályáját Szekszárdon kezdte meg, ahol az ottani főgimnázium hittanára volt. Szekszárdi hittanársága alatt megalakította a katolikus olvasókört és annak keretén belül olyan erős katolikus mozgalmat szervezett, amely az egész országban ritkította párját. Egy percre sem szűnt meg agitálni szóval és tettel a katolikus kör és vele a katolicizmus érdekében. Szekszárd egész közönsége rajongásig szerette.

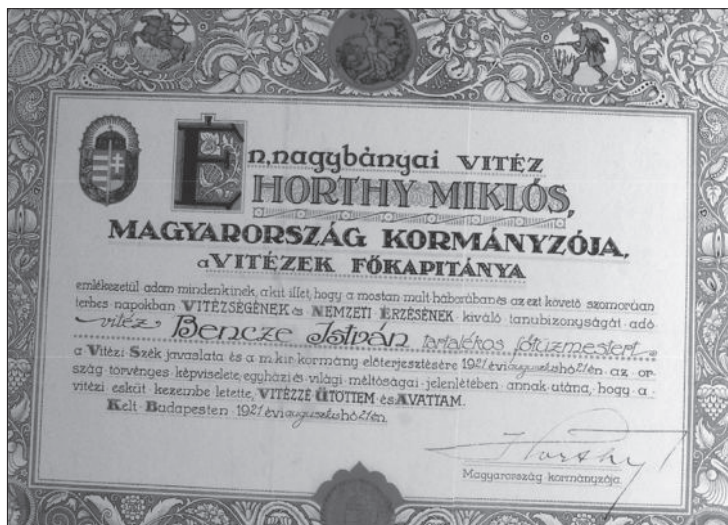
Lelkes önfeláldozó munkáját a Pápa is honorálta, mikor Zichy Gyula gróf megyéspüspök előterjesztésére pápai káplánná nevezte ki. Csaknem tizenkét éves hittanári működés után hagyta el Szekszárdot és került Szászvárra plébánosnak. Hívei itt is csakhamar megszerették és rövid ott tartózkodása alatt hatalmas lendületet vett a katolikus mozgalom. A vörös uralom alatt sok inzultus érte a kommunizmus terrorja révén és nyílt ellenforradalmi ténykedései miatt élete egy percig sem volt biztonságban. Halála érzékeny vesztesége a pécsi egyházmegyének és a katolikus mozgalomnak, amelynek kiváló, lelkes apostola volt.” *Dunántúl*, 1920. augusztus 5. 2. p. {18}

1921

Elhatározzák egy segédjegyzői állás meghirdetését, mert a körjegyzőség megnövekedett feladatait nem tudják már ellátni. A testület megszavazza. Javaslat születik

új körjegyzőség felállítására, mivel a Magyaregregy, Kárász, Vékény településekkel való kapcsolattartás nagyon időigényes, és így költséges. A szászvári körjegyzőség e szándékokkal szembe nem tesz, de a közös vagyontárgyakat csak a vásárlási értékükön nem pedig a jelenlegi becsértékükön hajlandó csak kifizetni.⁸⁰

A körjegyzői állás megüresedett, ezért a helyre választást kiíratását kérik a képviselők.

52. kép – Vitézzé avatási oklevél {5}

A Baranyavármegyei Alispán közli a községi előjárókkal, hogy az átkelési útszakasz díja megemelkedett. 12 200 koronát kér a községtől, amire a testület a felét tartja jogosnak. Ellenben az útszakaszon a saját közlegeivel végeztetné el a munkálatokat, úgymint „kavics beágyazása, sár és por lehúszása, útpadka egyengetése...”

A Szászvári Önszegélyző Hitelszövetkezet szerződés alapján villamos áramot szolgáltat az általa létesített hálózat útján Szászvár község lakosságának, valamint közvilágítás céljára is. ...Az áramot az Esztergom Szászbánya Rt-től (ESzKb Rt)⁸¹ kapja... magas feszültségen (1500 Volt), a vállalkozó kötelezi magát 45 db egyenkint 16 gyertyafényű izzólámpával külön világítási naptárban feltüntetett időben kivilágítani... minden 80 méterre egy izzólámpa essen...

⁸⁰ Az óriási infláció miatt.

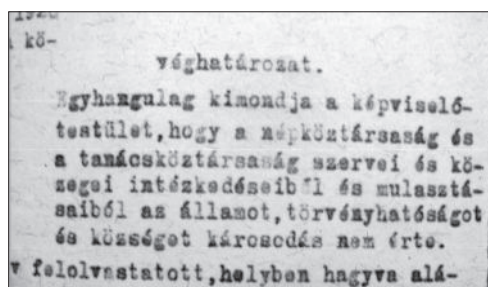
⁸¹ ESzKb Rt: 1898. és 1925. között volt a Bánya tulajdonosa. Igazgatója 1898 és 1917 között Grósz Ábris bányamérnök volt.

„Engedélyezi transzformátorházat a piactéren a Szentháromság szobor mögött felállítani.”

Novemberben Böröcz József bíró elnökletével üléseznek. képviselők. Panta István h. bíró, ifj. Tóth József, Nyers János, Köves Kálmán, Róth József, Gyenis József, Tóth Antal, Tóth János, Jáger Ferencz, Limbacher Sándor, Szieb István, Deák György, Márton István, ifj. Gyenis István, Böröcz Márton, Schettl István, Wiedermayer Lajos.

Szinder József Széles Józsefre ruházza át a kocsmabérletet, amihez utólag a testület is hozzájárul.

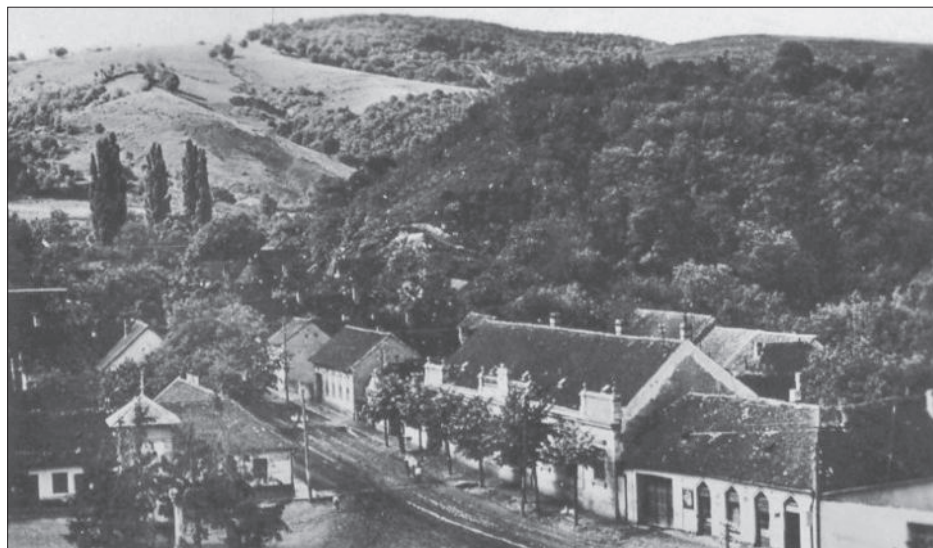
Néhai Szabó Géza volt szászvári esperes a világháborús hősök emlékére egy oltárképet készíttetett adományokból és ez mellé rézlapra bevéslette a hősök neveit. A testület megszavazta, hogy az eddig még hiányzó neveket bevessék a község költségén.

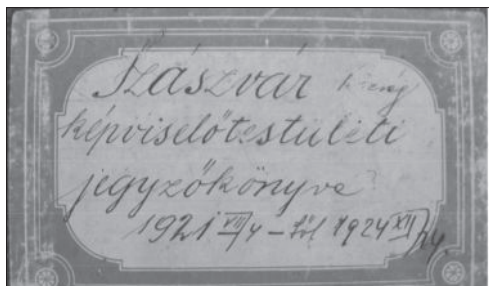

53. kép – Véghatározat: nem esett kár...{4}

A Hegyhát Járási Főszolgabíró utasítására megvizsgálta, és kijelenti a képviselő testület, hogy „a Népköztársaság és a Tanácsköztársaság szervei és közegei intézkedéseiből vagy mulasztásaiból kár nem keletkezett.”

54. kép – A Főtér a templomtoronyból fotózva {5}

55. kép – A jegyzőkönyveket tartalmazó könyv vignettája {4}

56. kép – Ezek a homlokzatok ma már nem láthatók (a kép jobb szélén a mai Stella presszó épülete) {5}

1922

„Drágasági pótlék megállapítására van szükség, pénzünk folytonos romlása és drágaság növekedése tette szükségessé” indoklás a kisbíró bérének növeléséhez.

Körjegyző Niedermayer Lajos.

A Sportegylet vezetősége sporttelepet kér. A képviselő testület közli, erre a célra területe nincsen. A Vásártér átengedésében nincs joguk, mert az az Urbéres Birtokosság tulajdona. „...Az ESzKb Rt a szászvári utczaikövilágításra község-ház, körjegyzői lakás és iroda világítására visszavonásig 1500 kilowatt ingyen áramot bocsájt a szászvári Takarékpénztár Rt. rendelkezésére... Limbacher Sándor takarékpénztári igazgató javasolja, hogy a villanykörtéket önköltséges áron vegye meg a község, és „a községi bíró őrizetére bízza azokat.” A körték ellenőrzését és cseréjét felfogadott szerelővel végeztetik el.

Az ESzKb Rt lóüzemű bányavasútja a 8 és 53 szelvények között gőzüzemű meghajtást kap.

Szekeres László lesz újra a korcsmabérlő. 272 000 koronát ígér a jogért. A kisbíró fizetését havi 4500 koronára emelik.

„Arra, számítva, hogy a belügyminiszter rendelete a megcsonkított országban mindenütt érvényes, a szászvári munkások bejelentették a sásdi főszolgabírónál, hogy február 2-án nyilvános népgyűlést akarnak tartani. A főszolgabíró erre a következő határozattal felelt: 285/1922. számú Hegyháti járás főszolgabírójától. Tárgy: Rapp Antal és társai, szászvári lakosok bejelentése politikai jellegű népgyűlés tartása iránt. Véghatározat. Rapp Antal és társai, szászvári lakosok azt a bejelentését, hogy Szászvár községben, a Kellner-féle vendéglőben, folyó évi február 2-án, délelőtt. 10 órakor: A politikai helyzet és a szociáldemokrata párt.

A szászvári szociáldemokrata pártszervezet megalakítása tárgysorozattal nyilvános népgyűlést szándékoznak tartani, tudomásul nem veszem, illetve ezen gyűlés megtartását betiltom. Indokolás. A bejelentés szerint ezen szándékolt gyűlés tisztán politikai jellegű tárgyakkal kíván foglalkozni, márpedig politikai jellegű népgyűlések tartása az 5181 IM. E. 1911. számú kormányrendelet 1. §-a értelmében tilos és a tilalom alól a 6C22/M. E. 1920. számú kormányrendelet 5. ft-a szerint csakis nemzetgyűlési képviselők beszámolóji céljából való gyűlések véteztek ki, miért is a fönti értelemben kellett határoznom. Erről a bejelentők képviselőiben Rapp Antal szászvári lakost és Szászvár község eljáróságát azzal értesitem, hogy a jelen vég-határozatom ellen a kézbesítéstől számított 15 nap alatt nálam szóval, vagy írásban előterjesztható föllebbezésnek van helye Baranyavármegye alispánjához. Sásd, 1922. január 31. Olvashatatlan aláírás, s. k., főszolgabíró.” *Népszava*, 1922. február 8. 7. p. {18}

„Szászváron vasárnap délelőtt volt nyilvános népgyűlés, amelyen az egész környék bányamunkásai képviseltették magukat Ott voltak a győrei, mázai, köblényi és császvai bányamunkások. A gyűlést Rapp Antal elvtárs nyitotta meg s átadta a szót Knaller elvtársnak, aki másfélórás beszédben ismertette a politikai helyzetet, rámutatott azokra a szenvedésekre, amelyeken a magyar munkásság az elmúlt két és fél év alatt átment. Ezek a szenvedések annyira megedzetek a magyar munkásnépet, hogy a kormánynak az a taktikája, hogy minél kevesebb jogot adjon a népnek, csődöt fog mondani. A gyűlés folyamán itt is megalakult a pártszervezet és megválasztották a végrehajtó bizottságot. A gyűlés után a jelenlevők tömegesen jelentkeztek a pártba való belépésre, nemcsak Szászvárról, hanem a szomszéd községekből is.” *Népszava*, 1922. március 15. 7. p. {18}

„Zászlót szentelő sportegyesület. Felejthetetlenül szép ünnepe volt legutóbb Szászvár és Vidéke Sportegyesületének, valamint Szászvár és környéke lakosainak. Az ifjú, alig egy fél esztendeje fennálló egyesület elérkezett egyik legszebb stációjához zászlót szentelt. Tudósításunk legelején méltónak tartjuk megemlékezni Guth Kázmér egyesületi elnökről. Az ő fáradhatatlan munkájának, akadályt nem ismerő lelkesedésének, sportszerető és a sport jelentőségével tisztában levő erős hazafias «érzéssel áthatott gondolkodásának köszönhető az a magasztosan szép ünnepély. Az ünnepély minden momentumán, minden mozzanatán rajta fénylett, az ünneplők szeméből ragyogott ki az a magasztos, a nap fényével tündöklő három szó, amelyet az egyesület zászlajára irt: Isten, Király, Haza.

Az ünnepély reggel 5 órakor zenés riadóval kezdődött. Délelőtt 9 órakor zenés, ünnepélyes bevonulás a felszentelendő zászlóval a sporttelepről a templomterre. Impozáns látványt

57. kép – Takarékpénztári közgyűlés
hirdetmény (Pécsi Lapok,
1922. március 10.) {18}

bankett volt, amelyen az első felköszöntőt a kormányzó képviselőjében megjelent Szeifert Sándor ezredes, pécsi dandárparancsnok mondta. A pattogó szavú vitéz katona, harcias, hazafias beszédét zajos éljenzés követte. Utána az ünnepély fővédnöke, Perlaky György a járás nemzeti gyűlési képviselője mondott felköszöntőt. Még számos tosztt hangzott el, amelyre együttesen Guth Kázmér válaszolt. Délután atlétikai versenyek voltak; utána pedig a Sásdi Levente Sport Egylet és a Szászvár és Vidéke SE. fociból csapata között volt barátságos labdarugó mérkőzés. Este a sportegyesület ügyes műkedvelői nívós kabaré előadással szórakoztatták a nagyszámú publikumot, amelyet a késő reggeli órákig tartó tánc követett. Mindent összefoglalva: Ha egy idegen Péter és Pál napját Szászváron töltötte, azzal a benyomással kellett távoznia, hogy ott egy olyan sportegyesület alakult és működik, amely – úgy a sport, mint a hazafias ténykedések terén – még sokat fog magáról hallatni. Krónikás.” *Pécsi Lapok*, 1922. július 12. 5. p. {18}

„Új harang Szászváron. A napokban volt a felavató ünnepélye a szászvári ősi templom új nagy harangjának. Az új harang súlya 830 kgr., alaphangja G-dur. Ára korábbi rendelés szerint mintegy 400.000 korona.” *Dunántúl*, 1922. szeptember 23. 2. p.

58. kép – Az új harang
a szekéren {5}

„A szászvári kőszénbánya. A szászvári kőszénbányák igazgatását a bánya tulajdonosa a nagymányoki bányával egyesítette és ezen bányák igazgatási székhelyévé Nagymányokot téve meg, a szászvári szénbánya elvesztette önállóságát. A baranyai szászvári szénbányát így most Tolnármegyéből, Nagymányokról igazgatják, bárha ezt éppen megfordítva várták.” *Pécsi Lapok*, 1922. szeptember 28. {18}

1923

A megyei alispán a M. kir. Erzsébet Tudományegyetem Internátusának létesítésére gyűjtés foganatosítását rendelte el. A testület 200 korona adományt szavazott meg. Az alispán ezt kevesellte, ezért a testület másodszorra 1000 korona adományozását szavazta meg.

59. kép – A Fő-tér hintóval

„Idegen községből behozott hús minden kg-ja után vágóhíd használati és hússzemle díjként 1/2 dekagramm marhahús ára fizetendő be a község pénztárába...”, védendő a helyi mészárszékeket.

A Hősök Emlékműére korábban 10 000 koronát szavaztak meg. A pénz elérteltelenedése miatt az alispán a testületet feloldotta határozata alól, és új határozat meghozatalára hívta fel. Az új határozat szerint az 1864. hrsz.⁸²-ú, 2 holdas szántó-föld jövedelmét engedi át a célra a testület. (1020 kg búza a bérleti díj a szántóért)

⁸² hrsz.: helyrajzi szám

A Szászvári Takarékpénztár „jó féderes hintó kocsiját⁸³ 1 015 000 koronáért megveszi” a község, „hivatalos személyek fuvarozásához, hivatalos ügyekben”.

„...A körjegyző bejelenti, hogy a Bitter-féle földbirtok, a földreformról szóló törvény alapján megváltás alá kerül... ebből 2 hold és 800 öl méretben, a község is igényeljen sporttér, és gazdasági ismétlő iskola céljára.” A területet majd átadja a Sportegyesületnek úgy, hogy „...a testgyakorlásra kötelezett 12–21 éves ifjak a testgyakorlásban ezáltal akadályozva ne legyenek...”

„Újabb megváltási eljárás⁸⁴ alá kerülő birtokok. Az UJ BARÁZDA tudósítójától: 1923. évi január 8–13-ig megváltási eljárást rendeltek el az alábbi községekre és birtokokra: Szászvár községnek – Bitter Károly birtokára.” *Új Barázda*, 1933. január 16. 2. p. {18}

„Az Esztergom-Szászvári Kőszénbánya R. T. Igazgatósága közli, hogy folyó hó 30-ára rendkívüli közgyűlést hív egybe, melynek indítványozni fogja, hogy a társasági alaptőkét 80.000 darab új részvény kibocsátása által 16 millió koronával emelje és az összes új részvényekre a régi részvényeseknek az elővételi jogot ajánlja fel.” *Magyarország*, 1923. január 23. 5. p. {18}

„Az Esztergom-Szászvári Bányatársaság legrosszabbul látja el az ő nyugdíjasait. Ezt a kérdést tovább húzni nem lehet, hanem komolyan foglalkozni kell vele a népjóléti miniszter urnak. Erre vonatkozóan a következő határozati javaslatot terjesztem elő: „Utasítsa a nemzetgyűlés a népjóléti és munkaügyi miniszter urat, hogy három hónapon belül terjesszen a nemzetgyűlés elé törvényjavaslatot a bányatárspénztárak reformja ügyében. Ezen törvényjavaslatban mondja ki, hogy a jelenlegi társpénztárak egy országos központban egyesíttetnek és a bányamunkások nyugdírezésénél bármely magyar bányatelepen eltöltött szolgálati idő a nyugdíjazásnál beszámítandó.” *Népszava*, 1923. január 24. 4. p. {18}

1924

1861 a lakosság létszáma.

A csendőrors parancsnoka szóbeli kéréssel fordult a testülethez, hogy községi laktanyaépítés céljára területet engedjen át. A testület a 931. hrsz-ú, 724 négyszögöl méretű területet hajlandó átengedni, ingyen, minden feltétel nélkül. „Mégis, mivel még ebben az évben megváltásra kerül a Bitter-féle földbirtok, módjában lenne az államnak egy ugyanekkora területet a község részére megszerezni.”

⁸³ Féderes, azaz rugós

⁸⁴ Megváltási eljárást törvény szabályozta. A törvény célja az, hogy a magyar földbirtok megoszlását helyesebbé tegye. A földreformhoz – illetve a földbirtok megoszlásához – szükséges ingatlanokat az állam lehetőleg szabadkézből, árverésen, vagy törvényben részére biztosított elővásárlás jogán szerzi meg. Ha azonban a szükséges ingatlanok ott, ahol rájuk a földreform céljából szükség van, ezen módokon meg nem szerezhetők, az állam azokat megváltás útján is megszerezheti. (Schandl Károly: *Birtokpolitika és földreform Magyarországon*. Bp., 1927.)

A községi kocsmá bérleti díját emelni akarják a képviselők, ennek eredményeképpen Szekeres Lászlóval olyan egyezség születik, hogy éves szinten 10 q⁸⁵ búzával növeli a bérleti díj befizetését a község felé.

Dr. Stern Henrik állatorvos, aki 1921-től lakik a községben, kéri a község kötelékébe való felvételét. Kérését elfogadják, mivel két éve adót is fizet, itt helyben.

A bor- és húsfogyasztási adó beszedésére Schwarzkopf Márton szászvári lakos kap megbízást. A beszedett adók 5%-át kapja fizetségül.

Toponáry Ferenc r. kath. kántor közfalat építtetne az istállójába, de az erre vonatkozó kérelmet elutasítják, mivel az épület a püspökség tulajdona, így annak költségei és fenntartása nem a községet terhelik.

A kisbíró kéri, hogy részére „egyszer és mindenkorra egy télikabátot készítenek”.

Februárban a főszolgabíró kérésére a magyar egyetemi és főiskolai hallgatók segélyezésére 100 000 korona adományt szavaznak meg. A kaposvári Siketnéma Intézet segélyezésére 10 000 koronát szavaznak meg.

A pénz romlása miatt emelik az éjjeliőr és a kisbíró fizetését.

60. kép – A szászvári csendőrség tagjai: Fráy Mihály, Hock Imre (tiszthelyettesek), Paál Ferenc, Bényei Vendel, Ohnezorg József, Göbölös József, Tóth János, Toldi János (csendőrök), Takács József, Vilcsék Ferenc (próbacsendőrök) {5}

⁸⁵ Mázsza.

A főszolgabíró felhívására a község a Nemzeti Bank részvényeiből 1 részvényt jegyez. „...A jegyzéshez szükséges összeg aranyban, ezüstben, ezüst koronában vagy idegen valutában fizetendő, és a részvény a község részére lekötendő lesz. A részvény névértékéből a jegyzés alkalmával fizetendő első fele rész fedezhetése céljából megbízzák az előjáróságot, hogy a község tulajdonában levő fent felsorolt valamely fizetési eszköz vagy ha ilyenek a község nincs birtokában azt napi árfolyamon a községi lakosoktól, s ha ez sem volna lehetséges, akkor ugyanezeket másutt vásárolva vagy kölcsönvétel útján beszerezve, ezen véghatározat végrehajtására nézve a vármegye alispánjától nyerendő engedély után nyomban fizesse be a részvényjegyző helyre...”

Elrendelték dr. Bitter Károly szászvári ingatlanaira a megváltási eljárást. A helybeli föld és ház hely igénylők földszükségletének kielégítésére szükségesnek tartják az eljárást a képviselők. „A községben a földnélküliek száma igen nagy, továbbá, mert dr. Bitter Károly ügyvéd a földet nem maga munkálja, nem is munkáltatja, hanem bérbe adja, továbbá mert a háború alatt szerezte...” Földet kér a Szászvár és vidéke Sportegyesület is, de kérését azzal utasítják el, hogy sportolásra alkalmas területet majd a község igényel.

61. kép – Az első labdarúgócsapat {5}

A bíró napidíját 2000-ról 12 000 koronára emelik. „Szaporítják a jegyzői munkaerőt adóügyi segédjegyzővel.”

Az ESzKb Rt⁸⁶ kisajátítási kérelemmel fordult a főszolgabíró felé a Csöpögői kutató tárójukhoz vezető Rozs-malom területén keresztül haladó út tárgyá-

⁸⁶ 1925 májusától már Salgótarjáni Kőszénbánya Rt néven folytatja a tevékenységét. Ld. {9} 66. o.

ban. A kérést a testület elutasítja, de engedélyezi az Rt-nek is az út használatát. A segédjegyző üzleti bántalmait kénytelen a harkányi gyógyfürdőben kezeltetni, de erre fedezete nincs, ezért kérte a testületet segélyezésre, akik meg is szavaztak részére 500 000 koronát.

A körjegyzőség területén két kőszénbánya működik: az Esztergom-szászvári Kőszénbánya Rt, Szászváron, a másik a Pécs-baranyai Kőszénbánya Rt bányája Kárászon.

Decemberben a tűzoltók kérik az eszközeik megjavíttatását, valamint „15 drb csákó, 15 drb zubbony beszerzését” is kérik. A testület helyt ad a kérésnek, ezenkívül bevezetik a világítást a szertárba, és a Piac térre is szereltetnek egy utcai lámpát, legalább 300-as égővel.

Decemberben a bíró fizetését 27 aranykoronára állapítják meg.

„Villamosvasút a szászvár-mázai bányában. Máza-Szászvár vasúti állomásról a szászvári bányába vezető villamosvasutat építettek, oda, ahol ezideig lóvasút bonyolította le a szénzállítást. Előzőleg gőzmozdonnyal pótolták a lovakat, de Máza község lakói attól tartottak, hogy a községet átszelő mozdony kárt tehet a község házaiban. Azért alakították át ezen vasutat villanyerőre s csúttörtőkn meg is tartották már Dalmady Ödön min. tanácsos vezetései Rohrmann István főfelügyelő, a vasúti és hajózási főfelügyelőség helyettes főmérnökének vezetésével a rendőri bejárást, melyen a közigazgatási hatóságok, a Máv képviselői, Baranya-vármegye részéről Forray Valér, hegyháti főszolgabíró, a pécsi államépítészeti hivatal vezetője, Leimeter Ede, pécsi Máv. ti. v. pályafenntartási vonalbiztos és Hangéi Andor felügyelő szekszárdi osztály-mérnök, a pécsi p. és t. igazgatóság igazgatóságának és műszaki felügyelőségének képviselői. A bizottság alapos munkát végezett, majd a miniszter képviselője megadta az engedélyt a villamos üzemnek megindításához. A villamosvasutat hamarosan meghosszabbítják a szászvári hegyek déli részéig, ahol Huszth Aladár bányagazgató próbafúrásokat végeztetett és ezeknek a fúrásoknak a során olyan szénrétegeket találtak, amelyek anyaga minőségileg állítólag a pécsi szénnel teljesen egyenrangú. Itt természetesen új bányát nyitnak és ennek a terméke lesz az Esztergom-Szászvári Rt. legértékesebb szene. Ezen új szénbánya feltárására annál inkább szükség volt, mivel a szászvári régi bányáról szakértők kijelentették, hogy a széntalát ott meglehetősen kimerült és így új bányát kellett ott feltárni. Az új igazgatónak ez minden jel szerint sikerült is.” *Pécsi Lapok*, 1924. január 8. 2. p. {18}

„Tinnye, Perbál, Zsámbék és Tök községeket az Esztergom-Szászvári kőszénbánya r. t. fogja villamos világítási energiával ellátni, mely a hálózatot is megépíti. Csabrendek községben a helyi takarékpénztár létesíti a telepet és a vezetékhálózatot.

Máz-Szászvári villamosvasút. Az Esztergom-Szászvári kőszénbánya r. t. a Máza-Szászvári vasúti állomástól a Szászvári bányához villamos vasutat épít.” *Elektrotechnika*, 1924. március 15. {18}

„Kaposvárra Szászvár-Mázáról tervezik a villamos áramszolgáltatást. A közgazdasági szempontból Pécsre is jelentős kérdés, hogy Kaposvár a pécsuhelyi vagy a konkurens szászvár-mázai telepről kapja-e a villamos áramot, még csak a január 11-én megtartandó kaposvári városi közgyűlésen fog eldőlni, de a jelekből azt látjuk, hogy a kérdés máris a szászvár-mázai áramszolgáltatás javára dőlt el. Ugyanis Czanyó László kaposvári közüzemi igazgató már elkészült a

műszaki természetű számításokkal, melyeket a pécsi és szászvár-mázai ajánlatok egybevetéséből eszközölt. Az ő számításai szerint a salgótarjáni (a szászvár-mázai szénbányák most ennek a tulajdonát képezik) ajánlata lényegesen előnyösebb.” *Pécsi Napló*, 1925. december 25. {18}

1925

„A szászvár-mázai elektromos központ. Ismertettük azt a Szekszárdon megtartott érdekeltségi gyűlést, melyen az érdekelt községek kiküldöttait tájékoztatták a nagymányok-bonyhád-szekszárd-müzs-tolna-faddpaks-dunaföldvári villamosvezeték megépítésének előfeltételeiről, várható előnyeiről és terheiről. Vénai István szekszárdi polgármester és Vojnics István bajai polgármester az értekezlet óta is tárgyaltak az áramszolgáltató Esztergom-Szászvári Kőszénbánya Rt. igazgatóságával és e megbeszélések során a vállalat kötelező formában olyan ígéretekkel tett, amelyek e nagyfotosságu tervnek a megvalósítása elől az akadályok legnehezebb részét elhárítják. Minden jel szerint tehát Szászvár-Mázán föl fog épülni az a nagyarányú elektromos központ, mely Tolna és Bács vármegyék egy részét elektromos árammal fogja ellátni.” *Pécsi Lapok*, 1925. március 5. 3. p. {18}

„Baját a szászvári kőszénbánya fogja ellátni villanyárammal. Baja szab. kir. város közgyűlése immár meghozta határozatát, mely szerint villamos áramszükségletét világítást és motorikus célokra is szászvár-mázai elektromos központtól fogja beszereztetni és ez lesz a második távvezetékes elektromos telep környékünkön. A bekapcsolási munkálatok költségeire 160.000 dolláros amerikai; kölcsönt vesznek föl, melyből a kölcsön kamatainak levonása után 130.000 dollár marad meg a villamos áram bevezetésének munkálataira. A kölcsön tíz év alatt törlesztve lesz és annak kamatlába 11 százalék. A kölcsönt a város tulajdonát képező matéházai birtok kebelezzik be. A vezeték a Szászvár-Mázán lévő elektromos központnál kiindulva Szekszárd, Bátaszéke onnét a Duna-hídon át jön Bajára, ahol a bányatársulat kötelező kijelentése szerint karácsonyra már kigyulladnak a villamos lámpák, és megindulnak motorok. Baja nemzetgyűlési, képviselője, Vali Lajos kereskedelemügyi miniszter a bajai polgármesterrel tárgyalta le a kölcsön ügyét egy Amerikába kivándorolt magyar zsidóval, aki sulyt helyezte arra, hogy pénzével magyar városnak tehessen szolgálatot.” *Pécsi Lapok*, 1925. április 10. 4. p. {18}

A képviselő testület tagjai felvetik annak szükségességét, hogy meg legyenek nevezve az utcák, mert már nehéz az idegennek tájékozódni. Így határoznak arról, hogy minden utca nevet kap. Eszerint ezen túl lesz: Kiss György utca, Szentháromság-tér, Meggyes utca, Bányai út, Dallos utca, Kálvária utca, Patak utca, Vár utca, Pázsit utca. A községben 1860 a lélekszám.

Javaslat a körjegyző részéről, hogy mivel a község tanácssterme bérelt házban működik, ezért hozzanak létre egy alapot ház építésére, vagy vásárlására, évi 50 millió korona értékben. Erre a célra Községháza Létesítési Alapot hoznak létre.

Hirdetmény.
A szászvári urbéres közbirtokosság tulajdonát képező, a Szászvár község határában a Melegma és Lipse dűlőkben levő

kőbányák

1925. évi április hó 26-án vasárnap délután 1 órakor a község házában megtartandó nyilvános árverésen bérbe fognak adni.
Kikáltsági ár 150 q buza.
Bánatpénz 5 millió korona.
Bővebb árverési feltételek a szászvári körjegyzői irodában megtekinthetők
Szászvár, 1925. április 11.
Községi előjárdóság.

62. kép – Kőbánya bérlet természetbeni fizetéssel
(Dunántúl, 1925. április 23.) {18}

63. kép – Fő-tér részlet. {3} A Schettl-féle bolt előtt bámészkodók és közlekedők

Limbacher Sándor a tűzoltó parancsnok.

A Szent János utcai gyalogjárda építését Kis József helyi kőműves nyerte el ajánlata 11 850 000 korona volt.

64. kép – Téli kép a Fő-térről {5} Az olasz tervek alapján épült -egyetlen emeletes-ház földszintjén a Hollander Ferencz-féle vegyeskereskedés. Figyelemre méltó a nevezett épülettől északra látható épület (ma Várkert Pizzéria) homlokzat-dísz részlete

A községi kocsmá bérbeadására versenytárgyalást írtak ki, amelyre a legjobb ajánlatot Pesti József szászvári lakos tette, évi 3250 aranykorona ajánlattal.

Gyöngyös Béla és társai szeszfőzde létesítésére adtak be engedélykérelmet, amelyet a testület megadott. A testület megállapítása szerint egy 360 literes főző, és egy 200 literes finomító üstre lenne szükség.

Bukovszky János, a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt szászvári bányájának főmérnöke bejelenti, hogy a Rozs István malomtulajdonos területén átvezető dűlőutat nem fogják használni, mert a Csepegő-dűlő bányatárnájában a munkákat beszüntették.

A Levente Egyesület a szászvári volt úrbéres közbirtokosságtól további 20 folyóméter területet kért és kapott, mert az eredeti terület sporttelepnek kicsinek bizonyult, a gyakorlótér most már biztosítottnak tekinthető. Körzeti levente versenyt rendeznek Szászváron.

65. kép – A Levente-verseny nagy tömeget mozgató meg. {5} A „százéves” iskola homlokzat részlete is látszik

66. kép – Szalagkötés a zászlóra {5}

„A község évi egyenes adója 188 000 000 korona, ennek arányában tagdíjat fizet a Baranya vármegyei Gazdasági Egyesületbe 250 000 korona, azaz 20 pengő összeget.”⁸⁷

Niedermayer Lajos a körjegyző (később Keszthelyre magyarosít).

Hecskó József bányamester, aki 1911 óta községünkben lakik, honosításért folyamodott. A testület a község kötelékébe való felvételét kilátásba helyezi, állampolgársága elnyerése esetére.⁸⁸

67. kép – Cséplés a két háború között Szászváron {5}

„Leventeünnep Szászváron. Élni akar és élni fog a magyar! Levente-leányok a Mecsek allén- Az Új Barázda tudósítójától. Öregbetűs könyvek tanúsága szerint Szászvár valamikor híres vízi vára volt a rómaiaknak. Az emeletes plébánia és mellette a freskókkal díszített gyönyörű kis templom a régi római, vár bástyái, lőréses pinceboltozatja fölött épültek, falaiknak nem egy mohos köve ezer esztendőök küzdelmeinek néma tanúja.

Ma békés, szépen fejlődő, kulturált magyar falu lett Szászvárból. Szorgalmas földműves és iparos nép lakja, szénbányája országosan ismertté tette nevét és csak idő kérdése, mikor lép elő a legvirágzóbb magyar városok sorába. A trianoni gyász után erős akarattal újjáépülő Magyarország történetének lapjaira azonban nem az ókori emlékek, nem is a szénbánya, ha-

⁸⁷ A pénzromlás további megakadályozására létrehozott pengő, mint fizetőeszköz első megjelenése a községi iratokban. 1927. január 1-jén vezették be a magyar korona helyett, s mintegy húsz évig, 1946. július 31-éig volt törvényes fizetőeszköz.

⁸⁸ A *Kétszáz év a Mecsek mélyében* című könyvben részletesebb életrajza megtalálható. Hecskó József bányamester pontos feljegyzéseket készített a bányaműveletekről, adatait hosszú ideig használták az utódok a bányában.

nem a szászvári leányok irták be a község nevét. Azok a szászvári fiatal leányok, akik a magyar nő hivatását annyira átértékelték, hogy megalakították Szászváron a Levente-leányok csapatát. Szép öreg nótá éneklie meg a gyöngyvirágos Mecsekalját, most új nótának volna kötelessége ugyanilyen szépen megénekelni a Mecsekaljának legfrissebb gyöngyvirágait: a szászvári levente-leányokat. Sorakozzanak tiszteletükre itt, a fehér papíron a fekete betűk olyan feszes »vigyázz!«-állásban, milyen katonás fegyelmezettséggel őket láttuk állani a felavatott Levente-zászló alatt! Mert zászlóavató ünnep és leventeavató ünnep volt vasárnap Szászváron. Illetőleg nem is vasárnapon, mert már szombaton este kezdődött. Leventefiúk és leányok sorakoztak lampionokkal az iskola udvarán. A tűzoltó zenekar Heinemann Menyhért vezetésével a magyar Hiszekegy-et játszotta el, majd Körömy László dr. segédjegyző és parancsnok lépett elő a sorból és köszöntötte szépen átgondolt, magyar lélektől izzó beszéddel az egyesület elnökét.

Rudolf Mátyás pápai kamarás plébánost, akinek köszönő szavai után a fiúk és leányok katonás menetben lampionokkal a főtérrre vonultak, ahol a leányoknak igazán művészien éneklő kara Hermész József tanító vezetésével irreudenta dalokat énekelte, majd a lampionos menet a zenekarral az élen végig vonult a falun. Ez a szép ünnep hamarosan véget ért, mindenki sietett haza lepihenni, erőt gyűjtendő a másnapi nagy avatóünnepre. Az avatás Vasárnapon már a kora reggeli órákban mozgalmas volt az élet Szászváron. A díszruhába öltözött tűzoltók Limbacher Sándor takarékpénztári igazgató, főparancsnok vezetésével, akinek egyébként az egész ünnepség megrendezésében igen nagy része volt, zászló alatt vonultak ki a falu végére, utánuk Guli-Kovács György főparancsnok, bányatisztviselő vezetésével a Levente-leányok és fiúk, hogy fogadják a szomszéd községekből az ünnepre érkező vendégeket és leventéket. Egymás után érkeztek Mekényes, Mágócs, Császtá. Vékény, Kárász, Magyarereggy, Nagyhajmás, Tőfű, Alsómocsolád, Köblény, Hegyhátmaróc és Szárász községek leventéi zászló alatt az avató ünnepre, amely a templomban misével vette kezdetét. Mise után a több száz főnyi Leventecsapatok a főtéren sorakoztak a Szent-háromság szobor előtt, ahol az e célra elkészített emelvényen a vendégek foglaltak helyet. Az emelvény előtt állott a szászvári osztag zászlóvivőie, a zászló előtt négy Levente-leány tartotta a háromszintű selyemszalagot.

A Himnusz eléneklése után Rudolf Mátyás pápai kamarás intézett beszédet a felsorakozott ifjúsághoz. A magyar nemzetnek arról az eltökélt szent élni akarásáról beszélt, amelynek át kell törnie minden akadályon és Isten áldását kérte a felavatandó lobogóra. A délceg zászlótartó most meghajtotta a lobogót és Pesti Lili Levente-leány rákötötte a nemzeti színű selyemszalagot. A zászló büszkén emelkedett ismét a magasba, Rudolf Mátyás pedig folytatta a leventeavató beszédet, majd Guli-Kovács György főparancsnok lépett az emelvényre és felolvasta a fogadalom szövegét, amelyet a fiúk levett sapkával, a leányok szívükre tett jobb kézzel mondtak utána. Rudolf Mátyás pápai kamarás Isten áldását kérte az immár felavatott fiúkra és leányokra és annak a reménységének kifejezésével zárta be az ünnepnek ezt a részét, hogy a Levente-intézmény a szebb magyar jövő hajnal hasadását Jelent! Heinemann Menyhért intésére a zenekar a Klapka-indulót játszotta. Levente leányok és fiúk diszmenetben vonultak a szobor előtt, ahol a szászvári férfi énekkar, Toponáry Ferenc kántortanító karnagynak eredményes fáradozását hirdető hazafias dalokkal fejezte be az ünnepély délelőtti részét. Az ünnepi ebéd.

Leventék és vendégek ezután a községi vendéglő árnyas kerthelyiségében jöttek össze ebédre. Az első fogás után ősi szokás szerint Forray Valér főszolgabíró mondott pohárköszöntőt a Kormányzó Urra, utána Rudolf Mátyás pápai kamarás üdvözölte a vendégeket, majd Perlaky György állott fel szólásra, aki élesen szembeállította egymással a mai ünnep jelentőségét és azoknak aknamunkáját, akik Trianont állandósítani akarják. Javaslatára az egybegyűltek egyhangú lelkesedéssel határozták el, hogy a társadalmi egyesületeknek Budapesten egyidejűleg megtartott tiltakozó gyűlésével kapcsolatban az ott hozott határozatokhoz csatlakoznak és erről a miniszterelnök helyettesét táviratilag értesítik. Nyomban el is ment Vass József nép-

jóléti miniszter címére a következő tartalmú távirat: – Szászvár és környékének leventeavatás alkalmából egybegyűlt népe egyhangú lelkesedéssel üdvözlí Nagyméltóságodat és csatlakozik a társadalmi egyesületeknek mai tiltakozó gyűlésén hozott határozatához, mert meggyőződése, hogy a béke revíziója nélkül annak áldásait Európa nem élvezhetné. Megbízásból: Perlaky György nemzetgyűlési képviselő.

Forray Valér főszolgabíró köszöntötte még járásának nemzetgyűlési képviselőit, végül Vantsó Gyula dr. kérte Isten áldását azokra a magyar anyákra és apákra, akik fiaikat és leányaikat hazaszeretetre nevelik a sporttelepen A leventék egész zászlóalja vonult fel ebéd után Szászvár új sporttelepén. Felsorakoztak az emelvény előtt és Perlaky György mondotta el ünnepi beszédét. Visszaemlékezett a háború első hónapjainak egy eseményére, amikor az amerikai belügyminiszter személyesen győződött meg arról, hogy a hadifoglyokkal való bánásmód tekintetében mennyire hazug vádakkal illetik Magyarországot és azt kérdezte Tisza Istvántól, miért nem cáfolják meg ezeket a hazugságokat? Tisza István azt mondotta, hogy a cáfolat felesleges, az igazságnak győznie kell! Az amerikai viszont erre azt felelte, hogy ilyen elvek vallása mellett elvesztjük a háborút. Trianon azt bizonyítja, hogy pillanatnyilag az amerikainak volt igaza, a magyar levente mozgalom pedig azt a reményt kelti, hogy Tisza Istvánnak lesz igaza: az igazságnak győznie kell! Az ünnepi beszéd után szebbnél-szebb szabadgyakorlatokban, atlétikai küzdelmekben volt alkalmunk gyönyörködni. Nehezen tudnók megmondani, hogy kit dicsérjünk az ott látottakért és az ott tapasztaltakért. Nehezen tudnók azt is megmondani, hogy az érdemből kit illet több, kit illet kevesebb. Körülbelül úgy vagyunk ezzel, mint a költő, aki hasztalan gondolkodott, mégsem tudta megállapítani, hogy ki volt nagyobb? A kárászi zöld-dresszes leventék boszorkányosán ügyes mutatványai, a mekényesi legények atlétikai készsége, a szászvári leányok bottal végzett szabad-gyakorlatai, a »ritka búza, ritka árpa« nótájára, egyaránt oly szívet-lelket gyönyörködtető látványosságok voltak, hogy igazat kell adnunk Forray Valér főszolgabírónak és Rudolf Mátyás pápai kamarásnak, akik az ünnepség befejezése-képen az oktatókat és a leventéket egyformán mondták érdemeseknek minden elismerésre. Hogy a saját magunk lelkében támadt érzéseknek is híven adjunk kifejezést, Rudolf Mátyás pápai kamarásnak szavait kell idéznünk, aki elmondotta, hogy a Grachusok anyja annak a vendégének, aki kincsei megmutatására kérte őt fel, fiait mutatta meg, mondván: »ezek az én kincseim.« A magyar hazának, mindnyájunknak édesanyjának, a magyar ifjuság a kincse. Az a magyar ifjuság, amely, ha olyan vezetése alatt lesz, mint a Szászváron látott ifjak és lelke olyan termékeny talaj lesz, mint ezeké, valóban a szebb, a boldogabb magyar jövődönék záloga.

A szép ünnepség leírása nem volna teljes, ha ide nem iktatnák a győztesek nevét. Súlydobásban első lett Endrey (Mekényes), második Lemle (Tófü), harmadik Szabó (Hegyhátmárc). Diszkosz-dobásban első Endrey (Mekényes), második Weininger (Mágócs), harmadik Csizmadia (Mekényes). Gerelyvetésben első lett Dudás (Mágócs), második Endrey (Mekényes), harmadik Tamás (Szászvár). 100 méteres síkfutásban első Weininger (Mágócs), második Hauser (Köblény), harmadik Rumbach (Mágócs). Távolugrásban első Waltér (Szászvár), második Jager (Szászvár), harmadik Eismann (Szászvár). A stafétafutásban első lett Mágócs csapata. Oklevelet kaptak a szászvári leánylevente csapat zenés botgyakorlataiért és a Kárászi Levente Egyesület tornász-csapata, nemkülönben a Szászvári Levente Egyesület labdarugó csapata.

A győztesek mellé Perlaky Györgyné tűzte fel a nyert érmeke. Táncmultság fejezte be a szászvári avató ünnepet és a győztes fiúk lelkesedéssel emlegették, milyen szép folytatása lesz ennek az ünnepnek Péter-Pál napján, amikor Sásdon az egész járás leventéi mérközni fognak egymással. Ha a világ urává lett császárnak a látomása a keresztre ualt, mint olyan jelle, amelyben győzni fog, a trianoni magyar nemzet álmodozó fiának szeme ilyen jelként bizonyára azt a lobogót tekintheti, amelyet Szászváron az Isten szolgálja avatott fel a leventék zászlajává.” *Új Barázda*, 1926. június 8. {18}

1926

Tóth János a bíró.

A testület egyhangú szavazással a Magyar Nemzeti Szövetség pécsi köre tagjai sorába belép, évi 3 aranykorona tagdíj fejében. Schwarzkopf Márton szászvári lakost bízzák meg a bor és húsfogyasztási adók beszedésével. A községi bírót felhatalmazzák, hogy az utcai lámpákat akár Flerkó János, akár Tóth Gyula villanszerelővel „kezeltesse”, az illető részére havi 100 000 korona munkadíjat állapítson meg.

Községháza építési alapba évi 50 millió koronát szavaztak meg korábban, ezt az összeget folyó évben még 50 millió koronával megemelik.

Júniusban motoros fecskendő beszerzését kéri a Tűzoltó Egyesület. Ehhez elvben hozzájárul a testület, de a gazdasági helyzet miatt a sürgős beszerzést nem tartja indokoltnak.

A testület „bírói bot” beszerzését látja indokoltnak, mert szomszédos községekben is használatban van ilyen, ide is kell egy.

A falu Országos Földműves Szövetségbe belép évi 17 aranykorona tagdíj fejében. Ruhasegélyt szavaznak meg a kisbíró részére évi 500 000 koronát.

Szeptemberben lemondott a bíró.

A tisztségviselők bérét aranykoronában adják meg, amit tájékoztatásul koronában is megadnak. A szorzószám a két érték között 17 000-es, ezen felül drágasági pótlékot is adnak ezen felül.

A testület eldöntötte, hogy a tűzoltó alapba évi 1000 pengőt fizet be a motoros fecskendő beszerzésére. Ez a 2. fecskendő, ami azért szükséges, mert a községben 300 háznál több van, így ez az előírás.

Az első némafilm-vetítés 1926-ban volt Szászváron. Wolf József magánvállalkozó az ókányi suligói-istállók egyikét alakította át mozinak. Később a saját házában alakította ki az előadótermet.⁸⁹

68. kép – Magánvállalkozás buszközlekedésre
(Dunántúl, 1926. augusztus 12. 11. p.) {18}

⁸⁹ {14} 187.o.

„Szászvár vidékén egy megvadult ló összeharapdálta gazdáját, egy kocsist és annak lovait Agyonlőtték a megveszett lovat, Pécsről jelentik: Magyaregregy községben Koch Péter kisgazda lova megveszett. Összeharapdálta gazdája karját, majd az istállóból kirentva, hatalmas iramban száguldani kezdett az utón. Keresztülrobogott Kárász községen, majd Szászvárhoz közeledve, egy lisztet szállító teherkocsit támadott meg. Paptmás József kocsist és két lovát össze-vissza harapdálta. A lovak megvadultak és elragadták a kocsit, rajta a veszett lóval, amely hátulról felugrott a lisztesszakok tetejére. Szászvár községbe érve, az elősiető emberek lelőtték a megvadult lovat. A két összeharapdált férfit felszállították Budapestre a Pasteur-intézetbe; felküldték az agyonlőtt ló fejét is megvizsgálás végett.” *Új Barázda*, 1926. október 29. {18}

„A munkásság hálája. A tolnamegyei bányamunkások abba a kellemes helyzetbe jutottak, amibe, sajnos, manapság a bányamunkásság ritkán jut, hogy teljes elismerését és háláját fejezhette ki egyik föllebbvalója iránt. Dr. Kreiner József, szászvári bányafőorvos, folyó hó 1-én 44 évi bányafőorvosi működés után nyugalomba vonult, mely alkalomból a tolnai bányakerület munkássága folyó évi december hó 2-án, mint amely napon nevezett főorvos 71-ik életévét töltötte be, egy küldöttséget menesztett, mely küldöttség lelkes szavak kíséretében egy elismerő okmányt és búcsúlevelet nyújtott át.” *Bányamunkás*, 1926. december 13. 2. p. {18}

„A szászvári községi iskolai alapvagyon tulajdonát képező s a rétmai dűlőben fekvő 1 kat. hold 1128-ol területű szántóföld 1926. évi október hó 24-én, délután 2 órakor megtartandó nyilvános árverésen 1927. évi január 1-től 1932. évi december 31-ig terjedő 6 évre a legtöbbet ígérőnek bérbe lesz adva. Kikiáltási ár 5 pengő. Szászvár, 1926. október 14.” *Baranyavármegye Hivatalos Lapja*, 1926. október 21. 190. p. {18}

„Üzembe helyezték a szászvári villamos központot Budapest, dec. 2. A napokban nyitották meg a Máza-Szászváron Tolnamegyében a nagymányoki szénterületen a dunántúl második elektromos központját, amelyből tegnap óta áramot kap Kaposvár, Dombóvár, Szekszárd, Tolna és egész Dunaszentgyörgyig csaknem minden község. Ennek a távvezetéknek a hosszúsága körülbelül 125 kilométer.” *Dunántúl*, 1926. december 3. 4. p.⁹⁰ {18}

1927

Januárban rendkívüli közgyűlésen jelen vannak: Böröcz József h. bíró, Tóth János pénztáros, Szabó József közgyám, Böröcz Márton, Róth József, vitéz Bencze István, Tóth József, ifj. Panta István, Gyenis János, ifj. Gyenis István. Februárban már ott ülésezik velük Sziebert István, és Dorn György is, valamint dr. Körömy László s.jegyző is. Később még megjelenik dr. Popper Béla orvos, Péner Jenő és Nidermayer Lajos képviselők is.

A testület egyhangú határozattal kimondta, hogy „Szászvár községben 1 állandó mozgófényképüzem létesítését tartja indokoltnak. Ezen mozgófényképüzem már itt működésben is van...”

⁹⁰ Ma már csak szűk körben ismertek ezek az adatok, mire volt képes a bányauzem elektromos erőműve.

Az alispán rendeletben jelenti be, hogy testület korábbi tárgyalásai eredményeképpen a Kereskedelemügyi Miniszter engedélyezte a szászvári m. kir. posta és távirda hivatalban távbeszélő központ létesítését. Költsége 6240 pengő, amiből 30%-ot helyben kell viselni. A belépési díj 80 pengő lesz. A községnek kell kielégíteni a szükséges hely és lakásigényt.

A telefonközponthoz vállalkozók is ígérnek támogatást: a Takarékszövetkezet, Bokor Ede és társai kőbányabérloők, és Dezső Rezső fakitermelő Egregyről, egyaránt 200–200 pengőt ajánlottak föl.

A Köszénbánya nem megengedett helyen rakott le föld és kötőrmeléket, ahol az árvíz elmoshatja, ezért kötelezik, hogy más helyre, pl. Mandeville Frigyes föld- illetve szőlőbirtoka melletti vízmosásba rakják, vagy Bielik Richárd bérloő kavicslerakó helyét használják.

Augusztusban Panta István bíró éves tiszteletdíját 100 pengőben, a kisbíróét 720 pengőben, az éjjeli őrkét 480, a községi bábáét 280 pengőben állapítják meg.

A r. kath. iskola segélyezésére a „politikai község” 2447 pengő segélyt ítél meg, valamint a kántortanító és tanítónő bérét és korpótlékát fizetik, és az épületek tatarozását takarítását és fűtését is.

A „Hősök emlékoszlopának” felállítására 391 pengőt szavaznak meg.

A r. kath. gyülekezet a templomba egy új harangot szerzett be. Ennek árához a község 250 pengő segélyt biztosított.

Napirenden van a „Községháza” vásárlása. Több tárgyalási fordulóban vitáznak a képviselők, több ajánlatot is megvitatnak.

A testület elismerte Ohnesorge József csendőrőrmester helyi illetőségét, őt a község kötelékébe felvette, mivel 1922 óta a községben él, és magyar állampolgárságát fenntartotta.

A község belép az „Országos Többtermelési Ligába”, három évre.

„Söpkéz Sándor, elektrotechnikus, műegyetemi tanár, tervei szerint létesült 1925-ben a dorog-komáromi 52 km hosszú, 35 000 voltos távvezeték, és 1926-ban a szászvár-mázai bányaközpontból kiinduló, egyrészt Dombóváron át Kaposvárra, másrészt Szekszárdon át Tolnára menő, mintegy 100 km hosszú, 35 000 voltos távvezeték, és az ezekhez a fővezetékhez csatlakozó számos elosztó szálnak, valamint a szászvár-mázai központ rekonstrukciója s kibővítése modern porszéntüzelésű kazánokkal.” *Révai Nagy Lexikona*. 20. kötet. Bp., 1927. 807. o. {18}

„Ismeretesek a Salgó-Szászvár-Mázai Überland-centráléjának a törekvései Somogy vármegye községeinek a bekapcsolására. Újabb tervek szerint azonban a vállalat nemcsak Somogy, hanem Tolna vármegyét is be fogják kapcsolni érdekkörébe. Tényleg már az ősszel megkezdik Bonyhád vidékén a távvezetékek lefektetését és az egész völgyeségi járást bekapcsolják a szász-

vár-mázai áramfejlesztő telepbe. A villamosítási program nagy területet ölel fel, kivétel nélkül minden legkisebb község bevonásával. A Salgó Szászvári különben az ország más részén még nagyobb szabású villamosítási tervnek a kiviteléhez fogott hozzá.” *Villanyfelszerelők és Műszeresek Lapja*, 1927. szeptember 1. {18}

„Ünnepélyes harangszentelés Szászváron. A háborúban elveszett harangok teljes számban viszatértek a szászvári templom-toronyba. Vasárnap Sípos István dr. pápai kamarás, teol. tanár tavaszi derült ég, mosolygó napsugár és ezernyi tömeg lelkesedése mellett, valóban nagy ünnepi keretek között szentelte be az új harangokat. A kellemes összhangzású négyes harangcsoport G. B. D. G. moll hangnemben siratja a holtakat, főleg „hőseinket” és hívja az élőket, – főleg a keresztény „családokat”, amely rímekre történt felavatásuk is. Az ünnepélyre kivonultak: a szászvári önkéntes tűzoltó testület, a bányamunkásság és a levente ifjúság, saját zászlóik alatt. Jelen voltak, mint vendégek Förster Jenő gazd. tanácsos, Somssich Béla püsp. jószágigazgató, Huszth Aladár bányagazgató, Bukovszky János bányafőmérnök, a kir. csendőrség helyi őrszapata, a községek elöljárói és iskolaszékei. A harangok toronyba helyezése oly pompás ütemben folyt le, hogy már délben meg is szólaltak.” *Dunántúl*, 1927. március 9. 5. o. {18}

1928

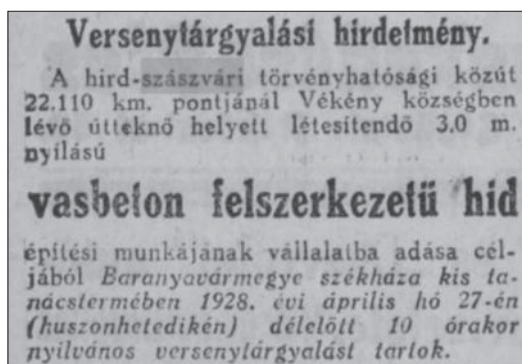
A februári közgyűlésen jelen van Panta István bíró, Böröcz József, Tóth János, Szabó József, Böröcz Márton, Tóth József, Limbacher Sándor, Krausz Frigyes, ifj. Gye-nis István, Dorn György, Jónás Vendel, és Niedermayer Lajos körjegyző. Áprilistól már dr. Popper Béla és Róth József is jelen van.

Szászvár község gyermek me-nedékhelyet létesít, annak fenn-tartásába, felszerelésébe, vezetőjének fizetéséhez hozzájárul. Az új iskola egyik termét kívánják e célra megszerezni.

Kreiner József orvos ellen fegyelmet indított az alispán, majd ennek abba-hagyása mellett nyugdíjaztatását rendelte el.

A Kereskedelmi miniszter a kért két országos vásár időpont helyett csak egyet engedélyezett, tájékoztatott a bíró.

A főszolgabíró elrendelte egy fertőtlenítő gép beszerzését, és egy fertőtlenítő személy alkalmazását az orvosi körbe. Szászváron ilyen gép már van, a költségeket javasolják a körjegyzőség községei között megosztani.

69. kép – Útteknő volt Vékénynél is a Völgység patakon, míg az új híd el nem készül (Dunántúl, 1928. április 11. 11. p.) {18}

A szászvári körorvos megválasztására bizottságot hoznak létre, amelybe a testület is delegál tagokat.

A szászvári római kath. hitközség kérése, hogy a Kálvária kőkeresztjeinek megjavítására a közgyűlés szavazzon meg 100 pengő támogatást, a képviselők megszavazzák.

Elhatározzák egy 5 q teherbírású százados mérleg beszerzését, amelyet piaci napokon az árusok rendelkezésére bocsátanak a Piac-téren. A beszerzés nem haladhatja meg a 230 pengő értéket.

Megállapítják, hogy a szászvár-mágocsi törvényhatósági út útárok kiszedése miatt 7 db híd megépítése szükséges, mert a gazdák nem fogják tudni megközelelni a földjeiket.

A Vallás és Közoktatási Miniszter könyvtárat adományozott a község részére. Ezeket a könyveket be kell köttetni, és egy szekrény is készíttetnek a könyvtár könyveinek tárolására. Továbbá szekrényt és fegyverállványt, buzogány állványt, és botállványt kapnak a levették is a dolgaik tárolására. A felsoroltakat Wanchura Ferenc asztalosmester készíti el, mivel az ő „árlejtését” fogadják el.

A főszolgabíró gróf Tisza István szobrának felállítására gyűjtést írt ki. A község 25 pengővel hozzájárul.

Téli gazdasági iskola felállítását határozták el Szentlőrincre a megyei vezetők. Ennek internátusa költségeihez kérték hozzájárulást, 730 pengőt Szászvártól. A közgyűlés 365 pengőt megszavazott. Ennek fejében kérik, hogy alkalmas jelöltet küldhessen a község is az internátusba.

70. kép – A lakossági igényeket kisiparosok elégítették ki. {1}
Törő Mihály, Reisz Ferenc, Géth János, Reisz Béla, Reisz Boldizsár

71. kép –
Szőke János
Fűszer és
vegyeskeres-
kedése {5}

A Pécsi Postaigazgatóság helyet kér biztosítani a községben kialakítandó Postahivatal részére. Három bérlemény lehetőséget vizsgálnak meg, és özv. Stanczin-ger Lajosné 123. számú házát találják alkalmasnak a célra.

A Tűzoltó egyesület kérésére egy elektromotoros tűzifecskendőt vásárolnak 2000 pengőért.

„A közgyűlés határozattal kimondja, hogy a hetipiactér rendezésére, és a Szent Háromság tér tisztántartására a költségvetésbe 300 pengő tétessék, ... a szükséghez képest hetenkint egyszer vagy többször összesöpörtessék, a szemét elhordassék, továbbá a keresztjárdákról a sár letisztogatassék...”

16 000 pengőért a „Községháza alapból” ingatlant vásárol a község „tanácsterem és egyéb helyiségek céljára”. A 316. hrsz.-ú ingatlant.⁹¹

Rozs István malomtulajdonos beperelte a községet az udvarán keresztül haladó út használata miatt. A közgyűlés tudomásul vette.

A kocsmabérleti versenytárgyalást Szekeres László somogyi lakos nyerte el, de lemondana a jogáról, és még bánatpénzt is fizetne, de a közgyűlés felszólította, vegye át a bérleményt. Mivel erre nem hajlandó, új árverést írnak ki, amelyen Pesti József eddigi bérlő nyer.

⁹¹ Jelenleg a Tarka-Barka bolt, a Csoma Zöldseges és a Várkert Pizzéria van ott. Ez a sarokház valamikor egy hrsz.-hoz tartozott (ahogy korábban említettem).

A főszolgabírótól dr. Ja(é)ger Antal⁹² szászvári körorvos szolgálati lakás biztosítását kéri. A közgyűlés szerint jelenleg rendelkezésre áll szolgálati lakás, másikat adni nem tud.

Dr. Popper Béla illetőségét elismeri a testület, mivel 8 éve itt él és lakik, és adót is fizet.

72. kép – A Heineman-féle cipő és bőrdíszmű bolt {5}⁹³

73. kép –
A Zag Vendéglő
Császtában {1}

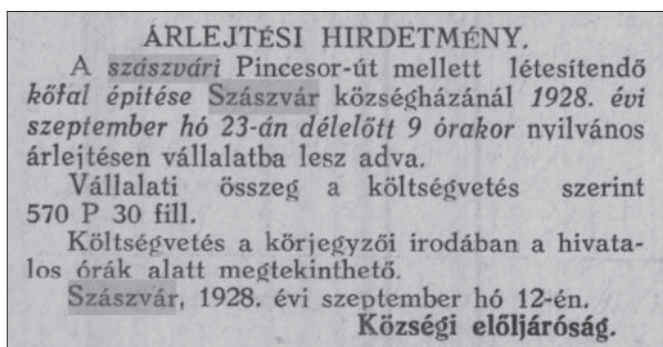
⁹² Suligói András helyi nagyvállalkozónak három leánya volt, Veronika, Teofília és Antónia. Veronikát Jáger Antal tanító vette feleségül, az ő fiuk Antal, aki magyarosította a nevét Várszegire.

⁹³ A Kiss György utcában ma is látható a Heineman-épület jobb oldalán látható kovácsoltvas kapu.

74. kép – Várnai
(Wanchura) Ferenc
Első Szászvári Bútor
Áruháza {5}

75. kép – A pincesor-kő-
fal építése már régebben
is gondot okozott
(Baranyavármegye
Hivatalos Lapja,
1928. szeptember 20.
188. p.) {18}

A körjegyzőség átalakul, már csak Császa és Szászvár alkotja, mivel Magyar-
egregy központtal új körjegyzőség alakult.

„Fölborult a szászvári autóbusz. A Sásd és Szászvár között közlekedő autóbust szombaton bal-
eset érte. Kárász közelében ugyanis az autóbusz egy kanyarodónál az árokba szaladt és felborult.
Az utasok közül öten jelentéktelenebb sérülést szenvedtek. Az autóbusz karosszériája alaposan
megrongálódott, komolyabb baj azonban nem történt.” *Pécsi Napló*, 1928. május 22. 11. p. {18}

„A vármegye községeinek távbeszélővel való ellátását illetőleg jelenti az alispán, hogy a jegy-
zéségi székhely községek távbeszélő állomással mind el vannak látva, kivéve Szászvárt, ahol
a távbeszélő központ építése még folyamatban van és két-három héten belül befejezést nyer.”
Pécsi Napló, 1928. december 7. 2. p. {18}

1929

A község a Földművelésügyi Minisztériumból egy db B típusú permetező gépet
átvesz, amit bérbe ad a helyi gazdáknak, és ebből fedezi a gép vételárát. Mivel

„svájcz” bikákat fognak az országba hozni, ezért ezek közül egyet 1500 pengő árban a község is vásárolni fog. Decemberben meg is érkezik az állat, vételárára az Országos Központi Hitel-szövetségtől hitelt vesznek fel.

A boradót évek óta Schwarzkopf Márton szedi be megbízás alapján, az adó 10%-áért.⁹⁴

A Vármegyék és Városok Országos Mentőegyesületének dombóvári fiók-jába belép a község két tagsággal.

A Stefánia Szövetség⁹⁵ Szászváron fiókot létesít, egyelőre bérleményben. Még ez évben elkészülnek egy új anya és csecsemővédő intézmény tervei, amit jóváhagynak. A 178. sz. ben fölvetett 124. hrsz-ú ingatlant (legelő) a „Beltelekben”⁹⁶ jelölték ki e célra. El-döntik, hogy emléktáblát tesznek az egyik falára, az elesett hősök emlékére.

A Baranya Vármegye Törvényhatósága repülőgép beszerzéséhez a község 100 pengővel járul hozzá.

A Szentháromság téren levő köz-kutat villanymotorral látják el⁹⁷, mivel nyáron a kutak nagy része kiszárad, va-lamint tűz esetén is ebből a kútból kell vizet vételezni, és akkor nagy mennyi-ségre van szükség.

76. kép – A Lászlófi-féle fodrászat előtti közkutat villamosították {5}

77. kép – A Stefánia versenytárgyalási hirdetménye (Dunántúl, 1929. szeptember 8. 15. p.) {18}

⁹⁴ Ez az ún. „adóbérlő” intézménye.

⁹⁵ 1915. június 13-án, Budapesten Stefánia belga királyi hercegnő védnökségével született meg az „Országos Stefánia Szövetség az Anyák és Csecsemők Védelmére.

⁹⁶ Ma belterületnek mondjuk.

⁹⁷ A Lászlófi-féle ház előtti kútról van szó. A kutat terméskővel falazták ki.

A Baranyapécsi Aero Klubba pártoló tagként három évre belép a község, évi 8 pengőért.

„Muha János állatorvos Szászvár községben magánállatorvosként letelepedett.” *Baranyavármegye Hivatalos Lapja*, 1929. június 6. 133. p. {18}

1930

Januárban marha-hídmérleg építéséről döntenek, amit egy mérlegházban fognak elhelyezni, határoz a közgyűlés. A bíró előterjeszti, hogy a Piactér egy része betonnal lenne fedendő, hogy a nagy esőzések idején is használni lehessen. Másrészt „villanyosítani” szükséges a Szentháromság téren levő közkutat, adja elő.

Az előterjesztésre tekintettel a piacteret a Csermák, Pollák, Kovács-féle házak elé helyezik a nagy gépjárműforgalom miatt, és 120 köbméter betonnal fedik le. A cséplés és nagy melegek idején a falu nagy része a bővizű Szentháromság téri kutat használja, ezért annak villamosítása valóban szükséges.

78. kép –Tűzoltók kitüntetése. A háttérben az önkormányzat, előtte a trafóház, jobbra a ruházati bolt {5}

Az Anya és Csecsemővédő Intézet berendezésének és működtetésének költségeit 50%-ban vállalja fizetni a község. Ezt az összeget 50%-os pótdadó kivetésével kívánják beszedni.

A főszolgabíró felhívására az „Ezredéves Szövetségbe” Szászvár kültagként belépett.

Májusban döntenek arról, hogy a „Hősök Emléktábláját” a Stefániában az előcsarnokban, a bejáratnál szembeni falon helyezik el. Az elesett hősök nevét a jegyzőkönyvben tételesen felsorolják.

A körjegyzőség egy írógépet szerez be, 700 pengőt irányoznak elő a célra.

A mezőőrök fizetésének fedezését minden telkes gazdától az $\frac{1}{4}$ telek után 8 liter búzában állapítják meg.

A közgyűlés elhatározta, hogy a főszolgabíró elé terjeszti, hogy a járás összes községével együtt, egy darab, motorral felszerelt útgyalugépet, elől-hátul vas futókerekekkel, az ahhoz akasztható, vízzel feltölthető úthengerlővel együtt, 15 200 pengőért vásároljanak meg.

Megterveztetik és meghirdetik a versenytárgyalást a Stefánia kerítésére.

Wéber Sándor építész kéri, hogy értékcsökentett áron vegye át a község a Stefánia épületét, mert ő a feltárt hibákat kijavíttatni nem tudja. Kérését elutasítják.⁹⁸

79. kép – 1930-as évek: tűzoltók kitüntetése. Id. Várnai (Wanschura) Ferenc, Rendes (Reisz) Boldizsár, ... {5}

80. kép – 1930-as évek eleje Schwarcz Éva és Walter Antal esküvője {5}⁹⁹

⁹⁸ Több részletben pályáztatják meg az egyes munkákat. Az épület már áll, a kerítést hirdetik, és majd 1931-ben hirdetik meg az alagsövezést.

⁹⁹ Bevett szokás szerint, a jeles eseményeken összegyűlt rokonságot fotón örökítették meg. Ma kortörténeti dokumentum.

81. kép – A Bikaistálló Borházzá átalakítása előtt
(a kép 2010-ben ábrázolja, a felújítása előtt, mivel
korabeli kép nem áll rendelkezésünkre.) {5}

Özv. Schimnautz Erzsébetet a testület Szászvár kötelékébe felveszi, mivel régóta Szászváron él, a Bányatelepi Vendéglő üzemeltetője.

Nagy Imréné Sashegyi Hilda visszaemlékezése: „Öreganyámnak volt egy újrahonosítási papírja, özv. Schimnautz Erzsébet. szül. Vachtl Erzsébet, férje külföldi állampolgár volt, és ezért kellett újrahonosíttatnia magát. A Kaszinót akarta működtetni, és ehhez is kellett.”

A község 1938-tól belép az Ezredéves Szövetségbe, mivel erre az alispán felkérést küldött, „ha a község költségeiben ez nem jelent gondot.”

82. kép – 1930. Cséplés Böröczéknél
(„Umrath és társa Budapest” cég a cséplőgép tulajdonosa){1}

Kárpáti István kérelmet terjeszt elő a szászvári vasúti megállónál lévő kocsmra és italmérés létesítésre, mivel rendes váróterem nincs, és oda jár nyolc község lakossága a vonathoz.¹⁰⁰

Helyi adó beszédésének egyik módszere: az elöljáróság a községi bor sör és szeszadó kérdésében az illetékes kereskedőkel egyezséget kötött az adó mértékében, és ezt határozatban rögzítette (előre).

„A vármegye selyemtermelése érdekében az 1929. évi gyümölcsfatelepités során a hird-szászvári, a szászvár-mágocsi, a sásd-mágocsi és az orosló-bakócai törvhat. közutak eperfaszakaszaira 930-al több eperfa került, mint ahányat a gyümölcsfák részére fenntartott szakaszokról kivágtak.” *Pécsi Napló*, 1930. május 22. 2. p. {18}¹⁰¹

„A Salgótarjáni Kőszénbánya Részvénytársaságnak a szászvári kőszénbányatelepén nagy izgalomban élnek most a munkások. Az igazgatóság úgy határozott, hogy hatvan embert elbocsátanak, kétszázötven bányásznak pedig leszállítják a munkabérét tíz százalékkal. A bányászok elkeseredve értesültek az igazgatóság határozatáról, mert 90-100 pengő havi keresetükből eddig sem tudtak megélni.” *Pécsi Napló*, 1930. augusztus 1. 1. p. {18}

83. kép –
1930. Szász-
vári leventék
felvonulása
{5}

¹⁰⁰ Az épület ma is áll, lakóházként működik a vasúttól északra 100 méterre. Az épület homlokzatán még a hetvenes években is jól látható volt a felirat, „sör, bor, pálinka”. A későbbi javítások során ezt elfedték.

¹⁰¹ Kínai mintára honosították az országban a selyemhernyó tenyésztést. A lárvá csak az eperfa levelével táplálkozik. Miután elérte legnagyobb méretét, selyemszálból gubót épít maga köré, a lárvából lepkévé történő teljes átalakulása ebben a gubóban történik. A lárvákat azonban a gubó záródása után forró vízben elpusztítják, a gubóból kiváló minőségű selyemszál fejthető le. Mára jelentőségét veszítette az ipari selyemszál megjelenésével. Másrészt az eperfát kedveli az a molyfajta, amely más haszonfákat is károsít, ezért sem támogatják e fa ültetését.

84. kép – Körzeti levante verseny Szászváron {1} Elfogadnánk ma is ezeket a homlokzatokat

1931

A Stefániát az Elesett Hősök emlékére emelték, az Anyák és csecsemők védelmére. Az elkészült épület emléktábla avatására a kor (és környék) jelentős személyei is eljöttek.

85. kép – A tribün díszvendégei közül: Limbacher bankigazgató, Frei Ferenc csendőr őrsparancsnok, Dr. Várszegi Antal körorvos, G. Kovács György levante parancsnok {5}

86. kép – Dr. Várszegi Antal, Rudolf Mátyás plébános, Niedermayer Lajos jegyző, Bekoits Olivér pécsi ezredes, és még sokan mások. A vendégek a megnyitó után. {5}

„Vasárnap avatták fel Szászváron a hősök emlékére emelt csecsemővédő intézetet. Szászvár már több ízben nemes példáját adta szociális érzékének. A község elhunyt hőseinek emlékét Stefánia anyja és csecsemő intézet felállításával örökítette meg. Ennek a székháznak és az abban elhelyezett hősi emléktáblának felavatási ünnepsége vasárnap volt ünnepi keretek között. A környékről érkező vendégek fogadtatása után szentmisét hallgattak, majd felvonultak az anyja és csecsemő-védő intézet elé. Itt a Himnusz elhangzása után a hadiárva szavaltak.

A felavató beszédet vitéz Keresztes-Fischer Miklós dr. országgyűlési képviselő mondotta. Szónoki lendülettel, gyönyörű gondolatokkal emlékezett a magyar kötelelességteljesítés dicső vértanúiról és a székház céljáról, amely anyát ment, és új nemzedéket ad a megcsönkult hazának. Nagyhatású beszéde után Panta István községi bíró átvette gondozásba az emlékművet, amelyet azután megkoszorúztak. A Szózat elénekelésével és a leventék tisztelgő felvonulásával ért véget a szászváriak bensőséges, szép ünnepe.” *Dunántúl*, 1931. szeptember 22. 4. p. {18}

A testület 1932-től az egyéves életkort elért gyermekek után eddig fizetett 5 pengő jutalomdíjat beszünteti (a bába-szülésznő felé). Indoklásul a községtől kapott éves 600 pengő fizetést említik, valamint a szülésenkénti 5 pengő díját.

A Bonyhádi Hengermalom és Villamosüzem Részvénytársaság kérelmet nyújtott be gabona-liszt csere telephely létesítésére. (Helyben van ugyan 1 gőzmalom és 3 vízimalom, de gabonát lisztre egyik sem cserél be, terjeszti elő a bíró, a döntést elnapolják.)

87. kép – Tóthéknál üzemel a gőzcséplőgép {1}

Már csak Császa községgel alkot Szászvár körjegyzősége. Községi tisztviselők: körjegyző, körorvos, körállatorvos, segédjegyző. Vékény, Kárász és Magyarereggy, a korábbi közös vagyonból arányosan megkapja a részét a kiváláskor. 1698 fő a község lakossága.

A járási főszolgabíró rendelkezett arról, hogy a Bonyhádvidéki Takarékos és Gazdaszövetségi Bank tulajdonában álló villamosvezeték, transzformátor, felszerelés 1946-tól a Baranya Vármegyei Villamosítási Alap tulajdonába megy majd át.

Panta István a bírósági, Tenigl Lajos a kéményseprő.¹⁰²

88. kép – Tenigl (Temesvári) Lajos kéményseprő (b) és segédje.¹⁰³{5}

¹⁰² Szigetvári Bálintné visszaemlékezése: „Tenigl Lajos az anyai nagyapám volt. Az első világháború hadirokkantjaként pályázta meg a kéményseprői körzetet, amibe Szászvár is beletartozott. Így került ide, ahol megismerte későbbi nagyanyámat.”

¹⁰³ A zárójeles vezetéknevét azt jelzi, hogy a későbbiekben az illető magyarosította a nevét.

„Szászvár község előljáráásától. 5048/1931. 1. Versenytárgyalás hirdetés.

Szászvár község előljárása nyilvános versenytárgyalást hirdet a Szászvári Stefánia Anya- és Csecsemővédő Intézet vízlevezetési és alagsóvezetési munkálataira. A munkálatok legkésőbb 1931. évi november hó 30-ig befejezendők.” *Baranyavármegye Hivatalos Lapja*, 1931. október 22. 230. p. {18}

„Anyák és csecsemők védelme Szászváron. A kedves, fejlődő Szászvár községben a napokban alakult meg az anyák és csecsemők védelmére a Stefánia szövetség fiókja. Az alakuló közgyűlés iránt óriási érdeklődés nyilvánult meg nemcsak Szászvár község közönsége részéről, hanem a szászvári és ráckozári körjegyzőségekhez tartozó községek is számos kiküldöttel képviseltették magukat. A közgyűlést a szervező bizottság megbízásából Limbacher Sándor takarékpénztári igazgató nyitotta meg. Az alapszabályok elfogadása után egyhangú lelkesedéssel megválasztották fővédővé Fischer Béla vármegyei alispánt, mint a Szászvár községben a háborúban elesett hősök emlékére létesített anya és csecsemővédő megteremtőjét, védőkké Blaskovich Iván dr. hegyháti járási főszolgabíró, továbbá Perilaky György orsz. képviselőt és Huszth Aladár m. kir. bányaugyi tanácsos, bányaigazgatót, elnökül Limbacher Sándor tkp. igazgatót, társelnökökül Rudolf Mátyás tb. pápai kamarás szászvári plébánost, vitéz Kun Lajos kárászi plébánost és Bucsky Mihály ny. igazgatótanitót, alelnökül Bukovszky János bányafőmérnököt és Niedermayer Lajos szászvári körjegyzőt.

Blaskovich Iván dr. főszolgabíró hálás szavakkal nem csak a saját, hanem az alispán nevében is megköszönte a megválasztatást és külön is megköszönte a nemes ügy iránt megnyilvánult rendkívüli érdeklődést. A közgyűlés folyamán megválasztott igazgatóság igazgató-főorvossá Jáger Antal dr. körorvost, míg titkárrá Resch János császtai kántort választotta meg. Bucsky Mihály igazgató indítványára egyhangú lelkesedéssel elhatározták, hogy Fischer Béla alispánt táviratilag üdvözlik.” *Dunántúl*, 1931. február 5. 5. p. {18}

1932

Panta István a bíró. Tóth János, Szabó József, Patkós Péter, Tóth József, Gyenis József, Tillmann József, Kis István, Jáger Ferenc, Wanschura Ferenc, Virág István, Dorn György, Kis József, Kovács Mihály, Rada Antal, Nyers Pál, dr. Jáger Antal, dr. Popper Béla, ... képviselők, Niedermayer Lajos a körjegyző. (egy bejegyzés szerint 29 képviselő van, közülük 17 jelent meg)

Változtak a körjegyzőséghez tartozó községek. Akik kiléptek (Magyaregregy, Kárász, Vékény), azok a közös vagyonból részesedni fognak a korábbi határozatnak megfelelően. A körjegyző lakása, irodája, kertje képezik többek között az ingatlanokat (közös vagyont), ezeket felértékelik, és Szászvár megveszi ezeket a többi községtől.

Pesti József volt a kocsmaház bérlője, az előző évben. Még akkor benyújtott egy bérleti díj csökkentésre vonatkozó kérelmet, amit azóta sem vont vissza. Végül 4600-ról 3000 pengő éves díjra leengedték utólag a bérleti díjat.

1698 lakosa van a községnek.

A szénbánya 1927-28-ban 448 munkást foglalkoztatott, jelenleg 200-at, és ők is csak 4 napot dolgozhatnak egy héten. 1930 végén egy időre teljesen leállt a bánya. A csökkenő létszám és kereset a fogyasztási képességet is csökkentette. A bortermelők is fillérekért árulják a bort, így a testület belátta a kocsmabérlőjének problémáját.

A körállatorvos Mágocson székel. Részére kiszállás esetén fuvardíj jár.

G. Kovács György levante főoktató fizetésének felemeléséről határoz a testület. A másik oktató Bélteki Albert.

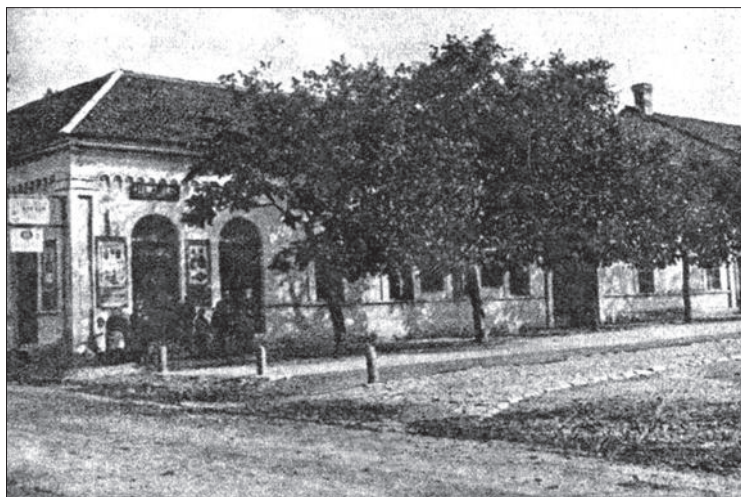
A község gazdálkodásában hiányok mutatkoznak, ezért a körjegyző javasolja, hogy a község ház építési alappénztárból vegyenek föl kölcsönt. 11000 pengőt fel is vesznek.

A kocsmaház átalakítására Jónás Vendel kőműves mutat be terveket, erre kell ajánlatot tennie azoknak, akik vállalkoznának a megépítésre.

Perre megy Wéber Sándor és Wéber László magyaregregyi lakos a Stefánia vízszolgáltató berendezés hibája miatt. A testület szerint a készülék rossz, és pénzbe kerül a javítása, amit az építőkre hárítana, szerintük azonban ők nem kötelesek megteríteni a javítási költségeket.

A község fölvette a közutcainak sorába a bányára vezető utat. Ezt a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt, illetve jogelődje kiköveztette, és jobbára ők is használták. A felek megállapodtak, hogy a közút fenntartási költségein megosztoznak.

Baranyavármegyei Gyümölcstermelők Egyesületébe kérte felvételét Szászvár, a tagdíj évi 15 pengő.

89. kép – Piactér sarok {5}

„A szászvári kereskedő és iparos kör elnökének búcsúztatása. Szászváron meleg ünneplésben részesítették Limbacher Sándor takarékpénztári igazgatót, a szászvári kereskedő és iparos kör elnökét, akit az anyaintézet Bonyhádon nevezett ki. A búcsúztatón nagy számban vettek részt a szászvári és környékbeli tisztelők. Limbacher Sándor megalapítója volt a szászvári kereskedők és iparosok körének, a tűzoltóságnak 25 év óta főparancsnoka volt, továbbá elnöke volt a Stefánia szövetségnek, a céllövészeti egyesületnek. Mindenkor önzetlen közéleti tevékenységet fejtett ki, s így Szászvár és messze környéke őszintén sajnálják távozását.” *Dunántúl*, 1932. január 1. 8. p. {18}

1933

A Szászvári Lótéren lövészverseny volt 1933. július 30-án, ahol is engedély nélküli italmérés miatt illetéket róttak ki Szieb István vendéglősrre.

Jónás Vendel helyi kőműves megbízást kap, versenytárgyalás után, a községi kocsmá átalakítására oly módon, hogy a vendégek az illemhelyre menet, vagy az ivóba tartva ne menjenek át a konyhán.

90. kép – Szüreti felvonulók. Leventék és népviseletbe öltözöttek. {5}

Panta István a bíró, Tóth János, Patkós Péter, Tóth József, id. Gyenis István, Deák György, Tilmann József, Katos Sándor, Kis István, Jáger Ferencz, Dorn György, Kovács Mihály és Niedermayer Lajos valamint Rada Antal vannak jelen a januári közgyűlésen.

Szieb István vendéglőbérlet kéri, hogy a táncterem ablakaira rolót szereljenek fel, kéri az ivószoba kifestését és a padló olajozását. A testület elismeri ezen igé-

nyeket, mert a nagy vendégforgalom miatt indokoltnak tartja, azonban erre a múltban már nagy összegeket adott, újabbakat már nem ad. Elkészítik a községi közmunka kivetést és lajstromot.

Februárban megjelenik Brandt Rezső, Wanchura Ferencz, Virág István, és Nyers Pál is a közgyűlésen, mint képviselők. Később időnként jelen van Bukovszky János, Krausz Frigyes, g. Kovács György.

Rudolf Mátyás plébános iskolaszéki elnök nem engedi vasárnap délután a leventék I. sz. új tanteremben való foglalkozását, mert „a levegő ezáltal romlik...és ez Székely Ferencz tanítónak ártalmára válik...valamint a térképek is kopnak...”. A II. számú, eddig szertárnak használt tantermet azonban átadja a leventéknek, ám ebben nincsenek padok. A testület elhatározza padok beszerzését ebbe a terembe a leventék foglalkoztatására.

91. kép – Bolgárkertészet, Császa {1}

A község területe, ahol a vadászati jog gyakorolható, 1891 hold. Évenként 1-2 nagyvad, 220 nyúl, és 20-30 fogoly lőhető ki a hozzáértők szerint, ehhez szabják a jog értékét.

A Kiss György utca végén levő kereszt melletti föld, amit eddig a pásztorok használtak, lenne felhasználható a vásártér bővítésére, terjeszti elő a körjegyző. A képviselők elfogadják, és a pásztoroknak másik legelőt jelölnek ki a temető mellett. A vásártér bejáratait sorompóval látják el, és kikövezik.

Második tűzoltó fecskendő beszerzéséről határoznak. Valamint a körjegyző bejelenti, hogy a magyaregregyi körjegyzőség megalakulásával az addigi közös vagyon megosztásáról szóló elszámolást a Baranya Vármegye törvényhatósága jóváhagyta.

A Stefánia villanymotor kezelését Erb Viktor illetve Kroner Ferenc szeretné megkapni, döntés egyelőre nincs.

A község az apaállat fenntartás feladatát a Legeltetési Társulatra ruházza. Jelenleg 2 bikája, 2 kosa, és kandisnója van a községnek. Ezután a bevételekkel és a kiadásokkal a Társulatnak kell gazdálkodnia.

Az újból megtartandó nyári gyermekmenhely vezetésére Bene Klára tanító és Sáfrány Erzsébet hallgató ajánlkozott.

Tenigl Lajos, eredetileg szentlőrinci kéményseprő részére iparendélyt adtak ki a szászvári kéményseprő körzetre.

Wéber Sándor magyaregregyi kőműves kártérítési igénnyel élt a Stefánia ház építésével kapcsolatban. A testület építészmérnököt és a m. kir. államépítészeti hivatalt vonta be szakértőként. A szakértők szerint a munkát átvenni így nem lehetett. A rosszminőségű munkákat más vállalkozóval kellett újra elvégeztetni. Így a vállalkozó kártérítési igényét a testület elutasította.

„Hősök emlékművének felavatása Császtán. Lélekemelő, hazafias és felejthetetlen ünnepségben volt része a hegyháti járás alig ötszáz lelket számláló Császtai községnek. Tizenhét elesett hősenek emlékére emelt emlékművet leplezte le a község lakossága, A kora reggeli eső nyolc óra felé szünni kezdett és kilenc órára már ragyogó napsugár csillogtatta az emlékműbe vésett hősök nevének aranybetűit. Az ünnepély szentmisével kezdődött, melyet a szászvári plébánia templomban tartottak.

A szentmisén jelen voltak a hatóságok képviselői, a szép számban megjelent előkelőségek, a szászvári és császtai tűzoltók, leventék, iskolások és nagyszámú közönség. Szentmise után zenekarral az élen felvonulás volt Császtára. Megérkezés után a zenekar eljátszotta a Himnusz, majd Rudolf Mátyás pápai kamarás megáldotta az emlékművet.” *Dunántúl*, 1933. november 19. 11. p. {18}

1934

Megszüntetik a Községi Faiskolát. A csemeteellátást ezen túl a vármegyei csemetekertekből oldhatják meg az érdeklődők.

A szászvári 706. sz. telekkönyvi betétben 146. hr. szám alatt felvett házat 13 000 pengőért a Bonyhádvidéki Takarékos és Gazdaszövetkezeti Bank Rt-től (amelynek székháza volt) a szászvári képviselő testület Községháza céljára megvásárolja. Az épület 1921-ben kőből és téglából épült.

92. kép –
A Bonyhád-vidéki
Takarék és Gazda-
szövetkezeti Bank Rt.
volt székháza {5}

93. kép – A 146. hrsz.
saroktelek még a Községháza
épülete nélkül {17}

Dr. Muha János állatorvos kérelmet nyújt be a községhez, miszerint elcserélné egy részt a községgel, a telke mellett, hogy a leendő új lakóházát ott építse fel, az ott levő régi helyett.¹⁰⁴

Alispáni felhívásra a testület a szászvári orvosi kör székhelyéül Szászvárt kéri kijelölni. (A körorvos dr. Várszegi Antal). Dr. Várszegi a megvásárolt községháza épületének egy részét bérbe veszi, mivel a Szieb-féle házból, ahol addig lakott, ki kell költöznie.

Keszthelyi Lajos a körjegyző.

¹⁰⁴ Jelenleg a Hermusz-ház.

„A Mecsek környékén lévő barlangok lakóit halálos rettegésben tartja egy ismeretlen ragadozófajta, melynek ezideig a vadászok a legszorgosabb kutatás ellenére sem tudtak a nyomára bukkanni. Több baranyai falu állatállományát dézsmálták már meg ezek a ragadozók, melyek a legnagyobb pusztítást Szászvár községben vitték véghez. Szászváron ezideig 80 állatot, birkát raboltak el és téptek szét. A Szászvár-Pécs irányban néhány ezer holdnyi erdőterület húzódik. A ragadozóknak igen kényelmes búvóhelyük van, ahonnan éjszakánként indulnak el vérengző útjukra. A falvak lakossága napok óta rettegésben, el és attól tart, hogy a ragadozók már megszokták a mecseki környezetet, nappal is előmerészkednek és emberéletben is éppen oly nagy pusztítást visznek véghez, mint most az állatállományban. Szászváron úgy tudják, hogy egy vándorcirkusz állatseregletéből megszökött vadállatok garázdálkodnak a faluban. Állítólag négy hiúz és egy oroszlán szökött meg az elmúlt héten egy vándorcirkusztól. Ennek a feltevésnek ellentmond az, hogy a hatóságokhoz ilyen bejelentés nem érkezett. Lehetséges azonban, hogy a cirkuszulajdonos, a büntetéstől való félelmében, nem merte jelenteni a vadállatok elszabadulását. Az a kegyetlenség, ahogyan a háziállatokat elpusztították, arra enged következtetni, hogy valóban vadállatokról van szó.” *8 Órai Újság*, 1934. december 30. {18}

„Sorozatos előadások Szászváron. Nem lehet említés nélkül hagyni azt a szép törekvést és fáradságot nem ismerő buzgalmat, mellyel Szigethy László szászvári káplán bevezette Szászváron a vasárnapi böjti előadásokat. Az iskolatermet, sőt még a folyosót, is zsúfolásig betöltő hallgatóság – áhitatos csendben hallgatta és fogadta a tanulságos és érdekes felolvasásokat. Elsőnek az Akció-Katolikáról, másodszor a katolikus sajtóról, és harmadszor a katolikus gyermeknevelésről, és a szülők jó példájáról szólt. Március 18-án lesz a befejező beszéd. A komoly beszédek gyermekelőadások követték, melynek betanításával Székely Ferenc tanító fáradozott, a helybeli dalárda szép énekei élénkítették a műsort. A dalárdát nagy hozzáértéssel Toponáry Ferenc kántortanító tanította be. Bucsky Mihály tanító is élénk részt vett a rendezésben. Bucsky színdarabját „A kém bosszúja” címmel március 18-án, vasárnap fogják a befejező böjti beszéd után előadni az ismétlő iskolások.” *Dunántúl*, 1934. március 17. 5. p. {18}

1935

A Szászvár és Vidéke Ipartestület tanonctanfolyam indítását kérte a testülettől. A testület a kérést megtagadta, mivel a törvény 25 tanonctól teszi azt kötelezővé. Szászváron csak 19 tanonc van, és Császtában ugyan 7 van, de ez le fog csökkeneni, „egyébként is magasak a költségek”.

A képviselők között a közgyűlésen ott van dr. Muha János állatorvos, és Bélyeky Albert.

Fogyasztási adót az alábbi kereskedők és vendéglátósok fizettek: Schóbert Ferencz, Müller György, Schimnautz Mátyás, Pál Ferencz, Kárpáti István, Krausz Frigyes, Schettl István.

Az alispán rendelete szerint új községi névjelző táblákat kell kihelyezni a törvényhatósági utak mentén, közlekedésrendészeti szempontból. A táblákat versenytárgyaláson kívánják beszerezni.

Nyaraltatási akció utazási kézikönyvében a község ismertetéséért a kiadók 30 pengőt kérnek, a testület megszavazza.

94. kép – Császtai Önkéntes Tűzoltók a Császtai Csárda előtti Hősök Parkjában [5]
 Vencse József, Töpfner Ádám, Kovács József, Móka Mihály, Ledneczky Sándor, Jung Nándor,
 Tillmann Péter, Rendes Boldizsár, Bélteky jegyző, G. Kovács György, járási tüo. pk.,
 Resch János, Sigray Péter, Móka Laci József, Móka István, Kilvinger Ferenc, Zag József

Mezőgazdasági statisztikai összeírás céljára három személyt: Farnady Istvánt, Bucsky Mihályt és Csaba Istvánt bízzák meg, egyszeri 25 pengős munkadíj fejében.

A szászvár-mázai a mázai vasúti indóházhoz vezető törvényhatósági úton fekvő 3. sz hidat (a Piócás patakon) újjá kell építeni. Helyszíni tárgyalást tűz ki az alispán a kérdés megvitatására.

Ez évben is indítanak gyermekmenhelyet a nyáron, Szebenyi Olga budapesti óvónő vezetésével.

Köhler István budapesti gépgyártó tűzifecskendőjét vásárolja meg a község a több ajánlattevő közül, határozza el a testület.

Esedékes a községi villamos energia szolgáltatási szerződés meghosszabbítása. A Pécsi Takarékpénztár Rt-vel pótszerződést kötnek. Az eddigi szerződés szerinti 1946.évi érvényességet kitolják 1953-ig. A testület hozzájárul ahhoz, hogy a Pécsi Takarékpénztár a jogait a Hungária Villamossági Rt-re ruházza át változatlan tartalommal. Kilowattóránként 6 aranypengő áramdíj fizetendő. Az Rt köteles a szerződés szerint a világítási áramot a községi tanácsterem részére és a jegyzői lakás részére ingyen biztosítani.

95. kép – Szászvári levélték sásdi járási levénte versenyen {5}

A toronyóra javítását el kell végezni, erre a célra 250 pengőt irányoznak elő. Az „óra kb. 25 évvel ezelőtt elromlott”, írják a határozat indoklásában. Az első toronyóra beszerzése „kb. 103 évvel ezelőtt történt”.

Szabályozzák a villamos közkút használatát: „kisebb vízmennyiségek vételezését nem engedik meg...”. A kútról csakis hordó, vagy nagyobb víztartály segítségével szabad vizet venni, amelynek úrtartalma legalább 50 liter.

1935. augusztus 6-án nyitják meg a strandot, amelyet magántőkéből hoztak létre: Ivándy (Götz) Péter, Bukovszky János, Szigetvári (Szaitz) József, és Pelsőczy (Peltz) János.

96. kép – Ivándy és Bukovszky a családjukkal a strandon {5}

„Járási tűzoltóverseny Szászváron. Nevezetes napja volt folyó hó 1-én, vasárnap Szászvár községnek, ahol a sásdi járás tűzoltócsapatai tűzoltóversenyre gyülekeztek és mérték össze. Már előző nap a távolabb eső helyekről érkeztek tűzoltócsapatok, akiket a szászvári állomáson Kovács György és Resch János tűzoltóparancsnokokkal az élen a szászvári és császtai tűzoltóságok diszszakasza ünnepélyesen fogadott. Vasárnap reggel 5 órakor gyülekeztek a csapatok és fél 7 órára betöltötték a szászvári piacteret.

Kedves látvány volt, amikor 7 órakor Blaskovich Iván járási főszolgabíró a zászlóaljat kitevő és katonás rendben felsorakozott tűzoltócsapatok felett szemléjét tartotta. Szemle után a csapatok szentmisére vonultak, majd a Hősök emlékéhez zárandokoltak, ahol a Szászvár-bánya-telepi Kultúr Egyesület dalárdájának közreműködése mellett Pálhidi Flórián járási tűzrendészeti felügyelő hazafias beszéd kíséretében helyezte el a járás tűzoltócsapatainak koszorúját.

A versenyen nagyszámú és előkelő közönség jelent meg: ott láttuk Szily Márton orsz. gyűlési képviselőt, Stankovánszky István földbirtokost, Bukovszky János bányafelügyelőt, dr. Papp Béla, dr. Várszegi Antal főorvosokat, dr. Mucha János főállatorvost, Vadas Gyula igazgató-tanítót Vékényből, Tímár János ig. tanítót Győréből, Baja város, Dombóvár nagyközség tűzoltóságainak tiszti küldöttségeit stb. stb. 8 óra után kezdődtek meg a versenyek. A versenyen 29 csapat vett részt 37 tiszt vezetésével és pedig 11 csapat a haladók és 18 csapat a kezdők csoportjában. A haladók csoportjában az első díjat Gödre, a második díjat Sásd, a harmadik díjat Kaposszekcső, a negyediket Császta, az ötödiket Felsőmindszent kapta. Oklevélben részesültek sorrendben Szászvár, Tormás, Mágocs, Vásárosdombó, Bakóca és Csikóstóttós tűzoltócsapatai.

...Méltatták Resch János, Kovács György körzeti tűzoltóparancsnokok, az összes parancsnokok és tűzoltótisztek munkáját, akik magukévá tették a tűzrendészeti felügyelő nemes eszméjét.” *Pécsi Napló*, 1935. szeptember 5. {18}

1936

A községi toronyóra már 26 éve elromlott, és a lakosság szeretné, ha megjavítanák. Kuszka Dezső bonyhádi órásmester garanciával megjavítaná, 380 pengőért. Ellenjavaslatra új órát vásárolnak Budapestről 1230 pengőért.

97. kép – Müller György vendéglője és Dallos János Téglagyára. {5} (Müller Ernő, Müller György, Énekesné és menyee, Dallosné Fehérvári Eta, Fehérváriné, –, –, Kiss Katalin, Fehérvári Gyula)

98. kép – A Dallos téglagyár udvara és kéménye északról {5}

A Belügyminiszter rendeletet ad ki, miszerint tárgyalás alá kell venni Szászvár és Császta kisközségek egyesítését.

A testület elhatározta, hogy a község határának széleit faragott kőoszlopokkal jelöli meg. 200 db faragott fagyálló mészkőoszlop beszerzését döntötték el.

A testületi tagok száma 30 fő.

Böröcz Jánosné szül. Márton Erzsébet bábatanfolyamra megy Pécsre.

99. kép – 1936. Szászvári leventék a sásdi járási levente versenyen
Hetesi János, Brandt Rezső, Hosszú Lajos, Keszthelyi..., Szabó József, Láng..., Lakos József,
Dorn Károly, –, Bakó ..., Gál János, –, –, –, Pecze Béla, v Bencze József, Fülöp József, –,
Rendes Ferenc, – {5}

Nagy Imréné Sashegyi Hilda visszaemlékezése: „1936. VIII. 1-jén állt munkába anyám, aki hivatásos anya és csecsemőgondozó és Heim-nővér. Ez nagy szó volt, a Dr. Heim vezette be a rendszert (a védőnőit) és azért került ebbe a faluba, mert annyi sváb volt, és nem volt olyan, aki tudott volna velük kommunikálni, anyám

meg tudott németül, mert Svájcban is tanult. Öreganyám itt maradt egyedül, mert öregapám elment a frontra és nem jött vissza. (8 évig nem tudtak róla.) Öreganyám négy gyereket nevelt, nem volt, aki segítse. Anyám vézna kis lány volt, és őt az egészségügy felkarolta, Svájcba helyezték, hogy kicsit felerősödjön. 4 évig Schaffhausenbe járt iskolába. A Böröcz Örsze néni babaként első szülése anyám volt.”

„A vihar a Szekszárdon vezető távolsági telefonvezetékét elpusztította. A máza-szászvári vilamos távvezeték a reggeli órákban sok helyen megrongálódott. A hibákat eddig nem sikerült kijavítani és e miatt Bonyhád, Tolna, Szekszárd, Öcsény, Decs, Dunaszentgyörgy és Paks világítás nélkül maradt.” *Nemzeti Újság*, 1936. február 6. 7. p. {18}

„A hóvihár miatt el kellett halasztani Pécs és Baranya halottjának, gróf Benyovszky Móric főispánnak csütörtöki tervezett temetését is. Csütörtökön délelőtt 11 órakor akarták örök pihenőre helyezni a siklósi várban gróf Benyovszky Móricot, miután azonban a holttestet nem tudták csütörtökre Budapestről Siklóra szállítani, a temetést péntekre halasztották. A halotyszállító autó, mely szerdán délután fél 5-kor indult el Budapestről, a nagy hóban Szászvárnál elakadt, itt a halotyszállító autót vasútra rakták és csütörtökön délután ért Siklóra, miután a csütörtöki nap folyamán elkerült a vasúti közlekedést helyreállítani.” *8 Órai Újság*, 1936. február 8. 7. p. {18}

„Szászvár község a templom tornyába órát szereltet.” *Pécsi Napló*, 1936. június 5. 5. p. {18}

„Török Sándor: Szászvár is fürdőhely akar lenni! Legszívesebben ajtóstul rohannék a házba s valami ilyen plakátcímet adnék az alább következőknek: nyaraljunk Szászváron! De menjünk csak sorjában. Szászvár vonaton öt-hat percnire van Kárásztól, a Mecsek déli lábánál. Kárásztól többízben irt már a Magyarország s mellékletünkön képekben is ismertettük. A kis falu lelkes plébánosa, vitéz Kun Lajos, kezdeményezésére strandfürdőt épített és egész kis fürdőtelep került a strand kőre, amely most már harmadik éve, minden nyáron megtelik. Szászvárnak ez adta a gondolatot: fürdőtelepet kell építeni! A strandjuk el is készült már, még serényen diszitgetnek rajta az utolsó simításokat végzik, az utakat javítják, stb. s julius elsejére Szászvár is várja a nyaralókat. Kárászt is a Magyarország ismertette meg a közönséggel s most a szászváriak hívtak meg tanúnak.

Amint Ujdombóvárt elhagyja a vonat, már dombok közé kanyarodik, messzibb erdős hegyek s itt-ott hegyi vizek csörgedeznek a sínek menti lefolyókban és mintha egy cseppet Erdély levegője csapná meg az embert. Erdélyi ember létemre, tán ezért tetszik mindjárt annyira. Később, mikor szíves úti vezetőimmal Szászvár fölött a hegyeket járjuk, mondom is; gondolom, ide a Magyarországra szakadt erdélyiek járnak jórészt egy kis hazai féle levegőt szívni. – Éppen ellenkezőleg – így a helyi urak – Kárászra is többnyire alföldiek jönnek nyaralni és itt is, akik eddig érdeklődtek, főként Szeged, Kecskemét, Kiskunhalas környékiek. Úgy látszik, az alföldi emberek inkább önnök hegyi levegőre, a hegyvidékiek pedig lemennek a síkságra. Az állomáson Perlahy György a kerület volt országgyűlési képviselője, és Bukovinszky János a bányatelep vezetője várnak ők ketten kezdeményezték Szászvár fürdő teleppé való építését s ők utazgatnak, leveleznek, jönnek-mennek, dédelgetik, jóformán az ölükben nevelik fel ezt a szászvári kis fürdőt. Kocsin megyünk végig a falun s kanyarodunk fel a fürdő felé. Az utjavító munkások így köszönnek: Jó szerencsét! – Ez bányavidék, itt jórészt ez a köszönés járja s a dicsértesség. A multvasárnapi felhőszakadás a falun végigfolyó kis patakot kidobta medréből,

a hegyekből kavicsgörgeteg omlott alá, azt is tisztogatják most s szépen kiépítik az egész utat a strandig, amelynek kapuja – a kisvasuton túl már idelátszik. Modern beton és vaskapu, a teteje tele virággal s ami elsőnek megüti a szememet, az, hogy errefelé tudnak becsületesen magyarul, nem úgy mint például én, aki mindeztideig strandot mondtam, ám a kapu fölött, ott áll a felirat: szabadtéri fürdő. A kapuban csatlakozik hozzánk Götz Péter, bányatisztviselő, aki a fürdőtelepet vezeti s most már ő magyarázza el, hogy mi lesz, hogyan lesz. Építettek egy szép nagy medencét forrásvíz táplálja, s építettek egy kisebbet is a gyerekeknek. Az öltözőház s végig minden épület hófehérben és pirosban pompázik.

Nagy munka volt, mert hiszen a hegyoldalban fekszik az egész előbb jókora földmunkát kellett végezni hozzá. Egyébként náluk a büffét is „falatozó”-nak hívják, így van kiírva igen helyesen. És az egész olyan, mint egy kis játéktelep, tiszta, csinos kicsi épületek s körben a nagy hegyek védik a szélről. – Minden héten kétszer – magyarázza Götz Péter – kirándulás lesz a hegyek közé. Már csináljuk a térképet, azt ide kifüggesztjük és a vendégeket külön táblán értesítjük mindig jóelőre, hogy hová lesz kirándulás. A faluból négyen is vállalták hogy vezetik a közönséget. Nem pénzen fogadott vezetők lesznek, hanem olyanok, akik szeretik ezt a vidéket és szívügyük az, hogy Szászvárból fürdő legyen. A fürdőügyek vezetésére és általában minden ezzel kapcsolatos dolgok intézésére megalakult a Községfejlesztő Bizottság s négy tagja vállalta, hogy vezeti a kirándulókat a hegyek közé, Sterzula Jenő, a gyógyszerész, aztán a két tanító, Toponáry Ferenc, Székely Ferenc s Csongor Rezső, a jegyzőgyakornok. Szinte valami meghatót szeretettel beszélgetnek ezek az emberek a fürdőjükről. Götz Péter meséli, hogy egy nő beleejtette a gyöngysorát a medencébe s az széthullott. De olyan tiszta ám az ő vizük, hogy szemekint össze tudták szedni a mélyből. Esteledik, s már kicsit hűvösebb szelek bujkálnak alá a Zengőről és a Dobogóról, Perlaky mondja, hogy a patikus, aki úgy szereti ezeket a hegyeket, ha csak egy kis ideje van, már eljár botanizálni, külön kikötötte magának, hogy emide a telep fölé ő külön kap egy padot. Megszavasták neki. A telep egyik sarkában négy asztal áll ernyőkkel, kényelmes székekkel. – Ez a tarokkozónak, – mondja Bukovinszky János. – Úgy látszik, hogy ilyen fürdő lesz Szászvár, kedélyes és csöndes. Aki tarokkozni akar, tarokkozhatik, aki a fűre akar lépni, a fűre léphet sőt a falatozó háta mögött külön csináltak egy kis kávéházat, egy csöpp mesterséges dombon, ahol bárki maga készítheti el a rostonsültet, vagy szalonnat süthet. Amint a látottakból és hallottakból össze tudom állítani az induló Szászvár-fürdő képét, a kisebb fizetésű, de igényes középosztálynak lehet a nyaralója. Itt ugyanis ki-ki úgy élhet, mintha a sajátjában volna és aránylag igen kevés pénzért. Gyerekeknek valóságos kis paradicsom. Akik a turistaságot kedvelik, azok igazán csak kilépnek az ajtón és már indulhatnak is neki a hegyeknek és erdőknek. A Községfejlesztő Bizottság már jóelőre gondoskodott arról, hogy az árakat ne lehessen fölverni. A strand használata napi harminc fillér. Ezért reggeltől estig lehet jönni-menni, ki ahányszor akar. Aki tiznapnál tovább tartózkodik Szászvárott, az menet féláru jegyet kap. Közvetlenül a szabadtéri fürdő közelében egy szoba-konyha fürdőszobás lakás, kiszolgálással, sőt edényestől, ha a család otthon akar főzni, havi nyolcvan pengő. A penzió árakat bőséges ellátással, lakással, kiszolgálással s már beleértve a fürdőjegyet is, 3 pengő 20 fillér, 4 pengő 30 fillér között állapították meg. Mindezt pesti szemmel nézve, egy kicsit érthetetlen, ám falun kevés készpénz forog és a föld négyyszögöle például mindjárt a telep mellett, 1 pengő 60 fillér. A kis patak mentén megyünk fölfelé a bányatelepre. Szőlők között kanyarog az ut, balra a bánya kis vasútja, sziklák, erdők, rakoncátlan vizek; a patakon kis hidak vezetnek át, amott egy elhagyott kőbánya s ahogy szűkül a völgy fölfele, úgy lesz egyre hűvösebb és hűvösebb. A bányatársulat vendégfogadójában vacsorázunk s az uraknak minduntalan eszükbe jut valami, amivel dicsérni lehet ezt az ő szép kis fürdőjüket. – Kétszer van kérem heptipiac, hetenkin! Már tudnillik tessék ezt megjegyezni azok miatt, akik háztartást vezetnek

majd. És gyümölcstermő vidék vagyunk. A faluban két bulgárkertész is van. Hálásan emlékeznek meg Fischer Béla baranyai alispánról, Mint mondják, tulajdonképpen ő kezdeményezte azt, hogy a Mecsekben fürdőtelepeket kell létesíteni. Kárásznak juttattak is valami kis pénzt már s ha Szászvár is eredményeket ér el, akkor talán szintén kapnak valami kis segítséget, amiből még építkezni lehet, rendezkedni. Mert terv van bőven. Tenniszpályát csinálnak, sőt a bánya fölött polópályát is, Négyen üldögélünk a bánya fogadóijában, odakint már rég leszállott az éjszaka s csak a bánya folytonos neszei verődnek ideáig, mert a munka folyik, három turnusban éjjel és nappal. S így ebben a hangulatban most már régi bányászolgokról is szó esik abból az időből, amikor még kevesebb gondjuk volt az embereknek s a telep egy régi igazgatója – a képe itt függ felettünk. – erről jut eszébe Bukovinszky Jánosnak – Grósz Abrisnak hívták a bányadirektort, aki arról volt nevezetes, hogy nem használta a vonatot. Jó lovakat tartott, lovon járt Pestre s ha kedve szottyant tengert látni, hajtattott kocsin Fiúméig. Nagy mulatozások estek annakidején a bányatelepen s mert villanyvilágításuk még nem volt akkor, a távozó és már bizonytalan járású vendégek számára, a teleptől a faluig egyforma távolságban bányászokat állított fel Grósz Ábris lámpával. De hát ez régen volt. Azóta a sok gondban tán, megkomolyodtak kicsit az emberek, ilyen kedélyes históriák már nem történnek. Reggelre kelve járjuk a környékbeli hegyeket. A bánya fölött nyolc-tíz ember talicskázza a földet, futballpályát építenek – s Perlaky György elmondja most, hogy hogyan keletkezett, hogyan állott össze ez az egész munka. – Tulajdonképpen országos mozgalom ez, hogy nyaraljunk itthon. Ne vigyük ki a drága pénzt külföldre, ha itthon, ugyanazt vagy még többet is megkapunk érte. Kárásznak sikerült s erre mi is nekifogtunk. A falu vezetői valamennyien segítségünkre vannak; de a polgárság is mellettünk van. Keszthelyi Lajos, a főjegyző kezdte népszerűsíteni a faluban az ötletet, aztán Várnay Ferenc ipartestületi elnök, Panta István községi bíró. A bánya mérnökei pedig segítségünkre siettek, Ők készítették el a terveket teljesen ingyen s így hozzáfoghattunk az építkezéshez. Ideáig tizenkét és félezer pengőt fektetett be a község. Természetesen bekapcsolódott az Országos Vendéfgazdálkodási Szövetség is. Itthon pedig megalakult a községfejlesztő bizottság, belépett a két orvosunk Popper Béla dr. és Várszeghy Antal dr., a gyógyszerész és a polgárok közül is sokan, így például Kiss István, a legeltetési társulat elnöke, vállalta, hogy szerte a környező erdőkben pihenőket készítenek és rendben tartják a turista utakat. A völgyeket pedig, ahol csak lehet, áthidalják. A közlekedésünk nagyon jó. Pestről két gyorsvonat jön Ujdombovárig és kettő van visszafelé, onnan ideáig pedig ugyancsak két pár személyvonat. Autóbusz megy naponta kétszer Pécsre, Bonyhádra, Szekszárdra. Fölérünk a Császártetőre, balra a Dobogó és a Zengő meredezik égnek alattunk a községek jobbra Szászvár, szemben Kárász s itt kezdődik a pécsi püspöki uradalom huszonkétezer holdas erdeje. A sikon át Tolnára lehet átlátni s a Mecsek lábában üldögélnek a faluk, emitt Győre, Izmény, aztán Apar, Lengyel, Tófü, odébb Marócz, Nagymányok, Máza. Leereszkedünk a Császártető túlsó végén, cserkész táborozásra kitűnő kis tisztások ezek, s a szőlők között majd a pincesoron át megyünk vissza a faluba. Minden tisztesebb szászvári gazdának pincéje van itt. A pincesor egy kicsit meredek. A szászvári gazdák pedig igen szívesek. S mondják, hogy az idegent is ugyancsak beinvitálják, ha arra jár, aki pedig a legfőbb pincében egy-két pohár bort iszik, az nem utasíthatja vissza a következő gazda meghívását sem s így esetleg négykézláb érkezik meg a faluba. Ezzel számolni kell. A község házán Keszthelyi főjegyzőt látogatjuk meg s együtt megyünk át a nagyvendéglőbe, ahol büszkén mutogatják meg a kerthelyiséget. Hát jogosan büszkéik is lehetnek rá, csak sajnos, a kerthelyiség üres, nincs vendég. Na, majd a nyáron. Átmegyünk Nagy István plébánoshoz is, aki nemrég jött a faluba, de már testestől-lelkeستol dolgozik velük ő is, ötleteket ad s tőri a fejét, miket lehetne még csinálni. A plébánia a régi vár köveiből épült s a templom is, méteres falakkal. Imitt-amott még állanak a régi várfalak is. – 1215-ben már plébánia volt itt – mondja

a főtisztelendő ur –, persze az épület nem ez volt, hogy hol lehetett, nem tudjuk, elmosták az idők. Később erősség, s püspöki nyaraló volt. A templomot 1776-ban építtette, a megmaradt vár köveiből Klimó pécsi püspök. Elkalauzol Nagy István plébános a háza pincéjébe is. Ez még a régi várpince. Titokzatos rejtekek nyílnak belőle jobbra-balra, azt mondják, hogy az egyik folyosója valahová a bányáig vezet föl. Delet konditanak odaát az öreg templomban, elbúcsúznak a plébánostól, Még a patikusékhoz ellátogatunk egy kicsit, A patikus a Mecsek rajongója, éppen az új turistatérképen dolgozik, amit kifüggesztenek majd a telepen. Kitűnő amatőr-fényképész is, néha napokig eljárkal a hegyekbe, hogy egy-egy alkalmas pontot találjon a fényképezésre a természetesen mire megtalálja, esik az eső és esik három napig egyfolytában. Akkor ismét kimegy és gyűjti, gyűjti halomra a sok szép képet a Mecsekről. Kedves úti vezető-inktől elbúcsúzom míg megyek kifelé az állomásra, jobbra-balra gyerekek jönnek – Dicsértések! – Jószerencsét! – Dicsértessék! – Jószerencsét! A téren ott áll a Stefánia Csecsemővédő Egyesület szép új háza s kiírva rá: Anya- és csecsemővédő, az elesett hősök emlékére. Tudnillik a község összeadta a pénzt egy hősi emlékműre. Perlaky ötlete volt, hogy a kegyeletes célra összegyűjtött pénzen csecsemővédőt kell építeni. Az épületben azután elhelyezték az elesett szászvári hősök tábláját. Hősök napján ide járulnak hát a szászváriak, de a nehéz hétköznapiakon a környékbeli anyák hozzák ide gyermekeiket s elérték azt, hogy a gyermekhalandóság jóval az országos átlag alá süllyedt. Szép gondolat volt ez és nem ártana, ha másutt is utánoznák. A kisvonaat elkanyarodik a Mecsek lábjaiból. „Jószerencsét” *Magyarság*, 1936. június 7. 11. p. {18}

1937

Felmerül a községi kocsmaház bővítésének kérdése, mivel a táncterem kicsiny, a bérlő egy lakoszobában él a családjával. A bővítés költsége 14 000 pengő körül várható. Scheib János tófüi gazda, valamint helyi tehéntartók tejcarnokot kívánnak építeni a községben. A testület hozzájárul.

100. kép –
A Tejfölöző Állomás
(Scheib Jánosné,
Scheib János, –, –,
Hidvégi Józsefné,
Hidvégi József, Nau-
bauer Antal, Dőri
Rozália, Bély Mihály,
Bély István.) {5}

Ez évben is létesítenek gyermekmenhelyet a nyári hónapokra.¹⁰⁵

A Salgó Rt közli, hogy a bányatelepi kövezett út községbeli 340 méteres szakaszát nem hajlandó karbantartani, mert az a községhez tartozik. A testület elfogadja az érvet, és tervbe veszi az útszakasz javítását. Annál is inkább, mert a bánya a dolgozóit már nem 3 napon, hanem hat napon át dolgoztatja hetenkint, és felemelt munkáslétszámmal is dolgozik, így a kereseti adóban többlet várható. („Várhatóan a tavalyi 1400 pengő helyett 2500 pengőt fog kitenni”.)

101. kép – Szüreti mulatság {5}

Ki kell bővíteni a piactéri kutat, mert nagy szárazság idején csak pár hordó vizet ad.

Jáger Mihály nyerte a kocsmaház bérletére kiírt versenytárgyalást. A testület a szeptember 15-re eső országos vásár napját áthelyezi, mert az zsidó ünnepnapra – engesztelés napja – esik, és akkor a kereskedők nem mennek vásárra.

Dr. Muha János döggút-hullaverem építését javasolja, a ragályos betegségek elterjedésének megakadályozására. Ugyan jelenleg is működik egy ilyen hely, de az meredek hegyoldalon van.

¹⁰⁵ Ma „nyári napközi”-nek neveznék.

A községi kocsmaház istállója és fészere padlóját téglaburkolattal padlózzák le, és szennyvízelvezető csatornát létesítenek.

Az átvonuló katonaság igénybe vett nyolc fogatot helyi gazdáktól, Hosszúhétényig történő fuvarozásra (előfogatok térítési díját fizették érte, amit a testület kiegészített a helyi mértékre).

Szigetvári Bálintné visszaemlékezése: „...1937-ben születtem Szászváron. Anyai nagyapámé volt az a ház, amiben lakok, a felújított vár szomszédságában, őt Tenigl (Temesvári) Lajosnak hívták. Szigetvári volt, az első világháborúban hadirokkant lett, és így kapta meg a kéményseprő körzetet, amibe Szászvár is beletartozott. Négy gyereke volt, anyai nagyanyám, a felesége spanyolnáthát kapott, amíg a férje a fronton volt, bele is halt, ott maradt a papa a négy gyerekkel.

A Wancsura (Várnai) vonal, apai nagyapám Pécsről származik, ő asztalossegédnek jött Szászvárra. Ő ott lakott egy szoba konyhában, az Inkelleréknél (ő egy helyi asztalos volt) náluk dolgozott. A mostani Várnai ház helyén akkor még egy öreg ház volt. Egy gazdag Flerko lánnyal esett nagyapám szerelembe, és el is vette. Megvették ezt az öreg házat, és később ide építették a ma is látható házat. Jenő és Ferenc lett a fiuk, és a Ferenc vette el a legkisebb Temesvári lányt, az anyámat, 1936-ban.”

102. kép – Kazalrakás, 1937 {1}

103. kép – 1936/37. Csak rokonlátogatásra érvényes útlevél Hepp Józsefné részére {1}

dégül, akik hozzávetőlegesen számítás szerint ötezer pengőt hagytak a községben. A telep vezetősége az ősszel és most a tavasszal még szépítgette, csinosította a strandot és környékét, kirándulásokat szerveztek meg már jó előre, a Mecsek legmagasabb pontjaira, a Zengőre és a Dobogóra, s remélik, hogy az idei nyáron is elmennek Szászvárra azok, akik szerényebb anyagi viszonyok között csendes pihenőre vágnak.” *Magyarság*, 1937. május 27. {18}

„Megalakult a szászvári leányegyesület. Emlékezetes napja marad Szászvárnak, különösen a szászvári leányifjúságnak ez évi április 17-ike. E napon alakult meg a szászvári leányegyesület. Az ünnepélyes fogadalomtétel, a tisztviselői kar megválasztása s a népies, eredeti ősmagyar táncokkal tarkított műsor nagyszámú közönség jelenlétében zajlott le.” *Dunántúl*, 1937. április 22. 5. p. {18}

1938

Tanonctanfolyam indul az Ipartestület kérésére. A testület dönt arról, hogy a Horthy Miklós Nemzeti Repülő Alapba évi 190 pengővel hozzájárul, mivel a nemzeti aviatika kifejlesztését indokoltnak tartja.

Híd építéséről döntenek, a Szentháromság-téren: a Bányai út kiágazásánál létesül, mivel „a híd helyén levő kikövezett teknőszerű átjárón teherrel megrakott kocsival, vagy autóval igen nehezen lehet átmenni”

Az áruvásárteret a belterületről a külterületre teszik át, a marhavásártér mellé, és korláttal veszik körül.

Tóth József a községi bíró. A Járási Főszolgabíró utasítására 3000 pengőt iránynoznak elő légoltalmi berendezkedés költségeire, három évre. A kocsmaház ablakait kicserélik.

„A mecsekaljai Szászvár nyaralási statisztikája. A múlt év elején a Magyarság több képesriportban számolt be a mecsekaljai Szászvár községről. A község vezető elemei a bányateleppel összefogva valóságos kis fürdőtelepet létesítettek. A Magyarság nyaraltatási akciójának mindjárt az első évben szép sikere volt, s most levelet kaptunk Szászvárról, amelyben a telep vezetői beszámolnak a fürdőtelep további fejlődéséről és szeretettel hívják meg tavalyi nyaralóikat az idénre is. Az emult nyáron Szászváron elég szép forgalmat bonyolítottak le: a Magyarság révén összesen húsz érdeklődő levelet kaptak, az Országos Magyar Vendég-forgalmi Szövetség útján tizenhatot, más helyekről összesen ötöt. Negyvenhat fizető-vendég volt, s a hétvégi kirándulókkal és nyaralókkal együtt összesen 72 nyaralót láttak ven-

A Testnevelési és Népgondozó kirendeltség megkeresése szerint a község(ek) egy lőteret tartoznak kiépíteni.

104. kép –
Képeslapon a
lombokkal öve-
zett Fő-tér {5}

Dobolási díjakról döntött a testület: magánérdekből, 50 fillér, idegen községből érkezőknek 2 pengő, amely összeg a kisbíró jövedelmét képezi. Baranya vármegyétől egy drb vörös tarka tenyészbika kiadását kéri a testület, mivel 145 tehén van, és a 3 bika közül egy a ragadós száj és körömfájás miatt a körmeit elvesztette, lábra állni nem tud, ezért ki lett selejtezve.

Bányai Ferencné visszaemlékezése: „...1927-ben a bányán születtem, apukám kötélvizsgáló volt a bányán, a műhelyben dolgozott. A Kolonin a kastély fölött laktunk, ahol a bányavezetők laktak. A Bukovszky igazgató lánya egy évvel fiatalabb volt, mint én, gyakran voltunk náluk játszani. A Bukovszkynak volt egy barna bőrfotele, abban ült és pipázott, olvasgatott, amikor mi játszottunk.

A Szigetvári tanár néni tanított minket, több korosztályt egy teremben. A polgárit már Budapesten végeztem a Kozári nagyapámnál, aki egyébként aknász volt korábban a bányán.

Az oroszok bejövetele előtt hazahoztak, Bonyhádön a zárdában fejeztem be a polgárit. Reggel volt egy vonat, Hidasra, onnan busszal mentünk be Bonyhádra, majd este haza ugyanígy. Őszig szép időben biciklivel mentem, a durva kővel leaszórt úton. Váraljáról már csatlakoztak hozzám még hárman. Korábban indultam, mint az apám a bányára, messze volt Bonyhád...”

105. kép – 1938. Szászvári csendőrök és családjuk
 Horváth ..., Pál Emil, Csanádi ..., Tamás ..., Tormási Imre, Fehér ..., Pál Ferenc,
 Pál Ferencné, Pál Imre (a kisfiuk), Kőrösiné, Kőrösi Éva kislánya, Kőrösi ...{5}

„A Magyarország Nyaraljunk itthon pályázata. Tíznapos ingyen-nyaralás a mecsekalji Szászváron. A Magyarország húsvéti számában közöltük, hogy pályázatot tűzünk ki a következő tétel kidolgozására: miért nyaraljunk itthon? Felkértük olvasóinkat, hogy röviden-legfeljebb egy gépelt oldal terjedelemben-válaszoljanak: mi az erkölcsi és anyagi haszna annak, hogyha a városi középosztály fiai a nyári hónapokat a magyar falvakban töltik. Felhívásunkra mar eddig is igen sok pályázat érkezett be és még többen érdeklődnek a közelebbi feltételek és Szászvár felől. Közljük tehát a következőket: A pályázat határideje május 18.

A legjobbnak ítélt választ pályázat határidejének lejártát követő vasárnapi számban közöljük. A legjobb válasz beküldője tíz napig nyaralhat díjtalanul – lakás, teljes ellátás, fürdődíjak fedezése stb. – a mecsekalji Szászváron. A beküldendő válaszok közül a legérdemesebbet az Országos Magyar Vendégforgalmi Szövetség és a Magyarország utazási irodájának vezetősége közösen választják ki. A válaszokat teljes névvel és laccímmel aláírva a Magyarország szerkesztőségébe kérjük.

Szászvár az erdővel borított Mecsek hegység alatt fekszik. A községet övező hegyek magassága 4–500 méter. Szászvár Budapesttől 212 kilométer, az újdombóvár- bajai vonalon. Modern strandfürdője van. A községben két orvos s gyógyszerár van. A községtől tíz perc a 261 méter magas Lipse-hegyi erdő. A rózsadombi erdő pedig közvetlenül a község mellett van. Igen érdekes és szép kirándulóhelyek az 600 méter magas Somoshegy, az 572 méter magas Somlóhegy, és a Mecsek legmagasabb hegysége, a Dobogó.”¹⁰⁶ *Magyarország*, 1938. április 22. {18}

¹⁰⁶ Természetesen a legmagasabb csúcs a Zengő, 682 m.

1939

„Solt (Stereula) Jenő meghalt. A szászvári gyógyszerár- tulajdonos 60 éves korában elhunyt. Solt Jenő kartársunk a régi iskolából való kiváló gyakorlati gyógyszerész volt, aki mindenkori működése színterén a természettudományi műveltség őrszeme és terjesztésének lelkes munkálója volt. ...Mint izzó lelkű magyar, a háború utáni összeomlást követő megszállás alól szabadulni kívánt s ekkor került a Békés-megyei Endrédre. Egészségi állapota következtében, az orvosok tanácsára azonban hegyes vidékre kellett mennie; megvált endrői gyógyszerárától és a Baranya – megyei Szászváron vett gyógyszerárát néhány évvel ezelőtt.

Gyógyszerési hivatásából eredő munkálkodása mellett itt is ápolta a természettudományokat és felrázta e gyönyörű vidék lakosságát, a budapesti lapokban pedig ismertette Szászvár és környékének természeti szépségeit, úgyhogy mindezzel nagyon keresett nyaralóhellyé fejlesztette községét. Betegeskedése ellenére is tevékeny munkása volt a gyógyszerészirodalomnak. A gyakorló gyógyszerész számára eszközöket szerkesztett; a gyakorlatból ellesett megfigyeléseit közkinccsé tette, hogy ezzel is elősegítse a gyakorló gyógyszerész munkájának mind tökéletesebbé tételét. Lapunknak évtizedekre visszaterjedően munkatársa volt.” *Gyógyszerési Közlöny*, 1939. június 24. 440. p. {18}

Tóth József a községi bíró, Tóth János deák h. bíró, Katos Sándor pénztáros, Pál János közgyám, dr. Várszegi Antal körorvos, Erdorf János, Gyenis István takács, Nyers István, Tóth János, Böröcz István, Kelemen József esküdt, Deák György, Tóth János gépész, dr. Muha János körállatorvos, Sziget István és dr. Láng Antal vettek részt a januári közgyűlésen. Egy napirendi pontot tárgyaltak, a közmunka összeírást és kivetési lajstromot. Februárban még megjelenik Virág István, Schettl István, Erb Viktor és Gyenei Mihály képviselők is. A körjegyző Keszthelyi Lajos.

A helyi iskola római katolikus felekezeti jellegű, fenntartója az egyházközség, de a politikai községnek is hozzá kell járulni a költségekhez.

Kinevezik az évre a községi fuvarokat végzőket. Eszerint az községi fuvarokat Becker (Bánkúti) Sándor, az apaállattartási fuvarokat Kis József, a Stefánia fuvarokat Szabó József „végzi vállalatba”. A piaci helypénzszedési jogot Springer Ferenc kapta.

A vadászati joggal megint kérdések merülnek föl, de a testület fenntartja korábbi álláspontját: „a vadászati jog alá tartozó területek szétagoltsága miatt nem tartja kivitelezhetőnek a bevétel szétosztását a tulajdonosok között”, hanem a bevételt a község céljaira használják föl.

A képviselő testület megengedi, hogy „a kocsmaháznál az udvar felőli folyosó keleti végében saját költségén egy mozivetítő kamrát állítson föl”. Köteles lesz Széles a mozi megszűnte után az épületet lebontani, és mindent onnan elszállítani.

Baranya vármegye kisgyűlése jóváhagyta a szászvári testület korábbi határozatát iparos tanonctanfolyam indítására vonatkozóan.

A testület tűzoltó tanfolyamra küldi ifj. Schóbert Ferencet, Győrbe, és minden felmerülő költségét megtéríti. A vasúti menettérti jegy ára III. osztályon 19 P 40 f.

106. kép – Óvodai csoportkép {15}

Határoznak egy kereszt kifüggesztéséről is a községi tanácsteremben.

A májusi árvíz elvitte a „korcsmaház” kőkerítésének egy 6 méteres szakaszát. Úgy kell ezt újjáépíteni, hogy egy újabb árvíz esetén egy ajtó legyen biztosítva a kerítés alján az árvíz be- illetve leeresztésére.

A községháza épületében a körorvos és a tanácsterem van elhelyezve. A tetőzet eternit pala fedése szakszerűtlenül lett kialakítva, a helyreállítása 1000 pengőbe fog kerülni, egy egyházaskozári ácsmester felmérése szerint.

Egy 1938-as döntést felülvizsgált az építészeti hivatal, és jóváhagyta. Eszerint egy új hidat kell építeni a Szentháromság-téren, a Bányai út elágazásánál.

„Szászvár községben az elmúlt években jégverem megtöltésére alkalmas jég nem volt, így a községnek nem volt lehetősége a jégvermet feltölteni. A kocsmabérlő a betegek részére csak a jégverembe behordott természetes jégből lenne köteles jeget kiadni, ellenben műjeget nem köteles a betegeknek kiszolgáltatni.”

E megállapítás alapján a kocsmabérlő kérelmét, melyet a költségei megtéríttetésére adott be, elutasítják.

A „Meggyesi utcát” teljes hosszában kaviccsal és homokos földdel töltik fel, mivel az állaga nagyon leromlott.

Az országos vásárok jegyzékét a kereskedelemügyi miniszter fontosnak és szükségesnek tartja. Ebben a szászvári júniusi vásár idejét a képviselők szerint át kellene helyeztetni, mert egybeeshet a kozárral. (Ezen napok meghatározása pl. „június utolsó hétfője”). Ezért a testület június 22-ét jelölte ki. Ha ez a nap vasárnapra esik, akkor a vásár napja a következő hétköznapi lesz, így határoznak.

A község által alkalmazott gazdasági cselédek heti 20 filléres öregségi biztosítását a község átvállalja. A határozat nevesíti is ezek körét: a községi pásztorokról van szó.

Döggút létesítését vállalatba adják novemberben.

A „Bíróság” utcában 7 új ház épült, és több is várhatóan még fog, ezért szükséges az utca vonalának rendezése.

„Malmi kényszeregységi tárgyalás. A Budapesten július 11-én megtartott tárgyaláson Sziget István és Csaba malomcég (Szászvár és Zomba) bejelentette a Hitelvédő Egyletnek, hogy a zombai üzlet változatlan fenntartása mellett a szászvári malmot nagyobb hitelezői csoport részvételével alakuló kft.-nek kívánja eladni, továbbá, hogy Szászváron az üzemet villanyhajtásra kellett berendeznie és ezzel kapcsolatban 4.000 pengő jelzálogjogi biztosíték nyújtása szükséges. A hitelezői értekezlet hozzájárult a 4.000 pengő bekebelezéséhez. A szászvári malom eladásával kapcsolatban a hitelezői értekezlet úgy határozott, hogy az eladáshoz csak abban az esetben járul hozzá, ha a kft.-ben résztvevők készfizetői kezességet vállalnak a többi hitelezőkkel szemben.” *Malomujtság*, 1939. július 20. {18}

1940

A körjegyző előadja februárban, hogy mivel a község a bányáüzemtől légvonalban 2700 méterre fekszik, ezért a község kérheti veszélytetettségénél fogva a légoltalmi besorolásának a D. osztályból a C. osztályba sorolását.

Szülésznőt választ a testület. A pályázatra Böröcz Jánosné szül. Márton Erzsébet jelentkezett. Nevezett a m. kir. Erzsébet Tudományegyetem bábatanfolyamán részt vett, és alkalmasnak nyilvánították. Korábban magánbábaként, majd helyettes bábaként már dolgozott. Egyhangúan megválasztották, évi 540 pengő fizetésért.

Ismét bérbe adják a szeszes italok fogyasztási adójának beszedését. „Az olyan égetett szeszesitalok és folyadékok után, amelyek alkoholtartalma a közönséges százfokú szeszmérővel megállapítható, 2 hektoliter fokonként 20 fillér fizetendő”.

107. kép – 1940-es évek járási harcászati katona és csendőr gyakorlat a szászvári Lánga-tetőn {5}

A Vármegyei bikaállományból a község által igényelt állat átvehető, ha a község a kötelezettségét lerója.

„A képviselő testület a község kataszteri birtokainak a telekkönyvi állapottal való összhangba hozása végett a birtokvalósítás foganatosítását elhatározza.” A kataszteri birtokívek a hosszú használattól megrongálódtak, a változások, különösen a háború és a forradalom miatt oly sok hiba, és hiányosság van, hogy szükséges a határozat.

A hullaház javítására Kis József és Miksai János ajánlkozott, a testület az előbbi ajánlatát fogadta el.

A kocsmabérlet feltételein dolgozva a képviselők kidolgozzák részletesen a feltételeket. Ezek közül: „a bérlő köteles a jégvermet minden évben kitisztítani, zsuppal, vagy szalmával kibélelni, a patakban jégfogót felállítani, a jeget megvágatni, befuvaroztatni, és beszállíttatni”. A község 5 kocsi jeget vágat meg, amit a bérlő köteles ugyanoda elhelyezni, mint a többi, és ebből köteles kiszolgáltatni a betegeket,

díjmentesen.”¹⁰⁷ A község csak a főépületbe és a pincébe vezette be a villanyvilágítást. Ha a bérlő akarja, saját költségén máshová is elvezetheti az áramot.

108. kép – A Szászvári Legény Egylet vegyes énekkara {5}

Ébert József, Bencze István, Hermes József, Strényer Béla, Sziklai György, Galambos János, Rendes Gyula, Sziebl Gyula, Vandlik József, Mertlinger János, Springer György, Wekler János, Kiss Balogh Béla, Kelemen István, Erb István, Hermesz Antal, Ropoli Viktor, Schmidt Ádám, Kovács Lajos, Böröcz János, Gyenis Ferenc, Jenczer János, Miksai János, Kovács József, Újhegyi József, Weisz (Fehérvári) János, Katos Sándor, Bencze Teréz, Róth Katalin, Virág Ilona, Sudár Dezső (elnök), Várszegi Alajos (tanító), Tillmann Rozália, Tóth Erzsébet, Gyenis Erzsébet.

A községháza tetőzetét Hatschek Lajos budapesti cége fogja megjavítani.

A kocsmaházra kiírt versenytárgyaláson Wehner Gyula tette a legjobb ajánlatot, így ő nyert Kovács Jenő és Garai János előtt.

A pásztorháznál a bikaetető, a kanász és a juhász szobája földes, ezért azok lepadlózását dönti el a testület.

Néhány képviselő megbízatása a törvényi előírások szerint lejár, így távozik év végétől a testületből Kis István, Brandt Rezső, Jáger Ferencz, Erb Viktor,

¹⁰⁷ A hűtést, a fagyok elmúltával rendszerint a téli időkben vágott jéggel oldották meg. A jégtömböket mély vermekbe tették, amit előzőleg hőszigetelő hatású szalmával, vagy szénával béleltek ki. A feljegyzés arra is kitér, hogy betegek is kaphattak a jégből, ha a terápia ezt megkívánta.

109. kép – Hangya Szövetkezet
a császtai Hegyi-bolt helyén {1}¹⁰⁹

Gyenei Mihály rendes tagok, és Márton József póttag. Összeállítják a községi választók névjegyzékét, és választmányt küldenek ki. A decemberi választáson rendes tagnak Kis István, Kovács Mihály börcz¹⁰⁸, Erb Viktor, Gyenis István béső, Gyenis István ifj., Takács lakosokat választják meg.

Dr. Várszegi Antal a községházában levő lakásbérletének újabb 3 évvel való meghosszabbítása érdekében kérelmet nyújt be a testülethez, változatlan bérleti feltételek mellett, amit a képviselők meg is szavaznak.

„A nyári gyermekmenedékhelyeknek a nyári hónapokra beállított működése befejezést nyert. Tevékenységükről a következőkben van szerencsém beszámolni: Az 1940. évben a baranyavári járásban ...Szászváron 106-an vettek részt.

A vármegye iskolán kívüli népművelési bizottságának tevékenységéről beszámolva, jelentem, hogy a munkát, a rendkívüli viszonyok miatt ugyan kisebb fennakadásokkal, de mégis sikerült programszerűen lefolytatni. A népművelés célkitűzéseinek szem előtt tartásával rendezte meg a Népművelési Bizottság a szaporcai és a sásdi népi ünnepélyt. A szaporcai népi ünnepély június 2-án volt. Ormánsági csoportok és a szászvári leány-egyesület szerepeltek, s Csányoszró, Sámód, Szaporca, Kémes, Vajszló és Szászvár községek leánycsoportjai. Sámód, Szaporca, Vajszló, Csányoszró ifjúsági csoportjai gyűltek össze. A lányok közös táncot, az erdélyi tapsos-táncot mutatták be. Az ifjúsági csoportok kisebb népi jelenetekben szerepeltek. Szavalatok, magyar nóták tarkították a műsort. Az ünnepély sikerét a falu lelkes vezetői és a népművelési vezetők mozdították elő. A sásdi népi ünnepélyt június 23-án tartotta a Bizottság. Szászvár...leánycsoportjai, Szászvár, Csikóstóttós, Mecsekszabolcs gyermek-, és Hosszúhetény, Mecsekszabolcs, Püspökbogád, Vajszló, Szászvár, Csikóstóttós, Sásd népi csoportjai vettek részt. *Baranya Vármegye Hivatalos Lapja*, 1940. szeptember 26. 191. p. {18}

1941

Katos Sándor a bíró.

Nyári Gyermekmenhely kialakítását és működtetést ezen évben is megszervezi a közég.

¹⁰⁸ Így, kisbetűvel írták, mert becenév volt.

¹⁰⁹ A „Hangya” Országos Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezet szövetkezeti hálózat volt Magyarországon a 20. század első felében.

A homokbányák mellett hegycsuszamlás következett be, ami tönkretette az utakat. Ezek rendbetétele szükséges, ezért ebben egyhangúan döntött a testület.

Apaállat biztosítás megkötésére hívja fel a figyelmet az alispán, de a képviselők szerint erre nincs szükség, egyébként is igen drága, meg az elmúlt 20 évben egyszer sem hullott el apaállat. Így nem köt a község biztosítást.

Káros állatok és növények irtására községi előjáró kijelölését kéri a körjegyző. A bíró kapja a megbízást. Indoklás nem szerepel az előterjesztésben, miért került előtérbe a kérdés.

Kovács János pécsi műszerésztől, mivel ő adta a legkedvezőbb ajánlatot, 1 db „Erika portable mod. 5, tabulatoros” írógépet 333 pengőért megvásárol a testület.

110. kép – Koppány (Kaiser) Imre repülő szakaszvezető, a II. világháború első szászvári áldozatának ravatala a Főtéren. Hősi halált halt 1941. június 27. {5}

1942

Katos Sándor a bíró, Jáger Mihály, Gyenis Ferenc, Kelemen József, Nyers István, Szabó József, Dorn György, Panta István, Kis István, Kovács Mihály, Erb Viktor, Gyenis István b., Gyenis István, és Keszthelyi Lajos körjegyző vesz részt a februári közgyűlésen. Később jelen van dr. Várszegi Antal orvos, Müller György is.

A főszolgabíró rendelete szerint a község vadászati jogának értékesítéséből származó bevételt a községnek szét kellene osztani az ingatlanok tulajdonosai között. A közgyűlés úgy ítéli meg, hogy ez nem kivitelezhető, már csak azért sem, mert ezt az összeget is betervezték a költségvetésbe.

Apaállatok költségeiről szóló vitában jelentik be, hogy előző évben 162 drb tehén volt a községben.

A körjegyző ismerteti a Belügyminiszter átiratát. Amely szerint „Szászvár és Császa egyesítését ez idő szerint nem kívánja.”

111. kép – Jótekonysági műsor a Strandon, völgysegi népviseletben. Kolip Margit, Tillmann Rozália, Bencze Teréz, Tóth Erzsébet, Feigl Katalin, Kolip Erzsébet, Metelka Teréz, Dora Mária {5}

A pécsi m. kir. építészeti hivatal felhívja a községet, hogy a törvényhatósági úton kiépített keresztjárdákat bontsa el. A testület megtárgyalja a kérést, és úgy találja, hogy a keresztjárdákat még akkor létesítették, amikor a törvényhatósági utak nem voltak ilyen jó állapotban és nagy volt a sár. Erre ma már nincs szükség, így azokat elbontatja.

A községben egy díjnoki állást szerveznek, mivel nagy a leterheltsége a hivatalnak. A Kőszénbányánál 550 munkás dolgozik, akik gyakran változtatják a munkahelyüket, őket is be- illetve ki kell jegyeztetni a feljegyzésekből, valamint nagyszámú iparos is dolgozik a községben.

A hősök emléktábláján nevek bevésésére nincs már hely, ezért új tábla felállításáról határoznak, 2000 pengő értékben.

A faluban 17 év óta szolgálatot teljesítő kisbíró, Szabó Mihály súlyosan megbetegedett, és harkányi gyógykezelése vált szükségessé, ennek költségeit a község állja, döntöttek a képviselők.

„Szászvár és Vidéke Ipartestület. Székhelye: Szászvár. Működési területe kiterjed a hegyháti járás Császa, Egyházaskozár, Hegyhátmárc, Kárász, Köblény, Magyaregregy, Szalatnak, Szárász, Szászvár, Tófü és Vékény községeire.” *Belügyi Közlöny*, 1942. május 10. 868. p. {18}

„Leventék adománya. A szászvári leventék a szovjetharctéren hősi halált halt Kakas János honvéd, volt levente nincstelen özvegyének és árvájának 50 pengőt adományoztak, mint saját körükben megindított gyűjtés eredményét.” *Szebb Jövőt*, 1942. január 10. {18}

112. kép –
II. világháborús
katonák, középen
Kovács Mihály,
szászvári szakaszvezető {5}

1943

Katos Sándor a bíró, Jáger Mihály, Gyenis Ferenc, Pál János, Czvingler Mihály, Böröcz István, Nyers István, Tóth Antal, Szabó József, Panta István, Virág István, Kis István, Kovács Mihály, Gyenis István b., Gyenis István, Szieb István, Nagy István és Keszthelyi Lajos vesznek részt a januári közgyűlésen.

A községi húsvizsgálatokat dr. Várszegi Antal, körorvos, és dr. Muha János

113. kép – Tóth Ferenc egy Junkers 88-as
repülőgép előtt {5}

körállatorvos végezte, de elfoglaltságuk miatt a feladatot Kovács Mihályra ruházza át a testület azzal, hogy a díjakat is részére kell megfizetni.

A Meggyes utcában gyalogjárdát kell építeni. A kivitelezéssel Kis József kőművesmestert bízzák meg.

Újraszabályozzák mindenféle díjak mértékét, úgymint: húsvizsgálati, dobolási, helypénz, vágódíj, hídmérleg használat, gyümölcspermetező gép használat, stb. Emelik a kisbíró, irodaszolgák és az éjjeliőrök bérét. Emelik a tiszteletdíjakat is.

114. kép – Tóth Ferenc
légvédelmi géppuskával
{5}

A római kath. egyházközség kérelmet nyújt be iskolapadok vásárlására, 1000 pengő értékben. Fedezik a tanonctanfolyam költségeit és a községi épületek szükséges tatarozását. Mindig megvizsgálják a községi pénzek gyümölcsöző elhelyezését, és általában a pécsi takarékszövetkezet bonyhádi fiókjában helyezik el a község pénzeit.

A megtelt régi községi szeméthyűjtő helyet megszüntetik, és újat jelölnek ki helyette, mégpedig a temető melletti süppedékes rét területet.

Napról napra emelkedik a drágaság, ezért karácsonyi segélyt szavaznak meg a tisztségviselőknek, és alkalmazottaknak.

Honvédelmi Bizottság megalakulásáról tanácskoznak novemberben. A körjegyző előadja, hogy a honvédelmi szolgáltatásról szóló 1939-es törvény szerint járó térítés vagy okozott kár megállapítására kiküldendő bizottságba 2 tagot kell a községnek kijelölni, Kis István, és Nyers István tagokat jelölik ki.

A toronyóra kezelő fizetését 120 pengőre emelik.

115. kép – 1943.
A szászvári Galendauer
zsidó család,
1944-ben elhurcolták
őket {5}

„A Szászvári Katolikus Legényegylet október 10-én avatta fel új székházát, melyet Nagy István tanfelügyelő, szászvári plébános építtetett és adott át a legényegylet céljaira. A székház hatalmas díszteremből, beépített színpadból és gyűlésteremből áll. A székházavatásra Szászvárra érkezett v.¹¹⁰ Pintér József kormányfőtanácsos, a legényegyletek országos elnöke és dr. Patton János pécsgyárvárosi plébános, egyházmegyei elnök.” *Dunántúl*, 1943. október 13. 4. o. {18}

116. kép – Dr. Várszegi Antal (világi elnök), Nagy István (egyházi elnök), Várszegi Alajos (kar-nagy), id. Bucsky Mihály (számvizsgáló), Lovas László (ügyvezető elnök), Böröcz János, Wekler János, Kollár József, Gyenis István, Müller Ernő, Kiss József, Panta István, Springer György, V. Bencze József, Rajczi Tibor (gondnok), Schmidt Ádám (dékán 2.¹¹¹), Reisz Gyula (dékán 1.), Hermes József (jegyző), Miksai János (pénztáros), Kollár János, Horváth József, Dittrich Viktor, V. Lovas Béla, Hermes Antal, Sparer György, Ébert János, Kecskés János, Nyers Sándor. {5}

¹¹⁰ V., azaz „vitéz”. Horthy Miklós által alapított szervezet, amelynek eszmeisége: Vitézi Rendnek hármas célja van: jutalmazni a vitézséggel párosult honfi erényt, megtartani a nagy idők legjobbait és biztosítani a hősök nemzetségének fennmaradását, végül bennük és utódaikban a magyar fajnak olyan hatalmat biztosítani, amely rettentő erővel sújt le minden felforgató állam- és nemzetellenes törekvésekre.

¹¹¹ Harangozó.

117. kép – 1943. Elsőáldozók. Leicht József, Becker (Bánkuti) István, Dittrich Anna, Stroff (Sziklai) Lajos, Ungvári Margit, Dürr József, Szabó Jolán, Móka József, Schaub Ottó, Nyers György, Szabó István, Jauch (Fenyvesi) Margit, Nyers István, Wekler Erzsébet, Bischof (Bakonyi) József, Gyenis Irén, Sárközi András, Ruppert Anna, Császtai Erzsébet, Molnár Ilona osztályfőnök, Nagy István apát-plébános, Sudár Dezső káplán, Várszegi Alajos iskola igazgató, Gyánó Etel, Horváth Irén, Csoma István, Móka István {5}

1944

Gyenis István bíró, Böröcz István, Tóth János gépész, Wéber Gyula, Kelemen József, Tóth József, Szabó József, Panta István, Virág István, Kis István, Kovács Mihály, Oláh László, Sziget István, Nagy István, és Keszthelyi Lajos vesz részt februárban a közgyűlésen.

A Levente lőter tervei régebben készen vannak, megépítve mégse nincs. A körjegyző újra előterjeszti és megindokolja a szükségességét. A képviselők egyhangúan döntenek az építés mellett. A költségek kétharmadára alispáni segélyért folyamodnak.

A káros állatok és növények irtásával előljárót kell megbízni, terjeszti be a jegyző, a képviselők a bírót bízzák meg a feladattal.

Felmerül egy Levente Otthon és egy segédjegyzői lakás építésének szükségessége, a kivitelezéssel Ébert József császtai kőművest bízzák meg. Ő késlekedik a tervek előterjesztésével, ezért ismételten felszólítják. Az otthon létesítését egy 1939-es tör-

118. kép – II. világháborús magyar katonák, Kovács Mihály szakaszvezetővel (ülő sor 4.) {5}

119. kép – Tubics János géppuskával a fronton {5}

vény is előírja, ezért a járási parancsnokság is sürgeti. A testület mással készített el a terveket, és a 931. hrsz.-ú telket e célra átengedi. Nehézkés az anyagbeszerzés és nagy a munkaerőhiány.

„Mindezek miatt a testület felhatalmazza a bírót, hogy a főszolgabírónál kérvényben igényelje Popper Livia és özv. Popper Béláné tulajdonát képező lakóházat körorvosi lakás céljára, s ha ez sikerül, akkor felszabadul a községháza épületében levő 4 szoba, 1 konyhából álló helyiség, és ezt a község a Leventék használatára átengedné. Ha a község a Popper féle házat akár örök tulajdonul, akár hosszabb bérletbe megkaphatná, a körorvosi lakás is jobb elhelyezést nyerhetne...” „Nem emel kifogást a község az ellen, hogy a körorvos egyelőre a községházában maradjon, mert ez esetben a levente otthon céljaira lenne a Popper ház felhasználva...”

Havasi Györgyné visszaemlékezése: „... Volt egy zsidó osztálytársam, Zsuzsi volt a keresztnéve, őt az iskolai óránkról hurcolták el, a másik nevét nem tudom. A mai

Takarékszövetkezet épülete mellett volt a Popper lakás, ő orvos volt, ott is rendelt, zsidó volt, de ő már meghalt akkorra, amikor a feleségét és a lányát elhurcolták...

Júniusban napirendre tűzik „zsidó ingatlanoknak a község részére körorvosi lakás, segédjegyzői lakás, és díjnoki lakás céljára való megszerzése.” Be kell terjeszteni azokat az ingatlanokat, adatokkal, amelyek községi szükségletek kielégítésére figyelembe vehetők. A határozatból: „a községnek szüksége van Popper Livia és ö. Popper Béláné házigatlanára...”

1944. április 2-án három teherautón a szászvári zsidókat elvitték Mohácsra a gettóba. Összesen 8 családot 38 személlyel. (Krausz, Krausz, Weisz, Pollák, Galandauer, Popper, Grosszmann, Klein családokat). A háború végén 7-en jöttek vissza. Az összegyűjtést és a boltok kifosztását a helyi nyilas csoport irányította.¹¹²

Megint emelik az éjjeliőrök, a kisbíró, az alkalmazottak bérét és a tiszteletdíjakat.

Augusztusban 1500 kilowatt ingyenes áramot biztosít a község közvilágítására a Kőszénbánya.

A mezőgazdasági munkákat akkor is el kell végezni, ha a férfiak nagy része a frontokon harcolt. Mindenki a földeken volt, ha aratni kellett.

Rónai István visszaemlékezése: „Még amikor polgári iskolába¹¹³ jártam, 1944-ben, akkor kerestek cséplőgép ellenőrnek iskolásokat. Én is jelentkeztem a Körjegyzőségen, mert akkor még mi, egregyiek is Szászvárhoz tartoztunk. Jelentkeztem, és fel is vettek. Én a Tóth Jánosékhoz kerültem. Én is akkor kezdtem, amikor a munkások, hajnalban. Annyi volt a dolgom, hogy a kicsépelet gabonát, amikor zsákokba engedték, akkor a mázsálóhoz hordták, hat zsák után lemértem a súlyt és felírtam egy lapra. Ha nem volt, aki vigye a teli zsákot, előfordult, hogy én is zsákoltam, de 16 évesen ez nem okozott gondot. A munkát egész nap kellett csinálni, csak délben állt meg a munka a nagy melegben...”

„Még október 15-én a délutáni órákban megjelent Pécssett a fasiszta rémuralom kiáltványa. »A földalatti piszkos aknamunka egy pillanatra hazug híreivel megingatott benneteket. – Honvédségünk azonban továbbra is küzd, hogy megvédjen benneteket a szennyes hullámoktól. A harc tovább folyik, mindenki maradjon a helyén és végezze munkáját. Német bajtársaink oldalán becsülettel küzdünk!« Baranya új főispánja Ivándi Péter, a szászvári bányauzem volt nyilas tisztviselője lett. A megyében a Nyilaskeresztes Párt hungarista mozgalom végrehajtó

¹¹² {14} 80.o.

¹¹³ 6 elemi osztály után következett a 4 polgári, ha valaki továbbtanult.

szerve a Pártszolgálat fegyveres csoportja volt, amely nélkül nem lehetett fontosabb ügyekben dönteni. A nyilasok azonnal fegyverkeztek. Még a Nyilaskeresztes Párt falubeli vezetői és tagjai is fegyvert igényeltek a főispántól „a helyzetre való tekintettel”. Kijárási tilalmat rendeltek el 19 óra és 6 óra között, elrendelték a Szálasi kormány melletti bizalmi eskütételt.

120. kép – Szálasi Ferenc nyilaspárti vezető Szászváron, tagtoborzó országjárása során {5}

A baranyai üzemek és intézmények dolgozóinak jelentős része néma hallgatással tüntetett az eskütétel alatt. – A rendőri jelentések szerint „a 200-300 fős eskütevő csoportok hangját alig lehetett hallani”. A nyilasok propagandája és tevékenysége félelmetes volt. Íme, logikájuk lényege: aki nincs velünk ebben a pillanatban, az ellenségünk! Az ellenséget pedig kérlelhetetlen szigorral fogjuk felszámolni. Vesszenek a gyávák és a kishitűek! Harcunk alapelve: vagy megsemmisítünk, vagy megsemmisülünk! Fokozódtak a letartóztatások. Október 18-án éjjel géppisztolyos Gestapo legények és polgári ruhás egyénekből álló felfegyverzett nyilas csoportok törtek be pécsi polgárok lakásába. Az előre szegezett géppisztoly mögött zordan hangzott el a parancs: védőőrizetbe veszem! Órák alatt közel 50 pécsi polgárt szedtek össze, akiket a Pius Gimnázium (ma Tanárképző Főiskola) pincehelyiségeiben helyeztek el, majd később Nagykanizsára vittek. Közülük többen sohasem tértek haza. Még a legkisebb községben is keményen pattogott a megfélemlítés ellentmondást nem tűrő szava. Minden lakott helyen kidoboltatták – néhol még háromszor is –, hogy „aki nem támogatja a nyilasok politikáját, aki az ellenséggel cimborái, felkoncoltatik.” A hetvenkedés, a fennhéjázás, a politikai vakság nem ismert határokat.

A Vörös Hadsereg már Mohácsot ostromolta, Magyarország keleti fele már felszabadult, amikor Pécsen a fasiszta sajtó még ezt írta: „Pusztuljanak mindazok, akik ezzel a háborúval nem értenek egyet... A hazaárulókkal könyörtelenül leszámolunk. Utolsó figyelmeztetés!

Mindent látunk és hallunk! Nincs tovább! Akit tetten érünk, keservesen meglakol!” A nyilas rémuralom utolsó heteiben az egész megyében elrendelték a lakosság „kiiskolázását”. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy mindenkinek végig kellett hallgatnia a nyilas utasítások magyarázatát. Üzemekben, intézményekben, falvakban „tekintéllyel bíró emberek” elmagyarázták, hogy mit jelent a bolsevizmus. Ivándi Péter a szászvári bányauzem dolgozói előtt beszélt: „Tudjuk, hogy a nyilasoknak és a németeknek nem hisznek, de legalább az oroszoknak se higgyenek. A szovjet nemzetünket ki akarja irtani, munkásainkat rabszolgamunkára hurcolja, értelmiségünket megöli vagy Szibériába deportálja”.

A gyűlésről készült rendőri jelentés arról számol be, hogy a sok tüsszentéstől, krákogástól és köhögéstől nem mindig lehetett jól hallani a szónok hangját. Tizenhat éves kortól mindenkit fegyverbe szólítottak, két-három hold földet ígértek egy szovjet harckocsi kilövéséért. A nyilas uralom Baranyában 1944. október 15-től november végéig, tehát alig másfél hónapig tartott. Ezen idő alatt legnagyobb politikai akciójuk a megye anyagi és személyi állományának nyugatra szállítását célozta. Novemberben több variációban elkészítették Baranya személyi kiürítési tervét. A német és a magyar hadvezetőség Pécssett erős ellenállást tervezett, s ennek alapján Pécs teljes kiürítése is szóba került. Pécs lakosságát a szentlőrinci és a pécsi járásba tervezték kiüríteni. A mohácsi, a villányi járás községeinek lakóit a Zala megyei alsólendvai és a lenti járásba akarták szállítani. November második felében hozzá is kezdtek a kiürítések foganatosításához, de a józan népi ellenállás keresztülhúzta ezt a tervet. A vezető baranyai nyilasok 1944. november 29-e előtt hanyatt-homlok menekültek nyugat felé. Nem messze. – Nagykanizsán gyülekeztek, s lesték az alkalmat visszatérésre. Erre azonban csak hónapok múltán került sor, s nem úgy, ahogy ők gondolták. A pécsi népbíróság előtt már sokkal passzívabb szerepet játszottak. Szánalmas figurák voltak, lehajtott fejjel várták a nép ítéletét.” *Dunántúli Napló*, 1969. június 16. 6. p. {28}¹¹⁴

1944 novemberében Sogray Péterné postamester elhagyja a postahivatalt és nyugatra menekül. Az elhagyott hivatalban a németek szétrombolták a táviró és telefonvezetékeket. 1945. január 6-án Turbéky Ferenc vette át, majd 1946-tól Róka Sándor lett a postamester, aki 1954-ig látta el a feladatát.¹¹⁵

Ahogy közeledett a front, a harcok elől menekülő polgári lakosság kocsival, kerékpáron, traktoron, gyalog vonult át a falun. Szeged kiürítése után a rendőri, levante és katonai egységek keveredtek a menekülők hadával. Majd megjelentek a lerongyolódott német katonai egységek is.

„1944. november elején a hadsereg csapatai átkeltek a Dunán a Dráva torkolatától északra, s a Duna nyugati partján a Batina-Apátin arcvonalszakaszon áttörve az ellenség erős védelmét, november 25-én kijutottak a magyar határra. November 30-án elértük a Szászvár-Sásd-Cserkút-Harkány-Pánka terepszakaszt. A hadsereg mintegy 100 km széles, 50–70 km mély hídfőt foglalt el, s ezzel megteremtette a feltételeket a front főerőinek harcbevetéséhez a székesfehérvári irányban.” Sarohin, Mihail Nikolaevics: Az 57. hadsereg a Magyarország felszabadításáért vívott harcokban. *Hadtörténelmi Közlemények*, 1965. 162. p. {18}

¹¹⁴ A cikk hangvétele a keletkezés korának megfelelő politikai szempontból elemzi a korábbi eseményeket.

¹¹⁵ {14}, 191. p.

„A Sorsunk c. újság új előfizetői július és augusztus hóban. ...Jankovich Jenő, Szászvár... Mind-szenti Vilmos, Szászvár... Solt Edit, Szászvár... Sziget István, Szászvár, dr. Várszegi Alajos, Szászvár.” *Sorsunk*, 1944/9. 101. p. {18}

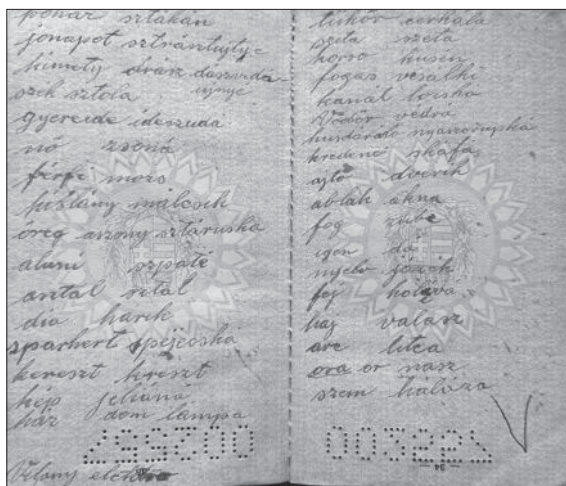
Szigetvári Bálintné visszaemlékezése: „...A háborús eseményekre, bár kisgyerekek voltam, de emlékszem. Nagyon féltünk, a rádió folyamatosan mondta, hogy „Bácska Baja légiriadó”. A házaik hátsó kertjében mindenkinek ásnia kellett árkot, abba kellett elbújni légiriadókor. Jöttek a német Stukák, talán felderítők lehettek, a jegenyék között mentek el, anyám meg csak nézte. Még bombák is potyogtak máskor¹¹⁶, a vasútállomásnál két bomba esett le, nem tudom, hogy szándékosan-e, vagy véletlenül, tényleg nem tudom, de nagyot robbantak.

Német katonák az oroszok bejövetele előtt nem voltak jelen a faluban. Az amerikai repülőek húzták a csíkot az égen. Amikor már közeledtek az oroszok, megjelentek a német katonák is. A Schettl ház padlásán húzták a telefonkábeleket. Rendezkedtek, elvitték a férfiakat árkot ásni. 17 férfit vittek el, Dittrich, Böröcz, Savanya nagyapja, Neuamchel, a Minorics apja, és a Pista, meg még sokan mentek el akkor, és nem mindenki jött haza.

A Szieb néniéknél volt egy kis falusi kocsmá (ma Gyenei-ház), volt kuglipálya, ide a szegényebb emberek, bányászok jártak szórakozni. A Sziebéknek volt egy prэшázuk a Bánya utcától, ami megy fölfelé az a kis út, abban volt. Összesen 17-en mentünk oda a prэшázba a faluból. Férfiak, gyerekek, nők. A Várnai papa otthon maradt, a kutyával, mondta, ő már nem megy sehova, ő már végigélt egy háborút. A Siklósi bácsi átment hozzá, ő se bújt el, közben véletlenül kiengedte a nagyapámnál, otthon, a kutyát, az meg a szagon utánunk jött. Pont akkor ért oda, amikor a kézifegyverekkel harcoló, tisztogató orosz katonák mentek el a prэшáz előtt. Ők és a Rózsadombi németek lötték egymást. Ezek bejöttek a prэшázba, és megtalálták apám vadászpuskáját, ezért minket kitereltek az oroszok, és három golyószórót állítottak velünk szembe, hogy lelőnek, és csak egy orosz tiszt közbelépésére menekültünk meg. Ez a tiszt nagyon leszúrta a félrészeg katonákat miattunk. Ezután mondták, menjünk haza. Lementünk a prэшázból, hazafelé, közben még ropogtak a fegyverek, de nem sérültünk meg.

Az utcákon rengeteg orosz katona ácsorgott, pihent. Hozzánk is bejöttek a házunkba. Behoztak az utcai szobába egy hatalmas rádiót, kiderült, hogy nálunk ren-

¹¹⁶ V. A. szerint nem hullottak bombák Szászvár környékén, {14} 79. p. Havasi Györgyné visszaemlékezésében a magyarázat.

121. kép – Hepp Gyula egy orosz katona segítségével elkészített egy hétköznapi használatra alkalmas „házi” orosz-magyar szótárt {1}

dezik be a parancsnoki központot. Jöttek mentek a futárok, küldöncök. Vacsorát kért a parancsnok, tojást kért, de nagyapám csak kísérővel mehetett át a Bésőékhez tojásért. Amikor elkészült a rántotta, előtte nekünk kellett belőle enni, féltek a mérgezésről. Az udvar is tele volt lovakkal, emberekkel, fegyverekkel, mindennel.

Amikor végleg elmentek, előtte a parancsnok írt egy füzetbe pár sort, azt mondta, hogy ha jönnek más oroszok, ezt mutassuk be, és ez később

sokszor megtörtént, mert jött-ment az orosz, de ezt az írást meglátva szó nélkül mentek tovább. Rendes dolog volt tőle, elégedett volt velünk. Később nagy becsben volt ez a füzet, de egyszer csak elkeveredett, már nincs meg...”

Havasi Györgyné visszaemlékezése: „Még a háború alatt apámmal egyszer kimentünk a földünkre kukorica csutát hazahozni az állatoknak. Szekérrel mentünk a vasút felé. Egy vonat jött, és megállt a nyílt pályán, mire két német repülőgép óriási zajjal rácsapott. Úgy gondolom géppuskával löhették a szerelvényt, mert hatalmas hangja volt, amit a faluban akár robbanásnak is hallhattak. Mi a rémületből megdermedve ültünk a szekéren. Később láttuk, hogy egy lövedék a szekeret is eltalálta, ezt akkor észre sem vettük. Nem tudom, hogy voltak a sérültek a vonaton, azt se tudom kik voltak rajta, én még gyerek voltam.”

Ezután, 1945 januárjáig nem ült össze a közgyűlés.

1945

A II. világháború harcainak befejezése után ebben az évben már megkezdődött az élet újraszervezése. A hatalmi struktúra még kevésbé változott (szolgabírók, alispánok adják az utasítást, a pecséteken még több esetben „m. kir.” felirat szerepel), de már az Ideiglenes Magyar Kormány rendelkezik.

A megyei, járási hatóságok sorra intézkednek beszolgáltatásokról, elszámoltatásról, felmérésekről, jelentéseket kérnek elhagyott vagyontárgyakról, a nyilas és zsidó vagyoni ügyeket igyekeznek rendezni, próbálják mozgásba hozni a közigazgatást.

A keletkezett iratok mennyiségéből már látszik, hogy közigazgatás visszatér a korábban megszokott ügymenethez. (Rendelkeznek árvaellátásról, anyakönyvi kivonat juttatásáról, hirdetményeket doboltatnak ki, állategészségügyben intézkednek (sertéspestis), himlő elleni oltást szerveznek, de kérelmet is terjesztenek be katonai alakulatokhoz, hogy engedjék haza a katonát, aki családfenntartó.)

A Pécsről érkező iratok hátívén gyakran látható piros pecséttel: „censurázva”

Bíró: Gyenis István, körjegyző dr. Marosi Ferenc. A testület ideiglenes képviselőkből áll. (Ideiglenes képviselő testület).

Tagjai: Tóth János, Pál János, Szieb Pál, Márton József, Dorn György, Radics János, Bien János, ifj. Schobert Ferenc, id. Várnai Ferenc, Gyenis Ferenc, Nyers István, Dobszai József, Böröcz János, Nagy István, Várszegi Alajos, Böröcz Mihály és dr. Muha János.

A járási főszolgabíró utasítja a testületet, hogy írja össze, vannak e német nemzetiségű személyek a községben. Arra utasítja az ideiglenes képviselőket, hogy „jól gondolják át a tárgyat, s névszerinti szavazás elrendelésével hozzon határozatot. A testület véghatározata: „Szászvár községben biztos tudomásunk szerint német nemzetiségű egyén nincs. ... Szászvár községben már évtizedek óta sem német nyelvű tanítást, sem istentiszteletet nem tartottak és tartanak...”, ezért.¹¹⁷ Utasítják a hazatérő német és magyar katonákat, hogy hazaérkezésük után 24 órán belül minden iratukkal jelentkezzenek a Járási Rendőrkapitányságon.

A Községi Nagyvendéglő „1944. november 30-tól átvonuló orosz szállásnak van használva”. A helyzet normalizálódásával a bérbeadásról kell tárgyalni.

Határozat, a „mozgósínház” bérletével ezen túl a község rendelkezik, nem a kocsmáros.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány utasítja a településeket, hogy addig is, amíg véglegesen nem rendezik, a képviselő testületeket újjá kell alakítani a Nemzeti Bizottságokon keresztül. A Nemzeti Bizottságba az alábbi számban küldhettek

¹¹⁷ Megítélésem szerint ez tiszteletre méltó kiállás a falu lakosai érdekében, ezekben az időkben ehhez emberi tartás, bátorság kellett.

tagokat a szervezetek és pártok. Kisgazda Munkás- és Polgári Párt: 7, MKP¹¹⁸ és Bányamunkás szakszervezet: 5, Erdőbirtokos: 1, Kereskedők: 1, Ipartestület: 2, Értelmiség: 2.

Beterjesztik Ivándi Péter¹¹⁹ (volt nyilas megyei főispán, szászvári lakos) tulajdonát képező szászvári szabadtéri fürdőnek igénylését a község részére. (A tulajdon el lett kobozva.) A Kommunista Párt igényt jelent be a bevételek 50%-ra, ezt az igényt elnapolják.

A Járási Főszolgabíró elrendeli „az összes kincstári tárgy: katonai felszerelés, fegyver, pisztoly, lőszer, robbanóanyag, alsó- és felsőruha, bakancs, csizma, takaró” beszolgáltatását.

Májusban Császtában megalakul a Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt helyi szervezete, 30 taggal.

A körjegyző jelenti a járási felettesének, hogy az aratáshoz rendelkezik a község elegendő kaszással és marokszedővel, mivel azok a bányászok, akik korábban is részt vettek benne, most is jelentkeztek.

1945 júniusában a Járási Főszolgabíró utasítja a községi elöljárókat, hogy hirdessék ki, hogy a helyi piacokon: „...élelmiszert, kerti és mezei terméket és tűzifát lehet árusítani, iparcikket nem...”, mivel ez sértené a helyi állandó bolttal rendelkezők érdekeit.

Rendelkezik arról is, hogy „...cigányok birtokában levő járlatlevél nélküli lovakat miképpen helyezték el...” Ugyanis a harci események következtében elkóborolt állatokat a cigányok befogták, és azokkal üzletelnek.

A testület utasítja az elöljáróságot, hogy a község bevételeinek növelése céljából igényt nyújtson be a Püspöki Uradalomból, 100 hektár erdőre. A pénz folyamatosan romlik...

Április: 1943-ban községfejlesztés címén a kereskedelmi miniszter 2000 pengőt küldött. Ebből már elkészült a kerítés és parkosítás a Szentháromság- téren. Ezenkívül a Lipse-tetőre tervezett kilátótorony teljes faanyagát és vasanyagát is megvásárolták. Már el is készült volna, de a mester, aki megépítette volna, katonai szolgálatra vonult be. Remény van arra, hogy amikor visszatér, akkor a kilátó megépül.

¹¹⁸ MKP: Magyar Kommunista Párt

¹¹⁹ Magyarosítás előtti nevén Götz Péter, a szászvári bányán volt tisztviselő, a Strand egyik építtetője. Bányai Ferencné visszaemlékezése szerint Argentínába emigrált.

Nagy Imréné Sashegyi Hilda visszaemlékezése: „...a kilátó mégis megépült, még fényképem is van róla. Oda jártunk, és gyakran felmáshztunk rá. Három emelet magas volt, falétrán kellett felmenni. Aztán egy viharban belecsapott a villám, és leégett. Azután épült helyette egy sokkal kisebb, ma már ez sincs meg. Csak a betontuskó, ami alatta volt...

122. kép – Fénykép a kilátóról, felül Sashegyi Sándor {12}

Elrendelik a község közeli utak fedanyagának a helyi kőbányából való biztosítását, amit közmunkával kell elvégeztetni. A körjegyző segítséget kér, „karhatalmat, és internált svábokat”, mert egyébként nem tudja az utasítást végrehajtani.

Szeszfőzde létesítésére kért és kapott engedélyt Szászvára egy pécsi lakos.

A Földművelésügyi Miniszter kataszteri holdankint 2 kg rézgálicot engedélyezett a gazdáknak. „...Ennek ellenértékét nem pénzben, hanem élelmiszerben, mégpedig zsírban kell fizetni olyként, hogy minden kg rézgálicért 60 dkg tiszta, egészséges, nem avas, pörctörmelék mentes, fehér színű, le nem sült sertészsírt kell beszolgáltatni...”

Augusztus. Képviselő testület újjáválasztása, Igazoló Választmány¹²⁰ megalakítása történik meg. Ez a testület többféle szerv megkeresésére a helyi lakosokról állít ki igazolást arról, hogy az illető volt-e fasiszta szervezetnek tagja.

Újra foglalkoznak Császta és Szászvár egyesítésével. A testület elutasítja a Tolna vármegyéhez való csatolást.

A szászvári strandot a község kezeléséből kivették, mivel elhagyott „jó”¹²¹nak minősül, ezért az Elhagyott Javak Kormánybiztosi Megbízottja hatáskörébe ment át, kizárólag ő rendelkezhet vele.

¹²⁰ A lakosság egyes tagjainak a háború alatti tevékenysége megítélésére hivatott szervezet.

¹²¹ Itt a „jó”, a javak főnév egyes számaként szerepel.

A Járási Főjegyző utasítja a települési jegyzőt, hogy „....amennyiben a Szövet-séges Hatalmak kiváló személyiségei után, új utca elnevezésre érkezne javaslat, azt utasítsa el...”¹²²⁾

„Van szén-nincs vagón¹²³. Pécs bányatelep, Mecsekszabolcs, Vasas, Komló, Szászvár és Nagymá-nyok telepein mintegy 7000 munkás termeli a jóminőségű kőszén. Napi átlagtermelés 250–300 vagón, de ez nem a maximum. Fokozni fogják a termelést, mielőtt a javuló szállítási feltételek nagyobb mennyiségű szén elszállítását lehetővé teszik. Most tartani kell attól, hogy a kitermelt szénkészlet üszkösödni kezd. Komlón 10.000, Nagymányokon 20.000 tonnányi szén vár vagónt. – Hogy a bányamunkásság mennyire átértzi és értékeli a vasutasok építőmunkáját, – mondja Fená-kei elvtárs – az a bányászok verseny- munkájából is kitűnik.” *Szabad Nép*, 1945. július 15. 7. p. {18}

1946

A Krausz Jakab-féle házat a község megvásárolja, mivel közvetlenül a községi kocsmá szomszédságában van. A község nagy bevételektől esett el, úgymint a bánya államosítása miatti adók, (általános kereseti adók), vadászati jog bérleti díja, ezért a kiesett bevételek pótlására ásvány- és szikvíz adót vet ki.

Elbocsájtják a segédjegyzőt és iroda segéd tisztet.

Szászvár és Császa egyesül.

„Községek egyesítése. A belügyminiszter Szászvár és Császa községek egyesítését elrendelte. Az egyesített község ideiglenes neve Szászvár, jellege szervezeti szempontból „nagyközség”. Az egyesítés végrehajtásának időpontja 1947. évi január hó 1. napja. Ezzel a szászvári kör-jegyzőség megszűnt (190.356/1946.) (Megjelent a Magyar Közlöny 1946. évi október hó 19-i számában.)” *Rendőrségi Közlöny*, 1946. november 1. {18}

Sziget István fafűrészelő¹²⁴ 5018 forintos számlát nyújtott be a községnek. Mivel ez még inflációs időszakban volt, és az átszámításra még nem jelent meg módszer, a kérést elnapolják.

A mozi-engedélyes ezentúl a Szászvári Bányamunkások Szabad Szakszerve-zete. Bővül a közvilágítás.

A járási Főjegyző kérésére a körjegyző utasítja a kerékpár tulajdonosokat, hogy a régi igazolványukkal, és a kerékpár tulajdonjogát igazoló irattal jelenje-nek meg Sásdon, a Rendőrkapitányságon, hogy az új igazolványaikat átvehessék.

¹²² Elég meglepő a vesztes háború után egy ilyen rendelkezés.

¹²³ Így írják, hosszú ó-val.

¹²⁴ Sziget István fűrészmalma a Stefánia-Egészség ház szomszédságában álló ipari épület, ami később KTSZ, Kesztyűgyár is volt.

A körjegyző előterjeszti, hogy remény van arra, hogy az orosz hadifogságból hazaengedik a falubelieket. Várhatóan nagy lesz a munkanélküliség, ezért kéri a költségvetésben közmunkára költség betervezését. Hintót vásárol a község, mert az előzőt a harcok során igénybe vették.¹²⁵

A házikenyér (steer) sütésének felső határát kenyér kilogrammonként 60 000 Pengőben állapítja meg dr. Mátéffy államtitkár. A bányászok felmentést kaptak a magánvágások utáni zsír beszolgáltatási kényszer alól. (Pécsi székhellyel Hús és zsiradék hivatal működött).

A kirendelt fogatoltatás elleni állandó lázításért egy szászvári fogatost a rendőrség előállított, és a bíróság büntetésül 15 köbméterrel több fa szállítására ítélte, mint amit a többiek szállítanak.

A Pénzügyminisztérium utasítja a körjegyzőseket, hogy „a pénz értékének az adópengő értékviszonyához való rohamos hanyatlása miatt a befolyt fizetések gyors felhasználásáról illetőleg késedelem nélküli adópengőösítését teszik szükségessé...”

A járási szociális titkárság közli a körjegyzővel, hogy a pécsi leánycserkészek szívesen vállalkoznak táborozás helyett egyes falusi családoknál csupán élelemért házimunkát végezni.

A község ellátása érdekében a helyi hentes mészárosoknak is a Szövetséges Ellenőrző Biztosságtól származó engedélyt kellett maguknál tartani, amikor állatfelvásárlást végeztek, és állatot szállítottak.

A Pécsi Iparügyi Biztos felhívással fordult a körjegyzőhöz, hogy igaz-e, hogy helyben több kovácmester is bezárta a műhelyét, mivel ez káros a helyi lakosság szempontjából. A hír igaznak bizonyult, mivel a mesterek megidőződtek, illetve betegek lettek.

Májusban a Baranyavármegyei Földbirtok Rendező Bizottság felhívta az előjáróság figyelmét, hogy „semminemű okból” egyelőre szigorúan tilos minden néven nevezendő fasor kivágása (szegélyfák, útszéli fasor).

Tóth János és József, illetve Dittrich István és Jáger János rendelkezik bérceplési engedéllyel.

Tájékoztatják az előjáróságot, hogy a birtokrendezés miatt, hogy a nincstelenek földhöz juttassanak, valamint, mivel a földkataszter nagy része megsemmisült, országos földmérést indítanak be. Az állami földmérők élelmezéséről, szállásáról a helyi szervek kötelesek gondoskodni.

¹²⁵ Igénybe vették, azaz elvitték.

1946. májusban rendeli el a Belügyminiszter, hogy a „kir.”¹²⁶ kitélt minden hivatalnál és pecsétnél mellőzni kell.

A Belügyminisztérium rendeletét a közlekedési szabályokról helyben is közlésezik, ahogy írják: „A járóművek közlekedési rendjéről...”

A német lakosok kitelepítése miatt polgárország felállítását javasolja a Járási Főjegyző. Dr. Marosi Béla jegyző válasza: Császtában esetleg egy személy, Szászváron pedig 6 család lesz kitelepítve, 3 ház maradhat gazda nélkül.

Plesz Ádám visszaemlékezése: „...1931-ben születtem. Gyerekként Aparhanton éltem a szüleimmel. Suhancként három bicikliből csináltam egyet, mindig bütyköltem, és én hoztam el postát a postáskisasszony kérésére a postáról. Ott hallottam a postán, Aparon, egy községközi ember telefonált, hogy lesznek kitelepítések megint. „40 ház kell”, mondta. Korábban már 1945-ben telepítettek ki svábokat onnan, a volksbundistákat. Minket csak úgy, minden ok nélkül 1947-ben. Nekünk azt mondták, menjünk, ahova akarunk, csak haza nem. Pedig 43-ban építettünk istállót, két lónak, és 8 tehénnek. Újonnan. Adtak volna romos házakat Tevelen, Zsibriken. Ezt nem akartuk.

Még 1945-ben összejegyzetelték a papoknak Szászváron, ezt koronának hívták. Apám fuvaros volt, hintóval hozta az apari papot Szászvárra, akkor ismerkedett meg a szászvári plébánossal.

Amikor apám megtudta, hogy mi is sorra fogunk kerülni, eljött Szászvárra, Nagy István apát úrral meg tudtak állapodni, csináltak egy közjegyző előtt egy szerződést, visszatámozták, miszerint mindenünk az apát úré: lovak, eszközök, minden, ő csak korábban bérbe adta apámnak. Így amikor kitelepítés volt, mi már ideiglenesen be voltunk jelentkezve Szászvárra, mindent el tudtunk hozni. A teheneket, eszközöket. Azután ott laktunk a várudvar gazdasági épületében, a paplak mögött. Sokáig. Volt szoba, konyha, minden. A mi régi lakásunkból is, most, a várfelújításkor gyönyörű kupolát csináltak.

Apám felesbe művelte a papok 17 hold földjét, egészen az államosításig. 1947-től 1959-ig. A lovakat elsöre még nem tudtuk elhozni, ezért vissza kellett menni, de már nem akarták odaadni. Az apát úr is lement Aparra, egy szászvári fuvarossal, bemutatták a papírt, a papír hatására a Tanácselnök mégis kénytelen volt engedni. Így meglett a lovunk. A megtermelt árut le kellett adni a begyűjtésbe. Pénzt adtak

¹²⁶ Kir., azaz királyi.

érte, csak keveset. De még így is jobban jártunk, mintha nincstelenként mentünk volna máshova...”

A Magyar Közellátásügyi Minisztérium rendeletben hívja föl a Körjegyzőségek figyelmét, hogy az ország ellátása attól függ, hogy miképpen ellenőrzik az „elcsépelést”, figyelemmel a szemvesztésre, a felelős munkavégzésre, és a nyilvántartásokra.

Utasításra névjegyzék készült azokról a személyekről, akik orosz jóvátételre szarvasmarhát, sertést és terményt szolgáltatottak be. A marhát is beszállították 1946. július 22-én 1 kg 67 dkg sót, és 6 doboz gyufát kaptak, a többiek csak gyufát.

„778/1946. szám. Kürschner Imre, aki 1893-ban Zalaegerszegen született, K. Adolf és Schlisinger Riza fia; Kürschner Imréné Krausz Gizella, aki 1899-ben Szászváron született, K. Frigyes és Kohn Riza leánya; Krausz Sámuel, aki 1886-ban Szászváron született. K. Móricz és Pollák Netti fia; Krausz Sámuelné Krausz Franciska, aki 1895-ben Szászváron született, K. Frigyes és Kohn Riza leánya, Sajó Jenő, aki 1895-ben Bonyhádon született, S. Ábrahám és Hirschfeld Heléna fia; Sajó Jenőné Krausz Regina, aki 1898-ban Szászváron született, K. Frigyes és Kohn Riza leánya; Sajó László, aki 1923-ban Bonyhádon született, S. Jenő és Krausz Regina fia; Krausz György, aki 1930-ban Bonyhádon született, K. Sámuel és Krausz Franciska fia, valamennyien volt bonyhádi lakosok, Sajó László, mint munkaszolgálatos Szentkirályszabadján, 1944. október 18-án, a többiek Auschwitzban, 1944-ben eltűntek. A bonyhádi járásbíróság.” *Magyar Közlöny* – Hivatalos lap, 1946. 11. 01. {18}

„1.242/1946. szám. Galandauer Márkus volt szászvári lakos, aki 1897-ben Aparhanton született, G. Simon és Steiner Cecília fia, továbbá neje: Steiner Cecília volt szászvári lakos, aki 1898-ban Szászváron született, Pollák Gábor és Pollák Rozália leánya, továbbá gyermekeik: Géza, aki 1925-ben, Vilmos, aki 1926-ban, Aladár, aki 1927-ben, Jolán, aki 1931-ben és Gyula, aki 1939-ben Szászváron születtek, Auschwitzban, 1944. július 10-e után eltűntek. Sásdi járásbíróság.” *Magyar Közlöny*, 1946. december 13. {18}¹²⁷

1.3. Részletek Dobolási Jegyzőkönyvekből, Szászvár, 1943-49.¹²⁸

A Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltárban megadott lista, a szászvári iratok között volt néhány „Dobolási könyvet” tartalmazó könyv.

Közismert, hogy elsősorban a község vezetésének azokat a közleményeit, amelyet közzé akartak tenni, a kisbírónak nevezett közalkalmazott hirdette ki. Ez azt

¹²⁷ A szászvári elhurcolt zsidók sorsának hivatalos igazolása.

¹²⁸ MNL BaML, Szászvár Község Iratai, 38. doboz.

jelentette, hogy a megszokott helyeken dobszóval hívta fel a környékeliek figyelmét, hogy fontos közlendőt fog felolvasni. Miután az érdeklődők összegyűltek, felolvasta a hirdetményt.

Mivel minden fontos tájékoztatást, határozatot, tudnivalót a hangos hírmondó megjelenéséig községünkben is a kishíró dobolta ki, várható volt, hogy a mindennapokba engednek ezek az iratok majd betekintést. Nem csalódtam, rendkívül érdekesek azok a pillanatok, amik a következő sorok olvastán villannak fel.

Fontos még az is, hogy pontosan annak az időszaknak jegyzőkönyvei maradtak fenn, amelyekről a testületi jegyzőkönyvek szerényen szólnak. Lássuk mi történt a háború alatt Szászváron, a kishíró szemszögéből?

1943¹²⁹

Január hirdetmény: „Felhívjuk a méhészek figyelmét, hogy a baktériumok okozta fertőző költésrothadás¹³⁰ vagy szűrhető vírus okozta tömlős rothadást észlelnek, azt azonnal jelentsék be a gödöllői m. kir. Méhészeti és Méhbiológiai Kutatóintézetnek, a szükséges intézkedés megtétele végett.” (Kiadta a körjegyző, a továbbiakban rövidítve kj., szerk.)

123. kép
– Vass bá-
nyamester
„úri” méhese
Mázán {5}¹³¹

¹²⁹ Lehetett volna az eddigi évekhez besorolni a dobolási jkv.-eket is. De ezek annyira mások, hogy inkább egy tömbbe dolgoztam fel.

¹³⁰ A mai napig gyógyíthatatlan méhbetegség.

¹³¹ Az egyszerű parasztportákon ebben az időben sokkal inkább a gyékényből font kasokban tartották a méhcsaládokat. A képen látható „pavilonok, vagy méhesházak” csak jómódúaknál volt használatban.

„...Felhívatik a lakosság figyelme, hogy a savanyított káposzta ár kg-ként 58 fillér.” (kj.)

„...M. kir. közellátási miniszter ...rendelete szerint...háztartási szükségletre saját hízlalású sertésből a háztartáshoz tartozó minden 4 személy után egy-egy sertést lehet levágni...engedélyt a vágást megelőzően kell kérni ...”

„...Baranya Vármegye és a Hegyháti járás területén a rendelet szerint kötelezően termelendő ipari növények: ricinus, szója, repce.”

Március. „...A m. kir. minisztérium rendelete szerint az összes fegyvertartási és viselési engedélyek érvényüket veszítik...” (kj.)

„...Parancs rögtönbíráskodásra...a bűnügyi perrendtartás értelmében kihirdetem... szökés büntetvényének elkövetésétől tartózkodjanak... mert agyonlövésssel végrehajtandó halállal bűnhődnek...” (kj.)

Április. „...Főszolgabíró Úr rendelete alapján május és június... napjain az ország egész területén kamillaszedés, és az ezzel kapcsolatos munkálatok egész napon át végezhetők...” (kj.)¹³²

„...Minden gazdálkodó köteles... szántóterülete minden aranykoronája után 50 búzaegységnek megfelelő terményt beszállítani...”

Május. „...Az ajtókat és ablakokat az utca, valamint az udvar felől is este 10 órától kezdve reggel 5 óráig mindenki elsötétíteni köteles. Mivel a repülőgépről ledobott gyújtóbombák vízzel nem olthatók, azért mindenki köteles 1 kocsi homokot vagy porhanyós földet készenlétben tartani...”

Július. „Tojás 4 P 20 fillér/kg, darabonként 22 fillér, a tej literenként 43 fillér...” „a közellátási miniszter rendelete szerint 100 kg mákgubóért¹³³ és törekért 30 kg búzaegység lesz beszámítva beszolgáltatáskor. ...”

Szeptember. A tengeri¹³⁴ morzsolt és csöves, árait közzéteszik, „...ezeket, mint legmagasabb árakat azzal közlöm, hogy aki ennél többet kér, vagy fogad el, az árdrágítás bűncselekményt követ el...”. (kj.)

„...Az első levágott sertés után 4 kg, minden további sertés után 8 kg zsírt kell a községi zsírgyűjtőnél beszolgáltatni...”

November. „...a kereskedelmi és közlekedési miniszter rendelete szerint az üzemanyaghiány miatt az autóbúszjáratok vasár- és ünnepnapí forgalmát beszüntette...”

¹³² Nem lehet biztosan tudni, de valószínűleg a kamilla virágzat aszeptikus hatása miatt gyűjtették, a sebesültek kezelésére.

¹³³ Valószínűleg a morfium előállításához volt szükség rá.

134 Kukorica.

„...A belügyminiszteri rendelet a fegyverhasználat kiterjesztéséről... a szolgálatban álló csendőr mindenkiel szemben köteles fegyvert használni, aki magát gyanússá teszi, és felhívásra kielégítő válasz nélkül elszalad...”

1944

Január. „...Mindazon férfiak, akik 1944-ben, férfiak a 26, és nők, akik 30 évet elérik, azok az országgyűlési képviselőválasztói névjegyzékbe hivatalból felvételnek...”

Március. „...Zsidó kereskedők üzleteiket zsidó ünnepnapokon nyitva kötelesek tartani, így szombaton is...” (kj.)

„...Hadirokkantak részére ingyenes tanfolyam indul angóranyúl tenyésztésre...”¹³⁵

„...Kiütéses tifusz terjedésének megakadályozására 21 napig cigányoknak lakóhelyüket elhagyni tilos...”

Április. „...Mindazok, akik rádió adókészüléket, vagy rádióadó-vevő készüléket vagy ilyen berendezést engedély nélkül készít, fenntart és használ, rögtönítelő bíraskodás alá esik, és halállal lesz büntetve...”¹³⁶

„...A rögtönbíráskodás arra az estre is kiterjesztetett, ha az gyilkosság szándékos emberölés, rablás büntettét nem fegyverrel vagy légtalpi riadó alatt követik el... és halállal büntetik” (kj)

„...Selyemhernyó tenyésztéssel is minél többen foglalkozzanak... mivel hadifontosságú anyagot lehet a selyemmel pótolni...”¹³⁷

Június. „...Minden háznál legalább agyaggal kidöngölt gödrű és alakú, vagy fonott gyékény oldalú, fedett árnyékszékeknek kell lennie...”

Július. „...Mindazoknak, akik zsidó vagyontárgyakat őriznek, vagy rejtegetnek, 48 órán belül jelentsék be a bírónál... a vétkesek... internálva lesznek...”

Szeptember. „...M. kir. honvédelmi miniszteri rendelet szerint fogságunkba került ellenséges államok katonáit, repülőgépek pilótáit, mint hadifoglyokat őrizetbe és védelembe kell venni... a meghaltakkal szemben hősi halottakat megillető tiszteletet kell tanúsítani.”

Október. „...Ezentúl ellenséges repülőgépek áthaladása esetén szirénával riasztani nem fognak. Így az áthallatszó szirénák hangjára a munkát abbahagyni

¹³⁵ A hadirokkantak igényt tarthattak olyan tevékenységekre, amelyből kiegészíthették segélyüket, és, ami nem igényelt nehéz fizikai munkát. (Trafikosok lehettek pl.). Az angóra nyúl nemes prémet ad, és nem nehéz fizikai munka.

¹³⁶ Ez már statáriális intézkedés.

¹³⁷ Ejtőernyő alapanyaga a selyem.

nem szabad... a szabad mozgást korlátozni nem kell. ...Ha repülőgépek zúgását hallani lehet, akkor kell elbújni. Zúgás elűlte után a munkát folytatni kell. Szíre-nahang csak közvetlen támadás esetén lesz...”

„...Az összes 18-48 éves korban levő férfiak kötelesek összeírásra jelentkezni.” A m. kir. minisztérium még több büntetettre kiterjesztette a rögtönítélő bíraskodást, amelyekért halálbüntetés jár...”

„...Akiknek tulajdonában huzalszeg, tüskésdrót vagy simadrót van, engedje át a honvédség részére...” (kj)

„...Honvédelmi miniszter a honvédségi ruházat egy részének társadalmi gyűjtését rendelte el... a leventék végzik a begyűjtést... kesztyű, nadrág, téli holmik, meleg fehérnemű... kabát, mellény, bundafélék...”¹³⁸

Bányai Ferencné visszaemlékezése: „...Amikor közeledtek az oroszok Budapesthez, akkor engem hazahoztak, mivel addig ott tanultam. Itthon 18 évesen értem meg az oroszok bejövetelét. A nagyapámék a faluban építettek egy házat még 1933-ban, ide érkeztem én meg, és gyalog mentem föl a bányára a szüleimhez. Az orosz bejövetelekor itt, az ókányi részen, a rendőrség előtt vonultak el rengetegen, gyalogosan, szekerekkel a házuk előtt. Felénk harcok nem voltak. Engem a spájzba rejtett el anyám, de az ablakon benézett egy orosz, és németnek nézett, majdnem lelőtt. A felső szintre bekvártélyozták magukat, de rendesen viselkedtek. Pár napig voltak. Étetl kértek, ettek, ittak, pihentek. Aztán egyszer csak szó nélkül elmentek...”

December. „...Jelentkezzenek minél többen az önkéntes Hunyady Páncélgránátos Hadosztályba...”

December. „...Felhívatnak azok a népőri szolgálatot teljesítők, azon esetben, ha az orosz katonák lovuk, vagy holmijuk őrizetével bízzák meg őket, azon őrséget el nem hagyhatják, mert az orosz katonák a lehető legszigorúbban felelősségre vonják őket, esetleg halállal büntetik...”

„...Felhívatik a lakosság, hogy a szászvári Kiss György Krisztus feszület mögött levő orosz sírnál gránáthüvelyeket senki el ne vigye, mert ha annál csak egy is hiányozni fog, az illető halállal bűnhődik...”¹³⁹

¹³⁸ Ezek a gyűjtések a hiánygazdálkodást, és az orosz fronton, a télben harcoló alakulatok ellátási gondjait jelzik.

¹³⁹ Új információ, eddig nem volt ismert, hogy ezen a helyen is temettek el, akárcsak ideiglenes jelleggel, orosz katonákat.

Havasi Györgyné visszaemlékezése: „Amikor bejöttek az oroszok¹⁴⁰, előtte vágunk két disznót. Nekiünk a vásártérnél volt a pincénk, oda menekítettük a disznóságokat, meg némi ruhát. 5 német katona volt a faluban, ezek közül bejöttek hozzánk, a szomszédasszony hozta őket, és azt mondta, hogy ezek éhesek, nekiünk van élelmünk, de ezek nem tudnak magyarul. Megetettük őket, elmentek. Fél óra múlva visszajöttek, és mondták, hogy a papa fogjon ásót, és menjen velük, árkot ásni. Apám azt mondta, hogy ők már ettek, de ő még nem, hadd egyen, és ebbe a németek beleegyeztek. A németek egy időre kimentek. Apám közben összecsomagolt, és elment. Később kiderült, hogy a patak árkában, medrében, egészen Vékényig ment. A németek összeszedték a Böröcz Gyuszt, a Weklert, a Dittrichet, sokakat, és jöttek apámért, de anyám elmondta nekik, hogy ő fogta az ásót, és elment utánuk. Többször visszatértek, és megígérték, ha ott érik apámat, az ágyában lövik agyon. A Pisti öcsém akkor még nem volt 3 éves.

Esős idő volt, délután eljött a Kelemen Kató, ő mondta el, hogy apám Vékényben van. Mi is odamentünk, de nem tellett bele egy óra, és kiabáltak, hogy itt vannak az oroszok. Az emberek örültek, fehér kendőket lobogtattak, kaláccsal és borral kínálták a katonákat, mert örültek, hogy vége a háborúnak. Az elején lovasok voltak, meg tank, ezekkel nem lehetett beszélni, de mögöttük a gyalogosok rendesek voltak. Egyszer csak hallottuk a lövöldözést, ágyúzást. A bulgár házból kezdték a németek a lövöldözést. A padlásról. A lövéstől kitörtek az ablakok. Akkor mindenki bepucolt.

Mi két-három napig voltunk Vékényben. Pincében aludtunk. Azután mentünk haza. A házunk ki volt fosztva. A disznóhús nyomtalanul eltűnt, az ágynevet mintet elvitték. A házunkban egy orosz orvos és egy orvosnő lakott. Iván bácsi volt nekik a segédjük, kicsit tudott magyarul, ő főzött. Ezek este elmentek teherautóval, hoztak baromfit, cukrot zsákszámmra, gyümölcsöt. De anyám nem engedte elfogadni.

Az orvos elszedte a Várszegi doktor fényes fém műszereit a rendelőjéből, ott volt a földön nálunk. Apám néhányat berugdosott óvatosan a szolon alá, és amikor később visszavitte a Várszeginek, az nagyon hálás volt érte. Az orvosok néhány napig voltak, a sereggel mentek tovább. A Sára szüle (más nevét nem tudom, mi így hívtuk¹⁴¹) és a Dorn Terike haltak meg a faluban. A lövöldözéskor az utcájukban szaladni kezdtek, hogy elbújjanak, de az országuútról meglátták, és lelőtték őket...”

¹⁴⁰ 1944. november 30.

¹⁴¹ Sára Ádámné, (szerk.) Vidák János kéményseprő segédet az oroszok vitték el, a némettel való összejátszás gyanújával. Ismeretlen körülmények között veszítette életét. (Várszegi)

Január 2-től dr. Marosi Ferenc a körjegyző Keszthelyi Lajos helyett.

Özv. Nagy Sándorné, szül. Téczei Anna visszaemlékezése. "... 1944. március 12-én jöttünk édesanyámmal és bátyámmal (Téczei Károly) Tatbányáról a Budapest körüli harcok és bombázások miatt. Először a Meggyesen laktunk a rokonoknál. Én női-férfi fodrász tanuló voltam és a Vókó, majd a Vörös borbélyoknál dolgoztam.

1944. november 30-án már a Dalloséknál laktunk, amikor az oroszok jöttek Szászvárra. A falu tele volt német katonákkal. Bonyhád felől várták az oroszokat, de azok Vékény felől jöttek. Összecsapásokra is sor került a Vókó-féle kanyarban. A harcok elől én a Dallos lányokkal a Pincesorban a Schóberték pincéjébe bújtunk el. Azt hallottuk, hogy az orosz katonák a Céh hegyről ugrálnak le a horgosba. Az egyik orosz katona belőtt a pince ajtón keresztül és eltálta a Dallos Margit lábát. Mikor elmentek, és csend lett, akkor kijöttünk a pincéből. Ekkor orosz egészségügyi katonák jöttek a Margitot el látták, és levittek utána bennünket a Patikába gyógyszerért és újabb kötözésre, kivették a golyót, azután hazakísértek minket. Mi a mostani Takarék helyén laktunk. Kettő tiszt be is költözött hozzánk, nagyon rendesek voltak, anyám főzött rájuk.

A harcokban 4 orosz és 10 német katona esett el. Először a Kiss György kereszt mögé temették el, majd 2-3 nap múlva ki lettek ásva, kivitték a temetőbe őket a mai helyükre."

1945

Január. "... Akik 1941. óta katonai szolgálatot teljesítettek, még ma jelentkezzenek."

„...Mindazok, akik engedély nélkül villanyvezetékot szereltek lakásukba, és fogyasztják az áramot, azonnal szereljék le...”

„...Mindazok, akik eldugták szerszámaikat, azonnal szedjék elő és helyezték használható állapotba... ló, szerszám nélkül ne álljon istállóban... népszámlálás lesz...”

Február. „...Mindenki köteles a Vörös Hadsereg által kibocsátott papírpénzt elfogadni. Nem kötheti ki senki, hogy magyar nyomású pénzt fogad el... Ne próbáljon senki se vadászni, mert az elhangzó lövéseért a község lakosai lesznek zaklatva. ...”

124. kép – A Vöröshadsereg által kibocsátott papírpénzek {17}

Február. „...Minden férfi 15–65 évig, és minden nő 17–50 évig köteles Magyarországra menni lövészárkot ásni.¹⁴² Ez magánérdek és nem orosz, ezért az orosz járási parancsnok szigorúan megköveteli a megjelenést... a községben más orosz parancsnokság által kiküldött nyomozók működnek, akik lázítanak vagy rejtegetnek, azokat Oroszországba internálják...”

Nagy Ildikó visszaemlékezése: „A nagymamám mesélte, hogy őt és a hugát is összeszedték az oroszok lövészárkot ásni. Volt velük egy idősebb császtai, Tillmann Péter bácsi, akinek a segítségével, elosonva a szundikáló, fegyveres orosz őr mellett, eljöttek a szállásról, és hazaindultak Szalántáról. Az útmenti erdőkben bújkálva jöttek haza. Másnap éjjelre értek Császtába. Egy ideig még bújkáltak, de már nem keresték őket...”

125. kép – Szovjet katonák a Müller-kocsmá udvarában, a háttérben a névadó-tulajdonos {5}

Március. „...Este hét után az utcán nem szabad tartózkodni, az orosz rendőrség letartóztatja a szabályszegőket...”

„...Minden 15–55 éves férfi, és 17–45 éves nő köteles megjelenni a piacon lövészárkok ásás miatt, mint a szászvári és a császtai határban kell elvégezni...”

„...Az eddig kiadott orvosi bizonyítványok érvénytelenek, újat csak az kap, akinek az egyik lába a sírban van...”¹⁴³

Április. „...Az orosz átvonulási veszély elmúlt, mindenki lehozhatja a terményeit a hetipiacra. A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front pártjai népgyűlést tartanak...” „...Akinél még mindig van katonai, kincstári vagy levente ruha, azt be kell szolgáltatnia, ha befestette, akkor is...” A Magyar katonai parancsnokság rendelete.

¹⁴² Decemberben bejöttek Szászvárra az oroszok, februárban még Magyarországon kell árkot ásni? Érdekes...

¹⁴³ Valószínűleg a felmentéshez kapott orvosi igazolásokra gondolnak.

„...Magyar Miniszterelnökség: a Magyar Hadvezetés Honvéd Kórházainak felszereléseit részben adakozásból kívánja beszerezni...”

Április. „...Akik még nem adták be földigényletüket vagy házigényüket, azok adják be, mert később a bizottságok már nem fogadják el...” „Mindazok, akik a Hadseregből az oroszok bevonulásával szabadultak meg... kötelesek Sásdon, a Kiegészítő Parancsnokságon jelentkezni...”

„...Mindenki köteles bejelenteni, ha nála német állampolgári tulajdon van, vagy olyan vagyontárgyak, amit a háború során Szovjetunió, Csehszlovákia vagy Jugoszlávia területéről szállított haza... fasiszta, nemzeti szocialista irományokat be kell szolgáltatni... Mindazok, akik a Tanácsköztársaság alatti tevékenységük miatt, vagy fasiszta ellenes magatartás miatt el lettek ítélve, kérhetik a büntetésük törlését...”¹⁴⁴

„...Hatósági jegy ellenében kiszolgáltatható kenyér-fejadag személyenként 20 dkg...” „...Méneket további intézkedésig tilos herélni, mind a gazda, mind a herélő meg lesz büntetve...”¹⁴⁵

„...Járási Igazoló Bizottság kezdi meg működését Sásdon május 5-én. Várják a bejelentéseket...”

Május. „...Az összes fogattulajdonos jelenjen meg, bányafaszállítás, községi épületekhez téglaszállítás, és az orosz hadsereg részére gabonaszállítás lesz megbeszélve...”

„...A Pécsi Magyar Fogolytábor Parancsnoksága kihirdeti a látogatási rendeletet: ezen túl csak szerda, péntek, vasárnap van látogatás...”

„...Az orosz katonák sásdi megverése miatt szesztilalmat és kijárási tilalmat vezetnek be...”

Május 19. „...Akinék ménje van, most már kivághathatja...”

„Hús fejadag 25 dkg. Zag Sándor, és Bekker Sándor vágja az állatokat, ott lehet átvenni.”

„...Vasúton való utazás igazolványhoz van kötve, amit a körjegyző állíthat ki.”

„...Azoknál a gazdáknál, ahol az orosz állatok hajtására férfi lett kirendelve és megszöktek, kötelesek a nő családtagok a hajtást teljesíteni... Krausz Jakab réjteit... a bíró elárverezi...”(kj.)¹⁴⁶

¹⁴⁴ Újra fordult egyet a történelem kereke: korábbi bűnök érdemek lett, érdemek pedig bűnök.

¹⁴⁵ A háborús igavonó (ló) veszteség pótlásához fedező ménnek kellenek.

¹⁴⁶ Fölöttébb érdekes: Krausz Jakabot Auschwitzbe hurcolták, miért árverezik el a réjteit?

„...A nyilasok névjegyzéke közszemlére van kitéve, várják a lakosság észrevételeit és panaszait...”

Június 18. „...A magyar ezerpengősöket a forgalomból kivonták, utoljára lehet fizetni velük...” „A hazatérő magyar és német katonák kötelesek jelentkezni Sásdon.

Július 21. „...Szigorúan tilos a község belterületén fürdőruhában sétálni, a változott viszonyok között sem szabad a jó erkölcsökről megfedkezni...”

Augusztus 14. „...Mindazok, akik az orosz bevonulással kapcsolatban kárt szenvedtek,... jelentsék be, mert a béketárgyalások előkészítéséhez erre nagy szükség van...”

„Cserekereskedelem a legszigorúbban el van tiltva, és ezért mindenki pénzért vásároljon...”

„...Az egy és kétéves csikókat szigorúan tilos nehéz munkára felhasználni...”

„...Mindazok a volksbundista¹⁴⁷ németek, akik önként akarnak áttelepülni más országba, három napon belül jelentkezzenek...” „Fleischer féle szeszfőzdében megindul az üzem.”

Szeptember 7. „...Megalakult Szászváron a Szászvári Körjegyzőségi Állami Rendőrség 8 taggal... Mindenki gyűjtse össze a házban feltalálható üvegcserepeket, mert azokat házról-házra járva fogják összegyűjteni, ablaküveg gyártás céljára...”

„...Akinék ezüst vagy alumínium 2 és 5 pengőse van, hamarosan váltsa be, mert később már nem lehet...”

„...Akinék kukorica vetésterület volt köteles leadni holdankint egy mázsás csöves kukoricát... köteles mindenki kacsát vagy libát leadni, mert az orosz megbízott ragaszkodik hozzá...”

Mindenki mindent köteles bejelenteni: gyapjút, főlös terméket, zsírt, babot, gabonát, főlös mennyiségű téglát, cserepet, ócskavasat.

„...A körjegyző értesíti a községet, hogy sót csak búzáért¹⁴⁸ lehet cserélni, annál a kereskedőnél, ahol vásárolni szokott...”

Össze kell írni mindazokat a károkat, amit a németek okoztak a községben!

¹⁴⁷ Korabeli minősítése azoknak, akik a Magyarországi Németek Népi Szövetség tagjai voltak. A szervezet a Harmadik Birodalom érdekeit képviselte Magyarországon, a Waffen SS sorozásában is segítséget nyújtott, a háború után volt tagjait külön vizsgálták, volt-e háborús bűnük.

¹⁴⁸ Bármiből lehetett hiánycikk: mivel sót az országhatáron belül nem bányásztak, a háború után a behozatal bizonyára nem volt egyszerű, így hiánycikk lett.

Október 27. „...A libák szárnyait vágják le, mert állandóan zavart okoznak az áramellátásban. A jövőben szigorúan ellenőrizni fogják, hogy kinek a libája okozta a zavart...”¹⁴⁹

„...Aki a hazatérő hadifoglyok ellátására pálinkát vagy őrölt paprikát tudnak felajánlani, jelentkezzenek, megfelelő árat kapnak.”

A fogatosok kötelezve vannak, hogy bányafát szállítsanak az erdőből a bányára. A bánya 12 000 P-t fizet a fáért, köbméterenként.

„...A vármegyei rendőrfőkapitány utasítása: Szigorúan tilos leventejelvényt, és sapkát viselni...”

A nyilas faluvezető és fia hazatért, a körjegyző kéri, hogy jelentsék, ha voltak bűnei.

November 27. „...Minden két családtag után lehet egy doboz gyufát kapni 60 P-ért. De egy tojásért kettő dobozzal lehet kapni! Az igénylés a kettő fő/egy darabnál több nem lehet.”

Holdanként 10 kg burgonyát le kell adni az oroszoknak.

December 21. „...Az 1000-es, 10 000, 100 000 címletű bankjegyeket bélyegjeggyel kell megjelölni...”, „az értékük egynegyedére lesz beszámítva... bélyegjegyet a bonyhádi postán lehet venni...”

„Mindazok, akik az oroszok részére marhát, disznót és birkát adott le, azok jelenjenek meg a községházán összeírás végett, mert a pénzt, amit az állatokra küldtek, holnap délután ki lesz osztva...”

„...A Gazdasági Főtanács rendelete alapján mindenki, akinek igásállata van, vagy járműtulajdonos, tartozik a körjegyzői hivatalban bejelenteni...”

„...Mindazok, akiknél honvédségi eredetű, tehát kincstári ruházat, fegyverzet,

126. kép – 1945. július és 1946. március közötti pénzromlást jellemző címletváltások. A 10 000-esen a bélyegjegy is látható. 1945. júliustól 1946. márciusig. Az utolsón már nem merték kiírni számmal a sok nullát. {17}

¹⁴⁹ Magasan repülő libák?

szerszámzat és bármilyen honvéd kincstári felszerelés van, kötelesek 24 órán belül beszolgáltatni, mivel megkezdődnek a házkutatások...”

„...Mindazok, akik a sásdi Bevonulási Központtól sót, petróleumot, gyümölcsöt, vagy ecetet cserélni akar zsírért vagy szalonnáért, bővebb felvilágosítást kaphat a körjegyzői irodában...”

„...A Szászvári Vadásztársaság 50 drb nyulat ajánlott föl ingyen a budapesti, menhelybeli éhező gyermekek számára. A körjegyző Úr kéri a közönséget... minél nagyobb számban jelentkezzenek ellenszolgáltatás nélkül, hajtónak...”

1946

„...Január 1-től kezdődően minden köztartozást adópengőre átszámított összegben kell fizetni. Az úgynevezett jelzőszám minden nap ki van függesztve a postahivatalnál...”

„Minden gazda, akár termelő, akár pedig természetbeli szolgáltatásokért dolgozó, állítsa össze papíroson, hogy a terményeit, élelmiszereit hova tette, mert mindenki el lesz számoltatva mindenről, mindenről el kell tudni számolni...”

„...Ma este minden demokratikus párt vezetői jelenjenek meg a községházán, együttes gyűlésen, a Budapestről leküldött 100 éhező gyermek elhelyezése ügyében...”

„...Február hó elsején kiáltják ki a Magyar Köztársaságot, mely napot nemzeti ünneppé jelentették ki, amikor teljes munkaszünet van elrendelve, és az üzleteket zárva kell tartani.

Február. „Mindazok, akik a Püspöki Uradalomtól a múltban fát vásároltak, és ez idáig még nem szállították el, február 15-ig feltétlenül szállítsák el, mert... akik nem szállítják el, a fa az állam tulajdonába megy át...”

„...Az összes fogattulajdonos kedden este 7 órára jelenjen meg a községházán, a Pécs részére elrendelt tűzifaszállítás és téglaszállítás ügyben...”

„...Szerda este népművelési előadás lesz. Nagy István esperes: Róma, az örök város, címmel, Keszthelyi Lajos nyugalmazott körjegyző a Méhészetről tart előadást...”

„...Termelési Bizottság a kiadott miniszteri rendelet alapján közellátásból kizárta mindazokat, akik hasznos munkát nem végeznek, vagy akik az iparukat nem folytatják, vagy pedig iparendély nélkül üzik, vagyis a feketézőket... Azt, hogy a bizottság kiknek állapította meg a zsírellátást és lisztellátást, ki van függesztve...”

23-án „...este népművelési előadás. Szalai Lajos: Az atomenergia, és felhasználásáról, Várszegi Alajos: A magyar népdal és jelentősége...”

„...Mindazok, akiknél gépjármű, kerékpár és más selejt gumihulladék van, 3 napon belül szolgáltatassák be a körjegyzői irodába, a honvédség részére...”

„...A Szovjet Főparancsnokság által kibocsátott pengőbankjegyek 02.28-ával megszűnnek fizetési eszközök lenni, akinél ilyen bankjegy marad, március végig még beválthatja a pénzügyintézeteknél...”

Március 1. „...Holnap délután 3 és 5 óra között átmegy a községen Rákosi Mátyás államminiszter úr, akit a községben a piactéren üdvözölni fog a Kommunista Párt. Tekintettel arra, hogy Rákosi Mátyás nem csak pártvezető, hanem államminiszter is, méltó keretek között kell fogadni, miért is a házakat mindenki díszítse fel a kövesút mellett. Az orosz leadások végső határideje a holnapi napban van megállapítva, ... akik még nem szolgáltatták be a terményeket, tegyék meg...”

Március 13. „Ma este hat és nyolc órakor mozielőadás lesz: *Pénz áll a házhoz* című filmet vetítik. Helyárak:

támlásszék 5 tojás, első hely 4 tojás, második hely 3 tojás, gyermekhely 2 tojás, vagy ennek az ára, jelenleg 20 000 pengő darabonként...”¹⁵⁰

„...Az orosz hadsereg ellátása céljából minden baromfitartó gazdának ma este hat órától nyolc óráig egy-egy tojást kell beszo­l­gáltatnia.”

„...Mindazok, akik névváltoztatást kértek, és eddig még nem kapták meg, és német eredetűek, csak akkor intézik el kérelmeiket, ha igazolják azt, hogy az 1941 évi népszámlálás idején milyen anyanyelvűnek, és milyen nemzetiségűnek vallották magukat. Az erre vonatkozó igazolást a népszámlálási adatok alapján a Magyar Központi Statisztikai Hivatal ad ki Budapesten, ahova kérelmet kell előterjeszteni...”¹⁵¹

127. kép – Romos templomtorony,
a tér csak egy csupasz térség {5}

¹⁵⁰ Ennyire keveset ért már a pénz.

¹⁵¹ Ebben az időben nem volt hasznos, ha valaki német családnévvel rendelkezett. Ha ettől meg szeretett volna szabadulni, megvizsgálták, hogy amikor ez még, akár előnyt is jelenthetett, akkor milyen nemzetiségűnek vallotta magát a kérelmező.

„A Bajai Hajózási és Kereskedelmi Szövetkezet értesítése szerint a Dunán megindult a motoros révátkelés...”

„...A jugoszláv jóvátétel¹⁵² céljára az állam mén és kancacsikókat, üsző és bikaborjúkat, és cigája kosbárányokat vásárol...”

„...A napokban igényelt só árát 240 000 pengőről 480 000 pengőre emelték, így mindenki felét fogja kapni az igényelt mennyiségnek...”

„A termelési miniszteri biztos által megállapított munkadíjak: minden felszántott kataszteri hold terület után 100 kg búzát, vagy 120 kg egyéb terményt köteles a szántató kiszolgáltatni...”

Április 3. „...Holnap a Felszabadulás ünnepe. Munkaszüneti nap, nemzeti ünnep. Istentisztelet 9-kor lesz, majd a Piac téren az ünnep jelentőségét méltatják a pártok képviselői, ahonnan a közönség a temetőbe vonul, az orosz sírok megkoszorúzása végett, ahol az elesett katonák érdemeit méltatják. A kapott felsőbb utasítás értelmében az ünnepet méltó keretek között kel megünnepelni, a hercegprímás úrnak kiadott rendelet szerint az istentiszteletet kilenckor kell tartani, ma este harangzúgással hívják fel a nép figyelmét az ellenségeskedés egy esztendővel ezelőtt történt megszűnésével arra, hogy a régóta várt béke bekövetkezett...”

A méz kilója 1 200 000 pengő.

„Május elsejétől az autóbusz hétfőn, szerdán, pénteken közlekedik a megszokott időben...”

„...Szászvár községben a földreformmal kapcsolatos házhelyek és csereingatlanok birtokba adása befejeződött...”

Jelentkezni kell a körjegyzőnél a Trianon előtt ország területéről származóknak, és a jugoszláv állampolgároknak¹⁵³. A fasiszta könyveket még utoljára, büntetés nélkül be lehet szolgáltatni. A fogatosoknak az első számú feladat, hogy a bányát ellássák bányafával, csak ezután vállalhatnak saját fuvarát. Cukrot csak az igényjogosultak kaphatnak, jegyre. A lisztellátás nagyon kevés, ezért a körjegyző megértést kér. A határban a műveletlen földeket azonnal jelenteni kell, nem maradhat bevetetlen terület. A kukoricaszár nem állhat kint a tarlón, mert

¹⁵² A veszített háború miatt kiszabott „büntetés.”

¹⁵³ Vajon miért? Nyilvánvaló, hogy ezek az emberek a háború elől menekültek, a Bécsi döntés alapján magyar fenntartóságúvá lett területekről. A vesztes háború, illetve a megváltozott status quo alapján nem volt helyük tovább lakhelyükön.

a kukoricamoly elszaporodik, azonnal jelenteni kell. Nincs meg a levepte zászló, aki tud róla, jelentse.

Az elharapózott falopások miatt a fát származási igazolvánnyal lehet csak szállítani, eladni. A sportkedvelők figyelmét felhívják, hogy a sportpálya bejárata csak a Schmidt-féle ház mellett van, így aki a szántókon keresztül megy, mivel ott nincs gyalogösvény, ezért meg fogják büntetni.

A tízezer és százezer pengős bankjegyeket a forgalomból kivonják.

Jankovics a bányaorvos.

A községbeli fogatokat csak a mezőgazdasági főidényen kívül lehet igénybe venni, de akkor az első a bányafa-szállítás, majd Pécs tűzifa ellátása.

Az iparrevízióval kapcsolatban a Járási Főjegyző bocsátott ki kérdőíveket. A körjegyző kéri az érdekelteket, hogy akik jönnek a gyűlésre, húszmilliárd pengőt hozzanak magukkal.

Az összes fegyvertartási engedély a hatályát veszti, a golyós fegyvereket be kell szolgáltatni, a söréteseket be kell jelenteni.

„...A százmillió és milliárdos bankjegyek érvényüket veszítik. Akiknek 10 milliárdosnál kevesebb pénzük van, álljanak össze másokkal, hogy együtt be tudják váltani nagyobb összegűre a bankjegyeket...”

„A vármegye engedélyével a község bikája le lett vágva, a bányatelepiek Szabó Lajosnál, a falubeliek Bánkúti (Bekker) Sándornál, és Garai Jánosnál vásárolhatják meg.

„Nagy Imréné Sashegyi Hilda visszaemlékezése: „...Szabó Lajos mészáros volt, később a faluba is lejár, és a Mátyási Sándornál is volt, hogy ő szedte szét a disznókat, és böllérkedett is. Volt egy hatalmas töltőgépe Németországból, 50 kg töltelék fért bele, és amikor véget ért a vágás, apám a hátán vitte azt vissza a bányára. A Lajos bácsiék háza épült utoljára a bányán, vályogtéglából, én is segítettem taposni. A Lénert Ottó bácsi csinálta volna a villanyt a házhoz, de csak ősszel volt hajlandó bekötni az áramot, mert az eresz alatt lakó fecskéket nem akarta zavarni. A Lajos bácsi volt a Kaszinóban a pincemesterünk...”

Először jelenik meg a forintért való árusítás bejelentés (1946. augusztus).

Az összes kerékpárt be kell vinni bemutatásra a rendőrséghez. Flerkó Jánosnál szabad sőt jegyezni, kilogrammonként 2,5 Ft-ért.

Szeptember. „... A sertésvész a községben ismét veszedelmesen terjed, senki ne hajtsa ki az állatait!”

A rendkívül érdekes dobolási jegyzőkönyvekből sajnos korábról nem maradt fent több könyv. A technika fejlődésével a továbbiakban a kisbíró szerepe és a kido-bolás értelmét veszíti, ez a szolgáltatás megszűnik. A testületi jegyzőkönyvek csak 1950-től állnak rendelkezésre, ezért néhány, szászvári eseményről szóló korabeli újságcikkkel tekintjük át az időszakot.

1946

„A pécsi és baranyai dolgozóknak hosszú időkre emlékezetes ünnepnapja marad március 2-a, a Magyar Kommunista Párt vezérének, Rákosi Máttyás miniszterelnökhelyettes elvtárs körünkbe való megérkezése. A bányamunkásság, de a város és a megye minden dolgozója is, napok óta örömteli izgalommal készül erre a napra.

Az útvonalon, amerre Rákosi Máttyás autóját várták, mindenütt ünnepélyes külsőségek között készültek fel pártunk vezérének fogadására. A bányavidéken az első állomás, ahová a várva-várt autó Rákosi Máttyás elvtársunkkal és a kíséretében lévő Farkas Mihály nemzetgyűlési képviselő elvtárral befutott.

A bányászok hatalmas tömege gyűlt össze az ottani pártház előtt és munkásdalokat énekelve, jelszavakat hangoztatva, majd amikor az autó feltűnt, szünni nem akaró éljenzésben tört ki. Rákosi, és Farkas elvtársak kiszálltak a kocsiból és pártunk vezére köszönetét fejezte ki azért a bensőséges szeretettől áthatott fogadtatásért, amelyben szászvári elvtársaink részesítették. Már itt meg kell mondanom – jelentette ki a bányász-elvtársak éljenzése közben, hogy most, amikor idejöttem a pécsvidéki szénmedence bányászai közé a széncsata napjaiban, nemcsak kérni jöttem, de magammal hozom azokat az eredményeket is, amelyeket pártunknak a bányászok érdekében sikerült kiharcolnia. Jól tudjuk, hogy ha az egész ország érdekében fokozott munkateljesítményt kérünk bányászainktól, akkor a bányászoknak is fokozott gondoskodásra lehet joguk a nemzet részéről.

Bejelentem, hogy a közellátási szerveknél sikerült kiharcolnunk, hogy a jól dolgozó bányászok felemelt élelmiszer-adagot és ezen felül még szén-prémiumot kapjanak.” *Dunántúli Napló*, 1946. március 3. 1. p. {28}

1947

„A Kis Újság febr. 25-én megjelent számában egy cikk jelent meg a nagymányoki, mázai és szászvári üzemvezetői és üzemi bizottságairól. A cikk az említett szerveket „svábmentesítőknek” nevezi. A cikk valótlan állításaira szeretnék válaszolni. Kérem a t. Szerkesztőséget – ha lehet – szíveskedjenek újságukban az alábbi választomat közölni.

„Kis Újság” t. Szerkesztőségének! Február hó 25-én megjelent számukban több üzem közül a szászvári bányaüzem üzemvezetőségét és üzemi bizottságát valótlan állításával, „svábmentesítéssel” és „régí munkások elbocsátásával” vádolta. A cikkben említett Linde Fülöp 1945. október 16. Schön János 1945. október 6. óta dolgozik üzemünkben. Linde a legnehezebb rakodómunkát végzi, amit valószínű a „Kis Újság” cikkírója nem végezne el. Schön János pedig, mint kocsis van alkalmazva. E két ember, amikor üzemünkhöz került, örültünk, hogy munkást kapunk. Sajnos az volt a helyzet, hogy minden munkára lehetett munkást kapni, csak bányamunkára nem. Abban az időben még mentesítésről szó sem volt. Erről csak 1946. június 13-án kaptunk az Ip. Minisztériumtól táviratban értesítést. Addig pedig, nálunk semmiféle svábmentesítés nem történt. A fent említett távirat szövegét az alábbiakban közöljük: „Üzemi Bizottság,

Nagymányok. Mégegyszer felhívom figyelmét arra, hogy az egész bányavidék svábszármazású bányászai az országban maradnak, minden joguk biztosításával valamennyien megmaradnak ingóságaikban és ingatlanaikban. A Belügyminisztérium földbirtokrendező tanácsa ilyen értelemben határozott. Kérem ezt a svábszármazású bányászokkal az egész környéken tudatni. Semmi okuk a nyugtalanságra, mindenki vegye fel azonnal a munkát.”

Egyébként, ha a „Kis Újság” nem tudná, közöljük, hogy mi nem mentesítünk senkit, csak kérjük a mentesítést. Az illető község nemzeti bizottsága a mentesítő bizottsággal közösen bírálja el, hogy lehet-e a beterveztett egyént mentesíteni vagy sem. Azonkívül minden beterveztett egyént a mentesítő íven külön megjegyeztünk, tekintettel arra, hogy múltjukat, nem ismertük, valamint azért is, mert érték politikai felelősséget nem vállalunk. Tesszük pedig ezt azért, hogy bennünket vád ne érjen.

Az a vád, hogy régi munkásokat bocsátunk el, teljesen alaptalan. Igaz az, hogy még a mai napig is vettünk fel embereket. Augusztus 1-én küldtünk el külszínen dolgozó sváb munkásokat és olyan embereket, akik nem jártak rendesen munkára. Decemberben is küldtünk el sváb munkásokat, mert az üzem nem tudta őket használni. Ez a tény. Ha a „Kis Újság” a zavarosban akar halászni, akkor halásszon az ő portáján, van ott zavaros víz elég.

Végül felhívom a „Kis Újság” figyelmét – ha nem tudná a szászvári bányauzem napi széntermelése augusztus óta 14 vagonról 21 vagonra¹⁵⁴ emelkedett, s ezt a termelést szeretnénk még fokozni, ami majd nem a „Kis Újság” érdeme lesz, hanem az itt dolgozó munkásságé, és az itteni szervezeteké. Jó szerencsét! Sziklai József üz. biz. elnök.” *Dunántúli Napló*, 1947. február 5. 3. p. {28}

„A Hírlap április 27-i számában „Országjárás a baranyai falvakban” című közleményében azt állította, hogy a Kisgazdapárt szászvári gyűlésén a bányamunkások panasszal fordultak a Kisgazdapárt képviselőjéhez nehéz helyzetük miatt. Szászvárról az alábbi nyilatkozatot kaptuk:

„A Kisgazdapártnak Szászváron tartott gyűlésén a bányamunkások közül senki sem fordult panasszal a kisgazdapárt képviselőihez. A bányamunkások úgy érzik, hogy az államosítás óta nincsenek elhanyagolva, sőt több joguk van, mint azelőtt. Az állítás, hogy a bánya eliszaposodott, nevetséges, mert a bányákban iszap még csak elő sem fordult. A nyilatkozatot, amelyet a szászvári kommunista, szociáldemokrata párt helyi szervezete, az üb. és a bányamunkások szakszervezetének vezetősége írt alá, elküldték.” *Szabad Nép*, 1947. május 7. 2. p. {18}

„A székelység egy része Dunántúl felé vette útját. A józanul számító nép éles eszével látta az idők áramlatát, és a sváb lakta területek felé vonult. Majos községben ugyan „Pides matyar, menjetek Szászvár, itt nincs matyar hely” feliratú tábláikkal vonultak eléjük, de kitartóan és makacsul vitte ösztönük arra a helyre őket, amelyet – igen jól számítottak – a sors végleges településnek szánt a számukra.

Hogy nem fértek és ma sem férnek meg egy más mellett, az természetes. Két különböző nép, két lélek, két beállítottság, két gondolkodásmód, két különböző akarat. Az egyik egyenes lelkű, őszinte, a másik sunyi, hazaáruló. Egyik vendégszerető, a másik fukar. Hogy férhet meg egymás mellett víz és tűz?” *Dunántúli Napló*, 1947. július 13. 3. p. {28}¹⁵⁵

¹⁵⁴ Egy vagon, azaz 10 tonna.

¹⁵⁵ A vesztes háború után a hazai németiséget (svábság) bűnbaknak kiáltották ki. Ennek jogosságát nem hivatott a könyv szerzője megítélni. A pártatlanság azonban nem róható fel a cikkírónak.

1948

„Újabb pécsi és baranyai hadifoglyok érkeztek haza. A 7147 és a 7424. számú táborból újabb 1072 hadifogoly érkezett Máramarosszigetre, ahonnan a szerelvénnyel pénteken indult tovább Debrecenbe, ahová vasárnap hajnalban várják érkezését. A hadifoglyok közül az alábbiak pécs-baranyaiak;

A 7147. Táborból: ...Zag József Szászvár.” *Dunántúli Napló*, 1948. május 9. p. {28}¹⁵⁶

„...Versenytárgyalási hirdetemény. Szászvár nagyközség nyilvános versenytárgyalást hirdet a község belterületén létesítendő betonjárda építésével kapcsolatos bontási, föld-, kőműves-, beton, és kövező munkákra. A szabályszerűen kiállított és lezárt ajánlatokat f. év július hó 28-án 11 óráig kell a Szászvár községhezán a főjegyzői, hivatalban benyújtani. A szükséges nyomtatványok, ajánlati űrlapok délelőtt 9 órától 12 óráig vehetők át Szászvár községhezán, ahol a tervek megtekinthetők. A versenytárgyalásra beérkező ajánlatokat ugyanazon a napon 12 órakor fogjuk felbontani, amikor is az ajánlattevők, vagy igazolt képviselőik jelen lehetnek. A bánatpénz 2 százalék. A nyomtatványok és ajánlati űrlapok ára: 20 Ft. Szászvár. 1948. évi július hó 12-én. Községi előljáróság.” *Baranya Vármegye Hivatalos Lapja*, 1948. július 22. 54. p. {18}

„A mecseki bányakerületben a szászvári bánya a háromhónapos bányász munkaversenyben másodszor vitte el az első díjat. Az országos és a kerületi vándorzászlót most vették át és a mecseki bányagazgatóság dísztermében helyezték el. A mecseki bányakerület új munkásigazgató helyettesévé Borovics Ferenc perencesi járárt neveztek ki.

Megkérdeztük Sziklai József elvtárs, szakszervezeti titkárt: milyen a mecseki bányakerület egyéni teljesítményei – A mecseki bányakerület egyéni teljesítménye – mondotta Sziklai elvtárs – a márciusi eredmény alapján 124%. A szászvári bányaiüzem másodszor vitte el most az első díjat. A jövő évben lesz a szászvári akna 181 éves¹⁵⁷ és a munkaversenyben elért hatalmas egyéni teljesítmény olyan jelentős, amilyent nem értek el a szászvári aknában az eddigi 99 évben.” *Népszava*, 1948. május 23. 190. p. {18}

„A szászvári dolgozók a Magyar Dolgozók Pártja megalakulásának ünneplésére a SzIT ifjúsággal karöltve juniálist rendeztek. Már kora reggel énekszóval indultak ki az erdőbe a dolgozók családjai. Délben közös ebéd volt, majd az ebéd utáni pihenő után a SzIT ifjúság műsora szórakoztatta a bányászokat. Nagy sikere volt Pintér Piroska bányatelepi tanítónő irányításával a kis úttörők tornabemutatójának.” *Dunántúli Napló*, 1948. június 16. 6. p. {28}

„Vasárnap ünnepélyes keretek között avatják fel a szászvári bányász kultúrházat. Az ünnepségen Aczél György országgyűlési képviselő, az MDP megyei titkára, Osztrovszky György MÁSZ vezér-igazgató és Zgyerka János, az Országos Bányamunkás Szakszervezet titkára mondanak ünnepi beszédet. Az avatáson a környező bányatelepek lakói is részt vesznek és együtt ünnepelnek a szászvári bányászokkal. A kultúrház a szászvári dolgozók lelkes munkájának az eredménye. Az építési munkában az MDP, az OB, a szakszervezet vezetésével az élen a bányamunkások munkaidő után vettek részt. A SzIT tagjai szintén az élen jártak a munkában. A dolgozóknak régi vágyuk teljesedett most, amikor gyönyörű kultúrházat építettek és avat-

¹⁵⁶ A szovjet fogságba esett (szerencsés) magyar hadifoglyok folyamatosan, éveken át érkeztek haza a Szovjetunió táborából.

¹⁵⁷ Helytelen adat: 1808-tól ez csak 140 év.

nak, hogy munkaidő után legyen hely a tanulásra és szórakozásra. Az ünnepségre egész napos műsort állítottak össze és arra az összbányásztságot meghívják.” *Dunántúli Napló*, 1948. július 30. 4. p. {28}

„17 újonnan kinevezett munkásigazgató a szénbányaiparban. Tóth Józsefet, a Szászvári Szénbánya vágóját, a vértesszénbányai Nemzeti Vállalat igazgatójának nevezték ki. Buna Gyula a szászvári szénbányánál vágóját, a Dorogi Szénbányaipari Nemzeti Vállalathoz vezérigazgató helyettesnek nevezték ki.”¹⁵⁸ *Magyar Ipar*, 1948. december 1. 1. p. {28}

1949

„Kedden reggel pécsmegye területén a római katolikus, református és evangélikus templomokban a Magyar Köztársaság kikiáltásának harmadik évfordulóján hálaadó ünnepi szentmisét mondtak. Virág Ferenc megyéspüspök körlevelet bocsájtott ki, amelyben a köztársaságért és a népi kormányáért való imádkozásra szólította fel a papságot.

Nagy István apátplébános Szászváron már az ünnepi évfordulót megelőzőleg közölte, hogy február elsején hálaadó szentmisét mond a köztársaságért. A szentmisén Nagy István apát, a hívők által kísértve imádkozott a magyar hazáért.” *Dunántúli Napló*, 1949. február 2. 5. p. {28}

„Életük a bánya, az otthon és a sporttelep között zajlik le. A szászvári bányászok a paraszttal összefogva teremtettek komoly sportéletet községükben. Kis falucska a Mecsek lankái között, erdőkoszorúval körülölelve: Szászvár.

Külsőleg nem igen különbözik a többi falutól: házak, fákkal teleültetett udvarok. Barátságos házörző kutyák. És az emberek! Öntudatos, jókedvű, magabiztos emberek mindenütt. Többségben bányászok laknak a faluban. Nyolc órai megfeszített munka a föld alatt a többtermelésért, utána megérdemelt pihenés a bőséges sportolási lehetőségen keresztül igazi felüdülés. Három évvel ezelőtt a délnyugati másodosztály egyik csoportjában Szászvár-Császtai MSE néven elindult a kis csapat, Hamarosan felfigyeltek rájuk a környéken: megnyerték a bajnokságot s feljebb kerültek. Csak egyszer hullottak le a falevelek, és máris az NB III.-ban találkoztunk velük, ahol jelenleg a Kaposvári Rákóczi mögött a második helyen állnak.

Ha megnézzük a játékosokat, örömmel látjuk: mindannyian azok, akikkel elindultak három évvel ezelőtt. Nem erősítettek, nem ékeskedtek idegen tollakkal. A csapatösszeállítás alig változott. – Mi a saját sorainkból kerestük az erősítést – mondta csendesesen, Kolip, a csapat 24 éves bányász-labdarúgója. – Úgy szeretjük egymást, mint a testvéreket. Érezzük, hogy a vezetőség minden gondolata a csapat, érezzük a falu és a környék lakosságának nagy szeretetét. Ez a mi erőnk. De van szívünk is, nem ismerünk elvesztett labdát. Kell-e ennél jobb erősítés?

Az eredmények a szászvári fiúkat igazolják. Edzőjük, a Szegedről idekerült Kiss István jó munkát végzett, és jelenleg minden igyekezetével azon van, hogy jó ifjúsági csapatot szervezzon.” *Népsport*, 1949. június 21. 65. p. {18}

„A belügyminiszter a Szászvár-bányaközségben lévő strandfürdőt, melyet Ivándi Péter¹⁵⁹ és neje elhagyott javaként kezeltek, az állam-kincstár tulajdonába veszi.” *Dunántúli Napló*, 1949. június 4. 6. p. {28}

¹⁵⁸ A szocializmusban a politikai megbízhatóság előbbre való volt, mint a szakmai rátermettség.

¹⁵⁹ Az elmenekült megyei főispán, aki nyilas volt.

„Szászváron másfél évvel ezelőtt mocsaras rét volt a pálya helyén. Azóta ez üzem támogatása és a bányamunkásság rohammunkája következtében felépült a pompás sporttelep és üde gyepszőnyegét a befejezéshez kész futópálya, röplabda- és kosárlabda pálya szegélyezi.

A vezetők remélik, hogy a harmadik negyedévi nyereség visszatérítésből akkora támogatást kapnak, hogy annak segítségével felépíthetik fedett lelátójukat, amely alatt a tekézők is ott-honra találhatnak. Éppen ezért a szászvári bányászok fokozottabb lendülettel vetették be magukat a termelésbe és Sztálin elvtárs születésnapjára befejezik a hároméves tervet.” *Dunántúli Napló*, 1949. december 8. 4. p. {28}

„A déldunántúli üzemek dolgozói az eredmények fokozatos növelésével készülnek a sztálini műszakra. Így történt azután, hogy tizenhárom nappal a kitűzött határidő előtt a szászvári bányaüzem befejezte hároméves tervét és a sztálini műszakon már túlteljesítésre törekszenek.” *Világosság*, 1949. december 21. 5. p. {18}

1.4. Tanácsülési jegyzőkönyvekből 1950. október 26-tól¹⁶⁰

A Tanácsüléseket általában havonként, de ettől eltérően, egyéb fontos okból is összehívták. Az ülésekről jegyzőkönyvek készültek. Ezek tartalmazzák a hivatalos formula szerinti határozatképességet, a napirendeket, a hozzászólásokat, felvetéseket, és az azokra adott válaszokat. A döntéseket igénylő felvetésekre a testület szavazattöbbséggel határozatot hozott, amit a jegyzőkönyvben rögzítettek.

A kutató számára legtöbbször mégsem ezek a legérdekesebbek, hanem amikor a tanácstagok hozzászólásaiból, véleményéből, a lakosság észrevételeinek tolmácsolásából a kor mindennapjaiba tekinthetünk be egy-egy pillanatra. Mi volt akkor a fontos, amit ma már talán nem is értünk. Miért foglalkoztak annyit a mezőgazdasággal, hogy vetett-e a paraszt, vagy nem, milyen lett a termés, amikor ma már ez nem a közbeszéd tárgya. Miért szólt bele a község életébe a Kommunista Párt, miért kellett beszolgáltatni a terményt? Sok-sok kérdés vetődhet fel az érdeklődőben. Kapunk-e választ? Mindegyikre biztosan nem.

Megalakul a Szászvári Községi Tanács a szakszervezeti Kultúrházban a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 254/1950. számú M.T. számú rendelete alapján.

Október 22-én lezajlott az országos választás, a Népfontra szavazott 1632 fő, ellene senki.

¹⁶⁰ Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára (Király utca), itt tárolják a kutatót iratokat.

A Tanács feladata az Ötéves Terv¹⁶¹ lebontása a falura, foglalkozni kell az egészségüggyel, az analfabetizmus csökkentésével, felhívják a figyelmet, hogy a fekete reakció dolgozik a háttérben.

A községi választási bizottság elnöke Kincsei Sándor. A Népfront Bizottság elnöke Nemes Jenő. A Tanács Végrehajtó Bizottság Elnökévé¹⁶² Ungvári Sándornét választják meg, titkárává dr. Marosi Ferenc.

A község a rá kirótt beszolgáltatási kvótákat nehezen tudja teljesíteni. A kukorica begyűjtés nehezen megy, a parasztok felszólalnak ellene, túlzónak találják.¹⁶³

A Tanács figyelemmel kíséri az őszi mezőgazdasági munkák haladását, mert országosan feladata a termelés tervezése, a beszolgáltatás figyelemmel kísérése, a behajtás. Az ipari növények termesztésére szerződést kötnek a gazdákkal. Ezek termelése létfontosságú, hogy ne függjön az ország idegen országtól. (Cukorrépa, napraforgó, olajlen¹⁶⁴.)

Minisztertanácsi rendelet született az állattenyésztés és a takarmánytermelés fejlesztéséről, ezért helyben is tenni kell: betegségek megelőzése, feketevágások¹⁶⁵, legelők rétek kezelése terén kell előre lépni.

Nagy fejlődésben van az ország (Komló fejlesztése, hidak, gyárak, gépálmások készültek), Szászvár képe is megváltozott a felszabadulás óta: kultúrház, futballpálya épült, betonjárda, és árokszabályozás történt, mondja a VB titkár. Hamarosan elkészül a hangos híradó a faluban, így megszűnik a kidobolósos hír-közzététel.

Szigetvári Bálintné visszaemlékezése: „...Az államosításig a Várnai-ház utcai frontja csak üzlet volt. Temetkezési holmik, bútorok, konyha, szobabútor volt kiállítva, amit a családi cég gyártott. Megrendeltük Pestről, divatlapokból a kiegészítőket, árukat, és a lovaskocsikkal hozták el nekünk fuvarosok a mázai állomásról, amikor megjött az áru a postával. A faanyagot Bonyhádról vásároltuk. A ház hátsó, öreg részében lakott a család.

¹⁶¹ A kommunista rendszerű országokban az 5 évre szóló, szovjet mintára bevezetett népgazdasági tervek elnevezése.

¹⁶² A köznyelvben „tanácselnök”, a szövegben ezen túl VB Elnök megnevezéssel is szerepel.

¹⁶³ A begyűjtés szó gyűjtőfogalom: az államilag beszedett, majd a központból különféle célokra (fogyasztás, export, tartalék) újra elosztott élelmiszerkészlet biztosítását jelentette, különböző formákban.

¹⁶⁴ Értelemszerűen: cukor, és étolaj előállítására alkalmasak.

¹⁶⁵ Engedély nélküli vágás.

Hátul keresztbe volt az udvaron a műhely épülete. Ipari áram volt, és faipari gépek. Minden ott készült. A pénz megvolt az öreg házrész átépítésére, de aztán a pénznek a háború után elment az értéke, a gépeket államosították, elvitték a KTSZ-be, ami pár száz méterre volt tőlünk, és oda el kellett menni, dolgozni a Szövetkezetbe, a nagyapámnak, meg apámnak is alkalmazottként.

Az apám nagyon kényes volt a munkájára, a szövetkezetben ez nem volt követelmény, ott is hagyta hamar. Aztán lassan engedték, hogy kis dolgokra lehessen vállalkozni. Üvegesmunkákra, képkerekezésre, kisebb javításokra, így újra asztalos lett az apám. Miközben nagyanyám lehetett a temetkezési vállalkozó.

Nagyapámnak nem volt nyugdíja, mert akkor még nem volt általános alanyi jogú nyugdíj, legalábbis a régi maszekok részére nem. Így ő festette a temetési keresztekre a neveket, a lovas kocsik névtábláit.¹⁶⁶ Végül is megkérvényezték apámék a papa részére, ezért minimális kegydíjat kapott a Tanácstól, így kapta meg a saját életfenntartására valót...”

Plesz Ádám visszaemlékezése: „...a papföldek államosítása után apám fuvarozott a lovainkkal. Vékényben egy ember csinált egy gőzgépes gattert¹⁶⁷. Apám hordta a gatterbe a fát az erdőből. A II. vakaknát mélyítették akkoriban a bányán, az ottani mérnökkel apám jóba lett, és megbízást kapott: hetente kétszer Pécsről hozott nekik anyagot az erdőn át. Lutnit¹⁶⁸, fúrógépet, meg amit kértek. Egy nap alatt megfordult. Menetlevéllel, hivatalosan. Ez másnak is szemet szúrt.

Egy alkalommal a rendőrök hazafelé megállították a községházánál, bevitték, és hiába volt menetlevele, szabálytalan, azt mondták. Internálni akarták, de ő ellenkezett, de sajnos a lovakat államosították, azután apám fürdős lett az aknamélyítőknel. A lovakat senki nem látta el, a mázai állomásra kerültek, ott éheztek, de apámék nagyon sajnálták az állatokat. Végül megengedték neki, hogy a volt állatait gondozhatta. Hoztak még lovakat addigra máshonnan is. A BELSPED¹⁶⁹ szövetkezetnek lettek ezek a lovai, apámat megfűzték, hogy dolgozzon a szövetkezetnél, így a saját lovai hajtói lehetett, alkalmazottként. De aztán ennek is vége lett, és újra fürdős lett.

¹⁶⁶ Pontosán meghatározott méretű, festett bádogtáblát kellett a fogatra felszerelni, amely tartalmazta a tulajdonos adatait.

¹⁶⁷ Fűrészgép.

¹⁶⁸ Légszövet, a szellőztetéshez.

¹⁶⁹ Belföldi fuvarozást végző állami vállalat.

Ipari tanulóként, mivel osztályellenség lévén a gimnáziumból kirúgtak, gumijavító és szíjgyártó lettem. A szakmám szerint nagy cséplőgépeknél kellett varrnom a szíjakat, ezek bivalybőrből voltak. A nagy szíjakat javítottam, össze kellett varrni a két véget varrószíjjal, hosszan, de úgy, hogy nem lehetett vastagabb ott se, ahol varrva volt. És hosszan, nem egy helyen kellett varrni. Ragasztva is volt, és varrva. Szászváron a Tóthéknak volt cséplőgépük. Három garnitúra gépük volt. Elevátorral, ami a szalmát vitte ki a kazalra.

Itt Szászváron a prэшázakban végig betelepült svábok laktak. Mattenheimék Szalatnáról, Wiederék, Gabbék. A Fauszték is Aparról jöttek 47-ben, de ők először Győrébe mentek, és majd onnan ide. Szászvárról nem volt kitelepítés. A Schóbert (Csongor) Feri bácsi nem engedte a kitelepítést. A sváb férfiak mind a bányán dolgoztak, így nem éltek rosszul a családok. Onnan gyarapodtak, mert a sváb szorgalmas nép, és mind szépen lassan bekerültek a faluba...”

„A szászvári bánya szocialista sportembei. A megyei tanács sportszakosztálya megkezdte az egyesületek működésének felülvizsgálatát. A hangsúly a tömegsportmozgalommal kapcsolatos eredmények és hiányosságok kiértékelésén van, de megnézik az egyesület nevelőmunkáját és anyagi gazdálkodását is. Elsőnek a Szászvári Tárna egyesületénél tartott vizsgálatról számolunk be. – Éppen játékosértekezlet folyt Szászváron, amikor odaérkeztünk – hallottuk a sportosztály vezetőjétől –, de ez a játékos értekezlet merőben különbözött a máshol látottaktól.

A csütörtöki értekezletek mindig a politikai kiértékeléssel kezdődnek. A sportolók kivétel nélkül párt-, vagy szakszervezeti szemináriumokat hallgatnak, képezik magukat. Ezen az értekezleten a vezetőség 13 játékos könyvvel jutalmazott. Megnéztük a könyveket, nagyobb részük ideológiai mű volt, kisebb részük pedig a haladó szépirodalom remekei.

A sportolók büszkén simogatták az új könyveket. Nézzük meg, miért jutalmaznak Szászváron labdarúgókat? Vörös János hegesztő termelésében állandóan 180 százalék körül jár, az edzéseket, pontosan látogatja, mindig sportszerűen viselkedik. Keszler Ferenc az iparvasútnál mozdonyvezető, szorgalmas sportember, a pártszervezet egyik legjobb népművelője. Békási István bádigos, termelése 115 százalék, a zöld gyepen sincs semmi kifogás ellene. Kolip János, a népbolt legjobb eladója, kitűnő népművelő, lelkes, példás magaviseletű labdarúgó.

De így sorolhatnánk fel a többieket is. Szászváron tehát az újtípusú, szocialista sportembereket nevei a vezetőség. Az eredmény nem is marad el. Labdarúgócsapatuk eddig csak egy pontot veszített. Bár az MHK mozgalom¹⁷⁰ terén kisebb hiányosságok vannak, az eredmények kielégítőek. A második időszakban eddig 138 benevezett próbázott, sikerrel, és néhány pompás eredmény is akadt. A 17 éves csillás Feischhammer Imre 10,70 méterre lökte a súlygolyót, Hermész Gyula pedig 160-at ugrott magasba. A vezetők megértették, hogy több gondot kell fordítani a felvilágosító munkára és megmagyarázták azoknak a kedvet vesztett sportolóknak, akik az első időszak alatt egy próbát nem tudtak letenni, hogy most az ősszel javíthatnak. Szászváron megértették, hogy az egyesületeknek is jobban be kell kapcsolódni az MHK mozgalomba.

¹⁷⁰ MHK, Munkára, Harcra Kész, egy szovjet mintára létrehozott tömegsport mozgalom volt Magyarországon 1949-től az 1960-as évek közepéig.

A rendben talált anyagi elszámolás szerint havonta 1320 forint jut tömegsportra, az edző szerződésébe bevették, hogy köteles az MHK-val is foglalkozni, de a leglényegesebb, hogy minden aktív sportolónak 6-8 üzemi dolgozó jut, akiknek az edzéséért és próbáztatásáért felelősséggel tartoznak. A többi egyesületek ezen a téren is példát vehetnek a szászváriaktól. Szászváron további felemelkedés varhaló. A labdarúgó, asztalitenisz, sakk szakosztályvökön kívül most alakult meg a női kézilabda szakosztály, amibe 28 DISZ-tag leány jelentkezett, és a szép füves pályán, a MÁSZ által rendelkezésre bocsátott vándoredző segítségével megkezdtek az edzéseket. A most megalakult szabadságharcos szervezetbe minden sportoló jelentkezett és célul tűzték ki a technikai sportok el-sajátítását.” *Dunántúli Hétfő*, 1950. szeptember 18. {18}

„Fokozzuk a termelést – ígérik a szászvári élmunkás bányászok. A szászvári bányászok a község dolgozó parasztságával együtt már kora reggel hosszú sorokban, dalolva vonulnak a szavazó-helyiség felé. Az első szavazók közt voltak a reggeli ügyeletes műszak dolgozói, Szigeti György mozdonyvezető és Bien Pál fűtő. Dékány István, Térczeli István, Vastag János és Kerber István élmunkás vajúrók is az első sorokban haladtak. Dékány István mindnyájuk nevében ígérte meg: „A termelésben is megálljuk a helyünket. Fokozzuk a széntermelést és a békeharcnak ezen a területén éppúgy, mint a választáson helyt állunk.” *Szabad Nép*, 1950. október 24. 4. p. {18}

128. kép – Munkára,
Harcra Kész jelvény {19}

„Szászváron az egyik népművelőtől megkérdezte Tóth János (14)¹⁷¹: „Ha békét akarunk, miért kell az újoncnak bevonulni?” A népművelő így magyarázta meg: „A bányában is van tűzoltóság. Fejlesztjük is tűzoltóságunkat felszereléssel is és új emberekkel is. Mégsem azért vannak, hogy felgyújtsák a tárnakat! Ellenkezőleg. Ha tűz ütne ki, azonnal elfojtsák. Ezért kell fejlesztenünk hadseregünket is. Ezért kell az újoncnak is bevonulniuk.

Nem azért, hogy háborút kezdjenek, hanem azért, hogy hadseregünk erős legyen, hogy ne merjenek megtámadni az imperialisták, Titoék¹⁷², és ha mégis meg merésznék tenni, elfojtsák provokációjukat, megvédjük hazánkat.” Tóth János (14) a beszélgetés után elhatározta, hogy ő is kéri, hívják be idő előtt katonának.” *Dunántúli Napló*, 1950. október 20. {28}

„Szászvár dolgozói lelkesen készülődtek huszonkettedikére. Már szombaton este serényen folyt a díszítési munka. Szinte az egész falu összefogott.

Az úttörők világító, vörös csillagot készítettek és elhelyezték az iskola falán. Drapériák, képek, a legszínompásabb dekorációk tették látványossá Szászvár máskor egyhangú képét. Az MNDSZ-asszonyok és lányok a szavazóhelyiségeket felvirágozták, otthonossá tették. A hangszóró forradalmi indulókkal lelkesítette a dolgozókat.

Reggel 6 órakor zeneszóra, vidáman ébredt a kis bányászközség. 7 óra előtt már nagy tömegek álltak a szavazóhelyiségek előtt, és türelmetlenül várták a szavazást. Az úttörők a sza-

¹⁷¹ A személynév utáni szám a gyakori azonos nevű dolgozókat különböztette meg egymástól.

¹⁷² Ebben az időben a szocialista országok közellenségnek kiáltották ki a korábban szövetségesnek számító, különutas jugoszláv elnököt, Josip Broz Titot.

vazóhelyiségek előtt, a tereken táncoltak, míg bent a szavazóhelyiségekben az MNDSZ kultúrgárdája adott színvonalas műsort. Izzó volt a hangulat, a nagy lelkesedés öreget, fiatalt egyaránt eltöltött. Az eredmény nem is maradt el, Szászvár dolgozó népe egyhangúan foglalt állást a béke, az ötéves terv, a szocializmus megvalósítása mellett.

A déli órákban már nem akadt munkája a szavazatszedő bizottságoknak. Délután aztán megünnepeltük a nagy győzelmet. A szászvári ifjúság utcabálon a hajnali órákig vigadott. Aztán megindult a harc a munka frontján, a termelés fokozásával a béke megvédésére. Szászvár szavazott, mert Szászvár még jobb munkával erősíti a békét. Takács Ferenc szászvári bányász.” *Dunántúli Napló*, 1950. október 27. 6. p. {28}

1951

A Végrehajtó Bizottság Elnöke szerint az ötéves terv teljesítése alapvető feladat, ezzel is a békét védjük. Böröcz József bányaiüzemi titkár elmondja, hogy bevezették a munkahelyi váltást az üzemben, bevezették a ciklikus munkamódszert¹⁷³, ezzel segítik az V. kongresszus¹⁷⁴ célkitűzéseit, segítve a Békétábert.

Vándortanfolyam-vezető nő tartott előadást a helyi parasztnak a szövetkezeti gazdálkodásról, de nincs megelégedve, mert a kezdeti 31 fő mostanra 3-ra apadt. A termelőszövetkezeti csoportok megszervezése, a fejlődés nem fog megállni egy község miatt, hangsúlyozta.

A termelőszövetkezeti csoportokból és állami gazdaságokból a községen áthajtott fiatal, és vézna állatok, valamint a rosszul öltözött munkások a helyi parasztnakban nem erősítették a hitet e formák iránt, Bakó István szerint. Ennek ellenére határozat születik a termelőszövetkezetet „Előkészítő Bizottság” megalakulásáról.

A begyűjtés időszakos teljesítése után az egyéni versenyekre hívta fel a figyelmet a VB titkár. Ezután Gyenis Ferenc kihívta Kis Sándor dolgozó parasztnak, Kovács János Szabó Mihályt, Dobszai József Oldal Józsefet, Szieb Pál pedig özv. Tóth Jánosnét egyéni munkaversenyre. (Pl. ki fejezi be előbb a szántást, a vetést, aratást). Ez a versenyztetés a továbbiakban minden egyes alkalommal elhangzik, akár egyének, akár csoportok, de még adminisztratív csoportok részéről is. Ha nincs ellenfél, akkor felajánlásokat tesznek (pl. valamit hamarabb elvégeznek, mint a terv.)¹⁷⁵

¹⁷³ A munkanapot négy szakaszra bontották. Egy műszak hat órát tartott, de a váltást a munkahelyen kellett elvégezni. nevezték „meleg csákányváltásnak” is. Nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, ezért hamarosan visszatértek a 3 műszakos munkarendre.

¹⁷⁴ A kommunista párt kongresszusára gondol, ahol meghatározták az ország fejlődésének irányait, céljait.

¹⁷⁵ A korszak uralkodó eszméje szerint a szocialista embertípus, szabad akaratából, a nagyobb termelési érték elérése érdekében munkaversenyt szervez.

Négy hónapra szóló közellátási jegyeket oszt a VB. Vita van arról, hogy mire legyen felhasználva a Sziget-malom: terménytárolásra, vagy brikett kötőanyag gyártásra.

A VB mellett öt állandó bizottság dolgozik (egészségügy, begyűjtési, mezőgazdasági, és kereskedelmi, oktatási és népművelési).

Az iskolavezető: Győrpál Elemér válasza a kifogásokra, miszerint nem köszönnek a tanulók, elmondja, hogy az „Előre” köszöntésre rosszul reagálnak a felnőttek.¹⁷⁶

A fiatal magyar sztahanovista versenyben¹⁷⁷ Dékány István, Susi Mihály, Budai Mihály, és Balog Nándor személyében helyi hősokeket köszöntöttek.

129. kép – Kilátás a községre. {5} A határban haladó földesutakat az utak mentén azonos távolságra ültetett eperfák teszik láthatóvá, még ebből a távolságból is. Egy ma készült fotóhoz képest látható lenne, hogy régen jóval nagyobb volt a határban a művelésbe vont földterület. Gyakorlatilag nem látszik paragon hagyott föld. Másik érdekesség, hogy az Újtelep helyén ekkor még szátóföld volt.

¹⁷⁶ Az úttörőmozgalom tagjai részére előírt köszönési forma.

¹⁷⁷ Az 1950-es években: munkaversenyben a termelési normákat nagymértékben túlteljesítő üzemi dolgozó kitüntető címe, Sztahanov szovjet dolgozó nevét, és példáját idézve.

Szászvári Bor- és Gyümölcszseszfőzde létesült. A juhász és juhászbojtár január óta nem kap fizetést, mert a Legeltetési Társulat a beszedett fűbért az előző évi fizetésekre folyósította. A bikapénzből¹⁷⁸ fizettek bért, ideiglenesen.

Piegl Ferencné a Napközi otthon vezetője.

Csongor Ferenc lemondott, utódja Weber Gyula lett a tűzoltó parancsnoki beosztásban.

Májusig a község jól áll a tojás beszolgáltatásban: az éves 50 126 darabból 22 506 db-ot már teljesítettek a gazdák. A fogatos gazdák irreális árakat kérnek a fogat nélküliektől, ez kulákos magatartás, figyelmeztet a VB. Minden tanácsülésen tételesen meghatározták az elvégzendő mezőgazdasági munkák idejét, rendjét, a munkák állását, a beszolgáltatások állását a tervhez képest. Saját maguknak határoztak meg feladatokat, közülük néhány: cséplőgépek rajonizálása¹⁷⁹, búza rosszfejszedés, betakarodás (*sic!*)¹⁸⁰ irányítása, aranka figyelőszolgálat¹⁸¹.

Májusban hangos hírmondó rendszer indul a faluban, 5 helyen lesz hangszóró.

Nemes Jenő a párttitkár. A beszámolók megkezdése előtt Kasper János úttörő köszöntötte a tanácstagokat.

Potyondi Istvánné a VB elnök. Kisipari termelőszövetkezet alakult (KTSZ), a II. kerületben¹⁸², Alkotmány névvel, termelőszövetkezeti csoport alakult. Fogszakorvosi rendelés indul. Sziklai Józsefné az MDP¹⁸³ titkár.

Kötelező erdei fuvarok vannak előírva a fogatosoknak. A rossz idő előtt ki kell hordani a fát az erdőből, mert ettől függ a városi iskolák, óvodák fűtése. (bár a fuvardíjak nevetségesek, állapítja meg a VB elnök.)

„Szövetkezeti csoportba belépett a földművesszövetkezet két igazgatósági tagja Szászváron: Bakó József és özvegy Kakas Istvánné. Példájukat nyomban több földművesszövetkezeti tag, köztük Szabó István, Béres József, Zag József és Potyondi István is követték. A Szabolcs megyei Vaján 17 család – 214 hold földdel, Nyírgelsen 24 család 136 hold földdel alakított I. típusú termelőszövetkezeti csoportot.” *Szabad Nép*, 1951. augusztus 4. 7. p. {18}

¹⁷⁸ A községi apaállat fenntartását közösen fizették a lakók, ezt a pénzalapot hívták így.

¹⁷⁹ Rajonizálás: körzetesítés.

¹⁸⁰ Sic! Idézett szövegben használjuk (zárójelben és felkiáltójellel) azt jelzi, hogy az így megjelölt szó szokatlan írásmódja nem sajtóhiba, hanem valóban így áll az eredetiben.

¹⁸¹ Aranka, v. aranyfonalfű, gyomnövény a szulákfélék közül, sárga szövedéke szinte megfojtja a gazdanövényt.

¹⁸² Császa neve így is szerepel.

¹⁸³ MDP: Magyar Dolgozók Pártja, sztálinista irányvonulat követő kommunista párt volt Magyarországon 1948 és 1956 között.

„Szászváron is egyre gyarapodik azoknak a bányászoknak a száma, akik még a vállalásukat is túl teljesítik. A kongresszusi munkaversenyben első helyen áll Jónás László vājár, aki szombaton 188.1 százalékra teljesítette tervét, második helyen Fischer Konrád vājár 157.2 százalékkal, és harmadik helyen áll Mihola István vājár 150.8 százalékkal.” *Dunántúli Napló*, 1951. január 16. 3. p. {28}

„Szászváron a melegcsákány-váltás¹⁸⁴ bevezetése után többen túlhaladták a 200 százalékot. A szászvári bányászokat az a veszély fenyegeti, hogy nem tudnak majd eleget tenni a Kongresszus tiszteletére tett munkafelajánlásaiknak. Az akna, a tervelőirányzatát 18-án csak 92 százalékra teljesítette. De, amint a legújabb jelentésből kitűnik a szászvári bányászok minden körülmény között teljesíteni akarják vállalásukat. Ennek érdekében az élmunkások, sztahanovisták, a legjobb vājárok értekezletet tartottak a műszaki vezetőséggel, hogy átbeszélgék és megvitassák a nehézségek leküzdésének feltételeit.

Az 5-ös és a 9-es fejtési csapatvezetők, Kittner János, Ágoston Ferenc, Gyenis János és Hagittai János javasolták¹⁸⁵, hogy üzemükben is vezessék be a melegcsákány-váltást a mukaidő teljes kihasználása érdekében. Az értekezleten részt vett Kovács József, nagymányoki üzemvezető is, aki nyomban felhívta a figyelmüket a szászvári műszaki vezetőkre: minden körülmény között biztosítsák a fizikai dolgozóknak azt, hogy lelkes kezdeményezésük eredménnyel járjon.

A műszaki vezetők vállalták, hogy sem az anyagellátás, sem az ürescsille ellátás terén fenakadás nem történik. Az első napon máris megmutatkozott a melegcsákány váltás előnye azokban a fejtésekben, ahol teljesen kidolgozták a 8 órát – Dékány István, aki azelőtt 140–150 százalékot szokott elérni, most, amióta meleg-váltással dolgozik, a 18-i műszakon 211 százalékot ért el. Kiss István 200 százalékra, Ágoston Ferenc vājár 183,9 százalékra, és Kittner János vājár pedig 168.1 százalékra teljesítette tervét, hasonló módon a 18-i műszakon.” *Dunántúli Napló*, 1951. január 20. 1. p. {28}

„Megyénk dolgozó parasztsága lelkesen végzi a békebegyűjtést. Szászvár dolgozó parasztsága tojásbeadását 100 százaléban teljesítette. A dolgozók megértették, hogy begyűjtési kötelezettségüknek teljesítésével a béke ügyét szolgálják.” *Dunántúli Napló*, 1951. június 8. 1. p. {28}

„Húsjegyek beváltása. A Baranya megyei Tanács, valamint a városi tanács kereskedelmi osztálya értesíti a husutalvánnyal rendelkező dolgozókat, hogy husutalványaikra folyó hó 25-től június hó 30-ig terjedő hétre kiszolgáltatandó fejadagok a következők... (Komló. Szászvár, Hidas) rendszeresített utalványokra: a 75. sz. utalvány fejlécére 15 dkg tökehús, 76. sz. utalvány fejlécére 25 dkg tökehús, 77. sz. utalvány fejlécére 35 dkg tökehús 78. sz. utalvány fejlécére 50 dkg tökehús szolgál taendő ki. A 75. sz. utalvány R szelvényére 5 dkg töltelék. 76 sz. utalvány R szelvényére 10 dkg töltelék, 77. sz. utalvány R szelvényére 15 dkg töltelék. 78. sz. utalvány R szelvényére 20 dkg töltelék szolgáltatandó ki.” *Dunántúli Napló*, 1951. június 24. 5. p. {28}

„Versengés a két falu közt megszűnt. Úgy Szászváron, mint Magyarereggyen ezt állítják a tanácselnök elvtársak és tanácsitkárok, hogy „nem lehet teljesíteni az előirányzatot.”

Igaz, azt mindkét helyen elismerik, hogy van még felesleg, miért nem megy akkor a begyűjtés? Hiszen csak el kellene menni a dolgozó parasztokhoz és tovább beszélni a kenyérga-

¹⁸⁴ A korábban taglalt ciklikus munkarend másik elnevezése.

¹⁸⁵ Ez így történhetett, mint ahogy leírják? Pusztán öntudatból maguk javasolják a saját agyonhajtasukat? Még szakmabeliként is nehezen tudom elképzelni.

bona begyűjtéséről és a versenyről. A szászvári népnevelők szép eredményt értek el a kukoricabegyűjtésben. Napi 150 mázsa a község eredménye, de kenyérgabonából nem jön egy szem sem. Nem jön be a szem, a népnevelők pedig semmit sem tesznek, hogy a gazdák behozzák a hátralékot és a felesleg egy részét. Persze a népnevelők maguk is ezt mondják: „Már vége a gabonabegyűjtésnek.”

Arról pedig megfelelkeznek, hogy milyen szegény az a községnek, hogy megállt a 82 százaléknál, pedig túl is teljesíthetné a százszázalékot! Ne feledkezzenek meg a szászvári népnevelők a dolgozó parasztoknak a kenyérgabona begyűjtéséről is beszélni. Különösen az olyan dolgozó parasztoknál agitáljanak, akik még nem teljesítették kötelezettségüket.

A szászvári népnevelők ne tartsák meg kukoricabegyűjtési tapasztalataikat maguknak, adják át azokat a magyaregregyieknek is. Mondják el, hogy ők minden este elmennek a dolgozó parasztokhoz és most, a kukoricafosztás¹⁸⁶ idején a népnevelők mindegyike megszervezi, hogy a hozzá beosztott ház dolgozó parasztjai az éppen fosztó dolgozó parasztnál jöjjenek össze. És mikor egy helyen végeztek, közösen menjenek át a másikhoz. Klivinger József kétholdas dolgozó paraszt, népnevelő is eljár a kukoricafosztásra esténként.

Tegnapelőtt este Virágh István dolgozó parasztnál volt, de nem egyedül. Összejöttek a szomszédok is, a gazda Virágh István, eldicsekedett beszélgetés közben: Mit szóltok hozzá, szép a kukoricám, igaz-e? – És felmutatott egy hatalmas csövet. Dobszai József tízholdas dolgozó paraszt, Virágh István szomszédja, ezt nem állta meg szó nélkül. – Az enyém is van ilyen, tán még szebb is. Hiszen jobb termésem volt, mint neked, ahogy nézem így szemre. – Döntse el azt, hogy kinek termett több a C-jegyre leadott, leszerződött kukorica mennyisége. – Nem bánom kihívlak versenyre, – mondta Virágh István és kezet fogott Dobszai Józseffel a verseny megkötése jeléül. – Hol van egy szerződötési -lap? – kérdezte utána azonnal Virágh István, és Klivinger elvtárs már írta is: „Egy mázsa kukorica C jegyre.” Mire Dobszai József válaszolt.

– Az én kukoricám szebb, ezt holnap nálunk, a fosztáskor bebizonyítom.” *Dunántúli Napló*, 1951. szeptember 30. 7. p. {28}

„A kulákok sem aludtak a begyűjtés ideje alatt, legtöbbjük azt híresztelte: „Nem lehet teljesíteni, nincs miből.” De amikor a bírságolás után megnézték, hogy úgy van-e, kiderült, hogy sok mázsa terményt rejtettek el.

Szászvár község példája azt bizonyítja, hogy ott, ahol az állami fegyelmet betartja a tanács, és nemcsak irodai utasításokat ad ki, nemcsak az irodában foglalkozik a dolgozó parasztokkal, ott jól halad a begyűjtés is.” *Dunántúli Napló*, 1951. december 4. p. {28}

Szigetvári Bálintné visszaemlékezése: „...Itt jártam a nyolc általánost Szászváron. A templomtérbe negyedikig, aztán a zárdába, akkor épült a kultúrház. A falak már álltak, a pincében még állt a víz, ott játszottunk, a nyolcadikban a százéves iskolába jártam. 1950-ben vitték el a kedves nővéreket. Egyikük tanított minket, egyikük a magániskolát, polgárit tanította. Egyik, a Klementina volt a sekrestyés.

¹⁸⁶ A korábbi szokás szerint a kukoricacsövet kézzel törték le a szárról, és nem is szedték ki a csövet a csumából. Így jobban száradhatott a szem. Ez után külön munkafolyamat volt, hogy a csövet kézzel fosszák meg a takaró leveleitől, a „csumától” (máshol csuhéj). Erre a munkára több család gyűlt össze egy-egy háznál, együtt jobban haladt a munka, alkalom volt beszélgetésre.

Mi is segítettünk neki, jártuk a házakat virágokért a feldíszítéshez. A Nagy István apát úr volt akkor a plébános.

Apámra azt mondták, hogy reakciós, így továbbtanulásra nem is gondolhattam. Az államosításkor bejöttek a pécsi emberek, levették a temetkezési vállalkozás táblát, és azt mondták, örülünk, hogy a házat nem vették el. Apám ipartestületi elnök is volt, a Püskiek fölötti házban volt az irodájuk.

Komlóra kerültem a mérnökséghez dolgozni, jegyzőkönyvvezetőnek. Kökönyösben volt az irodánk. A felszínen a teljes Komlót végigmértem velük télben, hóban, fagyban, keresztül, kasul. A kötélpálya vonalát, erdőt, meddőhányót. Egyszer Bétára is elkerültünk, ahol rabok dolgoztak, és ott is laktak egy drótkerítéssel körbevett házban. Az akna is be volt kerítve, és amikor mentek dolgozni, akkor e két hely között mehettek fegyőrök között. Én közéjük keveredtem, amíg egy fegyőr észre nem vett, és rám förmedt, hogy mit keresek ott?”

1952

Előző év december elsején Minisztertanácsi rendelet alapján megszűnt a jegyrendszer, eddig bizonyos árukat csak jegyre lehetett kapni. Elrendelték a szabadforgalmat az élelmiszerekre, mezőgazdasági termékekre. Ez a népi demokrácia erejét mutatja, mondják, és az elért eredményeket bizonyítja. A terménybeszolgáltatás továbbra is kötelező. Új Remény névvel tszcs.¹⁸⁷ alakul.

A földeket minden bizottsági ülés előtt reszortosok (felelősök) járják be, és jelentést tesznek a bizottság előtt, a munkák, vetések állásáról. Erről vitát nyitnak, határozatokat fogadnak el. Megvitatják, hogy melyik földre mit érdemes vetni a föld minősége miatt. Figyelemmel kísérik a gazdasági növények fejlődését az egyes gazdáknál, majd az aratást, és a beszolgáltatást is. Állandó napirendi pontja az üléseknek a mezőgazdaság helyzete a község területén.

Az elnökhelyettes megjegyzi, hogy harcosabb szellemben kellene lefolynia vitáknak, a passzivitás nem vezet sehova.

A VB titkár bejelenti, hogy újabb sikert értünk el a szocialista fejlődés útján, mivel a VB megalapította a Temetkezési, Szikvíz és Strandfürdő Vállalatot, valamint a Vendéglátónak megnyitotta a 2. üzletét. A Strandra 4000 Ft-os rádiót szereltek a szórakoztatás érdekében.

Móka Mihály az Alkotmány tszcs, Fülöp Péter az Új Remény tszcs elnöke.

¹⁸⁷ Termelő-szövetkezeti csoport.

130. kép – „Éljen a munkásosztály harci seregszemléje”
Balra a Szolgáltatatóház, szemben a Tanácsház {5}

Július 15-én a napközi otthon óvodává lesz fejlesztve, képzett óvónőt is kapunk, mondja a VB titkár.

Artézi kút fúrásának igénye merül föl a Strandfürdőnél, ami a közeli porták kút nélküliségének gondját is megoldaná. Kérelemmel fordultak a megyei tanács felé ez ügyben.

Megvalósul a hangos hírmondó, 10 hangszóróval, és napi háromszori adással, reggel, délben és este. Ezzel együtt megszűnik a kidobolás.

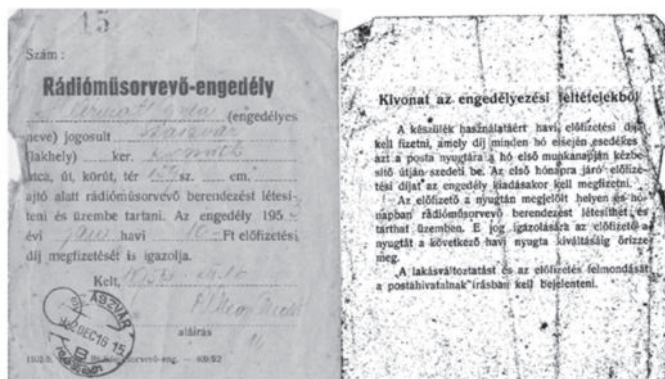
131. kép – Ünnepi felvonulás Marx képekkel {5}

Havasi Györgyné visszaemlékezése: „...a Szabó Miska volt a kisbíró a faluban. Ő dobolta ki a hirdetményeket a faluban, ezt váltotta ki a hangos híradó. A Marosi volt akkor a jegyző, és ő elment az iskolába, hogy kit javasolnának adminisztrátornak a Tanácsba. Engem javasoltak, jó tanuló voltam, ezután 54-ig dolgoztam a Tanácsban (a helyemre a Lőrinc Jósikát vették föl).

Volt, hogy a begyűjtési megbízott mellett segédkeztem, azt a munkát adták nekem. Megkérdezni a parasztokat, miük termett, miből mennyi, és a terményt be kellett szolgáltatni. Elmentünk pár helyre, de nem találtunk semmit. Hogy mit hova rejtettek én nem tudom, de nem is mentem többet. Apám bement a tanácsba, és azt mondta, hogy én nem mehetek többet. Ő egy nagyon becsületes ember volt, nem engedte, hogy részem legyen a begyűjtésben. Azután már nem is kellett nekem menni. Csak bent dolgoztam. Én voltam a hangos híradó egyik bemondója. A Gadó-féle sarokházban, ami akkor plébánia volt, volt a stúdiója, fix időpontokban kellett beolvasni a megadott hirdetési szövegeket. Reggel, délben és este ment az adás. A Kovács Mari volt a másik bemondó. Ki volt építve a hálózat, a faluban sok helyen voltak hangszórók a tetőkön, és ott hallatszott a hangja a bemondónak...”

Resch János az iskolaigazgató, Schwélecz József r. törzsőrmester a rendőr, Szamosi Gyula a Szolgáltató Kisipari Szövetkezet elnöke. Lőrinc József az iskolavezető.

Eismann János szükségesnek tartja a bányamunkások számára, akiket teherbuszon¹⁸⁸ szállítanak Komlóra, a községben melegendő helyet biztosítani. A VB titkár helyesli, és intézkedik.

132–133. kép
– Rádióműsorvevő-engedély¹⁸⁹ 1952-ből

¹⁸⁸ Teherbusz, azaz teherautó platóra épített deszka bodega, benne padokkal. A köznyelv fakarusznak hívta.

¹⁸⁹ Bármilyen furcsa is, a hivatalos állami rádió (mert csak az volt) vételére is engedéllyel kellett rendelkezni, és fizetni is kellett a vételért.

„A szászvári bányászoknak nem közömbös az sem, hogyan sikerül az aratás. Jellemző erre egy példa. Egy tíztagú DISZ-brigád alakult, fele sportolókból állt. A lelkes, fiatalok a napokban, egyik este kimentek szászvári tszcs földjére, és reflektorfény mellett egy hatalmas táblát learattak.

Mikor másnap a tszcs dolgozói kimentek a földekre, csodálkozva látták, hogy a gabona kérékbe rakva várja a cséplést. Néhány órát töltöttünk el szászvári bányászsportolók körében. Látjuk, hogy öntevékenyek a sport terén, a munkában az elsők között vannak. Megérdemelnék, hogy több támogatást kapjanak.” *Dunántúli Napló*, 1952. június 5. 7. p. {28}

1953

Jellemzően minden olyan eseménnyel is foglalkozik a tanácsülés, amit a felső politikai vezetés előír. Ha bebörtönzik a francia kommunista párt tikárát, akkor itt is tiltakoznak, ha Koreában háború dúl, szintúgy, ha a NATO felfegyverzi a NSZK¹⁹⁰-t, akkor azért tiltakozik a Szászvári Községi Tanács (is). Minden imperialista provokációra többlettermeléssel válaszol a Béketabor. Minden ülés kezdetén eléneklik a Himnusz, zárásként az Internacionált.

Megszűnt az egyéni cukrászda a községben, a bolgárkertész sorsa bizonytalan.

Havasi Györgyné visszaemlékezése: „...Karamezov Lucof Illés volt a bolgárkertész neve. Hozzánk közel laktak, a párizsi háznál, a patak mellett. Volt egy kis híd a patakon, egy fabódé a parton, benne egy szivattyú. Be volt csatornázva az egész területük, és az Illés bácsi egymás után árasztotta el az ágyásokat, így folyamatosan minden növény kapott vizet. Felhúzogatta a kis zsilipkapukat, és terelte vizet. Nagyon szép zöldségeket termeltek, amit a helyi piacon adtak el szép csomókba kötve. Csak a család tagjai dolgoztak a kertészetben, napszámos nem volt. Ők már ismerték a padlizsánt, még Bulgáriából, az uborkát is náluk láttam olyat először. A piac a Fő-téren volt, betonasztalokra rakodták ki a termelők az árujukat...”

Rónai István visszaemlékezése. „...A szászvári bolgárkertész egy kocsival járta a környező községeket. Mindenhol megállt, és árulta a portékáját. Mindet lehetett nála kapni, gyönyörű zöldségeket, paprikát, paradicsomot, de még görögdinnyét is...”

A Szikvíz Vállalat beolvadt a Pécsi Szikvíz Vállalatba, a Szeszfőzde a B. megyei Szeszfőzde Vállalatba.

Albert Sára a napközi vezető (hatvan gyerek óvodáztatását vállalja). Dr. Várszegi Antal az orvosok egyike, többlet rákszűrést vállal az orvosok nevében (2-en vannak, a másik Dr. Jankovics Jenő).

¹⁹⁰ Német Szövetségi Köztársaság, a II. Világháború után kettéosztott Németország nyugati része

Létezik Műszaki Kisipari Szövetkezet (Rónai Jakab elnök), Ruhaipari Kisipari Szövetkezet (Szamosi Gyula elnök).

Áprilisban a VB titkár javasolta a „dűlőfelelősök”¹⁹¹ életre keltését a határ- szemle biztosítására. Azok a tanácstagok, akik a határban megnevezett terület, azaz dűlő felügyeletével voltak megbízva, kötelesek voltak hetente bejárni a rés- züket, és ott szemrevételezni a munkák állását. Ha elmaradást észleltek, felszólí- tották a tulajdonosokat, névvel ellátott karókkal jelölték meg az elmaradt parlag- területeket, és tulajdonosaikat felszólították.

Május 17-én választás lesz! Országgyűlési képviselőket választanak. Megva- lósultak az ötéves terv célkitűzései, az ország dolgozó népe elérte a kitűzött célo- kat, mondja a VB titkár.

Megszűnt az osztott tanítás¹⁹² azzal, hogy a Müller-vendéglőtől egy helyiséget megkaptak oktatási célra.

Fényi Sándor a római katolikus plébános. Dr. Várszegi javasolja, hogy legyen bölcsőde Szászváron, mert nem biztosított a 3 év alatti gyermekek elhelyezése.

Júniusban választások voltak. A választás már délre befejeződött, mindenki leszavazott, egyetlen ellenszavazat nélkül a Hazafias Népfrontra, illetve annak jelöltjeire.

Aratásra két cséplőgépet kap a község, aminek személyzetét a gépállomás biz- tosítja majd. Cséplés után a parasztjaink tartsák kötelességüknek, hogy rögtön a géptől szállítsák a gabonát a begyűjtési raktárakba, javasolja a VB elnöke. Pécs- váradi aratómunkások érkeznek a faluba, akikkel azok tudnak aratási szerződést kötni, akik saját erejükből nem képesek learatni a gabonájukat.

Szászvár község Tanácsa határozatban javasolja a Járási Tanács Mezőgazdasá- gi Bizottsága felé, hogy megfontolja a népgazdasági érdekeket, amely a gyapot- termelésre vonatkozik, de felmentését kéri a gyapot másodszori vetése alól, mi- vel itt kötöttek a talajok, és az állandó esőzés sem teszi lehetővé a termés elérését.

Sziklai Józsefné az MDP titkár.

Dr. Marosi Ferenc VB titkár elmondja, hogy a lemondott kormány túl nagy feladatokat rakott a nép vállára, amikor az erőn felüli önellátásra, vagy a nehé- zipar minden áron való fejlesztésére tette a hangsúlyt. Szükségtelen nagy áldoza- tokat kívántak meg a dolgozó néptől.

¹⁹¹ A határban az egyes részeket dűlőnek is nevezték.

¹⁹² Dél-előtűs-délutáni megosztásban tanítottak, a kevés osztályterem miatt.

134. kép –
Cséplésnél sok
ember együttes
munkájára volt
szükség.
A cséplőgépnél
a kicsépeelt ga-
bonát zsákokba
engedték, és
mázására¹⁹³
tették {1}

Az új célkitűzések alapján már az ősszel mindenki visszakapja saját tulajdonú földjét, és megindulhat a nyugodt, komoly termelő munka. Csökkennek a beszolgáltatási kötelezettségek. Támogatják a magániparosok tevékenységét. Elmondja, hogy megszűnnek az internálói táborok, megszűnik a kuláklista. Az új kormány bátran kiáll döntései mellett, de nem megy minden máról holnapra. Az MDP járási titkára elmondta, hogy Rákosi elvtárs nem tűnt el, csak más, fontos feladatot kapott. Bejelenti, hogy a következő évben 460 db vezetékes rádiót építenek ki a községben, amiért csak 6 Ft használati díjat kell majd fizetni.

19/53. sz. határozat: a VB szükségesnek tartja Bölcsőde létrehozását. Ez egy év múlva azon bukik el, hogy nincs elegendő helyiség, ahol a szolgáltatást működtetni lehetne.

Augusztus: A VB üdvözli és méltatja a Koreai Béke megállapodást.¹⁹⁴

Balázs János Népbolt vezető elmondja, hogy a szöghiány megszűnt, most már nem csak az iparosokat szolgálják ki szöggel, hanem a magánembereket is.

Olaj- és liszt cseretelep¹⁹⁵ kezdte meg működését októberben, magyaregregyi működtetéssel, de panasz van rájuk, sokszor nincs liszt.

¹⁹³ A mértékegységen kívül a mázsák mérésére is alkalmas mérleg elnevezése is volt.

¹⁹⁴ 1953. július 27-én kötötték meg a harcoló felek a panmindzsoni fegyverszünetet, mely véget vetett a három évig tartó koreai háborúnak.

¹⁹⁵ Gabonáért lisztet, és/vagy olajat lehetett cserélni.

135. kép –
Búcsú¹⁹⁶ a Fő
téren [5]

A VB titkár ismerteti a kormány álláspontját, miszerint a meghozott intézkedések azt a célt szolgálják, hogy emelkedjen a dolgozó nép életszínvonala.

A körzeti orvosok is veszélyesnek tartják a kenyérszállítást naponkénti soros fogatokkal megoldani, (trágyásszekerek, beteg fogatosok fogdossák a kenyeret...), ezért ezen változtatni kell, javasolják.

Szigetvári Bálintné visszaemlékezése: „a tejcsarnokba kerültem Szászvárra. Ide minden nap Tófüről és Marócról, valamint a másik irányból másik fogattal, Vékény, Kárász Egregyről hozták a tejet. Hűtés nem volt. Géppel szeparáltuk¹⁹⁷ a tejet, majd leföloztük. Magángazdák is hozták a tejüket. A tejet a fölözés után egy 900 literes üstbe tettük. Ebből túrórt csináltunk, a savót visszavette a gazdaság Marócon, disznókkal etették föl. Először 33 fokra melegítettük a tejet, állni hagytuk órákig, aztán egyszer össze kellett vágni este hatkor, és átforgatni, aztán leeresztettük a savót, a túrórt vitték Majosra. Ott nem tudtam mit csináltak vele. De onnan is fogattal jöttek a termékért.”

¹⁹⁶ A búcsú (latin: *indulgentia*) egy katolikus bűnbánati vallásgyakorlat, amely a bűnbánat szentségében már föloladozást nyert bűnért járó, ideigtartó büntetés elengedése. A búcsú kapcsolódhat a templomok védőszentjének évente megtartott emlékünnepehez is. Szászváron a búcsú napján sátrak lepték el a Fő teret. Édességet, csecsebecsét, mézeskalácsot, játékokat árúsítottak.

¹⁹⁷ A tejet alkotórészeire választották szét.

A bányauzem fejlesztése céljából legényszállót biztosított a község a volt zárda épületében. Határozatot hoznak arról, hogy létesüljön a községben taxiállomás, de ez autók hiányában nem tud megvalósulni. Új rendőrőrs parancsnok kezdett dolgozni, Tóth János r. törzsőrmester személyében.

Nagy Imréné Sashegyi Hilda visszaemlékezése: „...a Kaszinóban voltak vendégszobák is. A bánya vendégeit is itt szállásolták el. A strandon napközben fürödtek, és ide jöttek aludni. Az ötvenes években óvodát alakítottak ki bennük. A falakat kivették, összenyitották, valahonnan került egy zongora, és a Drjenyovszky főmérnök felesége a Karola néni zongorázott nekünk, és erre kellett tornázni. (Sárga haja volt, festett, addig nem is láttunk ilyet.) A Piócás árokból nyomattak föl vizet, és abban fürödtünk nyáron, nagyon hideg volt. Az óvoda később az iskola épületéhez költözött...”

„Szászváron: Drjenovszky Béla, Endrei József, Mázán: Péter Lajos, Szabó István. Nagymányokon: Halmágyi János, Tresch Adám és mások. Ezek a vezetők nem ijednek meg a feladatoktól, nem hivatkoznak »objektív nehézségekre«, »elháríthatatlan« akadályokra az ürescsille- és faelátásban. Számukra a nehézség nem ürügy az elmaradásra, hanem felhívás még jobb munkára.

A szászvári üzem február 2-án 103.3 százalékra, a következő napon 110.4 százalékra teljesítette tervét. Ekkor váratlan akadály állt az útba. A szénréteg elvékonyodott. (Nálunk ugyanis lencsés település van.) Jó feketeszenünk palaréteg mögé bujt. A munkahely nem adott több szénét. Drjenovszky elvtárs, az üzem vezetője percet sem késlekedett. Azonnal a helyszínen termelt s személyesen vezette a felbukkant akadály elleni harcot. A csapatokat tüstént új munkahelyekre irányította.

Máskor a bányászok egy része új munkahelyet készített elő, a többiek megkezdték a munkát a szénfalon. Így elérte, hogy a visszaesés csak átmeneti volt: február 4-én a szászvári üzem termelése 98,2 százalékra esett vissza, 5-én 99,8 százalék volt, de harmadnap már újra elérte a 105,6 százalékot. Mi a «titka» Drjenovszky elvtársnak és munkatársainak?” *Szabad Nép*, 1953. március 3. 2. p. {18}

„Javában folyik a Mágocs-Szászvár közötti 18 kilométer hosszú útszakasz kiszélesítése, amit december 15-én fejeznek be. A kiszélesítési munkálatokra az Útfenntartó Vállalat 994 000 forintot fordított. Ugyanakkor úthengerelei munkálatokra 2 900 000 forintot használták fel.” *Dunántúli Napló*, 1953. október 2. 4. p. {28}

„Hangoshíradót kapott Szászvár, Dunaszekcső és Mohács. Szászvár községben 32 ezer forintos, Dunaszekcsőn 27 ezer forintos, Mohács városában pedig 32 ezer forintos költséggel vezetékes hangoshírközlő berendezést létesítettek. A hangoshíradókon keresztül értesítik a tanácsok a községek és a városok lakosságát az aktuális politikai, gazdasági és kulturális kérdésekről.” *Dunántúli Napló*, 1953. október 31. 4. p. {18}

1954

Javaslat készült a transzformátor állomásnak a Főtérrel való elhelyezésére, mivel eddig ott volt, középén.

136. kép –
A transzfor-
mátor-ház a
Fő-téren. Mö-
götte látható a
Szolgáltató Ház
elődje kisiparo-
sokkal, jobbra a
Tanácsház. {5}

A megyei tanács is engedélyezte, így megvalósulhat a Strandfürdő medencéjének 8,5 méterrel való meghosszabbítása. A korábbi területbővítésen el kell végezni a parkosítást. Pár hónap múlva az artézi kút¹⁹⁸ fúrása is felvetődik, hogy saját vízbázisa legyen a strandnak.

Dévai Ádám az új párttitkár.

Határozat születik a második legelő-kút létesítésére, a balinczai erdőrészben. A falu teheneit a domboldalakon kialakított legelőkre hajtják nap, mint nap, ezért szükséges, hogy napközben legyen, ahol itathatják az állatokat.

Bányász Saját Ház építési mozgalom kezdődött, melynek keretében 21 családi ház építését kezdték meg. (BSH). Szükségessnek tartják a lakásínség megoldására sürgősen Lakásépítési Szövetkezet megalapítását.

137. kép –
Látkép a
Rózsa-dombról {5}

¹⁹⁸ Olyan mélységi rétegbe fúrt kút, amelynél a magas nyomás következtében a víz magától tör a felszínre (pozitív kút). (19)

Potyondi Istvánné lemondott VB Elnöki tiszteről októberben, majd decemberben újraválasztották.

„Marosi Ferenc elvtárs, a szászvári tanács titkára, gyorsan húzza a kabátot, és kezdődik a szemle. A főtér, – amelyet a szászváriak piactérnek hívnak – balsarkában, amolyan ismert falusi kocsmá áll. Körülötte kerítés, hátul az udvarban fák. Bent a kocsmában télen és nyáron vágni lehetett a füstöt, ha összejött a nép. Mondták is néhányan, akik kiálltak levegőzni az ajtó elé: – Ilyen szép időben nem lehetne a kerthelyiségben lenni?

A válasz rendszerint az volt, hogy lehetni lehet, de mit ér, amikor nem a vendégek, hanem a szárnyasok birodalma. – Kár! – mondták és visszamentek a terembe májusban is, augusztusban is. Éppen ezt a kerthelyiséget mutatja Marosi Ferenc.

– Tessék. Ott a félig kész táncter. Még nem tudták befejezni az eső miatt. A kerítés rendben van. Ott hátul épül a tekepálya. A villanszerelők egy nap alatt végeztek a munkával. Állandó zenekart akarnak szerződtetni. A fiatalok eddig a strandra jártak táncolni, de az kicsi. Ez szép lesz. Szép fák vannak, lesz itt élet.

– Mit szólnak hozzá a szászváriak? – kap a kérdésen. – Mit? Örülnek neki, és azt mondják: „végre lesz egy megfelelő nyári szórakozóhely is”. A Főtéren a Népbolttal szemben két lehúzott redőny. A fal frissen tatarozva. Itt nyílik a papír, írószer és dohány bolt.

– A dohánybolt a lényeg. Eddig a Népbolt árusította, de túlszűfolt és tetejébe vasárnap zárva volt. Az új dohánybolt vasárnap is árusít. Aki pedig eddig a Népboltba járt füstölni valóért és várakozott, hogy rákerüljön a sor, az elmegy két lépéssel tovább, hogy ne kelljen várakoznia.

Az állomás felé vezető út gyalogjárója ugyancsak próbára tette a szászváriak bokáját, gidres-gödrös, hepe-hupás. Ez is eltűnik, betonjárda kerül a helyébe. Bővül a közvilágítás is. – Mikor lesz ez meg? – kérdezik a szászváriak. Július 31-ig a közvilágítás bővítése is befejeződik és csak az időjárás mülk, hogy mához egy hétre a megszépült, újjarendezett kerthelyiségben szórakoznak-e.” *Dunántúli Napló*, 1954. május 9. 4. p. {28}

„Szászvári labdarúgók az árvízkárosultakért. Három héttel ezelőtt jött a híre annak, hogy a nagy esőzések következtében Bajorországban és Ausztria területén soha nem látott hatalmas méretű az árvíz.

A hír hallatára lázas készülődés indult meg hazánkban is. hogy elejét vegyék az árvíz pusztításának. A dolgozók tízezrei, néphadseregünk, államvédelmi szerveink egyemberként mozdultak meg a veszély elhárítására. ... Az árvízkárosultak részére megindult adakozásban a

138–139. kép – Az Élelmiszerbolt nyitáskor, és egy felújítás után {15}

sportolók és sportkörök is élenjárnak. Mérkőzések bevételeivel és munkafelajánlásokkal segítenek sportolóink a bajbajutottakon.

A szászvári bányász labdarúgók példamutatóan vették ki részüket a felajánlásból. Az árvíznél közvetlenül nem tudtak segíteni, mert a széntermelés frontján áltak helyt ezekben a nehéz napokban, de elsőik között voltak akkor, amikor anyagi segítséget kellett nyújtani a bajbajutottaknak.

Július 25 én Böröcz János szakosztályvezető vezetésével a csapat külszínen dolgozó tagjai Somogyvári József, Böröcz József IV., Kovács József, Kárpáti Mihály és Susi György leszálltak a bányába és a napi keresetüket felajánlották a károsultaknak. A bányába kömény munkát folytattak és a lent dolgozó labdarúgókkal egyetemben 23 csille szenet termeltek ki, és ezzel közel 200 százalékra teljesítették felajánlásukat. Keresetük fejenként 84 forint volt és ezt átadták azazal, hogy juttassák el az illetékeseknek.

Ezek a sportolók munkájukkal bebizonyították, hogy méltók arra a támogatásra, amit sportvonalon dolgozóinktól kapnak. Megmutatták, hogy nemcsak a pályán képviselik méltóan a bányász színeket, hanem a munka területén is megállják a helyüket, példát mutatnak valamennyi sportolónak.” *Dunántúli Napló*, 1954. augusztus 6. 4. p. {28}

Szigetvári Bálintné visszaemlékezése: „...a későbbi férjem akkor került Bonyhádról ide, amikor megnyílt az élelmiszerbolt, itt előtte fogorvosi rendelő volt a dr. Csepregi rendelt ott. Előtte a volt Schettl boltban volt minden, élelmiszertől a vasáruig. Ekkoriban szedték szét az áruféleségeket külön boltokba.

’56-ban a Szilágyi nevezetű, valami vezető volt, az dobált ki zászlókat, szobrokat, papírokat a Tanácsról és gyűjtötták föl. A Csongor Buci meg a Várszegi-ház ablakán dobált ki iratokat. A boltból zsírt vettek ahhoz a teherautó élelmiszerhez, amit a pesti kórházakba vittek. De ebből később nem lett baja a férjemnek.

A körülmények a boltban mai fejjel elképzelhetetlenek voltak. A WC-nk a tér túloldalán volt, a Könyvtár kapualjába kellett bemenni, és hátul az udvarban volt a budi. Bent a boltban a falicsap, vagy kézmosó alatt ott volt a vödör, azt borítottuk ki, ha megtelt. Az ecetes hordót végig gurították a raktárból a téren át a boltba. A cukorka, a liszt, a cukor, a tej, az ecet mind lédig volt, úgy kellett kimérni. Nagy forgalom volt, állandó ellenőrzés volt. Hol a népi ellenőrök jöttek, hol a KÖJÁL”

„A szénbányászat dolgozói tudják: felelősek az ország energiaellátásáért, a népgazdaság szénellátása az ő vállalkra nehezedik. Most, e nehéz, hideg időjárásban is erejüket megfeszítve folytatják a harcot: a szászvári bányászok gyalog mentek munkába, mert elakadt az autóbuszuk.” *Szabad Nép*, 1954. február 10. 2. p. {18}

„A komlói szénszállítványokkal erősen terhelt Bakóca-Godisa Dombóvár közötti vonalrész teljesítőképességének növelése érdekében kívánatos e szakaszon a második vágány megépítése, vagy Mecsekjányosi és Máza-Szászvár között új vonal építése, melynek folytatása, Bonyhád és Szekszárd között, szintén megépítendő lenne. Ezen az új vonalon a komlói szén a gyéresebb forgalmú Tolna-Mözs – Paks új szakasszal kiegészített dunaföldvári vonalon is továbbítható lenne.” *Palotás Zoltán – Berczik András: Nagyvasúti hálózatunk fejlesztése. Földrajzi Értesítő*, 1954. 769. p. {18}

1955

A bányatelep és a falu között sokan közlekednek gyalogosan, ezért buszjárat indítását kéri egy helyi tanácstag, de csak ígéretet kap a VB titkártól, miszerint megvizsgálják a lehetőségeket.

Utcanevek változtatásáról, illetve névadásáról határoznak: így lesznek Molotov, Malinovszkij és Felszabadulás nevű utcái Szászvárnak, 1955 januárjában.

Rossz minőségű a kenyér, ezért sokadszor tárgyalnak a helyi sütőde létesítéséről. Gépbeszerzések után kezdődik érdeklődés, mert a kézi munka már korszerűtlen. De mint eddig minden alkalommal, a megvalósítás ezúttal is lemarad.

Gondán Géza a postamester.

140. kép – Műszaki Szövetkezet a volt Sziget – malomban.

Major Györgyné,
Győrfi Zoltán,
Dózsa György,
Czakó István,
Kaiser Imre, Móra
József, Jung József,
Dávid...{5}

A helyi párttitkár ismerteti a tagsággal, hogy hol és miben hibázott Nagy Imre korábbi miniszterelnök, és miért kellett leváltani.

A tanácsüléseken minden esetben beszámoló hangzik el az aktuális mezőgazdasági munkákról, esetleges elmaradásokról, szükséges tevékenységekről. Kiemelik a szorgalmas gazdákat, akik a beszolgáltatásban is élen járnak, és néven nevezik a lemaradókat. Egyre kevesebb viszont a munkaversenyre felhívás az egyéni gazdák, és csoportok részéről. A műveletlen területeket felkutatják, a tulajdonosokat bírság kilátásba helyezésével felszólítják a területek hasznosítására.

A VI. Békekölcsönről tárgyal a Tanács. Ez annyiban új, a korábbiakhoz képest, hogy a jegyzett összeg felét helyben lehet majd felhasználni, és mint a neve is mutatja, a Béke érdekében, terjeszti elő a Tanácselnök.

Havasi Györgyné visszaemlékezése: „...a Békekölcson mellett nagyon agitáltak, hogy segítsük az ország talpra állását. Az egy olyan dolog volt, hogy a fizetéséből mindenkinek kellett jegyezni valamekkora összeget, és ezt a részt nem készpénzben kapta meg, hanem egy díszes szelvényt kapott helyette. Ez tartalmazta a futamidőt is, hogy mikor lehet majd tényleges pénzre váltani, és az összeget. Olyan volt, mint egy szép régi részvény, vagy kötvény.

Időnként voltak sorsolások is, aki ott nyert, az megkaphatta a jegyének az összegénél akár még többet is. Elég sokáig volt ez a rendszer, aztán lassan visszaváltották ezeket, és a készpénzt kézhez kaptuk...”

141. kép – Látkép
a „Suligói hegyről”
{5}199

Szeptemberben a Békekölcson kapcsán a Tanácsülés részére összefoglaló készült a helyi eredményekről: 1000 négyzetméter betonjárda, kultúrház, általános iskola 4 tanerőről 12 tanerőre, napközi otthon az iskolásoknak, 3 közkút befedése, kútgyűrűvel ellátása, bányauzemi fürdő, hangos híradó, strandfürdő versenyméretű medencékkel, ménfedeztetési állomás, Dr. Várszezinél váróterem, legelőn kút, fogszakorvos, sportpálya. A Békekölcsonból a további tervek: több betonjárda, több kútlefedés, napközi otthon és iskola fejlesztése, strandfürdő parkosítása, tűzoltó őrszoba, összes híd megépítése, a Bányán egy iroda és mentőállomás, Sportház a Csongor-féle házban. A Békekölcson jegyzésében a képviselők jó példával járnak elől. A tanácsülésen jelentik be a jegyzési összegeiket.

¹⁹⁹ Suligói hegynek nevezték a II. világháború előtt az Ókány feletti domboldalt, mert ezen a szakaszon voltak birtokai Suligói András vállalkozónak, aki többek között a lövontatású szállítást is végezte a bánya részére, a széntermelést a mázai vasútállomásra juttatva. Kőbányája, homokbányája volt. Lakóháza ma is áll, a régebben a rendőrség épülete volt.

142. kép –
Az élelmiszerbolt
dolgozói {15}

143. kép –
Vegyesiparcikk
és Cipőbolt
a Fő-téren {5}

Hétköznapiabb hozzászólások a napirendek után: a Ruházati boltban miért nincs zokni? Az ellátásért felelős tanácstag válasza, hogy kiküldi a társadalmi ellenőröket a probléma ellenőrzésére. Más a Húsboltban való ácsorgást teszi szóvá, illetve a kivételezéseket. Egyesek már reggel négykor ott állnak sorban, hogy jusson nekik hús.

Képviselők szerint a húsellátás körüli gondok oka, hogy túl nagy a körzetünk. (sokan járnak ide vásárolni vidékről). Elhangzik, hogy a Magyarreggyi Földműves Szövetkezet nem küldte le a kulcsot Szászvárra, így nem kezdődhet meg az olajosztás, ami pedig tervezve volt.

Novemberben 3 éjjeliőri állást, Minisztertanácsi rendelet értelmében meg kellett szüntetni, vagy helyi költségre kell átszervezni. A tanácstagok helyi költségekből fizetve két ór megtartását javasolják. Az éjjeliőrök mozogjanak, ne a sar-

kon álljanak, ezt kéri a tanácstagok. Az éjjeli őrseget soros rendben a lakosság biztosítja, aki nem akar, vagy nem tud részt venni, fogad maga helyett embert. A bért a lakók hozzájárulásából fizetik ki (a tervezet szerint csak a háztulajdonosok fognak fizetni). Erre a javaslatra a tanácstagok megkérdezik a körzetük lakosságát, azután lesz majd döntés.

Decemberben dr. Várszegi a község területén a közlekedési eszközökkel való gyors hajtást teszi szóvá, szerinte ez növeli a balesetveszélyt, ezért fel kellene lépni ellenük. Egy másik tanácstag a Kálvária-dombon elharapódzott illegális fakivágásokra hívja fel a figyelmet.

„Szervezetlen, felelőtlen munkára mutat a szászvári mentőállomás és fürdő építésének története is. Az építő vállalat felvonult Szászvárra és megkezdte az alapok kiásását, amikor kiderült, hogy a tröszt arra a helyre mást akar építeni. Újra le kellett vonulni, ami nem kis költséggel járt. Azóta is ott hever a cement, téglá, építőkö, pedig másutt nagy szükség lenne rá.” *Dunántúli Napló*, 1955. szeptember 23. 3. p. {28}

„Sokan gratulálnak a szászvári Törő Imrének²⁰⁰, aki 79.45 m-es(!) dobással győz a gránátvetésben. (Róla újságolják a szászváriak, hogy a múltkoriban – életében először – gerelyt vett a kezébe, s amúgy állóhelyből, civilruhában és cipőben – több mint 50 méterre hajította.)” *Képes Sport*, 1955. július 26. 61. p. {18}

„Majd mindennap megjelenik Szászváron a népboltban Ledneczki Mihály 12 holdas és Gyenis István 17 holdas dolgozó paraszt is, hogy kenyeret vegyen. Az egyik madoccai kulákasszonyt pedig azon fogták rajta, hogy búzával kevert árpát etetett jószágaival. Ez volt hát a magyarázata Madocsán, Szászváron, Kaposszekcsőn és Bikalon a kenyérfogyasztás mértéktelen emelkedésének. Az állam készletei természetesen minden fennakadás nélkül biztosítják az ellátatlan lakosság egész évi kenyérszükségletét. De az már nem helyes, hogy azok is a központi készletekből tartassák el magukat kenyérrel, akiknek erre semmi szükségük nincs, hiszen megvan a kenyérnekvalójuk.” *Szabad Föld*, 1955. december 11. {18}

„Vörös János 1939-ben ismerkedett meg először a bányával. Édesapja is bányász – ő is Bétán dolgozik. Először csak, mint palaválogatót alkalmazták. Egy év múlva csillés lett. Hamar megszerette szakmáját, de egy váratlan baleset elriasztotta. Felgyógyulása után munkát változtatott. Géplakatos lett. Mázán majd Szászváron dolgozott. A szíve azonban visszahúzta a bányába. Négy éve már, hogy ismét odaállt a szénfal mellé: egy év alatt vájár lett, rá félévre brigádvezető.

Egy évvel ezelőtt több szászvári bányással együtt Béta-aknára jöttek, mert itt nagyobb szükség volt jó szakmunkásokra. Gyorsan megismerkedett új munkatársaival, de ma is szívesebben dolgozik a szászváriakkal. Érthető ez a ragaszkodás, hisz minden nap együtt járnak Szászvárról Béta-aknára az autóbusszal, meg aztán ismeretségük sem mai keletű. Főként szászváriakból alakította meg múlt év júniusában a DISZ-brigádöt is. Így került a brigádba a két öreg: Várhegyi János és Wáger János, a másik két harmad vezetői és Fábián Márton, aki már Szászváron is csillése volt.” *Dunántúli Napló*, 1955. április 13. 3. p. {28}

²⁰⁰ Valójában Törő Béláról van szó.

1956

„Annak ellenére, hogy az északi koncentráció területén lényegében még ezután kezdődik meg a szervezett kutatás a geológusok képzeletében Máza-Szászvár között már felépült egy második Komló, feketeszéntermelésünknek egy újabb bázisa. Ma még csak a képzelet szülte város ez, de ki tudja néhány év múlva nem e lesz valóság belőle. A geológusok minden esetre mindent megtesznek ennek érdekében. Ezévből tovább folytatják a szeizmikus felvételeket.

Nagyobb kutatás lesz a szászvári bánya területén. Itt a keleti és nyugati vetőktől kutatják a széntelepeket. Mázán az V-ös és VI-os fúrólukak már lemélyültek s ha megérkeznek a Szovjetunióból a nagyteljesítményű ZISZ 1200-as mélyfúró berendezések, kiterjesztik a mélyfúrásokat is. Mindent összevetve: ha a fúrások eredménnyel járnak, a jövő év közepén már az északi koncentráció területén is meg lehet kezdeni az első akna mélyítését, s utána a többit, hogy a képzeletből mielőbb valóság legyen.” *Dunántúli Napló*, 1956. január 11. 1. p. {18}

A Szikvíz és szeszfőzdet ismét a Baranya megyei Szikvíz és Szeszipari Vállalat vette kezelésbe.

Dr. Várszegivel kérdésére közli az előadó, hogy a szociális segélyezési keret nagyon kevés, és csak a járásnál hagyták meg, és a szegénybetegek (*sic!*) kórházba szállítására, és temetésére használható fel.

A Bánya 101,5%-os túlteljesítéssel, plusz 1287 tonnával Élüzem címet érdemelt ki. Valamint 1 db oszlopos fúrógépet, 1 db esztergapadot, 1 db 2000 köbméteres percteljesítményű szellőztetőgépet szerzett be, 58 000 Ft-os beruházással.

Márciusban a „Piacctér” áthelyezéséről tárgyalnak a Fő-térről.²⁰¹

Továbbra is minden tanácsülés elmaradhatatlan pontja az aktuális mezőgazdasági munkák állása, elemzése, sürgetése, valamint a begyűjtések időarányos állása.

A Vendéglátó Vállalat az udvarát rendbe teszi, de az elterjedt hírekkel ellentétben a tánctermet nem bontják le, teszik ezt a tanácstagok megnyugvására.

Országos célkitűzés hangzik el: a mezőgazdaságban 27%-os emelkedést kell elérni. A VB elnökhelyettes a növényápolásban látja a lehetőséget az előrelépésre. A vegyszeres gyomirtás még nincs általánosítva, de ha a parasztok megismerik, úgy fognak majd ragaszkodni hozzá, mint a műtrágyához, vélik a tanácstagok.

Júniusban az aratást nagy eső zavarta meg. Javaslat érkezett arra, hogy az eddigi 13 kevés kereszttek helyett 18–20 kevéskeket rakjanak, hogy az eső minél kisebb kárt okozzon a learatott gabonában.²⁰²

²⁰¹ A község központi elhelyezkedésű terének egyes részei külön névvel rendelkeztek. Később kapott csak egy megnevezést.

²⁰² A learatott gabonát a marokszedők kévékbe kötötték, és a cséplésig egymásra keresztbe tették, száradni, illetve, hogy kevésbé érje az eső.

144. kép –
Aratásnál a
kézimunka és a
ló vontatta székér
megszokott volt
1956-ban. A kézzel
aratott gabonát
kévékbe kötötték,
asztagokba rakták,
onnan rakták fel a
szekerekre. A ké-
pen, a csépelés után
a szalmát rakják a
szekérre. (Horváth
János, Kiss József)
{5}

A Zöldségboltban kevés áru van, a boltos ne adjon mindenkinek annyi árut, mint amennyit kér, így mindenkinek fog jutni áru, szól egy javaslat.

A rózsahegyí tűzfigyelő szobához telefon bekötését javasolja egy tanácsstag, mert most csak kolomp van. A VB elnöke a telefonvonalat nem javasolja, mert múltkor is ellopták a vezetéket.

Augusztusban 250 fő iskolás beíratásáról adnak számot. Már van orosz nyelv-tanár is. Pfeiffer János és neje új nevelők az iskolában. Dr. Várszegi kéri, hogy a WC-ket rendszeresen takarítsassák, mert járványos gyermekbénulás léphet fel.

...Betakarítások, begyűjtés állása, hidak állapota, szemét elhelyezése... ezekről a hétköznapi kérdésekről tárgyaltak, mint mindegyik tanácsülésen.

„A csendes kis szászvári szobában hárman ültünk az asztal körül, amelyen levelek, énekeskönyv, a Magyarországi Ütikönyv és még sok más papír költői összevisszaságban hever. Hárman vagyunk: Harka Sándor, az iskola igazgatója, Köves Kálmán, a 76 éves csizmadia – Szászvár történetének egyik legszorgalmasabb kutatója – és jómagam. A beszélgetés azzal kezdődik, hogy Köves bácsi megmutogatja azokat a leveleket, amelyeket a különböző múzeumoktól, a járási tanácstól, a megyei tanácstól, meg a kormánytól kapott. De a legfőbb kérdésre, arra, hogyan kezdte el a kutatást, csak nagysokára adja meg a feleletet. – 1937-ben vízvezeték csöveket találtam. Bevittem Pécsre a múzeumba. Kiderült, hogy azok római kor vízvezetékcsövek voltak. Ez volt az, ami kutatásra ösztönzött! – magyarázza Köves bácsi.

– Azt gondoltam, ha ez volt, van itt más is! – és bevezet bennünket egy kis szobába. Matat valamit, majd egy csomagot ad át. Nehéz, mint a só. Vajon mi lehe benne? – Római kori téglá! Dombay János, a pécsi múzeum igazgatója is megállapította róla, hogy az. Csak nem vitte el, azt mondta, ilyen már van a múzeumban. Hát most itt tartogatom. Tehát a következtetés helyes

volt. Amikor a vízvezetékcsöveket találta úgy gondolkodott: „nem lehettek itt házak annak idején, mert vízvezetékét csak a nagy házakba vezetnek be.” És bár hosszú idő múlva, de Tófü határában megtalálta egy beomlott sírboltnál az első római korú téglát, amit még most is őriz és amelynek súlya nem kevesebb, mint 1 kiló. (Ilyen nagyméretű téglával gyorsan mehetett annakidején az építkezés!) – A szászvári határban, Szalócsa dűlőben római korabeli kastély maradványok vannak. Jó lenne kiásni! – így az öreg régész. – De van itt más is. Merthogy Szászvár a rómaiak idejében gazdag emberek tanyája volt az nem kétséges és ez a hagyomány később is fennmaradt. Szent István király idejében Szászvár és Mecseknádasd között királyi birtok volt. ...Most éppen azt magyarázza, hogy 1543-ban Szulejmán bevette a szászvári várat és 142 törököt kellett eltartaniok a szászváriaknak. ...

Elnézem ezt az idős, munkában megtört embert, az egykori csizmadiát, akinek készítményeit még Tolna megyében is jól ismerték, aki most, idős kora ellenére nap, mint nap járja a határt, kutat, és, ha talál valamit, ami előbbre viszi a tudósok munkáját, becsomagolja és küldi Pécsre, Pestre, hogy azok döntsék el annak keletkezését, akik erre a legilletékesebbek. Az iskola igazgatója is hozzá irányított, azt mondta, hogy ő az, aki bővebbet tud mondani Szászvár történetéről. Sajnos, így van. Pedig Szászváron is, és mindenütt, sokat, nagyon sokat tanulhatnának abból a lelkesedésből, amely a csizmadiából lett régész, a 76 éves Köves Kálmán bácsit fűti. Szakai János”. *Dunántúli Napló*, 1956. június 30. 3. p. {28}

„Cukrászdát és kisvendéglőt kap Szászvár. A Vidéki Vendéglátó Vállalat Szászváron új kisvendéglőt, cukrászdát és cukrász műhelyt létesít 150 ezer forintos beruházási költséggel. A kisvendéglő Alkotmányunk ünnepére, augusztus 20-ra, a cukrászda és a cukrászműhely pedig szeptember végére készül el. A vállalat a szászvári megállónál még egy büfé is létesít.” *Dunántúli Napló*, 1956. augusztus 3. 3. p. {28}

Mit olvashattak a szászváriak a forradalom napjaiban, a Dunántúli Naplóban? Várható, hogy a tájékoztatás egyoldalú, hiszen nyomtatásban csak az jelenhetett meg, amit a Kommunista Párt közölni akart.

„Súlyos, megoldandó problémáktól terhes napokat élünk. Budapesten, az ország szívében fegyveres összetűzésekre került sor az éjszaka folyamán annak következtében, hogy rendbontó és fasiszta elemek kihasználták az ifjúság fegyelmezett felvonulását. Ezekben a nehéz napokban szükségesnek tartja a megyei pártbizottság, hogy felhívja Baranya dolgozóinak és fiataljainak figyelmét: őrizzék meg nyugalmukat. Jogos kívánságaikat, követeléseiket a megyei pártbizottság magáévá teszi és harcol azok megvalósításáért. Éppen ezért a megyei párt- bizottság nyitvartartja kapuit mindazok előtt, akik problémáikkal az ország színe elé kívánnak lépni. Bizonyosak vagyunk benne, hogy ez az út célravezetőbb bármely más útnál. A Magyar Dolgozók Pártja Baranya Megyei Bizottsága” *Dunántúli Napló*, 1956. október 24. 1. p. {28}

„A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának rendelete. Ellenforradalmi, reakciós elemek fegyveres támadást intéztek középületeink ellen és megtámadták karhatalmi szerveinket. A rend helyreállítása érdekében további intézkedésig tilos minden gyűlekezés, csoportosulás és felvonulás. A karhatalmi szervek utasítást kaptak arra, hogy a rendelet megszegőivel szemben a törvény teljes szigorával lépjenek fel.

A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa rendkívüli állapotot hirdet!

Pécs város és Baranya megye dolgozói! Tekintettel a reakciós provokációk lehetőségére Pécs városában és az egész megyében rendkívüli állapotot rendelek el. Felhívom városunk és

megyénk minden dolgozóját, hogy tartózkodjék a csoportosulásoktól, gyülekezéstől. Elrendelem a szesztilalmat, a színház és filmszínházak szüneteltetését. Aki fenti rendelkezésemet megszegi, azzal szemben hatósági szerveink eljárnak. Felhívom a lakosság figyelmét, hogy őrizze meg nyugalmát, tartózkodjék minden rendzavarástól, hogy az üzemekben, hivatalokban és üzletekben a munka és a lakosság ellátása zavartalanul folyjék. Pécs, 1956. október 24.” *Dunántúli Napló*, 1956. október 24. 3. p. {28}

Plesz Ádám visszaemlékezése: „...buszsofőr voltam 1956-ban is. Október 24-én mise után a Csábrák János elszavalta a Talpra magyart, utána azt mondta, „senkinek nem lehet bántódása”, egy csepp vér nem folyhat. Amikor a Csábrák és a Tóth Feri bácsi megalakították a Nemzeti Bizottságot, elkérték a rendőrségről a fegyvereket, négy puskát. A Borbély volt a parancsnok, a többire nem emlékszem. De a forradalom alatt sehol nem voltak a rendőrök.

Bonyhádról jöttek egyszer fegyveresek és keresték a párttitkárt, a Pekarek Karcsit. Engem is kérdeztek, én tagadtam, hogy ismerném. Szászváron szóltam a Csábráknak, hogy keresik a Pekareket, szóljon neki. Ő szólt is, és így el tudott bújni a présházban. Hálás volt érte.

Október 24-én Hidasra mentem a fakarusszal, és velem jött a Téczy Pista bácsi és a felesége, Erzsébet néni. Hidasra mentem volna, éjjeles műszakban, Bonyhádon már nagy csüdület volt. A fegyveresek a puskaszuronyt nekiszegezték a Téczy mellének. Halál a kommunistákra, mondták. A Téczy nagyon izzadt, mert ő volt a párttitkár Hidas bátyjában, de személyesen őt nem ismerték. Én csitítottam a fegyverest, aki egy forgalmazó volt. Le is tudtam csitítani. A Téczyék nagyon hálásak voltak érte.

November 4-e előtt egyszer mondták, hogy hozzunk egy kötelet Hidasról a bátyjából, és ezzel akarták lehúzni a szovjet hősök emlékművét, de én ebben nem akartam részt venni. Egy kollégám vállalta, 4 évet kapott érte.

A forradalom alatt a Csongor és a Major György is vittek fel egy kocsit élelmiszert Pestre, egy Csepel billenccsel. Én adtam nekik akkumulátort, a tsz egy bikát adott, a Bekker vágta le. De vittek krumplit, mindent, sokan adták össze a faluból. Délután kettőkor indultak el.

Negyedike után a tankok járták az utakat. Jöttek Egregy felől, és mentek Mátyásfalva felé, az aluljáróig, ott megfordult egyik, egy másik fel akart menni a bátyjára is, de a hídon nem fért át, és visszafordult, fölöttük meg ment a helikopter, az figyelte őket föltről. Ezek a dombóvári szovjet laktanyából szoktak menni járőrözésre, ott legalább két üteg állomásozott..

Én a fenntartó munkásokat (mivel sztrájk volt a bányán november 15-éig), tűzőröket vittem fel a bányára aznap is, délután meg vissza²⁰³. Ezért volt végig nálam a busz. Minden nap bementem Bonyhádra tankolni. Bonyhádon felszálltak olyanok, akik Budapestről jöttek haza, fegyveresen Komlóra. Szászváron nem akartak leszállni, követelték, ezért elvittem őket Komlóra. Siettem vissza, mert a délután megint mennem kellett a bányászokért.

November 15-e után utasítást kaptam, hogy a bányászbust az éjjeli szállítás után oda kellett vinni a rendőrségre és le kellett adni a kulcsot. Két alkalom után a Borbély mondta, hogy ne este hozzam, majd másnap lepecsételi a menetlevelet.”

„Szászvár község és a szászvári bányauzem forradalmi eseményei. A baranyai-tolnai határ menti Szászváron a 19. század ötvenes éveiben indult meg a kőszénbányászat, mely a század végére fellendítette a község fejlődését is. Az I. világháború idején a lakosság szám 1800 fő fölé emelkedett, 1930-ban a Bányateleppel és a külterületi lakott helyekkel együtt 1524 magyar, 163 német, 1 szlovák, 9 egyéb anyanyelvű lakója volt Szászvárnak. 1947-ben a szomszéd község, Császa beolvadt Szászvárba. 85 Szászvár község lakossága megoszlott a bányászok és a földművesek között. A szászvári bányauzem a Komló Szénbányászati Tröszt-höz tartozott.

1956 októberében a szászvári bányauzemben dolgozók indították el a forradalmi megmozdulásokat. Október 26-án a bányauzemben leállt a termelés, a bányában csak fenntartási munkálatokat végeztek. Egy meghatározott nagyságú szénmennyiség termelését hagyták csak meg, hogy a mázai villamos erőmű szükségleteit el tudják látni.

A szászvári bányauzemben október 27-én sztrájkoltak a bányászok, majd nagygyűlést tartottak. A párttitkár levette a vörös zászlót, a DISZ-titkár pedig azt hangoztatta, hogy „eddig többször becsapták a népet”. Megválasztották a bányauzem nemzetőrségét. A bányászok egy csoportja 4–5 gépkocsival átmert Bonyhádra, ahol részt vettek a tüntetésen. Szászvárra vizsztatérve, a bányauzem hangosbemondójába olvasták be a bonyhádiak 12 pontos követelését. Ezek között szerepeltek: az orosz csapatok hagyják el Magyarországot, legyen független magyar kormány, tartsák meg a szabad választásokat. Szászvár községbe 1956. október 27-én „ért el az események szele”. A nap délutánján utcai csoportosulások voltak, az emberek vitatták a rádióban hallott eseményeket. Ekkor két teherautó jelent meg a községben, a rajtuk érkező pécsi egyetemisták a községi tanács épületében összetörték a gipsz-szobrokat, elégették a vörös zászlót, az épületre fekete zászlót tettek ki. A hangoshíradóba beolvasták követeléseiket. A Rákosi éltető hanglemezeket összezúzták.

A temetőben lévő hősi emlékműről leverték a vörös csillagot, hasonlóan a községi intézmények (rendőrség, posta) vörös csillagos tábláit is eltávolították. Október 28-án a községben lakók egy csoportja kereste fel a tanácsi vezetőket, hogy engedélyt kérjenek békés felvonulásra, ezt a tanács elnöktől meg is kapták. Mintegy 150–200 főnyi csoport jött össze a községi hangoshíradó előtt, majd beolvasták 12 pontból álló (a bonyhádiaktól előző nap átvett) követeléseiket. A Himnusz és a Rákóczi induló bejátszása után a tömeg feloszlott.

A szászvári bányauzem munkástanácsát 1956. október 29-én választották meg, a délutáni órákban, majd este községi gyűlést tartottak, ahol megválasztották Szászvár község munkás-

²⁰³ Amikor nincs termelés, akkor ún. tűzőrök járták a bánya munkahelyeit, ellenőrizve, hogy nincs-e tűzre utaló jel.

tanácsát 25 taggal. E munkástanácsot később nemzeti tanácsnak nyilvánították. A szászvári munkás-, illetve nemzeti tanács tagjai közé arányosan választottak különböző társadalmi rétegek képviselőit. Így kerültek a szászvári forradalmi intézménybe „dolgozó parasztok”, bányászok, iparosok, értelmiségiek. A szászvári nemzeti tanács első ülésén előbb megszüntette a községi tanácstagságot, de a tanácsi apparátust megtartotta. Ezen az ülésen határoztak a nemzeti tanács tagok a Budapestre küldendő élelmiszerek gyűjtéséről, ez meg is történt, a községből élelmiszerküldeményt szállítottak a fővárosba. A következő ülésen felmentették tisztségéből a községi vb-elnököt, de a vb-titkárt és a vb-elnök-helyetteset meghagyták hivatalában. A községi hivatali apparátusból elbocsátották az adóügyi megbízottat, a mezőgazdasági előadót és az egyik hivatalsegédet, valamint felfüggesztették hivatalából a begyűjtési hivatal két dolgozóját. Ugyancsak erre a sorsra jutott az iskolaigazgató és két községi rendőr.

Szászvár község nemzeti tanácsa megválasztotta a községi nemzetőrséget, melybe bevonták a helyi rendőrőrs parancsnokát is. A szászvári nemzetőrség vezetője, Koppány Antal, aki a szászvári bányaiüzem könyvelője volt, november 1-én tizedmagával a szászvári rendőrőrsöt lefegyverezte, majd a nemzetőrökkel a községi pártvezetők lakására ment, hogy fegyvereket kusszon fel. Az akció során a nemzetőrök házkutatásokat tartottak, de fegyvereket nem találtak.

A baranya-tolnai határterésben igen aktív bonyhádi nemzetőrség a pécsváradai és a szigetvári járási pártbizottság első titkárait, akik szászvári illetőségűek voltak, Szászvárra küldte, hogy itt fogdába zárják őket. A szászvári nemzeti tanács azonban megtagadta a bonyhádiak utasítását, azaz a válasszal, hogy ha a párttitkárok bűnösök, bírói ítélettel kell eljárni velük szemben. A nemzeti tanács közigazgatási feladatokat is ellátott: intézte a község élelmiszerekkel és más cikkekkkel való ellátását, a lakáskiutalásokat. November 4-én a szászvári nemzeti tanács feloszlott és átadta hivatalát a vb-elnöknek.” Rozs András: Baranya megyei bányaiüzemek és bányász települések az 1956-os forradalomban. In: Bircher Erzsébet – Schuller Balázs (Szerk.): *Bányászok és bányászvárosok forradalma, 1956. Tanulmányok az 1956-os forradalom és szabadságharc 50. évfordulójának tiszteletére*. Sopron, 2006. (Központi Bányászati Múzeum Közleményei 5.) 33. p. {28}

Havasi Györgyné visszaemlékezése: „...1956-ban az apám a Csábrákkal együtt összeszedett egy teherautó élelmet Szászváron, és felvitték Pestre, valamelyik kórházba (vagy az István, vagy a László kórházba). Novemberben már nagyon vártuk, hogy jöjjenek már meg, aztán megjöttek. Mesélték, hogy micsoda öröm volt, amikor megérkeztek az élelemmel. A férjem aznap is dolgozott, amikor kitört a forradalom, kőműves volt. Csak a rádióban hallottuk a híreket, féltünk, hogy ide is elér majd a harc.

Még 1949-ben alakult a mágocsi tsz. A parasztok 56-ban elégették a tagkönyvüket. Én SZTK-s voltam, a nyugdíjhoz kellett mindenki a tsz-es évek is, és volt egy rendelet, hogy ha ketten igazolták, hogy valaki tag volt, azt be kellett írni, indoklásul pedig, hogy az eredeti iratok megsemmisültek az ellenforradalomban...”²⁰⁴

²⁰⁴ „1956 nyarán, Magyarországon 4863 termelőszövetkezet volt – a forradalom hatására ezek túlnyomó többsége napok alatt szétesett; kb. 700 maradt csupán meg. A forradalom után több engedményt is tett az állam: engedélyezték a kilépést a tsz-ből, a föld korlátozott adásvételét, megszüntették a beszolgáltatási rendszert”. Mihályi Péter: *A 2010–14 közötti államosítások történelmi előzményei Magyarországon, 1722–1962*. (Műhelytanulmányok)

Nagy Ildikó 1956-os kutatásából: „Szászváron békésen zajlottak az 1956-os forradalom és szabadságharc eseményei. Ezt főleg Csábrák Jánosnak a falusi Nemzeti Tanács Elnökének, és helyettesének, Tóth Ferencnek köszönhetjük. A Nemzetőrség vezetője Virág József, a bányai Munkástanács elnöke Kiss János vájár volt. Gyűléseket tartottak, követeléseket fogalmaztak meg, pártvezetőket váltottak le, lefegyverezték a rendőröket, feloszlatták a tsz-t, a kommunista jelképeket levertek, a marxista könyveket elégették...

A megtorlás idején orosz tankok jelentek meg, és egy helikopter, megkezdődtek a zaklatások, kihallgatások, börtönbüntetések. Csábrák János másfél, Tóth Ferenc egy évet töltött börtönben államrend elleni szervezkedés vádjával. Koppány Antal bonyhádi lakos, aki a bányán volt könyvelő, hat évet kapott. A Schobert (Csongor) testvérek ellenforradalmi tevékenységük miatt emigrációra kényszerültek. Később Schobert Ferenc kitüntetést vehetett át Pongrácz Gergelytől a forradalomban való részvételéért.

1991-ben Csábrák Jánost rehabilitálták, és 56-os emlékérmét kapott.

Az 56-os helyi eseményekről kiállítást rendeztem a Helytörténeti Kiállító helyiségben.”

A Forradalom előtt október 16-án ülésezett utoljára a Községi Tanács. Semmi utalás nincs arra, hogy bármire készült volna bárki, országos kitekintés nem szerepel a jegyzőkönyvekben. A következő jegyzőkönyv keltezése: 1957. január 30.

1957

A napirendben az október 23-i események értékelése és a feloszlott termelő szövetkezetre való utalás jelzi, hogy miről lesz szó. Az ülést a VB elnökhelyettes vezeti, indoklás nincs, hogy hol van az elnök (*asszony*). Később bejelentik, hogy az Elnök lemondott minden megbízatásáról, valamint, hogy Dr. Marosi Ferenc VB titkár elhunyt. Három tanácstag lemondott mandátumáról.

A képviselők egymásnak rónak fel az elmúlt időszak ténykedéseiből. Ebből kiderül, hogy Nemzeti Tanács működött a faluban, ami november 4-én feloszlott, és behívták a hivatalába a VB elnököt, aki nem tett eleget a kérésnek. Tóth Ferenc volt a megalakult Munkástanács, ami később a Nemzeti Tanácsá alakult át, elnökhelyettese. Elmondta, hogy amikor a rendőrörsöt lefegyverezték, akkor ők mentek oda rendet csinálni. Ő felajánlotta az Elnök asszonynak, hogy dolgozzanak együtt, aki ezt elhárította. November 4-én az Elnök asszonynak visszaad-

ták a Hivatalt. Amikor meg akarták dobálni az Endrei²⁰⁵ házát, ő nem engedte, amikor egy idegen le akarta szúrni a cukrászda előtt Pekareket²⁰⁶, ő fogta le.

Október 23-én, szombaton tört zúzott a csőcselék, mondja egy képviselő, hol volt akkor a rendőrség, kérdi. Mivel nem volt sehol, ezért alakították a Bizottságot. Szabó János elmondja, hogy itt nem volt atrocitás, és ez a bizottságnak köszönhető. Zag János elmondja, hogy volt egy két „kiruccanás”, pl, amikor Koppány itt volt, Tóth Ferenc közbeszólása: akkor sírtak a rendőrség tagjai, amikor géppisztolyosó előtt voltak, ő csinált rendet.

Bakó János: „Eltársak! Itt sokan vagyunk, de talán tíz sincs, aki a Kádár kormányt elismeri... Kis János: Ők *(valószínűleg Koppányékra utal, szerk.)* Bonyhádon jöttek össze.”

Vadon Antal: „a kormány és a párt értékelte, hogy ki az ellenforradalmár: az, aki jelenleg is uszít, vagy őlt korábban...”

Normál rend szerinti javaslatok is elhangzottak: „a Müller-féle kocsmát a község vegye kezelésbe és nyisson ott maga kocsmát. A II. kerületben a nagyhegyiséget meg kell hagyni az ifúságnak.”

A tanácsülés elhatározta, hogy egyre inkább fog támaszkodni a Hazafias Népfontra. Kérni fogják a segítségét, javaslatait, és figyelembe veszik azt. Elhatározták, hogy az egymás iránti bizalom növelése érdekében leszerelik az esetleges rémhíreket.

Az Új Remény tsz. november 14-én 4 év működés után befejezte tevékenységét, kimondta feloszlását. Megjegyzik, hogy nem az ellenforradalom hatása miatt fejezték be. A tsz- vagyon törvénytelen széthurcolása itt nem következett be. A volt tagok a földjeiket a legrövidebb időn belül visszakapják.

A VB elnökhelyettes beszámolójából: az új kormány 1956. évi 21. sz. Törvényerejű Rendelete szerint eltörölték a mezőgazdasági beszolgáltatást, és a termékek beadását. A 25. sz. rendelet intézkedik a Munkástanácsok törvényes keretek közötti felállításáról. A 27. sz. rendeletben közkegyelmet hirdet a kivándoroltaknak, ha márciusig visszatérnek. És sorban még több fontos intézkedést is idéz a hallgatóságnak.

²⁰⁵ Vezető volt a bányán.

²⁰⁶ Párttitkár volt.

Iparengedélyek kiadását javasolta kérelmükre: Garai János hentes, és mészáros, Csongor József pékipar, Sziebl Gyula terménydarálás, Kasper Konrád, férfisزابó iparra, ifj. Havasi János asztalosiparra.

Tervezik OTP fióktelep megnyitását, különösen az építkezők érdekében. Bejelenti, hogy a Bányaüzem 50 db ikerházas lakótelepet kíván építeni a Tótfői dűlőben. Megindult a kisajátítás a 10 kh területen.

Februárban a tanácsülés megváltozott hangnemben intézkedik: felkéri a dolgozó parasztságot, hogy a jó idő beköszöntével teljes erővel álljon neki a tavaszi mezőgazdasági munkáknak. A Tanácsülés felkeresi a vas-műszaki bolt vezetőjét, hogy már most szerezze be a tavaszi munkákhoz szükséges eszközöket, amikre majd szüksége lesz a dolgozóknak.

145. kép – Az első ikerház építése {5}

Javasolja egy tanácstag, hogy a levert vörös csillagot helyezzék vissza a Temeői Szovjet Hősök emlékművére és a Császtai Hősök emlékműre is. Lőrinc József iskolaigazgató javaslata, hogy a császtaira nem kellene, mert az eredetileg²⁰⁷ is túlzás volt, hiszen az a magyar hősök emlékműve az I. világháborúból.

A komlói kenyér rossz minőségű, helyben is kellene egy sütödét létrehozni, javasolják. Folyamatos felvetés, hogy a boltokban nem egyforma a kiszolgálás, mivel áruhiány van, több esetben is pult alól árusítanak a boltosok, kedvezményezetteknek.

Máza község kéri Szászvárt, hogy csatolják Mázához a Bonta-dűlőt, mivel az inkább Mázához tartozik, és nagyon sok lakásépítési igény érkezik hozzájuk e területről. A tanácstagok hevesen elutasítják a kérést.

Plesz Ádám visszaemlékezése: „Akármilyen nehezen is indult az életünk Szászváron, néhány év alatt mindhárom gyereknek saját házat építettünk. A nővéremnek

²⁰⁷ A Szent korona volt rajta.

a háza 1957-ben épült, az én házammal szemben, a sarkon, az akkori Malinovszkij, ma Diófa utcában. Ez egy döngölt ház volt. A sarkokat falazták, közte vert fal volt 45 cm széles. Padlók közé tették a földet, amit apám hozott szekérrel, ezt fonott kosarakba merték az asszonyok, és adták föl a férfiak a falra a többieknek. Ez a ház ma is áll. A Hahnék, (Havasiék) voltak a kőművesek. Ők is segítettek. Az ablakok helyénél szalmát keverték a földhöz, így amikor sorra került, az ablakok helyét fűrészsel vágták ki, és be tudták illeszteni a helyükre azokat. Mindegyikünknek saját házat építettünk. A mi házunk téglából épült.

A bátyám a vörös brigádban dolgozott Komlón a bányában, két réselővel nyomta a szénfalat, tönkre is ment benne.”

146. kép – Plesz Ádám nővérenek házépítése (döngölt falú) {16}

Május hónapban már Móka István VB elnök vezeti az üléseket. (Eddig a helyettes, Marton István vezette, most ő a VB titkár). Támogatást kér a munkájához.

A mészégetőt átvette a Földműves Szövetkezet. Van már kiutalás, csak még a mészhez nem lehet hozzájutni, panaszzal. Miért nincs minden vasáru Szászváron, amikor Mágocson még fürdőkádat is lehet kapni! Újabb panasz.

Júniusban az MSZMP²⁰⁸ helyi szervezete rendeletre hivatkozva összeférhetlenség okán kéri négy tanácstag leváltását, mivel méltatlanokká váltak, ellen-

²⁰⁸ MSZMP: A Magyar Szocialista Munkáspárt marxista-leninista párt volt. A Szovjetunió támogatásával és felügyeletével egypártrendszer keretében, állampártként kizárólagosan gyakorolta Magyarországon a hatalmat, 1956 novembere, és 1989 októbere között.

forradalmi tevékenységük miatt, a nép bizalmára. A bejelentés kivizsgálására bizottságot hoznak létre.

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanács rendelet alapján Waszner Antalnét 7, Sasvári Lászlónét 6 gyermeke után jutalomban részesítette. Emlékeztettek arra, hogy az ellenforradalom után a párt támogatásban részesíti a sokgyermekes anyákat.

Az Elszámloltató Bizottság lépése előtt Susi Mihály önként kérte visszahívását, mivel '56-ban megválasztotta a nép, és ezért élelmiszergyűjtést rendezett a budapestiek részére. 3, 4 autóval vittek fel, hogy kik kapták, nem tudja, ők egy kórházba vitték, mondja. Korábban leváltották Marton István VB titkárt, mert részt vett a Nemzeti Tanácsban, elbocsátásokat írt alá. Összeférhetetlenség miatt visszahívták továbbá: Jáger Józsefet, Böröcz Józsefet, Kovács Jánost, Hegyi Zoltánt (nemzetőr fegyveres szolgálatért), Kaizer Károlyt, Marcz János (támogatta az ellenforradalmi erőket) tanácstagokat. A nem jelzettek visszahívásának oka, hogy nem kellő gyakorisággal látogatták a tanácsüléseket, munkájukat elhanyagolták.

Várnagy István az új VB titkár. Októberben Községi Vállalat alakítást vetik fel, hogy a helyi termelő cégeket összevonják. Ruhatisztító és benzinkút létesítésének szükségességét veti fel Téczy Károly. A kérést felterjesztik a járáshoz.

Határozatban Úttörő Szervezet²⁰⁹ megalakulását támogatják a tanácstagok anyagi és erkölcsi értelemben is.

„Különösen Szászváron élénkült fel az újjátmozgalom, amiben nem kis része van Takács Ferenc újtási előadónak. De Rendes Ferenc elvtársnak is, aki az Újtások kivitelezési munkáit végzi. Az üzem dolgozói az új újtási rendelettel kapcsolatosan ankétot tartottak, ahol ismertették a rendelettel kapcsolatos problémákat. Elhatározták, hogy a jövőben ki fogják küszöbölni az eszmei díjazást és az újtásokat – a lehetőségek szerint – a tényleges gazdasági bázisokon fogják elbírálni, díjazni”. *Újtók Lapja*, 1957. augusztus 5. {18}

„A szászvári kisvendéglő épületében, jövő hét elején nyitják meg a korszerűen berendezett cukrászdát. A vendégek szórakoztatását a hanglemezjátszó biztosítja. A sajátkészítményű süteményen kívül presszófeketét is árusítanak.” *Dunántúli Napló*, 1957. február 14. 1. p. {28}

„Vörös csillag a szászvári aknatornyon Az ellenforradalmárok a szászvári bányauzemről is leverték a nemzetközi proletáriátus jelvényét, az ötágú csillagot. Azóta hosszú idő telt el Közben

²⁰⁹ „A gyermekek önkéntes tömegszervezeti tömörülése” a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség ernyője alatt alakult meg 1945-ben. 1946 és 1948 között a kommunisták nagy számban beépültek a cserkészek közé, előkészítve azok demokratikus jogutódának, a fasizmussal való kollaboráció vádjától mentes, Karácsony Sándor elnökölte Magyar Cserkészfiúk Szövetségének 1948-as beolvasztását az úttörőmozgalomba. A szocializmus alatt az iskolás gyermekek túlnyomó többsége a tagja volt ennek a szervezetnek. {17}

megalakult az üzemi MSZMP alapszervezet is. Amíg a szászvári üzemben február hónap elején 80,1 százalékos teljesítményt értek el a bányászok, addig február 28-án a napi teljesítmény már elérte a 104,3 százalékot. És, hogy erről az eredményről mindenki tudomást szerezzen, a bányászok a kiváló eredmény elérésének tiszteletére február 28-án újból feltették az ötágú vörös csillagot az akna tornyára.” *Dunántúli Napló*, 1957. március 3. 1. p. {28}

„Az ellenforradalom ebben a kis üzemben nagy port kavart fel. Az októberben alakult munkástanácsba többnyire ellenséges, kétes elemek kerültek be. Novemberben, decemberben még a Szabad Európa Rádió utasításai szerint irányították a bánya életét, sztrájkot sztrájk után szerveztek s a volt párttagokat igyekeztek kiszorítani eszmeileg is, számbelileg is. Az MSZMP üzemi szervezetének ma már 63 tagja van s ezen kívül 18 átigazolási kérelem vár elbírálásra.

Az üzemvezetőség, a pártszervezet az újjá választott munkástanácsal karöltve most már képes a termelés növelése, a fegyelem szilárdítása érdekében hathatós intézkedéseket tenni. Azokkal, akik az üzemi élet törvényeit megsértik, nem sokat kukoricáznak. Ha nem hajlandók megérteni, hogy Szászváron is fegyelemnek, rendnek kell lenni, elküldik az üzemtől. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy erre ritkán kerül sor. Endrei József bányamester április 6-a óta ismét a helyén van, s mint azelőtt, most is megköveteli a fegyelmet.

Korai lenne ma még arról beszélni, hogy a tisztuló légkör, a pártszervezet, az új üzemvezető és az új munkástanács munkájának hatása hogyan mutatkozik meg a termelésben, a javuló munkakedvben. Kiss János, a volt munkástanács elnöke még ma sem ismeri el a forradalmi munkás-paraszt kormányt és a rendszer ellen agitál.

Érthető, hogy ilyen körülmények között a szászvári kommunista bányászokból december 18-án megalakult pártszervezetnek kemény harcot kellett vívnia a rend helyreállításáért, az ellenforradalom erőinek szétveréséért. S mivel meggyőző szóval sikerült a becsületes bányászokat, a szászvári munkások zömét maguk mellé állítani, harcuk sikerrel is járt. A szászvári bányászok kollektívája április 6-án útilaput kötött a volt munkástanács talpára s helyettük a becsületes bányászokat – köztük kilencet a régiből – választott a munkástanácsba. Közben az üzem élére is új vezetőt, Kincsei Sándor elvtársat állították.

A pártszervezet is megerősödött: a csapatok között megkezdődött a versenyszervezés. Tény az is, hogy a szászvári bányászok általánosan túlteljesítik napi terveiket s havi átlaguk 101 százalék. Javuló tendenciát mutat a produktív és az összüzemi teljesítmények alakulása is. A termelési költségek – sajnos – még nagyon magasak. De már sok minden arra mutat, hogy ebbe nem nyugodnak bele. Mivel az egyik szászvári aknában bővítés miatt hat hónapig nem lehet szállítani, a másik kapacitása pedig a jelenlegi 21 vagonos termelés kiszállításához is alig elegendő, sokan törik a fejüket, hogyan lehetne ezen segíteni.

Egy javaslat szerint, mivel a szállítás közben a csillék tartalma megrokkban, a kiszállítás előtt fel kellene tölteni ezeket a csilléket, s ez csillénként 50 kiló szénnel többet jelentene. Az üzem vezetői elhatározták, hogy hozzákezdenek a bánya gépesítéséhez is. Egyelőre egy kaparószalag és egy rakodógép munkába állítását tervezik. E műszaki intézkedések, valamint az eredményes munkához szükséges más feltételek biztosításával, a munkakedv, a teljesítmények további növelésével a szászvári bánya vezetői módot kívánnak nyújtani ahhoz, hogy a szászvári bányászok áprilisi tervüket legalább 103 százalékra tudják teljesíteni s az április 30-ára ígért 125 százalékos tervteljesítést elérhessék. Távlatosabb tervük az, hogy ha megérkezik a mázai bányászok versenyszerveződése, megfogadják: a félév minden hónapjában 102 százalékos tervteljesítést érnek el, s áprilisi eredményeikhez viszonyítva 3 százalékkal növelik a produktív, s 3 százalékkal az összüzemi teljesítményüket is. Mert képesek erre. Versenyben május 1. tiszteletére.” *Dunántúli Napló*, 1957. április 21. 4. p. {28}

„Az elmúlt években a Baranya megyei földműves szövetkezetek jelentős változáson mentek át. Gazdaságilag és politikailag megerősödtek, tevékenységük kiterjedt, s mindezek következtében jelentős helyet foglalnak el a falvak gazdasági életében. Gazdaságos működésük révén többmillió forintot kaptak a megye szövetkezeti tagjai. Ennek következtében természetesen fokozódott a földműves szövetkezetek iránti érdeklődés, s megérlelődött a szövetkezés gondolata Szászváron is.

Szászváron már 1927-ben fogyasztási és kölcsönös segélynyújtási takarékszövetkezetet alakítottak a gazdák. A felszabadulás után hamarosan megalakult a földműves szövetkezet és igyekezett a régi hagyományainak megfelelően működni. 1951-ben azonban a bányász-településeken megszüntették az önálló földműves szövetkezeteket. Ennek következtében romlott a mezőgazdasági szerszámokkal való ellátottság. Ezért döntöttek úgy áprilisban mintegy 180-an, köztük sokan bányászok, hogy megalakítják újra az önálló szászvári földműves szövetkezetet. Az érdeklődésre jellemző, hogy még több mint 100 új belépőre számítanak. Az új szövetkezet vezetőit nagyszabású tervek foglalkoztatják. Vegyesboltot, italboltot, hentesüzletet és TŰZÉP-telepet szándékoznak létesíteni. Komoly jövedelmet várnak a széna- és terményfeldvásárlástól is. A kereskedelmi és mezőgazdasági tevékenység mellett, ipari segédüzemeket is – kőbányát, mészégetőt, és homokbányát – szeretnének működtetni. Az új szövetkezet induló kiadásaihoz és beruházásaihoz a MESZÖV²¹⁰ is segítséget ad.” *Dunántúli Napló*, 1957. július 7. 4. p. {28}

„Kiss György előtt a képfaragók hosszú sora született, él és alkotott Baranya bort, búzát és tehetséget egyformán érlelő gazdag földjén. Nevüket fedi az idő, de alkotásaik e pécsi kőtárban hirdetik, hogy Kiss György nem egyedülálló elszigetelt üstökös, hanem egyenes folytatója mindannak, amit az ismeretlen elődök alapoztak meg. De ha egy komoly tanulmányban nem örököltük meg alkotásokban gazdag életét, nem állítunk emléket a szegény paraszti sorsból feltört nagy művésznak, lassan az ő nevét, az ő emlékét is belepi az idő.”²¹¹ *Dunántúli Napló*, 1957. augusztus 19. 7. p. {28}

147. kép –
Az esti
mozielőadásra
készülődés a
strandon {5}

²¹⁰ Mezőgazdasági Szövetkezeti Vállalat.

²¹¹ 2020-ban elkészült Nagy Ildikó – Szokoly Károly: *Szászvári Kiss György szobrászművész életműve (1852–1919)*. Várbaráti Kör Egyesület, Szászvár, 2020. című könyv.

1958

1958. január 7. hozzászólásokból.

Endrei György: Javaslom, hogy a kultúrház emeletes legyen, és függetlenített kultúrotthon igazgató is legyen. ...Csináljunk szabadtéri színpadot a strand mögött vagy a papkertben. A bánya kultúrotthonban a színpadot most magasítják, mert így nem volt alkalmas nagyobb darabok rendezésére.

Móka István: Az új kultúrházat a tanáccsal szemben levő romos ház helyére kívánjuk, mert azt le kell bontani, a terveket elkészítettjük, és oda szeretnénk vendégszobát is...

Szabó János: az utóbbi időben a kenyér minősége tűrhetetlenül rossz. A komlói kenyér folyamatosan rossz minőségű. Bonyhádról sokkal jobb kenyeret lehetne beszerezni. A bonyhádi malomban jobb minőségű a búza, azért jobb a kenyér minősége... Helyben kell beüzemelni a pékséget.

Mahula István: hiány van babérlevélből, kályhaezüstből, fémtisztítóból...

Móka István VB elnök: január 6-án a kenyér és a buci ehetetlen volt, vagy nyers, vagy égett volt. ...200 kg-ot kellett visszaküldeni...

Jung József: A kőbányával is kell valamit tenni, mert tavasszal óriási építkezés lesz, és úgy néz ki, nem lesz kő. Az építkezőknek a szomszéd községekbe kell menni kőért... a Legeltetési Társulatnak kell a kőbányát úgy üzemeltetni, hogy legyen elegendő kő.

1957. évi kulturális és népművelői munka: az ellenforradalom után újraszervezni és választani kell a kultúr- és nevelő munkásokat. A munka megindult, és vele együtt a kultúrélet a normál és keskeny mozi²¹², napközi, az iskola, az iskolákban a kultúr nevelés. A keskeny mozinál tájékoztató előadások, a zenekar helyreállt. Megalakult a fotókör, 12 taggal a bányatelepen, a vendéglátók rehasztalt adtak, mese filmvetítés. A Pécsi Nemzeti Színház kétszer tartott nótastet, halvacsorák, és térzene voltak...

Balázs János vegyesiparikk kereskedő 51. sz. Népbolt: „Forgalmunk az elmúlt év ugyanezen időszakához képest – annak ellenére, hogy akkor az ellenforradalmi események miatt a vásárlás igen nagy volt, 5%-kal magasabb volt a

²¹² A keskenyfilmek az 1945 előtti időszakban nem csak amatőr célokat szolgáltak. Kisebb helyiségekben, falvakban, tanyákon, ahol nem volt normál mozgóképszínház vagy annak költséges telepítése nem fizetődött volna ki, rendszeres keskenyfilmes előadásokat tartottak. Magyarországon ezeket az előadásokat külön cenzúrabizottsági engedély szabályozta. A keskenyfilm engedélyezéséről a 111.001/1938. B. M. rendelet intézkedett, amely kimondta, hogy a keskenyfilmek nyilvános előadásához is belügyminiszteri engedély szükséges. (Forrás: Filmlexikon)

tavalyinál. Rádióból decemberben 13 db-ot, motorkerékpárból 3, tűzhelyből 11 db-otadtunk el. Zsírödönből a negyedévben 97 db-ot²¹³adtunk el”.

1957. elején feloszlott az „Új Remény” Termelőszövetkezet a volt tagokra vagyonihiányt róttak ki... Mivel a tsz vagyonszétosztással zárt, a feloszlás után a keletkezett hiányt rendezték ilyen módon. Aki belépett új tsz.-be, annak ezt a kötelezettségét felfüggesztették.

Muha János az állatorvos, Dr. Dorner Antal az orvos, a másik, Dr. Várszegi orvos beteg. Egyedül képtelenség ezt az óriási betegmennyiséget kezelni. Nincs fogorvos, de csak akkor fog jönni a községbe, ha tudunk neki lakást biztosítani, mondják a tanácsstagok.

... Az Újtelepen több utca is van, és azokat el kell nevezni a bejelentkezések miatt. Előfordul, hogy napokig nincs víz az Újtelepen... Az Újtelepi bolt nyitva tartását úgy kell megváltoztatni, hogy az az ott lakóknak is megfeleljen...

148. kép –
Újtelepi utca
és az „Üres-
tér”{21}

...Bolvári Sándor és Kovács István szászvári lakosok kőműves iparra iparendély megadását kérik. Tekintettel arra, hogy a községben csak egy kőműves van, és a növekvő szükségleteket nem tudja kielégíteni, a végrehajtó bizottság az iparendély megadását javasolja.

Dominek Lajos szászvári lakos, aki a mázai erőműnél van alkalmazásban, 1953. évben kapott iparendélyt villanyszerelő iparra. Az Áramszolgáltató al-

²¹³ A zsír-, vagy zsírosödön, a disznóvágásokkor a zsírszalonnából kisütött disznózsír egész évben történő tárolására szolgált. Az a tény, hogy ekkora mennyiség fogyott, mai szemmel nézve kirívó.

kalmazottai nem lehetnek maszek iparosok is, így összeférhetetlen a két munka-viszony...

Dr. Muha József állatorvos beszámolójából: 03.04. Szászváron 342 (!) db szarvasmarha van, amelyek 4,5%-a bizonyult gümőkórósnak. (16 db) ... Az ellátási körömhöz tartozó 7 községben cca 800 db sertést oltottam be sertéspestis ellen, mondja... Pár hónappal később: a beteg állatok száma a felére csökkent... A beteg szarvasmarhákától származó tejet csak felforralás után szabad fogyasztani, és ez ajánlott a többi állatnál is, amíg a járvány tart...

A község bevételei 1957-ben: 452 784 Ft, kiadások: 422 543 Ft. Megkezdődik az új iskola, és az új óvoda építése. Fel kell hívni a lakosságot, hogy társadalmi munkával segítsék az építkezéseket.

Téczei Károly: hiányosság van a kisvasút sorompójánál, több esetben az ott szolgálatot teljesítő őr elhagyja a helyét, ami súlyos mulasztás, mert nincs, aki a sorompót lezárja, ha jön a vonat.

265 tanuló tanul az általános iskolában. (ebből 39 a II. kerületben, 22 a Bányatelepen.)

Katona Szilveszterné visszaemlékezése: „....Aparhantról 1948-ban lettünk kitelepítve az NDK-ba. 1958-ban jöttünk onnan Szászvárra látogatóba, akkor a Pleszék még a plébánia udvarban laktak. Akkor ismerkedtünk meg a későbbi férjemmel, szerelem szövődött, úgyhogy amikor visszamentünk az NDK-ba, akkor beadtuk a bevándorlási kérvényünket, hogy hazajönnénk. A következő évben be is jöttünk. Én úgy jöttem be Magyarországra, hogy egyáltalán nem tudtam magyarul, Aparhant német falu volt. Itthon tanultam meg, a magyar nyelvet. Plesz Katóéknál laktunk egy ideig, aztán a Zárdában, Császtában. Ott bérlakások voltak, a Bundiék, Császiék laktak akkor az épületben.

1962 májusában készült el a házunk, akkor költöztünk ki a zárdából, a házunkban áram se volt, két földes-padlós szoba volt. Mi voltunk az elsők a Nefelejcs utcában. A házunkat a rokonság segítségével építettük. Sárba vannak rakva a falak. A vakolat meg mészhabarcs. Az út durva köves út volt, még sokáig.

Lipcsében végeztem, a diplomámat a mai napig nem honosították, elfogadták. A postán dolgoztam, ott szoltak, hogy mehetek az Óvodába dolgozni. Óvónőként 1975-től dolgoztam, 30 éven keresztül. 68 éves koromig dolgoztam...”

Óvodavezető: Kaizer Károlyné, Móka István VB elnök, Várnagy István VB titkár, Weber Gyula tűzoltó osztagparancsnok, helyettese Havasi György.

Kisipari Termelő Szövetkezet működik a községben. Valamint Földműves Szövetkezet (FMSz). Ez utóbbi tevékenységi körei: Szállastelep, termény felvásárlás, TŰZÉP-telep, Vegyesbolt, Homokbánya. Összes eredménye: 4958 Ft veszteség. 1958. január 1-jei hatállyal az Egyházaskozár és Vidéke FMSz-hez csatolja magát. Takarékszövetkezet szervezésére kaptak megbízást, Szászvár és Vidéke Takarékszövetkezet néven, 7 községre.

Beszámoló az áruellátásáról: augusztus 22. ...A községben 555 db rádió van. És ez a szám növekszik. A bányauzem 1 500 000 Ft-ot oszt ki hűségjutalomként²¹⁴. Fürdőkádból hiány van, aminek oka, hogy egyre több házban van fürdőszoba.

Ropoli István hozzászólása: május 15. Nemzetgazdasági szempontból nagyjelentőségű a takarékosági mozgalom, amellyel az jár, hogy mindenki hazafias kötelességének tartja, hogy takarékbetétkönyvet váltson ki, mert ezzel nem vonjuk ki a forintot a forgalomból, tehát a pénzforgalmat nagyban növeljük, ha nem a ládafiában gyűjtjük a pénzt.

Nem fordulhat elő még egyszer, ami 1956 októberében volt, amikor sokan olyan haszontalan dolgokat is összevásároltak, amire nem is volt szükség, s más pedig, akinek szüksége lett volna rá, nem jutott hozzá, mert azt hitték, hogy értékét vesztí a pénzünk.

149. kép – Az Alkotmány-akna tornya szokatlan nézőpontból {5}

„Óvodát kap Szászvár. Szászváron márciusban kezdték meg egy hetvenöt férőhelyes óvoda építést 743 ezer forintos beruházási költséggel. Az új óvoda előreláthatólag márciusra készül el.”
Dunántúli Napló, 1958. március 28. 3. p. {28}

²¹⁴ A bányamunka veszélyességét, népgazdasági fontosságát igyekeztek egy különleges juttatással jutalmazni, ami arányos volt a jövedelemmel, és a bányamunkában eltöltött idővel.

„Októberre elkészül a hird-szászvári út burkolatának a korszerűsítése. Ezzel főként a komlói és a szászvári bányaiüzemek munkásainak utazása válik kényelmesebbé.” *Népszabadság*, 1958. július 22. 10. p. {18}

„Az ország legtöbb vidékén a dolgozó parasztok élénken érdeklődnek az alacsonyabb típusú szövetkezeti formák iránt. Megértik ezek előnyeit, és szívesen társulnak. Az utóbbi napokban, Szászvár községben 39 taggal burgonyatermelő szakcsoport alakult.” *Népszabadság* 1958. október 29. 10. p. {18}

„Az öreg iskolából kinőttek számban a gyerekek. Négy tanterem és ezek sem egy épületben, 247 gyerek részére bizony kevés, Honnan ez a nagy szám? Szászvár II. kerületéből, Vékényből, Szászvár-bányatelepről, – s hozzá kell tenni, ez a szám csak a felsőtagozatosokat jelzi és az új telep létrejöttével emelkedni fog.

Lőrincz József iskolaigazgató szeptemberre 50-en felüli osztálylétszámmra számít. 1800-ban, amikor az öreg iskola épült, elég volt két tanterem. Ma új iskolára van szükség nemcsak azért, mert sok a gyerek, hanem azért is, hogy a nevelők a szakosított oktatás követelményeinek eleget tudjanak tenni a tanulók érdekében.

Lesz új iskola, sőt óvoda is! Az óvoda falait most húzzák a kőművesek, – ássák az iskola-épület alapjait is. A lejtős területen nagy földmunkát kell végezni. Az építőmunkások serény keze nyomán azonban napról-napra jobban bontakozik ki Szászvár leendő legszebb épülete, az emeletes, nevelői lakással ellátott iskola. Ideális, pormentes a környezet is, van elég hely, udvar, sportpályák, gyakorlókert céljára, – és bár a temető kissé közel esik, a nevelők remélik: a jövőben távolabbi részébe temetnek.

Lőrincz József már látja az épületet, a lépcsősort, amely felvezet majd a bejárathoz, a kerítést, amely körülveszi a „birodalmat”. Már gondolatban elhelyezte a tantermeket, a szertárt, és minden bizonnyal a gyerekeket is elképzei a tantermekben, a folyosón. Egészséges, szép óvodából kerülnek a gyerekek egészséges, szép iskolába jövőre már, mert mindkét létesítmény a tervek szerint még ebben az évben elkészül. Az óvoda építésére 628 ezer forintot, az iskola építésére 1 millió 700 ezer forintot áldoz az állam a szászvári gyerekek érdekében.” *Dunántúli Napló*, 1958. május 25. 3. p. {28}

150. kép – A fenti hír illusztrációja az újságban {28}

„A tornaterem építésének az ügyével kapcsolatosan elmondta Aczél elvtárs, hogy 1960-ig az ország egész területén megszüntetjük a három műszakos tanítást. Ez igen nagy feladat, mivel évről-évre rohamosan nő az általános iskolákba beiratkozó gyermekek száma, így a szászvári iskola tornatermére állami erőből – tekintve, hogy az államnak óriási feladatot kell megoldania más területek iskolahálózatainak bővítésénél – nem valószínű, hogy sor kerül, de a társadalmi összefogás segítségével szó lehet egy tornaterem építéséről.

A mozi problémáját is érintette Aczél elvtárs. A Horthy korszakban – mondotta – minden állampolgár 4,2-szer ment évente moziba. Ma már – a csecsemőket és aggyastyánokat is szá-

mítva – évente több mint 13-szor megy minden ember moziba. E mellett óriási az érdeklődés a televízió iránt, ami Horthy-korszakban még nem is létezett. Tehát a mozigondok és fejlődésünk, felemelkedésünk, származnak, és nem fognak fennállni örökké.” *Dunántúli Napló*, 1958. október 16. 1. p. {28}

„Csaknem másfélszázada bányásszák már a feketeszenet a Szászvár feletti dombok rejtekeiből. Évtizedek óta csörömpölnek a kisvasút csillái a falu házai között. Az útmenti terebélyes fák még csemeték lehettek, amikor az öreg aknákat mélyítették és már sokan jártak ide a környező és a távoli községekből dolgozni.

Szászvár ma is bányászfalu. Nem nőtt az elmúlt tizenhárom év alatt nagyra úgy, mint Komló, nem fejlődött olyan óriásit, mint a pécsi bányák... Öreg a fürdő is – amely pedig valamikor az ország legmodernebb fürdője volt –, ha iszapolnak, akkor fekete víz folyik a fürdő csapjaiban²¹⁵, az aláműveléstől megrepedeztek az irodaház falai²¹⁶. Ez lenne Szászvár lényege? Nem. Hiszen mindenki tudja, hogy a fürdő már csak addig lesz, amíg el nem készül a bővítése, – ami pedig már hamarosan elkészül, falai, teteje már kész, csak a belső munkák vannak hátra –, és igaz, hogy meghintáztatja az embert a kas²¹⁷, a lényeg azonban mindenki így foglalja össze: leverünk majd itt a hegy mögött egy új aknát, aztán mi is új módon kezdünk bányászni.

És azt is látja mindenki, hogy a lényeghez tartozik az is, hogy itt is felváltotta a bányában a csákányt a légkalapács és fúró, a napszinten pedig a széntároló bunker segítségével már eltűnt a csillogás nehéz munkája. Az emberek pedig? A maiak, már talán el képzelné is nehezen tudják, hogy úgy is lehet élni, ahogy itt régen éltek. ...Potyondi elvtárs – Magunknak kellett mindig mindent megszerezni. – Nézzon itt végig a Dalos utcán, vagy ott a túlsó dombon. Itt a szomszédban Nyers Sándor várja épített egy alapincézett családi házat, odébb Budai Mihály háza áll, ő már három éve épített, tavaly már csak a nyárikonyhát ragasztotta a ház mellé. Susi Mihály tavaly építette a házát, úgy hogy a lányának és a vejének is jusson két szoba. – Most megbecsülik a munkásembert, azért épül ez a sok ház. ...Most jó a ruházkodás is. Nekem, amikor pedig már várja voltam, örültem, ha két öltözet ruhám volt. Akkor csak bakancsot kaptunk a bányában. De nem munkára hordtuk, hanem ünneplő cipőnek. Ha megkaptuk a következő párat, akkor hétköznapi hordtuk, ami pedig már csupa folt volt. azt vettük fel a bányába. Ma már félcipőben járnak a legközelebb munkára. Igaz, hogy autóbusz viszi fel őket az aknához.

– Valamikor még az egeregyiek is gyalog jártak műszakra. De még ismertem győreit is, aki gyalog járt a bányára. Kemmler Dánielnek hívták, tizenkilenc évig járt Győréről. Három óra hosszat gyalogolt minden nap. Na, ma már nagyon kevesen gyalognak Szászváron... Ma: az általános iskola nyolc osztályát elvégzetteknek mintegy 50–55 százaléka tovább tanul. Az iskola végzett tanulói közül eddig is már ötven kerültek főiskolára és egyetemre. Ez a szám azonban most már évről évre emelkedik majd, mivel még csak most végeznek majd nagyobb számban a középiskolára került fiúk és lányok.

²¹⁵ Iszapolásnak nevezzük, amikor a felszínről csővezetéken iszapot juttatunk le a bányatúzzal érintett bányatárséghoz. Mivel Szászváron ehhez a vizet a patakból vételezték, ugyanonnan, ahonnan a fürdővizet is, így kerülhetett sor a jelzett fekete víz folyására.

²¹⁶ A bányaművelés során a kitermelt kőzet helyén üregek keletkeznek, amelyek összenövése során a felszínig terjedő átrendeződés valósul meg a kőzetekben. Süllyedések, felszakadások keletkeznek a felszínen. Ennek elkerülésére a védett tereptárgyaknak védőpillért jelöltek ki, hogy a süllyedések ne veszélyeztessék azokat.

²¹⁷ Ugyancsak a művelés következtében létrejött kőzetmozgások eldeformálták az akna falait, ezért a felvonó (kas) mozgása nem volt egyenletes, „hintáztott”.

Mindehhez hozzá kell tenni, hogy a felszabadulás előtti és a felszabadulás utáni néhány évben nemcsak középiskolákba jutottak el kevesen, hanem igen sokan már a hatodik elemi elvégzése után abbahagyták a tanulást és dolgozni mentek. Ma már ilyesmi csak ritkán fordul elő. A közelmúltban egy értekezleten viszont a KISZ-szervezet titkára, arra kérte Aczél György elvtársat, hogy küldjenek több könyvet, és főleg több mai könyvet Szászvárra, mert nagyon szeretnek az emberek olvasni. Jellemző: a bányásznap vásár másnapján már bezárt a könyvesbolt, mert készletét órák alatt elkapkodták, nemcsak a vásári, hanem a raktári készletét is. Nézzük a könyvtárat! Százhatvan tagja van. Egy-egy átlagos napon huszonöt-harminc ember fordul meg benne. ...Ma már a szászváriak maguk csinálják a maguk életét, úgy, hogy szebb legyen, jobb legyen. Kunucz Pál.” *Dunántúli Napló*, 1958. november 2. 5. p. {28}

1959

Tanácsstagok: Jónás Lászlóné, Téczei Istvánné, Kincsei Sándor, Szieb Pál, Kovács Mihály, Rónai Jakab, Jauch Péter, Gyimesi János, Kovács János, Dr. Dorner Antal, Szabó János, Várnagy István, Nagy Gyula, Gyenis István, Potyondi József, Ébert János, Endrei György, Kiss Sándor, Ropoli István, Kelemen István, Téczei Károly, Molnár Ilona, Böröcz János, Till János, Bor-

151. kép – A szászvári bányász fúvószenekar
(*Dunántúli Napló*, 1959. április 10. 5. p.) {28}

bély János, Horváth János, Kolip János, Jung József, Zag János, Burghardt Antal, Móka István, Lőrincz József, Bakó József, Rétfalvi János, Dévai Nándor, Ács István, Takács Ferenc, Dobó József, Vida József, Kovács Józsefné, Kiss József, Szabó Antal.

Pekarek Géza: a Járási Tanács Végrehajtó Bizottság Elnöke, Vida József az MSZMP titkár, Eizman János a Hazafias Népfront elnöke.

A tanácsülés elhatározza, hogy az arra önként jelentkező egyéni gazdák részére tsz látogatást kell szervezni Aparhant községben, a Járási Mezőgazdasági Osztály irányításával. A 30 tagú szervező bizottság részére agitációs érveket kell kidolgozni, melyen keresztül meggyőzhetik az egyéni gazdákat.

Hozzászólások: „...a tanácsok rendelkezést kaptak a krumplibogár összeszedésére, a növényvédő állomásoknak pedig át kell vennie a tanács mérése alapján a bogarakat, mert a tanács hivatalos szerv. Lehetővé kell tenni a kilónál kisebb

menntiség átvételét is. ... A tanács szorgalmazza a szedést, mert van becsvágy, az udvarszemlékbe be kell vonni a rendőrséget is. ... Szigorúan fel kell jelenteni azokat, akik nem szedik a bogarat...”²¹⁸

Úttörő és KISZ tagok részére 50 Ft/kg-ot fizet a kormányzat a burgonyabogárért.

A határ dűlönként fel van osztva a bizottsági tagok között, akiknek rendszeresen ellenőrizni kell a területüket. Ha bogarat vagy lárvát találnak, jelentést kell tenniük.

A múltkori kampányban a megye területén 60 mázsa bogarat gyűjtöttek az emberek.

„A rendőrséggel karöltve meg kell szüntetni a cigányok csavargását, és főleg a főtéren való tanyázását, az általuk elkövetett lopásokat. Csak akkor kaphatnak szociális támogatást, ha a családfő dolgozik. Ki kell jelölni helyet, ahol a cigányok letelepedhetnek, és gunyhót építhetnek, ne az egész határban, és egyes romos épületekben tanyázzanak.”

A cigányok nem biztosítanak maguknak állandó munkahelyet, és így nem jogosultak SZTK²¹⁹-ra, a tanácstól kérik a az ingyenes közgyógyyszer ellátást, segélyt, letelepedési engedélyt, stb. Az árvíz óta nem lehet velük bírni, gyűjteni akarnak, mint árvízkárosultak, és a tanács építsen nekik gunyhót. Olyan is van, aki már földet vett, hogy oda épít, de mi nem engedjük meg, mert a Rozs-malom mellett van, és az kijelölt tsz központ.”

Móka István a tűzoltókról: „az elmúlt napokban kaptunk egy 400 l/perc teljesítményű szivattyút, ami az árvíznél már bizonyított is. Járási Tűzoltóversenyen 2. lett a csapatunk. Interpelláció: a Bonta-telep lakói kérik a telep átcsatolását Mázához, mert az közelebb van.

A tanácsülés nem járul hozzá a Bonta átcsatolásához, mert az ott lakók ezt szerintük nem kérik.

A villamosítás 1960. 1. negyedévében tervezett.

A tavalyi kukoricaszárat köteles mindenki megsemmisíteni, mert abból származik a kukoricamolylepkéje, és ez sok gondot okoz.

... A népünk jövő évi kenyérellátásának biztosítása érdekében... a 4 hold felett gazdálkodók a cséplés befejezése után azonnal szállítsák be a búzaföldadót a terményraktárba.”

²¹⁸ A krumplibogár (Colorado bogár) megjelenésekor még nem volt hatásos ellenszer, ezért egyenként szedgették a növényről a kártevőt. Ennek a tevékenységnek az ösztönzésére vezették be, hogy a gyűjtésért fizettek.

²¹⁹ Szakszervezeti Társadalombiztosítási Központ.

Arnold Rezső iskola igazgató-helyettes beszámolójából: „...feladat, hogy, mivel az új iskola felépült, abban a tanítást meg kell kezdeni.”

A közösségekben működő szervezetek: MSZMP helyi szervezete, Nótanács h.sz.²²⁰, Vöröskereszt, Kisipari Termelő Szövetkezet, KISZ szervezet, Hazafias Népfront.

Az Észak-baranyai 62. sz. Népbolt ellenőrzési jegyzőkönyvéből (végezte a Munkásellátási Bizottság).

„...Pudingpor dobozokon 8 hó szavatossági idő tintával kijavítva 18 hónapra... egy külső állapotra is rossz ecetes hordót már rég nem szállítják, és rongyba csavart dugót használnak. ...A féregtelenítő vállalat a mérgeket túlzottan nyílt helyen rakja le, ami gusztustalan. Hiány van csiszolópapírból, villanyégőből, zseblámpaelemből, mosógépből, zsírosbödönyből, és villanyvasalóból. ... A liszt tárolásánál a lisztláda portalanítása kívánatos.”

„II. kerületi vendéglátó helyiségben²²¹: két kifolyó van, a konyhából és a szobából, az ezen folyó szennyvíz a járdán keresztül folyik ki és elárasztja a járdát, amely ízléstelen és undort keltő.

32. sz. Italbolt. Váltópénz: 5, 10, 20 filléres hiányos, vagyis kevés. (Áll rendelkezésre.) Poharak 2 db kivételével rendben, ezek töröttek, kivontuk a forgalomból.

Vásárellenőrzés: Szulejmán Reza szegedi keleti édesség készítő kézzel fogdossa és adagolja az árut (törökméz). A pecsenyesütők általában nyershús készletüket gusztustalanul tárolják, (jutazsákban) és kétesen tiszta edényben sütik. Javasoljuk, hogy a jövőben az ételárusítást kizárólag szocialista szektorok végezhessék, mivel az egészségügyi követelményeket ezekkel jobban be lehet tartatni.”

„Bányatelep 51. sz. Italbolt. Javaslatunk a közelgő meleg időre tekintettel a vállalat már most szervezze meg a jégellátást, mivel közösségünkben a jégvermek üresek, s így ez helyileg megoldhatatlan.

Szászvári piacellenőrzés: Közel húsz árus volt, közülük egynél volt őstermelői igazolvány. Tapasztaltuk, hogy főként tejtermékek és zöldségfélék voltak a kínálatban, ez utóbbit a helyi kertésztől vásárolták a fogyasztók

²²⁰ Helyi szervezete.

²²¹ Császtai Csárda.

A Vékényből jövő árusok tejterméke jó volt, 26-os minőségű, 15 fok C mellett, egy Tófűről jött, elsőre árusító árus nem megfelelő tisztaságú kosárban (tej, tejföl, túró) szállította.

Szemes takarmány felhozatal igen minimális, egy kocsi kukoricára 10–12 vevő jelentkezett. A fenti mennyiség elosztása elfogadható volt a napi áron. Meglátásunk, hogy a piactér karbantartásra szorul. Ezen a területen garagiroznak²²² a gépkocsik, valószínű a helyi tanács engedélye nélkül. És így esős időben mély nyomot hagynak maguk után, ami a terület némi rendezettségét erősen rontja. Ezért javasoljuk, hogy a gépkocsik a község főterén rendezett sorban, állandóan egy helyen garagirozzanak.

Bányatelepi „Élmunkás Étterem” jegyzőkönyvéből: hiányosság: ritkán van sült tészta, s ugyanakkor a központ által elrendelt leves és főzelék 25%-os felemelése nem indokolt, mert általában az étkezők ezeket a felemelt ételeket nem fogyasztják. A receptkönyv szerinti anyag kiszabot (mely elegendő) visszaállítással megtakarítást lehetne elérni, ezt a többszöri sütésre kellene fordítani, mely jobban kielégítené a dolgozókat.

Piacellenőrzés, június 19. Mindeztidáig még nem tapasztalt nagy számban érkeztek a nemzeti vállalatok és magánkereskedők, és vásári árusok, közel 100 árus kínálta az áruját... Különösen a kegyserárusok a legforgalmasabb helyet szállják meg. Javasoljuk, hogy a kegyserárusítást az erre kijelölt helyen árusítsák, és szüntessék be a vásári árusítást, figyelembe véve az idealista eszmék elleni harcot...”

1959. október 2. kereskedelmi és Ipari Állandó Bizottság ülésről: „... Gyimesi: Felhívom az ÁB. figyelmét, hogy hozzunk határozati javaslatot végre 15 évvel a felszabadulásunk után, hogy a kellemetlen emlékü „Levente Sport Egyesület” örökre elévült kezdő betűit meszeltesse le a mázsaház faláról a VB.

Ezzel kettős célt érnének el, legalább be lenne meszelve az épület, és nem úgy nézne ki, mint aminek csak gazdája van, de szolgája nincs. Itt egyidejűleg javaslom az épület két ajtajának és ablakának karboliummal²²³ való lekenését, hogy annak élettartamát lényegesen meghosszabbíthassuk...”

²²² Parkolnak.

²²³ Helyesen: karbollineum. Fakátrány, impregnálásra használták.

„Huszedikán a hajnali órákban tűz ütött ki a szászvári bányauzem régi fürdőépületében. A tüzet az okozta, hogy az öltözőben lévő ruhaakasztó meglazult és így több ruhadarab az égő kályhára esett, a régi épület, amely nagyrészt fából volt, leégett.” *Dunántúli Napló*, 1959. szeptember 24. 2. p. {28}

„Az új sportház elkészültével korszerű körülmények közé kerültek a sportkör sportolói. Az új létesítmény lehetővé teszi, hogy az erősen fejlődő üzemtől a sport sem maradjon el. Itt már nemcsak a labdarúgással foglalkoznak, szépen fejlődik náluk az asztalitenisz, és jól működik sakkcsapatuk. Jövőre ezek mellett a szakosztályok mellett az atlétikai és úszó szakosztályt is létre akarják hozni. További tervük a régi sportpálya korszerűsítése is. A fejlődő sportélet mellett még hiányosságok vannak a vezetéssel. Ezek abban jelentkeznek, „csak egyes emberek dolgoznak a sportkörnél. A megválasztott funkcionáriusok egy része csak címnek tartja tisztségét. Régi panasza a sportkörnek, hogy a Komlói Széntrőszttől nem kapják meg a szükségletük szerint őket illető támogatást” *Dunántúli Napló*, 1959. november 18. 2. p. {28}

Csoma István²²⁴ visszaemlékezése: „...a szászvári és császtai iparosokról. Hentesek voltak: Bánkúti (Becker) a mostani házukban volt, Garai, a kínai bolt helyén, de a jégverme a Papp István utcában volt, Csaszusz Báró, más néven Szabó István, a Várarok utcában, a templom környékén, Zag Sándor. Ezeknél friss hús mindig volt, leginkább borjakat vágtak.

Borbélyok: Vörös Béla, Vókó József, Törő József, Hepp Ferenc, (Halmai lett később) Balog (kisbalog), Lászlófi a Főtéren, Kakas Pista bácsi, Hergert István Császtában.

A strand feletti domboldalon volt a legelő. A tehéntulajdonosok csordást fizettek, ő ügyelt a tehéncsordára. Csak a Bánya utcából a tehéntartó családok, akikre

152. kép – Épül a Bányán az Altáró, felette még a régi fürdőépület (*Dunántúli Napló*, 1960. május 20. 3. p.) {28}

153. kép – Az új aknatorony elérte a végleges magasságát, zöld gally hirdeti a tetején (*Dunántúli Napló*, 1960. május 20. 3. p.) {28}

²²⁴ Csoma István bányamérő, helytörténész, (1935-2015)

emlékszem: Móka, Bencze Jánosék, Jenczer Ádámék, Eiter Péter bácsiék, Pausch Jánosék (később Szabóék lettek), Papp Róza néniék, Szabó Örzse néniék, Böröczék, Virágék, Gyenisek, Kiss (Árpi)-ék, „Olajos”, Katosék, Nyers Pistáék, Jáger Feri bácsiék, a túloldaltól a Tillmannék és a Kovács Pista bácsiék...”

154. kép – 1960-as évek: tehéncsorda kihajtása a legelőre {5}

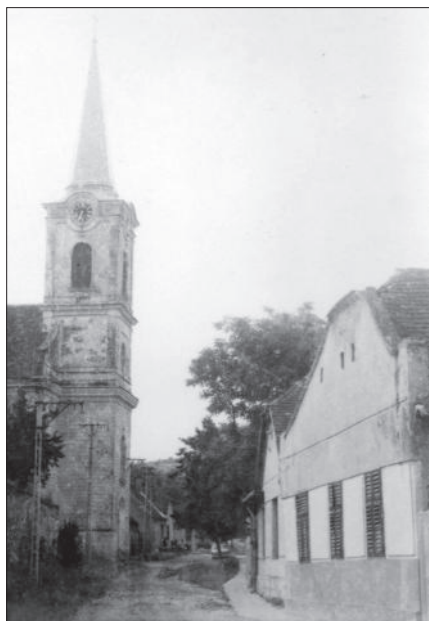
1960²²⁵

A tanácsülés helye a Kultúrotthon. Jung József a Tanácsülés Elnöke. Szabó József a KTSZ új elnöke beszámol a cég munkájáról. Előrelépés van minden téren, jobb a munkaszervezés, jönnek az eredmények. Fognak kapni a meglevő mellé még egy teherautót, és lófogatuk is van. Havonta egy vagon cement kiutalással rendelkeznek. Az új betonkeverő géppel és a brigáddal naponta 100 fm betonjárdát képesek elkészíteni.

A képviselők bírálatában elhangzik, hogy jó, hogy a KTSZ is fog fuvarát vállalni, mert a maszek fuvarosok méregdrágák. De a cél nem a maszek tönkretétele, hanem, hogy a szolgáltatás a lakosság számára minél olcsóbb legyen.

A járási VB Elnök közli, hogy a szocializmusban a kis települések majd megfognak szűnni, mert költséges az államnak a fenntartásuk. Ezért fontos Szász-

²²⁵ A jegyzőkönyveket tartalmazó könyv nem a Levéltárban, hanem a Bányászati Kiállító Helyiségben található, az 1958., 1959. év könyvével együtt

155. kép – Várarok utca {5}

várnak a községfejlesztési célok kitűzése, hogy ne legyen ennek a veszélye ránk nézve. Szászvár fejlődni fog, de ezt tervezni kell, nem lehet ötletszerűen.

Februárban a VB Elnöke, Szabó Antal, beszámolójában előadta, hogy jól halad a parasztság belépése a tsz-ekbe, mert ez a jövő útja. A kapitalista országokban a nagyüzemi gazdaságok létrehozása a kisparasztok tönkretételén keresztül történik, nálunk ez önként²²⁶ megy végbe. Tényleges szervező tevékenységet nem fejtünk ki, mondja, hanem a parasztok egymást győzik meg a társulás értelméről. Ők csak beszélgetnek a dolgozó parasztokkal, tényleges időpont nincs kijelölve a szervezés megkezdésére. De őszre, létre fog jönni a szocialista átszervezés a mezőgazdaságban, véli.

Lőrinc József iskolaigazgató elmondta, hogy az iskola az új épületébe költözött az év során. Kéri új szemétdöngő létesítését az új iskola és Óvoda mellett²²⁷. A vízellátást aggályosnak látja, mert a hidrofor-házban a hideg idő beálltával, hőszugárzókkal óvják meg a berendezéseket a fagyástól, ami hatalmas villany-számlával jár.

156. kép – Az új iskola és az óvoda képeslapon {5} (részlet)

²²⁶ Ezt csak ő gondolta komolyan, a parasztság nem.

²²⁷ Szervezett szeméthyűjtés nem lévén, szemét elhelyezésére mély gödröket ásattak, majd, amikor az megtelt, lefedték földdel.

Megindul az MHK országos mozgalom a tömegsport fejlesztése érdekében helyben is. Hamarosan átadják a modern, készülő sportpályát a falunak. A római olimpia közeledik, a képviselők bíznak abban, hogy demokráciánk megmutatja sport erejét. Egyesek szerint a bánya „kisajátította a község sportéletét, pedig nem elég egy-két primadonnát kinevelni!” Azaz a tömeges sportolást többre tartják.

Móka János VB elnökhelyettes beszámol a tavaszi munkákról: jól halad a trágyahordás, a permetezések, a rétek fogasolása²²⁸. A lángai legelőn sok a gyom, ezt sürgősen rendbe kell tenni. A dűlőutak között sok a rossz állapotú. A horgosokat a tulajdonosok takarítsák ki, hogy jobban száradjon az út.

A képviselők a legelő gyomtalanítására javasolják az iskolások igénybe vételét, mert egyébként nem lesz abból semmi. Erről vitáznak, hogy helyes-e a gyerekek bevonása, de a vita eldöntetlen marad.

Beszámol a Földműves Szövetkezet Elnöke, aki elmondta, hol tart a tsz szervezés. Ez év során megnyílik a TŰZÉP telep a Bontában.

A daráló üzemük nagy nyereséggel működik. Sütőüzemet nem fognak indítani, mert a komlói kenyérgyári kenyeret az állami szektor üzemelteti, ezt kell támogatni. Arra a kérdésre, hogy miért van húshiány, elmondja, hogy az ő apja hetente egyszer evett húst, most meg háromszor akarnak enni az emberek. „De azt meg is kell ám termelni!”, mondja. Az Újtelepen új húsbolt fog nyitni, az is segít az ellátásban. Az egyik gond, hogy vidékiek viszik el a húst, mondják. És kivételezés is van, „a múltkor a dr. Dornernek 3 kg húst adtak pult alól”.

Márciusban Várnagy István VB titkár előterjesztésében elfogadják a zárszámadást. Áprilisban elhangzik, hogy a Vendéglátó színpadát be kellene fejezni, erre ígéretet is tesz a párttitkár, aki úgy tudja, hogy ez évben a Jóbarátra 100 000 Ft-ot ruháznak be.

157. kép – Tűzoltó-versenyre vonulás 1960-ban. Siklósi Imre, Czvingler Mihály, Wéber Gyula, Hermes Gyula, Gyenis (béső) István, Dobszai István, Havasi György, Dittrich Antal, Csábrák János, Gyenis István. {5}

²²⁸ Átgereblyézése erőgéppel.

A Tanács Rétfalvi Jánost javasolja a Hazafias Népfrent Elnökének. Hasznosan működik a rendezvények megtartásában a Nőtanács.

A Műszaki Kisipari Termelő Szövetkezet elnöke, Szabó József, előadja, hogy 68-an dolgoznak a cégnél. Építőipari részlegen 6, asztalos részlegen 8 fő van. A lakatosaik az ország több pontján végeznek kazán felújítási munkát. Új homokbányát alakítottak ki, ebből naponta, komoly mennyiségű homokot adnak el a lakosságnak.

A Vendéglátó cég vezetője elmondta, hogy többször volt hiány folyóborból, és palackos is éppen csak elég volt. Az almaborból tartalékoltak, így az kitarított. Új WC blokkot alakítanak ki az udvarban, vízőblítéssel. Egy képviselő elmondta, hogy az „üzemi konyhánál levő WC megtelt, és a konyha tele van legyekkel”, ezért lépni kell.

Májusban elmondják, hogy szükség lenne egy gyermekjátosztér kialakításra, mert máshol már van ilyen. Oda kell figyelni a gyermekek közlekedésére, mert „a községben rettenetes sebességgel hajtanak” a járművek ami balesetveszélyes. Javasolják, hogy mozielőadás előtt tartson egy rendőr előadást a KRESZ-ről. A rendőrség beszámolója szerint 43-ra nőtt a közlekedési balesetek száma a járásban 1959-ben, súlyos sérüléssel 23, halálos 3.

A nyári mezőgazdasági tűzvédelemről tárgyalnak: a Rózsa-hegyi tűzorségi megfigyelő pontnál nő nem teljesíthet szolgálatot (okot nem jelöltek meg). Egy-szerre 4 fő legyen szolgálatban, kettő a hegyen, kettő a szertárban. Az asztagok között tűztávolságot kell tartani.

A község 103 000 Ft-tal támogatja a margitmajori szociális otthont.

Képviselő szólal fel a lakók érdekében, akik nem értik, miért tiltották meg a patakából a sóderkitermelést? Amúgy is hiány van ebből. Téczei Károly kérdezi, mikor nyílik már meg az újtelepi üzletház?

Augusztusban tárgyalnak a „Jóbarát” vendéglő áráiról, és osztályba sorolásáról. Zenés, II. osztályú hely, ezért van felár, mondják. Egy képviselő azt tette szóvá, hogy „a cigányprímás elvette a lányom tányérjáról a fél virslit és megette”. Javasolják, hogy a „Müllernél” létesüljön konyha, a mágocsiak biztosítanak hozzá alapanyagot.

A hangos híradó hirdetéseknel kéri egy képviselő, hogy először a hirdetmények hangozzanak el, és csak az után a „szív küldi...²²⁹”. A tűzorségbe olya-

²²⁹ A kívánságműsor korabeli beceneve.

nokat, akik másnap dolgozni mennek, éjfél előttre írják ki ezen túl, kéri egy képviselő.

Az ipari és kereskedelmi állandó bizottság ellenőrizte a kocsmákat, és megállapították, hogy a II. kerületi vendéglátós jelentős árdrágítást követett el, mert több hektóliternyi szalon sört kinizsiként értékesített. A bányatelepi bolt hűtetlenül árusítja az italokat, mert a cég nem gondoskodik jégről.

A cigányokkal sok a baj: szemetelnek, lopnak, a gyerekek és a felnőttek is koszosak. Ki kell hirdetni, hogy közterületen tilos köpködni, mert a buszmegálló környékén is nagymennyiségű köpet gyúlik össze. A sportpályán nincs WC. A vendéglőnél kisedényben mossák el a poharakat, ez fertőzés veszélyes. Mindezek az egészségügyi bizottság beszámolójában hangoztak el.

A megépült TŰZÉP telep 3 negyedév alatt 1940 mázsa cementet, 1 800 000 téglát, 102 000 cement és mozaik lapot, 320 000 db tetőfedő palát értékesített.

A rendőrőrs parancsnok beszámolója szerint az előző évtől eltelt időszakban két „komoly, és több, kevésbé komoly” becsületsértés történt.

Az októberi ülésen elhangzott, hogy késnek a mezőgazdasági munkák, nincs sok helyen kész a vetés, ezért a parasztságnak kellene segíteni, az ipari munkásságot kellene felkérni. Erre válaszolta egy képviselő, hogy a paraszt sose segített az ipari munkásnak az éves tervének elérésében, miért várják ezt el a munkástól? Más azt mondja, hogy a paraszt csak addig megértő, amíg nem kérünk tőle valamit. Nem jó az állandó agitáció sem, mert kiröhögik az embert, itt az ideje a hatóság szigorával fellépni ellenük, szól egy másik. Traktort kell szerezni a járástól (nem adtak), mert másképp a községbeli 65 fogat nem fog végezni a vetéssel. Ahol nincs meg a vetés, a határszemle után szabotázs miatt feljelentést kell tenni, mondják. Van akinek „15 mázsa szabad gabonája van, mégis a boltban vásárolja a kenyeret!”

Decembertől Pfeiffer János lett az iskolaigazgató.

A Munkásellátási Bizottság ellenőrzése során megállapította, hogy a „Jóbarát” vendéglőben vízhiány miatt hólével mosogatnak, a bútorzat rozoga, széteső.

„Komlói Szénbányászati Tröszt nyolcadik új aknájának mélyítését kezdték meg Szászváron, a mecseki szénmedence legrégebbi bányájában; a korszerű aknán a számítások szerint hétmillió tonna szenet juttatnak majd felszínre.” *Dunántúli Napló*, 1960. június 9. 10. p. {28}

„A szászvári újtelepi lakók nevében kér segítséget ifj. Téczely Károly olvasónk. »Két évvel ezelőtt adták át 130 családnak az Újtelep házait. Ezután kezdte el építeni a Komlói Építőipari Vállalat az üzletházat is, amelyben a tervek szerint egy élelmiszer- és egy húsbolt kapott volna helyet. Az élelmiszerüzlet el is készült, de nem nyitották meg, mert rögtön hozzákezdtek az

átalakításához, hogy legyen a telepnek önkiszolgáló boltja. Ez azonban a kisebb probléma, mert van egy ideiglenes üzlet, ahol vásárolhatunk. Nagyobb probléma a húsbolttal van, amit szintén át lehetne adni a forgalomnak, ha a kirakatot védő rács is elkészült volna. A budapesti vállalat, ahol megrendelték, még nem szállította le. Az Újtelep lakói húsert most a faluba járnak le, pedig már a húsbolt vezetője is itt lakik. Láttunk mi már Budapesten is rácsnélküli kirakatot, talán meg lehetne oldani nálunk is, hogy amíg leszállítják a rácsot, a nélkül árusítsanak az Újtelep lakóinak jobb ellátása érdekében.» *Népszava*, 1960. július 13. 2. p. {18}

158. kép
– Korabeli
színdarab
szereplői,
alsó sor 3. ifj.
Téczy Károly
{5}

„Újszerű aknamélyítés. A most épülő szászvári akna mélyítésénél sok új technológiai eljárást alkalmaznak. A többi között a falazást a korábbi bányaidomos módszertől eltérően a helyszínen kevert betonból készítik. A korábbi, üteve-forgatva működő fúrógépek helyett olyanokat állítottak munkába, amelyek csak forgatják a fúrószárat, s így a nagynyomású vízzel megglazított közetet könnyebben fúrják.” *Figyelő*, 1960. június 20. 5. p. {18}

1961

A KTSZ üzemelteti a homokbányát, de a megyyesi utat teljesen tönkreteszi ezzel. Utasítják, hogy hozzák helyre.

Csábrák János beszámol arról, hogy a tsz-nek 1000 kh szántóterülete van. Ezen lucernát, búzát, őszi árpát, rozst, cukorrépát, takarmányrépát, burgonyát, mákot, tavaszi árpát, zabot, csalamádét, napraforgót, silókukoricát, kukoricát, takarmányborsót, újlucernát, vörösherét és baltacimot kívánnak vetni.

Rónai Jakab KTSZ elnök beszámolójában elmondta, hogy 41 dolgozójuk van. A téli foglalkoztatás érdekében cementlap prést szereztek be, valamint kútgyűrűket fognak előállítani. Ők működtetik a homokbányát is. Az elmúlt évben 7 kis családi házat építettek fel a községben. Tervüket túlteljesítették. Több nagy megyei, és megyén kívüli vállalat megrendeléseit is teljesítik, pl. a Kaposvár Cukorgyárnak is dolgoznak.

Az MSZMP beszámolójából kiderül, hogy 169 család 249 taggal, 1213 kh területtel lépett be a termelőszövetkezetbe. 1960. december 29-én volt az alakuló gyűlés.

A földrendezés befejeződött, hamarosan következik a helyszínen történő megmutatás, tájékoztat az elnök februárban. (A VB minden segítséget köteles megadni a tsz vezetőségének, hogy a földrendezésekkor a csereföldeket minden tulajdonosnak a helyszínen tudják megmutatni.)

Az Egyházaskozár és Vidéke Földműves Szövetkezet üzemágvezetője, Schmidt Jenő, az elnök távollétében ráhárult a feladat, megtartotta beszámolóját. Ők működtetik a szászvári TŰZÉP-et.

A Tanácsüléseken az ötvenes évekhez képest, amikor is szinte mindig a közel teljes tanácstagi létszám megjelent, folyamatosan észlelhető, hogy a szükséges többség éppen, hogy jelen van.

A cigánykérdés megoldódik, jelzi egy képviselő, mert kitesszük őket a bánya fölé, az istálló átalakítást a járási tanács engedélyével lehet csak végrehajtani.

A „Tiszta udvar, rendes ház” mozgalomról a VB titkár számol be. 10 pontban írják elő a követendő magatartást, amelyek között a WC, trágyadomb, a kúttól való megfelelő távolság, és a kút lefedése is szerepel. A trágyát, ahol még az udvarban van, sürgősen ki kell hordani. 100 db táblát helyeztek ki az elmúlt évben a mozgalomban megfelelt portákra.

159. kép – Főtér, még buszmegálló váróterem, és Takarékszövetkezet nélkül {5}

160–161. kép – A KTSZ által használatra kért épület szemből és oldalról. A sarkon álló vasszerkezetű oszlop túlélte mindent, a mai napig ellátja feladatát.

Balra a Jóbarát Vendéglő tűzfal részlete látható {5}

A házak előtt virágágyás sorokat kell csinálni, kéri, hogy ne tűrje meg a VB a Fő téren a cigánytanyát (!). Tiltsák meg a házaknál való kéregetést. Dr. Várszegi három éve nyugdíjas, azóta nem küldi senki az üzletek alkalmazottait egészségügyi szűrésekre. A Tanács folytatja a Fő-tér parkosítását, fásítását.

Dr. Gadó Antal az új körzeti orvos.

Szabó János elnökhelyettes (az elnök Hetesi János) beszámol az Új Barázda tsz-ről: 1349 kh összterülettel és 271 taggal alakult meg. Betervezték a Rozs-malom felújítását, de a cigánykérdés rendezése őket is hátráltatja. Sertés fiaztató, süldőszállás, és hizlalda is fog épülni, mondja.

Áprilisban Dr. Dorner Antalt – annak elköltözése miatt –, a szociálpolitikai állandó bizottság elnökét Potyondi József váltja.

A VB titkár betervezte a KTSZ kérését

miszerint a Fő-tér 12. szám alatti romos, állami tulajdonú épületet kérik ideiglenes használatra, szabó, fodrász, cipész szolgáltatás beindítása céljából.

Később lebontásra és újjáépítésre kérnek lehetőséget, ha utána tartós használati jogot kapnak. Erről döntés is születik. (Kitétel, hogy olyan falakat húzzanak, hogy emeletráépítés bármikor megoldható legyen)²³⁰. Később megvételre módosítják a kérést, amit a tanácsülés elfogad. Akkor már Szabó József a KTSZ elnöke.

A tsz a Legeltetési Bizottság pénzén traktort kíván vásárolni. A májusi tanácsülésen felvetődik, hogy többen nem járnak dolgozni a közös földekre²³¹ a tsz-tagok közül. Vannak, akik napszámba járnak helyette. Felvetődik, hogy el kell ezekkel be-szelgetni, (legyen jelen a tsz-elnök, a párttitkár, a brigádvezető) agitálni kell őket, a

²³⁰ A hatályos építészeti előírások szerint emeletes épületet csak akkor engedélyeznek, ha rendelkezésre áll szennyvíz csatornarendszer. Mivel ebben az időben még nem készült el a hálózat, nem akarták kizárni annak a lehetőségét, hogy ha már kiépül a hálózat, emeletráépítéssel lehessen bővíteni a szolgáltató házat.

²³¹ Közös földnek nevezték azokat a földterületeket, amit a kikényszerített tsz-esítés során az egyéni gazdák „beadtak a közösbe”. Ezeket a földeket már nem érezték sajátjuknak, inkább elmentek fizetségért napszámba.

napszámos foglalkoztatókat pedig ellenőrizni kell, fizetnek-e SZTK-t²³² a dolgozók után? Az egyéni fuvarosok engedély nélkül nem fuvarozhatnak, ellenőrizni kell őket!

Jó munkáért dicséretet, és kifüggesztett elismerést kapnak: Németh Ernő újtelepi önkiszolgáló bolt, Kresz²³³ Ferenc, „Jóbarát” vendéglő, Polgár Györgyné, bányatelepi „Élmunkás Étterem”, Szigetvári Bálint, Élelmiszerbolt.

162. kép – A Fő-téri Élelmiszerbolt

Május 27. Hetesi János bejelenti a tanácsülésnek, hogy a tsz a kukorica kapálását és egyelését²³⁴ megkezdi a holnapi nap folyamán.

A Kereskedelmi Állandó Bizottság elnöke beszámolójában elmondja, hogy a Jóbarát kerthelyiségben 80 százalékosan megvalósult a szabadtéri színpad, a hiányzó rész is megoldható lenne némi csővázal, amire futórózsát lehetne felfuttatni.

A TÜZÉP-telep áthelyezése befejeződött. Szerinte az udvart gáti kavicssal²³⁵ kellene felszórni a sár miatt. A II. kerületi utépítésnél részt vett társadalmi munkásoknak a végrehajtó bizottság küldjön nótát a hangos híradón, hogy „ezáltal is serkentsük a lakosságot a munkára.” Határozatot is hoznak róla.

Felvetődik, hogy hibás volt a tsz szervezés, mert olyanok is bekerültek, akik nem odavalók (most épen az aratásra nincs elég ember, ezért a gépállomást kell felkérni, mert azok géppel elvégezik. Felhívást kell közzétenni az ipari dolgozók között, hogy vállaljanak arató munkát, részes aratóként).

²³² Társadalombiztosítást.

²³³ A fuvarosok között az a mondas járta, hogy az ő lovaik bizony ismerik a KRESZ-t (Közüti Szabályok Egyesítés Szabályozása). No, nem a szabályokra gondoltak, hanem a kocsmára, mert bizony munka után gyakran betértek poharazni, Kresz Ferenc kocsmájába. A lovak már úgy megszokták, hogy maguktól bekanyarodtak a kocsmá udvarába. {1}

²³⁴ Egyelés, azaz, ha az egy fészekbe vetett több kukoricaszemből több is kikelt, azok közül csak egy maradhatott, a többit kikapálták.

²³⁵ Amíg a dunai kavics (sóder) Szászvár környékére szállítása nem volt könnyen megoldható, a szászvári ember betonozáshoz, kavicszóráshoz a Völgyes-patakból („Nagy Gátból”) „dobott” ki kavicsot. Erre különösen alkalmasak voltak a kanyarok mentén kialakult fövények, ahol szépen, tisztán lerakódott a „gáti kavics”.

163. kép –
Részesaratók
{5}

Katona Ferenc a körzeti megbízott rendőr a községben, aki beszámolójában többek között elmondta, hogy milyen jogsértések volt az elmúlt időszakban: eszerint bejelentési kötelezettség elmulasztása, személyi igazolvány rongálása, és botrányos részegség is előfordult.

Gyenis István az új tsz elnök. Szabó Antal a Végrehajtó Bizottság elnöke.

Figyelmeztető táblák kerülnek a Fő-térre, amelyek a lovas kocsik ott parkolását tiltják meg.

Kérdést tesznek fel a tanácstagok: miért nincs még mindig 3. orvos a faluban? Érdemleges választ nem kapnak, az ügyek folyamatban vannak.

164. kép –
A Fő-tér bitu-
menezése {2}

Szeptemberben arról tárgyalnak, hogy az „öreg” iskola a Fő-téren balesetveszélyes, felújításra szorul. 300 000 Ft kellene, egyesek szerint ez kevés, a párttitkár szerint, ha nem kapunk pénzt erre, küldöttséget kell meneszteni Aczél elvtárshoz²³⁶. Nagy Károly (iskolaigazgató) és Arnold Rezső is hozzászólt ehhez a vitaponthoz. Összesen 372 tanuló a létszám az iskolában, az osztálylétszámok általában 40 fő fölött vannak. 1962-ben lesz az iskola 100 éves, készülnek az ünneplésre.

Tanácshatározat születik arról, hogy a bakbúzpusztai²³⁷ épületeket át kell adni a tsz-nek, tulajdonjogilag és örökös használatba. A tsz-nek van egy UTOS traktorja, és terveznek egy SUPER Zetort is vásárolni.

A Tanácsülésen a lakók is hozzászólnak: a bányatelepi boltban az ünnepek előtt nem volt élesztő, mert mindet P. nének adták el.²³⁸ Az üzemi konyhán csak 12-től 1 óráig van választék, míg a tisztviselők étkeznek, utána csak kelkáposzta van... Az ablakot kitörték, és ezért a boltos mindenkitől 50 fillért szedett be, ami szabálytalan.

Községfejlesztési tervben 1964-re 160 000 Ft-ot hagynak jóvá bölcsőde létesítésére. Ugyanakkor ravatalozóra 50 000 Ft-ot.

A kereskedelem helyzetéről az ellenőrök elmondják, hogy nagy a torlódás, amikor a zöldséges boltba burgonya, hagyma vagy bab érkezik. Kifogásolható, hogy az ecetes hordó gumicsöves leszívású, és nem csapra vert. Előre csomagolt árunál eltéréseket találtak, a cukor kg-os zacskóknál 1 dkg-os eltérés volt. Az ellenőrzési jegyzőkönyvben megemlíti, hogy néhány töltőtollból hiányzott a víz, így fennállt a kiszáradás veszélye, de a dolgozók azonnal orvosolták a bajt. Huzamosabb ideig hiány van drótszegből, lemezből, ablaküvegből és seprűből. A Húsbolt ellenőrzésekor a húshiány okaként azt találták, hogy sokan érkeznek vasúton vagy busszal vidékiek, húsert, és ezért nincs mindig elegendő árukészlet.

„Tanácsköztársasági dokumentumok kerültek elő Szászváron egy öreg ház lebontása közben. Megtalálták a sásdi direktórium kiadásában a Sásd és vidéke címmel megjelent újság példányait, Kun Béla által írt broszúrákat, plakátokat és egyéb iratokat. Az értékes dokumentumokat a bányász-község iskolájának történelem szakköre dolgozza fel.” *Népszabadság*, 1961. december 6. 8. p. {18}

²³⁶ Aczél György, 1957. április 13-án a művelődésügyi miniszter egyik helyettesévé nevezték ki. 1958. a művelődésügyi miniszter első helyettese egészen 1967. április 18-ig. Ezen tisztségében nőtte ki magát fokozatosan (különösen Ilku Pál minisztersége alatt) a Kádár-rendszer 1968 utáni időszakának vezető kultúrpolitikusává, és akit gúnyosan a kulturális miniszter első felettesének neveztek. {19}

²³⁷ Bakbúzpuszt a tsz egy majorsága, amely egy római kori gazdaság romjain helyezkedett el.

²³⁸ Így szerepelt a jegyzőkönyvben is.

165. kép – 1960/61. Elsőáldozók Fényi Sándor káplánnal {5}

Erb Béla, Jung József, ..., Erdélyi Mária, –, Fónai Ágnes, Dorn Irén, –, –, Szorcsek Lajos, Gyenis Ferenc, –, –, Klósz ..., –, Feiszthammer Imre, Dóra Erzsébet, Till Katalin, –, –, Kovács Valéria, Fényi Sándor (káplán), –, –, Vercse Sára, Bitter Anna, Kapronczai Gizella, Keszler ..., Wáger Anna, Keller Irén

„A télen lett termelészövetkezeti község Szászvár, amely most egyszerre viseli a bányász község és a termelészövetkezeti község nevet. A szászvári Új Barázda Termelészövetkezetnek 258 tagja van, akik 1349 hold földön gazdálkodnak. Első pillantásra sok a tag, de később kiderült, hogy a tagok egy része idősebb. Ennek ellenére a szászvári termelészövetkezet vezetői úgy gondolták: a mezőgazdasági termelés mellett kiegészítő üzemágakat is beállíthatnak. Az első ilyen kiegészítő üzemág: a fuvarozás.

A községben igen sok a fuvarozási lehetőség. Eddig is voltak magánfuvarosok. Most a termelészövetkezet fuvaroz majd, méghozzá tíz pár lóval: Negyven pár lovuk van, és ebből tíz pár fuvarba jár majd. Azt mondják: egy-egy pár lóval átlagosan, naponta meg tudnak keresni kétszáz forintot. Lesz homok- és kőbányájuk is. Elsősorban a helyi lakosságot látják el kővel, homokkal. – Szászváron is igen sok új ház épül – de adnak követ, homokot a környező termelészövetkezeteknek is.

Később aztán, ha meglátják, hogy futja erejükből, megnyitnak egy mészüzemet is. Ezzel is növelhetik a jövedelmüket, de segíthetnek a környező termelészövetkezetek építéseiben is. A termelészövetkezet még egyelőre a tanácsházban székel. Nincs irodájuk, de azért a munkák mennek, Harminchat pár lovuk dolgozik a mezőn. Szántanak.

Már dolgoznak a géppálmási traktorok is – így időre el tudnak készülni a tavaszi munkákkal. 110 hold tavaszi árpát, 35 hold napraforgót, 85 hold zabot, 250 hold kukoricát, ötven hold burgonyát, öt hold mákot, 15 hold takarmányborsót, 20 hold cukor- és 20 hold takarmányrépát kell elvetniük, többek között, a tavaszon. Tavaszra összevonják az állatokat is.

Ha beáll az esős idő, nem lehet szántani, ekkor megkezdik az építőanyag szállítását. Alakuláskor a tagok úgy határoztak, hogy kétszáz forintot fizetnek be holdanként a közösbe. Ebből a pénzből most egy ötvenkét férőhelyes istállót építenek ki teheneknek. A helyi kisipari szö-

vetkezet vállalta az istállóépítést, mert nekik nincsenek szakembereik. Tizenkét növendékük és ötvenkét tehenük van, de még kint a tagoknál. A növendékeknek már van férőhelyük, de remélik, hogy mire szükség lesz a szarvas marha istállóra, addigra az is elkészül.

Alig két hónapos még a szászvári termelészövetkezet, de az eddigi munkájuk arra enged következtetni, hogy meglesz az, amit Hetesi János a termelészövetkezet elnöke így fogalmazott meg: „már az első évben többet akarunk adni a tagoknak is, az államnak is, mint amennyit kaptunk, illetve adtunk egyéni korunkban” *Dunántúli Napló*, 1961. február 25. 3. p. {28}

„700 méteres új kövesút megépítésének tervét falugyűlésen beszéltek meg. Azon nyomban létre jöttek az írásbeli felajánlások is. Ki mikor, milyen munkát vállal, hogy gyorsan elkészüljön az út Császa és Szászvár között.

Hatvanezer forint értékű önkéntes munkafelajánlás kerekedett ki belőle. Igen, csakhogy közben megalakult a termelészövetkezet, a szászváriak pedig, amikor a munkát felajánlották, még egyénileg gazdálkodtak. Akkor lovaskocsis fuvarmunkát is vállaltak azok, akiknek lovuk meg kocsjuk volt.

Azóta mind, de mind, kivétel nélkül termelészövetkezeti tagok. A népfrentbizottság azt javasolta a termelészövetkezet vezetőségének, hogy szervezze meg a munkát hogy az egyéni gazda korábban vállalt felajánlásukat most tsz-tag korukban is teljesíteni tudják. A vezetőség ezt elfogadta, biztosítani fogja, hogy amikor az útépítésre sor kerül, meglegyenek a fogatok a kő fuvarozásához. Szászváron tulajdonképpen az történt, hogy amióta tudják az emberek, hogy van népfrent mozgalom, és működik is azóta jobban érdeklődnek a politika eseményei iránt. Az ország dolgaival is többet törődnek. Amióta pedig termelészövetkezet is van, azóta meg a népfrentmozgalom is jobban működik. – Eljárnak népfrent estekre, az oktatásra is. nagy érdeklődéssel hallgatják a népfrent által szervezett munkaegység számítási előadásokat... Amerre megy az ember a szászvári határban, mindenütt élénk mozgással találkozok. Jönnek-mennek a kocsik a földeken. Trágyát hordanak, szántanak. Győzött az új élet, meglesz az új út, éled az új kultúra, és kialakul az új típusú szocialista parasztság Szászváron.” *Dunántúli Napló*, 1961. március 2. 2. p. {28}

„Készül a Bonyhád-Dombóvár közötti útvonal Szászvár és Tófű közötti szakasza, amely 5,7 kilométer hosszúságú. Ezen a szakaszon a régi út 3–4 méter széles s eléggé rossz állapotban volt; Most 6–7 méter szélességű aszfalt burkolatú utat építenek, amely Szászváron 8 méter széles lesz kiemelt szegéllyel és kőburkolatú csatornával.” *Dunántúli Napló*, 1961. június 7. 3. p. {28}

„70 férőhelyes tehenistállót és 15 vagonos raktárt adtak át Szászváron.” *Dunántúli Napló*, 1961. szeptember 6. 2. p. {28}

„Hatalmas, 800 személyes fürdőépület készül a festői környezetű völgyben. Felesleges lenne a régi öltözőről és fürdőről beszélni, hisz azt egyáltalán nem lehet még csak elfogadhatónak sem minősíteni. Minden dolgozó alig várja már, hogy elkészüljön a régen várt épület. A modern kétemeletes épületben lesz majd fehér és fekete öltöző, zuhanyzó, felolvasóterem, lámpakamra, körletvezetői irodák és egyéb helyiségek.

166. kép – Épül az új fürdőépület a Bányán.
(*Dunántúli Napló*, 1961. október 5. 2. p.)
{28}

167. kép – Készül a „Nagy gát”²³⁴ {28}

A bányauzem új épületébe az altárból egy földalatti folyosón lehet majd eljutni, vagyis a bányászok az épület előtt kiszállnak a buszból, az öltözőn keresztül pedig eljutnak a munkahelyükre, vissza ugyanúgy, „tető alatt” léphetnek a buszba. A bányauzemben az idei legjelentősebb műszaki fejlesztést egy nagyteljesítményű ventilátor képezi, amely a szellőztetést és a bánya hőmérsékletét javította meg nagymértékben. Egyébként az új Béke-akna mélyítése folyamatosan halad és a tervezett időben beléphet majd a termelésbe.” *Dunántúli Napló*, 1961. október 5. 2. p. {28}

„A mágocsi gépállomásnak egy egész traktoros brigádja dolgozott két héten keresztül a szászvári Új Barázda tsz.-ben. A gépállomás úgy csoportosította a gépeit, hogy négy község kapott egy brigádot, s ha egy tsz.-ben a sürgősebb munkát elvégzik, átvonulnak a másik tsz. határába. Ez a módszer jól bevált, s a szászvári tsz. így időben tud végezni a munkákkal. Az őszi árpát már 90 százalékban elvetették s a hét végéig teljesen befejezik az árpavetést.

Már a búzavetést is megkezdték, eddig 25 hold fertődi búzát vetettek el s megkezdtek a nagyhozamú külföldi búzafajták vetését is. Befejezték a burgonya szedését is. A napokban 9 va-

gon szerződéses burgonyát adnak át a MÉK-nek. Napraforgóból a tervezett 170 mázsá helyett 230 mázsát értékesítettek. 10 holdon a kukoricatörést is megkezdtek, ami most már folyamatosan megy, és a hónap végéig be is fejezik.” *Dunántúli Napló*, 1961. október 13. 5. p. {28}

„A rakoncátlan Völgység patak Tolna megye, Fejér megye²⁴⁰ és kis részben Baranya megye területén kacskaringózik a Sióba. Sok baj volt vele ez ideig, mert gyakran kilépett a medréből és elöntötte a környéket. Talán még emlékszünk rá, hogy két éve a nagymányoki bányász lakótelepet árasztotta el vizével és a szászvár-dombóvári műút is víz alá került.

Két évvel ezelőtt a székesfehérvári vízügyi igazgatóság nagyobb beruházással megkezdte a patak medrének rendezését. A medret mélyítették és szélesítették 35 kilométer hosszúságban. A napokban teljesen készen lesznek a munkával. Jelenleg a szászvári műút hídja mellett, a mázai völgyben dolgozik a medertisztító gép.” *Dunántúli Napló*, 1961. október 22. {28}

1962

Mostantól egész éjjel égni fognak a közvilágítási lámpatestek, jelentik be a tanácsulésen. Beszámoló hangzik el az állategészségügyi helyzetről, dr. Muha János

²³⁹ Még ma is hallani, a régen még szinte általánosan használt nevét a Völgységi pataknak, a „Nagygátat”.

²⁴⁰ Természetesen téved a cikkírő: Szekszárdnál ömlik a Sióba.

körállatorvos, és a népművelési munkáról, Takács Ferenc, Művelődési Otthon igazgató előadásában. A körállatorvos előadta, hogy 56 db szarvasmarha van a faluban, a lóállomány 43 db, juh 210.

Takács Ferenc szerint az egy kézbe vett kulturális tevékenység nagy haszonnal jár: szervezettebb a program, megújult a könyvtár állománya, tanfolyamokat, kirándulásokat, tanulmányutakat szerveztek.

Az Egészségház melletti új híd építésénél nagy a rendetlenség, rendbe kell hozatni, javasolják a képviselők. Mások gázcsere telep létesítésének lehetőségét firtatják a Tanácsülésen. A császtai Hósi Emlékmű parkosítását el kell végezni, a lakók társadalmi munkát ajánlanak fel.

A tanácsülés továbbra is foglalkozik a mezőgazdasági folyamatokkal. Beszámoltatja időszakonként a tsz vezetőit az elvégzett munkákról, eredményekről. Utasítja, ha azt látja, hogy, pl. áprilisban, a rétek, legelő állapota nem megfelelő, hogy azt hozassák rendbe. Vagy, pl. felkérték a tsz vezetőségét, hogy május 1-ig vessék el a kukoricát.

Fontos akadály a szemét kérdésköre. Kihelyeztek szemétgyűjtőket azzal, hogy aki előtt van, az köteles kiüríteni, amikor az megtelik. Ez nem történik meg, szinte mindegyik tele van, és már mellette gyűlik a szemét. Az Újtelepen, az utcán tárolják a szemetet, máshol a faluban, árkokban, gödrökben gyűlik a szemét, képesség pedig nincs szemetes kocsi vásárlására, mondja a VB titkár. Érvényt fognak szerezni a tanácsrendeletnek, aki szemetel, vagy nem gondoskodik a szemetéről, azt megbüntetik.

A tsz-ben már 86 db szarvasmarha van, a hízóállomány²⁴¹ 10 db egyednél 5 hó alatt 459 kg-os gyarapodást ért el. Május végére készül el a 100 férőhelyes istálló, ebbe már újonnan vásárolt vemhes üszőket²⁴², és szűz üszőket is be fognak állítani. A juhállomány is gyarapszik. A Völgységi-patak szabályozása megkezdődik. Június 17, és 18-án olyan nagy esőzések voltak, hogy a hegyekről lezúduló vizek elöntötték a falu nagy részét, feltöltötte az árkokat hordalékkal. Mivel pénz nincs a rendbetételre, póthitelt igényelt a Tanács.

A cigánykérdés újra napirenden. Már többen dolgoznak, megbecsülik magukat. A csöpögőiekkel van a több, a bányatelepieket az erdőgazdaság foglal-

²⁴¹ Hízó, azaz sertés.

²⁴² Nőivarú szarvasmarha az első ellésig.

koztatja, azokkal kevesebb a gond. Az nem maradhat, hogy a településen kívül, cigánytelepeken éljenek, integrálni kell őket, főleg a tanácsi kezelésben levő üres lakásokat kell felajánlani, vagy, ha kérnek, házhelyet.

Várnagy István VB titkárt visszahívták. A tanácstagok kérdéseikre nem kaptak egyenes választ, csak annyit, hogy a felső tanácsi szerveknél párthatározatot hoztak, a visszahívást rendelték el, és áthelyezését más beosztásba.

A KTSZ vezetője ismerteti, hogy az újtelepi kétszobás házakat 82 000 Ft-ért építik fel. Ez évben már 15 darab készült el. Folyamatos az építkezés, miközben a saját telephelyükön a fejükre dől az épület. Pénzük is lenne rá, de tisztázatlanok a tulajdoni viszonyok.

A községi kocsmákra sok a panasz. A Császi Csárdánál nincs megoldva a szennyvíz elvezetése, ezért az, az utcára folyik.

Nagyon elharapódzott az erdőben a falopás, több tízezer Ft a kár. A mezei lopások miatt a Tanácsot keresik fel a károsultak, pedig a rendőrséget kellene. A VB elnöke szerint, amennyiben használná a rendőrség a rendelkezésére álló távcsövet, a tettenérések száma növekedne. A körzeti megbízott közli, hogy hamarosan megalakul az úttörőkből álló rendőrcsoport, ezért a közlekedés javítása könnyebb lesz a rendőrségnek. A rendőr őrmester elmondta, hogy sok a kivilágítatlan kerékpáros és fogat.

Téczy Károly a megbízott Végrehajtó Bizottsági titkár. Szabó Antal lemond minden tisztségéről.

Dr. Muha jelenti, hogy 43 ló, és 161 db szarvasmarha, 199 juh és 305 sertés képezi a tsz állatállományát. Kisebb elhullások voltak az elmúlt időszakban, de ezek nem jelentősek.

Novemberben választás zajlott le, amelynek során Potyondi János VB elnöki, Teczly Károly VB titkári megbízatást kapott.

Szükség van Szászváron a taxira. Többen kifogásolják, hogy a taxiállomáson nem találják a taxit, amikor szükség lenne rá.

Először esik szó arról, hogy három tsz egyesítése van napirenden. A VB titkár felhívja a figyelmet, hogy már most kell gondolkodni azon, hogy milyen problémák merülhetnek fel az egyesítéssel.

A Kultúrotthonban a TIT (Tudományos Ismeretterjesztő Társulat) előadásai folynak, közlekedési, gépipari és a nők akadémiaja oktatást is tartanak. Akar-

tak bányász akadémiát is szervezni, de nem kaptak hozzá támogatást. Hasonló adottságú szovjet községgel tervezik felvenni a kapcsolatot. Kevés a hely, bővítés után szélesvásznú filmek vetítésére is alkalmas lesz a színpad.

A tsz-be 45 q dughagyma érkezett. Minősége kifogásolható. A bakkbüzi és vásártéri gazdák közül néhánynak a szőlőjét kivágják, mert kell a szántóterület. Ezek többnyire a táblák közé beékelődött földek, a táblásítás érdekében történik a rendezés. Kárpótlásként máshol kapnak szőlőt. A tsz hitelből vásárolt kéveköető arató gépe 303 kh gabonát aratott le. 130 q cukorrépa termett, és 430 q napraforgó.

A 12. számú AKÖV²⁴³-vel fel kell venni a kapcsolatot, mert a taxi sokszor nem található a parkoló helyén, pedig Szászváron szükség van a taxira.

„A Szászvári Általános Iskola most ünnepelte fennállásának 100 éves évfordulóját. Ebből az alkalomból nagyszabású ünnepeket rendeztek a községben.” *Népszabadság*, 1962. június 27. 8. p.

168. kép – A 100 éves iskola és a templom {5}

„Tízéves a szászvári kisipari szövetkezet. Tíz évvel ezelőtt alakult a szászvári KTSZ, melynek tagjai nemrég vették át 30 napi keresetüknek megfelelő nyereségrészesedésüket. Ez a szövetkezet szépen fejlődött fennállása óta: tíz éve nyolc emberrel indult, s ma már hét részlege dolgozik, tagjainak száma pedig felülmúlja a százat. Terveik is szépek: a nyár folyamán emeletráépítéssel bővítik üzemüket, s újabb három részleg kezd meg működését.

²⁴³ AKÖV: Autóközlekedési Vállalat

A szászvári KTSZ kazánjavító brigádja országosan is kiváló: munkájukat ismerik Győrben, Debrecenben, sőt, Dunaújvárosban is. Harangozó Lajos.” *Dunántúli Napló*, 1962. április 27. 5. p. {28}

„Betelepítjük a cigányságot. A szászvári községi tanács fontos határozatokat hozott a cigánykérdés megoldására. A tanács döntései nagy érdeklődést váltottak ki a községben, ami érthető is, hiszen több mint 152 emberről, a község lakosságának öt százalékáról van szó. A határozatok szerint a még nem dolgozó cigányokat elhelyezzük, s a cigányságot betelepítjük a faluba. Telket és olcsó építőanyagot biztosítunk számukra. (A községben fellelhető építőanyagok felkutatása, számbavétele már megkezdődött.) Hogy az elhatározás mennyire komoly, mutatja az a tény is, hogy a tanácsstagok felelősséget vállaltak egy-egy cigánycsalád jövőjéért, a KTSZ vasas részlege pedig felajánlotta, hogy egy cigánycsaládnál elvégzi a házépítés alkalmával szükséges vasmunkákat. A cigányság általános műveltségének emelése céljából az ősszel alapismerteti tanfolyamokat indítunk be, amelyeken korcsoportonként tanítjuk a cigányokat az írás-olvasásra. Nyers József, Szászvár” *Dunántúli Napló*, 1962. szeptember 14. 5. p. {28}

1963

Márciusban megalakul a választások utáni új községi tanács. Megalakul a Végrehajtó Bizottság, amely zárt ülésen, tagjai sorából megválasztja VB Elnöknek Potyondi Jánost, VB titkárnak ifj. Téczely Károlyt. Újjáalakul a Mezőgazdasági, Pénzügyi, Oktatási-népművelési, Egészségügyi-szociális és Ipari- kereskedelmi állandó bizottság.

A régi-új VB Elnök elmondja, hogy az irányvonalat az MSZMP VIII. kongresszusa határozta meg. Erősíteni kell a demokráciát, a helyi önkormányzatok önállóságát.

Meg kell oldani a Fő-tér csatornázását, mert nagy esőzések idején iszap önti el a teret. A Közkúttól a Bánya árok felé kell elkészíteni. Azután lehet parkosítani.

Víz fő-nyomóvezeték építésének tervezése kezdődik, mert a mázai kútról fogják ellátni Szászvárt vezetékes ivóvízzel. Emiatt a betervezett új kútra tervezett pénz felszabadulhat.

A posta földalatti kábelvezetékét fektetett, felszedték a járdákat, és most nagy a sár emiatt, rendet kell tenni, kéri a tanácsstagok.

Felvetődik egy ravatalozó építésének szükségessége. Új házhelyeket kell kijelölni, mert egyre nőnek az igények, házhely meg egyre kevesebb. A cigányok képviselője kéri, hogy nekik is juttassanak kedvezményes házhelyeket.

A szeméthelyzet továbbra sem javul. Mindenki kihordja az utcára a szemetét, és ott tárolja. Meg kell szüntetni a szemétnek gödrökbe, árokba való szórását, határoz a Tanácsülés. Minden háznál szeméttárolót kell létesíteni, amikor az megtelik, akkor a tulajdonosnak kell gondoskodnia a szemét elszállításáról. A nagy-

parti lőteret meg kell szüntetni, ott szemétkerakót kell kialakítani. Tisztázzák a házi szemétk fogalmát: a kerti, gazdasági hulladék, falomb, szalmazsák tartalma, tehát, „ami éléghető, az nem házi szemétk”.²⁴⁴

Dr. Gadó Antal kéri a közcsend és közrend biztosítását éjjelente, mivel azt részeg italozók rendszeresen megzavarják. A rendőr-őrs parancsnoka ígéretet tesz erre, bár eddig is volt ellenőrzés, mondja. Az ifjúság-védelmet fontosnak tartja ő is, de arra nem tud vállalkozni, hogy ellenőrizték a mozi korhatáros filmjeinél a fiatalok életkorát.

Dr. Koltay László körzeti orvos először szól hozzá a tanácsülésen. Javasolja a cigányok szakmai támogatását, hogy ne legyen gond a kútfelújításuk körül. Mások felvetik, hogy a cigányokkal folyamatosan gond van. A Csöppögő-völgyben még egy WC-jük sincs, a forrás szennyezett, bepíszkítanak mindet.

Döglött állatokat hurcolnak be a községbe, amiket aztán megesznek. Gyorsok elvtárs a bányán sokuknak ad munkát, de ez is kevés. Az iskolaigazgató hozzáfüzi, hogy már sok gyereket beadnak az iskolába, de még vannak kivételek. Be kell vonni őket a kulturális közéletbe, szerinte.

A Svábtelep elnevezés megváltoztatását indítványozza egy képviselő, például Martinovics Ignác telepre, aki, bár címzetes apát volt Szászváron, de a történelemben betöltött szerepe alapján lehetne névadó.

A strandfürdő vízellátása rendeződik. Az Északi Üzemek²⁴⁵ vezetése látja el vízzel a medencéket, még egy nagyobb teljesítményű szivattyút kell beállítani a mázai kútnál, és akkor nem lesz probléma.

169. kép – Strandfürdő nagyüzemben. Az öltöző épület tetején női napozó volt {5}

²⁴⁴ Mára ez az álláspont jócskán megváltozott.

²⁴⁵ A bánya korabeli elnevezése.

Feltűnően keveset foglalkozik a Tanácsülés a mezőgazdasággal. Míg korábban a fő téma ez volt, ebben az időben szinte említés nem esik róla. Nincs felhívás az időszerű munkák elvégzésére, a sürgetésre a késedelem miatt, az elért eredmények értékelése is elmarad. A tsz elnök beszámolóin túl nem foglalkoznak a mezőgazdasággal.

Visszatérő gond szinte minden tanácstag körzetében a járdák teljes hiánya, vagy azok javítása, takarítása, kiemelése. Amennyiben nem tervezett munkáról van szó, legtöbbször fedezethiány miatt a kérés elutasításra kerül.

Képviselők támogatják, hogy az általános iskolához vezetékes ivóvíz legyen bevezetve. Bár a csövek nagyon drágák, a cél fontosabb, mint a költség. Az igazgató elmondta, hogy év végén minden gyereknek kulacsban kellett magának vizet hoznia otthonról a vízellátási gondok miatt.

A tsz-nek hat erőgépe van. A jól dolgozó tsz tagokat úgy népszerűsítik, hogy beolvassák a nevüket a hangosbeszélőben. Ezen túl ki is lesznek plakátozva.

A VB titkár elmondja, hogy sokszor előfordul, hogy fürdőző gyerekeket felügyelet nélkül hagynak a szüleik, és azok így fürdenek a Nagy Gátban²⁴⁶. Erre fel kell hívni a szülők figyelmét, mert ha belefutnak, akkor megvan a kellemetlenség. Megint rossz a zöldséges bolt áruellátása, reggelenként már sokan várják a nyitást a bolt előtt.

Potyondi János VB Elnök katonai szolgálatra vonult be, ezért helyettesítésére Jung József elnök-helyettest bízták meg.

A KTSZ 83 fővel dolgozik. Az üzletház építése késedelemben van, mivel a megyei építési hatóság csak emeletes üzletház építését engedélyezné, arra viszont nincs elegendő pénz.

A szeptemberi tanácsülésen több tanácstag is nehezményezte kerületében a járdák állapotát, hidak állapotát, a víz nyomóvezeték elkészítésének szükségességét. A VB titkár azonban lehűtötte a várakozásokat: nincs elég pénz ez évben már ezekre a problémákra.

²⁴⁶ A Völgyésgáti-patak gyakran használt helyi elnevezése. A vízellátás pedig azt jelentette, hogy a mázai réten levő mélyfúrású kútból kitermelt vizet a császtai átemelőre továbbította, majd onnan a Lángá-tetői tartályba. A tartályból külön csövezeteket fektetett a bányüzem a hegyoldalban a strandra, ezen érkezett a fürdésre szánt ivóvíz. A rendszer nagyon megbízhatatlan volt, minden feltöltés napokat vett igénybe. Ha gond volt a bányabeli fürdőben a vízmennyiséggel, akkor azon morogtak a bányászok, hogy biztos megint a strandot töltik. A rendszer fokozatosan fenntarthatatlanná vált.

A tsz agronómusa elmondta, hogy az őszy folyamán 750 hold vetésterületen kell elvetniük a gabonát. A vetőmag biztosított, de gond van a műtrágya ellátással. Az Új Barázda tsz szeszfőzdéjét át kell helyeztetni, mert szennyezi a környezetét. Másrészt ugyanott állnak a nagy és drága erőgépek is, ahol a főzetők forgolódnak. A gépekben kár eshet, ezért sem jó a rendszer. A község területén kívül kell megoldani a szeszfőzetést.

Októberben a Munkásklubban ült össze a Tanácsülés. Az iskolai kút ellenőrzését a KÖJÁL elvégezte, és leállította a vízkivételt, még főzni sem lehetett vele. A kutat leszívatták, lemélyítették, a hozzászívárgást megszüntették. A kutat felújították, a vízminőséget ellenőrizték, és jónak találták.

A társadalmi munka összeírása nem volt pontos. A tanácstagok szerint több társadalmi munkát végeztek az emberek, mint amit összeírtak. De az is igaz, hogy több alkalommal nem sikerült a szervezés, mint pl. a sportkör esetében, ahol csak néhány idősebb ember jött össze. Jobban kell szervezni, agitálni.

Dr. Gadó Antal szerint az utakat söpörni kell. Mindenki köteles söpörni az előtt levő útszakaszt, az összeszedett szemetet szemégtödörben elhelyezni. Hozzászól ahhoz is, hogy a tsz-ben a lovak számát csökkenteni akarják, holott a fuvarozási igényeket így sem tudják kielégíteni. A fejük kötelező egészségügyi vizsgálatát elvégzi.

A 100 férőhelyes istálló még nem készült el, ezért 33 üsző még kint van a legelőn. A tanácstagok elhatározzák, hogy személyesen tekintik meg az állatférőhelyeket a tsz-ben.

413 db szarvasmarha van a tsz-ben, és 279 sertés, 433 juh, és 61 db ló.

A községben 683 lakóház van, közülük 294 ház kapott „tisztá udvar, rendes ház” minősítést. A község elindult a köztisztasági mozgalomba, tiszta községek versenyében, bár több kitűzött cél nem valósult meg időben, így a parkosítások nagy része sem (rendetlen még a Klubház környéke, a tsz-kocsik szórják a szalmát, az Újtelep felé romos pincék vannak.)

Közben épül a sportpálya, amihez még mindig nem elegendő a társadalmi munka, pedig szükség lenne rá.

Ifjúságvédelmi Bizottság újjáalakul, állandó tagokkal, és meghívottakkal (már 1959-ben is volt). A Bizottság figyelemmel kíséri a veszélyeztetett gyerekek életét, a családokat látogatja. Az Újtelepen továbbra is gond van a vízellátással, többször szünetel a vízszolgáltatás. A parkosítás elmaradása miatt is, igen csúnya képet mutat a műút felé az újtelepi házak melléképületeinek sora.

Decemberben újból téma a tanácsstagok tanácsülésről igazolatlan távollmaradása. Az okot az emberek fásultságában látják. Sérelmezik, hogy az újságokat nem napjukon hordják ki, így a hírek már nem aktuálisak²⁴⁷. Javaslat szerint vonattal kellene lehozatni, nem a MÁVAUT²⁴⁸-tal, akkor talán időben megérkeznének.

„500 méter mély a szászvári új akna. Baranya megye északi bányauzemeinek fejlesztése folytán került sor az elavult szászvári akna helyett egy új, korszerű akna építésére. A munkálatokat a Bányászati Aknamélyítő Tröszt dolgozói végzik.

A mélyítés során új módszereket alkalmaztak, és rekord eredményeket produkáltak. Müller János 18 fős brigádja jelenleg a IV. szinti rakodó építését végzi, amely körülbelül 500 méter mélyen van a föld felszínétől. A rakodó befejezése után építik meg a 6 méter mély zsompot²⁴⁹, amely az új „Béke”-akna mélyítésének a befejezését jelenti. Ha különösebb akadályok nem merülnek fel, akkor április elejére készen lesznek a munkálatokkal és meg lehet kezdeni az akna belső berendezéseinek a szerelését.” *Dunántúli Napló*, 1963. február 14. 2. p. {28}

1964

A tsz tagok között kevés a párttag. A vezetés nem is nagyon kéri a párttagok segítségét, pedig a nép közötti vádaskodások megelőzésében számítana az ő agitációjuk, vélik a tsz- és egyben párttagok. A tsz-vezetők nem jelennek meg a pártgyűléseken, pedig tudomásul kell venniük, hogy ebben az országban proletárdiktatúra van, hangzik el a tanácsülésen. A tsz-szel kapcsolatban felvetődik, hogy országosan kevés az állat a tsz-tagok istállóiban, háztájiban. Régen ők is tartottak állatot, most meg kihasználatlanul állnak az istállók. Az ország termelésének fel a háztájiból származik.

A burgonya betakarítással gondok voltak, többek között szervezési gondok is voltak, valamint a vezetés eleinte ódzkodott az iskolások bevonásától a krumpli szedésben.

A tanácsstagok a vezetésben látják a gondot. A traktorosok még 8 órákor is a beosztásukra várnak az udvaron. Sok gondot látnak a tanácsstagok, többek között az is, hogy a rossz munka miatt nem lehet felelősségre vonni a tsz tagokat, mert önkéntes tsz-tagság van.

Februárban arról tárgyalnak, hogy a társadalmi tulajdonnal kapcsolatos lopások nagyon elszaporodtak. A csáshti bányától loptak, pedig a síneket felszed-

²⁴⁷ Azóta ebben is sokat változott a világ. Lassan sikerült elérni, hogy az újságokat még aznap hordják ki, majd egyre kevesebb lett a nyomtatott sajtótermék, már nem nagyon volt mit kihordani.

²⁴⁸ MÁVAUT: Autóbusz-közlekedési Nemzeti Vállalat

²⁴⁹ Vízyújtó az akna-talpon.

ték, mondja Gyorsok, a tsz-ben folyamatos a lopás. Vannak, akik azt mondják, a tsz-től lopni nem bűn, mert az közös. Éjjeliőr olyan kevés fizetést kap, hogy csak öregek vállalják el ennyi pénzért.

1963-ban az egyesült három tsz összesen már 1751 kh²⁵⁰-on működött. A tsz-tagok létszáma 414 fő volt, közülük mintegy 80 fő nem vett részt a közös munkában. Az erőgépek 63 elején 2, végére 9 db lett. Terméseredmények közül: őszi búza 3848 q, (9 q/kh), kukorica 3330 q.

170. kép – Szénahordás (a szénán ül id. Csemez Károly, előtte, a vezető mögött Szokoly Lipót). {17}

A szeméttelep létesítése ismét napirenden van. A nagyparti rész a kijelölt terület. A szemét mindenhol gondot okoz. Lerakó van a munkásklub előtt, a Vásártéren, de a szél széthordja a szeméthalmokat. Javaslat érkezik arra is, hogy a Fő-téri MÁVAUT megálló mellé létesüljön WC. A VB titkár ezt azzal utasítja el, hogy nincs szennyvízhálózat a községben, ezért ez nem megoldható.

Az Újtelepen a Bánya szolgáltatja a vizet, csővezetéken. Mivel megengedték a rákötéseket mások részéről is, minden nyáron vízellátási problémák akadnak, pedig már a locsolást is betiltották. Törpe vízmű létesítéséről tárgyalnak a Komlói Vízművel a gondok megoldása érdekében.

Összevonásra kerül Szászvár és Kárász község Tanácsa, szászvári székhellyel, a lakosság véleményével összhangban. Kárászon kirendeltség működik majd. Az egyesült Új Barázda tsz vezetősége is javasolja az egyesülést, mivel a tsz-ek ezt már megtették.

Dr. Koltai László újtelepi körzeti orvos beszámolójában köszönetet mond az északi üzemeknek, amely rendbe tette az orvosi rendelőt, és lakást. Az Egészség-házba kerülő Tüdőgondozóról is szót ejt. Lenne röntgen-helyiség, és vizsgáló is

²⁵⁰ Területmérték, kataszteri hold. 5755 m², eredetileg egy ekével 1 nap alatt felszántott terület volt, amit ekeföldnek is neveztek.

benne. Ő is a személtelhelyezés kérdését látja központi problémának, és sürgeti a rendezést. A körzetéhez tartoznak a magyaregregyi betegek is, akik szerint többen vannak, mint a helyiek. A tervezett kárászi körzet megoldást fog jelenteni. Szerinte a csöpögői cigánytelep közegészségügyi helyzete siralmas.

7550 db járdalapot vásárolt a község járdák létesítése céljából. A beszerzést a KTSZ intézte, a munkát is ők végzik el, társadalmi munka igénybe vételével együtt.

Az iskolában tanterem hiány van, ezért a Kultúrház egyik termét szeretnék berendezni osztályteremnek. Javaslatként a Munkásklub is felmerült. Az igazgató szeretné, ha a császtai bánya épületeinek bontásából származó téglából tornaterem épülhetne.

Kresz Ferenc üzemelteti a „Jóbarát” vendéglőt. A tanácsülés közfelkiáltással dönt arról, hogy támogassák őt, hogy az eddigi becsületes munkáját folytathassa. A Vendéglátó Vállalat vezetősége megértette a kérést, de az illető munkájára Harányban van szükség, a Jóbarátba egy helybeli dolgozó fog kerülni.

1960-as adatokat ismertet a VB titkár, miszerint a faluban milyen arányúak az iskolát végzettek. A falu létszáma 1941-ben 2309, 1960-ban 2954, és 1964-ben a 3000-et is meghaladta. 1960-ban 41 férfi, és 22 nő rendelkezett érettségivel, 21 és 7 felsőfokú végzettséggel, ugyanakkor 58 és 65 fő volt analfabéta. (nagy része cigány). Ezen az úton jó módszer a Dolgozók Iskolája²⁵¹, ami új tantervvel folytatja munkáját.

A VB Elnöke tolmácsolja a Járási Tanács kérését, hogy a falu fejlesztési alapjának maradékából járuljanak hozzá a Pécsi-tó építéséhez. A tanácsstagok úgy foglalnak állást, hogy vannak helyben is olyan célok, amiket lehet támogatni, pl. benzinkút, így nem járulnak hozzá a kérés teljesítéséhez, viszont megszavaznak 10 000 Ft-ot a szászvári strand felújítására. Egyes képviselők szerint hozzá kellett volna mégiscsak járulni a kérés szerint, mert csak akkor remélhettünk volna nagyobb összeget a saját kéréseink támogatására, de erre se változik a vélekedés. Két hónappal később a VB titkár újra előterjesztést tesz, akkor a képviselők egyhangúan elfogadják. Mégiscsak támogatják a Pécsi-tavi projektet.

Dr. Koltai megjegyzi, hogy számára érthetetlen, hogy a saját községfejlesztési alapból csak a járási tanács engedélyével használhatunk fel pénzeket.

Egy tanácsstag jelezte, hogy a Szászvár megállónál a fákon sok a hernyó, intézkedést kér a helyzet elhárításra.

²⁵¹ Ma felnőttképzésnek hívják.

171. kép –
Miséről jövet...
{5}

A „Tiszta udvar rendes ház” mozgalom többször is előkerül a tanácsuléseken. Mindenki belátja a mozgalom fontosságát, a köztisztaság kérdését. Bizottságok alakulnak, akik a településen minden szóba jöhető ingatlant, legyen az magán, vagy középület, minősít. Aztán a bizottságok egymás munkáját is minősítik. „Indokolatlannak tartom az Egészségházra adott 100 pontot”, stb. Többször elhangzik, hogy korábban megítélt nyertes nem tartja karban a portáját, „le kellene szedetni a táblát a házról”. Elvileg a helyi Vöröskereszt és az Egészségügyi Állandó Bizottság szervezi a munkát, de itt sincs egyetértés. Sajnos mindig vannak renitensek, akik még az elkészült dolgokat is tönkre teszik. De sok a parkosítás, sok a rendbe tett közterület, a gond sokszor a fogatok hiánya.

A tsz vezetőjének beszámolója szerint a 10 kh étkezési borsót kézzel kell learatni. Sőt, az időjárás miatt nem minden gabona gépi aratására van mód, ezért kézi arató brigádokat is szerveztek. A brigád 12 kaszából és rakodó személyből áll. 70 kh-t tesz ki ez a terület. A brigád vállalja ennek learatását is, 11%-ért. Vannak olyan kérelmezők, akik szeretnék a cséplőgéptől megkapni a háztartási célra szánt gabonát. Ez nekünk is jó, mivel azt már nem kell tárolni a tsz-nek. A többi gabonát folyamatosan szállítják le a Terményforgalmi raktárba.

Az Önkéntes Rendőrök csoportvezetője beszámol arról, hogy 10 fővel kezdtek meg szolgálatukat. Feladatuk a hivatásosokkal együtt végezni az ellenőrzéseket. Már több, mint 10 éve dolgoznak árvizeknél, ellenőrzéseknél.

Visszatérő probléma, hogy a községen keresztül hajtják a teheneket a legelőre, és azok az úttestet, és a járdákat is letrágyázzák, a gazda pedig nem takarítja

fel utánuk. Más: a Szent János utcában a tsz major területe rendezetlen, sáros, gondozatlan. Parkosítani kellene. Más: cigányok a Fő-téren való viselkedése tűrhetetlen. Ott bandáznak, randalíroznak, ordibálnak, a rendőrség tegyen rendet! Faggyas György rendőr őrsparancsnok szerint a lakosság is hibás, mert különféle munkákat végeztet velük „krumpliért, sonkacsülökért, szalonnavégékért”.

A VB Elnök bejelenti, hogy beneveztünk „Baranya Megye Legtisztabb és legkultúraltabb községe” versenybe, amelynek első díja 70 000 Ft. Külön ismerteti a pontrendszert, amibe beletartozik a tiszta udvaros házak száma, a tsz majorok rendje, a közterületek, de még a település határában levő parlagföldek területe is.

A szocialista tudatformálás jegyében a VB titkár előterjesztést tesz társadalmi ünnepségeket rendező bizottság megalakítására. Előterjesztésében kiemeli, hogy a névadást, házasságkötést egyházi szertartás nélkül, egyre nagyobb arányban kéri a lakosság. Ezért készül házasságkötő terem, felkészülnek a rendezvények megtartására. Mozgósíthatnak úttörőket versmondásra, KISZ-eseket igény esetén. Gondoskodnak virágról, zenéről.

Az állandó bizottságok rendszeresen ellenőrzik a lakosság ellátását. A Ruházati Bolt ellenőrzéséről: „...jelenleg is kapható orkáncabát, habár ebből az áruból az igényeknek megfelelő áruellátás nincs”, „férfi fehérnemű és pizsama terén hiány mutatkozik, ...olcsó női blúzból úgyszintén...”. A Vasboltban: „...nem lehet kapni hengerelt és húzott vasakat, gyerekágyat, nyugágyat...” A hiányok oka legtöbbször az, hogy, bár a boltvezető megrendeli az árukat, a nagykereskedő cég nem, vagy nem időben szállítja le azokat.

Évente többször is felvetik a II. kerületi képviselők, hogy a Császtai Csárdánál nem megoldott a szennyvíz elvezetése, ezért az, az utcára folyik ki, és ott bűzlik. Mindig történik az üzemeltető Vállalat felé kérés, megoldás évek óta nincs.

Vízügyi Társulást hoz létre a Tanácsülés. A Társulás szervező bizottságának tagjait megválasztják. Ők fogják agitálni a lakosságot, ismertetik velük az előtervezéseket, egy törpe vízmű létesítésnek előnyeit, kötelezettségeket. Amint a lakosság 51%-a jelzi belépési szándékát, összehívják az alakuló közgyűlést.

A községben négy KTSZ dolgozik. A kizárólag építéssel foglalkozó Járási Építőipari KTSZ, 112 fővel, a pécsi faipari KTSZ 12 fővel, valamint a Cipőipari és Ruházati KTSZ 1–1 fővel. Az építők 10 új házat építettek az éven, a faiparosok havonta 16-18 „BÉKE” hálószoa bútort készítenek el. 27 kisiparos dolgozik, közülük 8 fodrász, 6 szabó, 2 asztalos, 3 cipész, kovács, kőműves, órás, villanyszerelő, rádiójavitó, szem-

felszedő²⁵² és fafűrészelő van még köztük. A háztartási gépek javításával senki sem foglalkozik, pedig lenne rá igény. 12 ipari tanuló tanul és dolgozik a kisiparosoknál.

Nincs megoldva a stern kenyérsütés²⁵³ sem. A Csongor féle kemencéket átvette a termelő szövetkezet a kenyérgyártól, a háztulajdonos dönti el, hogy megindíthatja-e a termelést a tsz. A család ettől teljesen elzárkózik, mindannyian dolgoznak.

Havasi Györgyné visszaemlékezése: „...Két pék volt a faluban. Az öreg Brandték, meg a Csongor Laci apja. Az Erdorféknak volt egy szódagyáruk a kereszttel szemben. Ez mellett volt egy kis pékség. Ez volt a Brandtéké, a Csongoréké pedig a házuknál. Még én is vittem dagasztott kenyeret hozzájuk, kisiütnetni. Egy kis szakajtóban vittem a tésztát. Amikor államosították a Brandték pékségét, akkor mindketten bekerültek a komlói kenyérgyárba, onnan is mentek nyugdíjba...”

Gyorsok István a sportkör elnöke elmondja, hogy 200 fizető pártoló tagjuk van. NB III-as focicsapatunk tagjai sok kedvezményt kapnak, mégsem szerepelnek jól. Az ifi sokkal jobban teljesít. A férfi kézilabda csapatnál létszámhiány van, a nők nem tudtak kiállni, ezért kizárták őket a bajnokságból. Férfi röplabda a 4. helyen van, jó az utánpótlásuk. A sakkszakosztály népes, Karsa László 3. osztályos tanuló megyei szinten is jól szerepel. Egy éves az úszószakosztály, 63 új tag tanult meg úszni. Az eredmények alapján 6-8 fő Budapestre mehet versenyre. Boros Géza edzőt javasolja megdicsérni. Működik a tömegsport, Spartakiádott is tartanak. Körzeti Központ is vagyunk, a pályánk adottságai miatt. 1967-ig öltözőket is akarnak építeni a sportpályára. Szeretne egy tekepályát az Ifjúsági Házhoz, és kispályákat a nagypálya közelébe.²⁵⁴

A tanácstagok korcsolyapályát is szeretnének, vagy a röplabda pálya helyén, vagy a strandon.

Az iskolaigazgató panaszolja, hogy az új kerítés ellenére baromfik lepik el az udvart, és ott szétkapirgálnak mindent, összepiszkítják a pályát.

A Bánya Központi Irodája előtti járda építéséhez a Bánya segítségét kéri a tanácsülés.²⁵⁵

²⁵² Női neylonharisnya javító.

²⁵³ Hozott anyagból.

²⁵⁴ Kispálya a kézilabdapálya, a nagy értelemszerűen a futballpálya.

²⁵⁵ Ebben az időpontban a központi iroda a jelenlegi Takarékszövetkezet épülete melletti házban volt.

Az októberi tanácsülésen előterjesztés hangzik el utcanév változtatás ügyben. Több utcanévből kettő is van, másrészt arról nem szól senki, hogy miért, de tény, hogy a Szent János utcából Arany János lesz, a Tulipánból Kun Béla, Molotov utca (népnyelven Szegényhorgos) nevére Kantárhegy u. javaslat hangzik el, de a Március 15-e utca nevet fogadják el. Az utca névtáblákat megrendelik, és határoznak a kihelyezés időpontjáról.

A Bánya utca építése a tervek szerint december 18-ig elkészül.

Kérdésre közli a VB Elnöke, hogy a polgári védelmi kiképzés 14 és 60 év között mindenkre érvényes. Mindenki értesítést fog kapni a számára kijelölt időpontról. A faluban 250 főt kell kiképezni.

Ragadós száj és körömfájás miatt be- és kihozni a község területéről hasított körmű állatot tilos. A tsz-nek 403 szarvasmarhája, 436 sertése, 540 db juha van. Az átteleltetés a takarmány betárolt mennyiségének elmaradása miatt problémát okoz. Elkezdtek a készleteknek vásárlással való feltöltését. A férőhelyek is igen csak szűkösek, és minőségük változó a modernről a primitívig.

A Posta beszámolója szerint nő a lakosság megtakarításának összege: 3 813 e Ft-ról, 3 885 e Ft-ra.

„A szászvári Műszaki KTSZ-nél valamikor nagyon precízen és gyorsan elvégeztek minden javítást. Sajnos, amióta beolvadt a Sásdi Építőipari KTSZ-be, s annak itteni részlege lett, azóta sok a panasz. Ha valamit javításra beviszünk, nem készítik el aznap, sőt, még másnap sem, mert oly szövevényes az ügyintézésük. A következőképpen történik: először a javításra váró tárgy munkalapot kap, és azt másnap a KTSZ postautója a sásdi központba viszi. Ha szerencsés a munkadarab, a javításra váró tárgy munkáit engedélyezik, másnap visszaküldik a munkalapot, elkészítik a javítást, és kiállítják a számlát. A javítató még mindig nem viheti el a tárgyat, mert a számlát újból Sásdra kell küldeniük ellenőrzésre, jóváhagyásra. Ha alaposan felülvizsgálták, jónak találták, akkor visszaküldik a szászvári részleghez és ezek után fizethető, elvihető a megjavított használati eszköz. Azt kérdezzük, miért nem lehet a régi jó módszer szerint dolgozni, hisz az könnyebb, olcsóbb, egyszerűbb és gyorsabb lenne. Nemcsak nekünk, a lakosságnak, hanem úgy vélem, a KTSZ-nek is. Nyers József.” *Dunántúli Napló*, 1964. február 5. p. {28}

„Szászváron még mindig igen sok szó esik sportberkekben a sportpálya avatásáról. A jólsikerült műsor Szászvár, Bonyhád, Dombóvár és Magyaregregy úszóinak versenyével kezdődött, majd a Pécsi Bányász férfi és női kézilabdázói játszottak hírvető mérkőzéseket. A nap fénypontja a ragyogó szászvári új sportlétesítményen játszódtott. A Bányász labdarúgói a helyi NB III-as csapattal mérték össze erejüket.” *Dunántúli Napló*, 1964. augusztus 28. 6. p. {28}

1965

Januárban a KISZ Székházban tart ülést a Tanács. Január 1-jével megszűnik a Szászvár Községi Tanács, és megalakul a Szászvár Községi Közös Tanács, Szász-

vár székhellyel, Szászvár, Vékény, Kárász községekből. Az új közös tanács VB Elnöke Potyondi János, helyettese Finta József, VB tikára ifj. Téczy Károly lett. A kárászi kirendeltség vezetője az ottani volt VB Elnöke Kereszturi József lett.

Februárban beszámol az egyesített tsz elnöke, Gyenis István, az eredményeiről. A tanácstagok szerint a szarvasmarha létszám elérte a tsz-esítés előtt számot, így ezt már emelni nem lenne célszerű, inkább a tejhozam emelését látnák jónak. Az eredmények elmaradtak a várttól. Az emberek, amíg egyéniek voltak, nem kellett házról-házra járni a brigádvezetőknek, hogy menni kellene szénát gyűjteni, most meg ez van. A tsz nyeresége elmaradt a várttól, ennek is az oka a rossz hozzáállás. Magas volt a borjú elhullás (sertés állomány 223, juh 290). A cukorrépa kivételével a termésátlagok minden esetben elmaradtak a tervezettől. A gépállomány bővült 1 db Szuperrel, és 2 db UE 28-assal.

172. kép –
Ló vontatta
aratógép 1965-
ből. Jáger Ferenc,
Major György. {1}

Március 19-én ünnepi tanácsulást tartanak a Tanácsköztársaság kikiáltásának 46. évfordulója tiszteletére.

A Földművelésügyi miniszter 1/65 sz. rendelete foglalkozik a mezei pockokkal, ennek értelmében kötelezik a férfiakat 16 és 60, a nőket 16 és 50 év között, hogy vegyenek részt a védekezésben. A három községben összesen 230 fő kap 17 q Arvalint²⁵⁶, ezt kell kijuttatni a földekre.

Vékényi tanácstagok kérik, hogy tartozhassanak továbbra is a szászvári orvosi körzethez, mert itt gyógyszertár is van, és így nem kell kétszer utazni. Más azt kéri, hogy az Újteleptől a Vasútállomásig tartó úton helyezzenek el lámpákat, mert ko-

²⁵⁶ Rovarölő vegyszer.

romsötét van annak, aki arra kell, hogy járjon. A vékényi és kárászi határban sok az elhullott birka, valószínűleg az erre járt vándorjuhász tehető felelőssé az esetekért.

Az előző évi zárszámadás 1 007 211 Ft bevétellel és 948 190 Ft kiadással zárult a gazdálkodási előadó beszámolója szerint.

A kárászi költségvetésben szóvá teszik képviselők, hogy mit takar az 1500 Ft, a „szovjet katonai sírok kihantolásának” költségeként. A válaszadó elmondta, hogy a kihantolás társadalmi munkában történt, a költség csak a szállítás költségeit takarja. Hogy hova történt a szállítás, nem kerül szóba. Gyorsok István nehezményezi, hogy a sportkör támogatására nem tervez költeni a Tanács.

Bejárás történt Császtában, ahol kútúrás fog indulni. 3 mélyfúrású kút fogja az ivóvizet innen szolgáltatni. Leginkább az Újtelep vízellátásának javítását remélik ettől. Újra zúgolódas van a faluban a komlói rossz kenyérminőség miatt. Mintát küldtek vizsgálatra, ahol megállapították, hogy a kenyér ehetetlen. Az ott dolgozókra szabálysértési bírságot róttak ki. A mezei pocok elleni társadalmi védekezésben 320 fő vett részt. Akik indokolatlanul nem jelentek meg szabálysértési bírságot kaptak.

Az orvosi körzetek: dr. Gadó Antal: az eddigi részei, és Vékény, dr. Koltai László: az eddigi részei, és Tótfű, Hegyhátmaróc, dr. Márta János: Kárász, Egregy, Köblény, Szalatnak.

Gyorsok István üzemvezető beszámol a Bánya gazdálkodásáról: 1136 fő dolgozik a bányán, amiből 1030 munkás, a többi alkalmazott. A terv 177 920 tonna. Éves szinten 460 Ft-ért termelt az üzem, de gazdaságosságra oda kell figyelni. „Nem a dolgozóknak a klecni²⁵⁷ elvitelét néző szemléletet, hanem az üzemszervezést kell nézni”. Jó a szellem, ezért könnyebb volt eladni a vietnami bélyeget is²⁵⁸, a dolgozók megértették. Új akna létesült, 100 millió Ft-ért, hamarosan munkába áll. Új osztályozó fog épülni. Munkaszervezésben kipróbálták a 4/4-es munkarendet, szemben az általános 3 műszakos munkarenddel. IV. mélyszinten közeledik az irányvágat a széntelepekhez, a harántolás²⁵⁹ biztonságossága elsőrendű. „3 év alatt a termelést kb. a duplájára kell emelni.”

²⁵⁷ Hulladék fadarab. Szívesen vitték haza a bányászok, mert otthon jól jött gyújtósnak. Amikor elharapódzott a gyakorlat, már a klecni érdekében vágta le a szép darabot a bányafából, amely így mérhetibb, használhatatlan lett.

²⁵⁸ Támogatás a szocialista Vietnámnak.

²⁵⁹ Harántolás: a szűz széntelepek első feltárása rendkívül veszélyes folyamat. A százmillió év alatt, amíg a szénülés nagy nyomáson és hőmérsékleten végbement, sok metán keletkezett a széntelepben. Ez nagy nyomással akár gázkítörést okozhat harántoláskor.

Májusban a „Jó szerencsét” Kultúrotthonban tartotta ülését a Közös Tanács. Sok a hiányzó képviselő. Javaslát vetődött fel, hogy Kárászon és Vékényben is legyen tanácsülés. Az Elnök javasolta, hogy a termelőszövetkezetnek van egy teherautója, azzal át lehetne vinni a szászvári képviselőket a szomszéd községekbe²⁶⁰ az ülésekre (a tsz elnök tiltakozik, mert nincs személyszállítási engedélyük. De lehetne, csak kérni kell, havi 800 Ft-ért meg is adják, mondja valaki).

Régóta probléma, hogy a tsz majorban nincs telefon.(!) Ennek megoldása egyre sürgetőbb. Aratás idejére célszerű lenne ideiglenes tábori telefon²⁶¹ létesíteni, vagy motoros futárt alkalmazni, hogy ne az aratómunkásnak kelljen ott hagyni a munkát, ha valami üzennivaló akad. Kérdésre a tsz-elnök elmondja, hogy aratómunkásoknak 120 és 140 kg közötti gabona jár holdanként a munkájukért. A tanácsülés felhívja az élelmiszer boltok vezetőit, hogy oldják meg az arató munkások hús italokkal való ellátását a földeken.

Az Újtelepi közutak környékén rengeteg liba pancsol, amik nagy sárt és rendtelenséget csinálnak, el kellene tiltani ettől a gazdáikat, javasolja egy tanácstag.²⁶²

A kárász vasútállomásnál lévő kocsmánál a mágocsi FMSZ pincét ásatott, és a sok föld elviteléről nem gondoskodott, ami rontja a vasútállomás képét is, ezért intézkedést kér az illetékes képviselő. Indítványozta az állomási lakóházaknak a villamos hálózatba köttetését, mert még mindig nincs áram az ott lakóknak.

171. kép –
1965. Csöppögő:
Orsós és Kalányos
család {5}

²⁶⁰ Micsoda ötlet!? Képviselőket teherautó platón?

²⁶¹ Katonai mintára ideiglenesen lefektetett telefonkábel két pont között.

²⁶² A falusias környezetből az újtelepi portákra költözött lakók sokféle szárnyast tartottak étkezési célra. De zöld területe mindenkinek csak az árokpartja jutott. Erre mindenki kényesen ügyelt, akár bekerítette. A viziszárnyasok a sokak által használt közutaknál felfedezték a kifolyó vizet, és oda csoportosultak, piszkítottak. Őrzésükre a kigyerekek voltak megbízva, de, ugye játszani is kell valamikor.

Új tantermek építése van napirenden. Az új tantermeket a templom-téri iskola udvarába építenék. Anyaga a lebontott császtai bányaépületek anyagából származna.

Az amerikai szövőlepke kártétele elkezdődött a településen is. Jelenteni kell, ha valaki látja a jellegzetes kártétele nyomait, hogy intézkedni lehessen. Tart a házhely kisajátítási eljárás, a víznyomóvezeték tervezése és a Fő-tér villanykorszerűsítése.

Máza községi VB kérte, hogy Szászvár Bonta része csatlakozhasson Mázához, mivel ez szerintük indokolt lenne (áramot is onnan kapják, a postás is onnan jár). A tanácsülés megszavazza a kérést. A császtai temetőt társadalmi munkában bekerítették.

A szeptemberi tanácsulást a Munkásklub Szent János utca 25. szám alatti helyiségében tartották meg. Az iskolaigazgató kéri a rendőrséget, hogy a Fő-téri iskola melletti cigánytanyát számolják föl, mert zavarják az oktatást. Szemetelnek, tivornyáznak.

1964-ben 9 közlekedési baleset volt a községben. 1965-ben már októberig volt 8, amiből három súlyos sérüléssel járt. Helyszínbírságolás gyalogos ellen 11 esetben, járművezetők ellen 75 esetben történt a KMB-s beszámolója szerint.

Több lakó kapott a községben olyan értelmű felszólítást a járási tanács építési osztályától, hogy „pucolja be”²⁶³ a házát, mert rontja az utcaképet”. Sajnos olyanok is kaptak felszólítást, akik ezt már elvégezték. A felvetésre adott válaszban a VB titkár elmondja, hogy általában a saját erős építkezők nem pucolják be a házukat, ugyanis az OTP-hitelek nem kapják meg addig az utolsó hitelrészletet, amíg be nem pucolják.

Egy képviselő szóvá tette, hogy miért muzsikálnak olyan hosszan a hangos híradóban, amikor arra nincs szükség.

„Papír-, írószer-, játék-, ajándékboltot nyit augusztus 15-én Szászváron a Baranya megyei Vegyesiparicikk Kereskedelmi Vállalat. A korszerű bolt létesítéséhez nagy segítséget nyújtott a községi tanács.” *Dunántúli Napló*, 1965. augusztus 11. 2. p. {28}

„Szászváron ma reggel ünnepi röpgyűlésen köszöntik a leszállókat, a 10–20 éve ott dolgozók szolgálati érmet kapnak. Vasárnap reggel zenés ébresztő, délelőtt ünnepi nagygyűlés, változatos kultúrműsor, sportrendezvények lesznek.

A jutalmazottak közül két dolgozó miniszteri dicséretben részesül, ezenkívül a társadalmi szervezetek könyvjutalmakat osztanak. Mázán a dombóvári ökölvívókat látják vendégül. Jó

²⁶³ Vakolja be.

hírvérese lesz az ökölvívásnak, annál is inkább, mivel a mázai és a szászvári bokszozókat eddig semmilyen bajnokságba nem nevezték. A községekben borkóstolót és lacikonyhát állítottak fel, hajnalig tart a táncmulatság. A bányásznapi színes eseménye lesz ezenkívül a szászvári bűrtorkiállítás.” *Dunántúli Napló*, 1965. szeptember 4. 2. p. {28}

„Szászváron gyors ütemben épül a Béke-akna. A munka az év végére teljesen befejeződik, s januárban megkezdődik a próbaüzem. A százéves bányavidék Béke-akna belépésével egyszerűen évtizedeket „fiatalodik”, korszerűségben felzárkózik a tröszt többi üzemei mellé. Szászváron jelenleg két akna üzemel, az Alkotmány és az Új-akna, mindkettő az ország legrégibb és legkorszerűtlenebb építményei közé tartozik.

A bányában 38 milliméteres²⁶⁴ nyomtávú csilleszállítás van. Az aknák teljesítménye naponta maximálisan 33 vagon. Az új, korszerű akna 90 millió forintos beruházással épül. Üzemelésével lehetőség nyílik a normál-nyomtávú szállítórendszer kiépítésére. A kézi erőt a mozdonyvontatás cseréli fel. A két régi akna légaknaként működik tovább, Béke-akna ugyanis 50 vagont emel naponta a napszintre.

A jövő biztosított A geológiai vizsgálatok adatai szerint az északi bányaterület, pontosabban a szászvári aknák, szénkészlete több mint harminc esztendőre biztosítja a gazdaságos üzemelést.²⁶⁵ Az északi üzemek 1965-ben 177 920 tonna szenet adnak a tervek szerint.” *Dunántúli Napló*, 1965. október 10. 5. p. {28}

„Takács Ferenc, a Mecseki Szénbányászati Tröszt észak bányáüzemének újtási felelőse – a községi kultúrotthon igazgatója – megbetegedett. Súlyos reumája két hétig teljesen ágyhoz kötötte, s utána is alig-alig bír’ menni. Akkor is jóformán csak az ablakig, kapuig mentem. – meséli. – Hát egyszer látom, hogy minden ház küszöbén ül valaki, beszélgetnek. Unatkoznak a szászvári Újtelep lakói. Azon a nyári estén fogant meg az ötlet. – Betelefonáltam Pécsre és kértem, küldjék ki a balesetvédelemről szóló ismeretterjesztő filmet. – Aztán kölcsönvette a vetítőgépet. Háza falára ráhúzta a vetítővásznat. A szomszéd falánál pedig nemsokára ott állt a gép. A kémény mellé meg a hangszóró került.

– Előtte néhány órával rendszeresen bementem, hogy ma este a Takácsék háza előtt filmvetítés lesz. Aztán izgultam, eljönnek-e. Eljöttek. Első este kétszázötvenen majd háromszázan, a harmadik este pedig négyszáz ember hozta a számolyt, meg a gallyat²⁶⁶, szűnyogot füstöltni. Végül nem fértek el az utca szélességében.

Az utcai mozi bevált egy népművelési érdekességgel gazdagabb lett Baranya. Közben kiderült: Takács Ferenc nemcsak reumásan tud érdekesen, újszerűen dolgozni. Kombinált bérlet-sorozatokat szervezett. Huszonöt forintért hat rendezvényt látogathatnak meg. Ebben ilyen előadások szerepelnek: A szépség iskolája, Háztartási gépek, Érdekes bírói ítéletek. S a tanulságokat szemléletes kiállítások is elősegítik. Filozófiai, mezőgazdasági és bányászakadémiát szervezett 35, 54, illetőleg 77 állandó hallgatóval. Számukra előre tematikát dolgozott ki, amit mindenki megkap. Jövő nyáron Takács Ferenc már tervszerűen vetíti az ismeretterjesztő filmeket Újtelepen. De ezúttal remélhetőleg reuma nélkül.” *Dunántúli Napló*, 1965. október 30. 3. p. {28}

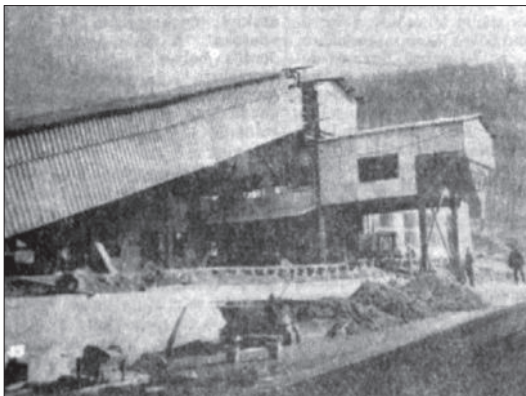
²⁶⁴ Inkább centiméter.

²⁶⁵ Vátesz! 1995-ben zárt be Szászvár!

²⁶⁶ Tévedés: ott voltam hatévesen én is, és száraz buzogányt gyújtottunk be, azzal füstöltünk.

1966

„Autóbuszváró épül Szászváron. Autóbuszvárót építenek Szászvár főterén. Az építkezés megkezdődött. A 411 ezer forintos beruházási összegét köztségfejlesztési alapból biztosítják.” *Dunántúli Napló*, 1966. december 13. {28}

174. kép – A Béke aknával egy időben kezd működni az új szénosztályozó
(*Dunántúli Napló*, 1966. február 27. 1. p.) {28}

Hársfalvi Imre az egyházaskozári tsz elnöke másodállásban átvette a szászvári tsz vezetését. Szigorú intézkedéseket kíván bevezetni, mert nem voltak rendben a bizonylatolások, termé-

nyelszámolások helyben. A tsz az állatállományát nem kívánja növelni, mert a megtermelhető takarmány ennyi állatra elegendő.

A házhely kisajátítások sokkal nagyobb összeget igényelnek a tervezettnél, mert több az igény a lakosság részéről. Hitel felvétele szükséges.

Beszámolt a Népi Ellenőrzési Csoport. Bár kevés ellenőrzést tartottak, de több hiányosságot is feltártak: pl. a tsz-nél az állatgyógyszereket nem tárolták zárt helyen, illetve a lajt kocsi²⁶⁷ szerszámdobozában találtak rá mérgekre. Ezeket szóvá is tették.

Az Ásványolaj-forgalmi Vállalat (ÁFOR) gáz-cseretelepet akar létesíteni Szászváron. A helyet még keresik, mert a felajánlott ingatlanokat nem találták megfelelőnek.

Megnyitott a Papír- és Játékáru Bolt. Az ellenőrök szerint a TŰZÉP telepen nem kapható téglá, és az asztalosipari termékekben sincs választék. Többször előfordult, hogy nem volt vaj a boltokban. A kenyér minősége sem javult.

Szervezik a Víz Társulatot. Elterjedtek rémhírek a belépési összegek nagyságáról, de a tanácsülés rendelkezett arról, hogy minden képviselő kapjon tájékoztatást az adatokról, és azzal agitáljon a belépés mellett.

Egész éven át zárva tartott a Kultúrház, mint kiderült, azért, mert felújításra szorult volna, de erre nem volt elegendő pénz. A VB titkár javasolja a kultúrélet

²⁶⁷ Ivóvíz szállító tartálykocsi.

fellendítését, társadalmi összefogást sürget. Az erdészet a fásítás mellett érvel a tanácsulésen. Több fafajtát ajánl a lakosságnak, szakmai tanáccsal együtt. Ez évben 160 odút raktak ki az erdőben, és mindnek lett lakója, mondja.

Az iskolaigazgató beszámol arról, hogy hogyan áll a szocialista életre nevelés programja az iskolában. A világnézeti nevelésben figyelmet fordítanak a vallásos nevelés hibáira, ellentmondásaira. A szocialista hazaszeretetre és internacionalizmusra oktatják a gyerekeket. A gyerekek ismerik az MSZMP szerepét, oktatják számukra a közösségi nevelés alapelveit. Az iskola foglalkozik felnőtt oktatással is.

A kultúrotthon vezetője beszámolt arról, hogy szabadtéri ismeretterjesztő filmvetítéseket tartottak a Jóbarát kerthelyiségében, és az Újtelepen. Alkalmanként 200-300 ember jelent meg ezeken, és nagy sikere volt. Akadémiának nevezett előadásokat tartottak mezőgazdaság, filozófia és bányászati témában.

Létrejön a Sportkör keretében egy atlétikai szakosztály, amelynek vezetője egy testnevelő tanár lesz. A beszámolójukban elmondják, hogy 8 szakosztály működik, a foci NB III-ban, női-férfi kézilabda, röplabda, sakk, úszó, asztalitenisz és ökölvívás. Körzeti Spartakiádokon²⁶⁸ gyakorolják a tömegsportot. A sporttelep félkész, jelenleg a kerítésépítés zajlik. Elkezdik a fedett tekepálya építését.

A tejtermelés és értékesítés márciusig: 37 192 liter tej, plusz, amit a borjak megittak. A tej egy részét a falunak értékesítették, a többit a Tejipari Vállalat felé.

Júniusban megalakul a Vízügyi Társulás Szervező Bizottság. Amint megalakul a társulás, akkortól kb két évre van szükség, hogy a rendszer kiépüljön. Mintegy 3 millió Ft a várható összköltség. A kutak készek, állami költségen 124 000 Ft-ba kerültek.

A Kenyérboltban olyan tülekedés van sorban állás közben, hogy már baleset is történt, egy idős hölgyet összetapostak, jelenti egy tanácsstag. Ezt, ha lefényképezik külföldiek, rossz hírünket kelthetik, hogy itt így kell sorban állni kenyérért, mondja. Most, utólag magasztalhatjuk Brandt József helybeli péket, pedig akkor az se volt jó, teszi hozzá. Komlón, ha reklamálnak rossz kenyér miatt, akkor azt mondják a szállítók, hogy nem baj, jó lesz Szászvára, ezt hallották egyesek. A húsboltban és a zöldségboltban is van sorban állás, nemcsak a kenyérért, mondják mások.

A cigányok sok kárt tesznek a községben. Fát lopnak, besurrannak, és úgy lopnak pénzt, cukorrépát is loptak. Elhullott állatokat kérnek vagy lopnak el,

²⁶⁸ Sportversenyek.

175. kép –
Csöpögő,
Cigánytelep {4}

és azt eszik meg. Az agronómus el akart vinni egy tetten ért tolvajt a motorján a rendőrségre, de a többi cigány megakadályozta ebben. Egy képviselő jónak tartana egy régi rendeletet életbe léptetni, miszerint 19 óra után ne lehessen a határban járkálni.

A tanácsülés határozatot hoz arról, hogy szükséges a cigányság kulturális nevelése, segíteni kell őket a pénzük beosztásában, családokat kell patronálni. A rendszertelenül, vagy egyáltalán nem dolgozó cigányokat be kell vonni munkába. „A csöpögői cigánytelepen a lakók igényesebbek, többeknek van vert falú lakószobája, ahol rendes bútor van elhelyezve... az erdőben élő oláh cigányok igénytelenek, és nem értünk el fejlődést náluk, maradtak a földbe vájt kunyhójuknál...”, számol be egy jelentés.

Meg kell szüntetni, hogy a község területén a baromfik, szarvasmarhák, kutyák össze-vissza járkáljanak, legeljenek. Rengeteg miattuk a szemét, és a parkosításnak így semmi értelme. Mindent letaposnak, mindent lelegelnek a szarvasmarhák, amikor ki-, illetve hazaterelik őket a falun keresztül, közli egy tanácsstag.

A fiatakorúakat kiszolgálják a kocsmárosok szeszes itallal, ami tilos. Ellenőrizni kell a boltokat, a boltosokat meg kell büntetni, ha tetten érik őket. Szep-temberig a körzeti megbízott 105²⁶⁹ helyszínbírságot rótt ki, 92 járművezető és 13 fő gyalogos ellen.

A fuvarosok 60 Ft-ot számítanak fel a bányatelepi fuvarokért.

²⁶⁹ Ez ma már kiemelkedően magas adatnak számít.

Megint felkérés érkezik, hogy járási célokra (a KTSZ Sportkörének) adjon pénzt a község. A képviselők tiltakoznak, arra hivatkozva, hogy van éppen elég, pénzhány miatt meg nem valósult helyi cél, inkább arra költünk.

A császtai tűzoltó szertárat, és a mellette levő közutat le kell bontani, mert életveszélyes. Beindul a dolgozók általános iskolája, mégpedig a 8. osztály, jelenti az igazgató. A VB titkár hozzáteszi, hogy erről a hangos híradó útján értesítik a lakosságot.

Az Újtelepen a Nagy Árokba²⁷⁰ hordja a lakosság a szemetet, ezt meg kell szüntetni, és az árkot ki kell takarítani, határoz a tanácsülés.

176. kép –
tsz-udvar a
Müller kocsmá
udvarában {1}

A Malinovszkij utcai lakók panaszkodnak, hogy a tsz járművei az utcán haladnak keresztül, és annyira felgyúrnák, hogy azon még lovaskocsival sem lehet közlekedni. Az új betonjárdát sem kímélik. Mások azt kérik, hogy a Szent János utcában rendelkezzen el sebességkorlátozást, mert életveszélyesen közlekednek a járművek. A VB titkár szerint nincs engedélyezve most se a sebességtúllépés, ez csak a járművezetőkön múlik, hogy hogyan vezetnek.

„Akna a dombtetőn. Nem hullt rá sok fény a hírnév sugarából. Megmaradt annak, aminek két évszázad alatt elkönyvelték a geológusok: harmadrangú bányavidéknek. Az iskolai földrajzkönyvek is csak fél mondat erejéig emlékeznek meg róla. Szászvár, Nagymányok, Máza, az Északi-Mecsek kis hozamú, jobbra előregeredett lelőhelyei – nem kerülhettek egy listára a nagy szénmedencékkel. Sőt a legutóbbi években a szakemberek azzal számoltak, hogy feladják ezeket az aknákat, mert a belőlük remélhető vagyon nem éri meg a fenntartási költségeket, nemhogy a korszerűsítést.

²⁷⁰ Nagy Árok. A telep északi szélén csapadékvíz elvezetési céllal kialakított árok.

Nagymányok 1964-ben már nem is kapott tervet, ebben az évben pedig részben már a mázai üzem épületeit is más célokra adják át. Sokáig úgy látszott, hogy Szászvárt is hasonló sors éri, de a tröszt szakemberei tüzetesebb számítások után arra a megállapításra jutottak, hogy van itt még tizenöt-húsz évre elegendő, kiaknázásra érdemes szénvagyon. Ezért Szászvár az öt-éves terv folyamán százmillió forintos beruházást, új, korszerű aknát kapott, s ez megfordította sorsát: nemcsak megmarad, hanem újjáéled itt a bányászkodás.

Ha azonban érdekel valakit, ami még fennmaradt az elmúlt idők bányaművelési módszereiből, emlékeiből, ha utolsó tanúja akar lenni egy gyorsan eltűnő korszak ipartörténeti kuriózumainak, akkor érdemes elmennie Szászvárra. A völgybe szorult kis községet még nem lepte el a nagy bányavidékek füstje, a korom és a szénpor mindent betakaró bársonya. Utcái csak műszakváltáskor élénkülnek meg, különben ugyanaz a téli csend és nyugalom üli meg, mint a környező községeket. Az aknákhöz vezető keskeny, kanyargós úton még cammogó lovas kocsival, rőzsehordó asszonyokkal találkozni meg egy század eleji hangulatot idéző kisvasúttal. Az üzemvezetőség épülete is kopott, kis földszintes ház a faluban, kertes udvarral, rosszul berendezett irodákkal.

Túl a nehezén. Gyorsok Istvánnak, az üzem vezetőjének, mégis szívéhez nőtt itt minden. Nemcsak azért, mert itt született, itt töltötte gyermekéveit, hanem azért is, mert ötvenhét óta jórészt az ő vállaira nehezedik a völgyben lakók sorsa, s maga is végigélte a bizonytalanság és a hanyatlás mindama szorongató érzéseit, amely a megszokott, hagyományos üzemek végnapjaival együtt, jár. A nehezén már túl vannak, a személyükben érintett mázai bányászok majd mindegyikét már sikerült elhelyezni Komlón, Zobákon és más munkahelyeken, amelyek koruknak és egészségi állapotuknak megfelelnek.

A legnagyobb nyugtalanság az idősebbek, a csökkent munkaképességűek, az évtizedekig föld alatt végzett munkában megrokkantak körében volt: kapnak-e megfelelő munkakört? Minden emberrel személy szerint, egyénileg kellett megállapodni. Külön foglalkozni kellett azokkal a családokkal, ahol elhalt a férfi kereső, s ellátatlan gyermekek vannak.

A bányászok között mindig nagyon erősen élt az íratlan törvény, hogy egyik bányász nem hagyhatja el a másik elárvult családját, hiszen egyazon sors csillagzata alatt élnek. Általában inkább jobb, korszerűbb körülmények közé kerültek valamennyien. Mégis, a más vidékre járás, a saját bányához való ragaszkodás sok mindent felkavart az emberekben. Pedig a környéki bányász régi élete a múltban egy kissé a szentesi kubikoséhoz volt hasonlatos. Ezekben az aknában bizonytalan volt a termelés.

Régi tulajdonosaik, a Rimamurányi, Salgótarjáni rt., a keresztény Bányatársaság, adták-vették egymásnak és egymástól az üzemeket, attól függően, hogyan emelkedtek vagy estek a szénárak, s emiatt egyiknek se volt ínyére fejleszteni, beruházni. A bányák alattomos, veszélyes hírben álltak, nemigen voltak összefüggő széntelepeik, inkább lencsés előfordulások. Ennek megfelelően itt rengeteg elágazást vájtak ki, s inkább az úgynevezett kamrafejtéses módszer volt a legmegszokottabb.

Találkozás a múlttal.

– Mostanában – beszéli Gyorsok elvtárs, gyakran bukkanunk régi vágatokra, amelyeket még a húszas, harmincas években műveltek, s azokból, mint nyitott könyvből tárul eléink a régi, elmaradott és veszélyes művelési mód. Vannak részek, ahol a vájárok ötméterenként megfolyatták a szénét, úgynevezett malmot csináltak. Akik itt dolgoztak, azok néhány pengő többletkereset reményében sokszor halálveszélynek tetteit ki magukat. A malom, a folytatás ugyanis azt jelenti, hogy a vájár két ácsolat között, a feje felett megbontja a különlegesen laza szerkezetű szénét, mire az minden további nélkül lehullik. Tiltotta ugyan a bányaszabályzat, de a nyomorúság rávitte az embereket, s a társaságnak is kellett a szén. Sokszor aztán megváltoztak az ácsolatra nehezedő erőhatások, s a malomból halálmalom lett: maga alá temette a bányászt.

Valaki nemrég összeszámolta a temetőben a sírfeliratokat, s az első Világháború utáni időtől negyvenötig százhusz áldozatot számolt össze, akik így fejezték be életüket. S milyen volt az ácsolat is? Igaz, vastag törzsek vannak beépítve, de az itteni lomberdőből termelték. Reggel kivágták a fát, s este már be is építették. Pedig tudnivaló, hogy a bányafának legjobban a túlelű erdők felelnek meg, azokban is leginkább a lucfenyő. Ezeket a bányász jelzőfának nevezi, mert ha megváltoznak a statikai viszonyok, a fa recsegni-ropogni kezd, s a hosszas pattogás figyelmeztet a veszélyre. A bükk meg a cser azonban néma: amikor reccsen, már törik is.

Talicska a ravatalon... Sokáig elmaradott volt ez a mi bányánk még a felszabadulás után is. Amikor én idejöttem, az acéltámas biztosítógyűrűt sokan csak hallomásból ismerték. A lefejtett szenet görnyedő emberek kézzel talicskálták a gurítókhoz, s onnan emberi erővel tolt csillékkal szállították a felvonókhoz. A többség azt mondta, ez így is marad, ezen nem lehet változtatni az itteni bányákban. Hanem úgy hat-nyolc évvel ezelőtt, mégis, ünnepélyes és bohókás szertartás keretében ravatalozták fel az utolsó kézitalciskát, és vidám rigmusok kíséretében égették el.

A bánya azonban a legutóbbi időkhöz öreges maradt. Aki kimegy az aknához, láthatja, hogy a két régi alkotmány már muzeális tárgy: ezek úgynevezett fakeszes tákolmányok. Veszélyesek ezek, és fenntartásuk sem gazdaságos. Csekély szelvényméretűek, csak kis csillék befogadására alkalmasak. Igaz, jó számítással felhoztunk belőlük napi 28 vagon szenet, sőt, ha kellett, 32–35 vagonig elmentünk, de a 30 vagonhoz például 20 szállítógépész kellett.

Szászváron azonban a múlttal már szembenéz a jövő. Megnyitás előtt az új, korszerű Béke-akna, amelynek egyedül is hatvanvagonos termelése lesz két műszak alatt. Új altáró épült, innen lát napvilágot a kitermelt szén. Korszerű öltöző, fürdő és felolvasóterem van már, s az alapvágatokban rakodógépek is dolgoznak.

A két öreg fakeszes akna egy darabig még szellőzőaknaként fog működni, aztán eltűnnek, mint a mecseki bányászok kézműves korszakának utolsó emlékei.

Visszafelé jövet az új aknatoronytól, szép kis lakótelepet láttam a község szegélyén. Újtelepen, ahol néhány év alatt 75 csinos ikerház épült. Mondják, ez csak egyik része az új településeknek, Svábtelepen 30, Bontán 20 új ház épült a közelmúltban, többnyire háromszobásak, komfortosak. Lakóik feje fölül már elvonult a bizonytalanság felhője: Szászvár még sokáig megél a fekete gyémántból. R. L.” *Népszabadság*, 1966. január 20. 6. p. {18}

„1932. január 7-én születtem. A szászvári bányában dolgoztam otthon 1956 októberéig...Próbáltam élni Ausztriában, Franciaországban is, nem ment. Kanadában sokféle munkát végeztem, közben magánúton tanultam, gépészmérnöknek készültem, de fel kellett adnom ezt a tervet, mivel nincs pénzem befejezni az iskolát.

Már 1961-ben haza szerettem volna menni, de nem tudtam az útiköltséget összehozni. Ha bűnöm megbocsátható, hogy tudniillik elhagytam hazámat, kérem, adjanak engedélyt a visszatérésre.” *Népszabadság*, 1966. július 17. {18}

1967

Kifogásolják, hogy amikor az orvosoknak értekezlet van Sásdon, akkor egy orvos sincs az egész faluban, egy esetleges bányaszerencsétlenség esetén nagy gond lehet.

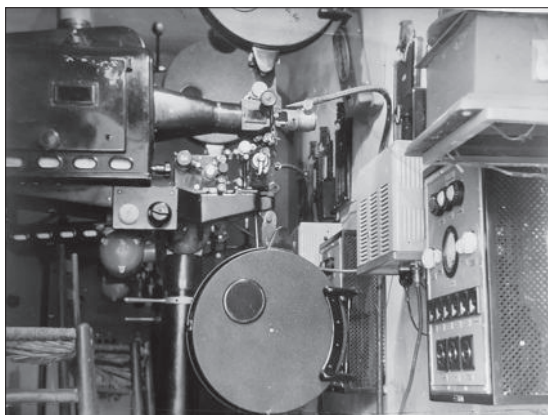
Épül a tekepálya. 200 000 Ft-os költségvetéséből 30 000 Ft-ot a község támogat. Korszerűsítik a mozit, ami sok pénzébe fog kerülni a fenntartó szakszervezetnek. Bővítik a KISZ-házat, létesül egy táncterem, mert erre már régóta igény mutatko-

zik községben. De nem oldódott meg a személgond, a húsboltnál való sorban állás, a hókotrás az utcákban egyáltalán nem megoldott, figyelmeztet a VB titkár.

Beszámoló a tanácsülésen a közelmúlt eredményeiről, 1963–1966-ról: 1963-ban a Kossuth utcában 5 új lakás épült, felújították a strandfürdőt, megoldották a bányától tiszta víz juttatását a medencékbe. 1964-ben az Egészség ház és tüdőgondozó felújítása, 2,5 km járda épült, házasságkötő terem létesült a Hivatalban. 1965-ben Bánya utca és a Főtér korszerűsítése készült el, törpe vízmű létesítéséhez két mélyfúrású kút létesült, tatarozták az iskolákat, Papírbolt nyitott meg. 1966-ban plusz tanterem épült a templom-téri Iskolánál, elkészült a Buszváró, megkezdte működését a Bányatelepen az új, Béke-akna. Megépült, illetve fel lett újítva a sportpálya, épül a fedett tekepálya.

A B.m. Moziüzemi Vállalat átvette a mozi kezelését, és ideiglenes jelleggel szélesvásznú filmeket is vetítenek. 10 fő jár felsőoktatási intézménybe a faluból.

Az előző év során 107 db televíziót, 51 db porszívót, 42 db hűtőgépet, 38 db

177. kép – Mozigépházban a vetítógép, alul-felül kerek dobozban a filmtekercsek, a filmszalagot átvilágítva keletkezett a vetített kép. {1}

rádiót adtak el a vas-műszaki boltban, ami az életszínvonal emelkedését mutatja.

A tsz tiszta vagyona folyamatosan emelkedik: 1963-ban 4 472 000 Ft, 1965-ben már 6 996 000 Ft volt. Az állatállomány szarvasmarha esetében 352-ről 374-re emelkedett 63 és 66 között, a sertés 244-ről 466-ra, a juh 433-ról 916-ra emelkedett. A személygépkocsi tulajdonosok száma ugyanezen időszakban 31-ről 62-re, a tv-k száma 168-ról 387-re emelkedett.

Tanácsi választások után márciusban megalakul az új Községi Tanács. A választásra jogosult 2694 fő közül 2694 fő²⁷¹ adta le szavazatát, amiből 5 volt érvénytelen, és 2 ellenszavazat volt (egy az országgyűlési képviselőre, és egy és egy a megyei képviselőre). A Végrehajtó Bizottság tagjai Potyondi Jánost választják

²⁷¹ Ez volt a megszokott! 100% részvétel, 2-en véletlenül ellene szavaztak a jelölteknek.

VB Elnöknek, Téczy Károlyt VB titkárnak. Megválasztják az Állandó Bizottságok tagjait és tisztségviselőit.

Folyamatosan felmerülő probléma az utcák elnevezésének változása. Egy képviselő jelzi, hogy állandóbb elnevezések kellenének, mert ő már harmadszor jelentkezik ki-be, a változások miatt. Más a Rét utca nevének változtatását javasolja, mivel a név másra utal. (ld. Pécs, *Idegklinika szerk.*).

178. kép – Aratás kombájnnal {1}

A Tanácsülés dönt a Rózsa, Rákóczi, Szabad Május 1, a Fő-tér, a Molotov utca, a Györei utca, Ágoston, Szent János és Rét utca nevének megváltoztatásáról. Egy képviselő a Dallos utcát javasolja Papp Istvánról, a munkásmozgalmi harcosról elnevezni. Más azt furcsállja, hogy a Május 1. téren Szentháromság szobor van a díszhelyen. Az eltávolítást azért mégse hozza szóba. Javasolják, hogy Martinovics Ignácra is emlékezzen meg a község, ha már a történelemben hozzánk is kötődik. A KISZ ház előtti térre a Gorkij javaslattal szemben Sziklai Sándor²⁷² névre érkezik javaslat, mivel a KISZ szervezetnek is ez a neve. Az új nevekről kikérik a lakosság véleményét, az utcanév-táblákat zománcozott kivitelben megrendeli a Tanács.

Így lett az Ágostonból Béke, a Rétből Fürst Sándor, a Dallosból Papp István, a Györeiből Ságvári, a svájtelepi Rákócziból Dériné, a Molotovból József Attila, a meggyesi Rózsból Bartók Béla, a céhkerti Dózsából Latinka Sándor, a Fő-térből Május 1., a Szent Jánosból Arany János, a KISZ-ház előtti tér Sziklai Sándor, a bontai Pecze-féle utca Móricz Zsigmond, a bontai Zádori-féle utca Mikszáth Kálmán utca, 1967-ben.

Rendelet készül a játszóterek igénybevételének idejéről, mert egyes fiatalok még éjjel egy órákor is játszanak, hintáznak. A kijelölt időn kívül leláncolják a hintát és körhintát.

A Rozs-malomnál teljesen új híd készült, amit egyesek túl drágának találnak, de a VB titkár szerint nem az.

²⁷² Szászvári születésű kommunista politikus. 1956-ban hősi halált halt, felkelők ölték meg. 1990-ben derült ki, hogy minden másképpen volt, mint, ahogy a pártsajtó anno megírta. Sziklai öngyilkos lett.

Szervezik a Vízmű Társulatot. A jelentkezők 51%-a már jelentkezett, így összehívható a közgyűlés.

179. kép –
Bányásznapi
1968. {5}

„Máza-Szászvárott. Furcsa sportkör, legalábbis nevében furcsa, talán egyedüli ilyen az országban Máza-Szászvári Bányász a neve. Máza tolnai, Szászvár baranyai község. Nincs messze egymástól a két község, az első mintegy 1500-as, Szászvár közel 3000-es lélekszámú. Gyönyörű a mázai kultúrház, pompás a szászvári sporttelep.

A '60-as évek elején a két bányászsportkör „összeházasodott”, s az egyesülés után a Máza-Szászvári Bányász SK nevet vette fel. Életerős, egészséges egyesület, hallatlanul agilis vezetőikkel, együttérző községi vezetőkkel. Mindezeknek jelentős szerepe van abban, hogy legutóbbi olvasóankétunkat – nagyon kedves meghívásra – a mázai kultúrotthonban tartottuk. Metz István kultúrotthonvezető, Bodony János sportköri vezető és a többiek mindent elkövettek az ankét sikere érdekében. Több százan jöttek el a két községből, egymás után hangzottak, el a kérdések a Népsporttal, a szerkesztéssel, a terjesztéssel, a labdarúgással és sok más sportággal kapcsolatban, – s bizony, alaposan elszaladt az idő, amikor a késő esti órákban a beszélgetés véget ért.” *Népsport*, 1967. március 2. 2. p. {18}

„A Hegyhát vidékén, amely egykor híres volt korongosairól. Mecseknádasd, Óbánya, Kisvaszar, Szászvár voltak a fazekasság központjai. A korongolást leginkább a svábság művelte. Azok hozták magukkal középkori német hazájukból a mesterséget, megmártóztak a magyar népkultúra vizében.

Minden falu azonos technológiával, de más-más stílusú tárgyakat készített. A kisvaszariak a szögletes formát kedvelték; kelendő olajkorsóikat csavarmentes dugóval látták el. Az óbányaiak és a szászváriak világos mázzal dolgoztak. A fehér és a vajszínektől a halványkék, a halványzöld és a barnászörös színekig játszottak a skálán. Eredeti óbányai azonban a csipkés szél és a lyukasztásos díszítés, a sápadt fényű kerámia.” *Népszabadság*, 1967. május 5. 6. p. {18}

1968

Az ország gazdaságirányítási mechanizmusában nagy változásokat jelent az MSZMP által kidolgozott reform. Az „Új Gazdasági Mechanizmus” célja a szo-

cializmus erősítése, a szocialista tervgazdálkodás előnyeinek kihasználása. A reform következtében a tanácsok maguk gazdálkodhatnak bevételeikkel. A tanácsülés megtárgyalta februárban a reform következtében a tanácsra háruló feladatokat, lehetőségeket. Az 1967. évi zárszámadásban bevételi oldalon 947 582 Ft, kiadási oldalon 920 999 Ft szerepel.

Az Óvoda évközben 70%-os kihasználtsággal üzemelt. Ezért feladatelmarádásból származó zárolásra került sor a költségvetéséből.

A Baranya megye legtisztább és legkulturáltabb települése verseny folyamatosan napirenden van, a tanácsstagok és vezetők mindig törekszenek a jobb eredmények elérésére, és ennek érdekében odafigyelnek a pályázati kiírásban szereplő szempontokra, úgymint: személtelhelyezés kérdése, tiszta, virágos közterületek, porták stb. Ez évben is benevez a versenybe Szászvár.

Márciusban ünnepi tanácsülésen emlékeznek meg a Tanácsköztársaság 49. éves évfordulójáról. Micskei Sándorné a Művelődési Otthon igazgatója. Neki feladatul szabják, hogy vegye fel a kapcsolatot az üzemek gazdasági vezetőivel, egyeztesse velük a kulturális célokat, és hangolják össze a feladatokat. Legyenek ismeretterjesztő előadások, községi ünnep legyen a Bányásznapi, készülni kell kiállításokkal a Tanácsköztársaság kikiáltásának 50. évfordulójára.

Felvetés hangzik el, hogy a helybeli üzemek foglalkoztassanak több csöpögői cigányt, mert jelenleg csak a bányán dolgozik közülük 7 fő, sem a KTSZ, sem a tsz nem foglalkoztat cigányt.

PB gázpalack rekeszeket létesítene a tanács annak érdekében, hogy megszűnjön a palack hiány a községben. Vita van arról, hogy ki állja a létesítés költségeit, a közösség, vagy a palackot cserélők? Vita van a ravatalozó megépítéséről, de elhatározzák, hogy a 3. negyedévben el kell készülnie.

A törpe vízmű költségvetése 3 400 000 Ft. A tagoknak 3000 Ft hozzájárulást kell fizetniük bekötésenként. Annak érdekében, hogy a tagokra eső rész ne emelkedjen 3000 Ft fölé, a különbözetet a tanácsnak kell hozzájárulásként fizetnie. Ennek összege 10 éven keresztül, évi 150 000 Ft lesz.

180. kép – Bánya, szénosztályozó {5}

Lakossági bejelentést közöl egy képviselő, miszerint amikor a bánya dízel-mozdonya elmegy a házuk mögött, akkor beremegnek a falak. A bánya képviselője sajnálatát fejezi ki, de a szállítást nem tudják másképpen megoldani.

Szóvá teszik, hogy a Völgységi-patak meder rekonstrukciója során az ott nőtt fákat kivágták, de a tuskók bentmaradtak, amik így akadályozzák a víz szabad folyását. Dr Gadó a Fő-téren nyilvános WC építését szorgalmazza.

Más a tehenek átjárását nehezményezi a Fő-téren. A bányászlakótelepre (Újtelep) tanácsrendelet készül, ami szabályozza a faültetés rendjét, a telekhatárhoz viszonyítva, a melléképület építés szabályait, állattartást és vízelvezetést, közterületek kezelését, gépkocsi beállók kérdését. A képviselők által felvetett helyi ügyek rendezésére a VB titkár válasza, fedezethiány miatt minden marad a régiben. (személtelhordás, földelvitel, árkok takarítása stb.)

Az általános iskola 7. osztályában kötelező oktatási tárgy a Honvédelmi ismeretek. Ennek oktatásban segítsen be az MHSZ²⁷³. A nagyparti személtelpet megszüntetik, és a területet átadják az MHSZ-nek lőtér létesítése céljából.

181. kép –
Az „új iskola”
salakos kézilabda pályával {5}

A Dombóvár felé tartó közlekedési úton rekonstrukció keretében felújítás történt, az út minősége lényegesen javult. Tervek vannak a Szent János utca 22(!) méterre szélesítésére, de ezzel lakóházak lebontása is együtt járna. Az új benzinkút eredetileg a Vásártérre volt tervezve, de elmérték, és egy mocsaras területre, részben Jordanicsek telkére esett volna. Így az Újtelepen a Hunyadi utca mögé fog kerülni, a 70-es évek elejére készül el. Jelenleg törpe kút működik a TÜZÉP

²⁷³ Magyar Honvédelmi Szövetség.

telepen. A tsz tervezi gépparkjának kitelepítését a Rozs-malom területére, ezzel megszűnne a gépjárás, útrombolás a Malinovszkij utcában.

Novemberben a VB ülésen tárgyalták a polgári védelmi feladatokat. Ez azért is volt időszerű, mivel a szakszolgálatok kiképzésén kívül ez évben Szászváron 500, Kárászon 100 főt kell kiképezni tájékoztató oktatás keretében. Az oktatások megkezdődtek.

„Örvendetes, hogy a Szikvíz-ipari Vállalat bővítette szénsavas üdítőital választékát. Sajnos mi ebből csak nagyon kis mértékben, vagy egyáltalán nem részesülünk. A szászvári strandfürdő vendéglátó egységébe naponta legalább száz gyermek tér be üdítőitalért, de nem kaphatnak, mert az ellenőr megtiltotta az egység vezetőjének a szénsavas üdítőitalok rendelését. Miután szörp formájában van raktáron málna és jaffa, ezt kell árusítani. Úgy vélem, helyes, ha szörpöt tartanak, de legyen szénsavas üdítő is, a választást bízzák a fogyasztókra. Megjegyzem, szörpből sem tudnak zavartalan ellátást biztosítani, mert nem mindig folyamatos a szikvíz-utánpótlás. Potyondi János.” *Dunántúli Napló*, 1968. augusztus 7. {28}

„Balázsovits Lajos: A „Feldobott kő” egy része cigánykörnyezetben játszódik. És Sára Sándor rendező a filmnek ezt a részét természetesen valódi cigánytelepülésen akarta forgatni. A legmegfelelőbbet Szászvár tájékán találtuk meg. Bizalmatlanság, idegenkedés fogadott minket. Tulajdonképpen be sem akarták engedni a stábot a településre.

Szerencsére a szomszéd faluban akadt egy cigány származású tanító, az magyarázta meg a putrik lakóinak, hogy semmi rosszat sem akarunk tőlük, semmi bántódásuk nem lesz. Így elkezdhattuk a forgatást. Három hétig, amíg a településen forgattunk, és szinte teljesen közöttük éltünk, tökéletesen megismertük őket és megbarátkoztunk velük.

Van pénzük, mert a szomszédos bányában jól keresnek, a pénzadta lehetőségeket azonban nem használják ki, életmódjukon keveset változtatott a viszonylag rendszeres munka. Időre van még szükség ahhoz, hogy megtanuljanak igazán emberi módra élni. Meglepett, hogy milyen sok az ösztönösen jó színész közöttük. Sokkal könnyebb volt velük dolgozni, mint a film másik részének forgatásakor az Alföldön. a tanyai parasztemberekkel. Az egyik cigánypartnerem nem a településen élt, egy másik faluból szereztük, ahol kerámiagyárban dolgozik. Élvezte ő is a filmezést, a játékot. Mikor befejeztük a forgatást, bizalmas beszélgetésre hívtam félre. – Színész szeretnék lenni – mondta. – Úgy érzem, erre születtem... Tanácsot kért, mi ennek a módja. Partnerem negyvenéves elmúlt. Nem tudtam, mit tanácsoljak neki...” *Film, Színház, Muzsika*, 1968. február 24. {18}

1969

A kisipari termelő szövetkezetek országos összevonása következtében Szászváron is megszűnt a KTSZ, a központ Sásdra került. Helyben csak egy telephely van, ahol asztalos, lakatos és építőipari részleg maradt. Az összevonás után a szolgáltatási tevékenység is szűkült, bár a Szolgáltató Ház megépülésével egy üvegező-képerkeztető nyitott üzletet. A KTSZ ugyanakkor közölte, hogy a lakatosipari részlegüket Szászváron bővíteni szeretnék, a jelenlegi területük mögötti

területre tartanának igényt, de ez magánterület. Sok helyi munkalehetőséget biztosítanak a fejlesztés után, ígérnek.

Augusztusban jelzik a képviselők, hogy a Bánya utcát fel kell újítani, mert ősszel lehetetlen lesz azon járművel szemet szállítani, akkora sár lesz. De erre sincs fedezet.

Piac létesítéséről vitatkozik a tanácsülés. Nyilvános WC-t kérnek, a hely nagycsökkentését, illetve azt, hogy ne pénteken legyen, hanem szombaton, vagy csütörtökön és vasárnap. Nagyobb mennyiségű pl. gabonánál az árut a mázsaháznál kell majd lemérni, függetlenül a piac majdani helyétől. A szombati napot leveszik a javaslatok közül, mert a munkába járó nők

vasárnap kell, hogy intézzék a beszerzéseket. A kijelölt napoktól eltérően csak gépkocsival ideszállított árukat lehessen a piaci napoktól eltérően is árusítani, javasolja más. A Templom-teret piac céljára eldugottnak találják az illetékesek.

Már osztják az új házszám és utca névtáblákat a lakosságnak.

A Hazafias Népfront elnöke Pecze István lett.

Kérelmet nyújt be a Szászvári Tanács, a Járási Oktatási Hivatalhoz, hogy engedélyezze a Szászvári Általános Iskola részére a „Kiss György” név felvételét.

183. kép – Téczely Károly fotója a szoboravatásról {5}.
Középen Potyondi János és Kniesz György

182. kép – Bánya utcai útállapotok
a Bánya felé menet {5}

Augusztus 20-án felavatják Kiss György szobrászművész mellszobrát a Május 1. téren. A szobor leleplezésén úttörő zenekarok adnak koncertet, az ünnepi műsor a „Jóbarát” kerthelyiségében van.

Az Általános Iskolának 385 tanulója van. Nagy az igazolatlan órák száma, amit a cigány tanulók okoztak. A világnézeti,

politikai, erkölcsi nevelés terén eredményeink biztatóak, mondja az igazgató. A szocialista hazaszeretetre és nemzetköziségre nevelés is az oktatás része, valamint a szocialista humanizmus, és a közösségi magatartás is. Az iskola felújításra szorul, ehhez kér támogatást a tanácstól.

184. kép –
Elsőáldozók
(1960/61-ben
születettek.) {1}

Jelentést tesz a NECS (Népi Ellenőrzési Csoport), akik kijelentik, hogy szándékos, bűnös magatartásból eredő hibát nem találtak. A *Társadalmi Ellenőrzés* című lapból értesülnek az országos aktuális kérdésekről, és ők is azon a területeken végeznek ellenőrzéseket. Általános jellemző szerintük, hogy még mindig sok az árváltozás. Ez nem egy esetben gyanakvást, felháborodást idéz elő a vásárlók körében. A Ruházati Boltban kevés volt az orkánkabát, és az orkán dzseki. Hiányzik a női és a gyermek harisnya nadrág. A Vasboltban az elmúlt fél évben egyáltalán nem kaptak vízvezeték csövet.

Elkészült a ravatalozó, de javasolják, hogy ne legyen átadva a Temetkezési Vállalatnak, mert az megdrágítja a temetéseket. Temetkezési Társulat létrehozását kezdeményezik. (Ők havi tagdíjat fizetnének, mikor pedig sor kerülne, akkor kedvezmé-

185. kép – A Ravatalozó (a képen már nem az újszerű állapotában) {5}

nyes díjú szolgáltatást vehetnének igénybe.) Fel kell venni sírásót, mert az nem megoldás, hogy a hozzátartozók kezelik a halottakat, ássák a sírt.

A hó eltakarítás kérdésében kéri a rendőrség segítségét is, hogy a lakosság maga takarítsa le az utakat, mivel a községi hóeke is elakad a nagy hó miatt. Az élelmiszer ellátás a rossz útviszonyok ellenére is működik, ellentétben a személyszállítással, ahol fennakadások voltak a hóakadályok miatt.

„Körzetesítés. Megszűnik a teherforgalom a Kárász-Köblényi állomáson. Az igen alacsony, napi 1,9-es kocsiforgalom szükségtelessé teszi az itt történő rakodást. Mivel a közúti összeköttetés Máza-Szászvár állomáshoz megfelelő, ott jelölték ki az érintett községek teherszállítását, 1970-től kezdődően.” *Dunántúli Napló*, 1969. július 20. 5. p. {28}

„Szobrot állítottak Kiss György szobrászművésznak, szülőfalujában, Szászváron, halálának 50. évfordulója alkalmából. Az Európa-szerte ismert művész élete során 162 szobrot alkotott, amelyek ma magyar városok köztereit, épületeit díszítik. Kiss György kedden leleplezett szászvári szobrát Dabóczy Mihály szobrászművész alkotta.” *Népszabadság*, 1969. augusztus 20. 10. p. {18}

„Új ravatalozó. A héten elkészült Szászváron, a községfejlesztési alpból 180 ezer forint költséggel létesített ravatalozó, amely két kamrából és a szertartás-helyiségből áll. Ezzel párhuzamosan felújították a kárászi és vékényi halottsházakat is, így lehetővé vált, hogy a szászvári tanács irányítása alá tartozó községekben megszűnjék a háziravatalozás.” *Dunántúli Napló*, 1969. augusztus 22. 4. p. {28}

186. kép –
Ravatalozás
háznál.
Az elhunyt
Baumann
Regina {1}

„A szászvári bánya ez év júniusától a kitermelt szenet teherautókkal szállítja Nagymányokra. Eddig is rossz volt az út, de a mostani igénybevételtől még tovább romlott. Mikor egy-egy autó elmegy, az utcában nem lehet látni a hatalmas porfelhőtől. Mivel a bánya három műszakban

dolgozik, az autók is éjjel- nappal szállítanak. Lakásunk szellőztetésére nincs lehetőség, kimosott ruháinkat nem tudjuk hol szárítani, teljesen ellepi a korom. A fák és bokrok elvesztik zöld színüket és szürkék lesznek. Ha nem esik az eső, akkor olyan porfelhőben úszik az utca, hogy szinte kibírhatatlan. Sürgős segítséget kérünk! A szászvári Bányai utca lakói nevében.” *Dunántúli Napló*, 1969. augusztus 27. 6. p. {28}

„Kiállítás Szászváron. A szászvári bányaüzem dolgozói helytörténeti kiállítást szerveztek azokból a dokumentumokból, melyeket a községben gyűjtöttek össze. Ezek bizonyítják, hogy már az 1808-as évben bányászkodás folyt Szászvár határában. A gazdag anyagú kiállítást, mely egyébként most szerdán zárja kapuit a Mecseki Szénbányák igazgatóságának vezetői is megtekintették.” *Dunántúli Napló*, 1969. szeptember 23. 4. p. {28}

1970

Egy úttörő zenekar tanul fúvós hangszereken, azzal a céllal, hogy majd egykor a Bányász Zenekar nyomába lépjen. Régi, kopott hangszereken gyakorolnak, amelyek erre szinte alkalmatlanok. Kéri egy képviselő, hogy a község fejlesztési alapjából vegyenek hangszereket. Vita alakul ki, mert sokan fontosabb célokra adnának pénzt, úgymint útjavítás, járdák, stb. A VB titkár javasolja, hogy próbáljanak e célra megyei pénzeket megszerezni.

1969-ben a bevételek 1 224 060 Ft, a kiadások 1 137 982 Ft-ot tettek ki. A zárszámadás szerint.

Gyorsok István bejelenti a tanácsülésen, hogy a bánya fejlődése nem áll le, további fel-tárásokat indítanak be. Az or-szágba megváltozik az eddigi energia felhasználási koncepció. A szén rovására a földgáz és az olaj használatát kell szorgalmaz-ni a jövőben. A kőolaj felhasználása így országosan egy év alatt 21-ről 28%-ra emelkedett, a földgáz 6-ról 14-re. Az ország

187. kép – Iskolai ünnepség úttörő felszólalókkal {5}
(a kép jobbról Nagy Károly igazgató, Jordanics László tanár, Hepp Gyula tanár...Falk Konrádné tanár, Keszler Ferencné tanító...)

a szénhidrogéneket importálni kényszerül, még szerencse, hogy van bauxitunk és uránércünk, amit cserébe tudunk szállítani a Szovjetuniónak.

A tavalyi tervek szerint a széntermelést visszafejlesztik, a Mecseki Szénbányák éves tervét is visszavették 4 000 000 tonnáról 3,4 millió tonnára. De egy év elteltével már drágult a kőolaj, ismét szükség van a szénre, így az új terve a vállalatnak már

nem 4, hanem 4,2 millió tonna. Tervek szerint 1972-ben leállítják a Brikettgyárat, ezután a mi szenünket Komlóra fogják szállítani, tehergépkocsikkal. (Tavaly júni-ustól egyébként is átálltunk gépkocsis szállításra, így az eddigi 30 Ft/tonna szállítási költség 23,6 Ft-ra csökkent). A pénzügyi tervet sikerült teljesíteni, így a dolgozókra vetített havi átlagbér 1688 Ft-ra emelkedett. A szenünk minősége eredményezte ezt az emelkedést. Ez évben a megemelt tervszámok miatt 550 tonna/nap termelést kell elérnünk, ami nagy feladat, mondta el a bányaigazgató.

A Bánya utcai szénpor képződésről elmondja, hogy az út felújítását megkezdik, ennek elkészülte után csökkenni fog a szénzállítások miatti porképződés. Az utat 16 cm vastagságú betonburkolattal fogják ellátni. Ehhez 3500 q cementre lesz szükségük. Beindul a vājár tanuló képzés.

Egy képviselő nehezményezi, hogy nappal, és április 4-én (a Felszabadulás Ünnepe) is volt WC pucolás a telepen, és a szerszámokat az utcán hagyták. A VB titkár válaszában kijelenti, hogy WC-t nappal takarítani tilos.

A tehéntartó gazdákat fel kell szólítani, hogy kihajtáskor vigyázzanak a par-okra, hogy az állatok ne tegyenek bennük kárt, az okozott szennyet pedig takarítsák fel, javasolja dr. Gadó.

188. kép – Dr. Gadó Antal körzeti orvos
csecsemőt vizsgál {5}

Az áprilisi Tanácsülés helye a Bányász Klub (korábbi nevén KISZ-ház). A Rózsa-dombon a Törpe vízmű kialakításával összhangban víztározót kell létesíteni, ennek érdekében a területek kiséjítása megtörtént. A Temetkezési Társulat létrehozása nem halad, ezért tárgyalásokat kezdeményeznek a Temetkezési Vállalattal a szolgáltatásról és az árakról.

Hírek terjedtek el arról, hogy az ÁFOR²⁷⁴ által üzemeltetett benzinkutat (a TŰZÉP-en) le akarják

²⁷⁴ Ásványolaj-forgalmi Vállalat.

szerelni. Igaz, hogy ez csak fűtőolajat²⁷⁵ és keveréket szolgáltatott, de ha leszerelik, akkor Bonyhádra kell járni megint tankolni. A VB titkár ígéretet tesz a lebontás megakadályozására.

A KIOSZ²⁷⁶ helyi elnöke beszámol a kisiparosok munkájáról a községben. 37 iparos dolgozik, köztük 2 órás, 5 női szabó, 2 javító kőműves, 3 szekérfuvarozó. Létezésüket az indokolja, hogy a szocialista szektor nem képes a javító szolgáltató feladatok ellátására. Határoznak arról a tanácstagok, hogy a kontárokat²⁷⁷ fel kell kutatni, és biztosítani kell a legális munkavégzést.

20 éve álltak föl az első Tanácsok. Erre a dátumra emlékezve Ünnepi Tanácsülést tartottak, ahol sorra vették az elért eredményeket.

189. kép –
Császa télen {5}

Útmutató készül a szászvári lakosok részére, hogy milyen gomba-, illetve rovarkártevővel szemben milyen módon kell védekezni. Szabályozzák, hogy a gazda köteles gyommentesen tartani a saját területén nevelt gyümölcsösét, telkéhez tartozó közterületet. A levéltetvek ellen pl. kvasszia főzetet²⁷⁸ javasolnak felhasználni.

A Tanács munkájának értékelésekor a VB Elnöke elmondja, hogy az 1954-es tanács törvény még azt írta: „a Tanácsok az államhatalom helyi szervei, és egyben a dolgozó nép legszélesebb tömegszervezetei”, ezzel szemben a Központi Bi-

²⁷⁵ A lakosság részére fűtőanyagként forgalmazott kőolaj származék, ami gyakorlatilag gázolaj volt, de adalékkal más szint-, rózsaszínűt, adtak neki. A jövedéki adótartalmában különbözött a gázolajtól, ezért volt olcsóbb.

²⁷⁶ KIOSZ: Kisiparosok Országos Szövetsége.

²⁷⁷ Engedély nélkül végzett tevékenység.

²⁷⁸ A quassia amara Braziliában termő növényből készített főzet hatásos levéltetvek ellen. (19)

zottság 1970-ben azt határozta meg, hogy „a tanácsok a szocialista állam helyi államigazgatási népképviselői és önkormányzati szervei”. Ez mutatja a változást. Nagyobb önállóság, több feladat, szélesebb népképviselő.

„Üttörő fúvószenekart hozott létre a szászvári Művelődési Ház. A községi tanács negyvenezer forintot adott hangszervásárlásra és a már meglévő trombitákat, klarinétokat is a gyerekek rendelkezésére bocsátotta. Az ifjúsági zenekar bemutatkozására augusztus 20-án kerül sor.” *Dunántúli Napló*, 1970. július 22. 2. p. {28}

„Megoldódik Szászvár ivóvíz ellátása. Több mint három millió forintos költséggel, még az idén elkészül az a törpe vízmű, amely harminc közkutat lát el jóminőségű ivóvízzel. A beruházást másfél millió forinttal támogatja a községi tanács.” *Dunántúli Napló*, 1970. július 22. 2. p. {28}

„Az ipartelepítés lehetősége és szükségessége Szászvárra és környékére – ennek a témának feldolgozására és tanulmányként való átadására a komlói Carbon Könnyűipari Vállalat kérte fel a társaság területi és távlati tervezési munkabizottságát. A téma októberben kerül napirendre.” *Dunántúli Napló*, 1970. július 22. 2. p. {28}

„Új gyógyszerterár épül Szászváron. A helyi községi tanács félmillió forinttal támogatja az 1972-ben befejeződő építkezést.” *Dunántúli Napló*, 1970. október 9. 4. p. {28}

„Harminc kútból folyik ivóvíz Szászváron Nevezetes nap december 22-e a szászváriaknak. Ma adják át ugyanis rendeltetésének azt a törpe vízművet, amely közel négymillió forintos költséggel a helyi tanács, valamint a lakosság anyagi hozzájárulásából létesült. A vízmű üzembe helyezésével megoldódott a 3100 lakosú község ivóvízellátása. Egyelőre harminc közkútról hordhatnak vizet, tavasszal pedig megkezdődik a lakásokba való bevezetése is.” *Dunántúli Napló*, 1970. december 22. 4. p. {18}

1971

A Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltárában nem áll rendelkezésre erről az évről testületi ülés jegyzőkönyve, vagy egyéb irat. Lapozzuk át a korabeli sajtó híreit Szászvárról!

„Szászváron ünnepi hangulatban gyülekeztek tegnap este a községi művelődési házban megtartott képviselő jelölőgyűlésre a választópolgárok. A gyűlésre érkezőket a szászvári általános iskola üttörőiből alakult fúvószenekar szórakoztatta műsorával. Zsúfolásig megtelt a terem, amikor Gyorsok István, a szászvári bányauzem vezetője, a Hazafias Népfront megbízásából megnyitotta a jelölőgyűlést.

A gyűlés elnökségében foglalt helyet Palkó Sándor, a Megyei Tanács vb-elnöke, dr. Vida József, a Sásdi járási Pártbizottság első titkára, Nagy László, a Hazafias Népfront Országos Tanácsa titkárságának munkatársa, Benedek András, a Sásdi járási Tanács vb-elnöke. Az elnök megnyitotta a gyűlést, majd átadta a szót Sztergár Jánosnak, a Hazafias Népfront megyei titkárnak, a gyűlés előadójának. Az előadó beszédének első részében utalt az elmúlt négy évben elért fejlődésre, arra, hogy a párt reális politikája alapján a Hazafias Népfront hirdette célkitűzéseket

a dolgozók munkája nyomán sikerült megvalósítani. Beszédének végén az előadó a Hazafias Népfront megyei elnöksége nevében a 13. képviselői választókerület képviselőjelöltjének Palkó Sándort, a Megyei Tanács vb-elnökét ajánlotta. A résztvevők nagy tapsa fogadta az ajánlást. Az ajánláshoz elsőnek Benedek András, a Sásdi járási Tanács vb-elnöke szolt, kiemelve a jelölt érdemeit a járás fejlesztéséért végzett munkában. A jelöltet elfogadásra ajánlotta.

Nagy Károly, a szászvári általános iskola igazgatója hozzászólásában hangsúlyozta a jelölt érdemeit. A gyűlés résztvevői egyhangúlag Palkó Sándort jelölték képviselőjelöltnek. – Palkó Sándor köszönetet mondott a bizalomért. A jelölőgyűlés az elnök zárszavával ért véget.” *Dunántúli Napló*, 1971. március 23. 5. p. {28}²⁷⁹

190. kép –
Néptánc csoport
(Bakó Kata-
lin, Kilvinger
Ibolya, Dobszai
Erzsébet, Keller
Katalin, Aranyo-
si Ildikó, Kollár
Ottó, Erb István,
Dévai István,
Csábrák László,
Ágoston István.
{5}

„Máskor is ellátogattak már Szászvárra a Baranya megyei kereskedelmi vállalatok – az Élelmi-szerkereskedelmi V., a BARANYAKER, a Vendéglátóipari V. és a MERUKER – vezetői. Arra azonban még nem volt példa, hogy a négy vállalat igazgatói Palkó Sándor, a Megyei Tanács elnöke és Jakabos Zoltánné, a Megyei Tanács kereskedelmi osztályának vezetője kalauzolásával végigjárjanak nyolc szászvári boltot és vendéglőt.

Ez történt meg ugyanis tegnap délelőtt. Hogy mik voltak az ügy előzményei? A március 22-i szászvári jelölő gyűlés, ahol Palkó Sándort országgyűlési képviselőnek jelölték. A szászvári háziasszonyok persze felhasználták ezt az alkalmat, s elmondották, hogy mi a panaszuk a helyi bolthálózattal, kereskedelmi ellátással kapcsolatban. A Megyei Tanács elnöke felírta a panaszokat, majd megkérte az előbb említett négy kereskedelmi vállalat vezetőjét, dr. Bácskai Frigyeszt, Farkas Imrét, Görcs Károlyt, Griechisch Rudolfot, hogy látogassanak el a bányászközségekbe, s nézzék meg, mi van a panaszok mögött. Gyorsok Istvánná és Nyers Józsefné képviselte a szászvári háziasszonyokat a szemlén. A tapasztalat: nincs különösebb baj az áruválasztékkal és mennyiséggel, hiszen ami Szászvárott hiánycikk, az sajnos máshol is az. Annál több baj van viszont sok üzlet elhelyezésével.

²⁷⁹ Klasszikus tájékoztatás a szocializmusban egy politikai indíttatású eseményről. Olyan, mintha demokrácia lenne...

Az egyik, vagyis a császtai fűszerboltban például penészvirág borítja a falakat, kiveri a sót a víz. A szomszédságban lévő forgalmas vendéglő olyan állapotban van, mint egy harminc évvel ezelőtti fuvaroskocsmá. A főtéri fűszerbolt zsúfolt, az eladóknak még arra sincs módjuk és alkalmuk, hogy átöltözzenek. Általában: a boltok tekintélyes része magánházakban, nem, kis részük régi vályogépületben van elhelyezve. A szemle végén a Községi Tanács épületébe mentek a vezetők és megvitatták a látottakat.

A vita során a császtai fűszerbolt és vendéglő és a főtéri csemegebolt nevét emlegették a leggyakrabban. Nem volt könnyű kiutat találni, hiszen nem csak a pénz mennyisége korlátozott, még annál is nagyobb gondot okoz az építőipari kapacitás hiánya. Végül mégiscsak kirajzolódtak a megoldás körvonalai, amelyet Palkó Sándor, Benedek András, a Sásdi járási Tanács elnöke, Gyorsok István, a szászvári bányauzem vezetője és Potyondi János szászvári vb-elnök vázolt közös erővel. Eszerint: van Vásárosdombón egy kereskedelmi kombinát, amelyben mindenféle olyan bolt, plusz vendéglő, cukrászda megtalálható, amire egy kisebb falunak – vagy Szászvár császtai része esetében – egy falurésznek szüksége van.

Egy ugyanilyen kereskedelmi kombinátot építenek majd Császtán²⁸⁰, hogy a tervezés se kerüljön pénzbe és időbe. Természetesen, amint az új létesítményt átadták, lebontják a régi vendéglőt. Ami az építőipari kapacitást illeti: Gyorsok István megígérte a szászvári bányauzem segítségét. Erőteljesen fejlesztik majd a szászvári ÁFÉSZ-mozgalmat, s az új kereskedelmi kombinátot szövetkezeti kézbe adják át. Szászvárt ugyanis máig is az állami kereskedelem „uralja”, ezért nincs megfelelő konkurrencia. Palkó Sándor elmondotta, hogy a császtai ÁFÉSZ alaptőkéjéhez a Megyei Tanács is hozzá tudna járulni némi pénzüsséggel. – A választók első kívánsága már teljesült – mondotta a vita végén Palkó Sándor. – Meghallgatták őket, kivizsgálták a panaszukat. A munka java persze még hátravan, hiszen meg is kell valósítani azt, amit elhatároztunk. Ezt csak közös összefogással tudjuk elérni. M. L.” *Dunántúli Napló*, 1971. április 1. 8. p. {28}

„Szászvár, 1971. május 28. délután 5 óra. Bányászfalvakban csak ünnepeken, meg olyankor áll ki az utcára a nép, ha baj van a bányában. Pénteken nagy baj történt: a szászvári bánya sok évtizedes történetének eddigi legmegrendítőbb katasztrófája. Délután negyed 3-kor négy bányász holttestét hozták fel a negyedik szintről.” *Népszabadság*, 1971. május 29. 9. p. {18}

„A Mecseki Szénbánya Vállalat szászvári üzemében szakértők vizsgálják a pénteki súlyos bányaszerencsétlenség okait. A Bányaműszaki Felügyelőség munkatársai és a bányauzem vezető szakemberei még pénteken helyszíni szemlét tartottak a negyedik szint harmadik keresztvága-tában, ahol a szerencsétlenség történt. Itt változatlanul szünetel a munka és a vágatot elzárták a bánya többi részétől. A jelek szerint a víz és vele együtt a metán a harmadik szintről egy úgynevezett gurítón tört be Donner István csapatvezető vájár és elővájási brigádjának munkahelyére.

Oda azonban pénteken még nem tudtak eljutni a szakértők, mert a levegő erősen szennyezett volt metánnal. Ezért az éjszaka folyamán külön szellőztetőt építettek be és így megtisztították a levegőt. Szombaton az Országos Bányaműszaki Főfelügyelőség, a Bányaiipari Dolgozók Szakszervezete és a Nehézipari Minisztérium szakembereiből álló bizottság szállt le a bányába, hogy megállapítsák a szerencsétlenség pontos okát és körülményeit.” *Dunántúli Napló*, 1971. május 30. 1. p. {28}

²⁸⁰ Soha nem volt valós esélye.

„Meggyulladt a lábon álló gabona. A tűzoltóknak rengeteg munkájuk van: nap, mint nap meggyullad valahol a gabona, a szalma – sokezer forint ég el pillanatok alatt. Gondatlan tarlóégetés és főleg a mozdonyszikra a legveszedelmesebb ellensége a gazdaságoknak.

Szászvár község határában 8-án a késő délutáni órákban mozdonyszikra lobbantotta láng-ra az egyházaskozári termelőszövetkezet lábon álló gabonáját. A 87 katasztrális hold nagyságú táblából 60 katasztrális hold elégett. A becsült kár értéke 360 ezer forint. A szászvári önkéntes tűzoltók vállalva harcoltak a lángok ellen a pécsi három tűzoltóegységgel. Kint volt még az oltásnál a dombóvári és a komlói állami tűzoltóegység is.

Tegnap az első jelzés Szigetvár határából érkezett: ugyancsak mozdonyból kipattanó szikra okozta a tüzet. A szigetvári tsz mintegy 12 holdas búzatáblája égett le – a becsült kár közel 80 ezer forint. Késő délután Nemeskén volt a sor. A vasútállomás mellett – feltehetően itt is szikra volt a bűnös – körülbelül egy hold égett le. A tűzrendészeti hatóságokat még több ízben riasztották – holmi telefonbetyárok. Véméndre és Kisharsányra kellett a piros kocsiknak kiszaladni. Most, amikor minden másodperc ezrekbe kerülhet, nem lehet tréfálni. Felelőtlen emberek játszadozása a kenyerünkbe kerülhet.” *Dunántúli Napló*, 1971. július 10. 4. p. {18}

„Szászváron gázcseretelep épül. A községben a vásártéren ötszáz palack tárolására alkalmas PB gázcseretelep épül – ezzel megoldódik a palacktulajdonosok problémája.” *Dunántúli Napló*, 1971. november 14. 9. p. {28}

1972

Az eddigiektől eltérő forrásból származnak a további esemény leírások. Az eredeti Tanácsülési jegyzőkönyvek nem állnak rendelkezésre. Viszont központi rendelkezések értelmében minden Tanács köteles volt 1972-től, de visszamenőlegesen is krónikát írni. Mi történt a településen? Ennek megválaszolására tematikus kérdőívet bocsátottak ki, amit a települések kitöltöttek, és megküldték a Levéltárnak. A Levéltárban Községi krónikák név alatt találhatóak ezek az iratok. Szászváré a Máza (szászvár) címszó alatt található, 9 dobozban.

Az iratok általában tartalmazzak egy időrendi eseménysorrendet, és egy éves összefoglalót, amit a Végrehajtó Bizottság a levéltári benyújtás előtt határozatban fogadott el, és pecsétjével hitelesített. Sajnos ezek az összefoglalók leginkább politikai hangulatjelentések, semmint a kor szociográfiáját bemutató eseményleírások, amit a kutató eddig is fontosnak tartott.

A Bányaüzemtől a Községi Tanács kezelésébe kerül az Aradi utca 5–7. szám alatti épület, ahol a körzeti orvosi szolgálati lakás és rendelő működik.

191. kép – Dr. Koltai László az Újtelep, és dr. Gadó Antal a falu (központ) körzeti orvosa {5}

192. kép – A Bányász Klub (más nevén KISZ-ház)²⁷² {3}

A VB 15 házhelyet adott át az OTP-nek értékesítésre. Új, állami területen levő temető-terület parcellázása kezdődik meg.

A Bányászati KISZ szervezet titkára Papp István, csillós. Januárban sakk és asztali tenisz versenyt rendeztek.

Hamarosan bemutatják a „Határvita” című filmet, amely Szászvár és Máza egyesüléséről készült. Ennek kap-

csán a VB Elnökénél járt Lukács elvtárs a Minisztertanácstól.

Három csepegői cigányasszony bejelentést tett a Tanácsnál, hogy a cigánytelepen nincs víz. Mivel vízszolgáltatásra a telepen nincs lehetőség, ezért be kell telepíteni a telepen élő cigánycsaládokat a község belterületére, születik újabb döntés a Tanácsülésen.

Elkészül a község rendezési tervének III. üteme. A tervtanácskozáson derült ki, hogy a kért 60 lakásos beépítési terv helyett 300 (!) lakásos terv készült, ezért az előterjesztést nem fogadták el. Elhangzott az is, hogy szennyvízcsatorna hiányában telepszerű, többszintes házakat építeni nem lehet.

Megkezdődött Szászvár határában is a gépesített cukorrépa termesztés. Ez azt is jelenti, hogy a vetéstől a betakarításig minden munkafolyamatot géppel végeznek el.

Az úttörő zenekar Bárban, majd Szigetváron és Pécsen szerepelt.

193. kép – Élelmiszer-bolt sarok, szemben a Takarékszövetkezettel. {5}

²⁸¹ Csoma István mondta el, hogy a ház régen a Schobert (Csongor) családé volt.

A gázcsere-telep építése folyamatban van. Kapacitása 500 palack lesz, de elterjedt, hogy a gázellátó ennyi palackot nem fog adni. Az eddigi késelem oka, hogy nem készült el az előírás szerinti villámvédelem.

Az áprilisi állat kirakodó vásárt elmosta az eső, pedig volt elég sertés, és olcsó is volt. Az évben ez már a sokadik hatalmas esőzés, ami ártott a mezőgazdasági kultúráknak.

Az általános iskola tanulói is kommunista szombatot tartottak, rendezték az iskola udvarának kézilabda pályáját, és közterületek takarításában is részt vettek. A Strandon megtartott május 1-jei ünnepségen 1500-an vettek részt. Ez a létszám abból is adódott, hogy a szomszédos települések is itt tartották meg az ünnepségüket.

194. kép – Nőnap ünnepségen
(a felnőttek a negyediktől: Pecze István,
Gyorsok Istvánné, Potyondi János) {5}

195. kép – Május
1-jei Ünnepség a
Strandon {5}

A mázai és a szászvári sportkör együttműködési megállapodást kötött. Ezen túl közös futballcsapattal indulnak el a nemzeti bajnokságban. Szerdai és szombati napokon megszokottá vált a Május 1. téren a rendszeres termelői piac.

Júniusban egyik éjjel komlói fiatalok feltörték a Május 1. téren álló autóbust, és azzal akartak Komlóra menni. Nem sokáig jutottak, mert a Völgységi patak hídjának ütköztek. Pár napon belül elfogták az elkövetőket. Crossbar²⁸² telefon-szerelés történik a faluban, a járdákat sajnos néhány helyen fel kell törni, mert a vezetéket a föld alatt vezetik el.

196. kép – Paál Károly cukrászdája, és a Dittrich suszterműhely, távolabb a zöldségbolt {5}
Hová lettek a korábbi díszes polgári homlokzatok?

A Jóbarátban az ebéd ára 6,9-ről 8,7-re emelkedik. 60–70%-os eső és jégkár érte a szőlőket. Mivel később sem lett jobb idő, ezért nagyfokú a rothadás.

Augusztusban kirámolta ismeretlen tettes a Május 1. tér ruházati bolt kirakatát. A tettes nem került elő. A lakosság elégedetlen a közbiztonsággal.

A Szászvári Szolgáltató házban a Járási Építő KTSZ Kontakta üzemet indít. Helyi asszonyok villamossági alkatrészeket szerelnek, dugaszoló aljzatot, kapcsolókat.

A tanácsülés határozatot hoz a Sziklai Sándor térre egy Hősi emlékmű megépítéséről. Ez egy szovjet katonát fog ábrázolni, talapzaton. A katona alakját vaslemezről készítik el.²⁸³

Dr. Koltai Imre körzeti orvos lemond megbízatásáról, mivel Szekszárdra költözik, és a továbbiakban ott fog dolgozni.

Orsós Vendel hat gyerekkel, Lakatos György 7 gyerekkel beköltözik a faluba, így a Csöpögön a kunyhók száma kettővel csökken. A faluban volt ellenállás a beköltözőkkel szemben, de végül megértették.

Az új kukorica ára 15 Ft/mázsá.

²⁸² Közvetlen automata-kapcsolású központ.

²⁸³ Sose készült el, az okát nem tudjuk.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 55 évfordulója tiszteletére a dombóvári szovjet katonai egységek küldöttsége²⁸⁴ is részt vett az ünnepségen.

Az Újtelepen a győrei út Máza felé eső oldalán a tsz silótárolókat létesített. Ez ellen már akkor tiltakoztak a lakók. Ez év őszén a silóbúz is erős, a silót szállító traktorok pedig végigszemelik az utcákat.

Decemberben kinevezték körzeti orvosnak az újtelepi rendelőbe Dr. Lowescher Józsefet.

A Csöpögő-telepről felmérés készül. E szerint a lakók: Kalányos István családja 8 gyermekkel, Sárközi Antal családja 8 gyermekkel, Orsós Ferenc családja 6 gyermekkel, Kalányos István és felesége, Orsós Vendel családja 6 gyerekkel, Orsós Teréz, Kalányos Mihály (Szörös)²⁸⁵, Orsós Rozália, Lakatos György családja 8 gyerekkel, Orsós Jánosné nyolcadmagával, Orsós József (Lupu) családja 6 gyerekkel. Tapasztott kunyhókban élnek, vízszolgáltatás nincs, forráshoz járnak. WC nincs, össze-vissza piszkítanak. Dolgozni csak kevesen járnak, azok is gyakran vannak táppénzen. A tanköteles gyerekek gyakran hiányoznak az iskolából igazolatlanul. Van egy kútjuk, de abba mindenféle szemetet beszórnak, így a patakából hordanak vizet, amibe a feljebb levő községek lakói mindenféle dögöt bedobálnak. A gyerekek a tsz megállónál várnak a buszra, de az nem szokott megállni nekik. Bekötőútjukat a tsz beszántotta. Ruhasegítséget, segílyt kapnak közülük sokan. A VB titkár javasolja a betelepítés ütemezését.

Az iskola beszámolójában Arnold Rezső igazgató-helyettes elmondta, hogy a 7. osztályos pajtások mehettek nyáron táborozni, 58-an mennek. A tábor tíznapos volt, Bélatelepen, a Bonyhádi Járási Úttörőtáborban laktak.

197. kép – Bányatelepi, döngölt falú cigánykunyhó, a fotón Orsós Péter {5}

²⁸⁴ Megszokott jelenség volt, hogy a felszabadulási, illetve NOSZF (Nagy Októberi Szocialista Forradalom) ünnepségeken képviseltették magukat a Dombóváron állomásozó szovjet, baráti csapatok. Előfordult, hogy a családjukat is elhozták az ünnepségekre.

²⁸⁵ A zárójelben a csoport által adományozott ragadványnév van megadva, igazából mindenki ezen a néven ismerte az illetőt.

198. kép – A Zánkai
Úttörőtáborban az
úttörők Jordanics
László és Arnold Rezső
tanárokkal {5}

Július 11. A nyári hosszú, száraz melegben a mozdony szikrájától a vasutat szegélyező gabonátábla kigyulladt, és 45 hektár búza égett le.

1972-ben 138 személygépkocsi, 154 motorkerékpár, 665 tv-, és 775 rádióelőfizető van a községben.

„Összevonták a szászvári bánya- és nagymányoki brikett üzemet. A Mecseki Szénbányák 1972. január 1-ével közös műszaki és gazdasági vezetés alá vonta össze a szászvári bányauzemet és a nagymányoki brikettgyárat... A mostani intézkedés részleteiről Bachmann Mátyás, a Mecseki Szénbányák gazdasági igazgató-helyettese tájékoztatta lapunkat. – Köztudott hogy a nagymányoki brikett alapanyaga többségében a szászvári szén. A termelési kapcsolatok erősítésével egyrészt a termelési kapacitások ésszerű felhasználását szolgáljuk, másrészt tovább kívánjuk fokozni a brikettgyártás gazdaságosságát... Az elmúlt esztendő végén kezdődött mindkét új bányauzem szervezése, mint az igazgató-helyettes elmondotta, és január első felében már kisebb-nagyobb zökkenőkkel, de fennakadás nélkül működnek. Az összevont bánya- és brikettüzem neve: Északi Bánya- és Brikettüzem. Létszáma 968 fő, melyből 694-en a bánya-, 274-en pedig a brikettüzemben dolgoznak. Az üzem vezetője Gyorsok István, a volt szászvári bánya vezetője. Két külön főmérnök irányításával üzemel a bányauzem és a gyár. Az előbbit Papp István, az utóbbit Schlett László irányítja. A vezetőkönyvelő Endrei György. Az 1972-es év feladatait már az egyesítés jegyében határozták meg, s a negyedik ötéves terv hátralevő négy esztendőjének terveit már az új üzem készítette el...” *Dunántúli Napló*, 1972. január 14. 5. p. {28}

199. kép – A „Jóbarát”
vendéglőhöz
kerthelyiség készült
(*Dunántúli Napló*,
1972. június 25. 3. p.)
{28}

„Autósok napja – Szászváron. Március 13-án az Autóklub, AFIT, Volán autósport közös rendezvényeként délelőtt 10 órakor Szászváron tartanak autósok napját. Program: műszeres hibamegállapítás, savsűrűségmérés, gyújtásbeállítás, díjtalan fényszóróbeállítás és tanácsadás, valamint helyszíni alkatrész-szolgáltatás az AFIT mozgó gépkocsi-boltjából.” *Dunántúli Napló*, 1972. március 9. {28}

„Leégett a búzatábla, 300 000 forint kár. Nagy tűz pusztított tegnap délelőtt Szászvár község határában. A szászvári vasútállomáson áthaladó vonat mozdonyából kipattanó szikrától ki-gyulladt egy 110 katasztrális hold nagyságú búzatábla, melyből 45 katasztrális hold leégett. A tűz tovaterjedését a komlói, a dombóvári és a szekszárdi állami, a szászvári önkéntes és a bánya, valamint a győrei tűzoltótestület tagjai lokalizálták. A megállapított kár értéke 300 000 forint. Károsult az egyházaskozóri Haladás Termelőszövetkezet is.” *Dunántúli Napló*, 1972. július 11. 5. p. {28}

„A Komlói Napló Szerkesztőségéből egy perc alatt sikerült a Dunántúli Naplót felhívni, s a tudósítást időben leadni a lap számára. Ugyanis, tegnap délután 2 órától most már hivatalosan is lehet Komlóról, valamint Kárászról, Szászvárról és Magyarszékről a távválasztási hálózaton keresztül beszélni. S mi több, az ország 20 egynehány városát, több községét közvetlenül hívni a vezeték-es távközlés legkorszerűbb eszköze, a Crosbbar-központok segítségével. A komlói ún. távhívó központ – a már lapunkban hírül adott régi és új – azaz a Rotary Crossbar rendszerű központok összekapcsolásával létesült. A program szervesen kapcsolódott a pécsi nagyközpont elképzeléseibe, a 280 millió forintos beruházásból mintegy 25 millió forintnyit tett ki a komlói költsége. Ugyanakkor a bányászváros telefonközpontja újabb 400 előfizetőt kapott, s ezzel a központ kétezer lett. „A magyarszéki végközpont 60-as, míg a kárászi és szászvári végközpont 30–30 készülék üzemeltetésére alkalmas. Pécs és Komló között 36 vonal áll a hívók rendelkezésére és ez maradéktalanul kielégíti az igényeket. Érdemes megjegyezni, hogy az új központ segítségével belépett négy helység is, hasonló körzetszám, mint Pécs – 72-as – s az ún. távválasztó számot, a 06-ot nem kell tárcsázni híváskor. Tehát elég az öt²⁸⁶ szám tárcsázása és azonnal jelentkezik Komló hívására Pécs és Pécs hívására Komló.” *Dunántúli Napló*, 1972. december 10. 4. p. {28}

1973

200. kép – A Szászvár újtelepi élelmiszer bolt és környéke
(*Dunántúli Napló*,
1973. január 25. 3. p.) {28}

²⁸⁶ Hamarosan kevésnek bizonyult az öt szám, amint növekedett az előfizetők száma. Így lett hatszámjegyű a telefonszám. Ez a mobiltelefonok belépésével már elegendőnek bizonyult, sőt sok előfizető meg is szüntette a vonalas elérhetőségét.

Épül az Egyházaskozár-Szászvári Haladás Mgtsz szászvári telephelyén a szarvasmarha-program végrehajtását szolgáló modern istálló.

201–202. kép – 1973. Haladás Mgtsz zárszámadása²⁸⁷ a szászvári moziban {5}

A Bányaüzem teljesítette előző évi tervét, ami 137 113 tonna volt, 35%-os hamutartalom mellett. Az üzemnek Brikettgyára van Nagymányok községben, (összevonták a két üzemet)²⁸⁸. A brikettgyár 147 083 tonna tervet teljesített. Az év folyamán befejezték és üzembe helyezték a légaknát. Üzemel az új szellőztető gép. 807-en dolgoznak a Bányaüzemben. A közúti szénzállítás miatt rohamosan romlik az utak minősége.²⁸⁹

A KTSZ területén a szociális részt bővítik, készül a fürdő, öltöző, ebédlő. A leginkább nyílászárók vasszerkezetével foglalkozó üzemnek asztalosipari részlege is működik.

Megszűnt a GELKA²⁹⁰ kirendeltség, a meghibásodott tv és rádiókat be lehet jelenteni a Vasboltban, ezek után jönnek ki Bonyhádról a szakemberek.

Márciusban megindult a labdarúgó NB III bajnokság. Az őszi szakasz után a Máza-Szászvári Bányász vezette a tabellát 25 pontjával a PBTC, Mohács és Szekszárd előtt. Az év során a csapat megnyerte a bajnokságot, és ősztől az NB II-ben indulva a megkapaszkodást tűzték ki célul. Első meccs a PVSK ellen lesz. 11 új játékost igazoltak. Bocz János lett a csapatkapitány.

²⁸⁷ A termelő szövetkezetek minden évben beszámoltak a tagok felé az elért eredményekről.

²⁸⁸ Korábban a Brikettüzem önálló volt a Mecseki Szénbányák Vállalatán belül.

²⁸⁹ A Szászvár-Komló-Pécs közutat készítésekor valószínűleg nem ennyi 20 tonnás RÁBA tehergépkocsi szelvényre méretezték.

²⁹⁰ Gépipari Elektromos Karbantartó Vállalat.

A TŰZÉP telepet a komlói ÁFÉSZ üzemelteti. A „Jóbarát” vendéglőt a Baramya megyei Vendéglátó-ipari Vállalat üzemelteti, a padló még a felszabadulás előtti, mint ahogy a bútorok is. Kívül, belül korszerűtlen, elhanyagolt. Ezeket máshol már régen kicseleztezték volna, mondják. Folyamatban van a gázcsere-telep építése, (évek óta húzódik), és az ÁFOR benzinkút építése. A községben évente 7 vásárt tartanak, ahol megjelenik a mézeskalács árústól a hordóárusig mindenki. Piac rendszeresen szerdán és szombaton van a Május 1. téren.

A községben 99 motorkerékpár, 136 személygépkocsi, 765 rádió, és 669 db tv előfizető van. A postán 15 732 db totószelvényt értékesítettek.

Kormánykitüntetést kapott Dévai Lajos vájár, miniszteri kitüntetést Ács István, és Somogyi István.

Az Óvoda konyhájában nem csak a 75 óvodásra főznek, hanem az iskola-napköziotthonosokra, és a pedagógusok részére is, ami így összességében 150–160 adagos konyhát jelent, az elavult felszerelések ellenére. A korábbi kihasználatlanság 112%-os többletkihasználtságra változott. Nincs könnyű helyzetük az óvónőknek, amikor a vallásos témájú „beszólásokat” magyarázzák az óvodásoknak. Hit tanra az iskolások közül 26 fő lett beíratva, ami a létszám 10%-a alatt van.

Az évben végig rendkívül szélsőséges időjárás volt. A kukoricára csak az utolsó pillanatban jött meg az eső. Korábban özönvízszerű esőzés hátráltatta a munkákat.

Az év során lezajlottak a Tanácsválasztások. Újra Potyondi János lett a Végrehajtó Bizottság Elnöke. Megválasztották az új tanács tagokat, és az Állandó Bizottságok tagjait, és tisztségviselőit.

Auth Vilmos lett a Művelődési Otthon igazgatója, aki emellett az Úttörő Fúvószenekart is vezeti. 52-en látogatják a próbákat. Fotó és honismereti szakkör is működik, 15–15 fővel.

203–204. kép – „Stefánia”
Anyja és Csecsemővédő
az Elesett Hősök emlékére {5}

A Sportkör vállalja, hogy a strandfürdő üzemeltetése mellett, honvédelmi nevelési célok keretében a strandra járó fiatalokat megtanítják az úszásra.

Szeptember 1. és 2. hetében a Bikali Állami Gazdaságban dolgoztak az általános iskola 7. és 8. osztályos tanulói. Minden évben visszatérő programként a gyermekek megismerkedtek a gyümölcszedéssel, és még pénzt is kerestek

Szeptember 29-én a Fegyveres Erők napján a Csapatzászló Ünnepe²⁹¹ a z Úttörőcsapat akadályversenyt szervezett a Csiszár-tetőre. 7 állomás volt, ezeken kellett túljutnia a pártásoknak. A nyertes Őrsöknek jutalom járt. A 15 éves KISZ tiszteletére stafétát (váltófutást, *szerk.*) szerveztek, amelyet ünnepélyesen fog-

205. kép – Bálint Péterné a szövőszék mögött {5}

dott az úttörőcsapat a Május 1. téren.

„A néppel tűzön-vízen át” jelmonddal szavalóversenyt rendeztek Vörösmarty Mihály emlékére.

Bálint Péterné az Országos Népművészeti Kiállításon bukovinai szötteásával első díjat, aranyérmet nyert el.

„Szászvár földrajzi helyzete eléggé speciális: a község szívéből, a Május 1. tértől számítva – talán 2 kilométerre húzódik Tolna megye határa, ott van Máza is, ami tulajdonképpen összeépült már Szászvár Bontai-lakótelepével. Hogy aztán Szászvár mennyiben érdekelt Tolna megyében és mennyiben Baranyában –, arról sokféle vélemény hangzik el manapság. Mert például egy Tolna megyei elképzelés szerint közigazgatásilag Szászvár – a „szomszédba csatolandó”, viszont a baranyai félhivatalos tervezetések „kiemelt alsófokú központ rangjára” emelnék Szászvárt, hogy aztán a jelenleg is ide tartozó tagközségeken – Vékényen és Kárászon – kívül a szomszédból ide kerülne Máza, Izmény és Györe is. Túl korai lenne letenni a garast bármelyik elképzelés mellé is. Inkább érdemes azt megnézni, hogy a lakosság a szászvári új település élete, sorsa milyen mértékben fűződik egyik, vagy másik megyéhez? Szászváron ezidő szerint 3124 ember él. Az aktív keresők közül iparban, építőiparban dolgozik 834 fő, mezőgazdaságban 161 fő (zöm-mel az egyházaskozári termelőszövetkezetben), kereskedelemben 67 szállításhoz 49, egyéb – vegyes jellegű munkaterületeken – 115 fő és – az 1970-es adatok szerint – dolgozik még vagy harminc kisiparos. Az ipari munkások közül legalább 600 fő dolgozik a bányában (Szászváron

²⁹¹ Az általános iskolákban a szocialista erkölcsre tanítás az úttörőmozgalom keretein belül működött. Szinte az összes diák kisdobos, és később úttörő is volt. Az egyes iskolák úttörőit úttörőcsapatokba szervezték, amelyek rendelkeztek egy csapatzászlóval, amelyre minden egyes elballagott osztály emlékszalagot kötött. A szászvári úttörőcsapat Vörösmarty Mihály nevét viselte.

és Komlón), a többiek aztán vagy itt helyben, de inkább Bonyhádön vállaltak munkát, a cipő- illetve zománcgyárban.

Kialakult az új bánya-lakótelep az ötvenes évek végén, illetve 1960 elején: 130 bányász, család költözik új házakba, de a múlt évtized közepén ismét házhelyosztás történt és körülbelül 60-65 telektulajdonos kezdett építkezéshez. Jelen pillanatban pedig többszintes társasházakból álló telepet szeretnének létesíteni a községben, jelentkező is van éppen elég, csak hogy... erről később. Jelenleg 895 lakást tartanak nyilván, ebből 337 rendelkezik fürdőszobával, tehát több mint egyharmada. A lakószobák száma sem rossz: 176 egyszobás, 478 kétszobás és 241 három-, illetve ennél többszobás lakóház van. A kétszobások magas száma persze nem jelent egyben túlzott kényelmet, mert a lakások nagyrésze – ha kétszobás is – de régi típusú parasztház, mindenféle komfort nélkül, és itt hosszú ideig a hagyományok érvényesültek, miszerint az „első szobát” az úgynevezett „tisztaszobát”, nem is lakták. Csak vendégek fogadására, vagy éppen ravatalozásra használták.

Az igényességet és persze megjavult anyagi lehetőségeket tehát mégiscsak a fürdőszobák száma jelzi, még akkor is, ha ezeknek a fürdőszobáknak nagyobb részét csak berendezték, de rendeltetésszerűen használni egyelőre nem tudják. Azért nem, mert a szennyvíz-hálózat, illetve a szennyvíz-tisztító telep megépítéséhez nincs pénz. A községfejlesztési terv – előbb utaltunk rá – többszintes társasházakat ír elő. A csatornázás, illetve beépítés tervdokumentációja elkészült, összesen 400 ezer forintot fizetett érte a községi tanács. De már az I. ütem kivitelezéséhez 10 millió forint kellene, amelynek csak töredékére vehetne fel esetleg bankkölcsönt a község, ha a többi állami támogatással lebonyolítható lenne. A Baranya megyei Tanácstól ígéretet nem kaptak, de elutasítást sem, így most „dilemmában” élnek a szászváriak a megye peremén: a község fejlődése jelen pillanatban „leállt” és ez nem vált ki valami kellemes érzést a község népéből. R. F.” *Dunántúli Napló*, 1973. január 25. 3. p. {28}

Szászváron és a környékén sokan ismerik, örömmel és szívesen hallgatják a helyi úttörő-csapat 52 tagú fúvószenekarát. Történetük 1969 őszén kezdődött. Azzal, hogy az első év tanulással telt. Auth Vilmos zenepedagógus, az együttes vezetője: – Akkortájt hangversenyt adott itt a gyárvárosi úttörőzenekar és egy NDK-beli ifjúsági együttes. Igen jó hatással volt ez, főleg a szülőkre. A gyerekekre is. De ők akkor még nem tudták, mire vállalkoznak. A hangszereket a községfejlesztési alaphól és az egyházasközári tsz támogatásával szereztük be. Jelenleg 120 000 forint értékű a hangszerállomány. 52 gyereknek – 52 hangszer.

Az elején megmondtuk nekik őszintén: ez más, ez nehezebb lesz az általános iskolánál... A munka a hangszeres oktatással és a próbákkal együtt hetente 10 óra plusz-elfoglaltságot jelentett. Elméleti oktatással kezdtük, egy időben a hangszeres különórákkal. Megtanulták a 7 törzshangot, skálákat, a ritmikai tudnivalókat. A tanév második felében elkezdtek a szólampróbákat, majd egy bizonyos szint elérésekor – 1970 márciusában – megtartottuk az első összpóbát. Év végén két kisebb előadási darabbal mutatkoztunk be... Azóta repertoárjuk 60 műsorszámra gyarapodott: indulók, népdalfeldolgozások, operettegyveleg, szórakoztató zenei összeállítások ezek. ...Bizony, kissé elkeserít, hogy ennyire kevés meghívást kapunk. Az idei tanévben összesen hatszor szerepeltünk. Neves szakemberektől a legjobb minősítő véleményeket kaptuk. Hogyan magyarázzuk meg nekik, hogy szép is, jó is amit csinálnak, dehát. Arra sajnos nincs anyagi keretünk, hogy saját pénzen vigyük el őket valahová.

Többször hallottam a szászvári úttörőzenekart. Jó muzsikát játszanak. Szívvel, tehetséggel, fegyelmezetten, még most is, hogy a fényképezéshez pár percre kiálltak a vacogtató friss szélbe, lelkesen és szép, tömör, egységes hangzásban zengett az Előre fiatalok! Induló. Jön a tavasz, a nyár. Pécs, Harkány, Siklós, Szigetvár – idegenforgalmi helyek. Milyen jólesne egy kis szabadtéri muzsika olykor itt is meg másutt is, napsütött vasárnap délelőttökön... W. E.” *Dunántúli Napló*, 1973. március 28. 3. p. {28}

206. kép –
Az úttörőzenekar
(Dunántúli Napló,
1973. március 28. 3.
p.) {28}

207. kép –
A gázcsere-telep {5}

1974

Megkezdte a működését a gázcsere-telep, miután elkészült – hosszas huza-vona után – a szükséges vilálméhárítója.

208–210. kép –
Az üzemanyag-töltő
állomás fennállásának
30 éve
Az eredeti kialakítás,
a MOL idején, illetve
a lebontás előtt {5}

Elkészült és üzemel az új ÁFOR benzinkút az Újtelepen, a Dombóvári út végén. A korszerűen kivitelezett benzinkútra kétsávos aszfalttal burkolt út vezet, a kiszolgáló épületben kenő és adalékanyagokat is lehet vásárolni.

Elkezdtek építeni az Egyházaskozár-Szászvári Haladás Mgtsz szászvári telephelyén a szociális épületet. Épül a 48 férőhelyes hízó marha istálló, valamint 50 köbméteres tűzoltó medence kialakítását kezdték meg a Völgység patakánál. 890 köbméteres falközi siló is épül.

A KTSZ szászvári telephelyén elkészült a modern üzemépület, szociális blokkot építettek, ebben kapott helyet a Kontakta üzem is, valamint öltözők, büfé. Az új portaépületbe már a modern crossbar telefonközpontot alakították ki, ami sokak érdeklődését felkeltette.

A Bányaüzem területén az új Bányamentő Állomás építését kezdték meg.

A kenyérprobléma miatt a mágocsi ÁFÉSZ is megkezdte a szászvári boltok ellátását. Bár a komlói kenyér minősége is javult, a kézzel gyúrt kenyerek megjelenése óta, mégis nagy a mágocsi kenyér sikere.

Vendéglátás terén nagy változás volt, hogy a Császtai Csárda szennyvízderítője megépült, ezzel több évtizedes probléma oldódott meg, megszűnt a bűz és szenny kiáramlása az árokba.

Háztájiban sokan foglalkoznak nyúl- és csibetenyésztéssel. Ezekre szerződést lehet kötni a komlói ÁFÉSZ, és a Haladás Mgtsz képviselőjénél. Ők biztosítják a szerződött partnereknek a tápot és takarmányt, valamint a hizlalt állatokat fel is vásárolják a gazdáktól.

Szászváron még 32 gazdának van szarvasmarhája, de már összesen csak 89 db. A község lélekszáma 3005 fő.

A Szászvárhoz tartozó cigányok három telepen élnek a község külterületén: Ól-völgy, Csöpögő, Lencsés-dűlő, összesen 18 kunyhóban, 74 fő.

Felszabadulás és Bartók Béla utcákat azért önti el a csapadékvíz, mert szakítottak a korábbi szántási iránnyal, és nem keresztbe szántanak, mint a régi öregek, hanem a lejtő irányába, panaszolják a lakók. Fontos lenne a régi kis vízelvezető árkokat is újra kiásni.

A társadalmi események szervezését magasabb szintre kívánják emelni országosan is (házasságkötés, névadó, temetés). Ebben a legtöbbit a Bányász Szakszervezet, az Úttörő szervezet úttörői, és a KISZ szervezet segítik a szervezőket. Az év során 22 házasságkötés, 14 névadó, és 31 temetés volt, ez utóbbiból 8 társadalmi, a többi egyházi volt.

A Minisztertanács 1050/1974. /X.3./ Mázát Baranyához csatolták, az Elnöki Tanács 32/1974. sz. határozatával Szászvár és Máza egyesítését döntötte el, Mázaszászvár nagyközség néven.

Ez felveti azokat a kérdéseket is, hogy kik lesznek az egyesült szervek, szervezetek vezető tisztségviselői. Felvetődik az is, hogy miért nem Szászvármáza lett a község neve.

Februárban a sorkötelesek részére Ifjúvá Avatási ünnepség volt. Májusban a VB titkár kísért el a sorköteleseket Pécsre. Többeket alkalmatlannak talált a sorozó orvos. Később ünnepélyt rendeztek az obsitosok tiszteletére. Akik 50 évig voltak sorkötelesek, a kiválásukkor „obsitot kaptak”. Az ünnepség keretében, hagyomány szerint egy kilépő öreg katona egy fegyvert ad át egy sorkötelesnek. Ez alkalommal Rendes Gyula adta át a fegyvert ifj. Téczy Károlynak.

211. kép – Obsitosok²⁹². Ötven év felett már nem voltak hadkötelesek a magyar férfiak, ekkor ünnepélyes keretek között bocsátották el őket a szolgálatból {4}

Volt Úttörő Parlament, ahol az úttörők kérdéseket tehetek fel a Tanácselnöknek. A Bányauüzemben pedig Ifjúsági Parlament ülésezett. A Vörös Hadsereg fennállásának 56. évfordulóján koszorúzást tartottak a Szovjet Hősök emlékművénél.

A községegyesítés miatti utcanév kettőződés következtében változtatni kellett újra a korábbi neveken. Így lett Szászváron a Felszabadulásból Április 4., a Bem Józsefből Vasvári Pál, az Ady Endréből Bonyhádi út, a Hunyadi János Révai József, és a Kossuth Lajos Kun Béla utca.

²⁹² Obsitos, azaz kiszolgált katona

Szeptemberben a Szászvár községi Közös Tanács VB dolgozói tiltakozó táviratot küldtek a Magyar Szolidaritási Bizottsághoz Budapestre a chilei terror megszüntetésére.²⁹³

A szocialista brigádmozgalm keretében a Bányauüzemben 21 szocialista brigád alakult, amelyekből 20 megfelelt a követelményeknek, 319 fővel. Közülük 5 brigád az aranykoszorús címet érdemelte ki. A Jauch Jakab, Kling Mátyás, Kakas János vezette fejtési csapatok, és a Mik-

212. kép – Alkotmányünnepi új kenyér megszegése: Pecze István, Ropoli Viktor (Bányász Szakszervezet), Gyenis István (a tsz képviselője) {4}

sai Henrik, Gúth János, Hermes János vezette elővívási csapatok 100% felett teljesítettek. Kommunista szombatokon 28 197 Ft folyt be a helyi KISZ Szervezet számlájára a munka eredményéből. A pécsi Felszabadulási emlékműre szervezett műszakból 47 715 Ft támogatást küldtek a dolgozók az építőknek.

Ingatlan nyilvántartás szervezése zajlott le a községben. A Járási Földhivatal munkatársai előtt minden ingatlan tulajdonos megjelent, hogy igazolja a tulajdonjogát, és nyilvántartásba vegyék azt.

A VB titkár szerint negatívumként jelentkeztek az év során a vendéglátó egységek által tartott rendezvények, bár ezek szerényebbek voltak a korábbi éveknél. Köszönhető ez annak is, hogy a VB titkár, a KISZ titkár és a KMB²⁹⁴-s rendőr is látogatást tett néhány rendezvényen. A strandi mulatság miatt a faluban is szóvá tették a hangos bömbölést, számol be a VB titkár.

Az úttörő zenekar minden rendezvényen nagy sikerrel szerepel. Szóba került a megnövekedett gyermeklétszám miatt az óvoda bővítése, de végül szervezéssel minden igénylőnek tudtak helyet biztosítani.

²⁹³ Salvador Allende demokratikusan megválasztott kommunista elnököt puccsal buktatta meg Pinochet tábornok. A kommunistákat meggyilkolták, vagy bebörtönözték. Az eljárás ellen a világ közvéleménye is tiltakozott, köztük az összes szocialista ország.

²⁹⁴ Körzeti megbízott.

213. kép – Óvodások
karneválja 1974-ben {5}

Az év során többször is volt olyan mértékű csapadék, amely gondokat okozott. Egy alkalommal a Szalósában levő Halastó gátja is megrongálódott, a halak kiszabadultak. A nagyparti horgosból a felhőszakadások alkalmával lemosta a szemetet az áradat a Vásártérre, ahol nem csak rossz vödrök úsztak le az árral, de kidobott konyhai tűzhelyek is.

A Máza-Szászvári Sportkör fennállásának 50 évfordulójára sakkversenyt rendeztek, amelyen 8 mesterjelölt, 12 csillagos, és 12 első osztályú versenyző ült asztalhoz 12 településről.

A Bányatelepen 31 lakást szanálásra²⁹⁵ jelöltek ki. A Végrehajtó Bizottság átvette ezen lakások kezelési jogát. Ezzel a községben 31 új lakás építésének lehetősége nyílt meg. A házépítések előkészületei megkezdődtek az Újtelepen.

Augusztus 5-én volt először kiszolgálás a Dombóvári úton épült új ÁFOR Üzemanyagtöltő Állomáson. Pár héttel később az új Gázcsere-telep is megkapta a működési engedélyét.

Októberben kiállítás volt a Művelődési Házban Bálint Péterné moldvai származású szövőasszony munkáiból a Honismereti Szakkör szervezésében.

„Népviseletbe öltözött menyecskék népitáncsal nyitották meg tegnap este Szászváron azt a szüreti mulatságot, melyen öt község – Magyaregregy, Kárász, Vékény, Máza és Szászvár – lakói vettek részt. A tervezett színes felvonulás az öt falun keresztül ugyan a rossz idő miatt elmaradt, de a kis- hajmási fúvószenekar tagjai színvonalas műsorukkal kárpótolták a résztve-

²⁹⁵ Gyakorlatilag lebontásra, a szó jelentése amúgy helyreállítás. A valóságban azt jelentette, hogy a bányatelepen a bányászat hatására a lakóépületek helyrehozhatatlan károkat szenvedtek, ezért felszámolták őket, a lakókat az Újtelepen új ikerházak várták.

vőket a veszteségért. A tegnapi nap programjához szorosan kapcsolódik annak a kiállításnak a megnyitása is, melyen Bálint Péterné moldvai magyar népi szöttesei láthatók. A mintegy 40 darabból álló kiállítási anyag készítője a tavalyi I. Országos Népművészeti Pályázaton, Nyíregyházán szöttek-kategóriában aranyérmert nyert, jelenleg a „Népművészet Mestere”-cim várományosa. A kiállítást Téczely Károly szászvári tanácsitkár nyitotta meg.” *Dunántúli Napló*, 1974. október 14. {28}

214. kép –
Császtaiak a szüreti
mulatságon {5}

„Tolna megye területe nagyobbá válik; a rendelet által előírt kiegészítésekkel 370 292 hektárra növekedik. 4726 hektárt Somogytól, 5751 hektárt pedig Baranyától csatolnak ide. Az 1063 hektáros Tolna megyei Máza községet a Baranya megyei Szászvárhoz kapcsolják.” *Dunántúli Napló*, 1974. október 24. 5. p. {28}

„Hétszáz méter hosszú bitumenutat adtak át Szászváron, a Malinovszkij utcában. A helyi tanács több mint egymillió forintot fordított a Baranya megyei Magas- és Mélyépítő Vállalat kivitelezésében elkészült létesítményre.” *Dunántúli Napló*, 1974. december 24. 4. p. {28}

1975

„Az egyesítés régóta érelődött. Az első lépés 1949-ben történt, amikor Császa beolvadt Szászvárba, s a baranyai bányászközség csaknem elérte a tolnai bányászközséget. (A régi falu emléket már csak a Császtai-csárda őrzí, no meg az öreg császtaiak.) A közvetlen előzmény pedig: június 6-án, Mázán, 7-én pedig Szászváron tartottak tanácsulést, amelyen határozatilag kérték az egyesítést. A határozathozatalig heves vitákön át jutottak el, mindkét községben alaposan megvitatták: melyik mit várhat a „házasságtól”. A vita végül is nem az egyesítés, hanem a hovatartozás körül sűrűsödött. És ebben a mai napig sem teljes az egyetértés. Volt olyan nézet is, hogy mi „gyarmatosítani” akarunk – emlékezik a vitára Potyondi János, aki 1962. óta egyhuzamban tanácselnök Szászváron. Nem akarunk mi gyarmatosítani, csak a települések fejlesztése a célunk. – Az 1975-ös év még a tervezés éve lesz – mondja a tanácselnök. – Pénzünk csak annyival lesz több, hogy együtt lesz a két község költségvetése, fejlesztési alapja.

El akarjuk készíttetni a nagyközség összevont rendezési tervét, a mázai részen többszintes lakótelep építését tervezzük, de ehhez szükség lesz a szennyvízközműre.

Ki mit visz a „házasságba”? Szászvár Vékény és Kárász társközségekkel 3881 lakost, Máza pedig 1659-et. Szászváron van a jelenleg 847 főt foglalkoztató szénbánya, ami sok mázainak is

kenyeret ad. Ezenkívül itt van a Sásdi járási Építőszövetkezet lakatosüzeme, a pécsi Faipari Ktsz bútorszerelő üzeme. Mázán található a bonyhádi Vasipari Szövetkezet 90 fős üzeme, a Ruházati Szövetkezet 230 fős üzeme, a Tolna megyei Építőanyagipari Vállalat betonüzeme, valamint a Baranya-Tolna megyei Téglaiipari Vállalat Téglagyára. A keresők közül 695-en helyben dolgoznak, mintegy 300-an máshová járnak – a férfiak főleg Komlóra bányába, a nők Bonyhádra – de, kb. ugyanennyien jönnek is a környékből mázaszászvári munkahelyekre. A nemrég „ellenzékiek” egyike volt Metz István, a mázai szakszervezeti kultúrotthon igazgatója: – most már így van, hát csináljuk. Dolgozunk, hogy minél jobb legyen. – Aztán egy fordulat, s tisztelettel szól a mázaiakról: – ez egy jobb község, mint Szászvár. Úgy értem, könnyebb volt mindig is megmozgatni a lakosságot. Annyi társadalmi munka volt és szívesen is csinálták. Bízom abban, hogy ez átragad a szászváriakra is. Az egyesülés technikai előzményei közé tartozik, hogy a közös vasútállomás – a mázai részen – már hosszú ideje Mába-Szászvár néven funkcionál. S a két község labdarúgócsapata ugyanezen a néven öregbíti a bányásztelepülések hírnevét az NB II-ben, a sportpálya pedig a szászvári részen van. Társulhatott volna ehhez harmadiknak a telefon is. Szászvár – amióta megvan a pécsi új telefonközpont – bent van az országos távhívóhálózatban. Pécsre, Budapestre egyszerű tárcsázással telefonálhatnak, de mázai számra – szerencse, hogy csak 12 van – fél napig is lehet várni. Metz István szerint egyszerűbb, ha átsétál Szászvárra. A mázai tanácsház átalakulóban van, itt lesz a község új, szép házasságkötő terme.

Merényi József tanácselnök még „tartja a frontot”. Hogyan látják innen az egyesülést? – Lesz jövője ennek a nagyközségnek. A két községnek nagy volt a szívóhatása évek óta, ezek nőttek, a környék fogyott. ... A mázaiak véleménye? Az egyesüléssel nem volt probléma, a megyei hovatartozást sem vitatták túlzottan, inkább a járási székhellyel nem értettek egyet. Bonyhád olyan közel van, Sásdra meg olyan nehéz eljutni. A mázaszászváriaknak a jövőben jóval kevesebbet kell a járási székhelyre utazni, mint korábban a máziaknak Bonyhádra, vagy a szászváriaknak Sásdra. A nagyközségi státus egyebek közt azt is jelenti, hogy a helyi tanácsnak jócskán megnő a hatásköre és számos olyan ügyet lehet majd helyben elintézni, ami eddig a járásra tartozott. A dolognak ez a része rendeződik. Hanem a megye. ... Sokan nem értik, miért Mába után kerül ki a baranyai tábla, és miért nem Szászvár elé a tolnai.” *Dunántúli Napló*, 1975. január 1. 1. p. {18}

Január 1-jén hatályba lépett a községek egyesítéséről szóló rendelet. A nagyközséggé válás megnövekedett feladatokat is ró a település vezetőire és lakosságára, így minden társadalmi és állami szervezet foglalkozik gyűlésein az egyesítésből származó feladatokkal. A nagyközségnek új szomszédjai is lettek, így most a következő községek közigazgatási területe határos Mázaszászvárral: Györe, Tófü, Hegyhátmaróc, Szalatnak, Köblény, Magyaregregy, Hosszúhetény, Kisújbanya, és Váralja. A nagyközség lélekszáma 4730 fő.

A Végrehajtó Bizottság elnöke Potyondi János, helyettese Merényi József lett, a VB új titkára Görbitz Gyula, a korábbi VB titkár Téczy Károly igazgatási csoportvezető lett.

A nagyközség munkahelyei, és létszámuk: Bányaüzem, 800 fő, Szövő- és cipőgyár 200 dolgozó, Betonüzem 100 dolgozó, Fővárosi Vasipari Szövetkezet

90 dolgozó, Téglagyár 110 dolgozó, Sásdi Építő Szövetkezet 150 dolgozó, Pécsi Faipari Szövetkezet 30 dolgozó, tsz 82 dolgozó. A kisiparosok között már 7 kőműves van, de még mindig van 4 szekérfuvarozó, és 5 női szabó.

50 éves lett a Sportkör. A Sportkör életét bemutató kiállítást is rendeztek. Ünnepeles közgyűlést tartanak, ahol Kasper János elnök közli, hogy 827 tagja van az egyesületnek. Négy szakosztályban (futball, teke, sakk, és úszó szakosztályban) 218 aktív tag sportol.

215. kép – A Felszabadulás Ünnepeén a koszorúzó a temetőben {5}

A 4235. számú Vörösmarty Mihály Úttörőcsapat Hála-tábor tüzet rendezett a Felszabadulás ünnepére, amelyen ünnepi műsort is előadtak.

A Forradalmi Ifjúsági Napok keretében a Tanácsköztársaság kikiáltásának 56. évfordulójára és a KISZ megalakításának 18. évfordulójára a 18. éves fiatalok részére ünnepséget rendezett.

Áprilisban megalakult a Szennyvízcsatorna Társulat Szervező Bizottsága. Az ülésen ismertették a feladatokat, a terveket, a szervező munka irányait. A Mecseki Bányászatban cikk jelenik meg: „Mázászászvár csatornahálózat: 20 millió forint” címmel.

Május elsején nagyszabású rendezvényt tartottak, amely a hajnali 5 órakor megtartott Zenés Ébresztővel vette kezdetét. A zenét a Bányászzenekar szolgál-

216–217. kép – Április 4-i ünnepség elnöksége: Gyorsok István, szovjet vendég, Králl Zoltán, Potyondi János. 2. Sashegyi Sándorné védőnő jutalmat vesz át.

tatta. A felvonuláson részt vettek az üzemek dolgozói, az iskolák és tömegszervezetek tagjai. A nagygyűlés ünnepi beszédét Papp István bányaiüzemi főmérnök tartotta.

Májusban a Hazafias Népfrent Bizottság választási rétegtalálkozót tartott az értelmiségi dolgozók részére, ahol a csúcstítkárt tartott előadást. Az országgyűlési képviselő választásokra júniusban fog sor kerülni.

Marxista-leninista esti középiskola²⁹⁶ indult 19 fővel az Általános iskolában. Politikai oktatás, foglalkozások és konzultációk segítik a hallgatókat. A jelentkezők nemcsak a bányaiüzemből, hanem a tsz-ből és a KTSZ-ből is jelentkeztek, ami a pártoktatás színvonalát jellemzi. Várható, hogy ebben a tekintetben is körzeti központ lehet a nagyközség, mivel itt rendelkezésre áll a felkészült oktatói gárda.

A Közös Tanács foglalkozik a Bányaiüzem terveivel. Bemutatásra kerül a VI. mélysínt termelésbe kapcsolása, ami hosszú időre elegendő szénbiztosít az üzem eredményes gazdálkodásához.

Bálint Péterné többszöri próbálkozás után elnyeri a Népművészet Mestere címet, amivel egyszeri jutalom, és 600 Ft havi nyugdíj kiegészítés jár.

A mázaszászvári Újtelep részére épített nagyfeszültségű vezeték és transzformátor állomás valamint kisfeszültségű hálózat feszültség alá került.

Napilapból 823 darabot értékesít az I. sz. postahivatal. Az összes hírlap előfizető száma 2314 fő.

1975-ben 79 újszülött jött a világra és 58-an hunytak el.

218. kép – Az Új kenyér ünnepén Horváth István (Haladás Mgtsz), Ropoli Viktor (Bányász Szakszervezet){4}

²⁹⁶ Az állam igyekezett kitermelni az ideológiailag képzett káderutánpótlását. Leginkább e célból adott lehetőséget elsősorban munkáskadereknek az ideológiai képzésben való részvételre.

Bucsky Mihály dolgozik a Kiss Görgy szobrászművész életéről szóló könyvön, ami 1976-ban fog megjelenni. A Művelődési Ház igazgatói posztjáról lemond Auth Vilmos karnagy, az Úttörő zenekar alapítója, és vezetője. Munkáját Pécssett folytatja.

A nagyközségben három orvosi körzet működik. A szászvári területen dr. Lowescher és dr. Gadó rendel, míg a mázai részen a Tanács dr. Brandt Máriát bízta meg.

A gyógyszertár átépítés miatt ideiglenesen a Garai házban kap helyet.

A cigánykérdés szinte semmit nem haladt előre. Még mindig a telepeken élnek a legtöbben, kunyhókban. Azok, akik beköltöztek a faluba, nem illeszkedtek be. A helyiek félnek tőlük, félnek a lopásoktól. A cigánytelepeken viszont néhány kunyhó már jobb állapotban van, van köztük cseréptető, kéthelyiséges is. A legtöbb azonban koszos, nyirkos, düledező sártapasztott kunyhó. Közegészségügyi szempontból semmilyen kritikát nem bír ki.

A TŰZÉP teleppel szemközti réten a Haladás MgtSz nagymértékben javította a szántó állapotát, amikor lecsapolást végzett el a réten.

A Bányauzem túlteljesítette éves termelési tervét, 136 859 tonna szenet hoztak a felszínre, 33,32%-os hamutartalom²⁹⁷ mellett. A költségtervnel jelentős tétel volt a beszámoló szerint a bányalámpák többletselejtezés költsége, és a Béke-aknai szállítókas átervezésének költsége. A János-telepi fémbiztosítású frontfejtésben az átlagosnál több baleset történt, ami a gyakorlatlanságra vezethető vissza. Összességében az eredmények alapján pályázatot nyújtanak be az „Élüzem” címre²⁹⁸.

Az I. sz. általános iskola nevelői: Nagy Károly igazgató, Pál Lajos, Jordanics László, Dénes Mária, Csongor Győzőné, Zsók Antalnén, Bakó Józsefné, Pfeiffer Jánosné, Jordanics Lászlóné, Szabó Istvánné, Meng Jánosné, Falk Konrádné, Arnold Rezső, Virág József, Kiss István, Pál Lajosné, Csongor Győző, Széni Józsefné, míg Kárászon Rónai István, Vékényben Rippl Antal, Császtában Keszler Ferencné. Napközi otthonos nevelők: Bék Jánosné és Falk Konrád.

A nagyközség környezetszennyezését vizsgálta a VB. Megállapították, hogy sok szabálytalanság történik. Ezért felül kell vizsgálni a házi szennyvíz-szikkasztókat²⁹⁹,

²⁹⁷ A széntelep nem éghető anyagainak, valamint a kitermelés során hozzákeveredett meddőnek aránya a termelvényben.

²⁹⁸ A bányalámpákat a lúgos kivitelről a biztonságosabb lengyel típusra cserélték le. A szászvári fejtési technológia a fatámas megoldást használta, ezért az új módszerek bevezetése több balesetet eredményezett.

²⁹⁹ Egyedi szennyvíztároló gödör, ami a természetes elszívásra alapozza a probléma megoldását. Jelentősen szennyezi a környezetét, pl. a kutakat, ezért csak teljesen szivárgásmentes kivitelben engedélyezték.

és a nem megfelelőeket át kell építtetni, szennyvízüritő helyeket kell kijelölni. Környezetvédelmi intézkedési tervet kell készíteni, fel kell hívni a lakosság figyelmét, hogy ne szennyezze a vadvizet, patakok környezetét házi szeméttel. Szemétlerakó helyeket kell kijelölni, és gondoskodni kell a keletkezett szemét elszállításáról.

1976

Elkészült a Vízmű harmadik kútúrása, és a nyomóvezeték az Arany János és a Kiss György utcában is. Megépült a fogorvosi lakás, és a Ságvári Endre utcában 15 ház hely értékesítésre került. A bányakáros lakásokból 11 család új házba költözhetett.

33 kisiparos van a nagyközségben. Sok ugyanakkor a parlag földterület. Ennek oka a munkaerőhiány. Az öregek lassan kihálnak, a fiatalok nem akarnak a földdel foglalkozni.

100 éves lesz a Tűzoltó Egyesület. A jubileumra ünnepséggel készülnek, illetve kiállítással, ahol bemutatják a múlt emlékeit.

Májusban a Magyar Autóklub helyi szervezete ingyenes diagnosztikai motorvizsgálatot, gyűjtésbeállítást és kerékcentírozást tart tagjai részére.

A Mecseki Bányász megírja, hogy júniusban felszámolták a mázaszászvári faipari telepet,

amely a Pécsi Faipari Szövetkezet tulajdonában volt. A felszabadult munkaerőt a Fővárosi Vasipari Vállalat komlói telep és az erdőgazdaság vette át.

A Vasipari Szövetkezet részére a DÉDÁSZ nagyfeszültségű vezetéket és transzformátort helyezett feszültség alá.

Pál Lajos az iskolaigazgató.

A Baranya megyei KÖJÁL értesíti a lakosságot, hogy a bányauzemi vízhálózathoz vett mintákban a megengedettnél több a nitrát, ezért kérik a lakosságot, hogy csecsemőknek ne adjanak belőle.

219. kép – Felszabadulás Ünnepeén beszédet mond a Jószerencsét Művelődési Házban Dózsa Mihály a Betonüzem üzemvezetője {4}

A DÉLVIÉP megkezdte a Szászvár Újtelepen a szennyvízvezeték építését. A lakosság körében nagy az értetlenkedés a 4 méter mély gödrök miatt.

A császtai településrész lakói panaszkodnak az áramingadozásokra. Ezáltal romlik a tv-adás vételi lehetőség, amin csak ront egyesek hegesztési tevékenysége, ennek megszüntetését követelik. Mások a MÁVAUT megállóknál hiányolják a menetrendeket. Többen kéri a III. kerületből buszjárat indítását Szászvár felé, mert ennek hiányában nehezen tudják intézni a hivatalos ügyeiket.

A DÉDÁSZ Bonyhádi Kirendeltsége tájékoztatójában írják, hogy a „sötét címek”³⁰⁰ elintézésére a rendeletek 3 napot írnak elő, de általában 24 óra alatt rendezik. A DÉDÁSZ kéri, hogy jelentsék fel azokat, akik engedély nélkül dolgoznak a hálózataikon. Sérlemzik, hogy vannak, akik nagyteljesítményű készüléket úgy csatlakoztatják a hálózatra, hogy erről nem értesítik a céget, és ez áramingadozást okoz, vagy nem tudják üzembe helyezni a készüléket, és csak ekkor szólnak nekik.

Nagyon magas a táppénzes napok száma országos szinten. Helyben is megvizsgálta a helyzetet a VB, és azt találta, hogy az országos helyzettel meg-egyezik. Az orvosok figyelmét fel kell hívni, hogy csak a keresőképtelen beteg embereket vegye táppénzre. Minden 5., 6. dolgozó táppénzes.

A Művelődési Házban működő klubok, szerveztek: Ifjúsági Klub, Lányok Asszonyok Klubja, Nyugdíjas Klub, Úttörő Zenekar, Bányász Fúvós zenekar, Háziipari tanfolyam, Német nyelvtanfolyam, Alapfokú főzőtanfolyam, Honisme-

220. kép – Nyugdíjas találkozó a mázai Művelődési Házban 1976-ban {5}

221. kép – Megemlékezés a szászvári Művelődési Házban {5}

³⁰⁰ Kiegészítő izzók.

reti Szakkör, Irodalmi Színpad, Ifjúsági fotó, Felnőtt fotó, Ifjúsági Képzőművészeti Kör, Ifjúsági Képzőművészeti Kör.

A Bányaüzem 130 581 tonna szenet termelt az év során, amellyel túlteljesítette az éves tevét 3,3%-kal, 31,99%-os hamutartalom mellett. A baleseti helyzetre rányomta a bélyegét az év közben történt négyes halálos baleset.

„A Mecseki Szénbányák Vállalat szászvári bányaüzemében az ötödik szinten péntek este eddig ismeretlen okból gázkitörés keletkezett. A gázkitörés folytán Bálint László vágár, Guth János csapatvezető vágár, Kádár Ferenc aknász, Sebestyén László csillész életét veszttette. Kovács Árpád segédvágárt a mentők kórházba szállították, állapota kielégítő. A Nehézipari Minisztérium az Országos Bányaműszaki Főfelügyelőség, a Bányaiipari Dolgozók Szakszervezete, a Belügy-minisztérium szervei megkezdték a vizsgálatot.” *Népszabadság*, 1976. február 1. 5. p. {18}

„Máza és Szászvár 1975. január elsején egyesült nagyközséggé. A két községnek külön-külön is megvoltak a gondjai, most ezek megkétszereződtek, de egyúttal a megoldásuk is könnyebbé vált. A mázaszászváriaknak tiszteletreméltó hagyományaik vannak, de még szebb jövő elé néznek. Ennek érdekében nagyközséghez méltón kell tervezni, dolgozni a feladatok megoldásán.

Mázaszászvár jövője és feladata, hogy minél előbb kulturális, egészségügyi, gazdasági központtá váljon. Sürgős a terület közműves vízellátása, a jelenlegi közmű fejlesztésével. A nagyközség rendezési tervében szerepel többszintes házak építése, az új lakótelep egyesítené a ma még területi széttagoltságban lévő Szászvárt és Mázát. Az emeletes épületeket viszont addig nem lehet felépíteni, amíg a szennyvízcsatorna és derítő el nem készül.

A szennyvíztelep helyének kijelölése is gondot okozott. Úgy kell megtervezni, hogy az egészségügyi követelményeknek megfelelően, a fejlődés során ne kerüljön a település közepébe. Ezért a nagyközség rendezési tervében kijelölt helyet módosítani kell. A kereskedelmi hálózat sem felel meg az igényeknek. Sok apró, hiányosan ellátott bolt található Mázaszászváron. A jogos követeléseket elégíti ki a megyei tanács, amikor 10–11 millió forintot biztosít új beruházásokra. Felépítenek egy korszerű, 500 négyzetméteres ABC áruházat, egy ruházati boltot

222. kép – Szászvár bánya külszín egy ritka nézőpontból
(*Dunántúli Napló*, 1976. február 28. 6. p.) {18}

és felújítják a „Jóbarát” vendéglőt. A nagyközségben hat helyen folyik általános iskolai oktatás. Hiányzik egy központi konyha és étterem, ahol a gyerekek megfelelő körülmények között étkezhetnének. A megyei és a helyi tanács összefogásával korszerű napközit létesítenek.

Fontos feladat az útépités is, amely az építendő lakótelepet a mostaniakkal összekötné. A feladatok megoldásához a Baranya megyei Tanács segítséget ad, de a helyi vezetőknek és a lakosságnak is felelősebben kell végezniük munkájukat és jobban össze kell fogni a fejlődés érdekében. Barlahidai Andrea.” *Dunántúli Napló*, 1976. február 19. {28}

„Béke-aknán szállunk le, az aknában iszonyatosan ordít a ventilátor: hatodik szinten folyik a feltárás. Nyolcvannégyig így hát biztos nem zárják be a kapukat, de hát a hetedik szinten is ott a jó minőségű, kokszolható szén. ... A bányamesterek rám erőltették a vattakabátot. A szivattyúkamrában kioktatnak a nyugatnémet oxigénes menekülőkészülék használatára. Persze most nem lehet elkerülni, ne beszéljünk a gázkitörésről, az embereikről, akiket megfogott a metán. Kitűnő bányászok voltak mindannyian. A Borbálával nagyon óvatosan kell bánni. Jó minőségű széntelep, két év alatt a legjobb cserépkályhát is szétdobja, ha ezzel fűtenek. A pécsi mosóban ezzel javítják a koksz-szén minőségét. Tapogatjuk a csillékben, követ egy darabot sem látok. Négysszáznyolcvanöt csille szén dobott ki magából a Borbála a mostani tragédia alkalmával. Annyi ez, mint a bánya egy napi termelése. A bányába nyomuló levegő meg borzongatja a tarkómat. Mégis jó ez a kabát. Hallgatunk.

Brandt János főbányamester és Mindum János szakvezető bányamester közrefognak, nem szólnak többet a gázkitörésről. Ötödik szint – közel 600 méter mélyen. Persze nem a veszélyek miatt mondom a mélységet, hiszen teljesen mindegy, hogy kettő, vagy kétezer méter kő alatt marad az ember. A termelésben viszont fontos tényező. A szászváriak legújabb elképzelései szerint például a mostani szállítógéppel kiszállíthatnák a hetedik szint szénét is, ha a tároszintre koncentrálnának minden szállítást. Hetven méterrel lerövidülne az aknaszállítás, több mint tíz százalékkal emelkedne a kapacitása. A két János még mindig hallgat, nyugodtan tűnődhetnek ennek a kis bányáuzemnek a sorsán. A főmérnök az elmúlt öt esztendőről – még reggel – egyszerre akart mindent elmondani. Csak keveset jegyeztem meg. Több mint hat százalékkal nőtt a termelés, közel 10 százalékkal emelkedtek a teljesítmények, egy egész hat tizeddel csökkentek a költségek. A szászvári szén átlagos tonnánkénti ára januárban 606 forint volt, az elmúlt esztendei szűkített önköltség 536 forint 44 fillér. Ha hozzávesszük a hatvan forintnyi általános költséget, akkor sem ráfizetéses az itteni bányászkodás. Persze, ha az itt dolgozó 600 munkás mondjuk Zobák-bányán dolgozna, sokszorta nagyobb hasznot hajtana. Meddő vita önmagammal. Háromszáznál többen úgysem mennének át, a többiek is hamar szétszélednének.

Rend van a bányában. Kavics csikorog talpunk alatt. A vizet mindenütt csövekben vezetik. Feltéréshez kapaszkodunk. Mindum János reflektorával végigpásztazza a munkahelyet, int a vájárnak, hagyja a fűrást. – Vadgalambfészek ez, vagy csúzlival lőtték oda a biztosító elemeket? Meddő gurító, a szürkészöld mediterrán kő a táмок nélkül is megállna. A többi munkahelyen is megfigyeltem, hogy a rendre, a biztonsági szabályokra mennyire ügyelnek. Tovább megyünk. Csizmánk lisztfinom szénport ver fel, a vágat oldalát biztosító fán is szénport látok. Itt volt hát a gázkitörés. Elkeresztezett vágatba megyünk be, Brandt János metánmérő készülékét figyelni. Negyvenöt esztendő – több, mint negyedszázada küszködik Borbálával, Franciskával, Jánossal, s az Alkotmány teppel. Szászváron névvel, s nem számmal különböztetik meg a széntelepeket, ő sem menne innen máshova, inkább akkor szakmát változtat.

A munkahely homloka mögött csak itt-ott csillog elő a Borbála, gerendákkal, feckékkel, deszkákkal kordába szorították. Zárt munka. Mindig csak egy-két deszkányi rést nyitnak, ott

kiszedik a szemet, bebiztosítják, úgy haladnak előre, nyitják a homlokot. Tovább megyünk. Elágazás. Új vágatot indítanak. Megkutatják, merre csavarodik a János, vagy a Franciska. Már nem is tudom. – Először is elfogják a homlokot – mondja Mindum János –, mert ez úgy néz ki, mintha csúzlival lőtték volna ide a biztosító elemeket. Aztán a fúrólyukat tartva haladnak, ne húzódjanak a szén felé. Milyen a pléhje, Jenő? – Piros pléh, zöld pléh, ilyen vizsga, olyan vizsga, a bányász itt akár minden héten vizsgálhat valamiből – zsörtölődik amaz. Nem éppen minden héten, de az előírások szerint azok, akik gázkitörésveszélyes munkahelyeken dolgoznak, fél évenként az oxigénes mentőkészülékből megismételt vizsgát kell, hogy tegyenek, havonként baleseti oktatáson ismerkednek a szabályokkal, s egyébként is, bizonyos számú föld alatt le-dolgozott idő után kerülhetnek csak a veszélyes munkahelyekre. Felkapaszkodunk a fejtésbe.

Passinger Elek ifjúsági brigádja dolgozik itt. Kamrafejtés. Kettő negyvenes támfákra ácsolnak. A csapatvezető negyvenkilenc esztendő, Nyers József vájár harmincnyolc, ugyanennyi Hernádi János is, mindannyian legalább két évtizede itt dolgoznak. Kamrafejtés, csákány és lapát kamrafejtésben, szobányi bányatárs, még a fejtőkalapács, a csákány, fejsze, lapát, kapa jelenti a gépet, a működtető energia pedig ezekben a bányászokban van, akik öten műszakonként 40 csille szemet termelnek. Ez hasonló teljesítmény, mint a nagyüzemekben. Talán ezért is hívják magukat ifjúsági brigádnak. – Apám is ezzel a csákánynyal szedte a szemet – mondja Hernádi. Ujjai között szétporlad egy darab Borbála, régi bányászszokás, hogy beszélgetés közben a jó szemet morzsolgatják. Kifelé megyünk. A bővítők körül szétdobált anyagok – a bányamesterek nem állják meg, hogy ne szőljanak. A vájár kész a válasszal: – Olyan rend lesz itt, mint otthon a hálósobában. Ha nem, ne lássam meg többet az András fiamat, a mesterek nevetnek. Soha nem volt a vájárnak András nevű fia. Visszanézek, látom, hogy már meg is kezdték az anyagok összeszedését. Elmesélem a mestereknek, hogy vannak, akik szerint több hasznot hajtának Komlón, még a Békében is. Nem mondok újdonságot. Éppen a bizonyítás miatt múltak felül nap, mint nap önmagukat. – De azért, én elfogadnám magamnak ezt a bányát – mondja Mindum János – nem halnék éhen. Az övök, legalábbis úgy dolgoznak. Lombosi Jenő.” *Dunántúli Napló*, 1976. február 28. 6. p. {28}

„A Mecseki Szénbányák a szászvári „Új aknát” védettségre javasolta. Korrozíóvédelemre, épületmegerősítésre kerül sor. Országosan is kuriózumnak számít a fekvőhengeres, gőzdugattyús szállító gép kétféle fogaskereke, aminek a fogazata legalább száz esztendeje vadkörtefából lett kialakítva.” *Dunántúli Napló*, 1976. március 16. 3. p. {28}

1977

Dózsa Mihály üzemvezető beszámolt a tanácsülés előtt a Betonüzem működéséről. Kefnit, kerítésoszlopot, járdalapot, parkírozó elemeket, és bánya-idomkövet gyártanak, ez utóbbiból ez évben 500 000 db készül, de milliós tételben is átvenne tőlük a Szénbányák Vállalat. 131 dolgozójuk van.

A nagyközség két óvodája között terület megosztást határoznak el. Az 1. sz. területe a Kun Béla utcáig bezáróan, attól Máza irányában a 2. sz. óvodába lehet íratni a gyerekeket. Az általános iskolák 1977-ben mutatták be az Iskolai Sport Bemutatót. Elhatározták, hogy a tömegsport versenyeket a Sportkör szervezze meg, különösen az atlétikai versenyekre figyeljenek.

A lakossági vízellátás korszerűsítése érdekében a Tanács megkereste a Bányaüzem vezetését, hogy adják át a vízmű kezelési jogát, mivel nagyrészt lakossági célokat szolgál a berendezés. A Bányaüzem vezetése elismerte, hogy lakossági hálózat is van a kezelésében, ezért annak kezelői jogát átadja, de a vízművet nem lehet, mert az ÁBBSZ³⁰¹ előírásai szerint annak a bányauzem tulajdonában kell lennie.

A családi és társadalmi rendezvényeknek nagy a világnézeti és erkölcsi befolyásoló szerepe és hatása az egyénre és a közösségre. Jelentősége nő a dolgozók szocialista jellemvonásainak kialakításában. Azok az emberek, akik a tudományos szocializmus talaján állnak, legyenek párttagok vagy párton kívüliek, igényt tartanak a társadalmi események színvonalának emelésére. Ennek érdekében színesebbé, érdekesebbé kell tenni ezeket az eseményeket. Ezt állapítja meg a VB beszámolója a társadalmi események (névadó, házasságkötés, gyászszertartás) vizsgálata kapcsán. A gyászbeszédtek tartására olyan személyeket (vezetőket) kell felkérni, akiknek van tekintélye az emberek előtt.

223. kép – Felvonulók Szászvárról...{4}

³⁰¹ Általános Bányabiztonsági Szabályzat

224. kép –... és Mázáról {5}

Felülvizsgálták a megműveletlen területeket a nagyközség határában. Szászváron a tsz kezelésében levő belterületen 15, külterületen 58 ha³⁰² parlagon hagyott területet mértek fel. Ezen kívül megvizsgálták tulajdonosok szerinti bontásban is a helyzetet. Rendeletek segítik elő, hogy valamely gazdálkodó a parlagterületeket vonja termelésbe, akár erdőtelepítési céllal is, ha másra nem használható a föld.

A Tanács foglalkozik a munkaerő helyzettel. Közreműködik abban, hogy lehetőleg mindenki munkához jusson. Élnek a munkaerő kiközvetítés módszerével is, azaz a felmért munkaerőre tekintettel megkeresik a környékbeli üzemeket, és felkínálják képzettség szerinti megoszlásban a munkaerőt, foglalkoztatásra. Az év során 113 fő esetében alkalmazták ezt a módszert. A felmérés eredményeként megállapították, hogy a naponként ingázók száma: 457 férfi és 263 nő. Valamint a háztartásban élő munkaképes korú nők száma (akik nagyrészt nem mobilizálhatók), 517 fő. A csökkent munkaképességű dolgozók helyzetét is vizsgálták, 14 ilyen dolgozó kapott munkát cégeknél, a korábbi bérük meghagyása mellett.

³⁰² „ha”, azaz hektár.

225. kép –
Nőnap
ünnepségen {4}

A Tanács foglalkozott a Polgári Védelem feladataival. A Minisztertanácsi határozat alapvető feladatként előírja a korszerűsítést annak érdekében, hogy az ellenséges támadóegységek³⁰³ alkalmazását követő helyzetben szükséges mentés, mentés, fertőtlenítés ellátására az eddiginél kisebb létszámú, de jobban felszerelt szervezetek képesek legyenek a feladatok elvégzésére és koordinálásra. Előírják, hogy háború esetén a mentességek is megszűnnek, így részt kell venni a tevékenységben az addig menteseknek is, mint a 65 évesnél idősebb férfi, vagy 60-nál idősebb nő, vagy a 67%-os rokkant pl.

Folyamatos az igény az építési telkekre. Ezért a tanács kimérette a korábbi években a szóba jöhető területeket, de ez nem elégítette ki a keresletet. Az árak is megemelkedtek, mivel az állam rengeteget költött a közművesítésre, ami emelte a magántelkek árát is. Többen vásároltak beépítetlen telket spekulációs cézzal, munka nélküli haszonszerzés céljából.³⁰⁴ A tendencia országossá válása miatt az ország vezetése rendelkezéseket hozott az állampolgárok tulajdonában levő telkek, ingatlanok számára, méretéről.

Amennyiben egyesek esetében meghaladja az engedélyezett mértéket, akkor a tanács elrendelheti a kényszerértékesítést. Helyben is felmérték az ingatlanhelyzetet, és rendelkeztek a beépítési kötelezettség elrendeléséről, megadóztatásról, és kényszerértékesítésről.

³⁰³ A korabeli propaganda, illetve háborús doktrína szerint a NATO hadereje volt az ellenség, amelynek a támadására számítani kellett.

³⁰⁴ A befektetési cézzal történő telek vásárlás spekulációs cézzal, és munka nélkül szerzett jövedelemnek minősült, mármint, ha emelkedtek az árak.

A Posta beszámolójából kiderül, hogy 12 db *Ifjúkommunista*, 32 db *Ifjúsági Magazin*, 43 db *Magyar Ifjúság* című újságot rendelnek a fiatalok a nagyközségben. 14-en várnak távbeszélő vonalra, mivel a jelenlegi 60 vonal bővítését 90-re, csak 1979-80-ra ígéri a központ. A rádió és tv előfizetők száma nem növekedett, a beszámoló szerint valószínűleg sok az orvhallgató, aki nem rendelkezik előfizetéssel. Egy havi hírlap értékesítés: 26 010 db. A dolgozók ellen magatartási panasz nem fordult elő, Maros József 1. sz. Posta postamestere beszámolója szerint (a 2. sz. vezetője Merényi Józsefné).

Pál Lajos az 1. sz., Strigens Pálné a 2. sz. Általános Iskola igazgatója. 1976-ban a vékényi iskolát, 1977-ben a császtai iskolát, 1978-ban a bányatelepi iskolát szüntetik meg. Kimondják, hogy ezek a tagiskolák eddig is csak az ott tanító pedagógusok munkája miatt voltak működőképeseek.

Nagyon magas a cigány tanulók aránya, akik az alsóbb osztályokban nagyon nehezítik a közösség haladását, mert nem jártak óvodába, és így a figyelem koncentrációjuk alacsonyabb, mint a többieké. Szóba kerül, hogy ki kell dolgozni a külön csoportokban történő oktatásukat. Működik „Az egy iskola-egy üzem” mozgalom. A szászvári 1. sz. iskola a Bányauzemmelle kötött megállapodást. A tanulók is megismerik az üzem életét, de az üzem dolgozói is az iskola problémáit, feladatait, közben segítik egymást. Nagy súlyt helyeznek a szocialista hazaszereztetetre és a nemzetköziségre nevelés kérdéseire.

100 éves ÖTE³⁰⁵. Merényi József elnök is beszédet mondott az ünnepélyes köszöntőn. Jó a kapcsolatuk az üzemekkel, a csapataik a körzeti versenyeken jól szerepeltek.

226. kép –
Tűzoltók
felvonulása {4}

³⁰⁵ Önkéntes Tűzoltó Egyesület.

227. kép – Kitüntetés
átadása {4}

228. kép – Felvonuló Önkéntes
Tűzoltók, „szerekekkel” {4}

Vizsgálják a szolgáltatások helyzetét a nagyközségben. A felmérés szerint 7 női szabó, és 7 szekérfuvarozó működik a 2 órás, a kovács, az esztergályos, az 1 kőműves, és még többféle szolgáltató kisiparos mellett. A szolgáltatásokat kiegészítik azok az üzemek, amelyek foglalkoznak lakossági kiszolgálással is, mint pl. a Betonüzem, a KTSZ.

229. kép – Kisipari Szövetkezetek
a lakosság szolgálatában {5}

A Tanács áellenőrzési tevékenysége körében negyedévenként program szerint ellenőrzéseket végez, amelynek során panasz nem volt. Az adminisztrációt viszont elhanyagolják a kisiparosok.

A strandfürdő környéki házaknak még nincs vízvezetékük, jelzi az illetékes tanácsstag. Tájékoztatják, hogy munka már meg van rendelve a Vízműtől.

Az Országos Természetvédelmi Hivatal Elnöke Tájvédelmi Körzetnek nyilvánította a Kelet-Mecsek területét. A Körzetben nem szabad olyan tevékenységet végezni, amely a táj jellegét, növényzetét, állatvilágát, azok életét veszélyezteti.

A VB felhívja az iskolaigazgatók figyelmét, hogy meg kell szüntetni a gyermekek túlterhelését. A gyerekeknek csak olyan szakkör látogatását engedélyezzék, amely nem rontja a tanulmányi eredményüket.

A TŰZÉP telep 1976-os értékesítési számaiból: 3 230 000 kisméretű téglá, 110 000 hornyolt tetőcserép, 250 000 mozaiklap, 520 db ajtó, 400 ablak, 1700 nm parketta, 10 500 q cement. Ezek a számok arra vezethetők vissza, hogy folyamatosan épülnek a magánlakások, beépülnek a foghíj telkek, mivel felbomlottak a háromgenerációs, együtt élő családok, valamint a komfort fokozat növelésére is igény mutatkozik.

A Tanács intézkedik Lakásépítő Szövetkezet megalapításáról, ami segít az igények koordinálásában, szervezésben.

„Kesztyűs részleg bővítés. A komlói Költségvetési üzem dolgozói ezekben a napokban kezdik a Pécsi Kesztyűgyár mázaszászvári kesztyűs részlegének bővítését. A régi malomépületet³⁰⁶ 1 800 000 forint értékben alakítják át.” *Dunántúli Napló*, 1977. január 27. 4. p. {28}

„Mázaszászvár ivóvízellátása. A terület teljes közművesítését határozza meg feladatként a mázaszászvári tanács középtávú intézkedési terve. Az utóbbi néhány évben különösen jelentős előrehaladás történt a közműves ivóvízellátás megoldásában. A vízhálózat hossza a nagyközség területén 31,4 kilométer a bányüzemi vízvezetékkel együtt. A vízvezetékhalózatot a szászvári terület valamennyi utcájában megépítették, így minden egyes lakóházat rá lehet kötni. A mázai területen a lakóházak 60 százaléka köthető rá a hálózatra. A vízhálózatba bekapcsolt lakások száma 648. Mázaszászváron két vízmű is van: az egyik a Mecseki Szénbányák, a másik a Baranya megyei Vízmű Vállalat kezelésében.

A Mecseki Szénbányák kezelésében lévő is részben lakossági ellátást biztosít, így közszéppolitikai szempontból fontos lenne, hogy a két vízművet egy vállalat üzemeltesse. Van olyan területek ugyanis, ahol nem lehet addig a hálózatbővítést végrehajtani, amíg a bányatelepi vízmű nem kerül át a Baranya megyei Vízmű Vállalat üzemkörébe. A Mecseki Szénbányákkal folytatott tárgyalások során kiderült, a munkavédelmi előírások nem teszik a

³⁰⁶ Sziget-malom, később KTSZ.

továbbiakban lehetővé, hogy a bányához vezető vízvezetékéről lássák el a mázai és a császtai lakosságot ivóvízzel.

A vállalatnak kell új nyomvonalon a bányüzemhez vezetni a vizet. Az új nyomvonal megépítése után, amelyre még ebben az évben sor kerül, a régi, a lakossági ellátást is szolgáló vezetékszakaszt átadják a Vízmű Vállalatnak.” *Dunántúli Napló*, 1977. március 21. {28}

„Baranyában megalakult az ország első szalma-takarmányozási rendszere. Szászváron, csütörtökön bemutatták a szakembereknek a mezőgazdasági melléktermékek és hulladékok takarmánnyá való feldolgozásának korszerű technológiáját. A Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Gépgyár, és a Mezőgazdasági Gépíserleti Intézet segítségével itt épült fel az ország első, ilyen jellegű üzeme, amelyben mechanikailag és kémiailag tártják fel a melléktermékekben levő értékes anyagokat.” *Népszabadság*, 1977. július 29. 4. p. {18}

„A szalma kémiai és mechanikai feltáráshoz egész gyártási technológiát, az etetési rendszert, a gépek beszerzését és az értékesítést a gesztor, illetve a partner BARANYATERMÉK szervezi, bonyolítja, az exportot pedig az AGRIMPEX Külkereskedelmi Vállalat végzi. E rendszer keretében már az idén 500 vagon szalma melléktermék pelletet kívánnak exportálni, dollár piacra. A hivatalos nevén Szászvári Ipari Szövetkezet Melléktermék Feldolgozási és Takarmányozási Rendszernek 100 partnere van.” *Dunántúli Napló*, 1977. július 14. 1. p. {28}

1978

4603 a lakosság létszáma a nagyközségben. Január 1-től a mázai volt villanytelepen a Kenderfonó és Szövőipari Vállalat működik.

72 fővel dolgozik a Pécsi Kesztyűgyár a KTSZ által felújított épületében, ahol már gépi varrás is működik.³⁰⁷

Januárban beszámolót tart az állategészségügy helyzetéről dr. Csősz Gyula hatósági állatorvos. Csökken az állattartási kedv, a nagy állatok száma folyamatosan csökken. Szászváron 3 év alatt a szarvasmarha száma 36 udvarban 107 db állatról, 20 udvarban 59-re csökkent. Ennek oka az előregedés³⁰⁸, az ipar előretörése, és az adórendeletek helytelen értelmezése, illetve a városiasodás. Az állam már támogatja újabb vemhes üszők³⁰⁹ beállítását pénzügyi eszközökkel, mondja.

A sertés tartásban ugyanez a visszaesés nem mutatkozik. „Nyúlfronton” folyamatosan új betegségek jelentkeznek, amivel meg kell küzdeni. A hatósági állatorvosok új feladatot is kaptak ez évtől, ők ellenőrzik a húsboltok árukészletét. Amennyiben elfogadhatatlan minőségű terméket találnak, eljárást indítanak, és az árut elkobozzák. Már volt is ilyen eset, a 305. sz. boltban 50 kg halat koboztak el, mert súlyos érzékszervi elváltozásokat mutattak (büdösek, puffadtak voltak).

³⁰⁷ Eleinte a nagy hozzáértést igénylő kézi varrást végezték, ezt egészítette ki az említett gépi varrás-technológia.

³⁰⁸ Az állattartók előregedése.

³⁰⁹ Vemhes üsző, a kisborjút váró tehén.

A tsz telepen 200 fő hízómarha-telep üzemel, ahol 94 db vemhes üszőt is beállítottak.

230. kép –
Épül a Zalka
Máté utca,
a bányakáros
lakások
kiváltására {5}

231. kép – A nagy
élőmunka igényű
betonüzemi
munka {4}

A munkásnők helyzetét vizsgálja a tanácsülés. A nagyközségben 2760 nő van, akik közül munkaképes korú 1850 fő, helyben dolgozik 365 fő. Több munkahelyen nehéz fizikai munkát végeznek (Bányaüzem, Betonüzem), teljesítmény-bérben.

Minden üzemben működik Nőbizottság, mint az érdekvédelem szerve. Nővelni kell az óvodai férőhelyek számát, hogy minél több nő, minél hamarabb vissza tudjon menni, dolgozni, mivel a gyermekét el tudja helyezni. Bölcsőde építése is felmerül.

Szükségesnek vélik a munkásnők szakképzettségének emelését, erre tervet kell kidolgozni, mondják. A Kesztyűgyár szászvári üzemében 50 000 pár kesztyűt varrnak és bélelnek, 71 dolgozóval.

232. kép – Kesztyűgyári asszonyok {13}

Márciusban beszámol a tsz is az eredményeiről. Eszerint a termésátlagok nőttek egy év alatt, a kukorica 41-ről 46 mázsára, míg a növénytermesztés nyeresége 5 millióról 8 millió forintra emelkedett. Az egy tehénre jutó éves tejtermelés 2700-ról 3012 literre emelkedett.

233. kép – Felszabadulás ünnepi díszőrség
(fegyveresek: Burghardt, Kniesz, Németh, Teczely) {4}

A Május 1-jei ünnepség a Téglagyárnál kezdődik 5:30-kor zenés ébresztővel. Az ünneplő üzemek dolgozói, az iskolák tanulói több helyszínről indulnak: a Téglagyártól, az I. sz. Iskolától és a II. sz. iskolától, ahonnan a felvonulók a Jóbarát Vendéglő kerthelyiségébe vonulnak.

232–233. kép – Amikor a Jóbarát kerthelyiségében volt a műsor...
Vonulnak a Bányaiüzem dolgozói {4}

236–237. kép – Felvonulók a „százéves” iskola előtt {4}

Előre meghatározott az üzemek sorrendje, mindhárom menet élén a pártzászló halad, és a hangulatról mindhárom menetben zenekar gondoskodik. A felvonulók léggömböket, zászlókat és transzparenszeket kapnak, ez színesíti a menetet.

Nyáron sport-napközi indult meg a Strandon, 60 gyermek részvételével. Évek óta gond volt a strand vízminőségével, ezért szünetelt is a működése. A bányát ellátó vezetékből kapja most a vizet, ennek elkészítése 100 000 forintba került. A jó vízminőségnek már híre ment, egyre több látogató. A hétvégeken bált is rendeznek, de a „bömbölő zene” miatt sok a panasz.

A Vízmű Társulás felszámolás alá került, mivel 10 év működés után megvalósult az alapítása kori cél, befejeződött a vezetékes vízhalózat kiépítése Szászváron.

A Kun Béla utcában cukrász üzletet nyitott Paál Károly cukrászmester. Ő korábban a Katica cukrászdát vezette, ami a Jóbarát Vendéglő átépítése és bővítése során megszűnt. Kőszegi Károlynét Deák Ferencné követi az Óvoda vezetői posztján.

Kitűzték a cigánytelepek felszámolásának végső határidejét. Eszerint 1980. december 31-ig fel kell számolni ezeket.

Máshol szociális idősgondozó hálózatot tartanak fenn a tanácsok, az idős, rászoruló és mozgásképtelen személyeket látják el, a mozgásképes rászorulókat az Idősek napközi otthonaiban várják. Helyben még nem merült fel erre igény, ezért nincs ilyen szolgálat, mondja el az Igazgatási csoportvezető a beszámolójában. Felszólítják, hogy végezzék el az igényfelmérést rászoruló oldalról, és kereszenek önkéntes gondozókat a feladatra.

238. kép – Böröcz Mihályné és Dorn János országgyűlési képviselő választáson szavaz {5}

A szászvári Újtelepen aszfaltozzák az utcákat. A lakosság véleménye szerint ezzel még sok baj lesz, mert aszfaltozás előtt nem tömörítették a szennyvízcsatorna vezetéke részére kiásott gödrökbe visszatemetett földet.

Szeptembertől Füzesi Lászlóné a nagyközség új VB titkára, aki a nagyközség létrejöttéig, korábban, Mázán töltötte be ezt a szerepet.

239–240. kép – Hatvan éves a Párt (1918–1978)³¹⁰
Kiállítást rendeznek, és megkoszorúzzák az emlékhelyeket {4}

³¹⁰ A Párt elnevezés két szervezetet is jelöl a megadott időintervallumban. (MKP, MSZMP).

Hat cigánycsalád költözött a községbe a telepekről. Három vásárlással, másik három tanácsi lakásbérlettel költözött a faluba. A faluban Patyolat³¹¹ szolgáltatás működik, amely bővítette is a szolgáltatásait, ezen túl kilós mosás, és tolltisztítás is szerepel a vállalkásukban.

Az egészségügyi helyzetről beszámoló készül. Feltűnő jelenség az orvosok szerint, hogy népszerűbb névnapokat követő munkanapokon, és a hétfőkön megnő a táppénzre kéredzkedők³¹² száma. Komoly gondot okoz a telefonellátás mennyisége és minősége. Mázán nincs crossbar telefon a rendelőben, szinte nem lehet őket elérni. A sürgősségi telefonálás nem mindig működik. Az erkölcsi megbecsülés sokszor fontosabb, mint az anyagi, jólesik az orvosoknak is a dicsérő szó, mondja el dr. Márta János a körzeti orvosok vezetője.

A Sportkör szervezi a helyi sportéletet. Közreműködnek az iskola udvarában létesítendő kézilabda pálya kialakításában, az atlétikai eszközöket, pályákat az iskolák rendelkezésére bocsátja. Az iskolák tornatanárai részére a szakmai fejlődésüket szolgáló edzőképzést biztosítják. Az aktív sportolók száma három év alatt 193-ról 320-ra emelkedett. A felnőtt korú sportolók 90%-át a bányauzem foglalkoztatja. Megkezdték a Tornacsarnok építésének ügyében a szervezést, jelenti Kasper János Sportkör Elnök.

A Bányauzem 1975-ben és 77-ben is Élüzem címet nyert el. Az átlagos átlományi létszám a bányánál 3 év alatt 847-ről 806-ra esett vissza, ami azonos mértékű a földalatti fizikai létszámcsökkenéssel, miközben az alkalmazotti létszám maradt 71, a termelés pedig emelkedett. A földalatti létszámhiány miatt szabadnapokon szervezett termelésekkel lehet csak elérni a kitűzött célokat, de ez túlműszakokhoz, fáradtságához vezet, ami a balesetveszély melegágya. Már látszik, hogy a VI. mélyszint szénvagyona, ami a Béke-akna talpmélységén van, nem lesz elegendő a tervek folyamatos teljesítéséhez, ezért beszélni kell a VII. szint kialakításának módozatairól.³¹³

³¹¹ Közösségi tisztító szolgáltatás.

³¹² A táppénz a betegség miatt kialakult munkaképtelenség időszakára biztosított ellátást jelentette (jelenti). Az idézett rossz gyakorlat, amikor a dolgozó nem felel meg a táppénzre vétel kritériumainak, de ennek ellenére megkéri az orvost, hogy minősítse mégis munkaképtelennek, mert egyéb gondja, dolga van.

³¹³ A Béke-akna mélyítésekor nem terveztek a VI. szintnél mélyebb műveleteket. Az akna továbbmélyítése üzem közben, bár technikailag megoldható, aránytalan költséget jelentett volna, ezért gondolkodtak más megoldásokban.

A Brikettüzemnél a létszám nem változott. Az építőipari és gépipari részlegek eredménye szinten maradt. A bányán a teljes lámpaállományt lecserélték lúgszegény változatra, így megelőzve a lúgmarás okozta baleseteket. Az üzemi büfében megszüntették az alkoholárusítást, a kedvezményes étkeztetést a Jóbarátban oldják meg, foglalja össze Papp István üzemvezető.

A Május 1. téri Élelmiszerbolt vezetője említést tett arról, hogy a dombóvári FÜSZÉRT lerakatban az áruelosztás a szászvári boltok rovására megy. Ugyanis az érkezett narancs úgy lett elosztva, hogy üzletbe nem is került.

Sashegyi Sándorné védőnő nyugállományba vonult.

„Országos rekord Szászváron. Rekord mennyiségű, 4700 tonna szárított takarmánypelletet gyártott szászvári feldolgozó üzemében tavaly az egyházaskozári-szászvári Haladás Termelő-szövetkezet. A hasonló hazai szárítóüzemek átlagos teljesítménye csak évi 2000–2500 tonna. A szászváriak saját tervüket is túlteljesítették, mintegy 400 tonnával. Ezt az tette lehetővé, hogy e célra átalakított üzemükben múlt év nyarán megkezdték a szalma, majd őszszel a kukoricaszár pelletírozását.” *Dunántúli Napló*, 1978. január 6. 4. p. {28}

241. kép – Aratásra készül a Haladás Mgtsz kombáinjai a szászvári határban {5}

„A bánya – úgy mondják – kétszáz esztendeje törte meg a mezőgazdaság egyeduralmát Máza és Szászvár térségében. A széntermelés pedig más iparágakat is idevonzott. Annak idején települt erre a vidékre téglagyártás, a kemencékhez volt itt elegendő tüzelőanyag.

Kis időre szinte valamennyi üzem megtorpant, amikor a bányabezárás gondolata felvetődött a 60-as évek végén. Ma már alig emlékeznek a mázaszászváriak a hullámvölgyre, kirajzolódik az erőteljesen iparosodó nagyközség új arculata. Továbbra is a bánya határozza meg döntő mértékben Mázaszászvár életét, újabb széntelepeket keresnek, kutatófúrások folynak Szászvár déli részén. A nehézipar mellett meghonosodik a gép- és a könnyűipar is. Egy esztendeje vette át az EVIRT Sopiana Gépgyár a Fővárosi Vasipari Vállalat mázaszászvári telepét. Görgős pályákat, kontiner ürítőberendezést, festéktöltő berendezésekhez szállítópályákat készítenek. A múlt évre tervezett 20 milliós termelésüket három százalékkal megtoldották. Az 1978-as esztendőre magasabbra állították a mércét: 30 millió forint értékű munkát kívánnak végezni. A jövőben 600 négyzetméter alapterületű forgácsoló és lakatos csarnokot építenek, az elképzelések szerint a tervidőszak végéig átadásra kerülhet.

Egyéves születésnapját ünnepli a Pécsi Kesztyűgyár mázaszászvári telepe is. Ők befejezték már a rekonstrukciót, a gyakori látogató sem igen ismer a régi malomépületre. Az augusztustól két műszakban termelő gépi varroda 16 ezer pár kesztyűt készített hazai és külföldi piacra tavaly. A kézi varroda munkásnői is eleget tettek az elvárásoknak: 123 000 pár kesztyű befejező munkálataival végeztek 1977-ben. Az idén 42 000 kesztyű hagyja el a gépi varrodát. A kézi

varrodában pillanatnyilag kanadai exportra nyúlszőrrel bélelt férfi kesztyűn dolgoznak, Finnországba sertésbőrből kézzel varrott, angol megrendelésre pedig nappóból készítenek kesztyűt. Hamarosan új műhelyt is avatnak: steppvarroda kezd meg a termelést.

Ezekben a napokban indul a nagyközség legfiatalabb üze, a KSZV Pécsi Fonó- és Szövőgyár mázaszászvári varrodája. Két műszakban dolgoznak, öt gépen postaszákokat készítenek norvég exportra. A varroda szomszédságában villanyzerelők már a Szegedről érkezett szövőgépek bekötésén dolgoznak. Két hét múlva ebben az üzemrészben is megkezdődik a termelés. A mázaszászváriak látják el a jövőben a hirdieket és a szegedieket cérnázott pamutfonallal, ennek köszönhetően fel tudja számolni az anyavállalat a bércnéztatást. Távlati elképzelés, hogy fonóüzemet is kialakítanak a telepen. Tartalék munkaerőként tartják számon a háztartásbelieket. Felmérés készült: ötszáz munkaképes asszonyt köt le a háztartási, a háztáji munka. Rajtuk kívül a nagyközség vonzáskörzetéből is várnak munkavállalókat. Horváth Teréz.” *Dunántúli Napló*, 1978. február 28. 1. p. {28}

1979

Már 5. éve nagyközség Mázaszászvár. Érezhető a készülődés a Magyar Szocialista Munkáspárt XII. kongresszusára, írja egy összefoglalóban Téczy Károly. Sok a társadalmi munkafelajánlás különféle célok érdekében, ilyen volt pl. az „Egy napot községünkért” felhívás. Jó a szervezés, jó a célkitűzés, sikerül kimozdítani az embereket a közömbösségből.

242. kép –
Társadalmi munkások a Vásártéren (Szabó Károly, Kulcsár István, Kovács István, Dévai Antal, Walter Antal, Pecze Béla, Gyenei Károly)
{4}

A hagyományos ünnepeket a nagyközségi pártbizottság irányításával szervezik, minden nagyobb esemény megrendezésére operatív bizottságokat hoznak létre. Egyre rutinosabban mennek a szervezések. Nagy figyelmet fordítanak az ifjúság nevelésére, ifjúságpolitikai intézkedési tervet fogadott el a Végrehajtó Bizottság.

Januárban a Tanácselnök javaslatot tett a Baranya megyei Tanács VB Komlói Járási Hivatala felé, hogy a *Dunántúli Napló* útján hívják fel a lakosságot, a tulajdonuk előtti járdák síkossága megszüntetése érdekében.

Az EVIRT Sopianae cég telephelyét átvette a Szellőző Művek. Megindult hamarosan a termelés is, szellőző berendezéseket fognak gyártani.

Áprilisban Dr. Pekarek Géza előadta a tanácsülésen saját visszaemlékezéseit a Kolóni³¹⁴ történetéről. Elmesélte, hogy „...a ’20-as években voltak barakkszerű lakások is, ahol a falakat favázra szegelt deszkák alkották, amiknek köze salakkal lett kitöltve. Volt kettő 4–4 szobás legényotthon is a telepen, itt szobánként 20–20 dolgozó volt elhelyezve. A kenyérsütésről mindenki maga gondoskodott, szabad téren, lapos tető alatt 16 kemence sorakozott e célra. Némafilmes mozi terem is volt még ekkor a Kaszinónak nevezett épületben. A kávéházban padokon ülhettek a dolgozók, ha inni akartak, a kisterem a vezetőknek volt fenntartva.

A kuglipályán viszont mindenki szórakozhatott. Köves utat a Bányatelep 1935-ben kapott, addig tartott a sárdagasztás. A Kávéházban 4 filléres kártyahasználati díj mellett lehetett nem hazardjáték kártyajátékot játszani. Volt énekkar, Bányászzenekar, Színjátszó kör. A bányakárok növekedése miatt 31 új lakásba költöztették a kint lakókat, és a telepet felszámolták...” Előadása nagy siker volt.

Május 1-jén 1500 fő vonult fel, a „Jóbarát” kerthelyiségében nagysikerű műsort adtak elő, többek között az Egyházaskozári Csángó Tánccsoport, és a Baranya Néptáncgyűttes.

243–244. kép – Május 1. Ünnepi beszéd, és kultúrműsor. {4}

³¹⁴ A Bányatelep neve.

A Hazafias Népfrent helyi bizottsága „Béke és Barátság” nagygyűlést tartottak a községben, ahol a Mecseki Szénbányák párttitkára mondott ünnepi beszédet.

245. kép –
A nagygyűlés
résztevői {4}

A méhészek méltatlankodtak, a termelőszövetkezet növényvédő szer használatának pontatlansága miatt, amiért a méheket hosszabb ideig zárva kell tartani.

A Mázaszászvár nagyközségbe kihelyezett gimnáziumi képzés a szászvári iskolában szeptemberben megkezdődik. A tandíj 600 Ft, amit a Művelődési Házban lehet befizetni.

246. kép – 10 éve áll a szobrász mellszobra a Május 1. téren. Pál Lajos és Potyondi János. {4}

Szeptemberben, a *Dunántúli Napló*ban fotó jelenik meg a pécsi Széchenyi-téren álló Szentháromság szoborról, amelynek alkotója a szászvári születésű Kiss György szobrászművész. A szobor 1908-ban készült. A másik fotó ugyanabban a lapszámban jelent meg, a Székesegyház előtt Szepesy Ignác püspök szobra szintén a szobrászunk alkotása, 1893-ból.

Szeptemberben a Mecseki Szénbányák küldöttsége járt Cservonográdban az ottani Bányásznapon, a küldöttség tagja volt Jauch Jakab csapatvezető vájár, az Északi Bányauzemből.

A *Mecseki Bányász* című újságban, augusztusban megjelent cikk szerint a növekvő kokszigények miatt intenzívebbé tették a Máza-déli szénmező földtani kutatásait. Eddig 16 mélyfúrás készült, az előzetes kutatási fázis jövőre befejezhető.

A bányaépítésre még nincs döntés, a bányaépítés nagy időigénye miatt 15 évre lesz szükség a korszerű bánya kiépítéséhez. A belső vezércikk „Mázaszászvár város lesz?” címmel egész oldalas cikket jelentet meg. „Szeretik lakóhelyüket”, „Vonzáskörzetté vált”, „Virágos rendezett porták”, „Az lesz az igazi bánya!”, „Hiányzik a szennyvízcsatorna”. Ezek az alcímek tagolják az oldalt.

Állattartók a nagyközségben: 25 db ló van a következő gazdáknál, Pál József 4, Hetesi János 2, Jáger Mihály 2, Both János 2, Braun Attila 2, Csábrák János 2, Tóth János 2, Takács László 4, Dóra István 1, Csobot Zoltán 2, Bék János 1, Sándorfi Tibor 1. 43 db szarvasmarha: Waszner Antal 6, Csábrák János 6, Vercse József 2, Oláh István 4, Dobszai István 2, Kiss Sándor 2, Virág János 4, Virág József 2, Varjas Lajos 2, Steib Antalné 2, Dóra István 2, Takács János 4, Kőszegi István 3, Hetesi János 2. Juh 73 db, Csábrák János 20, Sziebl Gyula 53. Sertés 160 db termelő tulajdonában van.

A Bányánál jelenleg betöltetlen körzeti orvosi teendők ellátására dr. Lowescher József pályázott, és el is nyerte a megbízást.

Decemberben botrány tört ki a KISZ Szervezet által rendezett bálon, ezért a további rendezvények megrendezését nem engedélyezik.

Decemberben a Mázaszászvári BSK futballcsapata a Magyar Kupában hazai pályán 1:1 döntetlent ért el a győri RÁBA ETO ellen, annak ellenére, hogy a vendégek több osztállyal magasabb ligában fociztak. A stadionban ezernél több szurkoló bízta a hazai csapatot. Ezzel a legjobb 32-be jutott a csapat. A következő fordulóban, 1980. év februárjában azonban a Bp.-i Volán 4:3-ra nyert és továbbjutott, a hazaiak góljait Guth, Dunai és Perényi szerezték.

247. kép – Falugyűlésen,
felszólal Potyondi János. {4}

„Fehérjeimport helyett – premix. Az állattenyésztés költségeinek kétharmadát teszik ki a takarmányozás kiadásai. Különösen drágítja az állomány nevelését, tartását, hogy évente egymillió tonnányi fehérjére van szükség, s ennek 70 százaléka importból származik. Éppen ezért figyelemre méltóak azok a kezdeményezések, amelyek az importanyag csökkentésére, hazaival való felváltására, a drága abrak felhasználásának mérséklésére irányulnak!

Tizenkétfmillió dollár megtakarítását teszi lehetővé a tavaly átadott bábolnai premix-üzem, amely idén kétfmillió tonna takarmányhoz elegendő, koncentrált hatóanyagú, vitaminokkal és nyomelemekkel dúsított állati tápszert állít elő. Az üzem, amely a Chinoin, a Kőbányai Gyógyszerárugyár és a Bábolnai Mezőgazdasági Kombinát összefogásával létesült, fontos szerepet kapott a magyar mezőgazdaságban, mivel a hazai premix-igények egyharmadát kielégítik.

A mecseki hegyháton gazdálkodó egyházasközi-szászvári Haladás tsz szakemberei kidolgozták a szántóföldi melléktermékek iparszerű feldolgozásának technológiáját. Ez azért fontos, mert például Baranya mezőgazdaságában évente 130 millió forint értékű szalma, kukoricaszár, répafej és egyéb melléktermék megveszendőbe. A MÉM jóváhagyásával már meg is alakult a szászvári ipari melléktermékfeldolgozási rendszer, amelyhez négy megye 25 gazdasága csatlakozott. A rendszerben alkalmazott „recept” szerint egy kiló szalmából 28, egy kiló kukoricaszárból 40, egy kiló répafejből pedig még ennél is több szemeskukorica tápértékének megfelelő takarmányt lehet nyerni.” *Magyar Hírlap*, 1979. január 12. 7. p. {18}

„A kézívarró műhelyben 40 nő dolgozik. A kellemesen meleg, tiszta, világos teremben, a jellegzetes bőrszaggal együtt kesztyű bélészek pihái, nyúlászörbélések szárai terjengenek a levegőben, ami az ember orrát csiklandozza, prűszkölésre ingerli. De csak az idegenét, az asszonyok úgy látszik már megszokták. Halk beszélgetés, itt-ott nevetés közben a kezek szaporán öltögetik az exportra szánt bőrkesztyűket. – Jó itt lenni – szeretek itt dolgozni – hangzik egymásután beszélgetésünk közben. A telepvezető, Guth Józsefné betanítóként jött Szászvárra. Úgy volt, csak addig marad, míg a dolgozók meg nem tanulják az új munkát. Aztán itt maradt. Azóta ez a fiatalasszony naponta vállalja a háromórás buszozást Pécsről... – Nagyon jól jött Mázaszászvárnak és a környéknek ez az üzem. Azelőtt itt az asszonyoknak semmilyen munkalehetőségük nem volt. A kesztyűüzem elődjében, a Faipari Ktsz kihelyezett műhelyében ugyan dolgoztak nők, de nehéz férfimunkát végeztek. Az átlagkereset 2500 forint. Mégis érthetetlen módon nincs meg az a létszám, amire számítottunk, majdnem kétszer ennyi nőt tudnánk foglalkoztatni.” *Dunántúli Napló*, 1979. február 27. 3. p. {28}

„A Szellőző Művek Máza-Szászváron. Tegnap délután az Egyesült Izzó pécsi Sopiana Vákuumtechnikai Gépgyáranak szászvári telepe új gazdára talált. A hosszabb ideje tartó tárgyalások eredményeként került sor a tegnapi hivatalos átadásra, az elképzelések szerint ugyanis a Szellőző Művek jobban kihasználhatja a szászvári lehetőségeket.” *Dunántúli Napló*, 1979. március 31. 4. p. {28}

248. kép – Új bányászlakások az Újtelepen
(*Dunántúli Napló*, 1979. február 17. 2. p.)
{28}

249. kép – Kesztyűvarrók (Dunántúli
Napló, 1979. február 27. 3. p.) {28}

„A Mecsek egyik legszebb részén, az egregyi völgyön keresztül lehet elérni a megye legfiatalabb üzeleinek egyikét, a Szellőzőművek mázaszászvári gyáregységét. Az üzem a falu felett, a hegy lábához simulva, szinte az erdőbe bújva található, az egykori mázai bányauzem helyén. Előzőleg a pécsi Sopiana gépgyárnak volt egyik kihelyezett gyáregysége, április 1-től átvette az üzemet a Szellőzőművek.

Az első félév végéig vegyes profilú termelést végeznek. Teljesítik a Sopiana gyár e félévre tervezett alkatrészgyártásának tervét, majd fokozatosan áttérnek szellőzőberendezések, ventillátorok gyártására, amelyekhez az idén alkatrészeket készítenek. 1980-ra késztermékgyártás lesz. Ehhez új szakemberek képzését is biztosítani kell. Olyan műszaki és gazdasági gárdát kell kialakítani, amely képes lesz az új helyzetben is a vezetésre. A hegesztők a budapesti központi üzemben, valamint a hajdúnánási és sarkadi gyáregységben részt vettek olyan szakmai továbbképzésen, amelyen új hegesztési módot tanultak.

A betanított munkásokat átképzik szakmunkássá, költségeit az üzem fizeti. Az új pécsi tűztoltóaktanya építésén látottakról számolunk be, a színhely az Engel J. út, szemközt a Szikra Nyomdával. Egy nálunk még mindig újdonságnak számító építési technológia, a lift-slab – magyarul: földemelés – pécsi debütálásának szemtanúi lehetünk. A módszer lényege az, hogy az épület valamennyi földeme a talajszinten készül el vasbetonból – megtakarítva a rengeteg zsaluzó anyagot és a zsaluzásra fordított időt.

Az üzem iránt nagy az érdeklődés. Sok falubéli szakember – akik eddig eljártak dolgozni – kérte a felvételét. A kis gyár mindenképp jól járt a „gazda”-cserével. Biztosítják a jelentős továbbfejlődést. Lényegesen magasabb a bérszínvonal, nagyobb önállósággal dolgoznak. A gyár távlati terveiben két munkacsarnok építése szerepel –, tervek szerint 1983-ig felépül – s ekkor már a jelenlegi 181 helyett 400–500 embert tudnak foglalkoztatni.” *Dunántúli Napló*, 1979. június 7. 3. p. {28}

„Óvodabővítés Mázaszászváron. Márciusban elkezdik bővíteni a mázaszászvári 1. számú óvodát, a helyi üzemek szocialista brigádjainak segítségével. Erről a helyi tanács múlt heti ülésén döntöttek. A mintegy 600 000 Ft értékű óvodabővítés az év végére elkészül, s jövőre a mostani 180 gyerek helyett 210 gyerek járhat majd óvodába Mázaszászváron.” *Dunántúli Napló*, 1979. július 3. {28}

1980

Dr. Gadó Antal nyugdíjba vonult. Utódok jelentkeztek, de pályázatot még nem adtak be.

Valamennyi üzemben, februárban kommunista műszakot tartottak, a bevételt az óvodai bővítésre ajánlották fel. Júniusban meg is kezdődik majd a foglalkoztató helyiség építése.

Felújítják a Bányászklubot. A központi fűtés rekonstrukciója is elkészül, az összességében 600 000 Ft értékű beruházás során. (a *Mecseki Bányász* című újságból).

250. kép – A Gadó-sarok, a nyílászárók körül még látszik a mives vakolat, az épület előtt kanyarodik az orvos autója {5}

Februárban Slágermúzeum címmel neves fővárosi énekesek látogatnak a mázaszászvári Művelődési Házba.

A nagyközség lélekszáma 4561 fő. Ez az eredmény a megtartott népszámlálás hivatalos végszáma is egyben.

Helyben az alábbi állami szektorok működnek egy tanácsi beszámoló szerint: MSZB Északi Bányauzem, GELKA, Bm. Temetkezési Vállalat (kirendeltség), Bm. Vízmu Vállalat (kir.) Sásd nagyközség Költségvetési Üzeme, Tolna megyei Építőipari Vállalat Betonüzeme, Bm. Élelmiszerker Vállalat, Bm. Ruházati Kereskedelmi Vállalat, MERUKER, Bm. Kereskedelmi Vállalat (Vasbolt), Bm. Patyolat Fiók, Kender és Szövőipari Vállalat, Bp. Szellőző Művek 5. sz. gyáregysége, MÁV, Magyar Posta. Szövetkezeti szektor: Haladás Mgtsz, Takarmánygyártó, Fafeldolgozó és Hízó marha-telepe. Sásdi Építőszövetkezet, Bm. Cipészszövetkezet fiók, Pécsi Fényképész Szövetkezet, Pécsi Ruházati Szövetkezet, Komlói és Bonyhádi ÁFÉSZ, Hegyháti Takarékszövetkezet fiókja. Politikai Szervezetek: Nagyközségi Pártbizottság, Hazafias Népfront, KISZ, Vöröskereszt.

Áprilisban a „Jószerecsét” Művelődési Házban tüdőszűrés volt. A nagy zsúfoltság oka, hogy mindenki részt akar venni a vizsgálaton, és többen csak a műszakjuk letelte után jöttek a vizsgálatra.

251–252. kép – Érkeznék az ünneplők a Május 1-jei ünnepségre, a Sportpályára
Jobb oldali képen: a tribün szovjet vendégekkel {4}

Májusban óriási felhőszakadás volt a nagyközség területén. Elöntötte a kertet, a zártkertekben eltorlaszolta a partoldali utat. A tanács is elismeri, hogy az utóbbi időben kevesebb pénzt költöttek a belterületi vízelvezetésre.

A mázai orvos lakás építése 1982-re fejeződik be.

Nagy problémát jelent az ivóvíz kérdése, mivel az alig 30 m mély kutak nitrátosodnak, és a megoldás csak a mélyfúrású kút lenne, ez viszont milliós té-

tel. A kutak körül védőterületet jelöltek ki, ahol táblákat helyeztek el: „Trágyát és vegyszert nem szabad a művelés során használni!” felirattal. A védőterület miatt 4 hektárt kellett kivonni a művelésből. A helyszíni bejáráson ezt 13 hektárra növelték. Tanácsülésen megbízták a Mecseki Ércbánya Vállalatot egy új mélyfúrású kút létesítésére.

Tanácsstag és országgyűlési választások zajlottak le júniusban. 3887-en szavaztak, minden szavazásra jogosult állampolgár szavazott, az összes szavazatból 12 ellenszavazat volt. Potyondi János lett a tanácselnök, helyettese Merényi József. VB titkár Füzesi Lászlóné maradt.

Újra lesz fogorvosi szakrendelés Mázaszászváron, az egészségügyi miniszter hozzájárult ahhoz, hogy a pályakezdő Dr. Úr Andreát helyezték át Bonyhádról.

Október 6-án utoljára gyűjtotta meg Mázaszászvár-Alsón a vasúti megállóhelyen a petróleumlámpát Nagypál Jánosné jelzőőr, mivel kigyulladt a villanyfény. A közeli oszlopon transzformátort helyeztek el, amely már biztosítja a hálózati feszültséget az állomásnak.

Novemberben elhunyt a Bányaüzem nyugalmazott vezetője, Gyorsok István. A Bányaüzem a saját halottjának tekintette, a község díszsírhelyet adományozott részére.

Falugyűlésen Potyondi János tanácselnök elmondta, hogy az 5. ötéves terv során alapvető feladatuk volt a lakosság

253. kép – Óvodabővítés Szászváron {4}

254–255. kép – 1980. október 6-ától Nagypál Jánosné állomásfőnök csak felkapcsolja a villanyt a Mázaszászvár-Alsó megállóhelyen, míg korábban a petróleumlámpát kellett begyújtania minden este. Alatta: amikor még állt a Vároterem is.{5}

alapellátásának biztosítása, amibe beletartozik a lakásellátás kérdése, az egészségügyi ellátás, alsó fokú oktatás, közegészségügy és kereskedelmi ellátás. Ezeket a feladatokat sikeresen elvégezték. A Bányaüzem által épített lakások tanácsbírlakások lettek, a szennyvízberuházásra is sikerült már 4 millió Ft-ot fordítani.

Elmondta, hogy 25 szakmában 62 fő kisiparos igyekszik megfelelni a lakosság igényeinek. A rendezési terv szerint a Bánya utca 1–3. számú házakat szanálják, a területet kisajátították egy épülő ABC áruház céljaira. Ugyanezen területrendezés nyit utat a Rózsadomb utcai lakópark kialakításának. Egyes vélemények szerint a bolt eldugott helyen lesz, és a lakóházak pedig nagyon a Rózsa-domb alatt lesznek, de az csak kisebbség, akik így vélekednek, a Tanácselnök szerint.

256. kép – Megkezdődött a Rózsa-dombi lakótelep építése. Elsőként a bevezető út létesítése miatt szanált házakat bontják el közvetlenül a Tanácsháza fölött. {5}

A Bányaüzem vezetője, Papp István, a Mecseki Bányászban nyilatkozta, hogy a tavalyi évben bányatüzek hátráltatták a termelést, a munkálatok miatt lecsökkentek a termelő területek, ráadásul létszámbírányal is küzdenek. De dolgoznak a terv teljesítése érdekében.

„Gázveszély esetén is használhatók. Lengyel gyártmányú, gyújtószikramentes hírközlő rendszer építése fejeződött be a Mecseki Szénbányákban. A korábban használt telefonokat a levegő egyszázalékos metán tartalma esetén ki kellett kapcsolni. Az új készülékek bármilyen körülmények között használhatók. A Mecseki Szénbányák pécsi, komlói és szászvári tárnáiban a 450 föld alatti telefonállomás cseréjét a vállalat villamosüzemének dolgozói végezték el; az átállás nem okozott fennakadást a termelésben. A biztonságos hírközlő rendszer állandó kapcsolatot teremt a tárnák és a külszín között.” *Népszabadság*, 1980. február 16. 5. p. {18}

„Óriásventillátorok keverőlapátjainak gyártását kezdték meg a Szellőzőművek mázaszázszvári üzemében. A hét méter átmérőjű ventillátorokat hűtőtornyokba építik majd be. Az idén már háromszáz hatalmas szárnyat készítenek, s ez éppen száz hűtőtorny felszereléséhez elegendő.” *Magyar Hírlap*, 1980. március 14. 11. p. {18}

„Mázaszászárváron született, ott kezdett iskolába járni, az ottani bányászcsapatban tanulta meg a labdarúgás abc-jét Mucha József, a Ferencváros háromszoros válogatott játékosa. Mázaszászárvárról Dorogra igazolt, s a dorogi bányászegyüttes játékosaként került be az ifjúsági válogatottba. A Fradi vezetői meglátták, beleszerettek a játékába és az Üllői útra hívták. Bár Mucha jól érezte magát Dorogon, tegye a szívére a kezét az a 19 éves, vidéken játszó focista, aki nem tett volna szívesen eleget a meghívásnak.” *Képes Sport*, 1980. szeptember 16. {18}

1981

Januárban megkezdődött a csoportos korszerű lakásépítés és ehhez a lakásépítő szövetkezet szervezése.

Februárban üzembe akarták helyezni a 3. számú ivóvíz kutat, de ehhez a rossz vízminőség miatt a KÖJÁL nem járult hozzá. A Mecseki Bányaszban megjelent egy cikk: „Hol bányászunk az ezredfordulón?” címmel. Kovács Endre geológus többek között elmondta, hogy pl. a 20. számú mélyfúrásban 133 m összvastagságban harántoltak kőszéntelepeket³¹⁵, ezen belül van olyan szakasz, ahol 100 méteren belül 45% a szén, és a telepek dőlése lapos, ami nagyon jó művelési lehetőséget nyújt. Javaslatára szerint addig fenn kell tartani az Északi Bánya és Brikettüzem működését, amíg Máza-Dél meg nem indul, így folyamatos lehet a termelés. Rattai György főmérnök egy *Dunántúli Naplós* cikkben a létszámgondjaikról beszélt, de megjegyezte, hogy a modernizáció jegyében láncos vonszolókat³¹⁶ vezettek be, és fokozzák a fémtámok használatát is a fejtésekben.

Februárban, a Mecseki Bányaszban cikk jelent meg arról, hogy a szászvári szén szállításában részt vevő egyik teherautó elérte az 500 000 km futásteljesítményt. A RÁBA sofőrjei Román Béla és Gyenei Tibor elmondták, hogy sajátjuként vigyáztak az autóra, azért bírja ilyen jól.

Márciusban Mázaszászárváron tartotta a Mecseki Szénbányák Liász Klubja a kihelyezett ülését. Rattai György főmérnök bemutatta az üzem termelését, hangsúlyozta a modernizáció szükségességét, mivel csökken a létszám, kellenek az új megoldások.

Április 4-én, március 15-én és 21-én³¹⁷ a megszokott ünnepségek, koszorúzások voltak. Május 1-jén viszont a krónikaírók szerint 3000 ember vett részt a felvonuláson, és ünnepségen. Részt vettek a társközségek lakói, valamint a szovjet katonai vendégek is.

³¹⁵ A fúrólyukban minden olyan réteg összessége, ami szénen tartalmaz.

³¹⁶ Népszerű nevükön „kaparók”, amelyekkel a szállítást könnyítik meg.

³¹⁷ A Felszabadulás, a 48-as Szabadságharc és a Tanácsköztársaság kikiáltását ünnepelték e napokon.

257. kép –
Május 1-jei ünneplők
a Sportpályán {5}

258. kép – Kilátás a
templomtoronyból a
térre {5}

Kommunista szombatot szervezett a tanács a sportlétesítmények és játszótérek létesítésére. Mintegy 100 fő fiatal, a lakosság, és a bányáüzem által meghívott szovjet katonák is részt vettek a munkában.

A nagyközség egy részén beindult az intézményes szemétszállítás a sásdi költségvetési üzem kivitelezésében. Eleinte kimaradt egy-két utca, mert a szállítók nem ismerték a területet, de lassan beállt a rend.

A bányáüzemnél bevezették az 5 napos munkahetet³¹⁸.

Jubileumi Sakkversenyt szervezett a Mázaszászvári BSK. 30 évvel ezelőtt alakult a Sakkszakosztály, ennek emlékére rendezték a versenyt, amelyen részt vett a szászvári születésű Karsa László sakkmester is.

³¹⁸ Azaz, ekkortól minden szombat szabadszombat.

G. Sándor Mária régész az Országos Műemlékvédelmi Felügyelőség munkatársa vezetésével megkezdődött a szászvári vár feltárása. A feltárást a plébánia területén fogják végezni. A munkát a B. m Tanács Elnökhelyettese felkérésére végzik.

Munkáslakás építő és Lakásépítő Szövetkezet alakult 19 fő alapító részvételével. Versenytárgyalás után megbízást kapott a nyertes tervező a tervek elkészítésére.

Augusztusban elhunyt dr. Muha János aranydiplomás állatorvos, aki 1929-től nyugdíjazásáig, 1968-ig volt Szászváron körállatorvos. Szászváron temették el. (édesapja Szászváron mézeskalácsos volt)

A tanév kezdetére összevonták a vezetői posztokat, így egy igazgató és egy óvodavezető van a mázaszászvári iskolák és óvodák élén: Pál Lajos, illetve Deák Ferencné. Az óvodai konyha nem tudja ellátni az általános iskolák étkeztetését, így döntés született arról, hogy a „Jóbarát” vendéglő külön menüt fog főzni a gyerekek számára, akik ott étkezhetnek.

Új szakosztályok alakultak az elmúlt években a Mázaszászvári BSK-nál: új a természetjáró (1978), a kézilabda (1980-tól), az atlétika (1976-tól), a tömegsport rendezvényeken 4000 fő vett részt a sportkör elnöke, Kasper János elmondása szerint.

Novemberben Falugyűlést tartottak, ahol 140-en vettek részt. Mivel csökken a Falugyűlések látogatottsága, a Tanácselnök javaslattal élt a felsőbb szervek felé, hogy két évente legyen Falugyűlés, hátha így megnövekszik az érdeklődés. A lakossággal a kapcsolatot amúgy is sok fórumon tartják, nem csak a Falugyűlésre várnak.

A Takarékszövetkezet beszámolójában elmondták, hogy Mázaszászváron a betétállomány növekedésében a tervhez képest túlteljesítést értek el, de a tervezett felújítás elmaradt.

259. kép – Május 1.
tér, részlet {4}

A Haladás Mgtsz szászvári faipari üzemében 4000 db gabonaszállító vagonokhoz kiömlő nyílással ellátott ajtózáró lap készül, adja hírül a *Dunántúli Napló*.

A Tanácsülés tárgyalta a lakosság ellátásának kérdéseit. Megállapították, hogy a kenyérellátás még mindig rossz, mivel a helyi pékség csak 25%-ban képes ellátni a falut kenyérrel, a többit Komlórról kapják, és az ingadozó minőségű. Az ABC 1983-ra készül el a kivitelezést végző Bányaüzem ígérete szerint. A Váci Mihály és Zalka Máté utcák közötti területen 37 db OTP beruházású lakás fog épülni, a Rózsa-dombi részen 22, lakásszövetkezeti konstrukcióban.

260. kép – Épülnek a Váci Mihály utcai lakások („milliomos házak”) {5}

Vájariskola indult a Bányaüzemben, 32 fő részvételével. Helyi szakemberek oktatják a szakmai tantárgyakat a hallgatóknak, a gyakorlati képzés a munkahe-lyeken történik. A szakmunkás vizsgát dr. Koncsag Károly³¹⁹ vezette, ahol minden tanuló megszerezte a képesítést.

„Heinemann Sándor (Szászvár, 1903. dec. 28. – Bp., 1975. okt. 26.): zenész. A harmincas években a Fáy Gimn. Lóczy Cserkészcsapatának zenekarát szervezte meg és vezette. Dzsessz-zenekara Bp.-en és Svájcban is nagy sikereket aratott. Ig.-ja és zenei vezetője volt a Royal Orfeumnak, majd a szórakozóhely átszervezése után a Fővárosi Nagycirkusz zenekarát vezette. 1967-től haláláig a Magyar Artistaisk.-ban zenét tanított.” *Magyar Életrajzi Lexikon* 3. Kiegészítő kötet A–Z Bp., 1981. 302. p. {18}

„Nagyívű fejlődésről adott számot a leköszönő vezetőség nevében dr. Vass János termelőszövetkezeti elnök a tegnapi zárszámadási és vezetőségvlasztó közgyűlésen, amelyet 441 termelőszövetkezeti tag részvételével a mázai művelődési házban tartottak meg.

Az öt év alatt egészen új ágazatokat fejlesztett ki az 5700 hektáros hegyvidéki szövetkezet. Megváltoztatták a termelés szerkezetét, ezen belül megnövelték a kiegészítő tevékenység volumenét. Míg 1975-ben az alaptervekenység adta a termelés 96 százalékát, a melléktervekenység csak 1

³¹⁹ A Kerületi Bányaműszaki Felügyelet vezetője

milliót hozott, addig 1980-ban már 30 millió forintos ipari tevékenységet folytattak. A gépesítés és a műtrágyafelhasználás növelésével, a növénytermelés színvonalát a megyei átlag fölé emelték. Búzából tavaly 5,41 tonnás, kukoricából a rossz időjárás ellenére 6,1 tonnás termést takarítottak be. Az egy tehénre jutó tejtermelést az öt év előtti 2900 literről 3767 literre növelték.

1977 óta gazdaságos ágazatuk a tehenészet. Az 1200 hektáros erdőterületükre, mint bázisra egy komoly fafeldolgozó üzemet hoztak létre. Ebben a tervciklusban dolgozták ki a kérdésző állatok, melléktermékre alapozott takarmányozás technológiáját. Termelési rendszerüket a MÉM 1978-ban engedélyezte, a tsz-t pedig bemutató gazdasággá nyilvánította. A rendszer – amely időközben egyesült a kaposvári szarvasmarhatermelési rendszerrel – minden évben tiszta nyereséget hoz. E rendszer keretében kezdték meg többféle táp, mikroelemes koncentrátum, a Kamiptem gyártását. Takarmányfeldolgozó ágazatuk is új ágazat.

1976-ban építették fel Szászváron az MGF-CB szárítót, 1977-ben a szalmafeldolgozó vonalat és tápkeverőt. Az 1978-ban megépült Bábolna szárítójuk – és ez egyedülálló a megyében – olcsó pakuratüzeléssel üzemel. 1979-ben újabb ágazatot oztak létre, a meglevő fafeldolgozóira alapozva, és ez a sokféle terméket előállító és napról napra bővülő ipari ágazat, amelynek termékeivel az 1980. évi OMÉK-on mutatkoztak be.

A vasúti vagonokhoz ramfuzát, a MEDIKOR-nak csomagolóládákat, faházakat, bútort, fém nyílászárókat, kukoricaroppantó berendezést gyártanak. Az idén négy új licenc vásárlásával vegyipari részleget indítanak be, ahol takarmány ásványi elemeket állítanak elő a Phylaxia Vállalat részére. Elmúlt évi mérlegadataik kiváló eredményekről tanúskodnak. Termelésüket öt év alatt csaknem megháromszorozták, bruttó jövedelmüket majdnem megkétszerezték. Termelési értékük 1980-ban 142 millió, bruttó jövedelmük 30,3 millió, tiszta nyereségük 9,3 millió forint volt. Az egy főre eső részesedés 43 700 forint. S a tegnapi zárszámadáson átlag 7,4 százalék kiegészítő részesedést fizettek ki. A zárszámadási és tervtárgyaló közgyűlés egyben tisztújító közgyűlés is volt. Ez alkalmából 19 tagú vezetőséget választottak. A termelőszövetkezet elnöke, a titkos szavazás eredményeként ismét dr. Vass János lett.” *Dunántúli Napló*, 1981. január 24. 5. o. {28}

„A merész újat akarás jellemzi az egyházaskozári tsz ipari kiegészítő tevékenységét. Alig három év alatt több mint harmincféle termék előállítására rendezkedtek be és döntően mezőgazdasági üzemeknek dolgoznak. Tavaly 3 milliós nyereséget hozott az ipari főágazat 100 dolgozója és az idei terv 8 millió forint, ami az évi össznyereségnek az egyharmadát jelenti. Szembetűnőbb a fejlődés az árbevételben: az 1980-as 27 milliót ebben az esztendőben majdnem megduplázzák, de cél a 60 milliós bevétel mihamarabbi elérése.” *Dunántúli Napló*, 1981. augusztus 11. 3. p. {28}

„Fél évtizedes környezetvédelmi erőfeszítés után napjainkra végleg sikerült „lokalizálni” a Mecseki Szénbányák hét mérgezgázokat „lövellő” meddőhányóját Pécssett, Szászváron és Komlón. Idén már senki sem panaszkodik a gázok szennyező hatásaira, mivel a környék lakóit már nem veszélyezteti a korábban szokásos évenkénti 5000 tonna kéndioxid, és ettől kétszer több mennyiségű szénmonoxid ártalma.

Dr. Gyurkó István, a Mecseki Szénbányák környezetvédelmi kutatócsoportjának vezetője szerint nem kell attól tartani, hogy bármelyik megfelelően kezelt meddőhányó bármikor is kitörhet az elkövetkező évtizedekben. A Budafai- vagy Mánfai-völgyben a legvadabban izzó paladombokat, a legkritikusabb légszennyező forrásokat tűz- és saválló habarccsal vonták be 20 000 négyzetméter felületen.” *Dunántúli Napló*, 1981. szeptember 15. 3. p. {28}

„Ütfelújítások Mázaszászváron. A mázaszászvári nagyközségi tanács az ősszel három útszakasz felújítását is tervezi. Rendbe hozzák a mázai temetőhöz, valamint a szemételephez vezető utat és a József Attila utcát.” *Dunántúli Napló*, 1981. szeptember 23. 4. p. {28}

1982

4370 lakója van a nagyközségnek. Az év során 222 betelepülő, és 219 elköltöző lakos volt, másrészt 8-cal többen hunytak el, mint születtek, így a lélekszám összességében 5-tel csökkent. A szocialista iparban foglalkoztatottak száma 1333 fő, ebből nő 337. 1452 lakás található a területen, ebből az év során épített 15. 1345 háztartás PB gázpalackot használ főzésre. A televízió előfizetők száma 1243.

Januárban bemutatták a MTV 2. műsorában a *Martinovics Ignác szászvári apát és társai ügyében* című filmet. A műsorújságban közölt tartalomban ismertetik, hogy a magyar jakobinusok perének fővádlottja ellentmondásos személyiség volt. A községhez a címén kívül valójában semmi sem kötötte.

A *Baranyai Szövetkezetek* című újságban írás jelent meg a „Több, mint 170 baranyai községben nitrátos az ivóvíz” című cikkben arról, hogy „Mázasszászváron a mezőgazdaság nagymérvű műtrágya felhasználása miatt mindkét vízmű-kút nitrát tartalma emelkedett, ami ivóvízminőség szempontjából veszélyes helyzetet teremtett a településen.” A vizet csecsemők nem ihatják.

A februári tanácsülés döntött arról, hogy a Kun Béla utcai iskola palatetőjét lecserélik, a tanácsház olajfűtését széntüzelésű központi fűtésre alakítják át. Mázán már épül, de Szászváron is meg fog épülni az orvosi lakás és rendelő, új mélyfúrású (300 m mély, Mecseki Ércbányászati Vállalat kivitelezésében) ivóvíz-kút létesül, a Rózsa-dombi lakótelep villamos hálózatát egymillió forintért építetik ki. Az Újtelepen új, tömbös lakótelepi (OTP lakások) rész kialakítása miatt kisteljesítményű, ún. „zsebitelep” szennyvízkezelő mű lép üzembe. A tanácsház mellett 460 nm alapterületű ABC áruház épül.

A tüzelőanyag kínálatról cikkezett a Mecseki Bányász februárban. Megállapították, hogy a mecseki szenek, és brikett mellett nagyobb igény mutatkozik a lakosság körében a mosott fekete szenekre.

Az eocén és a borsodi szenek fokozott kitermelését megteremtő programok tervezője, a Központi Bányászati Fejlesztési Intézet (KBFI) létrehozta mecseki csoportját, a Liászprogram Irodát. A kormány elképzelései szerint 1993-ra 900 000 tonna közvetlenül a kamrába tölthető kokszzszen-koncentrá-

261. kép – Épülnek a sorházak...{5}

262. kép – ...és az
egyedi családi házak.
(Dunántúli Napló,
1982. június 13. 1. p.)
{28}

tumot kell előállítania a Mecseki Szénbányáknak. Az iroda már dolgozik, az is az elképzelések között szerepel, hogy a Máza-Dél területen ne a teljes terület óriási költségekkel járó kutatását szorgalmazzák, hanem csak kisebb területen, de egy konkrét bányauzem kialakításnak lehetőségére koncentrálnak folytassák a munkát. Az üzem feladata 50 éven át évi 1 millió tonna szén kitermelését biztosítani. Szászvár fejlesztése nem szerepel a tervek között.

A Bányauzem jól kezdte az évet márciusban 115%-on áll a termelésben. Márciustól Papp István üzemvezetőt betegsége miatt felmentik, utódja Wáger József bányamérnök lesz, aki korábban komlói üzemeknél dolgozott. Megjelenése után hamarosan megindult az üzem gépesítettségének fejlesztése. Megjöttek az első SLASK láncos vonszolók, lézeres irányítású vágathajtás kezdődött.

Kiváló munkáért miniszteri kitüntetést kap Králl Zoltán.

A „Jóbarát” Étterem a Baranya megyei Vendéglátó Vállalat szabadkasszás egysége látja el a közétkeztetés feladatát a nagyközségben. A 300 ebédfogyasztó közül 150 a bányász. Az étel mennyisége és minősége is gond a Mecseki Bányász cikke szerint. Az üzemeltető szerint alacsony a norma, ebből nehéz jobbat, többet kihozni.

263. kép – Felvonulók
Május 1-jén {4}

Május elsején az ünnepi beszédet Vass János tsz-elnök mondta a sportpályán megtartott ünnepségen. 23-án a Vörösfenyő Turista háznál majálist szerveztek.

Tavasszal a focicsapat kivívta a területi bajnokságba kerülést. Nagy hajrával kerültek a bajnokság első tíz helyezettje közé, ezek a csapatok alkotják a következő szezonban a területi bajnokságot.

A cigánytelepeket felszámolták, a családokat a faluba költöztették. Országos program keretében bérlakásokat alakítanak ki a családok számára, de az igények egyelőre meghaladják a lehetőségeket.

Az Újtelepen 50 négyzetméteres Élelmiszer pavilont állított föl a Komló és Vidéke ÁFÉSZ. Korszerűsítik a Strandot, az egymillió forintos költségből 300 ezret a tanács, a többit a Megyei Sportszövetség biztosítja. A Vállalat Kiváló Brigádjára lett az Északi Bányauzemből Kiss Frigyes vágathajtó szocialista brigádjára.

264–265. kép – Az épülő, és a részben elkészült Rózsadomb utca {5}

Augusztusban a Mecseki Bányász úgy vezeti fel a cikkét, „A folyamatosan fejlődő Mázaszászvár a megye egyik fontos centrumközsége”. Több fontos ipari üzem, épülő utcák, tömbök, épülő ABC áruház, bizonyítja, hogy az emberek megtalálják a számításukat.

Társadalmi összefogást tervez a tanács a vár felújítására. Tekintettel a várható magas költségekre a Mecseki Szénbányákkal kívánnak összefogni, „...a feltérési munkák miatt a községi plébánia – az egyház illetékeseinek hozzájárulásával, más épületben kap helyet. Az egyházi helyiségekben a restaurálást követően körzeti könyvtár, illetve egy helyi múzeum kialakítását tervezik...”. Írják a *Mecseki Bányászbán*.

Mázában új postahivatal épült. A „Jóbarát” Étteremben télen Gasztromozi, nyáron Kertmozi üzemel, nagy sikerrel. Még a szomszédos megyékből is érkez-

nek érdeklődők a meghirdetett vetítésekre.

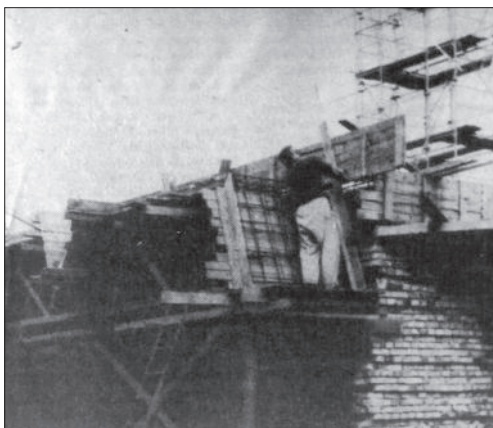
A Földmérő és Talajvizsgáló Vállalat kutatási tevékenység végzéséről tájékoztatja a tanácsot. Bejelentésük szerint a „Mecsek hegységi riolituffa kutatása” címen végzik a megbízásukat.

A Bányásznapi tiszteletére versenyfelhívást tettek a Mecseki Szénbányánál, amire a szászvári bányában is szabadszombati termelést szerveztek. Ezen a napon 36 ember 100 tonna szenet termelt.

Madárijesztő gép miatt („óraműves, villanyos madárijesztő gép”) tett feljelentést ismeretlen személy Szászváron. A VB Szakigazgatási szerv helyszíni vizsgálata megállapította, hogy a gép nem ad olyan zajt, ami az ott lakókra káros lenne. A szomszédok elmondása szerint ők is örülnek a gépnek, mert teljesen távol tartja a károkozó szárnyasokat.

A Területi Bajnokságban a két szomszédvár találkozott. Komlón, a Bányásznapi rangadón meglepetésre a vendég Mázaszászvár győzött. A következő találkozón Kaposváron azonban katasztrofális vereségbe futott bele a csapat. (6:0).

A hird-mázaszászvári összekötő út Vékény és Mázaszászvár közötti szakaszát aszfaltozzák.

266. kép – Épül az ABC {4}

267. kép – Majdnem teljesen elkészült...{5}

268. kép – Belülről, már az átadás után {5}

A Szovjetunió megalakulásának 60. évfordulójára „Emléktabló” készítésére tettek közzé felhívást többek között a KISZ Baranya megyei Bizottsága részéről. A megyei emlékünnepséget Mázaszászváron tervezik, ahol a pályaműveket kiállítják. A Műszaki Klub meghívta Sugár Andrást, az MTV munkatársát Külpolitikai Ankét megtartására a Bányász Klubba.

269. kép – Az épülő orvosi rendelő és a lakótelep {5}

Több évvel ezelőtt a MÁV Mázaszászvár nagyközség határában vonalkorszerűsítési munkákat végzett. Az akkori munkák következtében több, mint 5 ha terület szabadult fel a „más hasznosítás” alól. A Járasi Földhivatal kötelezte a vasúti igazgatóságot, hogy a felhagyott vasúti pályatestet rendezze, és adja vissza hasznosításra.

A Nagyközségi Tanács Végrehajtó Bizottság tagjai: Potyondi János, tanácselnök, Merényi József tanácselnök helyettes, Füzesi Lászlóné VB titkár, Papp Istvánné, Ifj. Gabb József, Dózsa Mihály, Jónás Gyula, Pecze István, Győrfi Iméné.

„Kertmozi – felszolgálással. Nagy sikere van a mázaszászvári szabadtéri mozinak. A téli gasztro mozi helyett május 1-től a Jóbarát kisvendéglő udvarán kialakított nézőtéren akár 400-an is helyet foglalhatnak a vetítővászonnal szemben elhelyezett asztalok mellett. Az előadás alatt étkezhetnek is a mozinézők, de szomjazniuk sem kell, mert jégbehűtött söröket és különböző hűsítő italokat is felszolgálnak. Az előadásokra sokan ruccannak át a szomszédos Tolna megyéből is.

A szabadtéri mozinak a tavaszi nyitás óta eddig több mint 7000 látogatója volt.” *Dunántúli Napló*, 1982. augusztus 8. 3. p. {28}

„A Baranya megyei Élelmiszerkereskedelmi Vállalat – a Mecseki Szénbányák építési üzemének jóvoltából – viszont lekörözte saját határidejét. A jövő év tavasza helyett november végére felépült a mázaszászvári ABC épülete. A 370 m² alapterületű, 60 m² zárt rakodóudvarú ABC-t decemberben rendezik be. A több mint 4 millió forintért épített, korszerű üzlethez vezető gazdasági utat a helybeliek társadalmi munkában alakítják ki. A tervek szerint január 13-tól másfél millió forint értékű árukészlettel fogadja a főként bányászok lakta település vásárlóit a nagyközség központjában lévő ABC.” *Dunántúli Napló*, 1982. december 18. 3. p. {28}

1983

Január 12-én átadták az új ABC Áruházat. Megyei tanácsstagok, ÁFÉSZ vezetők voltak jelen az átadásnál. A vásárlók másnap léphettek be az üzletbe.

Hosszas szervezés és tervezés után sor került a leendő Sportcsarnok alapjainak kitűzésére. Februárban megtartották a hatósági bejárást is az építési területen. Márciusban a Bányász Sportkör gyűlésén elfogadták a Sportcsarnok dokumentációját, és megbízták az Elnököt a beruházás megkezdésével. A szászvári úttörők hulladékgyűjtés keretében szerzett bevételeket, 20 000 Ft-ot ajánlottak fel a Sportcsarnok építésére. Később a mázai úttörők is gyűjtöttek hulladékot, a bevételt ők is a Sportcsarnok építésre adták. A betonozási munkák társadalmi munkában majd augusztusban kezdődnek meg.

A *Dunántúli Napló* az átadáskor írta, hogy 200 000 Ft-ot adott a tanács, 380 000-t az OTSH³²⁰, 200 000 Ft téglajegyekből, de az épület értékét a műszaki átadáskor 8 millió Ft-ra értékelték. Honnan volt a többi pénz? Hát társadalmi munkából, válaszolták az illetékesek. A teljességhez hiányzik még a fűtés, az ablakok, a Graboplast szőnyeget már csak le kell fektetni, mondta a műszaki átadáskor Pál Lajos iskolaigazgató (1984 januárjában).

Márciusban ismét kommunista műszak, 360 fő 777 tonnát termelt. A társadalmi munkából származó bevételt ifjúságpolitikai célokra használják majd. A Mecseki Bányászati Múzeum igazgatója tárgyal a bányauzem és a tanács veze-

270–272. kép – Januári tanácsülés résztvevői {5}

273. kép – A szászvári Óvodában (*Dunántúli Napló*, 1983. szeptember 29. 5. p.) {28}

³²⁰ Országos Testnevelési és Sport Hivatal.

tóival egy Bányászati Kiállító Helyiség létrehozásának lehetőségeiről. A Bányaüzemben feloszlott a Temetkezési Egyesület. Túlélte világháborúkat, rendszereket, a tagság végül a megszűnésre szavazott, amit valószínűleg nem ők találtak ki.

Május 1. ünnepséget ismét a Sportpályán rendezték meg.

A Bányaüzem „Élüzem” kitüntető címet vehetett át. Az indoklásban szerepel a termelési terv 114, a minőségi terv 113%-os teljesítése. A célokat a vegyes biztosítású munkahelyek elterjesztésével, a fejtési koncentráció fokozásával, és a nagyatómérőjű fúrólukák alkalmazásával érték el.

A pécsi Körzeti TV Stúdió megkezdte a *Nekem a szén volt az életem* című film forgatását a nagyközségben. A film azok életéről szól, akik családja generációk óta a bányán dolgozott, sok szállal kötődnek a bányaüzemhez. Az ünnepélyes bemutató szeptemberben volt. A filmet pár nap múlva az MTV 1 is bemutatta.

274. kép –
A „Nekem a szén volt
az életem” című
film szereplői és
alkotói, valamint
községi vezetők [5]

Júniusban temették el a Béta-bányai szerencsétlenség mázaszászvári áldozatait. A temetésen részt vettek a család, rokonok és munkatársak mellett a vállalat vezetői is.

Júliusban megnyitották a felújított strandot. Az 1934-ben épült strandfürdő újrászigetelve, frissen betonozva ismét használható, adta hírül a *Dunántúli Napló*.

A Fegyveres Erők Napja alkalmából mindkét úttörőcsapat honvédelmi napot tartott. Az úttörőknek munkásőrök tartottak pirotechnikai és fegyver bemutatót. A KTSZ lakatosüzemének női dolgozói a mozambiki és angolai gyermekek megsegítésére szervezett ruhagyűjtési akcióban vettek részt.

Kommunista szombat a KSZV-ben, 357 nm szövetet és 1078 kg cérnát termeltek, a befolyt összeget üdülési célokra fordították.

A Bányászklubban megtartották az 1. hivatalos borversenyt és minősítést. 54 fajta borral neveztek a kistermelők.

275. kép –
Úttörőavatás
a salakos kézilabda
pályán {5}

Az év során soha nem látott mértékben vettek részt a lakók társadalmi munkában. A vár feltárása, a Sportcsarnok építése és a Bányászati Kiállító Helyiség kialakításánál összességében 19 millió Ft értékű munkát végeztek.

A Takarékszövetkezet az évet átmenetileg a Gadó-féle orvosi rendelőben töltötte el, mivel megkezdődött egy új fiók építése a Sásdi Építőipari Szövetkezet kivitelezésében. Az átadás december 23-án történt meg. Új szolgáltatásként már itt is elfogadnak személygépkocsi befizetéseket, így nem kell emiatt szomszédos településekre utazni.

„A komlói székhelyű vállalat (Bm. Vízmű) felvette a kapcsolatot időközben az Április 4. Gépgyár nagykanizsai gyáregységével, mert a nitráttalanítót azok már kifejlesztették.

A kísérletek folytatásához egy készüléket biztosítottak Nagykanizsáról, egyet pedig a Banya megyei Vízmű Vállalat megvásárolt. A mázaszászvári kísérletek – a szederkényi folytatásként – egy hónappal ezelőtt kezdődtek, a percenként 30 liter víz tisztítására alkalmas berendezés márts igen kedvező eredményeket produkált.

Egyébként, a korábbi vizsgálatok során a 120 milligramm/liter körüli nitráttartalmat a komlóiaknak sikerült 40 mg/liter alá csökkenteni, amely a szabványban előírtaknak már megfelelt.” *Dunántúli Napló*, 1983. március 7. {28}

„A bányászlet relikviái Mázaszászváron. A bányászlet csaknem 200 éves emlékeit őrző tárgyakkal, okiratokkal rendelkezik Mázaszászvár. Megmentésükről, egyúttal bemutatásukról a közelmúltban folyt tárgyalás. A megállapodás szerint a pécsi Bányászati Múzeum részeként, Szászváron bányász emlékszobát hoznak létre. Az emlékszoba helyét már kijelölték, a berendezések elkészítését a szászvári üzem dolgozói társadalmi munkában vállalták.” *Dunántúli Napló*, 1983. április 9. 12. p. {28}

„Megérkezett a vázszerkezet. Néhány hetes késéssel, a hét elején, a Hajdú-Bihar megyei Állami Építőipari Vállalat leszállította a mázaszászvári tornaterem építéséhez szükséges vázszerkezetet. Ezzel valamennyi fontosabb feltétel adva van ahhoz, hogy a társadalmi összefogással készülő létesítmény építésével még a tanév megkezdése előtt elkészüljenek a nagyközségben.” *Dunántúli Napló*, 1983. július 30. 12. p. {28}

„Mázaszászváron négy körzeti orvosi rendelő működik: tavaly Mázán adták át a 3-as számú, idén Szászváron az 1-es számú rendelőt, s megkezdtek a 2-es számú körzet épületének felújítását. A negyedik körzet Kárászon – Mázaszászvár társközségében – ellátja Köblény. Magyarereggy és Szalat- nak lakóit is. Mázaszászváron és a két társközségben, Köblényen, illetve Kárászon 5200 ember él, s számukra igen jelentős eredmény az egészségügyi hálózat megteremtése.

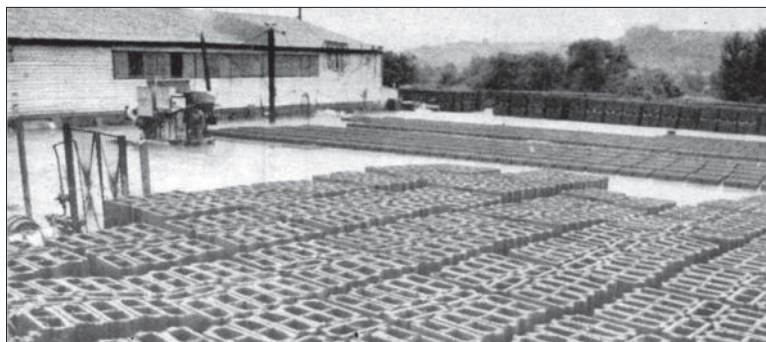
A nagyközség jövőjét alapozzák meg a magánerős lakásépítkezésre lehetőséget biztosító új, közművesített lakóterületek.

Az északi község részen hetven telket alakítottak ki, s itt felépült, illetve épül negyven családi ház és elkészült kilenc OTP-lakás. A tervek szerint 1985-ig harminchétf OTP-lakás épül ezen a területen. A későbbiekben a nagyközség keleti részén nyílik lehetőség a családi házas építkezésre: a következő években negyven-ötven közművesített telket alakítanak ki. A mázaszászváriak hamarosan részletesen is megismerkedhetnek ezekkel a tervekkel, mert most készül a rendezési terv felülvizsgálata, s ezt a nagyközségi tanács vezetői bemutatják a lakóknak és kéri a véleményüket, javaslatukat.” *Dunántúli Napló*, 1983. szeptember 29. 1. p. {28}

„A két megye határán található 5216 lakosú Mázaszászvár nagyközségben, amelynek része Vékény és Kárász, az aktív keresők száma eléri a 2500-at. Az iparban mintegy 1800-an – a szakmai végzettséget illetően főként vágárok, segédvágárok, csillések, kőművesek, lakatosok, villanyszerelők – dolgoznak. Három éve csaknem félezerrel kevesebb ipari dolgozót tartottak számon. A legtöbben a település közigazgatási területén lévő 11 ipari létesítményben, így a Mecseki Szénbányák Vállalat Északi bányauzemében, a bánya helyi villamosüzemében, a Szellőző Művek 5-ös számú gyáregységében, a Kenderfonó és Szövőipari Vállalat szövődéjében, a Hunor Pécsi Kesztyű- és Bőrruházati Vállalat varrodájában, a Tolna megyei Építőanyagipari Vállalat betonüzemében, a Baranya és Tolna megyei Téglá és Cserépipari Vállalat táglagyrában, a Sásdi Építőipari Szövetkezet vasipari részlegében, a Mecseki Erdő és Fafeldolgozó Gazdaság kárászi erdészetében, az egyházaskozári tsz takarmánykeverőjében, valamint fafeldolgozójában vállalnak munkát.

Az ipari dolgozók nagy része továbbra is a bányában keresi a megélhetést. Komlóra, Sásdra, Bikalra, Pécsre, Szekszárdra naponta 550-en – főként fiatalok – járnak el ipari munkát végezni, többségük bányász. Az ingázást szívesen vállalják, hisz például a Tolna megyei Állatforgalmi és Húsipari Vállalat üzemi buszjáratot szervezett. Nem említjük 12, helyi munkaadóként az Északi-bányauzem nagymányoki brikettüzemét, ugyanis július 1-től önálló lett, közigazgatásilag tehát Tolna megyei fennhatóságé.

Valamivel többen, majdnem 700-an utaznak be naponta Mázaszászvár 11 ipari munkahelyére a környék 30 falujából. Számuk tovább nő, főként a Tolna megyei falvak, köztük Váralja, Izmény, Győre munkaerő-piacának a kínálata feltűnő. A nagyközség ipari bázisának munkaerőt vonzó hatása napjainkban is jelentős. Közkedvelt munkahelyek, vagyis ahová szívesen jelentkeznek a bejáró, sőt a helybéli munkások is a kereset és a lakás reményében, az Északi-bányauzem, a villamosüzem, a Szellőző Művek, a Sásdi ipari szövetkezet Vasipari részlege és a Betonüzem. Míg a szövöde, a varroda, a tsz fatelepe és a téglagyár az utóbbi időben létszámhiánnyal küzd.” *Dunántúli Napló*, 1983. szeptember 29. 6. p. {28}

276. kép –
Készülnek a
kefrik a Be-
tonüzemben
(Dunántúli
Napló, 1983.
október 11.)
{28}

277. kép – Tanácsülés résztvevői {5}

1984

1984. december 31-én a lakosság létszáma 4606 fő. 46-an születtek, 80-an hunytak el. A lakosság lélekszáma lassú növekedésnek indult. Az év során a Végrehajtó Bizottság 5 alkalommal ülésezett.

Márciusban ünnepélyesen felavatták és átadták az újonnan épült Takarékszövetkezeti fiókot. Az elromlott toronyóra javítását a bányauzem biztosította anyagokból Major Géza órasmester és Strung György végzi.

278–279. kép – Az újjáépített Takarékszövetkezeti fiók és az elődje {5}

A pécsi Mecsek Áruház egy hétre kitelepül Mázaszászvárra.

Évek óta először indul Tánciskola, 45 fővel kezdik meg a foglalkozásokat.

Szintén márciusban a tornateremben átadják a nagyközségnek a Hazafias Népfrent Országos Tanácsa a legmagasabb szintet, a „Nemzeti Zászló” kitün-

tetését, elismerve a mázaszászvári lakosok és üzemek kiemelkedő társadalmi munkáját, amit a Sportcsarnokuk építésekor tanúsítottak.

280. kép
– Iskolai
ünnepség az
új Sportcsar-
nokban {5}

A kitüntetéssel egyidejűleg a Minisztertanács Mázaszászvár községnek 1 500 000 Ft-ot, a megyei tanács 1 050 000 Ft-ot adományozott. A kitüntetéssel adott összegek miatt módosítani kellett az éves költségvetés fejlesztési tervét. Megemelték a az utak, járdák, hidak építésére előirányzott összegeket, másfél milliót tartalékoltak a tornaterem fűtésére, félmilliót a szennyvízcsatorna rendszer tervek korszerűsítésére.

A megyei tanács kitüntetési ünnepségén a Hazafias Népfront Nagyközségi Bizottsága „Kiváló Társadalmi Munkáért” kitüntetést, a Bányaüzem „Baranyáért” emléklapketet adományozott, Pál Lajos „Kiváló Társadalmi Munkáért”, Dévai István „Baranyáért” emléklapketet kapott a sportcsarnok építésében végzett munkájukért.

„Nemzeti Zászló Mázaszászvárnak. A mázaszászvári tanács elnöke, Potyondi János azzal fogad, hogy csak most érzik igazán, mire is képes a lakosság. Mára és Szászvár kilenc évvel ezelőtt egyesült; széthúzásról, villongásokról már nem beszélhetnek, sokkal inkább egészséges lokálpatriotizmusról, amely az elmúlt esztendőök során kialakult.

A négyezerhatszáz lelket számláló Mázaszászvár két társközsége Vékény és Kárász: utóbbi kettőben hatszázán élnek. A székhelyközség üzeimeiben dolgozik a lakosság nagyobb része, így hát érthető, hogy a népfront felhívása, a tanács kérése megmozgatta a bányánál, a Szellőző Műveknél a kesztyűgyári telepen, a kenderfonóban dolgozókat. 1981-ben 786 forint volt az egy lakosra jutó társadalmi munka értéke, két esztendővel ezelőtt 1120 forint, tavaly pedig 4227 forintra rúgott és meghaladta a 21 milliót.

Pál Lajos, a Hazafias Népfront községi titkára lép az irodába, és örömmel újságolja: megérkezett Szegedről az a háló, amit a Kenderfonó- és Szövőipari Vállalat mázaszászvári telepének kollektívája ajánlott fel az új tornaterem részére, s ha lesz időm, győződjek meg magam is az új szerzeményről, amit most feszítenek ki az ablakok elé a gyerekek. Aztán tovább sorolják már együttesen a neveket, akik talán a legtöbbet tették az itt élőkért: Kasper János sportköri elnök, a bányász nyugdíjas klub tagjai az észak-bányaüzemi Martin Károly vezette szocialista brigád, ugyanonnan Ágoston István brigádja, Weimann Ferenc csapata Béke-aknárol, aztán Springer Ferenc, Róth Antal, Wáger János, Dévai Lajos, Takács Ferenc.” *Dunántúli Napló*, 1984. április 30. 6. p. {28}

281. kép –
Az Élüzem
Ünnepség
résztevői {4}

A Bányaüzem újra „Élüzem” címet nyert el.

Júniusban Területi Szpartakiád került megrendezésre a Sportpályán. A 33. körzeti versenyét tartották meg. A férfi és női súlylökésben, gránátdobásban, 3300 méteres síkfutásban, kispályás labdarúgásban és a távolugrásban születtek helyi sikerek.

Hálózat korszerűsítést hajtottak végre Császa község részben. A DÉDÁSZ emberei 1,8 km hosszban cserélték le a régi vezetékeket, a modernebb, 6 eret magában foglaló vezetékre. Egyúttal energiatakarékos higanygőz lámpákra cserélték a 60 W-os izzókat.

Az NSZK-ban jártak a BSK futballistái. Augusztus 31-én a „Jóbarát” kerthelyiségében a Szovjet Déli Hadseregcsoporthoz művészegyüttese szerepelt.

Az Arany János u. 2. szám alatti épület (volt orvosi rendelő) átalakítása, felújítása megkezdődött. Erre azért volt szükség, mert ez képez majd cserealapot a plébánia épületével, amelynek a vár feltárási munkái miatt kell kiköltöznie az addigi helyéről.

282–283. kép – Az Építő Szövetkezet közgyűlése {5}

Korszerű közvilágítási lámpatestek kerültek felszerelésre a Kun Béla utcában.

48 db családi ház épült az év során, amiből 14 családi ház, és 34 korszerűnek számító sorház, amelyekből 30 db lakásszövetkezeti konstrukcióban épült.

Az év során megkezdtek a takarékszövetkezetben a csekkszámra rendszer szervezését, amire eddig 20 fő jelentkező van. 59 ügyfél fizeti Ifjúsági Betétjét³²¹ a fiókban.

284. kép –
Tanácsülés {4}

Az ipari üzemekben a Vállalati Gazdasági Munkaközösségek száma emelkedik, 2-2 a KSZV-ben, a Szellőző Művekben, és a Betonüzemben.

„Most pedig megnézzük a bánya ablakát! – jelenti ki Králl Zoltán. Ballagunk fölfelé a hegyen. Méghogy a bányán ablak? Ez a Králl Zoltán hülyít bennünket. De egy szakszervezeti elnök nem tesz ilyet. Csak az „amatőr bányajárók” félnek, mindenféle beugratástól. Várjuk ki a végét.

Csak ne kellene annyi levegő az embernek, mert a mázaszászvári dombok igencsak kapatósak. Mi meg fel vagyunk málházva. Csizma, munkaruha, akkumulátor, menekülő készülék... Ekkor még nem is sejtjük, hogy az út, hegynek föl, csak korzózás, felfoghatjuk kirándulásnak is, zöldben, tölgyek között...

– Itt le lehet menni? – Tisztességes lejárát – mondják. – Én előbb körülnézek. Ott állunk a gyökérbánya. a Szászvár II. elnevezésű bánya „bejáratánál”, az ereszkénél. – A jelek szerint, itt mások is lejárnak! – ugrat Dévai Tibor szakszervezeti titkár. Húzom az időt:

– Miért nevezik a Szászvár II.-t gyökér hányónak³²²? – Mert itt van a gyökerek alatt... de majd valami mást is észrevehetsz ott lenn. Találkozhatsz az öregekkel. – Kikkel? – Azokkal, akik nyolcvan éve is bányásztak itt – úgy nézek rá, mint vett malac az új gazdára.

– Ebben a bányában nyolcvan éve is dolgoztak, és most az ő nyomukban haladunk. Találunk régi bányaiakat, vagyis az öregek keze nyomát fedezzük fel mindenütt.

– Miért bányásznak ott, ahol már jártak? – Mert a régiek csak a puha szent tudták felhozni. a többi, az értékesebbet otthagyták, mi most azt is kihozzuk. Még mindig az ereszkét figyelem.

³²¹ Államilag támogatott megtakarítási forma.

³²² „Gyökér bány” helyesen.

Pár méterről úgy néz ki, mint valamiféle erdei manó fából készült tanyája. De, ahogy közelebb lépek, már látom, lefelé, jó mélyre visznek azok a lépcsőfokok. Egy ember guggolva le is tud menni. – Miért ereszke az ereszke? – Van a gurító és az ereszke. Mindegyik ugyanaz. csak mégsem. Az ereszkét lefelé hajtották ki, a gurítót, meg fölfelé. Hát akkor induljunk. Králl Zoltán egy pillanat alatt eltűnik előlünk. Kicsit összegörnyed, ügyesen kapaszkodik, lábával tapogatja a fát, de csak egy pillanatig, mert elég az érintés és már érzi, hol van biztos talaj a talpa alatt. Egyszer csak elfogy alólam a lépcső összehúzó magam. Az első lépés után nagyot koppan a kobakom. Még jobban összehúzó magam. Alattam a mélység, a 60–70 fokos „luk”. Kapaszkodok. Haladunk lefelé. Az utolsó métereket már gyakorlottan teszem meg. A vágatban járunk. Kanyarog az út.

– Megyünk a szén után – mondja a szakszervezeti titkár. Pihenésképpen leragadunk Kecskés János fűrőrmesternél. Egy „oldalágban” vallatja a hegyet. Hol van a szén? Merre kell utána menni? Bebújunk hozzá. Mutatja, hogy itt kőzetpala van. Megbeszélés a 13-as csapatnál Králl Zoltán, Deák István, Szloboda János és Szabó Ernő. Apró szemcsés, szürke por. Volt egy méter szén is. A következő vágatban találkozunk az „öregekkel”. A szénfal feketén csillog és a közepén a bányafa. – Itt is jártak. Mindenütt ott van a nyomuk – mondja Králl Zoltán és megsimítja a fát. Arrébb, a következő kanyarban már bányászokkal találkozunk. Jakab Ernő vájárral bebújok a fejtésbe. – Kicsit összenőtt ez a fejtés – mondja. – De itt a gyökérbányában ilyen mind. – Miért elevátorka a szállítószalag? – Van itt egy parasztgyerek, az nevezte el. Mi megszoktuk, elevátorkának hívjuk. Hűséges jószág. Nem kell lapátolni.

Látja, csak ráhúzó ezzel a kapával a szemet és már viszi is ki a kiskutyába. – Hogy? – A kiskutya, a csille. Ide csak ilyen kis csillék férnek be. A 13-as gurítón megyünk lefelé. Ez meredekebb, mint az „ablak”, amin lejtöttünk. Meredekebb és szűkebb. Megcsúszik a csizmám, kapaszkodok kegyetlenül, mert egyszer csak elfogy alólam a lépcső. Letottyanok a sáros lébe. Érzem, hogy a nadrágom csupa víz. Szégyenlem. Mit fognak a 13-as csapatnál mondani? Megtalálom újra a lépcsőt. Csordogálok lefelé Králl Zoli után, akkor meg a tollam hagy el. Kapni nem merek utána. De pár pillanat múlva megpillantom fejlámpám fénysugarában. Szép kis dolog lenne: ceruzát kérni! A pénzről ne beszéljünk Laufer Márton, győrei vájár már egyszer hűtlen lett a bányához. A mázai akna bezárása után visszament a téeszbe, aztán 1971-ben mégiscsak kikötött a Szászvár II-n. Most itt áll a szénmező (mezőcske) mellett és elmagyarázza milyen különleges munka innét felvinni – később kiderül, lefelé viszik, mert a szén könnyebben halad lefelé – a szemet. A szakszervezeti titkár sűrűn bólogat, amikor a pénzről kérdezősködöm. Laufer Márton legyint, és nem szól.

Nyugodtan mondd – kapacitálja a titkár. – Gyalázatos – hallom – Havonta kilencezer körül van a kereset, ezt a napszinten bármelyik építkezésen megkapom. – Ehhez a kilencezer forinthez még az is hozzátartozik, hogy két-három plusz műszakot is teljesíteni kell. – Hagyjuk – mondja Laufer Márton. És a szénfal felé fordult, dolgozni kezd. Nekünk menni kell, amott robbantásra készülnek. A „meddő elővájást robbantással könnyíti meg”, kapom a szakismertetést. Aztán a 13-asoktól elindulunk lefelé. A Szászvár II. legmélyebb pontjára. Mellettünk – mert a gurító kétrészes – zubog lefelé a szén. Pár pillanat múlva robbanást hallunk Most már csak fölfelé haladunk. Korszerű bányában. Ezt a részt két éve lézersugár irányítással hajtották ki. A szállítástól kezdve minden gépesítve van. A napszinten jó nagyokat szívunk a friss levegőből.

Ez a bánya mindig veszélyeztetett volt. A „bezárók” örökké „fenték rá a fogukat”. Ennek a bányának a dolgozói pedig mindig bizonyították, hogy nem szabad bezárni. Most is, amikor helyenként tényleg óriási erőfeszítéseket követel a kamrafejtésben a munka, még mindig szükség van erre a bányára. Szinte gyémántot³²³ hoznak a felszínre. Értékes szemet, olyat, amit kokszolni lehet, ez pedig ritka a magyar földben, ötezer kalórián felüli szén. Itt van 5 kilométerre a nagymányoki brikett-

³²³ Ez természetesen erős túlzás.

gyár, azok is egyre több szászvári szenet kérnek. Magyarországon nyolc nagyvállalat, évente 25,2 millió tonna szenet termel. Ebből a Mecseki Szénbányák 2,8 millió tonnát. A mázaszászvári Északi Bányüzem 140 ezer tonnát. A gyökérbánya csak egy része az üzemnek, van mélyművelésű bányajuk is, de termelésük, a számok szerint, csepp a tengerben. Az itteni szén 55 százalékát kokszolják.

Három év alatt jelentős gépesítést hajtottak végre, ami erre a bányára soha sem volt jellemző. Rakk Kálmán főmérnök egy mondata jól jellemzi a bányüzem „lelkiallapotát”: „Itt is kidobtuk a talicskát és a kutyt, de nem dérrrel-dúrral, mint a másik üzemekben. „Túl a gazdasági hasznon: a mázaszászvári bánya az itt dolgozók hűségének köszönheti létét. Annak, hogy míg a Mecseki Szénbányánál 87 százalék alá csökkent a földalatti dolgozók száma, itt Mázaszászváron pedig 443-ról 475-re emelkedett a létszám. És az átlagos életkor a földalatti dolgozóknál 36,5 év... Minduntalan fiatal arcokkal találkozok az ember, olyan fiatalokkal, akik a hűséget a testvéreiktől, apáiktól tanulták. Mert olyan családok dolgoznak itt, mint a Dévaiak, a nyolc fiútestvér, vagy a négy Sebestyén, akiknek az édesapjuk is itt dolgozott, vagy a piros-pozsgás Varga András bácsi és fia Varga Sándor. Velük mostani riportutam alatt ismerkedtem meg. „Hát még a vejem is” Varga András az ujjain számolja a familiához tartozó bányászokat: – Nálunk egy kivételével mindenki bányász. A másik fiam főmérnök a mezőgazdaságban. Imre bátyámtól is hárman, a másik testvérem, az István is kettőt ad, neki a veje is. az én vejem is ide tartozik. Na, egy családból kilencen vagyunk.

– Ez szép – mondom. – Szép, ám. – Érdemes volt? – Kérem szépen! Nálunk a család felemelkedése akkor kezdődött, amikor én bányász lettem. A három gyerekem oda jutott, amiről én csak álmodni mertem. – Ránéz a fekete hajú, dús bajuszu fiára. Az bólogat. – Én is mezőgazdásznak készültem. Gépész szakiskolát jártam, de a foci idehozott, Szászvárra. Közben elvégeztem a technikumot, segítséget kaptam a bányától. – Te is operettfocista voltál? – Az már nem igaz! – szól közbe az idősebb Varga.

– Becsületesen járt edzésre, és dolgozni, meg iskolába. Nálunk a focisták is dolgoztak, hogy engedhették volna meg!? – András bácsi, ez a bánya miért nem küszködik emberhiánnyal? Egyáltalán, mit jelent a bányász-hűség? – Azt fiam, más ember fia meg nem tudja, csak ha mondják neki, de akkor sem érzi... ott kell lenni a csapatban, sokáig. Azt nem lehet elmondani, hogy miként sírtak az emberek, amikor bezárták annak idején a mázai bányát... – aztán témát vált:

– A gyáva embernek nincs itt helye. Azt az emberek maguk zavarják el. Mert omlásnál, nem egy ember van a kő alatt, hanem a Józsi barátom, a Feri szomszédom... Én egyszer 1967-ben bent maradtam, Rám omlott a bánya. És ma is itt vagyok. Sajnos, a társam, aki engem kimentett, később szerencsétlenül járt. És annak köszönhetem, hogy életben vagyok, mert nem vesztettem el a fejem. Mert a bányában soha sem szabad megijedni. Tudom, hogy meghalok, de akkor is segítek a társamnak, vagy magamon. Érti ezt? – Értem. – Na, szóval rám omlott a bánya. A társamat mégis tudtam irányítani a mentésben. – Szerencséje volt – szólunk közbe. – Szerencsés alkat vagyok. Ahogy kikerültem onnét, azon nyomban elfelejtettem.

Ha én akkor megijedek és egy napig nem megyek le, akkor utána én már nem tudtam volna mást odaküldeni. Egy csapatvezető vájárnak (Kecskés János) nem szabad soha megijedni. – Hallom, hogy maga kőműves is. – Egy vájárnak mindenhez érteni kell. – Mindenhez? – Mikor építettük a fiam házát, odaszólt valaki: ki csinálja a tetőt? Én, meg a fiam, mondtam. Jól jönne ki, hogy egy vájár nem tud tetőt csinálni a feje fölé. Aki kaparkodó... annak jut is – Sándor, sok fiataalt láttam itt, miért ide jönnek az emberek és miért nem a többi bányába? – Nekem is az a tapasztalatom, hogy a környékbeliek közül, egy kis kitérő után, majd mindegyik fiatal itt köt ki. Győréből és Izményből, a két kis Tolna megyei falucskából járunk ide vagy kétszázan.

– Miért? – Ha kicsit kaparkodó az ember, akkor bányászként tud boldogulni. És akkor kezd gondolkodni az ember a pénzről, amikor családot alapít. Komolyan kell venni az egzisz-

tenciális dolgokat. Akkor már másért is felelősséggel tartozunk. És ezt még máshol – bármennyire kevés itt a jövedelem a munkához képest – még nem lehet megkapni. Apám, az előbb mondta, hogy itt Szászváron a szomszéd, a haver, a testvérünk férje dolgozik. ... Családiasabb a légkör, mint bárhol másutt. A bánya egy zárt tér, meghatározott, szűk területen kell dolgozni, ott pedig az együvé tartozás elmondhatatlan dolog. Csak az érzékel, aki itt van, köztünk.

– Aki három fizetést felvesz egymás után, az marad – szól közbe András bácsi. – Az öregeket megbecsülik? – Tisztelik. Ez a bánya még nem adott le egyetlen rehabilitáltat se. Itt is van munka. Ott dolgozhat tovább, ahol elvesztette az egészségét. – A fiúval elégedett? – intek Sándor felé. – Azt mondják, hogy neki könnyű. De tudja, kinek könnyű, aki egyszer már a jóért megszenvedett! Ez a gyerek meg már megdolgozott azért, hogy megbecsült ember legyen. A technikumot sem kapta olcsón, most a bányamérésen dolgozik. – Mi az a bányamérés? – Csak egyszerűen mondom: a föld alatti részekről naprakész térkép kell, minden egyes méter változást azonnal feldolgozunk. A bányaműveléshez és a biztonsághoz ez feltétlen szükséges – mondja Sándor. Örökös készenlétben Az agyközpont.

A diszpécser iroda. Pál Béla diszpécser dicsekszik: – Most kaptuk ezt a két csuda magnót. Mindent tudnak. Bennünket védenek. Ismeri a márkus-hegyi katasztrófát? Kell a magnó, később mindent ellenőrizhetünk rajta. Egyelőre csak bámészkodok. Egy félszobányi helyen, ott van az egész bánya. Pál Béla innét a felszínről vigyáz a társaira. Mindent tud. Mindent lejegyez. – A márkatáblát kívülről tudom. Az emberek zömét a márkaszámáról ismerem.

– Hogyan lesz valaki diszpécser? – Én csillésként kezdtem, voltam segédvájár, vájár, majd aknász. Akkor egy évig táppénzen voltam, mert a bal kezem vérellátása nem jó, kivették egy bordámat... A leszázalékolás közelében voltam, de sehogy sem ment az otthonlét. Kértem, találjanak ki nekem valamilyen munkát. Beugrós diszpécser lettem. Egy év után megint lementem a bányába, aknásznak. De a márkus-hegyi katasztrófa után kifarancsoltak, tavaly augusztus óta vagyok itt. – Meg lehet szokni ezt az örökös készenlétet? – Azt kell tudnom, hogy én mindig biztos helyen vagyok, de a társaim nem. Nekem pillanatok alatt kell döntenem, mert innét segíthetek, mert mindent látok. Tudom, hogy hol, melyik részen van metán, mennyi a szén-monoxid, hol dolgoznak emberek?

– Ennél a bányánál dolgoznak a legtöbbet, a legnehezebb körülmények között az emberek, talán itt kevesebbet is kapnak érte, mégis idejönnek és nem a jól fizető Zobák bányába – mondom, vagy inkább kérdezem Pál Bélát. – Ez egy család. Elkoptatták a szót, de amit kifejez, az nálunk élő dolog. Ha az embernek baja van, akkor odamegy a Wáger főnökhöz (Wáger József az Északi, Bányüzem vezetője) és megbeszéli vele. Máshol nincsenek ilyen közel egymáshoz az emberek. – Most már sokkal beszéltem, érteni vélem a gyökérbánya titkát, de azt még nem tudom, mit jelent maguknak a bányász-egyenruha? – A bányászruha a miénk. Érti? – Hát... Mondok egy példát. Kint voltam az NSZK-ban és találkoztam olyan rövidnadrágos emberekkel. A rokonomtól kérdeztem: kik ezek? Idevalósiak, népviseletben vannak. Na, így vagyunk mi a bányászruhával. A miénk! Elég ritkán húzom fel, ünnepkor, de akkor ünnep van. Kicsit többnek érzem magam olyankor! Hazafi József.” A gyökérbánya titka. *Magyar Ifjúság*, 1984. augusztus 31. 15. p. {18}

1985

Mázaszászvár Nagyközség Közös Tanácsa 01.30-án tartotta első ülését. Az MSZ-MP KB a tanácsok továbbfejlesztésére irányelveket fogalmazott meg, ezt tárgyalták első sorban. Tárgyaltak költségvetésről, és a hátrányos helyzetű fiatal családok megsegítésére teendő intézkedéseket fogalmaztak meg.

285. kép – A Mátyás 1. tér. A szocialista gépjármű típusokon kívül a látvány már szinte a mai (Dunántúli Napló, 1984. április 30.) {28}

A lakosság létszáma 4304 fő. 671 fő jár a településre 30 településről dolgozni, és 550-en járnak el 20 másik településre.

Az előző évi kimagasló munkájuk elismeréseként a KISZ KB Vörös Vándorzászlóját kapta meg a mázaszászvári KISZ szervezet. Ez egy kollektív kitüntetés. Az előző évben kivették részüket a társadalmi munkákból. 9 alapszervezetben 180 tagjuk van. Újra megrendezték a „Papp István” emléktúrát, önálló Ifjúságárda századot tartanak fenn.

Az év során állami tulajdonba került a Plébánia épülete, így a vár feltárási munkálatait erre az épületre is ki tudták terjeszteni. A felújított volt orvosi rendelő az egyház tulajdonába ment át, mint csereingatlan.

A Mecseki Szénbányák Vállalat vezetése és a szocialista brigádok szerződést írtak alá januárban. Eszerint az első negyedév 22 szabadnapján 50%-os megjelentéssel részt vesznek a tagjaik, és 2000 tonna szenet termelnek terven felül. Erre a nagy hideg miatt országosan kialakult energia ellátási gondok miatt van szükség.

A Bányaüzem területén felépült egy korszerű raktárbázis, és a kompresszorház. A műszaki fejlesztés folyamatos, dinamikus az üzem fejlődése. Az üzem 753 munkást foglalkoztat. A vállalat össztermeléséből 4,8%-kal részesedik, ami ez évben 165 485 tonnát jelentett. A helyben kitermelt szén jó minősége meghaladja a Vállalat többi üzemében kitermelt termelvény minőségét. Megalakultak az első VGMK³²⁴-k az üzemben. Szeptemberben felső sín pályás Scharf³²⁵ szállító berendezést helyeztek üzembe. Szászvár II. üzem új főszellőztetőt kapott.

Márciusban tárgyaltak a GAMESZ hároméves működésének tapasztalatairól. A Gazdasági Műszaki Ellátó és Szolgáltató Szervezet fő célja az volt, hogy a nagyközség oktatási intézményeitől átvegye a gazdasági munkák irányítását.

³²⁴ Vállalati Gazdasági Munkaközösség.

³²⁵ Német bányagépgyártó vállalat.

A Szellőző Művek stabilizálta a termelését, 153 munkavállalót foglalkoztat. A Kenderfonó és Szövőipari Üzemben főleg női munkaerőt foglalkoztatnak, 184 főt. Az éves tervüket ők is túlteljesítették. „Kiváló Gyár” címet nyertek az éves munkájuk alapján. A Téglagyár értékesítési gondokkal küzdött, az év során 9 800 000 db kisméretű téglát gyártottak. A Betonüzem is értékesítési gondokkal küszködött, a fejlesztés műszaki oldalon történt. A Kesztyűgyárban 108-an dolgoztak, 930 000 kesztyűt állítottak elő, aminek 80%-a exportra ment. A Sásdi Építőipari Szövetkezet is túlteljesítette a tevét.

Májusban Horgászegyesület alakult 170 taggal. A megalakulást horgászverseny követte a szépen rendbe hozott Szalósai-tónál.

284. kép –
Tanácsülés {4}

Júniusban a szomszédvárak rangadóján a hazai csapat döntetlenre végzett a Komlói Bányással. Megkezdődött a Sport-napközi. Három éve folyamatosan megszervezi Bányász Sportkör a gyermekek nyári elfoglaltságát tanárok, nevelők felügyelete mellett. A legnépszerűbb elfoglaltság az úszás.

A Hazafias Népfront megszervezte az országgyűlési és tanácsválasztást. Gyűléseket, választási nagygyűlést is szerveztek, ahol mindenki elmondhatta a véleményét. Előfordultak hármás jelölések is. A választásokon a nagyközség vezető tisztségviselőit újraválasztották júniusban.

A kimagaslóan jól működő szászvári Bányász Nyugdíjasklub 3 napos üdülést szervezett tagjainak a BDSZ kezelésében levő Leányfalui Üdülőbe.

Új épülettel gazdagodik a szászvári strandfürdő. Étkezőt, konyhát és kultúr-csarnokot is magában foglaló fémszerkezetes épület készül.

25 db korszerű HGL 80³²⁶-as közvilágítási lámpatest került felszerelésre. A lezárult VI. ötéves tervben 144 db korszerű lakás épült, amelyekből 39 OTP finanszírozásban, a jelentős részük pedig lakásszövetkezeti formában épült meg.

A telefon ellátottság nem változott, a hálózat telített, új bekötésre nincs lehetőség.

A Takarékszövetkezetben 21 GMK³²⁷ őrizte a pénzét, vezette a számláját. A betétállomány folyamatosan növekedik, a Takaréklevél nevű megtakarítási forma egyre jobban teret nyer.

Automata TV átjátszó torony átadása történik meg Kárász és Mázaszászvár között a hegytetőn. Ezzel jelentősen javul az I., és II. tv csatorna vétele. Ez már a 90. átjátszó, amit az elmúlt években telepítettek országszerte, és bizonyítja, hogy kisteljesítményű átjátszókkal is lehet javítani az országos tv adások vételét.

„A mai Szászvár a középkorban jelentős mezőváros volt. Várát a 13. században Bertalan pécsi püspök építteti. A török Pécs 1543. évi elfoglalása után a szászi várát is birtokba veszi. Szerepe ekkor jelentős volt, a török összeírásokban, mint város és egyben a nahije központja szerepel. 1582-83-ban a városban álló 37 házról történik említés. A középkori vár területén állott a feltételezhetően a 15. században alapított templom, amelyet a plébániaházzal együtt a 18. században megújítanak. A templom középkori részletei egyelőre nem ismertek, de a tervbevett tatarozás során remélhetően ezekre is fény fog derülni. A volt plébániaház telkét lezáró kőfal a középkori vár falainak és bástyáinak a felhasználásával épült.

A településszerkezetben ma is világosan elkülönül a plébániatemplom körüli egység, amelyet a késői középkorban és a törökkorban külsőtornyos várfallal öveztek. A vár maradványait ma körülvevő utca – Vár-utca – az egykori várak helyén létesült, az utca házainak egy része, a várfal vonulatát ma is őrzi. A feltárt, rekonstruált védelmi rendszer visszaadná a történeti városközpont hangulatát. A volt plébániaház pincéje, a vár egykori földszintje jelentős maradványokat őriz. A téglalap-alaprajzú épülethez a nyugati oldalon egy torony csatlakozik. Az egykori középkori helyiségeknek ma barokk boltozatai vannak. A várban folyó ásatások során a nyugati toronyhoz csatlakozó gótikus zárterkély került elő, s ugyanezen szakaszon gótikus helyiségsorra és várfal-részletekre bukkantunk. Maga a plébániaépület az első emelet szintjéig középkori eredetű. Az épület nagyjából a 18. századi állapotban maradt ránk. Legfontosabb építési korszakait az eddigi kutatás is tisztázta, a meginduló teljes kutatás pedig sok új részlettel és összefüggéssel fogja gazdagítani az értékes műemlék épületet és ismereteinket. A szászi vár gótikus korszakából igen magas művészi értékű díszes kályhacsempe-anyag került elő, amelynek egyes darabjai a budai vár hasonló korú kályhacsempéivel tartanak formai rokonságot. Ez is egyik bizonyítéka a szászi vár középkori jelentőségének. Az állam és az egyház között létrejött birtokcsere lehetővé tette, hogy a szászi vár legjelentősebb középkori épületének a kutatása megkezdődjön, eddigi eredményei alapján pedig megindulhasson a műemléki helyreállítás tervezése. (Tervező Sch. Pusztai Ilona, az OMF építésze.)

³²⁶ HGL: higanygőz-lámpa.

³²⁷ Gazdasági Munkaközösség, új vállalkozási forma.

Az épület új rendeltetése szerint nagyközségi könyvtár lesz. A 18–19. századi volt gazdasági épületekben helytörténeti kiállítás kap helyet, amely a középkori mezőváros történetét, a török nahijeközpontot, majd ezt követően a község 18–20. századi történetét és emlékeit mutatná be, vezető szerepet adva a helyi bányászatnak. Ez a közművelődési központ olyan műemléki és történeti környezetben létesül, amely nemcsak a nagyközség lakói, de az idegenforgalom számára is jelentős kulturális élményei szolgál. A széles körű társadalmi összefogással megindult kutatás – melynek kezdeményezője a nagyközségi tanács volt – a Mecseki Szénbányák mázaszászvári üzemének a rendszeres és hathatós támogatását élvezi. Szép és követésre méltó példája ez egy országos jelentőségű műemlék megmentésének. S. M. – G. Gy.” *Dunántúli Napló*, 1985. augusztus 24. {28}

„A Frekvenciagazdálkodási Iroda a közelmúltban egy hosszú távú programot kezdett, hogy pontos felmérést készítsenek a hazai tv-vételi lehetőségekről. Baranyában éppen az idén fejeződött be a felmérés, most folyik a begyűjtött adatok feldolgozása, s Hazay István szerint jövőre részletes és pontos információval tudnak szolgálni. (Ez majd segít a döntésben: vegyünk-e színt!) Addig is a már rendelkezésre álló adatok alapján úgy döntöttek, hogy Pécs újabb adót kap 1986-ban! A cél; javuljon a belvárosi televíziózás.

Ez a helyi átjátszó adó híre bizonyára éppen olyan örömet okoz, mint az, hogy 1986 első hónapjaiban üzemelni kezd a szászvári átjátszó adó, hogy helyben, Szalatnakon, Köblényben, Kárászon, Vékényben és részben Magyaregregyen tökéletes legyen az adás.” *Dunántúli Napló*, 1985. december 16. 4. p. {28}

1986

Az MSZMP XIII. kongresszusa határozatainak helyi végrehajtásában a párttagok és a pártonkívüliek is példamutatóan hozzájárultak, jegyezte le a krónikaíró. A község lakossága 4574 fő.

Az első tanácsülésen elkezdték tárgyalni a TEHO, azaz a településfejlesztési hozzájárulásról szóló tanácsrendelet megalkotásának tárgyalását. El akarják érni, hogy a lakosság értse meg, hogy ezt a pénzt, ezt az adót miért fizetik, és beleszólhatnak abba, hogy milyen célra hasznosíthatják a befizetéseket. A tanácsülés foglalkozott a foglalkoztatás kérdésével is. Véleményük szerint a következő, a VII. ötéves tervben nem indokolt új üzem építése a településen, mivel a munkaképes lakosság megtalálja a lehetőségeit. Közel ugyanannyian járnak el, mint ide dolgozók, ez mintegy 600 fő.

A jó tapasztalatok alapján Mázaszászváron is megszervezik a Népi Ellenőrzési Csoportokat, amelyeknek különösen a melléktermékek és hulladékok hasznosítást kell majd figyelemmel kísérni, mert ez hazánkban csak 3%-ban hasznosul, szemben a Nyugat sokkal nagyobb arányával.

Márciusban 18 fővel szabó-varró tanfolyam indult a Művelődési Házban.

A császtai temető melletti elhagyott agyagbányából 30 000 köbméter föld lett kitermelve és elszállítva a szennyvíztisztító feltöltéséhez.

287. kép – A cservonográdi bányászok
vándorzászlajának átadása {5}

288. kép – Akik elérték az eredményeket {5}

289. kép – Bányászarcok {4}

Megépült a KSZV-ben egy új üzemcsarnok és egy szilárd burkolatú út.

A Bányaüzemben mérlegház és melegedő, hordós olajtároló és térburkolat készült. Az év során újra Élüzem lett a Bányaüzem. Ezen a címen felül „Kiváló Akna” címet is nyertek a munkaversenyben. A Martin Károly vezette 1-es, és a Horváth János vezette 3-as csapat a „Vállalat Kiváló Brigádja” címet nyertek. Márciusban vizsgát tettek a vágártanulók.

A márciusi egyhetes munkaversenyben dolgoznak a szászvári bányászok. Szombaton is 260-an jelentek meg műszakra, dacára a szinte folyamatos termelésnek, VG-MK-knak.

A Szellőző Művek, a Kenderfonó és Szövőipari Vállalat, a Betonüzem és a Téglagyár is 100%-on felül teljesített az évben. A Kesztyűgyár hozta a tervét, a KTSZ kimagaslóan teljesített, 30 milliós tervükkel szemben 50 milliós árbevételt realizáltak.

290. kép –
Felvonulók
a Május 1.
téren {4}

291. kép –
A Kerthelyiségben {4}

292. kép – Május 1.
A felvonulók az ünnepi
műsort nézik {5}

293. kép –
Tsz közgyűlésen {4}

A Haladás Mgtsz minden tekintetben felülmúlta az előző évi számait. A termelési értékük 272 millió Ft, ez 105,8%-nak felel meg. Az egy tehénre jutó tejtermelés 273 literrel emelkedett.

Elkészült a fedett csarnok a Strandon, és a Tornaterem építésének 2. lépése. A szociális létesítmények, öltözők, fürdők, szertár és kazánház készült el. A Sportkör kapcsolatot épített ki a jugoszláviai Sepse, és a német Erding települések sportkörével. Az Atlétika Szakosztály 40 fővel, az Asztalitenisz 20 fővel, a Sakk 20 fővel, a Természetbarát Szakosztály 224 fővel működött. A Tömegsport keretében az év során 458 rendezvény volt, amin 7658-an vettek részt. A tavaszi meccseit a focicsapat az irreális talajviszonyok miatt Győren játszotta, ahol a Kaposvárt bravúrral verték meg, de a Pakstól kikaptak.

Júliusban az I. tájfutó nyílt Európa bajnokság egyéni versenye a Mázaszászvár bányatelepről indult, és a cél Váralján volt az úttörő tárborban.

Áprilisban közgyűlést tartott a Lakásszövetkezet. 5 év alatt 60 lakást építettek ennek keretében a településen.

294. kép
– Tanév-
nyitón {5}

Az általános iskolákban bevezették az új oktatási tervet. Az első osztályosok az „Egész napos iskola” rendszerben tanultak, a szülők nagy öröme. A 7. osztályosoknál megindult a fakultációs oktatás. Megalakult a DSK, azaz a Diák Sportkör. Hétvégenként 100–200 gyermek sportol ennek keretében belül.

295. kép – Falugyűlésen októberben: Havasi Béla,
Wieder Angéla, Paál Lajosné, Maglódiné Horváth
Ildikó, Porsági Gyuláné, Bék Jánosné {5}

296. kép –
Dr. Lowescher József

A mázai 16 mm-es mozit a Moziüzemi Vállalat megszüntette, de nagy sikerrel működik a Gasztro és Kertmozi Szászváron. A meghirdetett program szerint a filmvetítés mellett a témához illő ételt szolgáltak fel.

Váratlanul elhunyt dr. Lowescher József újtelepi körzeti orvos. Utódlásának szervezése során felvetődött, hogy orvosi körzetét egy gyermekorvosi körzetté alakítsák. Erről decemberben megszületett a döntés.

Működik az intézményesített szemétszállítás, augusztusban megalakult a Szennyvízcsatorna Társulat. Ez a szerveződési forma szükséges ahhoz, hogy összefogja a lakosságot, jogi személyként lépjen fel a kivitelezővel szemben, és igényelje az állami támogatást.

297–298. kép – Építik a szennyvízcsatornát az Újtelepen {4}

November 16-án szerencsés kimenetelű gázkitörés volt az Északi Bányában. A provokációs robbantás³²⁸ után 6 órával a Borbála telepi³²⁹ vágatban. A dolgozókat rendezetten gyorsan kimenekítették a bányából, személyi sérülés nem történt.

„Szászvári üzemükben évi 4500 tonna takarmányfehérje kiegészítőt (KOVIN-50), szuperpremixeket és KAMIPREM néven mikroelemeket gyártanak, aminek legnagyobb részét az Agárdi

³²⁸ A gázkitörés veszélyes telephelyen ellenőrzött körülmények között robbantással provokálják ki a gázkitörést, kiürített bánya mellett.

³²⁹ A szászvári bányában a régi hagyományok szerint nem számokkal jelezték az egyes telepeket, hanem neveket adtak neki. Pl. Borbála, a bányászok védőszentje nevét.

Mezőgazdasági Kombinát vásárolja meg. A takarmányfeldolgozást bővítik, az ebből származó árbevételüket a jelenlegi 80 millió forintról az ötéves terv végére 175 millió forintra kívánják növelni.” *Dunántúli Napló*, 1986. január 4. {28}

299–300. kép – Bányásznapra ünnepi beszéd (elmondja Kasper János), és a hallgatósága {4}

„1974 vége felé abból az alkalomból találkoztam Potyondi Jánossal, akkor még mázai községi tanácselnökkel³³⁰, hogy szemügyre vegyük: hogyan is történik a készülődés az egyesülésre, az átszervezésre, és mit vár Mázaszászvár – 1975. január 1-től hívják így – a nagyközségi státuszról. Amikor most találkoztunk, hogy a következő évekre készülésről folytassunk eszmecserét, szinte természetes, hogy előbb visszakanyarodunk a tizenegy év előttihez. Mennyire jutottak a tizenegy év alatt?

– Azt hiszem, az a legfontosabb, ami a gazdálkodó szervek körül történt. A Bonyhádi Ruházati Szövetkezet itteni telepével nem tudtak mit kezdeni, átadták a Kenderfonó és Lenszövő Vállalat hirdi gyáregységének, amely vállalkozói tudott új munkások foglalkoztatására. Nem boldogult a Bonyhádi Vasipari Szövetkezet telepe sem, ezt a Budapesti Szellőzőművek vette át, jól megvan a Tolna Megyei Építőipari Vállalat telepe, gondokkal küzd viszont a téglagyár. A Pécsi Faipari Szövetkezet helyét a kesztyűgyár üzem vette át, 90–100 főt stabilan foglal-

301. kép – Sorházak az Új lakótelepen
(*Dunántúli Napló*, 1986. január 25.) {28}

koztat, de ennél többet is tudna, ha lenne szabad munkaerő. Mert ez a gondunk. ez hiányzik az iparfejlesztéshez. – Változott-e a lakosságszám? – Ha a tizenegy évet nézem, akkor csökkent, a '70-es évek második felében már az elvándorlás volt a jellemző a természetes fogyás mellett. 1982. volt az első év, amikor emelkedett a lakosságszám. '81–82-ben még épültek családi házak is, azóta azonban egyre kevesebb. Nem jött be az a számításunk, hogy a '80-ban tervezett telekmennyiség '85-ig elfogyjon. A

³³⁰ Tévedés, sosem volt mázai.

szövetkezeti sorházakra alakított telkek viszont a tervezett ütemben fogynak... – Milyen volt a most zárult tervidőszak?

– Gazdag tervidőszak volt, de meg is kell sínylenünk, mert 5 millió forint bankhitel vetünk fel, azt pedig az új tervidőszakban kell visszafizetnünk. Én ezt a tervidőszakot az egészségügy tervének szoktam mondani, hiszen a mázai és a szászvári részen építettünk – azonos terv szerint – egy-egy orvosi rendelőt orvoslakással. Benne van a pénzünk, pontosan 1,3 millió forint az új ABC-ben is.” *Dunántúli Napló*, 1986. január 25. {28}

„Többllet-exportigények teljesítésére törekednek a Kenderfonó és Szövőipari Vállalat mázaszászvári telepén, ahol a feladatok megvalósítása végett harmircmilliósi beruházás kezdődött. Cérnakészítő üzemcsarnok épül hatszáz négyzetméteren a Sásdi Építőipari Szövetkezet kivitelezésében. A létesítményt még az idén átadják, várhatóan az utolsó negyedévben.

– Szovjet exportra a korábbinál is többet gyárt szegedi központú vállalatunk – mondja Joszt Károly, a hirdi gyáregység igazgatója. Ehhez az egységhez tartozik a mázai telep. – Magasabb szintűek a részfeladataink, nagyobb tételű cérnát és félkészponyvát állítunk elő. Mázán a múlt esztendei 730 ezer négyzetméterrel szemben ebben az esztendőben 800 000 négyzetméter félkészponyva szövését tervezték. Tavaly 748 tonna cérna hagyta el a telepet, az idei terv 900 tonna, ami 1987-re megduplázódik a beruházásnak köszönhetően.

A műszaki, technológiai befektetés egyik legfontosabb eredményének ígérkezik, hogy az alföldi bedolgozók bércérnázását nagymértékben kiválthatják. A csehszlovák és lengyel cérnázó, valamint előkészítő berendezések már megérkeztek, és még a nyáron a helyükre kerülnek. Szeptembertől sor kerülhet a részleges próbaüzemre. A végleges üzemkezdés időpontja december. Szilágyi Zoltánné, ügyviteli csoportvezető elmondta, hogy a mostani 180 fős dolgozóállomány mindössze 20-30-cal nő. A többllet-munkaerőt a környékbeli falvakból teremtik elő. A gépek nagyfokú termelékenysége miatt nincs szükség nagyobb létszámemelésre. A géppark értéke legalább 16 millió forint. A cérnázó üzemcsarnok viszonylag olcsón készül, ugyanis egy régi, romos épületből hozzák létre. Költségcsökkentő tény az is, hogy a technológiai sort ugyancsak saját erőből alakítják ki. Csuti J.” *Dunántúli Napló*, 1986. április 15. 3. p. {28}

„Örülhetnek a lakóhelyüket szerető szászváriak, hiszen jelentős előrehaladás történt ezen a nyáron a vár kutatásában, és a régészeti adatszolgáltatással párhuzamosan gyorsabb ütemben folyhat majd a tervezői munka is. Igen értékes középkori épületet rejt magában a vár területén álló barokk plébániaépület, ahol a helyreállítás után a könyvtár kap majd otthont. A vár udvari épületeibe tervezik a helytörténeti múzeumot. Mindez nemcsak kívülről és felülről érvényesülő elképzelés, hiszen a Baranya Megyei Tanács támogatásán túl a szászvári tanács és a bánya is szívügyének tekinti a vár ügyét, és ez kézzelfogható támogatásukból is kiviláglik.

Magát a kutatást és a helyreállítást az Országos Műemlékfelügyelőség végezteti. Mikor Dr. G. Sándor Mária és dr. Gerő Győző régészekkel az ásátás helyszínére értünk, a szászvári nyugdíjasokból álló brigád éppen az egykori kaputorony falait szabadította ki a föld alól. – Tudtuk kezdettől fogva, hogy a szászvári barokk plébánia pincéje és földszintje középkori – mondja G. Sándor Mária.

– Az viszont csak most derült ki, hogy ez a középkori épület három szint magasságban áll. Tizenhétféle típusú kályhacsempét találtunk a vár területén, olyan anyagot, amely a budai és a pécsi gótikus emlékekkel mutat rokonságot, és nívós épületbelsőre utal. A kutatások során falszövetek árulkodtak az eredeti középkori épületről, másutt középkori szárkő bukkant elő, majd kiderült róla, hogy egykori ablak bélletes része. Most már biztosan elmondhatjuk, hogy igen jelentős méretű épülettel gazdagodott középkori épület-állományunk...

Végezetül annyit, hogy talán a várfeltárás előrehaladása is buzdította a szászváriakat, hogy megalakítsák sorrendben a negyedik baranyai várbaráti kört. A vár kultuszának, a hagyományápolásnak szép tradíciói vannak Szászváron. És ez nemcsak néhány megszállott ügye, hanem közös ügy. A mozgalom élén évek óta Potyondi János tanácselnök áll, akinek ilyen irányú tevékenységét jutalmazta az augusztus 20. alkalmából átadott Szocialista kultúráért kitüntetés. A tegnap, szeptember 17-én megalakult várbaráti kör Potyondi Jánost választotta elnökévé.” *Dunántúli Napló*, 1986. szeptember 18. 3. p. {28}

302. kép –
Megalakult a
Várbaráti Kör
Egyesület.
Elnöke Po-
tyondi János,
alelnöke Szo-
koly Károly
lett{4}

1987

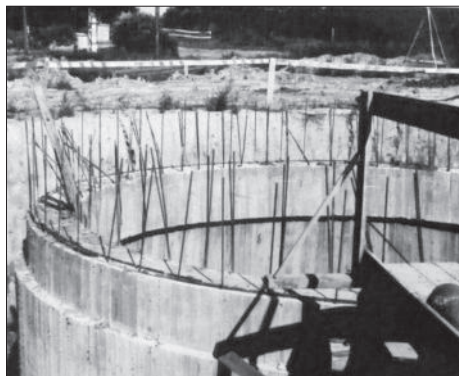
A Bányaüzemnél a Béke-akna melletti fennsíkon elkészült az új kompresszorház. Orosz kompresszorokat szereltek be a könnyűszerkezetes csarnokba. Ezzel lehetővé vált újabb bányabeli berendezések telepítésének a lehetősége. Ugyanis a stabil, magasabb nyomású hálózat biztosítja a sújtólég-biztos, sűrített levegős meghajtású bányagépek működését.

303. kép –
A kompresszorház
{5}

A vállalati pártbizottság vezetője a bányüzemnél járva elmondta, hogy az új, VII. szintre költendő 100 millió Ft csak akkor térülhet meg, ha a kollektíva továbbra is olyan eredményeket mutat, mint a múlt években, és az hasznos a népgazdaság számára. Megkezdte működését 5 Autonóm Munkacsoport³³¹.

304. kép –
Gyógyszertár

305–307. kép –
Épül a szennyvíztelep {4}

³³¹ Az autonóm munkacsoportok olyan kis szervezetek voltak egy-egy szocialista vállalatban belül, amelyek néhány kérdésében önállóan dönthettek. Bizonyos munkák elvégzéséről megállapodhattak az anyavállalattal, vezetőt választottak, és a megtermelt jövedelem elosztásáról is maguk dönthettek.

Az egészségügyi döntéshozó szervek nem járultak hozzá, hogy Mázaszászváron új orvosi körzetet alakítsanak ki, így arról kell döntenie a tanácsülésnek, hogy a dr. Lowescher József halálával megüresedett körzetből alakítsanak ki egy gyermekorvosi körzetet. A döntés után február 1-től megindul a rendelés, amely 1200 gyermeket lát el. A gyermekorvos Dr. András Friderika.

Januárban hírt ad a Mecseki Bányász arról, hogy jó ütemben halad a szennyvízkezelő mű építése a település határában.

Az eddigi legnagyobb beruházás 92 millió Ft-ba kerül. A DÉLVIÉP elkészítette a vezetékhálózat egy részét, és megkezdtek a tisztítót. A családonkénti hozzájárulás mértéke 40 000 Ft. A hálózathoz fog tartozni Kárász és Vékény is. A júniusi tanácsülésen a tanácstagok megállapították, hogy jól halad a szennyvíz hálózat építése, tartják a kitűzött határidőket az építők.

Februárban házadó bevezetéséről döntött a Tanácsülés. A 100 nm feletti alapterület lesz adóköteles. Megkezdik a békavárosi lakóterület előkészítését. Itt is lakótelep fog épülni, a közművek tervezését kezdik meg.

Megalakult a Sásdi Vízgazdálkodási Társulat, amely az alapító 14 község belterületi vizeinek problémáit kezeli a közeljövőben.

Megkezdődött egy ARK 522 típusú telefonközpont épületének felépítése. Ez 600 vonalas kapacitású, de bővítésekkel 2000 vonal befogadására is alkalmas lehet. Ez hosszú távra megoldhatja Mázaszászvár lakosságának vezetékes telefon igényeit.

Megkezdődött a Kun Béla utcában a leendő KMB iroda, őrszoba és szolgálati lakás építése a Sásdi Építőipari Szövetkezet kivitelezésében. A korábbi merész tervekkel szemben a rendőrőrs kialakítása már nincs napirenden.

A VII. ötéves tervben megépült nagytérű kút üzembe állításához szükséges tervet a nagyközségi Tanács megrendelte.

(A rossz ivóvíz minőség miatt kellett fúrni az új kutat. Ennek üzembe állítása közegészségügyi szempontból szükséges, hogy tervezetten történjen.)

A DÉDÁSZ vállalat közleménye szerint a hálózat fejlesztésének következtében a nagyközségben felmerülő energia igényeket a hőtárolós kályhák kivéte-

308. kép – A rendőr körzeti megbízott irodája, és a szolgálati lakása épül a Kun Béla utcában {3}

lével ki tudja elégíteni. Korábban ugyanis gyakran előfordult áramkimaradás túlterhelés miatt.

A községben hiányzó szolgáltatások: bádogos, ács, és cserépkályhás.

Az iskolákban magas színvonalú munka folyik. 537 gyermekkel 38 pedagógus foglalkozik. Hátránya a területnek, hogy 7–8 helyen vannak szétszórva az oktatási lehetőségek. Ez nehezíti a szemléltető eszközök használatát. A beiskolázás már 100%-os. Nehezíti az oktatást a pedagógusok túlterheltsége, a folyamatosan megjelenő új tankönyvek, írja a Mecseki Bányász májusban. A gyermekek közül a szászvári területen 170-en napközisek. Az igazgatói posztra kiírt pályázaton Donga Sándort választották igazgatónak a tantestület tagjai. Megbízatása 1992-ig szól.

Május elsején a „Jóbarát” kerthelyiségében tartották az ünnepi műsort. A Bányaüzem dolgozói a strandfürdőnél tartottak ünnepséget, ahol átadták az üzemnek az elért címeket, a Bányaüzem újra Élüzem és Kiváló Akna lett.

Júniusban Mázaszászváron járt Kapolyi László ipari miniszter. A Bányászklubban a szocialista brigádok vezetőivel, szakemberekkel tanácskozott.

309. kép – Kapolyi László ipari miniszter felszólalását hallgatja (balról) Pukli János csapatvezető vájár, Korompay Péter (BDSZ³³²), és Wáger József üzemvezető {5}

Az 1. és 3. szocialista brigád hívta meg, hogy a bányászat jövőjével kapcsolatos bizonytalanság miatt ismertesse a terveket. A miniszter elmondta, az országnak szüksége van a mecseki kokszolható feketeszénre³³³. A lakossági igények is növekednek. Szerinte a gépek, berendezések kihasználtsága nem éri el az

³³² BDSZ: Bányászati Dolgozók Szakszervezete.

³³³ Magyarországon csak a Mecsekben található olyan szén, amelyből az acélgéártáshoz szükséges kokszot lehet előállítani.

50%-ot³³⁴. A gazdaságosságra több figyelmet kell fordítani, mondta. Már nem tartható tovább az a helytelen gyakorlat, hogy az állam korlátlanul megtéríti a szénbányák veszteségeit arra tekintettel, hogy a lakosság olcsón juthasson tüzelőhöz.

A Haladás Mgtsz a Horgászgyesület kezelésébe adta a horgásztavat. Ezzel régi óhaja vált valóra a horgászoknak. Még nem tulajdonba kapták meg, de megkezdődhetett egy hosszú folyamat, aminek a végére az elhanyagolt tóból egy karbantartott, kulturált szabadidő park létesült.

„Molnár István, a 2-es számú autonóm munkacsoport közös képviselője már reggel ötkor ott szobrozott az üzemvezető irodája előtt. – Főnök – állította meg a pár perc múlva befutó Wager Józsefet – a lakatosok megcsinálnak nekünk egy felrakógépet hétezerért. Arra gondoltam, hogy én adnék a tartalékalapunkból három és fél ezret, ha az üzem állná a többi. Az üzemvezető pillanatnyi habozás után bólintott, és arra gondolt, hogy azok az emberek, akik saját zsebükből fizetnek ki több ezer forintot egy gépért, ügyelni is fognak rá, mint a szemük fényére.

Műszak után Molnár István a körletvezetővel alkudott. Másnap olyan pásztába kezdenek, amelyik sokkal nehezebb a szokásosnál, ezt szakmában³³⁵ nem éri meg csinálni. A körletvezető hümmögött ugyan, de végül is belátta a másik igazát. Nehéz megszoknia, hogy míg pár hete nem volt vita tárgya, hogy melyik munkáért mit fizetett, most már érvekkel kell védenie álláspontját.

Egy bányász nem bányász – válaszolja Sólya János, amikor a talán két négyzetméter alapterületű légkalapács és csákányvágta kamrában arról morfondírozom, hogy rettentő nyomasztó lehet itt egyedül. – A munkavédelmi előírások is tiltják – rázza meg a fejét Králl Zoltán meős és főbizalmi. – Képzeld csak el – billenti lámpáját felfelé egy eddig láthatatlan részre –, ha valaki ebben dolgozik és hirtelen megindul a fal, akkor egyedül nem tud kiszabadulni. Márpedig ezzel a lehetőséggel itt bármikor számolni kell. A hegy nem tűri megadó nyugalommal, hogy megzavarják a benne honoló sok millió éves csendet. Ott, ahonnan kivonul az ember, órák alatt eluralkodik az őstermészet. Eltűnnek a járatok, beomlanak a kivájt falak. Ám a munkahelyen is elég pár bémész pillanat, egy hanyag ácsolat, hogy hulló, görgő szén és kődarabok zaja figyelmeztessen arra, nem kíváncsi vendég itt a betolakodó. – Mi termeljük a legjobb szenet az egész országban – dobja rá a lapát porzó tartalmát a keskeny szalagra Daradics Márton. – Tizennyolcezer gigajoule hőt ad egy tonna, míg az átlag tizenháromezer sincs – bólint hozzá jelentőségteljesen.

A tizennyolcezer gigajoule-t nem tőle hallom elsőnek itt a Mecseki Szénbányák mázaszászvári üzemében. Ez a szám lehet talán az egyik legfontosabb adu abban a harcban, amit fennmaradásukért folytatnak. A szászváriak szerint náluk egy gigajoule ára 95 forint, tehát bőven belül vannak azon a 110 forintos határon, ameddig – a szakemberek szerint – érdemes a szenet kibányászni. Ám mindez még nem változtat azon, hogy a szászvári bánya a maga hétszáz dolgozójával az ország legkisebb üzeme. Egy-egy elhatározott „áramvonalasításnak” pedig még mindig a kicsik esnek legkönnyebben áldozatául. A kisüzemek azonban időnként lehetnek előnyei is. Akár az, hogy éppen méretei okán szemelik ki kísérleti nyúlunk. A kísérlet lényege pedig, ho-

³³⁴ Nem tudni az adatot a miniszter honnan vette, Szászváron bizonyosan nem volt igaz. A gépesítés helyben éppen csak megindult.

³³⁵ Norma.

gyan lehet különösebb ráfordítás, beruházás nélkül, pusztán az érdekeltség megteremtésével, a közösségben rejlő tartalékok felszínre hozatalával, hasznosításával csökkenteni a kiadásokat.

– Első hallásra bizonyára Kolumbusz tojásának tűnik – jegyzi meg Krauter György, a szervezési osztály vezetője. – De ehhez itt nagyon sokaknak kellett a saját árnyékukat átlépni. A vezetőknek azért, mert minket mindmáig alapvetően tervmutatók vezérelnek. Előírják a termelendő szén mennyiségét, minőségét s azt is, hogy a kapott pénz és dotációt (ez utóbbi az idén 530 millió forint) mire fordíthatjuk. A termelésben közvetlenül részt vevőktől eddig soha nem kívánták meg azt, hogy többet adjanak két kezük munkájánál, hogy szükség van ötleteikre és szervezőkészségükre.

Tehát szubjektív és objektív gátjai egyaránt vannak a gyeplő lazításának. Ezért is, meg azért, mert pár száz emberinél a bérek esetleges „elszaladását” még kibírja a vállalat, esett a választás a szászvári üzemre. Önállóság és kockázat. A szászváriak kapva kaptak az alkalmon. Hajtja őket a bizonyítás kényszere, a bánya bezárásától való félelem. Így alakultak meg három hónappal ezelőtt egyelőre öt brigádból az első autonóm munkacsoportok, amelyek a vezetéssel kötött szerződésnek megfelelően maguk választják meg tagjaikat, közösen nevezik ki képviselőjüket, együttesen döntenek az alapbér és mozgóbér arányáról. képviselőjük határozza meg a mozgóbér személyenkénti felosztását és a szabadságok rendjét. Ugyanakkor együttesen felelnek a megadott feladat teljesítéséért, a rájuk bízott anyagokért és eszközökért.

– Hogy mi ebben a kísérletben a kockázat? – kérdez vissza némileg ingerülten az üzemvezető. – A mi szempontunkból például az, ha mégsem tudnak az emberek együttműködni, együtt dönteni, és leszámol itt ne adj’ isten száz ember, akkor megbénul a termelés. – Volt elég ellenérzés, bizonytalanság, sőt bizalmatlanság is – folytatja higgadtan. A nagyobb önállóság nagyobb felelősséggel és anyagi kockázattal jár. Zajlottak itt kemény csaták, amíg a vezetőket megválasztották. – És a csoportok kialakításakor? – Ott is. A bányától ugyan emiatt végül senki sem ment el, de pár embert más munkahelyre tettünk, mert a csoportok nem fogadták el. – Mi az első három hónap tapasztalata? – Jóval kevesebb a hétvégi műszak, a gmk. A kitermelt mennyiség pedig ötödével nőtt. – Ezt várták? Esetleg többet, vagy kevesebbet?

– Tudja – kulcsolja össze ujjait Wáger József –, az első hónapban harminc százalékkal ugrott meg a teljesítmény. Szeptemberben viszont a táppénzes napok száma nőtt meg ugyanezeknél a brigádoknál, majd harmadával. Sokan meg akarták mutatni maguknak, másoknak is, hogy mit tudnak, ha akarnak. Ennek jött meg a börtje. A húszszázaléknyi többlet főmunkaidőben úgy, hogy mellette sokkal kevesebb a hétvégi műszak, szerintem elfogadható és tartható anélkül, hogy az emberek túlhajtánák magukat. Hámor Szilvia” *Népszabadság*, 1987. november 7. 7. p. {18}

„Értékes feketeszenmezőket találtak a Mecsekben. Baranyában a földtani kutatások jelentős feketeköszén – vagyont tártak fel a Mázaszászvártól délre levő 27 ezer négyzetkilométernyi³³⁶ területen. Az eddigi ismeretek alapján ezen a területen a feketeköszén-vagyon mintegy 400 millió tonna. A széntelepek száma 25, a telepek vastagsága 0,8–10,7 méter között váltakozik. A felderített szénvagyon a működő mecseki bányák feltárt, de még ki nem bányászott szénkészletét több mint kétszeresen meghaladja. Emiatt nagy és különösen értékes előfordulásnak minősül. A Kelet-Mecsekben folytatott felderítő földtani kutatások népgazdasági szempontból is kiemelkedő jelentőségűek, Baranya gazdaságának távlati fejlődésére pedig egyértelműen nagy hatással lehetnek. Az 1986. júniusi állami tervbizottsági előterjesztésben, amelyben a szénbányászat helyzetével foglalkoznak, a Máza-déli szén kitermelésének lehetősége természetesen még nem szerepelhetett. A felfedezett szénvagyon hasznosítására, bányatelepítésre még nincs döntés. E. K.” *Népszava*, 1987. április 16. 1. o. {18}

³³⁶ Magyarország területének közel harmada?! Természetesen nem, talán inkább 27 km².

310. kép – Szennyvíztelep {4}

1988

Befejeződött az év során a 600 köbméter/órás kapacitású szennyvíztisztító telep építése. Ezzel párhuzamosan a szennyvíztelep területén megépült a BLG 60 típusú szippantott szennyvíz előkezelését biztosító kisberendezés, ami napi 50 köbméter kapacitású.

Októbertől próbaüzem. (A szennyvízhálózaton érkező anyag kezelésére létesült a telep, azonban az ellátási körzetben levő, a hálózatba még nem csatlakozott háztartások szennyvizét szippantó kocsikkal hozták a „kisberendezésbe”, kezelésre).

Üzembe helyezték az V. számú, 172 méter mélységű, 523 köbméter/nap kapacitású ivóvíz kutat a mázai réten, ami a nagyközség ivóvízgondjait hivatott megoldani.

A Strandot a Nagyközségi Tanács és a Sportkör közösen működteti. A tanács anyagilag járul hozzá az egyébként veszteséges üzemeltetéshez, a Sportkör a személyzetet biztosítja.

Az ÁFOR kútnál megkezdték a PB gázpalackok forgalmazást, ezzel már három helyen kapható PB gáz a település területén. A 11.5 kg-os propán-bután gázpalackokat a lakosság használja elsősorban főzésre, esetenként fűtés rásegítésre.

311. kép – A Strandon, a könnyűszerkezetes épületnél gyakorolnak nyáron a zenekar tagjai {4}

312. kép –
A „Gadó-sarok”,
szemben a volt Papír
és Játékbolt, illetve
a volt Könyvtár
bejárata.
A frissen vakolt falak
a plébános (akko-
riban a Gadó-ház
lakója) autójának
készülő garázs falait
alkotják {4}³³⁷

Megszűnt a Játék és Papírbolt. A papíráruk forgalmazását az ABC vette át, de a lakosság nehezményezi, hogy egyre szűkül a szolgáltatások, kereskedelmi egységek száma.

A szászvári Újtelepen megkezdte a komlói ÁFÉS³³⁸ a Bacchus presszó építését. Az építés miatt zajos viták indultak az ott élő lakosság és az építtetők között. A lakók féltik a nyugalmaikat a mulatozóktól.

313. kép –
Az „Üres-tér”
a Bacchus
presszó építése
előtt {5}

³³⁷ Rónai István visszaemlékezése szerint a Papírbolttól a képen balra látható, alacsony tetőgerincű kis házban lakott és rendelt egy picit helyiségben dr. Várszegi, ahol a visszaemlékező is járt kisgyerekként, betegként. A visszaemlékezést alátámasztja, hogy a szerző általános iskolai osztálytársának nagymamája lakott ott a hetvenes években, aki Várszegi lány volt.

³³⁸ ÁFÉS: Általános Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezet.

314. kép – A Bacchus presszó építése {4}

315. kép – Elkészült a Nagy László utca {4}

316. kép – Hársfa utcai házsor {4}

A lakosság körében elégedetlenséget váltott ki, hogy elterjedt a hír, miszerint megszüntetik a „Jóbarát” vendéglőt. A hír oka az, hogy a szennyvíz hálózat kiépítésének a vendéglőre eső része 8.5 millió Ft, ezt az ÁFÉSZ nem akarja kifizetni, inkább bezárná az egységet.

A községben aktív keresők száma 1345 fő. A környékbeli településekről, úgymint: Györe, Izmény, Váralja, Nagymányok településekről 727 fő jár Mázaszászvárra dolgozni.

Nehezednek a gazdasági körülmények. A tanácsülés átcsoportosítja a fejlesztési pénzeket, mert jelentős árváltozások miatt a beruházások 50–60%-os drágulására számítanak. Így átteszik a következő évre a községi könyvtár építésének tervét is. A szennyvízcsatorna átadási idejét nem módosítják, az továbbra is 1989. május 31. A DÉLVIÉP munkái miatt sok a panasz a feltúrt utakra, a sáros részeket a Tanács zúzott kővel próbálja elfedni.

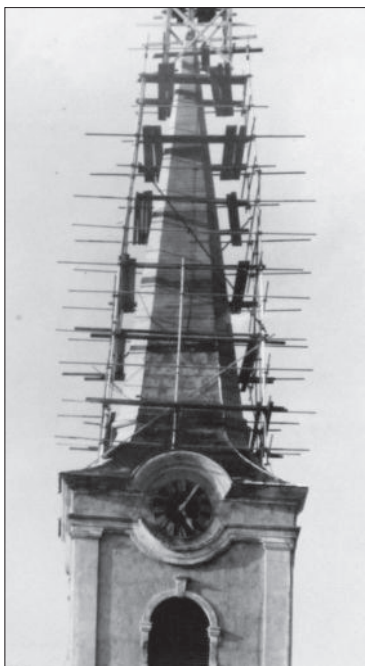
A Bányaüzemnél a VII. szint termelésbe vonásának nagy munkájában elérte, hogy az új szint irányvágata áthúzó szellőzést kapott a VI. szintre. Ezzel nagy változások várhatóak, mivel a feltárási munkákat párhuzamosítani lehet, több munkahely együttes telepítésére is lehetőség nyílik, valamint a villamosságot is be lehet vinni a munkahelyekre. Falazzák a rakodókat, építik a mozdonygarázst, építik a vasutat.

Az 1986-os nagy viharban megsérült a templomtorony. Az országos műemléki felügyelőség által biztosított pénzből hozzálátnak a megdőlt torony helyreállításához.

Megjelenik a Mecseki Szénbányák kiadásában a „180 éves a bányászat Szászváron” című kiadvány.

1988. augusztus 25. Egynapos munkabeszüntetés a Mecseki Szénbányáknál. A *Dunántúli Napló* tudósítása szerint: „...Szerda hajnalban 4:30-kor Pécsre érkezett Kapolyi László ipari miniszter és a BDSZ főttkára, hogy tárgyaljon a bányászokkal, akik az éjszakai műszakban nem vették fel a munkát Pécssett. Napközben komlói bányászok is csatlakoztak. A bányászok hiányolják munkájuk társadalmi megbecsülését, az ágazat jövőjének egyértelmű meghatározását. Csökken a jövedelmük, a hűségjutalomra is adót tesznek. A küldöttségük délutánra elérte egy részét a kéréseknek, a hűségjutalom nem lesz adóköteles. A miniszter kijelentette: a mecseki bányászatra szüksége van az országnak.”³³⁹

Átadták az új telefonközpontot, de a vonalak számának emelkedésére nincs mód, mert „az átviteli utak” nem épültek ki. A beruházás elsősorban a régi központ kiváltását célozta, és ezt el is érte. Az más kérdés, hogy a telefon ellátottság problémakörét nem oldotta meg.

317. kép – Megújul a templomtorony
{4}

³³⁹ Még nincs az országnak „Sztrájk törvénye”. A szocializmusban előzmény nélküli ez a munkabeszüntetés, mint nyomásgyakorló eszköz, hiszen a „munkások kezében van a hatalom, az ország irányítása”. Így nagyon gyors az iparági vezetés és szakszervezet reakciója, és gyorsan, mindent megígérnek, csak ne legyen baj...

„Változások a mázaszászvári Szellőző Műveknél. Átépítések, korszerűsítések az elavult telephelyeken. A megszokott, folyamatos munkazaj mellett bontás alatt álló épületek, új falak, tetőszerkezetek jelzik, hogy komoly változások vannak folyamatban a Magyar Szellőző Művek 5. sz. Mázaszászvári Gyáregységében. A telepen most egyszerre látható a múlt, a jelen és a jövő. Az üzem 10 évvel ezelőtt az egykori mázai bánya hagyatékára épült. A 70 évvel ezelőtt készült épületek sem elrendezésükben, sem állagukban nem voltak már előremozdítói a hatékony termelőmunkának. Ha az egység életképes akart maradni, feltétlenül szükség volt a korszerűbb munka- és szociális körülmények megteremtésére. A jobb termelési feltételek kialakulását részben megelőzte, részben pedig vele párhuzamosan folyt az emberi munkaerő megújulása. Az egység 1984-ben Mikó Sándor, igazgató-főmérnök személyében új, ambiciózus vezetőt kapott, aki működése kezdetétől igyekezett haladó megoldásokat bevezetni a termelésszervezésbe. Elsősorban a munkafegyelem terén volt szükség gyökeres változásokra.

Megelőzve néhány országos előírást, már korábban szigorú rendet alakítottak ki a gyáregységen belül, aminek hatására folyamatosan leépült, illetve kicserélődött az állomány. Az intézkedések eredménye rövidesen a munkában is megmutatkozott. Az üzem saját erőből három év alatt megduplázta a termelését, amivel párhuzamosan természetesen az előállított nyereség is nőtt, így már természetesen gazdaságossági szempontból is szóba kerülhetett az egység fejlesztése, érthetően megváltozott a vállalat vezetőségének hozzáállása is. A gyáregység arculatának átalakítását elsősorban a vállalati tmk-költségek terhére hajtották, illetve hajtják végre. A dolgozók rengeteg társadalmi munkával járulnak hozzá az átalakuláshoz, korszerűsítéshez.

Az elmúlt évben egy hónap alatt bontották le, és építették újra a leszabóműhelyt, de azóta elkészült már az új tanácsterem, orvosi szoba, szociális blokk, bővült a raktár, jelenleg pedig az új lakatosműhelyen dolgoznak. A telep átalakításánál, az új műhelyek elhelyezésénél, már figyelnek arra is, hogy a műhelyek az egymás után következő munkafolyamatok szerint kövessék egymást. A tervek szerint, az egyes emberek folyamatosan ugyanazon a gépen dolgoznak majd. Az így kialakult gyártási lánc begyakorlottsághoz, a minőségi javulásához vezethet. A javuló munkakörülmények és a javuló hozzáállás rengeteget jelent ugyan, ám a mai világban ez még kevés a boldoguláshoz. Feltétlenül szükség van a gyártásban felmerülő új technológiák figyelemmel kísérésére, azok alkalmazására is. Ebben az előzőekhez hasonló fogékonyságot mutat a gyáregység. Néhány éve a termelésszervezésbe bevonták a számítástechnikát. Ez annál is fontosabb volt, mivel az egység kis sorozatokban, egyedi darabokban nagyon sokfajta gépet gyárt. Az üzem teljes készletállománya lemezeken van. A számítógépek alkalmazása növelte a pontosságot, gyors intézkedést tesz lehetővé, az utalványozás terén pedig 5–6 ember munkáját váltotta ki. A szükséges programok az egységen belül készültek és készülnek. Elsősorban a precíz szervezőmunkának köszönhető, hogy a Magyar Szellőző Művek négy gyáregysége közül, a mázaszászvári nyújtja a legegyszerűsebb termelést. Mivel manapság a környezetvédelem minden területen egyre jobban teret hódít, az üzem munkaellátottságával sincsen gond. A termékfejlesztést a budapesti központ végzi, majd a méretek és a technológiai adottságok függvényében osztja szét a négy egység között a gyártmányokat. A mázaszászváriak az ezer milliméter nagyságú járókerekes szellőzőberendezések, ventilátorok gyártására rendezkedtek be. Az elmúlt három év alatt teljesen felújított géppálmány motorteljesítménytől és házállástól függően több, mint 300-féle berendezés előállítását teszi lehetővé. A megfelelő szakemberellátásról, iparitanuló-képzéssel igyekeznek gondoskodni. A változás nem megy egyik napról a másikra. De Mázaszászváron, a Szellőző Műveknél a vezetők és a dolgozók odaadó munkája, úgy tűnik, meghozza eredményét. Megvalósulhat a cél: jó körülmények között, hatékony termelőmunka.” *Dunántúli Napló*, 1988. augusztus 16. {28}

„Kendermagos brikett. Köves a mázaszászvári szén, minőségjavító feketeszénből másfélszer ennyi is elfogyna. Természetesen a gyárat elhagyó napi 1500 tonna brikettet szűrőpróbaszerűen ellenőrzik, s ha nem felel meg az előírásoknak, még egyszer feldolgozzák. „Ameddig Mázaszászváról kendermagos brikett érkezik, nem tudunk más minőséget gyártani” – hangzott a tájékoztatás. A Mecseki Szénbányák minőségellenőrző osztályán a Tüzipről beküldött szén vizsgálati eredményeiről érdeklődtem. Meglepetésemre, kiderült: nem illetékesek az ellenőrzésben, s ezért a mintát a nagymányoki gyárba továbbították, oda, ahol egyszer már átcsúszott a minőségi vizsgálaton. Dr. Szebényi Ignác, az értékesítési osztály vezetője azt mondta, a gyárban egy szakember csak a reklamációkkal foglalkozik, s adott esetben a fogyasztónál is elvégzi a szükséges vizsgálatokat. Hozzátette, a szászvári szén a brikett összetételének csak húsz százalékát teszi ki, s aránylag kevesen reklamálnak a közárányos szén miatt. Elmondta, hogy a brikett porlódását valamennyire csökkenti az az üzembe helyezett présköpeny, amelyet sokszori sürgetésre végre Pécsre szállított a diósgyőri gépgyár.” *Dunántúli Napló*, 1988. február 7. 2. p. {28}

1989.³⁴⁰

„Mázaszászváron és környékén 1782 férfi és nő dolgozik, közülük 1345 a helyi üzemekben, a környékbeli vállalatoknál 437 ember. Jelentős azonban azoknak a száma is, akik más településekről Mázaszászvárra járnak munkába, a legtöbben Győréből, Izményből, Váraljáról és Nagymányokról. Az utóbbi időben a szénbánya helyzete megváltozott, az 1989. évi megrendelés kevesebb, mint az előző évi. Éppen ezért az első lépcsőben 60–80 dolgozóval csökkentik a létszámot, de ez elérheti a 120-at is év végéig. Mázaszászvár és környékén a foglalkoztatásra jelentős hatással van még a komlói és a bonyhádi vállalatok helyzete is. A munkaerő csökkentés újabb feszültségek forrása lehet. A munkaügyi szolgáltató irodák, az átképzési támogatás, a felmondási idő meghosszabbítása, az elhelyezkedési támogatás, a közhasznú munkavégzés, a korengedménnyel nyugdíjazás, a munkanélküli segély bevezetése fontos szerepet tölt be a gondok megoldásában.

Mázaszászváron 1988-ban szervezték meg először a közhasznú munkát. 1989. április elsejétől öt ember munkába állítását tervezik. 1987 novemberétől lehetőség nyílt arra is, hogy a vállalat magára vállalja a korengedmény időtartamára a nyugdíjköltségeket. Meghatározott körülmények és feltételek mellett a megyei tanács elnökének engedélyével lehet korendvezménnyel nyugdíjba menni. Az elhelyezkedési gondok megoldásához nyújt még segítséget az újrakezdési kölcsön és a munkanélküli segély. Mázaszászvár területén még nem jelentkezik problémaként a munkanélküliség. Közmunkára is az elmúlt évben mindössze hárman jelentkeztek. Viszont a bánya létszámcsökkentése a mázaszászváriakat és a környékelieket egyaránt érinti. A bányaüzemnél dolgozó 750 ember több mint fele vidéki. A létszámcsökkentéskor elsősorban korengedménnyel nyugdíjaztak, aztán a fegyelmetleneket küldik el. A helyi üzemek közül a Szellőző művek 2–3 jól képzett szakmunkást keres. A téglagyárban nehéz fizikai munkára tudnak alkalmazni betanított munkásokat. A kenderfonónál az újabb öt szövőgéphez keresnek szövőnőket, 25–30 nőt tudnak még foglalkoztatni. Sz. K.” *Dunántúli Napló*, 1989. március 29. 3. p. {28}

„A kormánynak van energiapolitikája, de azt folyamatosan hozzá kell igazítani a változó feltételekhez, azokhoz, amelyek a hazai kondíciókból és a külföldiekéből adódnak. Van biztos megélhetése a szénbányászatnak, szén mintegy 2000 MW-nyi széntüzelésű erőművünk van,

³⁴⁰ A Levéltárban nincs meg ennek az évnek az iratanyaga. Így csak újságcikkeket mutatok be.

318. kép –
Tiltakozók {5}

aminek a működtetéséhez alapvető érdekünk fűződik, és ahhoz is, hogy a lakosságot is ellássuk megfelelő minőségű szénnel. Ez perspektívát nyújt a bányászatnak, akkor is, ha az elkerülhetetlenül gazdaságatlan bányákat bezárjuk.” Horváth István ipari miniszter szavai a Pécsi Sportcsarnokban, miután a bányászok (köztük a szászváriak) szóhoz engedték jutni, hosszas füttykoncert után.” *Dunántúli Napló*, 1989. augusztus 31. 2. p. {28}

„A nyolcadik kft. alakult meg a Baranyakernél, ezúttal Komló Kereskedelmi Kft. néven a Baranyaker és két magánszemély tőkéjének az összeadásával. Nyolc üzletet fog össze a kft. Komlón és Mázaszászváron. Elsőként a szászvári boltban újdonságként iskolai, irodai papírt, játékokat is kínálnak majd. Ezzel egy régi lakossági igényt elégítenek ki. A társaság központja a piramisházban található.” *Dunántúli Napló*, 1989. szeptember 28. 6. p. {28}

„Tizenöt éves „házasság” után Máza válni akar! „Mázaszászvár hibás településfejlesztési koncepció eredménye. Míg az elmúlt évek falugyűlésein jó, ha ötvenen összegyűltek Mázán, a november 13-ra összehívott gyűlésen csaknem dugig megtelt a négyszáz fő befogadására alkalmas, Máza területén lévő kultúrház. Az ok: nem kisebb kérdésről szavaztak az ott élők, mint Máza község önálló státuszának visszaállításáról. Egészen pontosan: hogy e kérdést népszavazáson kell eldönteniük a legérdekesebbeknek, a község lakóinak. Bár Potyondi János, a Mázaszászvári Nagyközségi Közös Tanács elnöke több eredményről is szólhatott megnyitó beszédében, ezek az eredmények szemmel láthatóan nem „hatották meg” a mázaiaikat.

Látni lehetett, ők úgy jöttek a falugyűlésre, hogy fejükben, szívükben már megszületett a döntés: legyen csak Máza újra önálló, bontsák fel azt a 15 évvel ezelőtt mesterségesen összeboronált házasságot, amely számukra kevés jót hozott. Hogy konkrétan mit? Nem egy felszólaló ironikusan jegyezte meg: Mázának jutott a szemét- és szennyvíztelep. Bár a hozzászólások egy része nem volt mentes a szenvedélyes hangtól, az indulattól, Böhm János mázai vb-tagnak (az önállósodás egyik kezdeményezőjének) felszólalását elfogadhatjuk a mázai érdekek és vélemények reális összefoglalójának. Eszerint: – Az összevont társközségeknél a legjobb szándék ellenére is előfordulhat, hogy az egyik településrész jobban fejlődik, mint a másik. Az egyik központjellegűt kap, a másik háttérbe szorul. A mi esetünkben is ez történt. Szászvár lett a központ, Máza fejlődése megtorpant. Mindezt bizonyítandó, Böhm János párhuzamot vont a két település fejlődése között. Mint mondta, a legszembeütőbb különbség a vízellátás helyzetében mutatkozik. (Igaz, hogy az egészséges vezetékes ivóvízhálózat létrehozása Szászváron társulati formában történt, de jelentős tanácsi hozzájárulással.) Ezzel szemben Máza jelentős részén nincs kiépítve az ivóvízhálózat, a kutak többsége csekély hozamú, fertőzött vízzel. A hozzászólók helyzetük rosszabbodására példának hozták fel a kereskedelmi helyzet ellehetetlenülését, hogy a Baranyaker elődeinél sokkal gyengébb színvonalú ellátást biztosít Mázának.

Szóba került a húsbolt bezárása, a mozi megszűnte, az iskola, a kultúrház lerobbant állapota. László János, a mázai nyugdíjasklub vezetője szenvedélyes hangon tárta fel a hiányosságok egész sorát, nosztalgiával gondolva vissza azokra az időkre, amikor még Máza a maga ura lehetett. Este fél nyolc körül – bár néhányon még szólni kívántak – a többség szinte már követelte a szavazást. Oly mértékben egy emberként, hogy amikor sor került a voksolásra, egy szavazó sem akadt, aki a másfél évtizeddel ezelőtt (némelyek által „terrorral”) kötött házasság továbbélését akarta volna. A „különválás” témáját a nagyközségi közös tanács november 29-i ülésén vitatja meg. Ekkor szavaznak arról, hogy mikor tartsák az önállósodásról a népszavazást. Természetesen (mint azt Potyondi János tanácselnök és Böhm János is kifejtette) szó sincs arról, hogy a két település lakói „hadiállapotban” állnának egymással. Sőt! A vélhetően bekövetkező különválást követően is ezer szál fogja összekötni a szomszédos településen élőket, mint ahogy volt az a múltban, az 1975-öt megelőző időkben.” *Dunántúli Napló*, 1989. november 15. 2. p. {28}

„Falugyűlés volt Szászváron is, megértik a mázaiak szándékát. Mint arról tegnapi számunkban tudósítottunk: hétfőn késő estebe nyúló falugyűlésükön úgy döntöttek a Mázaszászvár nagyközség mázai területén élők, hogy vissza kívánják állítani Máza község 1975 előtti önálló státusát. Az egyöntetű voksolás másnapján – még az év elején meghatározott terv alapján, s így a mázaiak előző napi döntésétől függetlenül – a szászváriak is falugyűlésre jöttek össze. Természetesen szóba került a mázaiak elszakadási törekvése, melyet a szászváriak megértéssel fogadtak. Így már csak a végső döntést meghozó mázai helyi népszavazásra kell várni, hiszen az önállósodási szándék elé senki sem gördít akadályt. Szerdán délután a Mázaszászvári Nagyközségi Közös Tanács Végrehajtó Bizottsága ülésezett. Környezetvédelmi kérdések megvitatása mellett megbeszélték a két település különválásának elképzelhető menetét is. A november 29-én sorra kerülő tanácsülés napirendi pontjai közé felvették a Máza önállósodásáról szóló véleményalkotó népszavazás elrendelését is, ám annak időpontja – az országos választások bizonytalan dátuma miatt egyelőre még kérdéses. A vb-tagok elfogadták Böhm János azon indítványát, hogy Mázán január 1-jétől előjáróságot hozzanak létre jelenlegi kilenc tanácsagukkal. Ezzel párhuzamosan az eddig közös kalapban lévő pénzek részbeni felosztására is sor kerülhet a két település között. A teljes különválás valószínűsíthető dátuma: 1991. január 1-seje (természetesen a közös érdekeltségek, kapcsolatok fenntartásával). Balog” *Dunántúli Napló*, 1989. november 16. 5. p. {28}

A következő évek iratai, közeledve napjainkhoz, már nem a muzeális írott értékek őrzésére hivatott levéltárakban található, hanem kézközelben, a Polgármesteri Hivatal épületében, irattárban. Ebből dolgozom a továbbiakban, egészen a határévként választott 2000-ig. A forrás hivatalos elnevezése a háború előttiekre hajaz, képviselő testületi ülések jegyzőkönyvei.

1990

Szeptember 30-án megtörténtek az önkormányzati választások. Három polgármester jelölt indult a nagyközség vezetőjének tiszteért, Püski Máttyás 45%-kal győzött. 3383 szavazópolgár került nyilvántartásba, közülük 1563 szavazott, kép-

viselő jelöltnek az országos pártok színeiben induló helyi lakosokra szavazhattak a lakók. Az eredmény alapján a nyertes képviselők: a koalícióban indulók közül 2, az SZDSZ³⁴¹ színeiben 6 fő, független 3 fő nyert megbízatást. Nem nyert az MSZP, az MDF³⁴² és a Nyugdíjasok Pártja jelöltje egy jelöltet sem.

Képviselők lettek: Ambrusits Lászlóné, ifj. Bányai Ferenc, Bék János, Dr. Csősz Gyula, Endrődi Sándor, Jordanics László, Nagy Imréné, Savanya István, Sparasné dr. Brandt Mária, Téczy Károly.

Potyondi János volt Tanácselnök beszédet intézett a megválasztott képviselők-höz. Elmondta, hogy négyéves mandátumuk júniusban lejárt, amit aztán a választásokig központilag meghosszabbítottak mindenhol. Előadta, hogy voltak sértő megnyilvánulások a lakosság részéről a tanácstagok felé, de ezzel nem törődtek, dolgoztak a választásokig. Megvalósították a ciklusban a 116 milliós szennyvíz-beruházást, tovább javították a közutak minőségét. Az iskolában és óvodában központi fűtést építettek. Javasolja, hogy az új képviselők tegyenek félre minden sérelmet, amit a kampány során kaptak, és dolgozzanak a falu érdekében minden erejükkel. (A volt tanácselnök 27 éven keresztül töltötte be a tisztséget.)

Az új testület döntései: októberben lekötött az önkormányzat 13 millió Ft-ot a szennyvízes pénzből, egy hónapra, éves 28%-os kamatra. Bérbe adták a volt papírboltot Gémes Miklósnak, aki autóalkatrész boltot akar nyitni.

13/1990. sz. határozatával Mázaszászvár község képviselő testülete a Máza községrész önállósulási törekvéseivel egyetért, és javasolja az önálló község létesítését 1991. január 1-i dátummal. (Csatolva egy előterjesztés, miszerint szavazást tartottak 1990. július 8-án az elszakadásról Mázán, és 617 igen szavazat mellett 32-en szavaztak ellene. Az Önkormányzati Törvény szerint a képviselő testületnek is határoznia kellett a népszavazás alapján hozott döntésről.)

A testület döntött egy IBM AT típusú számítógép vásárlásáról, 103 000 Ft + ÁFA értékben. (16 MB memória, a processzor órajele 8 MHz.)

Novemberben a képviselők vitáznak arról, hogy kell-e Szászvár címere kérdésében állást foglalni, vagy kutassanak még tovább? A kérdést azért napolják el, mert nem tudni, hogy a bányászat sorsa miként alakul, és így szerepelnie kell-e a jelképnek a címeren, vagy nem. Egy képviselő tájékoztatja a többieket, hogy a címerkérdés szabályozott, nem lehet csak úgy alakíthatni, hanem a régieket kell átvenni, és alkalmazni.

³⁴¹ Szabad Demokraták Szövetsége.

³⁴² Magyar Demokrata Fórum.

Pályázatot írnak ki körjegyzői állásra, és titkos szavazással választanak, Kasper Konrádné lett a megválasztott körjegyző. Megválasztásával az eddigi községtitkár, Mahlerné dr. Abonyi Magdolna munkaviszonya megszűnik. A körjegyzőség társult községei: Vékény, Kárász, és ez évtől Szalatnak.

Egy képviselő szóvá teszi decemberben, hogy méltányolja, hogy az új polgármester nem bocsátotta el a hivatal korábbi dolgozóit, hanem bizalmat szavazott mindenkinek. Ezzel együtt azt állítja, hogy a közvélemény nem érzékeli a rendszerváltást a falu élén, mert a régi „Bólogató Jánosokat” újabbak váltották föl, meg „most polgármester van tanácselnök helyett”.

A képviselők vitáznak arról, hogy legyen-e tiszteletdíjuk? Mit fognak ehhez szólni az emberek, pedig, aki vállalkozó és képviselő egyben, annak a kisesett idő pénzkiesést is jelent. Ennek ellenére nem szavaznak meg tiszteletdíjat maguknak.

Szó esik már arról, hogy Máza településrész leválása miatt kell pl. iparterület kialakításáról is gondolkoznia a testületnek.

Mázaszászvár belép az önkormányzatok Falu Szövetségébe. Iskola Alapítványt készülnek létrehozni, ha összegjön 10 millió Ft, megkezdődhet az új iskola építése. Szeretné visszakapni a falu a Kesztyűgyárat, a terület a miénk, csak a felépítmény nem. Folynak a tárgyalások.

Három telefonvonalat igényel az önkormányzat, ez vonalanként 90 000 Ft-ba kerül. (A polgármester bére ekkor 25 000 Ft/hó.) Összesen négy telefonfülkét fognak elhelyezni a községben, ezekből kettő már a helyén van. Létrejött a Német Nemzetiségi Klub.

Dolgoznak azon, hogy a Bacchus Presszóban beinduljon a közétkeztetés.

Az óvodába 128 gyermek jár.

A Sportkör elnöke Bocz János, a nyugdíjas klubé Stepán Tibor.

319–321. kép – A szászvári címert Nagy Ildikó tervezte a korai viaszpecséteken (1771., 1832.) szereplő szimbólumok felhasználásával

„Az igaz, hogy 1975-ben Mázának dörgő parancsra, a szülői kényszernek engedelmeskedve kellett a testes völegényhez, Szászvárhoz feleségül menni. („A Minisztertanács Mázaszászvár néven Szászvár községnek, Máza községgel való egyesítését rendelte el”), de legalább az esküvő szép volt („Gondoskodni kell arról, hogy az egyesített nagyközség első ülése valóban nagy esemény legyen a lakosság előtt. Nemcsak tartalmában, de külsőségeiben is biztosítani kell az ünnepélyességet.”) Úgy látszik, mégsem volt elég szép. Jöttek a szürke, lehangoló hétköznapiak.

Együtt sem lett több a pénzük, nem tellett ruházkodásra, nem gyarapodott a vagyon. Kapcsolatuk mélypontra jutott, midőn a lassan korosodó házastársak egymást kezdték méregetni: vajon a másik nem vesz-e többet a közös fazékból. A bizalmatlanságot Máza viselte nehezebben, s novemberben a sarkára állt: válni akar rögvest (a falugyűlés véleménynyilvánító népszavazás kiírását kérte)! A valóper időpontját azóta még nem tűzték ki (nagyobb ügyekben kellett a népek urnák elé járulni), de a felek igyekeztek felszámolni kapcsolataikat (Máza előjáróságot alapíthatott, s ősztől külön óvodájuk, iskolájuk lesz). De talán egyikük sem gondolt arra, hogy a tizenöt év alatt mennyire összenőttek (szó szerint: az új utcákat középen kell elvágni, ha a régi határvonalakat akarják újból), s, hogy a másik nélkül ezután sem fog menni (egyre nagyobb szerepe lesz a szomszédos önkormányzatok társulásának).

Főleg ez utóbbi miatt kell nekik, méltón, s békében elválni (a tegnapi tanácsülésen meggyeztek, július nyolcadikán Máza népszavazáson mondhatja ki –, ha akarja – az „örök nemet”). *Dunántúli Napló*, 1990. június 13. 5. p. {28}

„Wáger József, a Szászvári Bányaüzem vezetője olyan szakmai kérdéskörrel tartott ismertetőt, mint az Északi Bányaüzem szüneteltetése, illetve a bányaüzem gyorsított művelésre történő előkészítése. A második napirendi pont vitájának eredményeként a bizalmi küldöttek megállapodtak abban, hogy az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium szeptemberi döntéséig az Északi (szászvári) Bányaüzemben a széntermelés szüneteltetését önként nem kezdeményezik. Megállapodtak továbbá, hogy csatlakoznak az országos bányász sztrájk alaphoz, a tagdíjbevételek öt százalékának befizetésével.” *Dunántúli Napló*, 1990. július 6. 2. p. {28}

„A munkástanács kérése. A mázaszászvári Északi Bányaüzemben csaknem száz dolgozó részvételével munkástanács alakult. A tanács pénteken rendkívüli értekezletet tartott és ezen úgy döntöttek, hogy kéri az igazgatóság megszüntetését, a teljes önállóság kialakítását, az önfejlés megkezdését, valamint független szakértői bizottság meghívását az Ipari Minisztériumból. A tanács ellenzi. az igazgatóság azon törekvését, hogy az északi üzem szűnjön meg. Mindezt levélbe foglalták a résztvevők, amit átadtak dr. Hoppa József képviselőnek, aki a levelet elviszi az ipari miniszternek hétfőn.” *Dunántúli Napló*, 1990. július 7. 4. p. {28}

„Mázaszászvár, július 8-a. Szászvár éli a maga megszokott vasárnapi életét, csak a tanács épületében szokatlanul nagy a sürgős-forgás. Ennek oka a mai napra kitűzött népszavazás. Máza 1051 választópolgára szavaz arról, kilép-e a 15 éve kötött kényszer-házasságból. Az előzmény: a Mázá 1989. november 13-án megtartott falugyűlésen 300 polgár elhatározta, hogy népszavazás kiírását kezdeményezi a nagyközségi közös tanács elnökénél, amelynek célja a községegyesítés megszűnése, Máza önálló tanácsú községgé alakítása, az 1975-ös egyesítés előtti községhatár szerint. – A válás gyakorlatilag már az év elején megkezdődött – mondja Mahlerné dr. Abonyi Magdolna vb-titkár. Mázá előjáróság alakult, létszámarányosan elosztottuk az idei költségvetést, önállósult az iskola.

Máza, délután 2 óra. A 2. számú szavazókor, a Művelődési Ház ajtaján a belépőt a következő felirat fogadja: „15 évig várhattunk, július 8-án válhatunk”. A szavazóhelyiségbe szünet

nélkül áramlanak az ünneplőbe öltözött polgárok. A szavazatszedő bizottság tagjai mellett jelen van az SZDSZ és az MDF képviselője is. A falu egyik legidősebb lakója, Renczes Mihályné ma is ideballagott a maga 91 esztendejével, csakúgy, mint az előző választásokon, és ma is azt kívánja, mint akkor: hogy jobb legyen a népnek. Rögtönzött „közvéleménykutatásom” szerint az itteni polgárok úgy érzik, 15 év alatt alig kaptak valamit a közös pénzből, szinte minden Szászvárnak jutott. Azt remélik, hogy az önállóvá válás után a legfőbb gondokon közös erővel segíteni tudnak: sokan azonnal társadalmi munkájukat is felajánlották. Böhm János mázai előljáró biztos benne, hogy így is lesz: a közösség elég okos ahhoz, hogy saját sorsáról döntsön, és elég erős ahhoz, hogy saját faluján segítsen. Van tervük az önállóság elnyerése utáni időszakra. Máris elkezdtek az iskola felújítását, javítani szeretnék a hús- és a zöldségellátást, és törik a fejüket olyan vállalkozások létrehozásán, amelyek néhány munkahelyet teremtenének az itt élők számára.

Szászvártól nem haraggal kívánnak elválni, bár a neheze – a vagyoni osztozkodás és a községhatár pontos kijelölése – még hátra van, de ez már az új önkormányzat feladata lesz. Este fél nyolc. A szavazás végeredménye önmagáért beszél: Máza 1051 szavazásra jogosult polgárából 660 (62,8%) ált szavazati jogával, és közülük 617 (93,5%) igent mondott az önállóságra. S. G.” *Dunántúli Napló*, 1990. július 9. 2. p. {28}

„Tisztában vagyunk nehéz helyzetünkkel – szögezte le a tényt Lengyel András. – Az üzem idei vesztesége 60–70 millió forint körül van, és az utóbbi évek túlzó termelési tervei miatta feltárási munkák területén különösen nagy a lemaradásunk. Az év eleje óta egyre erősödő letargikus hangulat ellenére azonban sokunkban megvan még a bizonyítási szándék.

Bízunk abban, hogy az elkövetkező néhány hétben a feszített munkatempóval kitermelt napi 500 tonna lefejtése mellett elegendő energiát tudunk fordítani a hetedik szinten lévő jó minőségű és olcsóbban kitermelhető szenet adó telep feltáráására. Ez az egy esélyünk van, a lehetőségeinkre vonatkozó gyors és pontos információt szolgáltatni a kormánynak, hogy döntése számunkra is kedvező legyen. Bármilyen legyen is a végső szó, a szászváriak, úgy tűnik, a kezükbe akarják venni saját sorsukat. A munkástanácsnak kifejezetten az a célja, hogy ne csak előkészítsék a döntést, hanem annak részesei is legyenek a szervezet tagjai.” *Dunántúli Napló*, 1990. július 26. 7. p. {28}

1991

A szétválás miatt mindkettő községben újabb választásokat kell tartani. A képviselők szerint ez Szászváron fölösleges és költséges is, kérni kellene az OVB-t, hogy ne kelljen újra választani. A képviselők szerint az emberek már belefáradtak ebbe a sok választásba egymás után. A polgármester állásfoglalást kér, de az OVB egyértelműen fogalmaz, választást kell tartani Szászváron is.

Halad a kábel tv szerelés a faluban. Mivel késésben van a kivitelező, ezért megkötbéreztek őket. Ezzel párhuzamosan stúdió létrehozásáról is határoztak, ennek költségvetését elkészítették: egy kamera, egy video, és a tv csatorna ára összesen 350 000 Ft-ba kerülne.

Püski Máttyás polgármester a megyei közgyűlésnek is tagja lett.

Február 17-re tűzték ki a szétválás miatti újabb helyhatósági választás idejét.

A februári ülésen dr. Hoppa József országgyűlési képviselő tájékoztatja a testületet arról, hogy van remény arra, hogy a Bányaüzem megmarad, de még folynak a tárgyalások. A polgármester tájékoztatójában elhangzott, hogy céltámogatásra nyújt be az önkormányzat pályázatot: egy fogorvosi székre, a Bánya utca csatornázására, és idegen nyelvű tanterem létesítésére az iskolában.

322. kép – A polgármester és a jegyző {4}

A választásokon Sparasné dr. Brandt Mária Mázán kapott megbízást, ezért elköszönt a szászvári testülettől.

A helyhatósági választásokon újra Püski Mátyást választották polgármesternek. 2324 választópolgárból 1179 szavazott a két jelöltre, Püski Mátyás 50,7%-kal győzött Endrődi Tibor előtt. Sparasné dr. Brandt Mária helyén dr. Horváthné Farkas Edit lett képviselő.

323–324. kép – A képviselők {4}. Bék János, Dunai Péter, Farkas Edit, Bányai Ferenc, Téczy Károly, Savanya István, Ambrusits Lászlóné, Jordanics László

A márciusi Falugyűlésen a beszámolóban elhangzott, hogy 10 db hirdető táblát helyeztek el a község területén. A jobb tájékoztatás érdekében kéri a lakosságot, hogy kövessék figyelemmel a hirdetményeket, hogy időben értesüljenek az eseményekről. Kihelyeztek szeméttárolókat is. Tervezik kiadni a Várszegi-féle monográfiát könyv alakban, amely a község történetét dolgozza föl. Tervbe vetik a GAMESZ megszüntetését.

A lakosság kérdezi, hogy Császtában a Petőfi utcában mikor lesz már olyan út, hogy a kukásautó és a mentő fel tudjon menni?

A vár-műemlék környezetét mikor teszik rendbe, mert elhanyagolt. Kérés hangzott el, hogy a költségvetést legalább három nappal az ülés előtt küldjék meg a pártoknak is, hogy azok fel tudjanak készülni a testületi ülésre. (MDF, SZDSZ, MSZP.)

A szociális segélyről egy lakó azt javasolja, hogy csak annak adják, aki valóban rászorul. A segélyezettak listáját pedig tegyék közzemlére. (A körjegyző elmondja, hogy ez sérti a személyiségi jogokat.) Más a stúdiót találja fölöslegesnek, szerinte elég a 8 tv csatorna, nem kell még egy a helyi híreknek. „A hangos-híradó, és a kisbíró is megoldotta a hírközlést, az kellene most is”, mondja. Van-e infláció tervezve a költségvetésbe, kérdi egy lakó, amire a polgármester közli, hogy 21–25% pénzromlással számolnak.

Többször felvetődik az év során, hogy az újtelepi orvosi körzetet újra kellene indítani. A szakemberek szerint erre nincs lehetőség, mert a lélekszám szerint nem indokolt, de a lakók hiányolják.

A nagy iskolaépítési projektbe való kezdéstől óvnak a képviselők. Mivel nincs meg rá a fedezet, ne vágjon bele a község, majd csak akkor, ha már teljesen biztosítottak a források, javasolják egyesek, mások a mielőbbi kezdés mellett érvelnek. Többen a várható munkanélküliség veszélyét is felvetik a beruházás ellen.

A Polgármester tájékoztatta a testületet, hogy a CO-Nexus szervezésével és részvételével létrejött a Déli Autópálya Kft, amelybe minimális tőkével a község is belépett.

Döntés születik arról, hogy a testület 1000 példányban kiadja Várszegi Alajos munkáját, „A Szászvár község monográfiája 1334–1957-ig” címmel. A kézirat zárásától eltelt időszak áttekintésére és megírására Téczy Károlyt kérik fel. Ő a kiegészítésben szóvá teszi, hogy neki a harminc évre két hetet adtak, míg elődje évekig dolgozhatott a monográfián.

Szászváron 55 fő a munkanélküli, a község lakossága 3057 fő.

A Művelődési Ház vezetői posztját Harka Zoltánné nyerte el.

A Bonta településrész lakói helyi népszavazáson a Szászvártól való elszakadás és Mázához való csatlakozást szavazták meg. A TŰZÉP telep Szászváron maradt.

„Amikor 1990-ben felröppent a hír, hogy a Mecseki Szénbányák veszteségeinek csökkentése érdekében bezárja északi bányüzemét – a mázaszászvári bányát –, akkor elterjedt az is, hogy a szászvári bányászok a központtól elszakadva megpróbálnak önállóan tovább élni. Az északi üzem bezárásáról azóta is lehetett hallani, az önállósodásról már kevésbé. Vajon a szászváriak ötlete nem volt-e több blöffnél, amivel a vállalatvezetőket akarták revolverezni? A kérdésre Szokoly Károly, az északi bányauzem 31 éves, tősgyökeres szászvári főmérnök helyettese válaszol:

– Ma talán tényleg blöff-nek tűnhet az akkori elképzelés, amit automatikus védekezésként foglalmaztunk meg egy évvel ezelőtt. De úgy vélem, hogy a központ bezárásra vonatkozó ötlete mögött sem volt elhatározott szándék. A bányavállalatoktól mindenki azt várta, hogy mutassanak fel valamit, mit tesznek a veszteségeik csökkentésére. Ezért a vállalat úgy gondolta, hogy a legkisebb üzem bezárásával mutat példát, mert itt számíthat a legcsekélyebb ellenállásra. Tudták, hogy a komlóiak és a pécsiek erőteljesebben képesek megvédeni saját érdekeiket, mint mi. – Ezek szerint Szászváron nem képződik kiugróan nagy veszteség?

Aligha. Igaz ugyan, hogy a bányászkodás Szászváron tehető a legnehezebben folyamatos-sá, ám az itteni szén a legjobb a Mecsekben. Tavaly az első negyedévben azért volt a vártnál nagyobb – mintegy hatvanmillió forint – a veszteségünk, mert a széntelepek nem voltak előkészítve a termelésre. Jelenleg viszont öt-hat évre elég a „körbekerített” készlet. Amíg ezt nem hozzuk felszínre, addig nem szabad bezárni ezt az üzemet. Esélyünk van arra, hogy a mostani félét veszteség nélkül zárjuk. Szászvár bezárása esetén az Északi bányászüzem dolgozóit – a tervek szerint – a komlói fejtésekre irányítanák át. Ezzel kapcsolatban készült egy felmérés, hogy a szászváriak miképpen fogadnák az ingázást Komlóra.

A dolgozók kilencven százaléka úgy nyilatkozott, hogy Komlón már nem vállalják a bányászkodást. Tartanak az új helytől és veszélyektől, nem akarnak már új kollektívába kerülni. No és Komló sem perspektivikus hely: igaz, ott öt-hatszor annyi szenet termelnek ki, mint Szászváron, ám a veszteség is többszörös. A főmérnök-helyettes úgy véli, hogy Szászváron most erős a megmaradás iránti vágy. Példa erre, hogy az itt dolgozók mindannyian eljöttek a bányafenntartási szándékot demonstráló műszakba. Csethe András, a Mecseki Szénbányák vezérigazgatója kissé másként látja a szászvári helyzetet. Találomra elem teszi a napi jelentéseket, s azokból kiderül, hogy a 360 szászvári bányász közül átlagosan 250 száll a mélybe naponta. Ebben szerepet játszik az ostoba táppénzrendszer, vagyis az, hogy aki jókor „beteg”, az többet keres a hiányzásával, mint a munkájával. A szászváriak hiányzásainak amúgy is tradíciója van. Az itteni bányászok kétlaki emberek: jövedelmüket hagyományosan kiegészítik a mezőgazdaságból, s időnként a föld parancsa keményebben szól, mint a bányáé. Csethe András figyelmeztet arra is, hogy a szászvári, veszteség nélküli félév csalóka. E mögött ugyanis meghúzódik a tavalyi év 160 milliós vesztesége. Ilyen áron lehetett a fejtéseket előkészíteni. Csak hogy a második félévben elfogy ez a készlet, s akkor a termelés újra veszteségesé válik.

Így csak idő kérdése, mikor lesz a veszteség elviselhetetlenül nagy, mert a geológiai adottságok miatt a Mecseki Szénbányák üzemei közül mindig a szászváriban lesz a leggazdaságosabb a termelés. A Mecseki Szénbányák egyébként tavaly csaknem egymilliárdos veszteséggel zárt, s az idén sem ígér jobbat a prognózis, noha a tervhez képest az első negyedév vesztesége 146 millióval kevesebb, az öncsőd bejelentése azonban elkerülhetetlen. A felszámolószervezet tisztán látni fogja, hogy hol, mennyi veszteség képződik, és egészen biztosan nem járul hozzá a szászvári termelés fenntartásához. De mi történik akkor, ha a szászváriak mégiscsak ki akarják próbálni az önállóságot? – kérdezem a vezérigazgatótól.

– Ezt akár már holnap megtehetik. Váljanak el a Mecseki Szénbányáktól, ha valóban úgy hiszik, hogy nekik az a jobb, ők ezt kezdeményezhetik, mi pedig támogatni fogjuk. A gépekért egyetlen fillért sem kell adniuk, s ha kéri, még azt is vállaljuk, hogy értékesítjük az ott bányászott szenet, továbbá kedvezményes kamatozású hitellel megelőlegezzük a termeléshez szükséges pénzt is.³⁴³ Ha pedig nem sikerül önállóan fennmaradniuk, biztosan lesz számukra hely a vállalat komlói üzemében. Szászvárra huszonegy településről járnak dolgozni, sokuknak

³⁴³ Semmi nem valósult meg az ígéretekből.

Komló sincs messzebb, mint Szászvár. Úgy látom, ebben az ügyben az érzelmek harcolnak a gazdaságossággal, az ésszerűséggel. Előbb-utóbb a rációnak kell győznie! Ungár Tamás: Szászvári bánya: most jó? ” *Népszabadság*, 1991. április 30. 18. p. {18}

„A várva várt új esztendő Mázának végre meghozta az olyannyira óhajtott önállóságot, a másik településen viszont elszabadultak az indulatok. Tulajdonképpen magát a szétválást nem vitatja senki, abból a körülményből azonban, hogy Szászváron valószínűleg meg kell ismételni a polgármester-választást, komoly nézetkülönbség alakult ki a helyi pártok között. A szabad demokraták, a kisgazdák az MSZP és az MSZMP azt szeretné, ha nem lenne újabb szavazás, ha a jelenlegi polgármester maradna a hivatalában, ezért aláírásgyűjtést kezdtek a választás ellen. Az MDF helyi vezetőinek ezzel szemben merőben más a véleménye. Nemcsak, hogy a gyűjtőívet nem voltak hajlandók aláírni, de azt is kifogásolják: a polgármester eltitkolta annak a telexnek a tartalmát, amely december 18-án érkezett a hivatalba, és amely elindította az aláírások gyűjtését.

A Magyar Demokrata Fórum helyi szervezete, hogy kellő hangsúlyt adjon véleményének karácsony után rölapot bocsátott ki. Ebben nemcsak azzal vádolják a polgármestert, hogy elhallgatta a telexet, nem tájékoztatta az egész képviselőtestületet, valamint az MDF-et annak tartalmáról, de azt is Püski Máttyás szemére vetik, hogy miért annyi a fizetése amennyi, és miért vásároltak új bútorokat a hivatalba. A röpirat szerzői szerint „a színpalak mögötti döntések” célja nem más, minthogy az információk eltitkolásával kiszorítsák a bizalmas körbe nem tartozó személyeket, képviselőket, szervezeteket. Így a falu életét meghatározó döntéseket egy szűk csoport hozza meg, közösségi ellenőrzés nélkül. – Fölháborítónak tartom, hogy csak véletlenül a boltban értesültünk arról, hogy elindult egy politikai akció, amelynek célja megakadályozni az újabb polgármester-választást. Az aláírásgyűjtésről mindenki tudott a faluban, csak mi nem – állítja Ágoston Zoltán, az MDF helyi ügyvivője.

– Hogy miért a rölapot választottuk? Ez a módszer nem törvénytelen, bár kétségtelen, hogy lehet vele szemben kifogásokat emelni. Lehet, hogy nagyobb vihart kavartunk ebben az ügyben, mint amit az egész megérdemelt, de úgy éreztük, hogy ha nem akarunk a perifériára szorulni – mint ebben a faluban – mert a választásokat korábban elvesztettük – akkor nekünk valami határozott lépést kell tennünk. Igaz, van ebben egy kis személyeskedés, de a történetek valószínűleg azt eredményezik, hogy Szászváron egy egészséges párbeszéd indulhat. Püski Máttyás a történetek után december 29-re rendkívüli képviselőtestületi ülést hívott össze. A személyeskedésektől, a különféle durva megnyilvánulásoktól sem mentes háromórás szócsata nem hozta közelebb az álláspontokat. A polgármester elmondta, a telex érkezése nem volt titok, annál is inkább, mivel arról például lapunk számára már december 20-án nyilatkozott és különben is bárki, aki felkereste a két település szétválásáról tájékoztatást kaphatott. Az MDF helyi vezetői ettől elzárkóztak, nem akartak a polgármesternél kilincselni, feltehetően ebből származnak a félreértések is. A képviselőtestület ismételten bizalmat szavazott Püski Máttyás polgármesternek, és döntött arról is, hogy a faluban nincs helye a pártoskodásnak, a széthúzásnak. Az önkormányzat nem szakíthatja meg kapcsolatait az MDF helyi vezetőivel és a pártok képviselőinek le kell ülniük tárgyalni egymással. Az első ilyen tanácskozást tegnap délután tartották. A hírek szerint az álláspontok változatlanok. Arról döntöttek, hogy hétfőre ismét összehívják a képviselőtestületet. A pártok addig tisztázzák álláspontjukat. Ferenczi Demeter” *Dunántúli Napló*, 1991. január 5. 2. p. {28}

„Szirmai Imre³⁴⁴ (Szászvár, 1942) MTA doktora Neurológia Mhely: Semmelweis Egyetem Neurológiai Klinika 1083 Budapest, Balassa u. 6. ...Kutatási témái: 1. Elektrofiziológiai vizsgálatok Parkinson betegségben 2. Cognitív folyamatok zavarai a neurológiában 3. Az agyi keringés szabályozása 4. A tudat zavarai. Köztisztületi tagok (Budapest, 2009) Az MTA választott tisztségviselői 239. p. (*Orvostudomány*, 1991.) {18}

325. kép –
Dr. Szirmai Imre:
Szászvár
a Rózsahegyről című
festménye egy
képeslapon {1}

„Példa értékű munka volt. A rendkívüli eseményekben bővelkedő hétköznapijaink sorában is figyelemre méltó esemény zajlott Szászváron. Mint ismeretes, a bányáüzem leállítása állandóan a bányászok feje felett lebeg. A „vész” elkerülésére már minden lehetőt megtettek: átszerveztek, feltártak, terveket módosítottak, kapcsolatokat kerestek, minőségi termelés újabb lehetőségeit aknázták ki. A nemzeti energiatermelésben elfoglalt helyük szerint a szászvári bányászok nem az első helyen állnak, hiszen a magyarországi széntermelés kb. 0,5 százalékát adják. Ez egyben azt is jelzi, hogy az itt dolgozók nem várhatnak csodára, itt tenni kell, és elsősorban saját erőre támaszkodva.

Az országos „össznépi letargia” idején az agyonszapult szakszervezet kezdeményezésére amolyan „mentsük meg az üzemet” akciót szerveztek, azaz bérnélküli műszakra hívták a dolgozókat. Talán a szervezők sem hitték volna: gyakorlatilag minden dolgozó megjelent, aki nem volt betegállományban, illetve szabadságon. Sőt, a nyugdíjas klub tagjai is kivették részüket a termelésből. A 320 tonna szén kitermelése 850 ezer forint tiszta hasznot hozott az üzemnek. Mégis a nagy érték talán abban a tényben van, hogy lehet, van még ragaszkodás egy üzemhez, hogy a kollektív felelősség érzése még mindig csodákra képes. A nyugdíjasok 25 csille szentet takarítottak össze a napszinten, és jóleső érzéssel nyugtázták, hogy tenni tudtak valamit az egykori üzemükért. A bonyhádi Volán ingyen buszt ajánlott fel a szállításokra.

A műszaki dolgozók fizikai munkán teljesítették a rájuk kiszabottakat. Ez példa értékű szervezés, munka volt. Az ilyen akciók teszik érthetővé mindazok szimpátiáját is, akik az észak-mecseki bányászkodás folytatásáért drukkolnak. Králl Zoltán.” *Dunántúli Napló*, 1991. február 7. 9. p. {28}

³⁴⁴ Egy neves szászvári születésű orvos, akire ma már kevesen emlékeznek.

„Nagy a baj Szászváron. ...Nemhogy új szerelést, de még új zoknit sem tud venni a labdarúgóknak. Akik mindennap 2-ig dolgoznak a bányában, futballról csak azután lehet szó. Csoda, hogy sokan menni akarnak? A legjobbjuk, Gergely, már el is távozott Bonyhádra, Németh Aparhantra szeretne igazolni, Dömény sem jár már edzésre, a Komlói Bányász felé kacsingat, már volt is ott próbajátékon. Az ifiből felkerült három futballistával (Tóth, Balogh, Kelemen) együtt is csak 15-ös a bányászcsapat kerete, ami még véletlenül sem mondható ideálisnak. „Csak a becsület diktálja, hogy végigjártssuk a bajnokságot” – mondotta a sanyarú sorsukat jellemezve Ditrói István sportköri elnök. Ezek után el lehet képzelni a játékosok lelkiállapotát. Nem nehéz megjósolni, hogy ősszel még nagyobb bajok lesznek. Feltéve, ha addig lesz még egyáltalán Mázaszászvári Bányász.” *Dunántúli Napló*, 1991. február 11. 7. p. {28}

„Pártok Szászvár mellett. A Magyar Demokrata Fórum, a Szabad Demokraták Szövetsége, a Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt, a Magyar Szocialista Párt és a Magyar Szocialista Munkáspárt helyi szervezetei, valamint a helyi önkormányzat közös állásfoglalásukban a következőket rögzítik:

A Mecseki Szénbányák Vállalat vezérigazgatója szerint (Tv2 Napzárta műsora) a közel 200 éves múltira visszatekintő Szászvár-bányát be kell zárni. Szászvár és környéke gazdaságilag nagymértékben függ a bányától. Mivel hasonlóak a gondjaink, csatlakozunk az MDF és az SZDSZ komlói szervezeteinek 1991. január 22. napi állásfoglalásához.

Követeljük, hogy független szakértők vizsgálják meg a szászvári bánya helyzetét. Kedvezőtlen esemény esetén az üzem dolgozói és a régió további sorsát már előre, a kormánnyal folytatott tárgyalásokon megnyugtatóan rendezzék. (Munkahelyteremtő program, végkielégítés, átképzés stb.)

Tiltakozunk az ellen, hogy a Mecseki Szénbányák Vállalat legtávolabbi, legkisebb üzeme sorsát illető döntés a helyi érdekek figyelmen kívül hagyásával, tőlünk távol, a pécsi központban, vagy Budapesten történjen.

Természetesen nem óhajtjuk, hogy az adófizetők pénzén tartsák fenn a munkahelyeket, de mivel az elmúlt időszak ipartelepítési politikája csak a bányász lobby érdekeit tartotta szem előtt, ezért erkölcsellenesnek tartjuk, hogy a múlt és a közelmúlt rossz döntése miatt a számlát elsősorban a dolgozók, illetve a községek fizessék meg.

Tiltakozunk a teljesen adminisztratív üzemösszevonás ellen (pl. Szászvár és Komlói összevonása). Ez Szászvárbánya gyors visszafejlesztését és megszüntetését eredményezné. A bánya bezárása esetén Szászvár-bánya nem, mint önálló üzem, hanem mint egy üzem körlete szűnne meg.

Tiltakozunk a nem megalapozott ígéretek ellen. Ne bizonytalan komlói munkahelyeket ígérgeessen a vállalat, hanem üzemeltetést, vagy tisztességes bezárást hajtson végre, ha ez elkerülhetetlen. Szászvár, 1991. március.” *Dunántúli Napló*, 1991. március 28. 3. p. {28}

„Sikerrel zárult az egy héttel ezelőtti polgármester-választás Szászváron. A szavazásra jogosult állampolgárok 50,7 százaléka jelent meg az urnák előtt, hogy a két jelölt valamelyikére voksoljon. A leadott 1179 szavazatból 22 volt érvénytelen, 359-en Endrődi Tiborra, 762-en Püski Mátyásra szavaztak. Az eredmények alapján a régi polgármester lett az önkormányzat új vezetője. Püski Mátyás az óvási határidő lejárta után letette a hivatali esküt.” *Dunántúli Napló*, 1991. április 15. 5. p. {28}

„Új egészségügyi laboratórium Szászváron. Ezentúl nem kell a község polgárainak Komlóra utazniuk, kisebb vizsgálatokat helyben is el tudnak végezni. Az egészségházban átadott új létesítmény kialakítására mintegy 400 ezer forintot fordított a helyi önkormányzat.” *Dunántúli Napló*, 1991. május 6. 4. p. {28}

„Új néven Szászvári Bányász néven szerepel ezentúl a megyebajnokságban szereplő Mázaszászvári Bányász labdarúgó-csapata.” *Dunántúli Napló*, 1991. augusztus 7. {28}

„ABC-beli mini pékség nyílik augusztus 19-én, Szászváron. A boltot bérlő vállalkozó hétmillió forintot költ a kialakítására. Az első napokban Josef Ruzicska bécsi pékmester is részt vesz a kenyér, kifli, zsemle készítésében. A magánpékség magyar alkalmazottai nála tanultak Bécsben. Egy héten belül öt települést látnak el friss pékáruval a szászvári ABC-pékségből. amelyet Sáska Árpád Zoltánné magánvállalkozó üzemeltet.” *Dunántúli Napló*, 1991. augusztus 17. 4. p. {28}

„Bányászati kiállítás Bonyhád. A bonyhádi Völgységi Múzeumban két hónapig látható a Szászvári Bányászati Gyűjteményből összeállított válogatás. A kiállítás érdekessége, hogy a gyűjtemény főként a mázaszászvári bányászok adományaiból áll, így bányamentő felszerelésekből, bányamérő robbantóeszközökből, makettekől, Borbála-zászlókból és régi térképekből. Megtekinthető például a szászvári bánya legelső, 1851-es geológiai térképe is.” *Dunántúli Napló*, 1991. október 6. 6. p. {28}

„Valószínűleg nem tudták mire vállalkoznak tegnap Bonyhád, Máza, Szászvár, Izmény és Györe polgármesterei, iskolaigazgatói, múzeumigazgatói, mikor elszánták magukat a Mecseki Szénbánya Vállalat Északi Bányáüzeme által szervezett bányajárásra.

A Vas Dénes főmérnök vezette föld alatti „kirándulás” ugyanis mindenki számára meglepő volt. Célját – miszerint a bányáüzem által patronált öt község vezetőit saját kérésükre megismertessék a bányában folyó munkával – mindenesetre elérte. Utunk a hatos szinten kezdődött, 600 méterrel a földfelszín alatt. Túlméretezett csizmáinkban, rosszul feltekert kapcával a lábunkon, hatalmas, de még teljesen tiszta bányásznaдрágban és -kabátban baktattunk végig a viszonylag tágas és jól megvilágított alagútban. Rövid idő múlva azonban már bokáig vízben, sötétben folytattuk az utat, áthaladva azon a részen is, ahol bányásznapkor tűz pusztított a szászvári bányában.

A bányáslámpák keresgélő fénycsóvjója a fagerendák alól kinyomakodó kőzetet, vágatokat, bizonytalan gödröket, pocsolyákat világított meg. Az öt település intézményvezetői által igényelt tapasztalatszerzésről Vas Dénes bőven gondoskodott: valószínűleg nem a magas hőmérséklettől, olykor még 45 foknál is meredekebb lejtőn vezetett bennünket lefele. Kapaszkodó nélkül, csúszva, botladozva haladtunk biztos léptei után, a fejbeverések között azon gondolkozva, mi csoda munkát is végeznek itt a bányászok.

Mint kiderült, megerőltető útvonalunk a hatos osztó északi vájvégéhez vezetett, ahol a kibírhatatlan melegben éppen tegnap végezte az utolsó munkálatokat az ott dolgozó három bányász. Gyorsok Tibor vájártól megtudtam, hogy valószínűleg nem a magas hőmérséklettől, mint inkább az oxigénhiánytól éreztük akkorának a hőséget, amit ők is nagyon nehezen viseltek. Miután ötször-hatszor átmásztunk a keskeny vágatban a láncos vonszolón, guggolva és hason átkúsztunk a vezetékek alatt, a borbálatelepi frontfejtésbe jutottunk.

Itt hat „fekete emberrel” találkoztunk, akik a láncos vonszolót szerelték át. A meleg ugyanaz volt, de Molnár József szakvezető vájár nem panaszkodott rá. Mint mondta, 24 év után már ki kell bírni.

Kellemesnek nem mondható, de roppant érdekes utunk még tartogatott meglepetéseket. A hetes szintre való leszállást a lehető legegyszerűbb módon oldottuk meg: fenéken lecsúsztunk. Ezek után az út kezdetén még megcsodált fekete arcú bányászokhoz hasonló fizimiskával, átizzadt ruhában, élvezettel lanovkázunk fel a napszintre. kis csoport a főmérnök szerint jól bírta a kirándulást. De ami számunkra csak egyszeri élményt jelentett, az a bányászok életében – nap, mint nap ismétlődő, fáradságos munka.

A községek elöljáróinak talán utoljára volt lehetősége megismerni az őket támogató bányai-üzemet, Vas Dénesnek köszönhetően valóban a munkások szemszögéből. Pataki Veronika.” *Dunántúli Napló*, 1991. október 9. 5. p. {28}

1992

A jegyző Kasper Konrádné, polgármester Püski Mátyás, a plébános Bagi Sándor. A testületi üléseken tanácskozási joggal jelen van Németh Károly kárászi, Gyenis István vékenyi, és Fóris Istvánné magyaregregyi polgármester is.

A Jóbarát Vendéglő bérlője változik, Bék János után Lakatos János lesz a bérlő. Az átmeneti időszakban az óvoda konyhájában történik a főzés, 80-90 főre (a gyerekekre és idősekre). Ez egy ideiglenes megoldás, a versenytárgyalást későbbre tűzik ki. A polgármester előterjesztéséből megtudható, hogy az önkormányzat vételi ajánlatot tett az étteremre a vagyoniügynökség felé, amíg tulajdonba kerül, kb. három hónap, erre az időszakra keresnek bérlőt.

Január 20-tól beindult az ideiglenes tv adás. Sok a kezdeti probléma, egy magnetofon vásárlásáról döntenek. Felvetődik, hogy a testületi üléseket egyenesben adja a tv, de ezt a képviselők elutasítják.

A mázai polgármester levélben értesítette helyi kollégáját, hogy a szászváriakat kizárja a mázai szeméttelpről. Későbbi tárgyalásokon kiderült, hogy nem a községük tulajdona a szeméttelpr, így ki sem tilthat onnan senkit. A kárászi területen létesítendő szeméttelpr ügye szakhatósági engedélyek miatt halasztódik.

A polgármester előterjesztésében szó esik a templom felújításáról. A célt közzérdekűnek minősítik, így lehet közadakozásból is gyűjteni e célra.

40 fős radegundi³⁴⁵ delegáció érkezik a faluba, a képviselők vállalják a szállás biztosítását. Mindenki gondoskodik egy radegundi család elszállásolásáról, ellátásáról.

Megindul a kárpótlás. A törvény szerint Egyeztető Fórumot kell létrehozni, ahol a kárpótlást kérők, a tsz képviselői, az önkormányzatok képviseltetik magukat. A tsz területéről 10 000 aranykorona értékben igényeltek vissza földet. A kárpótlás keretében Szászváron az Egyházaskozári Mgtsz-től 2960 aranykorona értékű földet igényeltek vissza a volt tulajdonosok.

Tervezik a Vásártér szélén, a horgosból lezúduló csapadékvíz kezelésének megoldását csendesítőkkal, iszapfogókkal, betonozva. Tervezik továbbá az ön-

³⁴⁵ Osztrák testvértelprülés.

kormányzat épületének tatarozását is. 120 MB-os IBM AT számítógép vásárlásáról is döntés születik, a régit az iskola kapná meg.

A Strand üzemeltetésére kiírt pályázatot komlói vállalkozó nyerte el, aki vállalta a medence felújítását is. A szerződést azonban még nem írták alá, később is csak a gond van vele, valamit végez a felújításból, de nem tesz eleget a szerződésnek.

Az iskola részéről felmerül, hogy minden évben Kiss György napokat kívánnak szervezni a nagyközségben. Idén először, koszorúzással kezdődnének az események a szobrász mellszobránál.

A testület díjat alapít „Környezetünkért”, hogy a lakosság a közvetlen környezetét igényesen, minőségi megoldásokkal gazdagítsa. Pontrendszert fektetnek le, az első helyezett 50 000 Ft-ot kap.

Az önkormányzat pályázatot nyújt be a Petőfi utcai víztározó és vízelvezetés tárgyában 12 millió Ft értékben.

Iskola igazgatói posztra pályázatot írtak ki. Egy évre az igazgatói állást helyettesként Katos Sándornak ítélik oda. Az iskola tetőtér beépítésre, és egyéb átalakításokra 42 millió Ft értékben érkezett árajánlat.

A Bánya utcai csatornázási feladatokra Csatornamű Társulást szerveznek.

Radegundba 3 fős küldöttség megy a nyáron, a részükre az önkormányzat a Belügyminisztériumtól valuta keretet igényel³⁴⁶, 1000 német márka értékben. Ez az út részbeni viszonzása a korábbi osztrák vendégeskedésnek.

Felmérést készülnék elvégezni, hogy van-e igény a lakosság körében az utcanevek megváltoztatására. A képviselők szerint, ha a lakók változtatni szeretnének, akkor annak állják a költségeit.

A Bányaüzemben zajlanak a cégátalakítási folyamatok. Amennyiben részvénytársaság alakul, abban az önkormányzat is vásárol egy részvényt, 10 000 Ft értékben, határoz a testület.

Gázvezeték kiépítésének tervezésére adott a testület meghatalmazást.

Júniusban 6 országból voltak kutatók Szászváron, a szászvári várat egyedülállónak minősítették. Az Országos Műemléki Felügyelőség Elnöke megígérte, hogy megpróbálja a vár helyreállítási munkáit felgyorsítani. Az egyház igényt nyújtott be két iskola átadására.

³⁴⁶ A konvertibilis forint bevezetése előtt minden állampolgár egy évre csak meghatározott mennyiségű valutát igényelhetett.

A testület határozatot hoz arról, hogy 500 000 Ft-ért megvásárolja a Haladás Horgászegyesület bérleményében levő szalócai horgásztavat a Haladás Mgtsz.-tól, ha az Egyesületnek erre nincs elegendő pénze. (Erre végül is nem kerül sor, mert az Egyesület maga meg tudta venni). Döntenek arról, hogy a Május 1. tér 4. sz. alatti ingatlan térítésmentesen a Magyar Katolikus Egyház tulajdonába kerüljön.

Kiemelt megyei ünnep lesz Szászváron Augusztus 20-án. Sok árus, népműves fog megjelenni az eseményen, az önkormányzat a közterület használati díjakból gondolja rentábilissá tenni a rendezvényt.

Az Ifjúsági Zenekar 35 fővel Radegundba megy koncertezni. A Strandon folyik az úszásoktatás. A Vár feltárásánál keletkezett föld elszállítását kéri az önkormányzattól Dr. Sándor Mária régész.

A képviselő testület önvizsgálatot tart. Egyes képviselők kiábrándultak a közéletből, mások a többiek passzivitását jegyzik meg. Egyesek szerint a polgármester önhatalmúlag dönt egyes kérdésekben, és eltávolodott az emberektől. Mindenki többet várt a rendszerváltozás utáni önkormányzástól. Van, aki azt látja rossznak, hogy a képviselők már nem körzethez kötöttek.

Megalakítják a Földrendező Bizottságot. Akik kárpótlási jegyükért földet kívánnak igényelni, jelzik ezen igényüket.

A Művelt Nép Könyvterjesztő Vállalat megszűnteti a helyi könyvesboltot.

A képviselő testület elfogadja a Komlói VOLÁN kérését, hogy parkolhassanak a buszai a község utcáiban, közterületen, és ezért ne fizessenek közterület használati díjat. Ez a lakosságnak is jó, mondják, mert a buszsofőrök a saját házuknál tudnak vigyázni a buszra.

Ingatlan vásárlási kérelem érkezik az Autó Com Ples Kft. részéről az általuk eddig bérelt ingatlan megvásárlására. Gumiszerelő bázist akarnak kialakítani.

Ditrói István Sportkör Elnök javasolja, hogy a nevüket változtassák Szászvári Sport Egyesületre, mivel a bánya már évek óta nem tudja őket támogatni, hanem csak az önkormányzat.

Novemberig leadták a lakosok a telefonigényeiket. A vonalak kiépítése az igények szerint történik majd.

326. kép – A könyvesbolt {5}

A Malinovszkij utcát Diófára, a Latinca Sándort Boglárkára változtatják a lakosság kérése alapján.

Magas a munkanélküliség a községben, de a polgármester szerint senki nem akar helyben beruházást kezdeményezni. „Megéri munkanélkülinek lenni, mert az biztos jövedelem”, mondja egy képviselő.

Verbőci József bányaigazgató beszámol a testület előtt, hogy a Mecseki Szénbányák Vállalat szerkezet átalakítás címen be akarja zárni a szászvári bányát, de a dolgozók és a helyi vezetés úgy döntött, hogy valamilyen formában tovább fogják működtetni az üzemet. Jelenleg 143 fővel működik a bánya, egy műszakban, az összeadott 5,5 millió Ft tőkéből, és szén-árbevételből. Nehéz a működés, főleg, mivel nyáron csak készletre tudnak termelni. Sok a jelentkező, de a létszámot nem akarják növelni, csak minőségi cserét végeznek.

A körzeti orvosok kérésére CB rádió vásárlásáról dönt a testület, hogy az orvosokat akkor is el lehessen érni, ha gépkocsiban tartózkodnak a körzetükben.

Az egyéni vállalkozók száma 15-tel, 28-ra emelkedett. A cégszerűen működők száma 2-vel csökkent a textil és ruházati üzletben, és a felvásárlás területén.

„A sas nem vadászik legyekre, a béka viszont jóllakik a léggel – kezdi érvelését Verbőci József, a Mecseki Szénbányák legkisebb egységének, a szászvári üzemnek a vezetője.

– Mi évtizedekig remekül megélhetünk a „mecseki bányászat legyéből”, Szászvárból. Megvalósulni látszik az, amiről 1990-től annyiszor esett szó. Szászváron a már feltárt szénvagyonot kibányászák vállalkozói alapon. Az üzem vagy ezt az utat választja, vagy a bezárást. Amikor Göndöcs István, a Mecseki Szénbányák felszámolóbiztosa januártól Verbőci Józsefet nevezte ki a szászvári üzem élére, az itteni ismerői sejtették, hogy nem lesz bezárás. Legalábbis azonnali nem. A 47 esztendőes Verbőci József immár évek óta azt szorgalmazza, hogy a piaci viszonyok figyelembevételével az érdekeltséget kellene előtérbe helyezni a hazai bányászatban. A Mecseki Szénbányáknál időnként tartalékvágányra állított kétdiplomás mérnök most végre lehetőséget kapott, először mégis vonatkozott beavatni terveikbe: – Sok minden bizonytalan még – mondta kitérőleg –, de annyi azért már biztos, hogy augusztusban újra nyitjuk a bányát.

– Mennyien vállalják a szászvári bányászkodást?

– Tisztáztuk, ki megy nyugdíjba, illetve karkedvezményes nyugdíjba és ki választja inkább a komlói bányát. Kiderült, hogy 111 dolgozónk hajlandó lenne itt maradni és a Mecseki Szénbányáktól kapott végkielégítését – aminek értéke 10 ezertől 800 ezer forintig változik – beadná vállalkozásunkba. Kiderült, hogy 144-en a végkielégítésüket ugyan nem „dobnák be” a vállalkozásunkba, de alkalmazottként továbbra is Szászváron kívánnak dolgozni. – Ez a körülbelül 250 ember elegendő lesz a bányaműködtetéshez?

– Igen. Eddig 540-en dolgoztak itt, és évi 100 ezer tonna szenet hoztak fel. Ezután 30–40 ezer tonnát termelünk. A feltárt mennyiség így 15–20 évig kitart. Egy műszakban dolgozunk majd; ez ugyan nem hatékony, ám megszűnik az éjszakai és délutáni pótlék, ami megtakarí-

tást jelent. A szászvári szén fűtőértéke jó, de csak akkor, ha nem a mennyiségre törekszünk.³⁴⁷ A szászvári bánya – akárcsak a Mecsek többi mélyművelésű üzeme – nem gépesíthető, de ha a minőséget tartjuk fontosnak, akkor még az eddigi gépesítettség is csökkenthető. Vagyis nem lesz „kaparó-kaparó”³⁴⁸ hátán”, hanem előkerül a lapát.

– Visszafejlődés, de hová? – Szászváron a bányászkodás a 40–50 évvel ezelőtti technikai színvonalon tehető gazdaságossá. Ezt tudják az emberek, ezt vállalták. Egyébként ez nem magyar ötlet. Walesben a halálra ítélt bányákba újra levitték a lovakat, mert az ilyen színvonalú „gépesítettség” mellett maradhatott fenn a bányászat. Ott is megélhetést nyújt a bánya – a brit életszínvonalat figyelembe véve.

– Milyen társasági formát választ az üzem?

– A végső döntés előtt állunk. Az már biztos, hogy a bányászaink mégsem vihetik be a vállalkozásba végkielégítésüket, és nem leszünk részvénytársaság. A bányászok szerint ugyanis rossz vért szülne, ha egymás mellett húznának a részvényesek és az alkalmazottak. A részvényesek nem akarnak együtt hajtani azokkal, akik nem kockáztatnak, s akiknek a munka törvénykönyve – velük szemben – túl nagy védeltséget biztosít. Viszont részvényesek kevesen lennének ahhoz, hogy elindítsuk a bányát. Tehát olyan társasági formát kell választanunk, amelyben mindenki tag lesz és mindenki érdekelt, mert csak így kerülhető el a munkáltató és a munkavállaló közötti érdek- konfliktus. A legjobb megoldásnak az látszik, hogy létrejön egy betéti társaság, aminek egy kft. lesz a beltágja, kültagjai pedig a dolgozók. Az alapítókét a kft. hozza, s ebbe a vezetők teszik be végkielégítésük egy részét. Ez a felállítás azt eredményezi, hogy a kültagok csakis az elvégzett munkájuk alapján jutnak jövedelemhez, az üzem nem kell, hogy álláspénzt fizessen, a táppénzt pedig a kültagok egyénileg intézik a társadalombiztosítással. Ezáltal megszűnik a bánya táppénz általi nyomorgatása. De akad azért más szociális teher is, ami szorongatja a bányákat. A Mecsekben ilyen a 63 százalékos járadék, amit egy föld alatt dolgozó bányász négyezer műszak után kiérdemel. Ezt is a bányavállalatnak kell állnia.

– Bírja ezt majd Szászvár?

– Ezen a Mecsekben kiharcolt szociális vívmányon a többi bányavállalat csak mosolyog, hiszen ez hatalmas terhet ró a Mecseki Szénbányákra. A négyezer műszak 35–40 éves korra összegzőn, ezáltal a legtapasztaltabb és viszonylag még fiatal emberek gyarapítják a járadékosok táborát. Jó lenne, ha ez a jogszabály megszűnne, és a 25 éves földalatti szolgálat után adható bányászati nyugdíj válna általánossá nálunk is. Aki korábban a Mecseki Szénbányák szászvári üzeméből ment járadékra, annak szerintünk nem fizethet járadékot ez az új szászvári vállalkozás. Aki meg ezután kerül tőlünk a járadékosok közé, annál is meg kell nézni, hogy mennyit dolgozott a Mecseki Szénbányáknál és mennyit az új társaságban; a járadékot ennek arányában fizetné a két cég.

– A kérdés csak az, hogy hajlandó-e erre a Mecseki Szénbányák? – Valóban nagy kérdés, hogy ezen túl is mire hajlandó a Mecseki Szénbányák? Jelenleg nálunk csak állagmegóvási folyik 46 emberrel. Ha ennek költségét is nekünk kell állni, akkor már talán beindulni sem tudunk. Épp elég lesz nekünk kigazdálkodni az újraindítás fedezetét. Ezt az ötmillió forintot nyújtana a betéti társaság beltágja, a kft. Nyilvánvaló, hogy amíg nem adunk el szenet, addig csak kiadásaink lesznek. Rá vagyunk utalva a Mecseki Szénbányák jóindulatára. Ha akarnak,

³⁴⁷ Szenes zsargon. Persze, hogy a mennyiségre – kitermelt tonnára – törekszünk, de az a lényeg, hogy ez tiszta szén legyen. Több üzemben termeltek úgy óriási tonna mennyiségeket, hogy a termelvényük harminc százaléka meddőkőzet volt.

³⁴⁸ Szállító berendezés.

holnap megfojthatnak minket. Csak akkor leszünk képesek bebizonyítani életképességünket, ha a nulláról startolhatunk.

– A jóindulathoz rangos pártfogók kellenek. Állnak ilyenek önök mögött?

– Átérezve azt, hogy ide 22 településről járnak dolgozni, sokan szimpatizálnak ezzel a kísérettel. Támogat bennünket Kupa Mihály, Bod Péter Ákos, Szabó Iván és a terület országgyűlési képviselője, Hoppa József. Bányavédő Egyesületünk elnökét fogadta Antall József, s a miniszterelnök erre az országos gondokhoz képest pitánernek tűnő problémára másfél órát szánt.

– Mindez elég a kezdéshez. A fennmaradáshoz azonban nem támogatók kellenek, hanem sokkal inkább a piaccal való naprakész kapcsolat. Ebben eddig semmiféle rutint sem szerezhetek egy állami nagyvállalat kicsi fogaskerekeként.

– Kidolgoztuk piaci stratégiánkat. A környék 15 ezer háztartására számítunk. Közvetlenül a lakásokhoz akarjuk szállítani a szenet, akár néhány mázsánként, készpénzért, ami által nem szorulunk hitelre. A fuvarozók ebben partnernek ígérkeznek.

– Ha minden sikerül, akkor is számtalan kérdés marad megválaszolatlanul. Például: mennyit kell bérlőként fizetniük a bányáért, lesz-e annyi pénzük, hogy bármilyen váratlan, előre nem látható esetet túléljenek, képeznek-e alapot a bánya rekultivációjára, a környezetvédelmi beruházásokra, és – miután Szászvár alatt hatalmas a szénvagyon – lesz-e pénzük a feltárássra?

– Egyelőre csak bírjuk ki valahogy egy évig. Várhatóan évente nyolc hónapot dolgozunk, mert a szénpiac szezonális jellegű. Tudatosítani kell az emberekben, hogy a nyolc hónapi kereset az egy évre szól, nehogy előre elverjék a nyári jövedelmüket. Egyébként 30 ezer forint körüli havi átlagjövedelemmel már elégedettek lennének, de elképzelhetőnek tartjuk ennek a kétszeresét is. Most még nem gondolkodunk azon, hogy tovább folytatjuk-e a széntermelést, és feltárunk-e újabb területeket, de ha „bejön” az első néhány esztendő, akkor nyilván erről is szót ejtünk majd. Mellesleg a világon szinte mindenütt adnak állami támogatást a természeti kincsek feltáráására. Ha be kell zárunk az ismert szénkészlet lefejtése után, akkor a rekultivációra – úgy hiszem – nem kényszeríthető csak ez a társaság, mivel itt már 1813 óta folyik bányászkodás; jelentős állami szerepvállalás nélkül a rekultiváció elképzelhetetlen. A bányáért egyébként a jelenlegi szabályok szerint nem kell koncessziós díjat fizetnünk, mivel ez nem egy gazdaságos tevékenység, ám lehet, hogy ez később változik, s akkor nem ússzuk meg ennyivel. Bár már ott tartanánk! Akkor esetleg meg is vásárolnánk a bányánkat.” Ungár Tamás: Szászvár: lovakat a bányába? *Népszabadság*, 1992. július 31. 7. p. {18}

„Megjelent Várszegi Alajos „Szászvár” című könyve, amelyet a szászvári polgármesteri hivatalban és a szászvári könyvesboltban lehet megvásárolni. A szászvári képviselőtestület vállalta a könyv kiadását, Várszegi Alajos örökösei pedig rendelkezésre bocsátották a féltve őrzött kincset, amelyet az egykori szászvári iskola igazgató-tanító írt hosszú éveken át, amíg a közből el nem költözött.

Ő már nem érthette meg a könyv kiadását, megjelenését. Téczy Károly.” *Dunántúli Napló*, 1992. január 2. 10. p. {28}

„Aggódik Püski Mátyás, Szászvár polgármestere. Az okozza neki a fejfájást, mi lesz, ha a szóbeli ígéret ellenére mégsem kapják meg a tavaly elindított 8 tantermes iskolabővítéshez a várt kormányzati céltámogatást.

1991-ben pályáztak először, s akkor el is fogadták Pesten céljukat, most meg formai okokra hivatkozva először elutasítást kaptak, majd jókora utánajarást követően a már említett szóbeli ígéretet.” *Dunántúli Napló*, 1992. február 11. 5. p. {28}

„A Szászvári Bányüzemet nem lehet leírni! Ha kell, a turistákat is a föld alá viszik. A Szászváriak is kapnak időt, teret és lehetőséget a jövőkereséshez, ma már nem kell tartani a bányüzem adminisztratív úton történő leírásától – mondta a napokban Hoppa József országgyűlési képviselő, azt is hozzátéve, hogy a kérdésben az informátora Szabó Iván ipari miniszter volt. Mindez egy három napos (március 2–4.) szervezettefejlesztési tréning záró fórumán hangzott el, melyet azzal a céllal szerveztek a bányüzem vezetői, hogy a Szászvár környéki önkormányzatok is bekapcsolódjanak a gondok megoldásába. Az összejövetelen Josef Auflich német nagykövetségi tanácsos is részt vett, aki felajánlotta a követség közreműködését a német bányáiparral való kapcsolatfelvételre.

Szászváron ugyanis a dolgozók 40 százaléka német származásának tekinthető (az anyai ágot vizsgálva, a nevek eredete alapján készült a felmérés). A három nap során a bányavezetőiből, termelésirányítóiból és fizikai dolgozókból álló csoportok arról is szavaztak, hogy milyen stratégiával működjön tovább az üzem, s a szerkezeti, szervezeti felépítésben milyen változások a legszükségesebbek.

Természetesen a lakossági szénellátás lesz a döntő profil az elkövetkezőkben is. Azonban az eddig gyakorlatilag eladhatatlan – a túl magas meddő tartalom miatt – darabos szén kitermelést új technológiai módszerek bevezetésével piacképessé kívánják tenni.

Érdekesség, hogy előkelő helyen szerepel a javaslat, mely szerint a bányüzemben bányajáró látogatásokat szerveznének turistáknak, akiknek egyébként a kultúrát elhelyezéséről, pihenésről, szórakozási lehetőségeiről is gondoskodnának. elképzelések megvalósításához máris hozzáálltak. Tegnap, a felszámolásért felelős Szénbányászati Szerkezetátalakító Központ megbízásából a Mininvest Rt. szakemberei érkeztek az üzembe, s az önálló társasággá alakulás lehetőségét vitatták meg a termelőrészt vezetőivel.

Kiderült, Szászvár bizalommal tekinthet előre, mivel a széntermelési feltételei – minőségi paraméterek, kitermelési és szállítási költség – versenyképessé teszik a piacon. A helyzet az, hogy elsősorban a komlói bányüzemekkel kerülnek majd szembe a lakosság kegyeiért folyó harc során. Tovább javítja az esélyeiket, hogy a bánya ez év végére olyan feltárási állapotban lesz, ami további öt évre biztosítja a termelést. Megkezdődtek az aktív előkészületek is az önállóodásra. A társasággá alakulás menetét március 15-ig két változatban (Kft. alapítás 1992. július elsejei, vagy december 31-ei határidővel) a felszámoló biztosnak is beterjesztik. M. E. B.” *Dunántúli Napló*, 1992. március 10. 1. p. {28}

„A szászvári produktív létszámot Komló Bányüzemben foglalkoztatja, a brikettgyári dolgozók esetében külső foglalkoztatást biztosít a vállalat. Ahol nincs más megoldás, álláspénzt fizet, illetve csökkenti a foglalkoztatottak létszámát. ...vállalkozási formában lehetővé teszi Szászvár termelését, s visszaállítja a brikettgyártást is. ...Szászvár vagy vállalkozási formát választ, vagy bezárásra kerül. ...Az ilyenformán jellemezhető átalakulás határideje 1993. január 1-je. Addig kell kidolgozni minden részletet, hogy az átállás komoly zökkenő, vagy fennakadás nélkül lebonyolítható legyen.” *Dunántúli Napló*, 1992. április 11. 3. p. {28}

„Az egyházaskozári „Haladás” MGT SZ eladásra felkínálja: – szászvári takarmányfeldolgozó üzemét – egyházaskozári fémipari üzemét – egyházaskozári uborkaválogató telepét – szászvári hízómarhatelepét – egyházaskozári üzemorvosi rendelőjét – balatoni telkét – egyházaskozári iroda épületét, konyháját – tófüi méregraktár épületét – egyházaskozári szolgálati lakásait – egyházaskozári 80 férőhelyes tehénistállóját – magyaregregyi 100 fh-es tehénistállóját – szászvári sertéstartásra alkalmas istállóját. Érdeklődni lehet: a tsz. központi irodájában, a szövetkezet elnökénél.” *Dunántúli Napló*, 1992. május 7. 14. p. {28}

„Elkeseredett hangú levélben fordultak szerkesztőségünkhöz Szászvár-Újtelep lakói. Úgy érzik, közvetlen lakókörnyezetük kiszorult az ellátási körből, ügyes-bajos dolgaikért újabban mindannyiszor a távolabb eső faluközpontba kell szaladgálniuk, buszozniuk.

A 30 évvel ezelőtt kialakított telep 150-nél több lakásában ma már csaknem 600 ember él, zömében nyugdíjas bányász-család. A telepnek 8-10 éve nincs saját körzeti orvosa. Ma ismét csendesek az éjszakák a környéken, de korábban nagy felháborodást váltott ki a presszó diszkózó ifjainak randalírozása. A kiszolgáltatottságot panaszoló levél megírására az motiválta a lakókat, hogy április végétől betegség miatt zárva tart a telep egyetlen élelmiszerboltja. Holott úgy tudják, akad a faluban munkanélküli eladó.

Azok a „felröppent” hírek is aggasztóak számukra, hogy a bolt helyén játékkerem lesz, s hamarosan a hentesbolt is bezár. – Korábban három körzeti rendelő volt összesen Mázán és Szászváron, de később az egyikből gyermekrendelőt alakítottak ki – mondja dr. Tihanyi László, városi tiszti főorvos. – Az ideális körzet nagyság 1800 fő, így a térség 3500 főnyi összlakossága nem teszi indokolttá újabb rendelő kialakítását. Szerintem megoldott ez a probléma.

Az élelmiszerboltot sajnos valóban nem tudjuk kinyitni, mert a négyfőnyi személyzetből hárman betegek, a boltvezető vissza sem jön. A zárvatartás nekünk is komoly kiesést okoz. Olyan szakképzett eladót, aki kijárna, vagy a környéken lakik, még nem találtunk – mondja Szendrői Tivadar, az Elker Rt. értékesítési vezetője.

Mint Püski Mátyástól, Szászvár polgármesterétől megtudtuk, június 10-én egy magánvállalkozó nyit vegyesboltot, a bezárt üzlettől 150 méterre. – Úgy tudom, a másik boltot meghirdette az Elker, de nem jött létre megállapodás. A játékkeremmel kapcsolatban nincsenek konkrét információim, de a lakosság nyugalma mindenkor igyekszünk szem előtt tartani. Újabb orvost nem bír el önkormányzatunk, az egészségügy pedig nem finanszírozza. A gyermekorvos tart ügyeletet, és hetente egyszer a körzeti is kijár.

Közöltem a falubeliekkel, hogy ezt lehetne sűríteni. Sem a falugyűléseken, sem a fórumokon nem jelezték a telepiek, hogy elégedetlenek lennének. Tröszt E.” *Új Dunántúli Napló*, 1992. június 10. 5. p. {28}

„Magánbánya indul Szászváron Az egyedülálló vállalkozás előkészítése több, mint fél éve tart. A munka részleteibe Verbőci József ügyvezető igazgató avatott be bennünket.

– Tevékenységünkre kft-t alakítottunk, ami rövidesen beltagja lesz a Szászvár Bánya Betéti Társaságnak. Azért választottuk a bevált német formát, mert a bányaművelés sikere nem csak az emberek hozzáállásán múlik. Sikertelenség esetén nem szerettük volna lehetetlen helyzetbe hozni a véten tagokat. Így dolgozóink csak a bevitt vagyonnak megfelelően felelnek a vállalkozásért. A társaság tisztán magántulajdonú. A mintegy 130 dolgozó részjegyzésével 5,5–6 millió forint tőkével számolunk.

– A létszám összetétele alkalmas a bánya megindítására?

– Az utóbbi időszak bizonytalansága következtében több emberünk átment Komlóra, sokan választották a magas végkielégítést, hogy valamilyen vállalkozásba kezdjenek. Van, aki úgy gondolkodik, hogy a 14 ezer forintos munkanélküli járadék mellett a maradék 16 ezerért nem megy le a vágatba. Ennek ellenére is kitűnő szakembergárda kezd meg az egyműszakos termelést októberben a bérelt bányaterületen.

– Mi változik a korábbi munkarendhez képest?

– A legfontosabb újdonság, hogy teljes mértékben elhatároljuk magunkat a munkaviszony teljesítmény visszafogó voltától.

Az új termelészövetkezetekhez hasonlóan nálunk is a tagság dönt valamennyi jogosultság és kötelezettség – így például a bérek, egyéb juttatások, szabadság, táppénz – dolgában. A közös munkára szervezetfejlesztési tréningeken készülünk.

- Milyen keresettel számolhatnak a szászvári bányászok?
- Új hozzáállást mutat, hogy az emberek inkább vállalják az alacsonyabb táppénzt a magas fizetés érdekében. Számításaink szerint a tavalyi teljesítménnyel az elmúlt évinél 10 százalékkal többet kereshetnek bányászaink. Én azonban jelentős teljesítményjavulásban bízom, aminek nem feltétlenül a több fizikai munkában, hanem a gazdaszellemben kell megnyilvánulnia. A hatékonyság fokozása, a takarékos anyaggazdálkodás véleményem szerint akár 40–50 százalékos növekményt is eredményezhet, ami ugyanilyen arányban emelné a fizetéseket is.
- Ez a szellem nem mehet a biztonság rovására?
- Nem, mert az üzemmenet szigorú ellenőrzéséről az üzem-igazgatóság gondoskodik. Ennek dolgozói nem érdekeltek a termelésben, bérüket a vállalkozói állomány határozza meg.
- Mennyi és milyen szemet termel majd a magánbánya?
- A társaság kis bányát üzemeltet kis létszámmal. Az éves tervünk 30–40 ezer tonna, ami, ha figyelembe vesszük, hogy a vágatokkal feltárt szénvagyon 600 ezer tonna, hosszú távlatokat nyit a vállalkozás előtt. Ajánlatunkban első helyen áll majd a felújított nagymányoki brikettgyárban készülő, az országban legmagasabb fűtőértékű, mégis kedvező áru szászvári brikett. Ennél is olcsóbban kínáljuk a szintén jó fűtőértékű osztályozatlan aknaszemet.
- Milyennek látja ön a vállalkozás jövőjét?
- Nagyon bízom a munkánk sikerében. Izgalmas dolog lesz a piaci megmérettetés, ám ennyi szemet szerintem nehézségek nélkül el tudunk adni a Dél-Dunántúlon. Biztatást adnak előzetes megrendeléseink is. Kaszás Endre.” *Új Dunántúli Napló*, 1993. szeptember 13. 3. o. {28}

„Új sportlőtérrrel gazdagodott Baranya. A Szászvár és Vékény közötti erdő egyik szép völgyében felavatták az új skeet-lőteret. Sok társadalmi munkával, a Kárászi Erdészet, a Sásdi Építőipari Szövetkezet szászvári lakatosüzeme, a helyi önkormányzat és az erdészet dolgozói segítségével és munkájával közel 300 ezer forint értékben készült el, a skeet-, az állóvad- és kispuskalövészeteknek egyaránt otthont ad ezentúl, az eddigi ideiglenes lőtér helyett. A szászváriak most már az új előírásoknak megfelelően, a rendőrség által is engedélyezett lőtérrel rendelkeznek. Rögtön versenyt is rendeztek, 6 csapattal és 50 egyéni indulóval. Ez volt az első hivatalos Baranya megyei skeet-lövészet.” *Új Dunántúli Napló*, 1992. szeptember 21. 15. p. {28}

„Új gazdasági kapcsolatot alakítottak ki a szászváriakkal is. Ezt a bányauzemet ugyanis gazdaságtalan termelése miatt már több éve bezárásra ítélték. Mecseki Szénbányák felszámolásának megkezdése után az ott dolgozók úgy döntöttek, kezükbe veszik az üzem sorsát, betéti társaságot alakítottak, amelynek beltagja egy kft., és amelynek törzstőkéjét, 1,5 millió forintot 17 dolgozó adta össze.

Nos, nekik a szó szoros értelmében húsbavágó kérdés a felszínre hozott szén eladása, éppen ezért ez év negyedik negyedére 4000 tonna szén feldolgozására kötöttek szerződést a nagymányokiakkal. Az így előállított brikettett ügynökhálózaton és a nagyforgalmazókon keresztül forgalmazzák.

327. kép – Ásatások a vár körül (*Új Dunántúli Napló*, 1992. szeptember 30. 7. p.) {28}

Verbőczy József, az üzem igazgatója szerint egyelőre nincs gondjuk az eladással, a szemet viszont, mint a cukrot. Még arra is vállalkoznak, ha valaki levélben bejelenti igényét, rövid határidőn belül ki tudják elégíteni a rendelést. B. G.” *Új Dunántúli Napló*, 1992. október 26. 5. p. {28}

1993

Februárban előterjesztés készül utcanév változtatásra. Megnyílt a szerződéses üzemeltetésben működő „Jóbarát” vendéglő, a hétvégén már borversenyt is rendeznek.

A TV stúdió felszerelése elhasználódtak, a használói újakat igényelnének, de ez sok pénzbe kerülne, ezért a kérdést elnapolják. Kifogásolják, hogy a TV nem a tájékoztatást szolgálja, hanem szórakoztatást, sok filmet sugároznak.

A polgármester bejelenti, hogy „...a testület elvi állásfoglalása ellenére Máza község polgármestere valamilyen úton-módon elintézte, hogy a zenekar hozzájuk tartozzon...” Hozzáteszi, hogy zenekar tagjai is Máza mellett döntöttek. A polgármester javasolja, hogy a zenekart támogassák továbbra is, ennek fejében bizonyos vállalásokat a zenekar is tett.

Bejelentés érkezett, hogy szerte a környéken vágják a fákat. Bányai képviselő tájékoztatott, hogy a tsz-ek felbomlásával a birtokrendezés még folyamatban van, így az erdőterületek egy része is felosztásra vár, a fakivágást csak engedéllyel lehet végezni.

A költségvetés koncepciójába beveszik a Strand III. kútról való vízellátásának megoldását 3 millió Ft értékben. Ugyancsak ekkora összeggel járulunk hozzá a Komlói Kórház fenntartásához.

Máza és Szászvár között nem a legjobb a kapcsolat, a polgármester szerint, mert a mázai szeméttlerakó ügyében nincs megegyezés. képviselő javasolja, hogy a Tűzoltóság és a Kórház támogatása helyett inkább a helyi Várbaráti Kört, és a Horgászegyesületet támogassák. A bevételek tervezett főösszege 80,7 millió Ft lett, és év végére egyenleget terveztek a képviselők.

Önkormányzati céltámogatásra az önkormányzat pályázatot nyújtott be: nemzetiségi tanterem, Petőfi utcai vízhálózat és víztározó céljára, ezen kívül egészségügyi gépek beszerzésére is (EKG³⁴⁹).

A polgármester bejelenti, hogy egy 18 fős rendőrőrs előkészítése van folyamatban, amihez az önkormányzat a Templom-téri Iskolát adná, az új rendőrségi épületet visszaadnák a falunak. 14 falu tartozna az őrshez.

³⁴⁹ Elektro-kardiográf

328. kép –
A Templom téri
Iskola {4}³⁵⁰

Sörfesztivált fognak rendezni Szászáron.
A szociális törvény változásai miatt a szociális segélyezések szigorúbb megítélés alá esnek, a jövedelempótló támogatásokra sokkal kevesebb összeget tudnak adni.

14/1993. határozattal a testület döntött az alábbi ingatlanok megvásárlásáról: „Bányászklub, tekepálya”, 2 178 000 Ft-ért, „Sportpálya és épület” 500 000 Ft-ért. Pár hónap múlva a terület „gazdátlanságára” hívja fel a figyelmet egy képviselő, ezért fel is vesznek egy gondnokot.

Négy önkormányzat 150 000 Ft-ért megvásárolja Móka János kárászi lakostól azt a földterületet, ahol egy közös, új szeméttelpet fognak kialakítani. A Földkiadó Bizottság elnöke szerint nem lehet megvenni ezt a területet, mert még nem jogerős a határozatuk a tulajdonosok földhöz juttatásáról.

329. kép – A megvásárolt „tekepálya”
(ide kerül majd később
a Bányászati Kiállítás) {5}

330. kép – Később, amikor már épül
a Bányásmúzeum...{5}

³⁵⁰ Az épületet a Vár helyreállítási munkálatai miatt 2015-ben lebontották, ugyanis a feltárások kimutatták, hogy az újkori időkben a vár fontos részei fölé épült az iskola.

A polgármester bejelenti, hogy a Strandra kiírt pályázatra csak érdeklődők voltak, pályázó nem.

Katos Sándor iskola igazgatói pályázatát fogadta el a testület, öt évre kapott megbízást.

Dr. Várszegi László kárpótlási igényt nyújtott be a testülethez, kérve, hogy juttassák vissza neki a családjuk korábbi házát. Kárpótlási jeggyel már kártalanította az állam, az önkormányzatnak nem kötelessége, bár egyesek szerint szép gesztus lenne. A hrsz. 261. számon álló ingatlant csak piaci áron, eladás útján veheti meg a kérelmező, dönt a testület. Földterületeket 5 Ft/m² áron ad el a testület, ha az igénylő olyan területet szeretne, amire a község nem tart igényt.

331. kép –
Épül az új iskola {5}

Radegundi testvér-települési kapcsolatot hivatalos formában is megkötik. A testület egyetért a radegundiak által küldött szándéknyilatkozattal.

A Műemlék felügyelet közölte, hogy pénzhány miatt egy évre leállítják a Vár helyreállítási munkáit.

Határoznak arról, hogy a hrsz. 261. számú ingatlant eladják. Ez a vas, cipő, és ruházati boltot takarja. Az árat ingatlanpiaci szakértő fogja megállapítani. (Később 6 millió Ft-ra értékelik.) A bérlő a Komló Kereskedelmi Kft, amely elővásárlási joggal rendelkezik.

A testület határozott arról, hogy a Fő téri ingatlanok eredeti homlokzatának helyreállítását támogatja. Erre pályázniuk kell a tulajdonosoknak.

Elkezdik a császtai ivóvízhálózat munkálatait, valamint a telefonhálózat kiépítését a Bánya utcában. Még öt telefonfülkét helyeznek el a faluban, így 10-re fog nőni a számuk.

Augusztus 20-ra tervezik az iskola átadását.

Az ivóvízzel kapcsolatban kialakult válsághelyzetben több tanácskozást is tartanak. Kevés a kutak kapacitása, a még tulajdonos MSZB FA³⁵¹, átadta a vezetékek és kutak tulajdonjogát Mázának. A Strandot csak a lakosság ellátásának veszélyeztetése nélkül lehet feltölteni. Előfordult, hogy Császtában 3–4 napig nem volt víz.

A radegundiak felajánlottak egy használt tűzoltóautót, ezt a község megvásárolja, 80 000 Schilling az ára, ami 900 000 Ft. Ennek az új ára 3 millió Schilling. Egy új IFA tűzoltó autó ára 6–7 millió Ft. Ezek ismeretében max. 700 000 Ft-ot tud áldozni a község az osztrák használt járműre, határoznak a vásárlásról.

A sportkör elnöke újra Ditrói István lett.

Decemberben katasztrofális hóesés sújtotta a térséget, amit az önkormányzat csak több nap alatt tudott eltakarítani az utakról.

Novemberig kellett beadni a lakossági telefonigényeket, ezek alapján megtervezték a telefonhálózat bővítését.

„A szászvári bányatársulásról az Akadémián, Budapesten, az Akadémia székházában, szerdán délután 14 órai kezdettel, a Gallup Intézet és a Magyar Tudományos Akadémia rendezésében, az alkalmazott társadalomtudományi kutatások témakörében előadások hangzanak el. Ezek sorában dr. Varga Károly professzor szól a szászvári magán bányászokdásról. Korreferens Verbőci József, a Szászvár Bánya Kft. és Szászvár Bányatársulás BT. ügyvezető igazgatója.” *Új Dunántúli Napló*, 1993. január 19. 1. p. {28}

„A múlt év ősze óta magánvállalkozásként működő szászvári szénbánya dolgozói egyre jobb teljesítményeket érnek el, sorsukat mégis veszélyezteti, hogy a bánya legfontosabb partnere, a nagymányoki brikettgyár leállt. Pécsi tudósítónktól:

A felszámolásra ítélt Mecseki Szénbányák szászvári üzeme azzal a feltétellel maradhatott fenn, hogy a dolgozók elfogadták: vállalkozói alapon termelik ki a feltárt, mintegy 15-20 évre elegendő szénkészletet. Az öt és fél millió forintos alaptőkével megalakult Szászvári Bányatársulás Bt. tavaly ősszel százhusz dolgozóval kezdte el a munkát. A társaság vezetése meggyőzte a bányászokat, hogy Szászvárnak csak akkor van esélye a tovább élésre, ha a bányászok tagi viszonyban fejtik le a szén: ebben az esetben ugyanis mindenki a teljesítménye alapján fizethető.

Gondot okoz azonban, hogy februárban leállt a Mecseki Szénbányák nagymányoki brikettgyára. A szászvári szénnek ugyanis csak húsz százaléka értékesíthető darabos szénként, a többi a brikettgyárba került. A darabos szénnek minden kilója elfogy. A brikettalapanyag viszont egylőre feldolgozásra vár, s így a szászváriak nagyrészt készletre termelnek, ami súlyos pénzügyi nehézségeket okoz a társaságnak.

A Mecseki Szénbányák felszámolóbiztosa, Göndöcs István elmondta: a nagymányoki üzem azért állt le, mert a brikettet nem lehetett értékesíteni. A felszámolóbiztos szerint a bri-

³⁵¹ Mecseki Szénbányák felszámolás alatt.

kettgyár még a nyáron újra indulhat, mivel most már van kereslet erre a szénfajtára. Igaz, az újra indításhoz az is kell, hogy valaki megvegye a brikettgyárat. Göndöcs István szerint három hét múlva döntenek arról, hogy melyik pályázónak ítélik az üzemet. A pályázók között van a szászvári bánya is, amely a Tüzeppel közösen akarja megvenni a brikettgyárat. Ha a felszámoló a szászváriak koncepcióját és árajánlatát tartja a legjobbnak, akkor a magánbánya helyzete megszilárdulhat.” Szászvár brikettgyára vágyik. *Népszabadság*, 1993. július 28. 15. p. {18}

„Földárverés Szászvár község közigazgatási területére vonatkozóan, az 1991. évi XXV. tv. 20. szakasz szerint. Az árverés időpontja: 1993. március 17. 930 óra. Az árverés helye: Szászvár, Mozi terem. Az árverésre kerülő táblák tulajdonosa és kezelője a „Haladás” Mgtsz Egyházasközsár.” *Új Dunántúli Napló*, 1993. február 4. 11. p. {28}

„Az énekesek ismét próbálnak. A Szászvári Asszonykórus a téli szünet után ma 17 órától ismét megkezdni nyitott próbáit a régi iskola épületében, amelyekre bárki eljöhethet és új tagok jelentkezését is várják.” *Új Dunántúli Napló*, 1993. február 10. 14. p. {28}

„Bértárgyalás Szászváron. Van piaca a bányatársaság által termelt szénnek A fenntartási munkálatokhoz szükséges létszámon kívül nem szállt le bányász tegnap a Szászvár Bánya Kft. aknáján a tegnapi nap során. A munkaszünetet az idézte elő, hogy nyilvánosságra kerültek a 15-én kifizetendő bérek, és néhányan kevesellték járandóságukat. Az ennek következtében kialakult spontán bértárgyalás után, az idő rövidsége miatt, már nem volt értelme megkezdni az egyműszakos termelést. A rögtönzött munkásgyűlés keretében a társaság kollektívája egy, a cég vezetése által már korábban javasolt új bérezési rendszer kialakítását szorgalmazta, amelynek lényegét Dudás Lajos, Kelemen Márton és Dobó Attila vájások így foglalták össze:

– Elképzeléseink szerint a termelő létszám határozott mennyiségű szénre határozott értékű szerződést köt majd a jövőben. A kapott pénzből mindenki a munkájának megfelelően részesül majd, és abból fizetjük ki a kiszolgáló állomány munkáját is. Így a kollektíva folyamatosan nyomon tudja követni egymás munkáját és a bérek kifizetését. A bányászok a biztos DÉL-TÜZÉP piac tudatában a mostani havi 2150 tonnáról 2450 tonnára szeretnék növelni a termelést, úgy, hogy az állandó költségek lehetőleg ne sokkal emelkedjenek. A cél érdekében új csapatok beállításáról, illetve minőségi létszámcseréről is szó van Szászváron. Kaszás E.” *Új Dunántúli Napló*, 1993. március 6. 1. p. {28}

„Szászváron Sörfesztyvált rendeznek, amely zenés ébresztővel kezdődik, majd 9 órától térzene a főtéren, ahol fél 10-kor köszöntőt mond Püski Máttyás polgármester. Ezután amatőr csoportok lépnek fel és vetélkedőt tartanak a Jóbarát kerthelyiségben. Délután fél 3-tól a pécsi mazso-

332. kép – Egy éves a magánbánya
(*Új Dunántúli Napló*, 1993. november 6.
8. p.) {28}

rettek mutatkoznak be a sportpályán, utána öregfiúk és serdülők mérkőzése lesz. Este 7 órától jótékonyági bált rendeznek a tornateremben.” *Új Dunántúli Napló*, 1993. április 29. 2. p. {28}

„Német Klub Szászváron. Szombaton megnyitották a nemzetiségi klubot Szászváron. A környékről a központi községbe költözött németajkú lakosság kulturális életét szolgáló helyiséget az Építőipari Kft. lakatos üzeme bocsátotta rendelkezésre és a helyiséget Gabb József, az egyesület elnökének vezetésével rendezték be, amihez a német Belügyminisztérium anyagi támogatást biztosított. A közel kétórás német nyelvű kulturális programban felléptek az óvodások, az általános iskola tanulói, a felnőtt és az ifjúsági fúvószenekar, a magyar és a német kórus Pfeiffer János vezetésével és nagy sikert aratott a táncsoport tíz párja a völgyiségi táncokkal. A klubban az aparthanti és a köblényi viseletből kiállítást rendeztek. A Német Egyesület jó kétéves múltra tekint vissza. Az együttesek, a rendezvények rendszere (télen 300–400 személyes bál, augusztusban nemzetiségi nap, vendégzereplések a környéken) mutatják, hogy él az igény a nemzetiségi hagyományok ápolása iránt.

A megnyitón képviseltette magát a pécsi főkonzulátus, beszédet mondott Hambuch Géza, a Magyarországi Németek Szövetségének ügyvezető elnöke, Püski Mátyas polgármester és Szabó József elnök.” *Új Dunántúli Napló*, 1993. május 25. 7. p. {28}

„Csatornázás befejezése Szászváron. Fontos, sok családot érintő beruházás ért véget a minap Szászváron: a Bánya utcában és környékén, mintegy 2 kilométer hosszúságban befejeződött a csatorna-fektetés. A kivitelezés 1992 októberében kezdődött, a kilencmillió forint értékű munkálatok kivitelezője a Sásdi Víz Társulat volt.” *Új Dunántúli Napló*, 1993. július 21. 5. p. {28}

„Telefonhálózatbővítés Szászváron. Önerős beruházás keretében bővül Szászvár telefonhálózata: egy vonalért 50 000 forintot kellett fizetni a polgároknak. Október 30-ig 250 vonallal bővül a hálózat, s ezzel párhuzamosan 5 új telefonfülkét is elhelyeznek a községben, s ezzel 10 nyilvános telefonállomásról lehet hívni országot, világot.” *Új Dunántúli Napló*, 1993. augusztus 8. 5. p. {28}

333. kép – Korszerű nyelvi labor az iskolában (Löffler Gábor felvétele) ÚDN {18}

„Bővült a Szászvári Általános Iskola. Augusztus 20-án nyitják meg a szászvári nemzetiségi iskola új szárnyát, melynek műszaki átadását hétfőn délelőtt tartották. A beruházáshoz szükséges 49 millió forintot a helyi önkormányzat pályázat útján elnyert céltámogatásból teremtette elő. Eddig Szászváron három különálló, egymástól távol eső épületben folyt az általános iskolai oktatás, a bővítés eredményeképpen most egy helyen tanulhat a több mint 300 kiskorú. A beruházás generál kivitelezője a Sásdi Építőipari Szövetkezet volt. A munkálatok eredményeként nyolc tanteremmel, nyelvi laborral, büfével, előadóteremmel és tornacsarnokkal gazdagodhatott az iskola.” *Új Dunántúli Napló*, 1993. augusztus 10. 1. p. {28}

334. kép – Épülő iskola (*Új Dunántúli Napló*, 1993. március 20. 12. p.) {28}

„Tavaszig termel a brikettgyár Nagymányokon. A Mecseki Szénbányák FA., és a Szászvári Bányatársulás eredeti szerződése csak egy hónapos időtartamra, szeptember végéig tette lehetővé a bérlőknek a március elsejével leállított Nagymányoki Brikettgyár üzemeltetését. Az új szerződés értelmében 1994. március végéig tovább dolgozhat a gyárban a zömében szászvári szénből a mind keresettebb Parázs brikettet gyártó, immár 120 embernek munkát adó maYer-balogh gépgyártó és kereskedelmi Kft.” *Új Dunántúli Napló*, 1993. szeptember 29. 9. p. {28}

„Nyilvános pályázatot hirdet a termelőszövetkezet tulajdonát képező Máza-Szászváron fekvő fafeldolgozó üzem értékesítésére. A fafeldolgozó üzem a helyszínen megtekinthető. A fafeldolgozó adatai a következők: a szászvári földnyilvántartásban a 4/0 tulajdoni lapon felvett 027/5 hrsz-on fekvő 136 794 m² nagyságú külterületből 47 580 nm-en fekvő telek, valamint épületek, építmények, fafeldolgozó gépek és berendezések.” *Új Dunántúli Napló*, 1993. szeptember 30. 12. p. {28}

„Munkanélküliek Szászváron Az elmúlt néhány hónapban megduplázódott a munkanélküliek száma Szászváron. A szezonmunka befejeződése illetve a térség üzeleinek gazdasági helyzete eredményezte az ugrásszerű emelkedést. Néhány hónap leforgása alatt a kétszáz állástalan helyett közel négyszáz munkanélkivel kell számolnia az önkormányzatnak, ami 20 százalékos feletti munka- nélkülséget jelez.” *Új Dunántúli Napló*, 1993. december 14. 5. p. {28}

1994

Polgármester Püski Mátyás, alpolgármester Téczy Károly, jegyző Kasper Konrádné. képviselők: Nagy Imréné, Savanya István, Bányai Ferenc, Jordanics László, Endrődi Sándor, Bék János, Ambrusits Lászlóné, Dr. Csősz Gyula, Dr. Horváthné Farkas Edit, Dunai Péter.

Januárban az ipari miniszter a Szászvár Bánya Kft meghívására Szászvárra látogat. Kérdés a bánya jövője. Nem sokat mond, de legalább nem is ígér semmit.

Márciusban Göncz Árpád köztársasági elnök Szászvárra látogat.

335. kép – A Köztársasági Elnök a Sportcsarnoknál {5}

A lakosság magasnak ítéli a Baranya megyei Vízmű vízdíját, a 65 Ft/m³-t. (csatornadíjjal együtt 100 Ft.) Aláírásgyűjtéssel kívánnak súlyt adni az elégedetlenségüknek. Kéri, hogy ne Dunavíz áron számlázzanak Szászvárnak.³⁵²

Bővítették a községi ivóvíztározót a Rózsa-domb tetején. A tervekhez képest növelni kell a védőtávolságot a partfaltól, így az önkormányzat három magánszemélytől vásárolja meg a területüket, illetve kínál fel csereingatlant.

Létrehozzák a Komló Térségi Fejlesztési Ügynökséget, amelyben Szászvár is részt vállal.

Megalakul a Kelet-Mecsek Egyesület, a természeti és épített környezet védelmére, alapító Szászvár, Máza, Vékény, Kárász.

Szászvár átadja a Templom tér 3. számú épület tulajdonjogát a Belügyminisztériumnak rendőrség létesítésére. Amennyiben az őr megszűnne, a tulajdonjog visszaszáll.

Inkubátorház létesül a kezdő vállalkozások indulásának segítésére.

Dr. Bíró Péter megbízással körjegyző lesz, miután Kasper Konrádné nyugdíjba vonul.

1994/95-től általános iskolában alapfokú zenei oktatás indul. A célja az ifjúsági zenekar működésének elősegítése, és a tanulók továbbtanulásának biztosítása.

Megtervezésre kerül a község földgázellátásának megoldása.

336. kép –
A készülő új
iskola {5}

³⁵² Mivel a közelmúltban megépült a Duna vizét egészen Komlóig szállító csővezeték, a lakosság attól tartott, hogy ennek a vezetékeknek az áthárított költségeiből a szászváriak is fizetnek, holott ehhez a szolgáltatáshoz nem köti a települést semmi érdek, saját vízbázisunkból látják el Szászvárt.

Teljesen elkészült az új iskolaépület, amely bekerülési költsége mintegy 50 000 000 Ft. Kivitelezője a Sásdi Építő Szövetkezet volt, Gabb József irányításával. Sok reklamáció volt, amit a kivitelező saját költségén elhárított.

337. kép –
Elkészült a
nagyközség új
iskolája {5}

Elkészítették Szászvár kataszteri térképét, és meghirdették ezzel párhuzamosan azokat az ingatlanokat, amelyeket eladásra kínál fel az önkormányzat. Mivel a nyilvánosság kötelezettségnek nem felelt meg a lebonyolítás, meghosszabbítják a határidőt, és csak azután zárják le a lehetőséget.

Dr. András Friderika és dr. Horváth László vállalkozásban kívánja végezni a továbbiakban az egészségügyi alapellátást. A vállalkozó orvosok kérésére az ügyeleti szolgálat rugalmasabb ellátására mobiltelefont vásárol az önkormányzat 160 000 Ft értékben.

A községben a MATÁV³⁵³ telefonfülkéket helyeznek ki. Kérésként merült fel, hogy egyet alakítsanak át kártyásra, mert a vállalkozók csak azt tudják elszámolni.

Nagy Imréné Sashegyi Hilda visszaemlékezése: „Amikor számolták fel a bányát, akkoriban láttam Brennbergbányán egy virágokkal teli csillét, és akartam magamnak egy ilyet, ha már egyszer nem lesz bányánk, legalább ez emlékeztessen rá. Amikor a bányatelepről teherautóval hordták lefelé előttünk a valahová eladott csilléket, le is tettek nekem a Csepelről egy csillét, de ezt később elkérte a múzeum, odaadtam, így mégse lett nekem virágos csillém.”

³⁵³ MATÁV: Magyar Távközlési Részvénytársaság, később Magyar Telekom NyRt lett.

338. kép – Az ipari
miniszter Szászáváron
(j) (Löffler Gábor
felvétele)
Verböczi József, ...,
Püski Mátýás,
dr. Latorczai János

„A vendéggel Verböci József, a Szászávári Bányatársaság vezetője ismertette a térségben számos embernek munkát adó bányá és brikettgyár működési nehézségeit, a kilábalásra vonatkozó elképzeléseit. Ez utóbbiak keretében felvillantotta egy esetleges szászávári külfejlesztés megnyitásának, valamint egy, az itt bányászott szénre épülő kiserőműrendszer kiépítésének lehetőségét. Az elhangzottakra így reagált az ipari miniszter:

– Reálisan gondolkodva ma Magyarországon senki nem vállalná állami beruházással egy új bányá nyitását. A környezetvédelmi feltételek betartása mellett a koncessziós törvény lehetővé teszi a bányászati tevékenység megindítását, ám nem tartom valószínűnek, hogy a beruházásra magyar, vagy akár külföldi vállalkozó jelentkezne. Szimpatikus kezdeményezést ismertem meg a Szászávári Bányatársaságban, ami gazdálkodását tekintve nyilvánvalóan forgóeszköz hiánnyal küszködik. Hogy mégis mi lehet az itt dolgozók számára a biztosabb jövőt jelentő megoldás? Véleményem szerint csakis a nagymányoki brikettgyár működtetése, és a piacképes brikett.” *Új Dunántúli Napló*, 1994. január 15. 1. p. {28}

„Állítom, hogy egy magánérdekeltségű bányá sokkal jobban működhet, mint az állami tulajdonú. A Szászávári Bányatársaság pedig bebizonyította eddigi tevékenysége során, hogy érdemes volt a céget a Foglalkoztatási Alapból támogatni, hiszen most a korábbiaknál kisebb létszámmal, nagyobb termelékenységgel folyik a széntermelés, s a bányászok megőrizhették munkahelyüket – mondta tegnap Szászáváron Tóth Tihamér, a Munkaügyi Minisztérium politikai államtitkára. A tárcá küldöttének jó viszonya a szászávári bányavezetőkkel nem újkeletű. Egy éve segített a társaságnak abban, hogy nagyobb beszállítási kontingenst kapjanak a Pécsi Hőerőmű szénellátásában.” *Új Dunántúli Napló*, 1994. február 2. 1. p. {28}

„Göncz Árpád Szászáváron. A megszokott jó kedéllyel érkezett tegnap Göncz Árpád a szászávári nemzeti iskolába... A szászávári látogatás tulajdonképpen egy másfél napos program része, betérő, amit régen megígért Göncz Árpád a nagyközség polgármesterének, Püski Mátýásnak, de – szabadkozott is miatta –, csak most nyílt alkalom rá. ...Az iskola elé sokan eljöttek, helybeliek, a nagyközség önkormányzatának tisztviselői és sokan meghívtak... Az iskola diákjai nevében nemzeti ruhába öltözött aprócska kisleány, a negyedik osztályos Csajbók Annamária köszöntötte Göncz Árpádot. Majd a polgármester és Katos Sándorral, az intézmény igazgatójának vezetésével megtekintették a szinte még „vadonatú” létesítményt, melyben mindösszesen 300 diák tanul, s kétharmaduk az anyanyelvi németet... Püski Mátýás

339–341. kép – Folytatódnak az ásások
(Laufer László felvételei)

polgármester a térség gondjairól szólva megjegyezte: lassan 34 százalékos a munkanélküliség, ami igen nyomasztó. Egyre kevesebb van e mellett a községi bugyellárisban miközben egyre több segítyt, támogatást kell – kellene – a leginkább rászorulóknak adni. Göncz Árpád érdeklődött a mezőgazdaságtól is, megjegyezve: idejövet örömmel nézte az út mentét, s mindenütt megmunkált szántók, szépen zöldül a határ. Politika ide, politika oda, a parasztember tudja, hogy mikor kell szántania, vetnie.

A megjegyzésre reflektáló Bányai Ferenc, az Agroszász Kft ügyvezetője a termelőszövetkezeti átalakulás körülményeit ecsetelte, majd az egyéni társadalmi életben. gazdálkodók néhány speciális gondját említette. A bányászat kapcsán Verbőci József, a szászvári bányatársulás vezetője is kérdést kapott. Tudniillik: a magánvállalkozás keretében működő bánya lassan csodaszámba megy, hiszen alig ötmilliónyi tőkéből – a bányászok összeadott pénzéből – működtetik a közel milliárdos értékű bányát és a brikettüzemet...

Gabb József, a szászvári német nemzetiségi egyesület vezetője gazdag programjaikból emelt ki néhányat, megemlítve az igen jól működő tánckart, énekkart, majd Téczy Károly alpolgármester, a Várbaráti Kör elnöke a szászvári vár és környékének siralmas, pusztuló állapotáról szólt. Kozma Ferenc *Új Dunántúli Napló*, 1994. március 24. 2. o. {28}

„A koordináció hiánya más területeken is jelentkezik. Püski Máttyás szászvári polgármester különös példát említ:

– Ahol munkahelyteremtésre adnak támogatást, ott nem adnak a képzésre, ahol a képzésre, ott a munkahely-teremtésre. És ő szűrte le a tapasztalatot is: miközben a RMKK (Regionális Munkaerőképzési Központ) professzionális szinten, az igényekhez igazodva oktat(hatna),

dilettáns magáncégek (is) vállalkoznak erre. Igaz, az önkormányzatok nem ismerik a helybeli munkanélküliek listáját, mert ezt nem kapják meg.

Legalább ilyen disszonáns, hogy a megyei közgyűlés alelnöke kézenfekvő következtetése: havonta szükség lenne egy rövid információra. Milyen irányba, miként változnak az oktatás pénzügyi feltételei. Mert ezekkel sincsenek tisztában azok, akiket legközelebről érint.” *Új Dunántúli Napló*, 1994. április 12. 9. p. {28}

„Tűzoltóautót avattak Szászváron. Szászváron 1877-ben alakult meg az Önkéntes Tűzoltó Egyesület és Flórián napkor hagyományosan megünneplik a tűzoltók napját. Az idei ünnep különleges jelentőségét az adta, hogy pénteken tűzoltóautót avattak a községben. Püski Máttyás, Szászvár polgármestere és a Szászvári Önkéntes Tűzoltóegyesület elnöke elmondta, hogy két éve partnerkapcsolatban állnak St. Radegund osztrák faluval és polgármesterük

342. A tűzoltó autó átadása {4}

Johann Kogler segítségével jutottak hozzá az autóhoz. Az osztrák gyártmányú Steyr Diesel gépkocsi 2000 liter vizet képes magával vinni. Az adományozók és a megyei és komló-i parancsnokságok vendégeinek részvételével megtartott egyesületi közgyűlés után Bagi Sándor plébános felszentelte az autót és misét mondott. A résztvevők jó hangulatú bállal fejezték be a napot.” *Új Dunántúli Napló*, 1994. május 7. 1. p. {28}

„Hetven éve alakult meg a sportklub. Ünnepe Szászváron. A hét végén kétnapos össznépi ünnepeléssel emlékeztek meg Szászváron a helyi sportkör megalakulásának hetvenedik évfordulójára. A sok szép sikerre és feltehetően az idősebbek, az elmúlt évek ismerői a feledhető kudarcra is. ...Mint azt Püski Máttyás, Szászvár polgármestere, a sportkör elnöke – aki maga mezt öltött és focizott, pingpongozott, úszott – említette a hetven esztendőre való megemlékezés során: szép hagyományokkal rendelkeznek Szászváron.

Itt egy időben a minőségi sport is otthonra lelt, volt NB II.-es kézilabdacsapat, s a sportkörnek 10-15 szakosztálya is akadt fénykorában, köztük ökölvívás, atlétika, foci. A remekül sikerült hétvégi ünnepen Jenei Zoltán grafikus tárlatával színesítve nyílt meg a helyi Bányász-múzeum, volt esti bál, fellépett Nagy Bandó András, s nagy sikert arattak többek között a helybeli Tűzoltó Egyesület tagjai bemutatójukkal és hasonlóképpen az ifjúsági fúvószenekar.” *Új Dunántúli Napló*, 1994. július 4. 5. p. {28}

„Iskolanévadó Szászváron. A helyi Várbaráti Kör kezdeményezésére nagy szülöttének, a 75 éve elhunyt Kiss György szobrászművésznek a nevét veszi fel az általános iskola Szászváron. Az ünnepi tanévnyitót augusztus 31-dikén 17 órakor kezdődik, az intézmény neve Kiss György Általános Iskola és Zeneiskola lesz.

A szülők kérésére ugyanis az idén zeneiskolát is indítanak réz- és fafúvos valamint zongora tanszakkal, ahol négy zenetanár nyolcvan kisdíákot tanít majd. A nemzetiségi tagozatos iskola úttörőzenekara pedig 25 éves évfordulóját ünnepli az idén. Az iskolában 1992 óta rendeznek

Kiss György-napokat egregyi, mázai és kozári diákok részvételével a szobrászművész emlékének tiszteletére, akinek Máriagyúdtól Temesvárig számos helyen van köztéri alkotása, Róbert Károly Hősök terén álló bronzszobra is az ő nevéhez fűződik.” *Új Dunántúli Napló*, 1994. augusztus 30. 7. p. {28}

„A festői szépségű szászvári strandon, fenyők és tölgyek tövében a Szászvári Bányász Társaság szombaton már II. alkalommal ünnepelte önállóan a Bányásznapot. A családi hangulatú rendezvényen Verbőczy József igazgató jó hírrel adta meg a vígalom alaphangját, elmondta, hogy a Pécsi Erőmű Rt. külön levélben köszönti a szászvári bányászokat, s bár szeptember végéig él az erőművel a beszállítói szerződés, de kormányigéret van arra, hogy november végéig lesz piaca a szászvári szénnek.

A vállalkozás pedig a két év alatt 122 főről 195-re gyarapodott, s most is ott toporog 35 ember a munkaügyön, felvételre várva, így a munkaerő oldaláról nem lenne akadálya a termelést második műszakban is beindítani. A bányász utánpótlásban tehát errefelé nincs hiány, az állomány egy harmada Tolnából, főként Bonyhád környékéről jár ide dolgozni, a többiek pedig Baranyából, összesen 17 településről... hogy mindez nem két éve kezdődött, igazolták a szép számban kiosztott 20-30 évnyi földalatti munkáért járó szolgálati kitüntetések. Ketten igen magas elismerésben részesültek, Vass Dénes főmérnök Kiváló Bányász lett, Kovács István csapategyet vezető vájár pedig Magyar Köztársaság érdemérmét kapott... M. B. E.” *Új Dunántúli Napló*, 1994. szeptember 5. 5. p. {18}

„Devoni segítség a vállalkozás-fejlesztéshez, Szászváron aláírták az inkubátorház pályázati szerződését Szászvárra látogatott tegnap négy napos programja keretében az angliai testvérmegye, Devon Megyei Tanács küldöttsége. A polgármesteri hivatalban Richard Westlake, devoni tanácselnök, dr. Kurucsai Csaba, a megyei közgyűlés alelnöke és Püski Mátyás polgármester, a megyei közgyűlés gazdasági bizottságának elnöke aláírták a kis- és középvállalkozások fejlesztését segítő központ (inkubátorház) létesítésével kapcsolatos pályázatot.

Dr. Kurucsai Csaba elmondta, 1991. év végén találkozott azzal a pályázati kiírással, amely az elhagyott infrastruktúrák újrahasznosítását célozta meg. Tavaly elkészült a tanulmány, amely a válsághelyzetek kezelésével, megoldásával foglalkozott, ekkor jelentkezett Szászvár, ideális helyet kínálva az inkubátorház létrehozásához a volt bányaépületek hasznosításával... Püski Mátyás elmondta, ez azt jelentené, hogy az átalakított épületekben felszerelt irodákat biztosítanának a vállalkozóknak, adózással és könyveléssel kapcsolatos hasznos információkkal látnák el őket, illetve külön menedzser foglalkozna az értékesítéssel. Várhatóan jövő év elején indulna be az inkubátorház működése, első lépcsőben 8–10 vállalkozóval, majd az év végére felépülő szolgáltató házzal kibővíülhet ez a létszám a duplájára is. Hajdú Zs.” *Új Dunántúli Napló*, 1994. szeptember 24. 5. p. {28}

1995

A jegyző január 15-től Havasiné Szokoly Zsuzsanna, ő váltja Bíró Pétert, akinek munkaviszonya megszűnt.

Polgármester Püski Mátyás, alpolgármester Hrubos József.

Képviselők: Ditrói István, Baranyai József, Bányai Ferenc, Gyenis István, Havasi Béla, Nagy Imréné, Gabb József német kisebbségi képviselő, Gyenis László, dr. András Friderika, Teczely Károly, Savanya István. Ditrói István képviselő elhunyt.

A községi kábeltévé hálózat korábbi beruházójával és üzemeltetőjével, a TOL-NACOM Kft-vel az önkormányzat a szerződést felbontotta, és a Komlói Elektroszervíz Kft-vel kötött új szerződést.

Márciusban az angliai Devon megyéből érkezik küldöttség a községbe.

6/1995. sz. rendelettel bevezetésre kerül a kommunális adó, amelynek mértéke minden adóköteles adótárgy után 3000 Ft.

Folyamatban van a Baranya Megyei Vízmű vállalat végelszámolása. A létrehozandó új cégbe a község vagyონrészét nem pénzbeni hozzájárulásként beviszi, amelynek fejében üzletrészt kap.

Kibővítették a Tűzoltó szertárat, az óvodát, az idősek klubját.

37/1995. sz. határozatot hoznak arról, hogy dögkutatót kell létesíteni, amelyet egy szentlőrinci cég fog kialakítani.

Elterjedtek hírek arról, hogy a TB³⁵⁴ nem finanszírozza a fogorvosi ellátást, aminek hatására dr. Úr Andrea tájékoztatása szerint az emberek megrohmozták a rendelőt.

Döntés születik arról, hogy költségcsökkentési szándékkal létre kell hozni egy összevont intézményt, az Általános Művelődési Központot.

Tárgyalások folynak a Vagyonhasznosító Rt-vel³⁵⁵ a Bányaüzem területének és épületeinek megvásárlásáról, de az ügylet húzódik, mert még legalább fél évig tartanak a bontási munkálatok. A Vagyonhasznosító nem érdekelt az értékesítésben, mert annak meghíúsulása esetén, állami költségen lebontatnak mindent.

Az Alessandro Schuch Kft részére bérbe adják a Templomtéri iskola egy tantermét, varroda céljára.

343. kép –
Az önkormányzat és
a Ruházati bolt
épülete felújítás előtt {5}

³⁵⁴ Társadalombiztosítás.

³⁵⁵ A Mecseki Szénbányák Vállalat FA felszámolásának befejezése után a megmaradt vagyón elemek értékesítésre, és egyúttal a hitelezők igényeinek kielégítésére létrehozták a Vagyonkezelő Részvénytársaságot. Ennek tulajdonába kerültek többek között a Szászvári Bánya vagyonelemei is.

Az önkormányzat tulajdonába került a gyógyszerértár, ennek üzemeltetésére a Pannonmedicina Gyógyszerellátó Vállalatot bízták meg. Ők a továbbüzemeltetésre bérbe adják a gyógyszerértárt Fauszt Andrásnének.

A község lakossága 2955 fő.

„Cseh bérlők a szászvári bányára. Energetikai szempontból nincs szükség az integrációból kimaradt bányák termelésére, mégis a kormány foglalkoztatáspolitikai okokból Putnoknak 349 millió, Fekete völgynek 73 millió, Lencsehegynak pedig 200 millió forintot adott a szénbányászat folytatására. Egyedül a Szászvári Bányatársulás esetében hangzott el, van esély a vállalkozás gazdaságos működtetésére külföldi bérlő jelentkezése folytán. Nos, a Cseh-Morva Szénbányászati Rt. az érdeklődő, s kladnoi központjukba a hó végén utazik a szászváriak két bányavezetője. Ezt követően pedig február közepétől 8 fős cseh szakember gárda vizsgálja Szászváron az itteni széntermelés gazdaságosságát, s annak a lehetőségét, hogy lehet-e helyben egy kis méretű brikettlót működtetni.” *Új Dunántúli Napló*, 1995. január 21. 9. p. {28}

„Kirabolták a szászvári benzinkutat szerdán éjszaka. A MOL töltőállomás kezelőjét brutális módon bántalmazva, 16 ezer forint zsákmánnyal távozott az ismeretlen elkövető. Kilenc óra előtt tíz perccel, egy 60 centiméteres botszerű tárggyal leütötte a tettes a kútkezelőt és egy ott tartózkodó személyt, majd a benzinkutas zsebéből zsákmányolt pénzzel elmenekült – tájékoztatott a Komlói Rendőrkapitányság. A bűncselekmény elkövetésének idejéről a kútkezelő megállt órája adott pontos információt.” *Új Dunántúli Napló*, 1995. február 10. 5. p. {28}

„Hároméves a szászvári tv. Ritka, hogy valahol fizetség nélkül, mindössze lokálpatriotizmusból működjön egy tv-stáb, mint például Szászváron. A „Szász-tv”, melynek stábvezetője Havasi György, három esztendeje, minden héten vasárnap és hétfőn jelentkezik a kábel- rendszer segítségével, hogy az előző hétről beszámoljon a lakosságának. A tegnapi, jubileuminak is nevezhető adáson többek között a március 15-i ünnepségekre tekintettek vissza az operatőrök.” *Új Dunántúli Napló*, 1995. március 21. 3. p. {28}

„Bezár a szászvári bánya. A szászvári szénbányában május 22-ével befejeződik a termelés, a Bányatársulás kezdeményezte a felszámolását. A cseh befektetők elálltak az üzem bérbevételeitől, így a kft. 200 dolgozója a hó végétől új munkahelyet kereshet magának. A szászvári mélyművelésű szénbánya sorsa is megpecsételődött, István- és Vasasakna után a mecseki széntermelés újabb évszázados hagyományokkal rendelkező egységében fejeződik be a munka. A válságkezelésre a Szászvári Bányatársulásnál már nincs több lehetőség, a cég felszámolást kezdeményez maga ellen – mondta lapunknak Verbőczi József, a bányát üzemeltető vállalkozás ügyvezető igazgatója.” *Új Dunántúli Napló*, 1995. május 5. 1. p. {28}

344. kép – Hagbátakat készítenek az utolsó műszakokon a szellőztetési dolgozók {4}

„Régi mesterek nyomában A szászvári Filamella Tibor szabó elkészítette a kakasdi székely hagyományörző együttes népi öltözetét. A parányi műhelyből került ki régi mesterek munkái nyomán az izményiek, hidasiak, cikóiak, mecsek-nádasdiak viselete is.” *Új Dunántúli Napló*, 1995. december 1. 4. p. {28}

1996

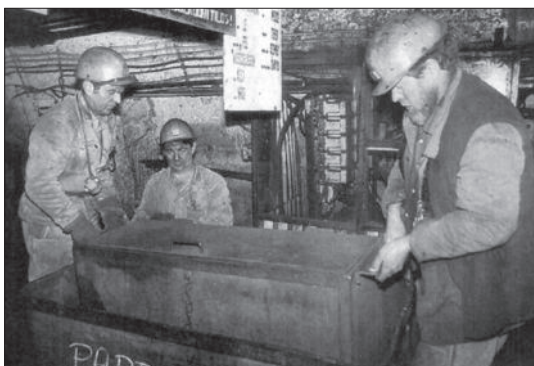
A MOL RT Hidason gázátadó állomást létesít. Az eredeti elképzelés helyett 25 000 m³/órás lenne az eredeti 7000 helyett, a különbözet költségeire az érintett önkormányzatoktól kért kamatmentes kölcsönt a cég. Szászvárnak ez 7 millió Ft-ba kerül.

Takarékossági okok miatt átszervezik a község intézményeit. Ennek keretében június 30-tól megszűnik az önálló Művelődési Központ. A volt Művelődési Ház, Könyvtár, Bányászklub, Sportpálya, Bányásmúzeum felett az általános iskola igazgatója rendelkezik, egy közművelődési munkatárs közreműködésével.

A Belügyminisztérium vagyongazdálkodási határozata alapján a Baranya Megyei Vízmű Vállalatot Kft-vé alakítják. A Vállalat alapítói jogát gyakorló önkormányzatok a többszemélyes korlátolt felelősségű társaság-

345. kép – A Bányászati Gyűjteményben Csoma István tárlatot vezet (Laufer László fotója)

346. kép – A szerszámokat hozzák ki a felszínre a földalatti lakatosok a bezárás előtt. Csábrák László, Imrő Ervin, Müller János. (Laufer László fotója)

347. kép – Bontják a „százéves” iskolát {5}

ban a vagyonrészeik alapján arányosan tulajdonosok. Szászvár tulajdonrészének értéke 139 millió Ft a 3,4 milliárd Ft jegyzett tőkéből. Az átalakítási tervek nem valósultak meg. Az átalakulás tovább bonyolódik.

Három kopjafa felállításáról születik döntés (Egészségház, Bányász Emlékpark, Tűzoltószertár), amelyez Passzinger László helyi fafaragó készít el, ingyen. A fát a Kárászi Erdészet adja, a Dina Bt fűrészezi ki.

Megalakul a Komlói Térségfejlesztési Tanács, amelynek elnöke Püski Mátyás lett. Július 6-án orkán és jégeső dült a határban. A felmért károk mintegy 52 millió Ft-ra rúgtak. Az önkormányzat kárainak megtérítésére vis maior pályázatot nyújtanak be.

Tervek készülnek a földgáz-gerinchálózat kiépítésére. A Bonyhád-Szászvár vonal megépítése után a lakossági rákötések költsége tervek szerint 50 000 Ft lesz.

Négy önkormányzat nyert összesen 12 millió Ft-ot a szeméttelep kialakítására. Részben saját kivitelezésben készülne el, részben a Sásdi Vizitársulat készítené el.

A Sziklai Sándor tér elnevezését a testület Bányász Térre változtatja.

Millecentenáriummi emlékünnepek vannak a községben. Népművészeti és Trófeakiállítás. Augusztus 20-án vendég volt Szili Katalin államtitkár, aki az ünnepi beszédet mondta. Színház és tűzijáték zárta a napot.

A tekepályára a Sportkör két automata tekepályát³⁵⁶ vásárol 600 000 Ft-ért.

Beindult az iskolában az emelt szintű német nyelvoktatás. A ravatalozó felújítása elkészült, kolumbáriumot³⁵⁷ készíttetett az önkormányzat.

Tervek készülnek a császtai szennyvízcsatornázás kivitelezésére.

„A Kelet-Mecsek Egyesület elnökének, Püski Mátyás Szászvár polgármesterének köszöntőjével jelent meg a közelmúltban az a színes prospektus, mely a térség falusi turizmusát népszerűsíti és mutatja be. Az egyesület a kistérségi önkormányzati együttműködés szép példája. A kiadvány Magyaregregy, Vékény, Szalatnak, Kárász, Alsómocsolád és Szászvár kiadó parasztházainak jegyzékét tartalmazza, a vendéglátóhelyek, és turisztikai látványosságok közreadásával.” *Új Dunántúli Napló*, 1996. április 24. 1. p. {28}

„Kiss György szászvári születésű szobrászművész tiszteletére avattak vasárnap emléktáblát egykori háza, a szászvári Vadrózsa Vendéglő épülete előtt, majd megnyitották az alkotásait bemutató fotókiállítást és a Kis György emléktermet. Az ünnepélyes koszorúzásra ma öt órakor kerül sor.” *Új Dunántúli Napló*, 1996. április 29. 3. p. {28}³⁵⁸

³⁵⁶ A tekebábukat automata berendezés állítja fel a gurítás után.

³⁵⁷ Az urnák kulturált elhelyezésére szolgáló építmény.

³⁵⁸ Bővebben {20}, 4. fejezet.

„Láthatóan nagyon haragszik valamiért Szászvára a „természetfelelős”, mert ahol a hét végén a szombati vihar a legnagyobb pusztítást végezte, ott tegnap délután háromnegyed ötkor mogyorónyi nagyságú szemekből álló jégeső hullott. Schild Csaba, a falu gazdajegyzője éppen a károkat mérte föl a környéken, amikor a nyakukba szakadt az újabb „égi áldás”. Pedig nem kevés az a kár, amit a minap elszenvedett a település: 10 millió forintba becsülhető a kistermelőket, 30 millió az Agroszász Kft.-t ért növénykár, míg az ingatlanoknál 9–10 millióra becsülhető a pusztítás.

A kukorica, a gabona és az egyéb haszonnövények 60–80 százaléka lett a vihar martaléka. Nem tudni, hogy a szászvári magtár körül tegnap tomboló 10 perces jégeső mennyivel tetézte a pusztítást, szerencsére azonban csak ide jutott „bőven” a jégből. Cseke József, tófüi polgármester ugyanis lapunknak elmondta, arrafelé már nem jelentett újabb gondot a rövid ideig szakadó, jéggel kevert zápor. M. B. E.” *Új Dunántúli Napló*, 1996. július 11. 5. p. {28}

348. kép – Vihar után az Agroszász Kft telephelyén
(Löffler Gábor felvétele)

„Lóáldozat és táborzárás Szászáron. Trófea- és népművészeti kiállítással kezdődött tegnap a Bányászklubban a Millecentenárium Emléknep Szászáron. Délután kézműves kirakodó- vásárra, illetve a IX. század felidézésére invitálták az érdeklődőket. A műsorban a Rostadob Regös együttes pogány lóáldozó szertartást elevenített fel, és íjászbemutató volt. Este vadvacsorához terítettek a Jóbarát Vendéglőben, majd a Keleti-Mecsek Egyesület Hagyományőrző Táborának záróműsora következett. A táborban az elmúlt héten 150 német, osztrák, svájci gyermek és felnőtt ismerkedett a Mecsek falvainak népszokásaival.” *Új Dunántúli Napló*, 1996. augusztus 4. 3. p. {28}

„A pécsi Anni és Társa Bt. 1992-ben a szászvári lakatosüzemben varrodát nyitott. Ezzel 15 fővel csökkentette Szászáron a munkanélküliek számát (kb. 100 munkanélküli él Szászáron). Mára már a helyiséget „kinőtték” és a volt általános iskola épületébe költöztek, de már 21 dolgozóval. A varrodában téli dzsekiket, kabátokat, mellényeket készítenek. A hazai megrendelések teljesítése mellett, dolgoznak külföldre is: Franciaországba és Dániába.” *Új Dunántúli Napló*, 1996. október 28. 6. p. {28}

1997

Dr. Úr Andrea vállalkozóként viszi a fogorvosi szolgáltatást a rendelőben. 6/1996.sz. határozatban elfogadta testület, hogy mivel a lakosság nem igényli az utcanevek megváltoztatását, ezért azokat nem változtatják meg.

349. kép –
Március 15-i
koszorúzás az
Egészségháznál
{5}

Októberben kialakításra került a falusi turizmust elősegítő Tourinform Iroda. Új intézmény alakul novemberben az Idősek Klubja, pályázati pénzekből berendezésre kerül az Idősek otthona. A kialakításra is pályázaton nyertünk másfél millió Ft-t.

A Jóbarát Vendéglőt Herbert Nándor bérli.

Az ÁNTSZ³⁵⁹ előírja, hogy a Szászvári Strandon vízforgató berendezést kell felszerelni, ennek hiányában bezáratják a strandot. A testület árajánlatokat kér be a projektekre. Szükséges lesz fürdővezető és úszómester foglalkoztatására is.

Elkészült az automata tekepálya, folyik a gázvezeték építés, bontják fel a utcákat, fektetik a vezetékeket. Az önkormányzat 41/1997. sz. határozatot hozott, hogy a településen gázhálózat épüljön. A pályázatot társulási formában adják be, Máza, Egyházaskozár, és Vékény községekkel együtt, Vékény gesztorságával. Sorrendet állítanak fel a közintézmények bekötési sorrendjére vonatkozóan, első az iskola.

350. kép –
A Bányászklub kémé-
nyét bontják, készül
a Bányászati és Hely-
történeti Kiállítás a volt
Tekepálya épületének
átalakításával {5}

³⁵⁹ A korábbi KÖJÁL utódja, Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat.

Az óvoda teljes tetőszerkezetét felújították. Folyik a császtai szennyvízrendszer (12/1996. Vízgazdálkodási és Talajerő Társulat), a szeméttelp és a gázhálózat építése.

Az önkormányzat egy Piaggio Pick Up tehergépkocsit vásárol.

Márciusban 47 fő kapott jövedelempótló támogatást.

Betörés történt az önkormányzat épületébe, a kár félmillió Ft.

A Szászvári Nyugdíjasklub 15 éves fennállását ünnepli.

Kezdődik a Hosszúhetényi Elkerülő Út projekt. Ennek tervezéséhez Szászvár is hozzájárul.

Júliusban a II. Keleti Mecsek Hagyományőrző Tábor került megrendezésre.

A községben kislabor működik, amit a TB finanszíroz.

55/1997 sz. határozatban a testület elfogadja a Baranya megyei Vízmű végelszámolásakor részére megállapított vagyoni hányadot. Szolgáltatási szerződést írt alá az önkormányzat a KOMLÓ VÍZ Kft-vel a vízszolgáltatásra. A Kft-t 37 önkormányzat alakította víz és csatornaszolgáltatásra.

Novemberben népszavazást tart az ország.

A kábeltévé szolgáltatást a komlói Elektroszervíz Kft végzi.

„Idősek klubja épül. Szászáron a helyi önkormányzat beruházásában megkezdődött az idősek klubjának építése. Eddig huszonötén kérték felvételüket az új létesítménybe, ahol naponta háromszor lehet majd étkezni. A várható átadás még idén lesz.” *Új Dunántúli Napló*, 1997. február 15. 4. p. {28}

„Magyaregregy, Kárász, Vékény és Szászvár együtt épít lakossági hulladéktárolót Vékény határában. A kivitelezés megkezdődött, bár a szükséges pénz még nincs meg. A társuló önkormányzatok három éven át több helyen pályáztak, és tavaly ősszel 8 millió forintos állami támogatást nyertek el. A szükséges pénznek csak a felét kapták meg, a többire azóta is várnak, mert késnek a banki átutalások.

Mindez nem szegte kedvüket, és megbízták a Sásdi Víz Társulatot, hogy fogjon a kivitelezésbe. – Nem akartunk Komlón tárolót kialakítani, mert az drágább lett volna, pedig oda nagyon hívtak minket. Így összefogva azonban sikerült előteremtenünk öt millió forintot az állami segítség mellé – mondja Fóris Istvánné, Magyaregregy polgármestere.

A szövetkező községek elsősorban abban bíznak, hogy a szállítási költség az együttműködés során nem fog jelentősen emelkedni, s környezetkímélő lesz a tárolás is. – Banki fenytést is kaptunk; hogy miért merünk úgy kivitelezni, hogy nincs meg a beruházás teljes összege, de mi így is vállaljuk a rizikót – foglalja össze a vállalkozás történetét Püski Mihály szászvári polgármester. Csuti J.” *Új Dunántúli Napló*, 1997. február 18. 4. p. {28}

„A település utcái, közterei csatátérre emlékeztetnek. Az emberek megadóan kerülgetik a földhányásokat. Megkezdődött a gázcsövek lefektetése. A polgármesteri hivatalban kifüggesztett ütemterv szerint folyik a gázvezeték építése. Házanként 51 500 forintot fizettek azok, akik mindjárt az elején úgy döntöttek, bevezetik a gáz. Mostanra ez az összeg százezerre emelkedett.

– Szeretnénk még újabb támogatásokat szerezni, de kérdés, hogy tudunk-e. – mondja Püski Mátyás polgármester. – Azzal, hogy nem kerültünk be a hátrányos helyzetű térségek közé, jelentősen leszűkültek a pályázati lehetőségeink. A beruházás megvalósítására hitelt vettek fel, a környezetvédelmi alaptól 30 millió forintot nyertek. Ez talán valamennyit segít, azonban az intézményhálózat fűtéskorszerűsítése is jelentős összegbe kerül.” *Új Dunántúli Napló*, 1997. július 18. 4. p. {28}

„Motorok zaja verte fel tegnap a szászvári utcák csendjét. Reggel a kétkerekűek bajnokai mutathatták be, ki bánik ügyesebben a járgányával. Délután már nem csak a motoroké volt a főszerep: a vásártéren sportversenyeket figyelhetett a szászvári publikum. Este szülinapi bulit rendeztek: az érdekes nevű Wery-Take együttes 10 éves jubileuma alkalmából adott hajnalig tartó bált. A mulatságot tűzijáték koronázta meg.” *Új Dunántúli Napló*, 1997. augusztus 24. 5. p. {28}

1998

Október 18-tól polgármester Bék János, körjegyző Havasiné Szokoly Zsuzsanna. képviselők: dr. András Friderika, Ács István, Gabb József, Savanya István, Téczy Károly, Püski Mátyás, Hrubos József, Töpfner Ádám, Bányai Ferenc alpolgármester, Havasi Béla.

Megalakul a Szászvár KHT, amelynek vezetője pályázat után Sárvári Zoltán. A község december 31-i határidővel felmondta a szerződést a Komlói Vízfűtő Kft.-vel. Felvetődött, hogy a Jóbarát Vendéglőt faluházzá kellene alakítani.

A bikaistálló Borbaráti Egyesületnek történő átadásáról is határozat születik. A Községi Könyvtár az iskola szolgálati lakásában kerül elhelyezésre.

Meghatározásra kerül a helyi iparüzési adó, mértéke, ami 1%. A Tűzoltó Egyesület vezetője Püski Mátyás lemondott, utódja Strung György lett. A helyi cigány kisebbség elektort választott ifj. Lakatos György személyében.

Megtörtént a szeméttelep átadása, az intézmények gázbekötése. Elindult a regionális szennyvízprogram. Újabb tűzoltó autót vásároltunk kedvezményes áron St Radegundból.

Megalakult a mezőöri szolgálat, két fővel. Kárász és Vékény községekkel társszalva, közösen állják a felmerülő költségeket. Mezőöri járulékot vetnek ki a gazdákra, akiknek a területét a szolgálat védi.

Harmadik alkalommal rendezik meg a Kelet Mecseki Hagyományőrző Tábor.

Téczy Károly képviselő írja a falu krónikáját. Javasolja, hogy községi levéltárat kellene létrehozni a könyvtárban.

Vékény, Kárász, Szalatnak, Köblény, Magyaregregy, Váralja, Györe és Izmény községek úgy döntöttek, hogy a Szászvár és Máza által üzemeltetett szennyvíztelepre kívánják elvezetni a saját szennyvizüket. Erre pályázati forrásokat keresnek.

Áprilisig átadásra kerül a négy önkormányzat összefogásával megépült szemettelep, amely Szászvár gesztorságával jött létre.

A strand felújítási tervei elkészültek, 26 millió Ft összeggel. A beruházás 1998-ban el is indul.

„...Az orvosi ügyeletnek van egy hordozható mobil telefonja, ami technika-ilag jól megfelelt, de körülményes volt a hordozása... egy kisebb kivitelezésűt kérnek az orvosok.”

Az év elején Radegundban járt a község küldöttsége, amit az ottaniak május-ban viszonzottak.

Megalakult a Gyermejjóléti Szolgálat jogi személyként, a családok segítésére.

„Telefon a szászvári rendőröknek. Hét önkormányzat rádiótelefont vásárolt a kmb-szolgálat tagjainak. Segítségével a járőrözők kapcsolatot tudnak fenntartani a polgárőrökkel is.” *Új Dunántúli Napló*, 1998. január 8. 4. p. {28}

„A településen ősztől teleház működik, melynek egyik fontos feladata lesz a vállalkozók segítése. Püski Mátyás polgármester elmondta, hogy a szolgáltatásokat ingyen vehetik igénybe a betérő iparosok és farmerek, sőt a laikusok is. A későbbiekben sem kémeik pénzt például a jogi, adózási, könyvelési tanácsadásért, az Internet használatáért. így is támogatni igyekeznek a környékbeli kis- és nagyvállalkozókat.

Az információk központban tájékozódhatnak többek között Kárász, Köblény, Magyaregregy, Szalatnak és Vékény polgárai is nemcsak gazdálkodási, de idegenforgalmi és környezetvédelmi témákban is. A létesítmény és programja amerikai útmutatás alapján készül. A kezelőszemélyzet képzése most kezdődött meg baranyai szakemberek bevonásával. A felkészülők között nemcsak szászvári, de más helységbe valósi személyek is vannak, hisz az év végéig teleházat avatnak Kom-lón, Magyarhertelenden és Hosszúhetényben.” *Új Dunántúli Napló*, 1998. május 7. 6. p. {28}

„A strand újbóli megnyitása Szászváron már az új önkormányzatra vár. Fontos feladat lesz három olyan utcában is kialakítani a szennyvízhálózatot, ahol legkevesebb 3-4 méter mélységben kell lefektetni a vezetékeket. (cs)” *Új Dunántúli Napló*, 1998. október 22. 4. p. {28}

„A volt vár forrásai a Balincai részen bőségesen buzognak Szászváron. A megszokottnál több vizet ad a Balinca, a Nyomákó, a Saskó, valamint a Cigány- és Kanász-kút. Egyedül a Gyilkos-tó nem éledt újjá, mert végleg elapadt a karsztos dolinában³⁶⁰. A néphit szerint ezen a részen egy hajdani erődítés alapjait rejtje a föld mélye.” *Új Dunántúli Napló*, 1998. február 13. 4. p. {28}

1999

Polgármester Bék János, jegyző Havasiné Szokoly Zsuzsanna. képviselők: Ács István, Dr. András Friderika, Bányai Ferenc alpolgármester, Püski Mátyás, Havasi Béla, Savanya István, Gabb József, Töpfner Ádám, Téczy Károly, Hrubos József.

³⁶⁰ Víznyelő.

Előterjesztés készül arról, hogy az 1993-ban bérbeadott önkormányzati ingatlanok után a bérleti díjakat aktualizálni kell. Értékesítés esetén ne a hivatalos nyilvántartásban szereplő művelési ágot tekintsek mérvadónak, hanem tényleges helyszíni bejárás után döljön el, hogy a bejegyzett művelési ág helytálló-e, pl. a legelő nem erdősödött-e azóta?

Králl Zoltán CD-t készít a Millecentenáriumi³⁶¹ rendezvényekre, a testület az elkészült CD megtekintése után dönt a megvételtől.

A Sportkört korábban már szponzoráló Dunai Kft ajánlatot tett az önkormányzatnak, hogy átépítené a sportpályán az öltözőt, az alsó szinten söröző is létesülne. Működtetnék a tekepályát. A testület szerint a megállapodás előtt tisztázni szükséges az ajánlatot, és a tulajdonviszonyokat. Abban született döntés, hogy a sportingatlanok karbantartását és működtetését az önkormányzat a Dunai Kft közreműködésével oldja meg. A Dunai Kft ajánla-

351. kép – Újra átépítik (MIND-ÉP Kft a kivitelező) a Takarékszövetkezet épületét. Áthelyezik a gólyafészket is egy veszélytelenebb villanyoszlopra {5}

tában szerepel, hogy a pálya és tekepálya bérleti díja fejében 15 évig megoldaná a szerelések megvásárlását, a sportolók utaztatását, és három pályagondnok alkalmazását vállalja. Ennek fejében tulajdoni hányadot kér az ingatlanból.

Az építési engedély kiadása sokat késett, a Kft belekezdett az építkezésbe. A megkezdett építkezés miatt a Dunai Kft-t megbünteti az építési hatóság, és kötelezi az eredeti állapot visszaállítására. Az együttműködési szerződés meghíúsul. Szimpatizánsok szerveztek ellendemonstrációt a bontási határozat végrehajtása ellen, de ez nem befolyásolta a döntés végrehajtását.

Később döntés született arról, hogy a szennyvízberuházásból eddig kimaradt három utcában is kiépítsék a szennyvízrendszert (ezek a Kun Béla, Kiss György, Arany János utcák.)

³⁶¹ A Honfoglalás 1100 éves évfordulójára szervezett országos rendezvénysorozat közkeletű megnevezése.

A beterjesztett költségvetés egyik tétele szerint a Jóbarát Vendéglőből faluházat kellene létesíteni, ennek lehetőségeit meg kell tervezni. A Szász Tv kiköltözik a Hivatal épületéből, és a Teleházsal együtt kerül elhelyezésre.

Ágoston Zoltán állampolgár bejelentette, hogy 32 fővel megalakult a Lakosságért Egyesület Szászvárért civil szerveződés. Figyelemmel kívánják kísérni az önkormányzati folyamatokat, döntéseket, elő kívánják segíteni a falu sport, kulturális és gazdasági életét.

Az önkormányzat szerződést kötött a Biokom Kft-vel a szeméttelep kezelésére és a szemét begyűjtésére.

Az Erste Bank bankautomatát helyez el Szászváron. Ez már a második ilyen berendezés a községben. Felszerelését azért tartották indokoltnak, mivel a nyugdíj és bérfizetéskor sorállás van a takarékszövetkezeti készüléknél (pár év múlva leszereli mert nem volt kifizetődő a működése).

Októberben határozat születik arról, hogy a Május 1. tér 1. szám alatt levő Gyógyszertárat értékesítik a Szászvári Medicina Bt részére.

A nyár folyamán két alkalommal is nagymennyiségű csapadék hullott a vízgyűjtő területünkön, és ez nagy károkat okozó árvíz eredményezett. A keletkezett károk egy részét vis maior alaptól sikerült rendezni. (június 22., július 12.)

Augusztus 11-én teljes napfogyatkozásra kerül sor, amit Szászvárról is követni lehet. Az iskolaudvarban nagy tömeg élvezte együtt a ritka eseményt. Az országos média már korábban tájékoztatott, felhívták a figyelmet arra, hogy milyen veszélyek adódhatnak a napba nézésből. Ezért sokan speciális védőszemüvegben követték az eseményt.

Döntés született arról, hogy az önkormányzat a saját tulajdonában álló víz és szennyvízhálózat működtetésére KHT-t (Közhasznú Társaságot) hoz létre. December 31-ig a Komló-Víz Kft-vel kötött szerződést felmondja.

„Egykoron, Mázaszászvári Bányász néven NB II-es futbalcsapata volt a baranyai községnek, most a megyei II-ben vannak. Ebből a klubból indult annak idején Róth Antal, Mucha József és Stemler Tibor karrierje. Manapság azonban már nem is annyira a legutóbbi vagy a következő bajnoki mérkőzés, hanem a focipálya a beszédtéma a településen. A létesítmény az önkormányzat tulajdona, amelynek nincs sok pénze, emiatt a pálya sokáig lepusztult volt.

– Rettenetes állapotok uralkodtak itt – kezdi Bék János polgármester. Elgazosodott a játéktér, vakondtúrák borították. Akkor jött egy helyi vállalkozó, Dunai Péter, aki felkarolta a sportot. Már eddig kétfélmillió forintot költött a csapatra, meg a pályára, ami azért is nagy szó, mert idén mindössze 800 ezer forint a sportkör költségvetése. Többhöz is juthatott volna az SE, de ezt a képviselő-testület megakadályozta. Pedig a Dunai Kft. hízelgő ajánlatot tett. Dunai Péter vélte az volt, hogy ki akarta bérelni a pályát, amikor ez nem ment, a mellette lévő tel-

ket szándékozott megvenni az önkormányzattól, ott sörözőt építeni, annak tetején öltözőket kialakítani.

– Érzelmi kötődésem van ehhez a pályához, 15 évet futballoztam itt. Öt hónapja húzódik az ügy, akkor vettem a fejembe, hogy saját bevételhez juttatom a sportkört. Öt nagy cég felajánlotta a támogatását, májusra már megszerveztem a sörfesztivált, abból sok pénz nézett ki, ebből finanszíroztam volna a sportkör tevékenységét. Ebben az esztendőben körülbelül hárommilliót áldozhattam volna a sportra. Arról nem is beszélve, hogy néhány ember számára munkahelyteremtő beruházás lett volna az építkezés, márpedig munkanélküli van éppen elég nálunk. Már a pályázatokat is beadtam, láthatja, komolyak voltak a szándékaim. Sajnálom a helyi és környékbeli gyerekeket, akik jobb körülmények között focizhattak volna, hiszen van villanyvilágítás, este is lehet edzeni. Arról nem is beszélve, hogy a kieső összeg miatt veszélybe kerültek más szakosztályok. Elmúlt már három hónap és az önkormányzat még egy fillért sem adott dén a sportra – mondja a vállalkozó. Bék János veszi vissza a szót. A 8-3-as szavazati arányról beszél, ahogy alulmaradt.

– Velem együtt 11 tagú az önkormányzati testület, akik ellene voksoltak, azok irigyelték a Dunai Kft.-től azt, hogy nagy bevételhez jut. De abból sokat akart a sportra költeni. Hiába támogatta a tervet szinte az egész falu, nyolcan ellene voltak. A pálya felújítását ellenzők között van a régi polgármester és három olyan ember van, aki az akart lenni, csak a választáskor megelőztem őket. Tisztában vagyok azzal, hogy a Dunai Kft.-n keresztül engem támadnak, de nem félek. A vállalkozó, Dunai Péter a történetek ellenére a bajnokság végéig segíti a csapatot, de nem annyival, amennyivel tehetne volna, ha megvalósul az ötlete.

Bányai Ferenc alpolgármester egyike annak a nyolc embernek, akik leszavazták a polgármestert.

– A községnek kell Dunai Péter vállalkozása, kell a Kft.-je segítsége is. De biztosítékot kértünk, hogyha majd 15 év múlva megszűnik a szerződés, amivel bérbe veszi a pályát, utána is öltöző legyen az, aminek szánták. A bérbeadónak joga és kötelezettsége bizonyos dolgokat kikötni. Abban sem értettünk vele egyet, hogy az önkormányzati rendezvények összes bevételét a sportkör kapja. Nincsenek olyan óriási gondok Szászváron, mint ahogy azt egyesek beállítják. Mi, önkormányzati képviselők nem vagyunk sportellenesek. Kompromisszum-késznek kellene lennie mindkét félnek, a megegyezésre látok is esélyt. Szászváron jelenleg nincs sportköri elnök, hiszen az egyesületi alapszabály szerint ezt a tisztséget a mindenkor polgármester tölti be, Bék János viszont már eleve kikötötte: azt nem csinálja.

A volt polgármester, Püski Mátyás lemondott, mást helyette hónapok óta nem találtak. Illetve egy valaki mégis vállalta volna: Dunai Péter, de belőle sem lett elnök. Idén 75 éves lesz a szászvári sportkör, a jubileumot azonban a pálya miatt kialakult ellentétek beárnyékolják. Biztosan nem lesz felhőtlen a tervezett ünnepség. Horváth László.” *Új Dunántúli Napló*, 1999. április 9. 20. o. {28}

„A nagyközség önkormányzata – a rendelkezésre álló szűkös pénzügyi lehetőségek keretei között – az elmúlt években is támogatásban részesítette a helyi sportegyesületet. 1998 végén érkezett a Duna Kft. ajánlata, mely a helyi sport (azon belül is elsősorban a labdarúgó-szakosztály) támogatására tett kölcsönös érdekeken és vállalkozói alapon nyugvó együttműködési javaslatot. A szerződéstervezetet a képviselő-testület megtárgyalta, s két módosítással (melyek az öltöző használatára, valamint az önkormányzati rendezvényekre vonatkoztak), egyhangú (10 igen, ellenszavazat nélkül) szavazati aránnyal az alábbi határozatot hozta meg. 23/1999 (Hl. 24.) sz. határozat.

A képviselő-testület a Dunai Kft. által elkészített adásvételi szerződést, haszonbérleti szerződést és megállapodást megtárgyalta. Megbízza a jegyzőt, hogy az elhangzott észrevételekkel

352. kép – Szászvár
képeslap {1}

és javaslatokkal dolgozza át a bérleti szerződést és a megállapodást. Megbízta a testület a polgármestert a Dunai Kft. vezetőjével történő tárgyalásra a kijavított szerződésekkel kapcsolatban és annak aláírására. Határidő: azonnal.” A szászvári képviselők megbízásából és nevében. Ács István képviselő” *Új Dunántúli Napló*, 1999. április 17. 1. p. {28}

„Fesztivál Szászváron. A soproni sörgyár és a Dunai Kft. háromnapos fesztivált rendezett a hét végén az ősi bányásztelepülésen. A színes programok több ezer embert vonzottak. A fesztivál lehetőséget adott a környékbeli amatőr művészeti együttesek bemutatkozására is. A szervezők mintegy egymillió forintos bevételt az utánpótlás-neveléssel foglalkozó szászvári sportkörnek ajánlották fel.” *Új Dunántúli Napló*, 1999. május 10. 5. p. {28}

„Negyvenhatmilliót nyert Szászvár. A szászvári önkormányzat, illetve a Keleti Mecsek Egyesület az idén közel 46 millió forintot nyert különböző pályázatokon. Ezt a pénzt a nagyközség és a környező települések szépítésére és fejlesztésére fordítják majd. A pályázaton nyert 46 millió forintot Szászvár és öt település együttesen osztózik. A kistelepülések a pénz nagy részét faluszépítésre és csatornázásra, illetve útfelújításra költik. Szászváron a strand helyreállítása, a Fő tér rekonstrukciója és egy Borház építése van folyamatban. Ezek együttes költsége megközelítően 37 millió körül van, aminek körülbelül 25 százaléka saját forrás – tudtuk meg Horváth Imrétől, a szászvári Polgármesteri Hivatal Műszaki Osztályának vezetőjétől.

A többi településen, mint például Vékényben és Köblényben faluházat és buszmegállót építenek, Kárászon csapadékvíz-elvezető csatornát alakítanak ki, Szalatnokon turistaút létrehozására fordítják a pénzt, illetve Magyarereggyen a faluszépítés a fő cél. A Keleti Mecsek Egyesület azt tervezi, hogy a pénz egy részéből idegenforgalmi kiadványt szerkesztenének, hogy minél több ember megismerhesse a környező települések nevezetességeit, érdekességeit és kulturális örökségét. Kapitány G.” *Új Dunántúli Napló*, 1999. július 17. 5. p. {28}

„Dunai Péter, a szászvári focicsapat egykori erőssége úgy döntött, a csapat lerobbant öltözője helyett épít egy újat. A kellemet a hasznossal összekötendő a tetőtérbe egy kis klubpresszót is

353. kép – A Strand
a felújítás előtt {1}

kialakított. Ettől kezdve azonban megindult egy vita az építészeti hatóság és közte. Az előbbi a szabályok be nem tartását nehezményezte, a vállalkozó pedig arra gondolt, hogy közérdeket szolgál. Ma délutánra több száz embert várnak a szászvári csapat meccsére. Valószínűleg nem mindenki a mérkőzésre lesz kíváncsi. Egy másik akció izgatja most a helybelieket. A lebontásra kötelező határozattal szemben szeretnék megvédeni az öltözőt. Élőlánc öleli majd körbe az épületet. Az indok: nem annyira gazdag az ország, hogy leromboljon egy létesítményt, s a jóindulatot nem szabad 6 millió forintos építészeti bírsággal „jutalmazni”. *Új Dunántúli Napló*, 1999. október 17. 3. p. {28}

„Az eljárásban az Európai Unió tagországaiból, Magyarországról... megfelelő gyakorlattal és referenciákkal rendelkező – természetes és jogi személyek egyenlő feltételekkel vehetnek részt. Az ajánlott árúk és szolgáltatások csak a fenti országokból származhatnak.

1: Szászvári strand felújítása:

1. Meglévő öltözőépület felújítása (építészeti, gépészeti és elektromos átalakítás, szerkezeti megerősítés, 49,45 m²).
2. Meglévő pénztárépület felújítása (építészeti és elektromos felújítás, 9,30 m²).
3. Üzemi bejárat, átereszt, kerítés építése (Bánya-patak átereszt építési munkái, teherbejáró kapu, kerítés létesítése).
4. Vízisztító és vízforgató berendezések beépítése, a szükséges műtárgyakkal együtt.
5. Úszómedence felújítása (építési és elektromos munkák, vízgépészet).
6. Gyermekmedence felújítása (építési és elektromos munkák, vízgépészet).
7. Technológiai vezetékek és gépszerelések (szivattyúk, vegyszeradagolók stb.)
8. Parkosítás, burkolás, utak (szervízút, járda, beton kockaközburkolat a gyerekszemély körül, élőföld).

Az alábbi munkák megvalósítása szükséges:

1. Buszmegálló építése Szászvár, Vékény és Kárász községekben (építési munkák). ...
3. Borház felújítása Szászvár községben (építési munkák gépészeti és elektromos munkák, támfalépítés, közvilágítás korszerűsítése). Az építkezés helyszíne: Szászvár, Bánya u. 25.”. Hirdetés. *Magyar Nemzet*, 2000. december 20. 10. p. {28}

354. kép –
2000. A pász-
torház lebontás
előtt {5}

355. kép – Megújul
a Jóbarát, készül a
Faluház. {5}

* * *

Úgy gondolom, hogy kell ahhoz egy bizonyos időtávlat, hogy tisztán, elfogultság-mentesen ítélhessünk meg egy időszakot a falu életéből. Bár ítélettől eddig is tartózkodtam, csak a tények szigorúan tényszerű felsorolására szorítkoztam.

Meddig tekintsünk vissza a közelmúltba? Mikor fejezze be a kutatást az író-szerkesztő?

Egyéni megfontolás alapján úgy döntöttem, a kerek évszámot, 2000. évet már meghagyom a jövő kutatóinak.

* * *

Szászvár történetének vannak olyan kiüntetett időszakai, amelyek azon túl, hogy fontos történelmi időszakhoz kapcsolódnak, azért lehetnek érdekesek, mert eddig feldolgozatlan helyi dokumentumok kerültek elő az időszakról. A község történetének a részei, de nem lehet egy-egy évhez sorolni, hosszabb időszakhoz kötődnek. Ezekről lesz szó a továbbiakban.

FÜGGELÉK

2. Szászvári és császtai hadigondozottak iratairól

A Szászvári Polgármesteri Hivatalban fellelt régi iratok között egy lilásra fakult, félvíves, kötös dossziében vártak a sorsukra a hadigondozott özvegyek, és hadirokkantak iratai. A Krónika létrehozása érdekében kezdett kutatás során akadtam rá a Polgármesteri Hivatal egyik, amúgy más célokra használt raktárában.

Az iratgyűjtő tartalmazott 1969-es iratot is, de jobbára az első világháborúban elesett katonák hozzátartozói (özvegyei, árvái), illetve hadirokkantjai segélyezéséről tanúskodnak. Néhány esetben a második világháborús elesettek iratai is szerepelnek. Arra nem merült fel adat, hogy ez utóbbi időszak többi irata miért nem ebben a gyűjtőben szerepelt, ill., hogy azok hova kerülhettek.

Az első nagy viláágégés kezdetének 100 éves évfordulójára a kutatás kezdetén emlékezett a világ (2014.). Ezt a centenáriumot már lekéstük, de elesett hőseink emléke megköveteli, hogy emlékezzünk rájuk. Főleg, ha ennyire ritka iratok kerülnek elő.

Tudatában vagyok annak, hogy az iratokban nevezett családok kegyelettel emlékeznek a nagyapákra, dédapákra, akik egy – talán – értelmetlen háborúban veszítették életüket. (De melyik háború nem az?) A családok elvesztették a családfőt, az eltartót, az apát, a fiút, a szerető hitvest. Ezeket a sebeket még véletlenül sem szeretném feltépni. Munkám inkább a méltó emlékezést, a múlt megismerését célozza.

Az külön értéket ad ezeknek az iratoknak, hogy hiánypótlóak, hiszen a krónika ezen időszaka teljesen hiányzik a levéltári anyagokból. Lehet, hogy unokák, késői leszármazottak találnak emléket egy nagypapáról, dédpapáról, vagy amatőr kutatók a Nagy Háború eseményeiről. Az pedig mindenképpen igaz, hogy történelmünkhöz tartozik.

A XX. szd. negyvenes éveig a M. kir. Központi Illetményhivatal Rokkantellátási Osztálya felügyelte a hadisegélyekkel kapcsolatos folyamatokat. 1940-ben a kimutatásuk szerint 10 özvegynek fizettek Szászváron (*nyilván I. vh. szerk.*) hadiözvegyi járadékot, mindenkinek egységesen 15 pengőt. (1940. február 20.) A II. világháború után több ok miatt is változások vannak a rendszerben, Törő Istvánné esetében pl. havonként 22,50 Ft segély kifizetéséről határoznak

A hadiözvegyek esetében az iratok szerint lehetőség volt, és sor került végkielégítésre. Ilyenkor egy összegben megváltották a jövőben kifizetendő hadiözvegyi segély összegét. (187912/6.1916. honvédelmi „ministeri” rendelet, 195.582/1929. számú miniszteri rendelet, 33.886/Eln. Hg.-1939. számú rendelet)

Az iratokban tetten érhető a gyors változás, a történelmi események hamar követték egymást, rendszerek dőltek meg, újak keletkeztek, és szűntek meg. Kiss János esetében az iratok halványkék borítója fejlécén 1916. március 5-én még Magyar Királyi Honvédelmi Miniszter szerepel, Albrecht István esetében 1919. március 15-én kelt, kiadója a „Magyar Hadügy Miniszter”, Dalmán János esetében, 1919. május 24-én már a Magyar Hadügyi Népbiztosság. A halványkék borítón szereplő utasítás ugyanakkor szó szerint ugyanaz. A nyomdai kliséen nem sokat változtattak... Rövid idő alatt végigsöpört a történelem vihára. A század elején keletkezett iratok még K.u.K.³⁶² fejlécesek, kis idő múlva M. kir., kis ideig Népbiztóságok, majd újra M. kir. található az iratokon. Az okokat ismerjük a történelem lapjairól. (Osztrák–Magyar Monarchia – Magyar Királyság – Magyar Tanácsköztársaság.)

Az iratokban szereplő hadisegélyt kérelmező özvegyek, és hadirokkantak: Klein Sándorné, Pukli Ferencné, Tenigl Lajosné, Törő Ferencné, Móka Istvánné, Móka Istvánné, Pap Ferencné, Háhn Péterné, Böröcz Józsefné, Zag Istvánné, Panta Jánosné, Kraján György, Dolman Jánosné, Albrecht Istvánné, Bakó Lászlóné, Schramm Antalné, Lesch Györgyné, Pfundt Máténé, Pintér Jánosné, Szabó Józsefné, Kovács Józsefné, Leicht Józsefné, Székely Ferenc, Kis Jánosné, Leopold János, Bakó József.

³⁶² Kaiser und König, az uralkodó címei. (Császári és királyi, német).

1942. augusztus 31. Az I. világháborús hadirokkant valamint

1939. február hóig katonai békeszolgálatban megrokkant

Bakó József	(1988 ³⁶³)	gyalogos	cs. és kir. 52. gy.e.
Böröcz József	(1881)	honvéd	„ „
Zag István	(1890)	örvezető	„ „
Hahn Péter	(1873)	népfölkelő	19. h. gy. e.
Jáger Ferenc	(1881)	huszár	10. huszár e.
Klein Sándor	(1893)	honvéd	52. gy.e.
Tóth Ferenc	(1888)	gyalogos	76. gy.e.
Tenigl Lajos	(1880)	szakaszvez.	11. h.gy.e.

I. világháborús hősi halott és elhalt hadirokkant után maradt gondozott családtag

Név	Születési év	Hadirokkant	Volt csapatteste
Pukli Ferencné	1886	Pukli Ferenc tizedes	cs. és kir. 52. gy. e.
Özv. Móra Istvánné	1880	Móra István honvéd	
Özv. Móra Istvánné	1883	Móra István honvéd	
Pap Ferencné	1875	Pap Ferenc honvéd	19. h. gy. e.
Törő Ferencné	1887	Törő Ferenc gyalogos	
Hepp Józsefné	1894	Hepp József tizedes	cs. és kir. 52. gy. e.
Kovács Mihályné	1894	Kovács Mihály gyalogos	302. gyalogezred
Törő Istvánné	1884	Törő István gyalogos	cs. és kir. 52. gy. e.
Szatykó Józsefné	1885	Szatykó József gyalogos	m. kir. 17. h. gy. e.
Dolman Jánosné	1898	Dolman János gy. népfölkelő	Nagyszombati k. rokkantház
Pfundt Máténé	1872	Pfundt Máté honvéd	17. h. gy. e.
Albrecht Istvánné	1881	Albrecht István h. népf.	141. sz. köszénb. m. szd.
Bakó Lászlóné	1895	Bakó László honvéd	19. h. gy. e.
Kiss Jánosné	1878	Kiss János h. népfölkelő	cs. és kir. 16. eü. o.
Kovács Józsefné	1882	Kovács József gyalogos	19. h. gy. e.

³⁶³ A zárójelben a születési év.

Kraján Györgyné	1889	Kraján György	17. h. gy. e.
Leicht Józsefné	1884	Leicht József őrzetű	19. h. gy. e.
Panta Jánosné	1885	Panta János népfőlkelő	m. kir. 33. népf. z. a.
Pintér Jánosné	1881	Pintér János népfőlkelő	17. h. gy. e.
Lesch Györgyné	1884	Lesch György gyalogos	52. h. gy. e.

A seregtestek rövidítései:

h. gy. e.: honvéd gyalog ezred

gy. e. gyalogezred

m. szd. munkásszázad

e. ü. egészségügyi

o. osztály

z. a. zászlóalj

2.1. Mit tudhatunk meg az iratok alapján a katonákról?

Jäger Ferenc (1881³⁶⁴) csapatteste K. und K. Huszaren Regiment Friedrich Wilhelm III. König von Preussen 1904-ben, Chernowitz székhellyel. Ferdüléssel gyógyult jobb alkar törése miatt korlátozott munkaképessége lett.

Vókó József bányamunkás (1881) 1904. évben soroztatott be, mozgósításkor a m. kir. pécsi 19. honvéd gyalogezredhez vonult be, elesett 1915. július 14-én a m. kir. 1. honvéd gyalogezred kötelékében. A gyalogezred parancsnoksága Szabó Péter káplán-plébánosnak küldött értesítésében közölte: „...Vókó József honvéd a doberdói fennsíkon vívott harcban hősi halált halt.” Az értesítésen további feljegyzés: „...Vókó József elesett katonáért 11.29. gyászistentiszteletet is megtartottuk. Szászvár, 1915. aug. 27. Szabó Géza plébános...”

Rezsonya Béla (1895) kéményseprő segéd 1935-ben a „Hadigondozó Elnökének” írt kérelmében olvasható: 1914-ben vonult be, az orosz frontra került. 1915-ben Halics körül bal lábfejlövést kapott. Gyógyulása után a 19. honvéd gyalogezredbe vonlatták be, de 1917-ben fejlövést kapott (orvos szerint fáradt puskagolyótól³⁶⁵, bőr alatti sérülés). Gyógyulása után újból a frontra került, ahol gáztámadás következtében a szemei tönkrementek. Kórházi kezelés után hadisé-

³⁶⁴ Születési év.

³⁶⁵ A kilőtt golyó egy felületen megpattant, ettől energiája jelentős részét elveszíti, „fáradt lesz”.

rültként szabadságolták. 1918-ban Kistapolcsányban megnősült, de a települést megszállták a csehek. Szécsénynél akart átszökni magyar területre, de elfogták, és igazolványait elvették, és átdobták a határon. A Vámőrségtől a budapesti 3. sz. helyőrségi kórházba került, ahol idegbajjal kezelték, mert a fejlövés miatt egyes esetekben beszámíthatatlan lett. A háború alatt szívtágulást is kapott.

Kiss János népfölkelő (1878), köszénbánya munkás. A cs. és kir. 5/2 Mozgó Tartalékkórház jelentése szerint 1916. január 18-án meghalt. Özvegye Kis Jánosné szül. Kaszanics Teréz kapta utána a hadiözvegyi juttatást.

Székelly Ferenc tanító (1897) v. tart. hadnagy, a jobb könyök lövése utáni részleges merevség miatt kapott hadigondozást.

Leicht József őrvezető, bányamunkás. „...1917-ben a romániai harctéren eltűnt...” A 19. honvéd gyalogezredben szolgált. Felesége szül. Eismann Erzsébet, és öt gyermeke gyászolta.

Kovács József közlegény, bányamunkás (1896) „...1914 december 7-én a szerb harctéren eltűnt...”

Szabó József honvéd, földműves. (1881) 1901-ben sorozták be, 1914 augusztusában mozgósításkor vonult be tényleges katonai szolgálatra. 1918-ban katonai szolgálatra alkalmatlannak nyilvánították, ami „a hadicélokra való alkalmaztatás következtében keletkezett...” 1935-ben elhunyt.

Pintér János népfölkelő, urasági kocsis. 1916. november 29-én eltűnt.

Pfundt Máté közlegény, asztalosmester. (1871) „...1917 június hónapban a román harctéren háborús katonai szolgálat következtében eltűnt...” A M.kir. 17. gyalogezred kötelékében szolgált eltűnésekor.

Lesch György gyalogos, bányász (1883). Eltűnt 1915. augusztusában. Felesége szül. Schön Magdolna.

Lösch Bálint honvéd, (1920). Anyja neve Schön Magdolna, eltűnt 1942. szeptember 10. Galdajewka.

Schramm Antal őrvezető, erdőőr. 1914 decemberében eltűnt.

Bakó László honvéd, bányamunkás. 50%-os hadirokkant, meghalt 1926-ban

Albrecht István népfölkelő, honvéd, bányász. (1890) M. kir. 141. sz. Köszénbánya munkásszárad. Leszerelték 1917 júliusában, meghalt 1918-ban influenzában (spanyolnátha), amit az orvosi igazolás szerint a harctéren kapott tüdőhurut következtében kapott el.

Dolmány János gyalogos, asztalosmester. (1891) 1912-ben vonult be tényleges katonai szolgálatra. 1919-ben katonaságnál szerzett tüdővész következtében halt meg.

Kraján György póttartalékos, vasúti pályamunkás, korábban kertész. (1876) Eltűnt 1916 júliusában.

Panta János népfölkelő, földműves. (1879). Elesett 1916. március 2-án Karaljevóban, Szerbiában, a M. kir. 33. népfölkelő zászlóalj kötelékében. A hadikórház iratai szerint tifusban halt meg.

Hahn Péter népfölkelő, földműves (1873). 1915-ben sorozták be, a M. kir. 19. honvéd gyalogezredben szolgált. Korábbi szemsérülése súlyosodott, ezért 1916-ban fegyver nélküli szolgálatra találták csak alkalmasnak.

Zag István őrzetető, földműves, bányamunkás (1890). Leszerelt 1918-ban. Baloldali medencecsont roncsolódást, és jobb felkarcsonttörést szenvedett.

Pap Ferenc honvéd, bányász, (1880). Elesett 1916-ban. Felesége leánykori neve Csoma Éva.

Böröcz József honvéd, földműves (1881). Hadirokkant, baloldali alkartörést szenvedett, és bal hüvelykujj ujjpercét veszítette el.

Móka István honvéd népfölkelő, földműves (1880). Elesett 1914-ben. Császári és kir. 52. gyalogezredben szolgált. Felesége sz. Kovács Katalin (1880), gyermekei Mihály, Kati, István.

Móka István honvéd, bányamunkás, (1882), elesett 1915-ben a M. kir. Pécsi 19. honvéd gyalogezred 12. századában, a Zboroviki csatában. Hősi halált halt. Felesége szül. Szabó Erzsébet (1883).

Tenigl Lajos szakaszvezető, kéményseprő (1880). 1918-ban leszerelték, mivel mellkason szuronyszúrást, jobb lábán srápnelzúzódást szenvedett. Hadirokkantként kapott segítyt.

Törő Ferenc közlegény, földműves. (1880). Felesége szül. Garai Mária. Eltűnt a harctéren 1917-ben.

Pukli Ferenc tizedes, bányamunkás, (1880). Osztrák Cs. és kir. 52. gy. e. tagjaként 1918 évben a forradalom alkalmával eltűnt Budapesten.

Szatykó József közlegény, bányamunkás. (1880. Györe) Elesett 1915. Szibéria, Omszk, a 17. honvéd gyalogezred közlegényeként.

Kakas István gyalogos gépkocsizó, kőszénbányász (1941). augusztusban elesett.

Kovács Mihály (1886) Elesett az orosz harctéren 1914. december 28-án.

Hepp József tizedes, asztalos (1884). Eltűnt 1914. december 12-én a cs. kir. 52. h. gy. ezred tagjaként.

Törő István honvéd, bányász (1881) Olaszországban, 1916-ban bombatámadás következtében elesett.

Tisztelegjünk a hősök emlékének!

2.2. Katonák családi segélye – 1946.

SZÁSZVÁR, CSÁSZTA, 1944. (A II. VILÁGHÁBORÚ IDEJÉN 1944-BEN BEVONULT KATONÁK UTÁN IGÉNYELT HADISEGÉLYEK IRATAI)

Történelmi háttér: A 6800/1942. M.E. sz. kormányrendelet újraszabályozta a hadbavonultak hozzátartozóinak segélyét. „ A rendelet a hadisegély-összegek jelentős emelése mellett szociális, családvédelmi és munkásvédelmi szempontból is nagyfontosságú újításokat tartalmaz.”{2} Feltétel volt, hogy a bevonult nem lehet hivatásos katona, rangja szakaszvezetőnél alacsonyabb kell, hogy legyen. Másrészt a bevonultnak a bevonulás előtt is a hozzátartozó eltartójának kellett lennie. Harmadrészt: az eltartó bevonulása következtében a hozzátartozó megélhetése veszélybe kerül, ez is szükséges feltétel volt a pozitív elbíráláshoz.

A hadisegélyre a bevonult családtagjai tarthattak igényt. Az illetékes parancsnokság a bevonult adataival ellátott névjegyzéket juttatott el a bevonult lakhelyére, ahol a segélyről a körjegyző határozatot hozott. Az elutasítások nagy száma azzal is magyarázható, hogy a bevonult családjának jó vagyoni helyzete kizárta a segély folyósítását. Egyéb indokok: katonaszökevény – nem jár neki segély, nem családfenntartó, még hiányos iratok stb.

A katonai szervezet a segély iránti kérelmet akkor továbbította, ha a bevonult 14 napi szolgálatot már teljesített. Ezt a tényt néhány esetben a névjegyzéken is feltüntették hivatkozva a H. M. ³⁶⁶Úr 12000/e.n. X. csf. 1944. rendeletre.

Az iratok alapján 1943-ban Szászvárról és Császtából 116-an igényeltek hadisegélyt. Arra nem áll rendelkezésre adat, hogy ebben a mozgósítási periódusban összességében mennyi helyi lakos vonult be katonának. De a lakosság számához képest jelentős létszámú a háború második felében bevonultak (itt a hadisegélyt igénylők) száma.

A hadisegély ügyirat gyűjtőben szereplő helyi lakosok 1894 és 1924 között született bevonultakhoz kapcsolódnak, azaz bevonulásukkor 20 és 49 éves közötti életkorúak voltak. (ez megfelel a rendeletben meghatározottaknak, azaz 1894. január 1. és 1924. december 31. között születettekre vonatkozott a mozgósítás). Értelmiségi egy volt köztük (zománcgyári osztályvezető), a többi fizikai munkás. 17 hadbavonult foglalkozásánál a bányász, bányamunkás, vágár megnevezés sze-

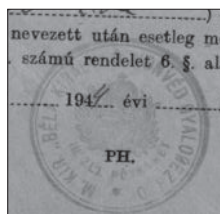
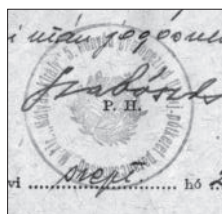
³⁶⁶ H.M. azaz Honvédelmi Miniszter.

repel. Ez azért is érdekes, mert a bánya, mint hadiüzem külön megítélés alá esett, a dolgozókat csak úgy lehetett behívni katonának, ha az nem veszélyeztette az üzem működését.

A zsidókra külön rendelkezések vonatkoztak. A sapkán és bakancson kívül más honvédségi felszerelésre nem tarthattak igényt, ezért ajánlatos volt saját ruházatról gondoskodni. Amennyiben hozzátartozóik hadisegélyért folyamodtak, kérelmüket azzal utasították el, hogy „az olyan hadkötelesek hozzátartozóinak, akik a honvédségnél kiegészítő szolgálatot teljesítenek, a M. kir. Honvédelmi Miniszter úr külön rendelettel fogja szabályozni (*ti. a segélyt, szerk.*) ez a rendelet azonban ezideig nem jelent meg. Vitéz Horváth István alispán”

A 116 helyi bevonultat a magyar hadsereg 48 különféle alakulatához irányították. (Pontosabban ennyi egységtől érkeztek be a hadisegély iránti kérelemhez szükséges névjegyzékek a helyi önkormányzathoz.) Legtöbbször a M. kir. Béla király 8. honvéd gyalogezredhez kerültek.

Érdekességgként közreadjuk a katonai egységek pecsétlenyomatait, amelyek az iratokon szerepeltek.

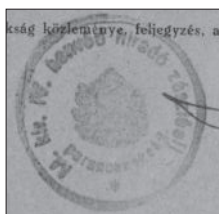
356–357. kép – 1. M. kir. „Mátyás király” 5.
honvéd gyalogezred ...pótkeret
2. M. kir. 10. gy. ho. híradószázlálj 2.
(rádió) század parancsnokság

358–359. kép – 1. M. kir. „Béla király”
honvéd gyalogezred III. zlj., pótkeret.
2. M. kir. 106. Vasúti Felépítményszázad
parancsnok

360–361. kép – 1. Honvéd vasútépítő hídász
zlj. parancsnokság
2. M. kir. 10. honvéd felderítő törzs
pótzászlálj

362–363. kép – 1. M. kir. 32/2. cigány
katonai munkás szd. parancsnokság
2. M. kir. 109. útkarbantartó század
parancsnokság

364–365. kép – 1. M. kir. 31. honv.
bevonulási központ Sásd
2. M. kir. IV. honvéd híradó zászlóalj
parancsnokság

366–367. kép – 1. M. kir. 25. honvéd
pótezered III. pótzászlóalj parancsnokság
2. M. kir. honvéd légierők gépkocsizó
vonatosztályának pótkeret parancsnoksága

Ritkán a civil foglalkozáshoz köthető egységhez került a bevonult, pl. pék – M. kir. 10. Gy. Honvéd Fogatolt Sütőoszlop, sütő segéd – M. kir. 4. sz. Honvéd Élelmező raktár, borbély – Helyőrségi Kórház, kovács – vasútépítő hidász zászlóalj, ács – utász zászlóalj. De a jellemző nem ez, hanemellenkezőleg, a képzettségtől függetlenül osztották be a katonákat az egyes egységekhez.

Sorsz.	Név	Rendfokozat	Csapat	Születési év	foglalkozás
1.	Bakó János	hv		1921	földműves
2.	Bakó József	t. hv.		1920	bányász
3.	Balogh László	hv.		1920	bányász
4.	Burghardt Antal	hv.	M. kir. 4. sz. honvéd élelmező raktár	1921	sütő segéd
5.	Hepp Gyula	hv.	M. kir. Béla király 8. honvéd gyalogezred	1914	gépkezelő
6.	Kiss József	hv.		1920	gazd. napsz.
7.	Szabó József	t. tiz.	M. kir. honvéd bevonulási központ	1899	földműves
8.	Szóke Gyula	hv.		1922	bányász
9.	Zag József	tiz.	M. kir. 10. gy. ho. híradó zászlóalj 2. rádió	1919	kereskedő s.
10.	Forró József	hv.		1915	g. cseléd
11.	Zag József	eü. hv		1903	földműves
12.	Bodis János	t. tiz.	M. kir. 31. honv. Bevonulási központ	1895	földműves
13.	Szabó József	tiz.	M. kir. 106. vasúti felépítmény század	1899	földműves

14.	Forró József	hv.	M. kir. pécsi 4. sz. hv. Helyőrségi kórház	1910	borbély
15.	Dévai István				
16.	Jäger Mihály	hv.	Honvéd vasútépítő hidász zászlóalj	1914	kovács
17.	Kocsis József	hv.	M. kir. 10. honvéd felderítő törzs pót század	1921	bányász
18.	Gyenei Károly	hv.	M. kir. „Zrínyi Miklós” honvéd gyalogsági hadapródiskola	1921	cipész
19.	Jäger Ferenc	tiz.	M. kir. Av. kiképző tábor	1913	földműves
20.	Hartai István	eü. hv	M. kir. 254. sz. Vöröskeresztes hadikórház	1901	szobaf. m.
21.	Istyén Ferenc			1914	napzámos
22.	Lakatos György			1899	napzámos
23.	Bódog Lajos	t. tiz.	M. kir. Béla király 8. honvéd gyalogezred	1908	vill. kocsizez.
24.	Ébert János				ácsmester
25.	Bóth Mihály	tiz.		1920	kőműves s.
26.	Garai János	hv	M. kir. 109. Útkarbantartó század	1908	önálló iparos
27.	Gyenis Ferenc		M. kir. Béla király 8. honvéd gyalogezred	1921	földműves
28.	Mikszai János	t. tiz.	M. kir. 31. hv. Bevonulási Központ	1895	földműves
29.	Tóth I. József	tiz.	M. kir. IV/3. honv. önálló utász század	1913	gépész
30.	Várszegi Gyula	őrv.	M. kir. IV: honvéd híradó zászlóalj	1910	kereskedő
31.	Marozsán Sándor	hv.	M. kir. 25. Honvéd pótezred	1918	gy. munkás
32.	Lovas Sándor	tiz.	M. kir.38. gyalogezred	1921	molnár segéd
33.	Kiss József	eü. hv	M. kir. pécsi 4. sz. hv. Helyőrségi kórház	1901	kereskedő
34.	Pollák Sándor	hv.	M. kir. 30. honvéd bevonuló központ	1903	kereskedő
35.	Jenczer Antal	t. szkv	M. kir. h. légierők gépkocsizó vonatostály	1914	géplakatos s.
36.	Strényer Béla	hv.	M. kir. IV. h. gépkocsizó közepes tarackos üteg	1923	cipész segéd
37.	Kleri Gyula	hv.	M. kir. Béla király 8. honvéd gyalogezred	1912	vadőr

38.	Mágori István	őrv.	M. kir. Béla király 8. honvéd gyalogezred	1912	nap számos
39.	Link János	hv.	M. kir. Béla király 8. honvéd gyalogezred.	1917	bányász
40.	Kovács József	hv.	M. kir. V/2. Honvéd honi építőmunkás szd.	1908	cipész mester
y.e.	Vercse József	hv.	M. kir. 8/1. törzs pót szá zad	1907	borbély
42.	Bocz István	hv.	M. kir. Újonc munkás zászlóalj	1910	földműves
43.	Téczei Ferenc	hv.	M. kir. Béla király 8. honvéd gyalogezred	1921	bányász
44.	Kleri György	hv	M. kir. 11. könnyű tü. Pótosztály	1907	bányamunkás
45.	Horváth János	hv		1914	bognár
46.	Zag József	tiz.	M. kir. 10. gy. ho. Hirszá zad	1919	kereskedő s.
47.	Rausch István	t. hv.	M. kir. Béla király 8. honvéd gyalogezred	1913	nap számos
48.	Forró József II.	hv.	M. kir. Béla király 8. honvéd gyalogezred	1915	gazd.cseléd
49.	Koller Boldozsár	t. hv.	M. kir. Béla király 8. honvéd gyalogezred	1909	földműves
50.	Jáger József	t.h.	M. kir. 106. vasúti felépítmény század	1897	kovács
51.	Szeiler József	hv		1914	beszkárt alk.
52.	Braun József	őrv.	M. kir.10. gy. ho. fogatolt sütőoszlop	1911	pék
53.	Galambos Lajos	hv.	M. kir.16. hv. Határvadász zászlóalj	1920	asztalos s.
54.	ifj. Bod Mihály	szkv.	M. kir. Béla király 8. honvéd gyalogezred	1920	kőműves m.
55.	Ébert József	utász	M. kir. IV/3. honv. önálló utász század	1922.	ács s.
56.	Gyánó József	hv.	M. kir. Honvéd gépkocsizó közepes tarackos pótüteg	1910	önálló iparos
57.	Mohai János	hv.	M. kir. Páncélos gépágyús pótzászlóalj	1921	esztergályos
58.	Móka István	hv.	M. kir. Honvéd Fogatolt vonat osztály	1910	földműves
59.	Rippert István	őrv.		1910	molnár
60.	Strényer Béla	c. őrv.	M. kir. IV. hv. Gépkocsizó Közepes tarackos pótüteg	1923	felső rész k.s.

61.	Kiss József	hv.	M. kir. Pécsi 4. sz. helyőrségi kórház	1901	kisbirtokos
62.	Tóth István	hv.	M. kir. II. könnyű Tű. Pótosztály	1905	földműves
63.	Tóth Antal	hv.	M. kir. II. könnyű Tű. Pótosztály	1905	földműves
64.	Erdorf István	hv.	M. kir. IV. AV. Kiképző tábor	1918	földműves
65.	Schaub Antal	hv.	M. kir. Honvéd Műszaki Központ	1911	asztalosm.
66.	Kiss István	őrv.	M. kir. 31. honv. Bevonulási központ	1898	napzámos
67.	Pintér János	hv.	M. kir. 31. honv. Bevonulási központ	1908	szabó segéd
68.	Schaub Róbert	őrv.	M. kir. Szombathelyi honvéd repülőtér	1914	szabó
69.	Bene Ferenc	őrv.	M. kir. IV. Pécsi Honvéd hadtest	1908	zom.gy.o.v.
70.	Tóth János	hv.	M. kir. 38. gyalogezred 1. gp. szd.	1911	földműves
71.	Kovács István	hv.	M. kir. 4/2. Honvéd gyalogezred	1920	bányász
72.	Nagy Gyula	szkv.	M. kir. 38. honvéd gyalogezred	1911	földműves
73.	Kovács Jenő	hv.	M. kir. IV. honvéd hadtest	1899	vill. szv.
74.	Bakó Ferenc	hv.	M. kir. Béla király 8. honvéd gyalogezred	1920	bányász
75.	Kovács István	hv.	M. kir. 101. Honvéd Híradó ezred	1912	g. sz. nyomd.
76.	Pál János	hv.	M. kir. 529. sz. hadikórház	1896	földműves
77.	Ács István	őrv.	M. kir. „Kinizsi Pál” 11. h. tábori tüzérsztály	1919	bányász
78.	Tóth József	tiz.	M. kir. V. honvéd utász pót század	1913	gépkereskedő
79.	Krausz Sándor	hknk.	M. kir. K. M. Sz. pótzászlóalj	1910	bányamunkás
80.	Krausz Emil	hknk.			
81.	Krausz Mór	hknk.			
82.	Horváth János	h.	M. kir. 46. gyalogezred	1924	földműves
83.	Lovas Béla	szkv.		1917	molnár segéd
84.	Kelemen József	h.	M. kir. 104. Ellátó oszlop	1895	földműves

85.	Boczor Ferenc	h.	M. kir. 18/1 h. gy. Pót-század	1915	bányamunkás
86.	Csordás József	őrv.	M. kir. 54. hv. utász zászlóalj.	1920	bányász
87.	Dénesi Ferenc	h.	M. kir. „Zrínyi Miklós” 7. honvéd gyalogezred	1913	bányamunkás
86.	Gál János	hv.	M. kir. 4. sz. Honvéd hely-őrségi Kórház	1919	gazd. cseléd
87.	Horváth Ferenc	tiz.	M. kir. 11/1. üteg parancsnokság	1912	földműves
88.	Horváth Márton	hv.	M. kir. Béla király 8. gyalogezred	1910	bányász
89.	Jauch János	hv.	M. kir. 3001. sz. katonai munkaszázad	1907	cipész mester
90.	Jäger Mihály	hv.	M. kir. Kaposvári 10. sz. honvéd gyalogh. o.	1915	
91.	Rausch Ferenc	hv.	M. kir. 12. k. h. o. lovasz-század	1920	bányász
92.	Martin Károly	őrv.	M. kir. I. honvéd légvédelmi tüzér póto.	1916	asztalos s.
93.	Tóth István	hv.	M. kir. Honvéd bevonulási központ	1897	szabó
94.	Várhegyi János	őrv.	M. kir. Honvéd utász zászlóalj	1912	vájár
95.	Vörös Béla	őrv.	M. kir. 4. honvéd gyalogezred	1920	fodrászsegéd
96.	Konrát Antal	hv.	M. kir. Honvéd bevonulási központ	1899	
97.	Fekete Ferenc	hv.	M. kir. Honvéd rohamtüzérosztály	1916	földműves
98.	Szőke József	hv.	M. kir. Béla király 8. honvéd gyalogezred	1911	szabómester
99.	Hermesz János	hv.	M. kir. Béla király 8. honvéd gyalogezred	1917	szabó segéd
100.	Kiss Gyula	hv.	M. kir. Kaposvári Honvéd Csapatkórház	1921	napszámos
101.	Weisz Ferenc	hv.		1921	telefon...
102.	Dallos Ferenc	tiz.	M. kir. 4. sz. honvéd hely-őrségi kórház	1894	napszámos
103.	Jauch Péter	hv.	M. kir. 4202. sz. katonai munkásszázad	1902	földműves
104.	Szabó János	hv.	M. kir. 101. honvéd hidász zászlóalj	1912	földműves

105.	Kiss József	hv.	M. kir. Pécsi 4. sz. hadi-kórház	1896	kőműves m.
106.	Brachmann Ádám	hv.	M. kir. Malomréti állomásparancsnokság	1909	földműves
107.	Wekler Ádám	hv.	M. kir. 31. hv. Bevonulási Központ	1899	kádár
108.	Tóth József	őrv.	M. kir. „Kinizsi Pál” 11. Honvéd tábortü. o.	1919	péksegéd
109.	Lengyel István	hv.	M. kir. „Kinizsi Pál” 11. Honvéd tábortü. o.	1906	asztalos
110.	Kiss János	hv.	M. kir. 11/1. üteg parancsnokság	1919	földműves
111.	Fülöp József	hv.	M. kir. 10. gy. Hadosztály Lóellátó oszlop	1919	géplak. s.
112.	Onodi Mihály	őrv.	M. kir. Béla király 8. h. gy. e.	1910	nap számos
113.	Róth Jakab	szkv.		1919	géplak. s.
114.	Kalányos Géza	hv.	M. kir. 32/II. cigány munkásszákad	1922	nap számos
115.	Sárközi András	hv.	M. kir. 32/II. cigány munkásszákad	1908	zenész
116.	Medlager Ferenc	hv.	M. kir. 32/II. cigány munkásszákad	1910	nap számos

A táblázat kitöltetlen adatai az eredeti dokumentumok hiányos vagy olvashatatlan szövege miatt szerepelnek így.

368–369. kép – 1. M. kir. IV. honvéd gépkocsizó közepes tarackos üteg parancsnokság.
2. M. kir. V/2. honvéd honi építő munkásszákad parancsnokság.

370–371. kép – 1. M. kir. 405. ujonc³⁶⁷ munkásszákad parancsnokság.
2. M. kir. 106. vasúti felepítőményi század parancsnok.

³⁶⁷ A pecsét szerinti helyesírásban.

2.3. Szászvár 1947-ben folyamatban levő hadigondozotti ügyiratok

Az iratokat olvasva életek, családi tragédiák zajlanak szemünk előtt. Rövid tömondatokban közlik a hivatalnokok a leirataikban, hogy aki elment a háborúba, már nincs többé.

Az alant bemutatott szöveges összefoglalók azért keletkeztek, hogy megindokolják, a hadigondozott milyen tények alapján jogosult az ellátásra. De ennél sokkal-sokkal többet mesélnek az utókornak erről a tragikus időszakról.

Erdorf Istvánné hadigondozott: Férje 1948-ban hadifogságból hazatért, ezért az özvegyi járadék 1949-től szünetel. Özvegyi járadékot azért folyósították, mert egy katonatársa értesítette az igénylőt, hogy Sztálingrádban együtt volt vele fogságban. Erdorf István 1944-ben vonult be Pécsre a 11. tábori tüzérsztyályhoz, a frontra vezényelték, majd Dusnoknál fogságba esett.

Róth Jakabné: Férje 1948-ban hadifogságból hazatért, ezért az özvegyi járadék 1949-től szünetel. Róth Jakab kovácsmester, szakaszvezető, 1944 októberében vonult be a IV. hír zászlóaljhoz, 1945. május 7-én esett orosz fogságba Sopronnál. Orosz hadifogoly szerelvénnyel Szászváron keresztül szállították, felesége akkor beszélt vele utoljára.

Szabó Józsefné: Szabó József tizedes (szül. 1899) 1920-1922 között a Pécsi 8. gyalogezredben szolgált. Oroszországban (Szaratov) egy hazatért hadifogoly látta utoljára, mint hadifoglyot.

Ébert Jánosné: Ébert János ácssegéd 1943-ban vonult be a IV. utász zászlóaljhoz, Bajára. 1945-ben Temesváron látták hadifogolyként később hazatért társai.

Wekler Ádám (1899) önálló kádármester, tényleges katonai szolgálatot teljesített 1917-től 1920-ig, a 24. Honvéd gyalogezredben. A II. Világháborúban 1944 júniusától októberéig a 8/1. zászlóalj, Pécs kötelékében szolgált, megbetegedett, leszerelték. Kitüntetései: Károly Csapat Kereszt, Bronz Vitézségi Érem.

Wágner Henrikné (1919) férje után kapott ellátást. Wágner Henrik borbélysegéd (1917), 1939-ben vették állományba a m. kir. Béla király 8. h. gyalogezredben, az orosz hadműveleti területen folyó harcokban 1943-ban eltűnt.

Lakatos Istvánné férjét, aki 1904-ben született, vályogvető cigány, MÁV kirendelt napszámost 1944-ben vitték el Szászvárról, mint munkaszolgálatost, és nem tért haza. A hadiözvegy ezért kapott ellátást.

Oláh Lászlóné férje 1945 februárjában háborús események következtében eltűnt, ezért igényelt és kapott hadiözvegyi ellátást.

Tóth Istvánné férje földműves volt, és 1905-ben született. 1945-ben, mint hadifogoly egy franciaországi hadikórházban meghalt, a Vöröskereszt értesítése szerint.

Tóth Józsefné férje péksegéd volt, 1919-ben született. 1944-ben vonult be, rangja tizedes volt, hadifogságból 1948-ban hazatért.

Bóth Mihályné férje kőműves segéd volt, 1920-ban született. 1944-ben vonult be, szakaszvezetőként, Lengyelország, Grandeno városában 1945-ben hadikórházban elhunyt.

Szabó Józsefné (szül. *Deák Mária*), férje, aki földműves volt, 1905-ben született, 1944-ben vonult be a pécsi 8. gyalogezeredbe, 1944. óta nincs hír róla. Utoljára a Szolnok közeli harcokban látták. Nem tért haza.

Fehérvári Ferencné férje bányamunkás volt, 1944-ben, mint polgári egyént hurcolták el az orosz csapatok. 1947-ben hazaérkezett hadifogságból, így az addig folyósított ideiglenes hadiözvegyi járadékot megszüntették.

Csongor Rezsőné férje malomigazgató volt. 1944-től Érsekújváron szolgált, 1946-ban az oroszországi Roszlav fogolykórházában elhunyt.

Temesvári (Tenigl) Lajos kéményseprő mester a 11. honvéd gyalogezeredben volt szakaszvezető, hadisérülése miatt kapott ellátást.

Neuchenbauer Ádámné férje (1905), kovácssegéd, őt a bevonuló orosz csapatok, mint polgári egyént, a lakásáról hurcolták el, 1944. november 30-án. 1945-ben egy hadifogoly kórházban látták utoljára.

Dallos Jánosné irataiból csak az állapítható meg, hogy kérelmét elutasították, mert nem vagyontalan. Arra nincs adat, hogy a férjével mi történt.

Bakó József (1920). Katonai törvények be nem tartása miatt főbe lőtték Oroszországban.

Minorics János (1899). 1944-ben, mint polgári egyént hurcolták el lakásáról az orosz csapatok, 1945-ben orosz hadifogolykórházban látták utoljára.

Vidák József (1898) 1944-ben lelőtték.

Bernhardt Ádám (1892), 1917-től hadirokkant volt. Hadigondozását megszüntették, ezért folyamodott a hatóságokhoz, a további folyósítás érdekében.

Zag Józsefné férje hazatért 1948-ban így ellátását megszüntették.

Jenczer Antalné férje hazatért 1948-ban így ellátását megszüntették.

Böröcz János (1903), aki a m. kir. 4. honvéd önálló utászszázalóban gépkocsivezetőként szolgált, pisztolylövést kapott a karjába, emiatt kapott hadirokkant ellátást.

Pintér Jánosné férje hazatért 1948-ban így ellátását megszüntették.

Dénesi Ferencné férje 1913-ban született, 1943-ban Oroszországban tűnt el Ostrogoszknál. 1944-ben 72 pengő özvegyi járadékot állapítottak meg, amit 1946-ban 22.50 Ft-ra módosítottak.

Bakó József fia, József (1920) (4/II. zl. alj. gyalogság, munkahelye Salgótarjáni Kőszénbánya Rt, Szászvár) után igényelt hadigondozást. Fiát 1944-ben Chelmnél szökés miatt főbelőtték, amikor az orosz csapatokhoz próbált eljutni.

Vidák Jánosné a férje után igényelt hadigondozást. Vidák János kéményseprősegéd 1898-ban született. 1944. november 30-án Szászváron az orosz katonaság lőtte le. („...Az orosz katonaság előrenyomulásakor kifejlődött harcok következtében az orosz katonaság által elhurcoltatott, majd pedig a község határában orosz fegyver által okozott lövés következtében hősi halált halt...”) 1946. áprilisban megállapított özvegyi járadéka 1.080.000 Pengő. 1949-ben már 60 Forintot, 1954-ben 189 Ft-ot kap.

Minorics Jánosné férje 1899-ben született, bányamunkás volt. 1944-ben a bevonuló orosz csapatok lakásából elhurcolták. Fia látta utoljára a temesvári hadikórházban.

A feldolgozott iratok betekintést engednek olyan családok életébe, akik a nagy háborúk szörnyű következményeit a saját bőrükön érezték. Családfők, meglett férfiak és éppen felnőttkorba léptek estek el a harcmezőkön olyan célokért, amit nem maguk választottak. A hatalom szólította őket, menni kellett, meghalni. Generációk nőttek fel apa nélkül, férj nélkül. Ma is süti a fájdalom és a tehetetlenség az írásokból.

Tiszteljük a családok fájdalmát, de a világtörténelem helyi vonatkozásainak megismeréséhez szükség van visszatekintésre. Tanulságot levonni, tisztelni, megismerni.

A katonai kézirat lezárva Szászvár, 2013.október 28.

3. Szászvár lelkipásztorai, elöljárói, orvosai, és jegyzői

Európa keleti felében biztosan állíthatjuk, hogy egy-egy közösség életében mindig jelentős szerepe volt a helybéli lelkipásztoroknak. Hitük és tehetségük szerint a hívekben tartották a lelket az elnyomás alatt, békeidőben óvtak a kilengésektől, félték a következő vészt, és mindig ápolták a közösség kultúráját, hagyományait.

Egy jó pap felvirágoztathatott egy-egy települést pusztán azzal, hogy tudásával, kisugárzásával, híveket toborzott az adott térségbe, az ott lakóknak utat mutatott, összefogta őket.

A krónikához hozzá tartozik az egykor itt szolgált atyák felsorolása.³⁶⁸

1706-tól 1721-ig ord. S. Pauli (pálos) atyák pasztorálták a híveket

1. P. Paulus Kurpecz
2. P. Adalbertus Zombori
3. P. Alexius Fekete, majd világi papok szolgáltak.
4. Pesti József³⁶⁹ 1719–1721-ig.
5. Felföldi Melchior 1721–1757
6. Hajmási Ferenc 1757–1762
7. Bodó (Badó?) Bálint 1762–1774
8. Nagy István 1774–1788
9. Raditsevits Antal 1788–1818
10. Kelemen József 1818–1833
11. Farkas József 1833–1836
12. Horváth János 1836–1847
13. Thomáer Ignác 1847–1850
14. Schmidt Alajos 1850–1874 †
15. Csajághy Károly 1874–1879
16. Szilvássy Mihály 1880–1904 †
17. Bubreggh Adalbert 1905–1913
18. Szabó Géza 1913–1920 †³⁷⁰
19. Rudolf Mátyás 1920–1935
20. Nagy István³⁷¹ 1936–1952
21. Fényi Sándor 1952–1964
22. Baranyai Ernő 1964–1968
23. Budavári László 1968–1985
24. Bagi Sándor 1985–2000
25. Simon W. István 2000–2018
26. Vida Zsolt 2018–

³⁶⁸ *Historia domus*, PEL E-archivum alapján.

³⁶⁹ Ő szervezte meg az új plébániát.

³⁷⁰ A † jelzés azt jelenti, hogy Szászváron, a temetőben nyugszik.

³⁷¹ Zárdát építtetett, az Üdvözítő leányai rendet telepítette le.

Vitatható, hogy miért csak másodjára említtem a község valaha volt első embereit, és miért csak a lelki pásztorok után. Töprengtem rajta épp eleget, bár olyan nagyon nagy jelentősége nincs a dolognak, de akkor miért, mégis?

Elsőre azt tudnám mondani, hogy arra a kérdésre, hogy a korai időszakokban a község első embere milyen hatással volt, lehetett az embereire, nem tudjuk megmondani. Biztosan ebben is közrejátszott az illető tehetsége, karizmája, karaktere. De azt gondolom, sokkal inkább volt közigazgatási, rendtartási felelőssége, anyagi lehetőségek hiányában oly sok mindent nem tudott megváltoztatni. A feldolgozott iratok szerint többször nyűgnek is tekintette az érintett, sőt mások sem látták jelentőségét, hiszen a bíró bérét amolyan tiszteletdíjnak (igaz nem is volt „főállásban”) tekintve, alig-alig emelték (bizonyos időszakokban).

A szocializmusban már jelentős tisztség volt első embernek lenni. Politikai hatalommal bírt a tanácselnök, életüket tehetett tönkre, sorsokat emelhetett fel. Bár volt, amikor a világ úgy fordult (1956), hogy az addigiakért közvetlen elszámoltatás várt a vezetőre, nem csak a szavazattal fejezték ki az egyetértésüket, vagy ellenérzésüket a polgárok. De egyszer volt...

Szóval miért most következnek ők? Mert Szászvár (és a többi magyar település) életében is sokkal hosszabb időn keresztül voltak meghatározók a lelki pásztorok, mint a település vezetők. Szinte a teljes népesség volt gyakorló katolikus, templomba járó, ahol a pap adta az útmutatást, míg világi dolgokban csak ritkán kellett felkeresni az elöljárót. Mára már ez is megváltozott.

Lássuk, kik voltak a falu elöljárói? 1742-ből találtam az első említést.

1742	Pusztay János	bíró	1870–1872	Panta László	bíró
1751	Gödön György	bíró	1873–1882	Czéh István	bíró
1778	Stefano Gödön ³⁵⁵	bíró	1883–1884	Dallos János	bíró
1849–1851	Szieb János	bíró	1885–1889	Czéh István	bíró
1852	öv. Szászy Ferenc	bíró	1890–1896	Tóth István	bíró
1853–1858	Szieb János	bíró	1896–1899	Deák György	bíró
1859–1863	Andrus József	bíró	1899–1905	Panta István	bíró
1864–1866	Czéh Antal	bíró	1905–1917	Dallos János	bíró
1867	Varga István	bíró	1917–1919	Tóth János	bíró
1868–1869	Györkö János	bíró	1920–1922	Böröcz József	bíró

³⁷² Az említések a Krónikából és {14}-ből származnak.

1923–1925	Tóth János	bíró	1951–1957	Potyondi Istvánné	
1926–1938	ifj. Panta István	bíró			VB Elnöke
1938–1941	Tóth József	bíró	1957–1960	Móka István	VB Elnöke
1941–1943	Katos Sándor	bíró	1960–1962	Szabó Antal	VB Elnöke
1948–1949	Bánkúti Sándor	bíró	1962–1990	Potyondi János	
1949–1950	Dobszai József	bíró			VB Elnöke
1943–1948	Gyenis István	bíró	1990–1998	Püski Mátyás	
1950–1951	Ungvári Sándorné ³⁵⁶				polgármester
		VB Elnöke	1998–2014	Bék János	polgármester

A teljesség kedvéért szerepeljenek itt azok is, akik e Krónika tárgyalt időkeré-
tébe nem tartoznak bele.

2014–2019.	Dunai Péter	polgármester
2019–	Vidák Krisztina	polgármester

Az orvosok, körorvosok neveinek megemlítését nem gondolom, hogy meg kell indokolni. A mindenkori szászváriak nap, mint nap végezték a dolgukat. Terveztek, végrehajtottak, éltek boldogan. Karban tartották a lelki életüket a templomban, de ha az egészséggel baj volt, kihez fordulhattak volna, mint az orvoshoz. E Krónika említései alapján, íme az orvosaink a közemúltban. (az évszámokban átfedés van, hiszen egyszerre nem csak egy orvos praktizált. Nem mindig áll rendelkezésre a kezdés és a befejezés évszáma, ezért elnézést kérek.) 1881. előttről nem találtam adatot.

<i>Dr. Kreiner József</i>	<i>1881–1928</i>
<i>Dr. Ja(é)ger (Várszegi) Antal</i>	<i>1927–1957</i>
<i>Dr. Popper Béla</i>	<i>1920–1943</i>
<i>Dr. Jankovich Jenő</i>	<i>1943–1956</i>
<i>Dr. Csepregi... fogszakorvos</i>	<i>1954</i>
<i>Dr. Dorner Antal</i>	<i>1956–1961</i>
<i>Dr. Gadó Antal</i>	<i>1961–1980</i>
<i>Dr. Bíró Antal</i>	<i>1961–1962</i>

³⁷³ Őt már nem bírónak nevezték, hanem a Végrehajtó Bizottság Elnökének.

<i>Dr. Báldi Tibor</i>	<i>1962–1963</i>
<i>Dr. Koltai László</i>	<i>1963–1973</i>
<i>Dr. Lowascher József</i>	<i>1973–1986</i>
<i>Dr. Zsiga Gyula fogsz. o.</i>	<i>...–1980</i>
<i>Dr. Úr Andrea fogsz. o.</i>	<i>1980–</i>
<i>Dr. Andrási Friderika</i>	<i>1987–</i>
<i>Dr. Horváth László</i>	<i>1983–</i>
<i>Dr. Brandt Mária</i>	<i>1975–1991</i>

Védőnők:

Sashegyi Sándorné
Amrusits Lászlóné
Passzinger Lászlóné

Állatorvosok:

dr. Stern Henrik
dr. Mucha János
dr. Csősz Gyula

A települési hivatalt a jegyző vezette, irányította. A (kör)jegyzők egy időre Végrehajtó Bizottság Titkárok lettek, majd a rendszerváltozás után újra jegyzőnek nevezzük őket, miközben feladatuk jellege nem változott.

<i>Kuntz Károly</i>	<i>1849–1852</i>
<i>Varjú Ferenc</i>	<i>1852–1865</i>
<i>Freytag Gyula</i>	<i>1864–1898</i>
<i>Kutasi Vilmos</i>	<i>1898–1920</i>
<i>Nidermayer (később Keszthelyi) Lajos</i>	<i>1921–1945</i>
<i>Dr. Marosi Ferenc</i>	<i>1945–1956</i>
<i>Várnagy István</i>	<i>1956–1962</i>
<i>Téczely Károly</i>	<i>1962–1975</i>
<i>Dr. Görbitz Gyula</i>	<i>1975–1978</i>
<i>Füzesi Lászlóné</i>	<i>1978–1989</i>
<i>Mahlerné dr. Abonyi Magdolna</i>	<i>1989–1990</i>
<i>Kasper Konrádné</i>	<i>1990–1994</i>
<i>Dr. Bíró Péter</i>	<i>1994–1995</i>
<i>Havasiné Szokoly Zsuzsanna</i>	<i>1995–2014</i>
<i>Dr. Szalontai András</i>	<i>2014–2019</i>

UTÓSZÓ

Egy olyan jellegű kutatást, amely a Szászvári Krónikát alapozta meg, csak abba hagyni lehet, befejezni nem. Nyilván, akinek ez a szakmája, erre tudja áldozni minden idejét, annak kevesebb ideig tart egy ilyen munka, nekem éveim mentek rá.

De, mielőtt panaszt lehetne kihallani a fentebbi sorokból, hadd mondjam el, minden percét élveztem. S így sajnálom, hogy most egyszer abba kellett hagyni, meg kell jelentetni, ami eddig elkészült, mert a pályázatban erre vállaltam kötelezettséget. Majd, valaki, egyszer talán folytatja, kibővíti, javítja, ha szükséges.

Ez a Krónika több részből áll, ezt a témák, illetve a források jellege miatt találtam jónak, így szerkeszteni. Az egyes részek előtt beavattam a Tisztelt Olvasót abba, hogy honnan származnak az információk, illetve mi a fejezet tárgya.

Mint korábban jeleztem, a Levéltárakban fellelhető anyagok adják a könyv gerincét, az azokból kibányászott információk, események alkotják ezt a történelemkönyvet. Minden szándékom ellenére kevés személyes visszaemlékezéssel tudtam fűszerezni a hivatalos adatokat, pedig számomra is ez volt a legérdekesebb. Mégis, így is, köszönettel tartozom a visszaemlékezőknek, a felhőkön innen és a felhőkön túl.

Köszönettel tartozom a levéltári segítőimnek. A visszaemlékezőknek, akik megosztották velem emlékeiket. A szöveg elolvasásában, és észrevételeiért Nagy Ildikónak, a szöveg gondozásáért, és szakmai szempontból történő áttekintésért dr. Schmelcz-Pohánka Évának. A megjelentetés lehetőségéért a Szászvári Önkormányzatnak, a nyomdai munkákért a szekszárdi Séd nyomdának.

Kívánok minden Tisztelt Olvasónak jó szórakozást, új információkat és élményeket, s ha ez megtörténik, már nem volt hiába való a munkám.

A FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS A KÉPEK GYŰJTŐI

- {1} Nagy Ildikó gyűjtése, Szászvár.
- {2} Horváth László gyűjtése, Szászvár.
- {3} Ginder János gyűjtése, Szászvár.
- {4} Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára, Községtörténeti krónikák, Pécs.
- {5} A Bányászati és Helytörténeti Kiállítás fotótárából, Csoma István gyűjtése, Szászvár.
- {6} Katonák családi segélye, 1946. gyűjtő, Hadigondozottak iratai 1947. Szászvár, Császtza, 1944.
- {7} *Függetlenség*, 1942. november 20. 4. p.
- {8} Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltára, Községtörténeti gyűjteménye, Szászvár körjegyzőség iratai, Pécs.
- {9} Szokoly Károly: *Kétszáz év a Mecsek mélyében*. Szászvári K. K. K., Szászvár, 2013.
- {10} Hoffmeister Lajos ajándéka, Bonyhád.
- {11} Kovács Károly gyűjtése, (*Mecseki útmutató*. Wesely és Horváth Kiadó, 1918.), Szászvár.
- {12} Nagy Imréné Sashegyi Hilda gyűjtése, Szászvár.
- {13} Plesz Ádám gyűjtése, Szászvár.
- {14} Várszegi Alajos: *Szászvár*. Szászvár Nagyközség önkormányzat képviselő testülete, Dombóvár, 1991. Püski Mátyás.
- {15} Szigetvári Bálintné fotói, Szászvár.
- {16} Plesz Ádám fotója, Szászvár.
- {17} Szokoly Károly gyűjtése, Szászvár.
- {18} Arcanum Digitális Tudománytár.
- {19} Wikipédia.
- {20} Nagy Ildikó – Szokoly Károly: *Szászvári Kiss György szobrászművész életműve (1852–1919)*. Várbaráti Kör Egyesület, Szászvár, 2020.
- {21} Téczy Károly gyűjtése, Szászvár.
- {22} Bucsky Mihály: *Kiss György*. Baranya megye Tanácsa V. B. Művelődési Osztálya, és Mázaszászvár Nagyközség Közös Tanácsa, Potyondi János Pécs, 1975.
- {23} Csoma István – Králl Zoltán – Krisztián Béla: *180 éves a bányászat Szászváron. Üzem és helytörténet. Északi bányauzem*. Pécs 1988. Wáger József.
- {24} Csiffáry Gabriella – Csiffáry Tamás: *Kiss György-gyűjtemény*. CD-ROM, Szászvár Nagyközség Önkormányzat, Budapest, 2000. Bék János
- {25} Császár Levente: *Az Időmester*. Várbaráti Kör Egyesület, Szászvár, 2012. Nagy Ildikó.
- {26} Gabb József – Wáger József – Mattenheim Richárd – Mattenheim Nóra – Teleki Tiborné Wáger Marianna – Katona Szilvia: *30 év emléke. Visszatekintés a Szászvári Német Nemzetiségi Egyesület első három évtizedére*. Szászvári Német Nemzetiségi Egyesület, Szászvár Német Nemzetiségi Önkormányzat.
- {27} Pécsi Egyházmegyei Levéltár, E-archivum
- {28} Hungaricana – Közgyűjteményi portál